Evangelium Dominica Rogate 8. May. 1670.

Joh. XVI. 23. H. D. Spener.

[illegible] Sacramenti [illegible] corporal. et coelest: [illegible] Sacramentale unitas, ita ut cum temporali aeternum exhibeat. [illegible] Sacramenti Altar: [illegible] tempor: et aetern: [illegible] Aeg [illegible] terrest: [illegible] restat [illegible] coelestis: Catechismus: [illegible] ist mein leib [illegible] [illegible] gegeben wird, mein Bluth, das vor euch vergossen wird:

partes [illegible] warhafftiger Leib und Bluth [illegible] Christi: [illegible] leib der [illegible] gegeben und das Bluth vergossen.

[illegible] Krafft des Leibes [illegible] Christi [illegible] figura, sed corpus [illegible] Sangui: illud corpus [illegible] ex Maria [illegible] [illegible] resurrexit, quod [illegible] Christus [illegible] in aeternum. Sic sanguis [illegible] effusus; corpus, sanguis [illegible] Hebr. II: [illegible] dicit, der Leib der [illegible] figürlich [illegible] das Bluth [illegible] vergossen, [illegible] corpus Christi [illegible] creaturam a Sacerdote [illegible] (2) [illegible] Calvin: [illegible] et corpus Christi [illegible] exhibere volunt: [illegible] et corpus Christi solum fide [illegible] [illegible] corpus [illegible] accipi [illegible] et satisfactionem sub pane et vino exhiberi [illegible] Hic a. vir [illegible] Homini, Dei, Christi. Coloss: 2. v. 9. [illegible] dicit mein Leib, mein Bluth [illegible] Corpus Christi [illegible] sed die Fülle der Gottheit wohnet in Christo. Corpus Christi [illegible] vivificativam vim, [illegible] regenerat [illegible] spiritualiter, das göttliche lebendige [illegible] et designat aeternam vitam futuram gloriam. post resurrectionem [illegible] resistit: [illegible] Joh. VI. [illegible] [illegible] das lebendigmachende Brod. [illegible] [illegible] illud das fleisch ist kein nütze [illegible] [illegible] fide [illegible] corpus Christi, [illegible] physice [illegible] Christi [illegible] applicari.

[illegible] Christus [illegible] creatura [illegible] [illegible] divinitate [illegible] Calvinian: magis [illegible] eo corpore, [illegible] [illegible] sentiunt, negantes Christi [illegible] qui de corpore alio humano [illegible] corpus in coelo visibile, [illegible] invisibile, [illegible] corpus [illegible] (1. Cor: XV. 35.) post resurrect. corporis. sed. hoc corpus [illegible] corpus filii Dei, [illegible] corporis [illegible] spiritum:)

A.

3. haec autem propositio, adeoque sanguis propitiationis et
sacrificii. 1. Cor: 5. [14. cap.] manducatio nobis non prohibita,
sed mandata est. Cum itaque sit propitiatorium, et ipso cum
corpore praedicatur acquisita bona, satisfactio Christi, filiatio Dei, etc.

Evangelium ante 3. annos in 3.
partibus summariter visum: tractat particularis tractatio.
Cuius versus primus iterum duas continet portiones,
1. natam precationis, 2. quomodo fieri debeat ut exaudiamur
sequestratam illam, haec videlicet: Wahrlich wahrlich ich sage euch, So ihr
den Vatter etwas bitten werdet in meinem Nahmen etc.

partes 1. quis petere debeat et possit. 2. a quo. 3. quid petendum. 4. quomodo
petendum. 5. quo fundamento [illegible] debeat precatio?

1. Subiectum: ihr: discipuli et apostoli, regenerati, credentes,
Spiritu Sancto [illegible]: qui habebant promissionem Spiritus Sancti: interim
tamen erant peccatores: Petrus hypocrita. Gal. 2. [11/12] erant
incredi: His et cap. 17. Joh: [20/21] omnibus [illegible] exauditio promittitur
hoc vor ihr, aller rechtschaffenen gläubigen Christen. nam sine
fide nemo Deo placet, nemo potest precari. Sic cum nos eandem
fidem habeamus quam Apostoli habuerunt, eadem promissionem
habemus. quae obstat quominus tentationem an exaudiamur:
exauditionis habemus. ob [illegible] sumus regenerati, differentia
non ex spiritu regenerationis [illegible] fidei. Excluduntur.
non renati, qui faciunt differentiam fidei. Excluduntur.
der [illegible]: athei, corde mundani, in peccato
viventes voluntario, qui contra conscientiam peccant, blasphemi etc.

2. den vatter, Christi Vatter, non exclusis Filio et S. Spiritu.
non dicit Mein oder Euer Vatter, sed utrumque, quia Christi
et [illegible], creatura, Angeli: Regin.
nec pater est. hinc excluduntur [illegible]
vocandus est ut pater, quia Christus nobis [illegible].
indeterminate: excluduntur [illegible] quae honori Dei,

3. etwas, indeterminate: aliud potest petere: aeternum temporale, in regno gratiae
quodcunque aliud [illegible] potest. vide testimonium Amos.
et regno gloriae, quae nobis et aliis. vide testimonium Amos.
tur divina [illegible] effabilis: longe plus dantis, quam petamus:
qui plus petimus eo chariores sumus Deo, cuius omnipotentia gloria,
ficatur, quam dare possit omnia [illegible] Principes, qui [illegible] volun-
tas iuvandi potentiam saepe destituit.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

4. bitten. in vocabulo seat mendicari; filiali fiducia orare.
muß auch eifrig seyn: d dicat essoins sie in gebet her sagt:
muß beständig seyn alß mendicantes fame pitti.

5. In meinem Nahmen: i. ex mandato Christi. 2. ad gloria eius. 3. in
seinem verdienst und vertrawung darauff. apoc. 8:3. a Patre nihil ha-
bemus nisi per Christum, qui nos hostes eius reconciliavit. Hic formula
durch Jesum Christum, war com refasil propter indignitatis et satisfacti,
per Christum:

Doctrina: Quae sint obstacula cur Deus exaudiat, cum tamen promisit exaudire?
Quod sint sicut debet. nam 1. culpa in precante, n. orare possit
per. d sint sicut debet. nam 1. culpa in precante, n. orare possit
fideles renati Christiani, qui precantur per gratiam Dei. apoc. 8.3
Id peccatores. Joh. 9:31. (Wir wissen daß Gott die sünder nicht höret, sed qui fide
d peccatores. Joh. 9:31 (i Deus non audiat eorum preces, sed quo fide
d Ebrit di precatoresque exaudiat Deus:) non exaudiuntur hypocritae,
quoniam preces recident, o precati sicut sacrificia veterum
Testamenti: der unreine ist alles unrein: gott gefället nicht, was er
d wirckst: fidelis precatio Deo placet per Christum, qui spiritus S.
operatur preces: peccator talis d non, sed in ein greuel: Joh. 14.

2. culpa in re d adorat adorandus] d audit adorare creaturam.
Sed patrem. Joh: i. Jerem: 17. Non sanctos Maria, Petrus, Paulus.
d media quibus Deus juvat: Sed a Deo tanquam patre petendus. Hinc
vario sciendum qui Deus quis Pater, alioquin ignotus & Deus adorat.
Rom: 10.

3. Culpa in objecto; multi precantur in honorem Dei, pro peccatis,
pro fortuna in malo proposito. injustus bellator victoriam avarus,
vindictam cupidus, immundus: tales precatores gravissime offendunt Deum.
et indifferentia rerum circumstantias quaedoque sunt petenda, et
si petantur precata: ideo semper precare in corporalibus sub conditione be-
neplaciti divini, et resignatione sua voluntatis: alioquin Deus quando
gratificat precanti, ad iram pertinet: Sic Juvenalis Christianos
rubicundos reddit: Precari debemus pro fratribus et omnibus.

4. Culpa in modo: si deficit waher demuth, aut cordialis
fiducia.

q. culpa ... sit ... Christ ... sanctitate, a ... personas Sanctorum: nec recte ... dubitaverunt. Jac. 1. NB.

Haec ... sed et practicanda ..., ... orare: ... precati regnum illud omitti aliaque ... observa ... ad ... St. coenae, sed et ad precationem ... avaritia, injustitia, ebrietas, ... orare: 1. Timoth. 2. 1 Pet. 3.

4 ... emendare ... orare: ... corda scrutatur:

2 Considera Majestatem ejus cum quo agis in precatione; ... corda scrutatur:

3 vid. an ad gloriam Dei ... magis ad gloriam Dei ..., regnum Dei, ardentius petant. 4. vid. ... modi precationem legitimam. ... dies ist ... das und ... ist billig und ... wenn ... Luc. 21. ...

... die Bitten ... macht sie ...

... wenn sie sich ... werden sie ... finden:

5 observa ... meritum Christi: ... simplicitate

i. e. precatione reddimur omnipotentes: ... Christus ... Spiritum

... sed ... merita ...: ... Spiritus

Rom. 8. q. accipi... aeternae vitae

Dominica Rogate, Post meridie ad Epilogum Praeceptorum. Dn. ...

Sap. 11 ... factus ... ad imaginem Dei sed [struck out] ... factus est.

Nota (1.) autorem felicitatis Dei ... Gen. 1. ... Rom. 1. totus sanctus: ... sanctos creavit; ultima manifestatio ... vide ... creatori ... 15: idem servabit, et verbo ... creavit, cum ... factus ... Creatio ... perfectionem ... dona eorum ... totius generis humani, vide ... Rom. 5. Qualis fuerit (1.) in temporali magna felicitate divina: ... cum ... felicitate Deo servisset, ... benedictis cibis, tandem transponendus in aeternam felicitatem: hoc quod ... ad imaginem Dei. Apoc. XIII. ... Coloss. 1. Ebr. 1. ... hoc ... similis Deo in aliquibus ..., sapientia,

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

immortalitate. p. Gen. i. vide quae fuerit: et. plorantibus fundamentis [illegible]
in comparatione veteris et novi templi, nobis multo majori plorandum est:
n. et ipsa renovatio est imperfecta et fragilis. illic [illegible]. tandem erit firma
i. Cor: 15. vid. i. Cor: XIII. Phil. III. . [illegible] filius misit et
in [illegible], n. invidia Satanae mors venit: Sic n. damnationi tradit
Sap. II. [illegible] felicitate invidet: sub tegumine serpentis Evam
seduxit, quae postquam ipsa comedit, viro tradidit: quae mors [illegible]
SS. [illegible] facti animo corpore, spiritu; aeternum damnandi: [illegible]
[illegible] in Christo: Considerato Legislatore Deo Elohim, in considerandis
Executor Legis: [illegible]:

Executor Legis: quod sit [illegible] facere velit:

1. Quando dicat se facturum: [illegible] sicut Gen: 6. Matth. XXIV. Sed
[illegible] juxta [illegible]: sicut Gen: 6. Matth. XXIX. Sed
de visitatione justitiae: Exod: XXXII. Deut: XXVI. Esaia. X. et XXIV.
scilicet observatae peccatorum, eorumdemque animadversionem: et hac facit (1) leviter,
[illegible] diligentissime: Gen: XVIII. Esai: XVIII. vid. Jerem. 1.
[illegible] Exod. III. Ps. VII. (2) Sapienter et juste. ut primum leviter animadvertat:
Exod. III. Ps VII. (2) Sapienter et juste. ut primum leviter animadvertat [illegible] à Deo omnipotenti.
exemplo Davidis: sine dolo (1) à quo puniatur [illegible] Esai. XLV.
[illegible] animadvertat, [illegible] media et instrumenta [illegible]
(2) Deum observatorem et animadversorem peccatorum, cavi ne te feceret [illegible]
à Deo. Malach: II. n. indagator Deus est: Ps 94: Sirac. 23. quod
[illegible] tandem animadversurum: 2. Tandem Deus vindex: [illegible]
[illegible] poenitentiam [illegible] inveniendum Jesaia. 51.
visitabit poenitentiam [illegible] Respondet. Jerem: 3. (3) Deus
[illegible] pater erit et judex. Ps. 64. [illegible] peccatum et per omnipotentiam
[illegible] peccati; Ps. 5. Ps. ii. vel [illegible] ordinarie. Gen: 28
sed per media. Gen: 37. vid: II Sam: 17. quando vero dicitur indurare. II. Sam: 16. II. Sam: 24.
Gen. 31. Esaia. 6. Rom: 1. II. Tess: 2. [illegible] verba per vindices, quod
i. Reg: 22. [illegible] in vindictam divinam, ubi
[illegible] puniunt: n. [illegible] Sic diabolus induravit
Deus [illegible] diabolus agit quod desiderat. Sic diabolus induravit
Pharaonem. Sed quando Deus hoc permisit, dicitur ipse [illegible] instar [illegible]

6

II. Punit ~~III~~ peccata: in scandalis aviationes: (i) peccata primorum parentum. peccatum originale. ψ. 51. peccata actualia, omissionis, quod debuit agnoscere peccata original. ψ. 51. peccata actualia, omissionis, quod debuit agnoscere Deum. Si peccata [illegible] et infirmitatis. sicut Davidis cum Nabale vid. i. Reg: 25. idem Noa. Gen: 9. Gravius punit peccata deliberata et malitiae consuetudinis, crapulae, avaritiae, [illegible] cum conscientia ipsa ~~[illegible]~~ accusat, sed et cum accusaret usque caelum obduxisset. exemplo der Sabbaths Schänder punit clamantia ad coelum peccata. aliena, quae consentiendo excusat, eo permittendo probamus, sic Joab et Amnon: Saulus ad Stephanum, David an [illegible]: Pastor mutus Ezech: 3. XXXIII. magistratus conivens ψ. 50.

Doctrina. quod peccatum sit in oculis Dei anomia. 1. Joh. 3. in konnen [illegible] [illegible] man bedächte das Sprichwort: [illegible] peccata [illegible]: ut non [illegible] Dei, res [illegible], dan cata quis: ×× quemque peccant oportet [illegible] Dei, [illegible] [illegible] vitam aeternam. [illegible] Torrendus: [illegible] quae taler absolutio temeraria [illegible] salvat. Deut. 32. sed, orent & remissione ψ. 143. Christus [illegible] portavit nostra peccata. Esaiae 53.

~~Evangel~~ Epistol: Fest. Ascensionis Domini. ~~Marci 16. v. 15.~~ Actor: 1. 1.

Dn. D. Spener.

Gen: 5: 24 bene describit vitam Henoch. i. vita divina in terris [illegible] beata transpositio in coelos (i.) hat gewandelt vor gott: [illegible] fecit, [illegible] vero fide ambulabat, in futurum Messiam, [illegible] genuit: [illegible] ~~[illegible]~~ vero fide ambulabat, in futurum Messiam, unde vivebat piè, fugiebat peccata, non amabat mundum, respiciebat semper omnipraesentem Deum, cui placere studebat. atque Verbum Dei [illegible] tractavit, in propheta [illegible] Epist: Judae. v. 14. [illegible] singularis [illegible] [illegible]. Ebr: 11: 5 mortuus [illegible] 1 Cor: XV. 51 sed sicut ille, ita et nos [illegible] tempore ultimo [illegible] in coelos transvecti [illegible], [illegible] limbum patrum. [illegible] Pontificior. Hic nota divinam gratiam erga pios, et justitiam erga impios: Deo laus [illegible]. In nostra Epistola Majorem Henoch habemus [illegible] partialiter absolutus: Ille in fragilitate, Hic in [illegible] ambulabat; Ille in coelos, Hic ad dexteram patris elatus est: [illegible] summa [illegible], [illegible] restat 2. priores vers. ad initium particularis enucleationis, quorum verba ita se habent:

Die erste Rede habe ich zwar gethan, lieber Theophile, von allem dem, das Jesus anfing, beyde zu thun, und zu lehren, biß an den tag, da er aufgenommen ward, nachdem er den Aposteln, (: welche er hatte erwehlet,:) durch den H. geist befehl gethan hatte:

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

nota 1. confirmatio Evangelii Lucae, 2. Descriptio perfectionis eius.
1. Confirmatio Evangelii Lucae: scribitur cum Marco et Johanne:
Et quod putatur Pauli esse autore [illegible] Luca scribente: fuit
quidem Lucas perpetuus comes Pauli. ut testatur cap. 1. v. 2 [illegible]
vidit, d. ab aliis qui viderunt audivit illud [illegible] et assistentia
S.S. scripsit: [illegible] quod [illegible] Evangelium Matthaei
et Matthaeus [illegible] ex interna notitia [illegible]
Spiritus, et libri divino, ab attestatione ipsorum autorum, aut
aliorum divinorum [illegible] eius perfectio non continet historia Evange-
lii: [illegible] Christus inibi ultra dixerit. Joh. 21. v. 25. Sed est
[illegible] Christus fecit et dixit: [illegible]
[illegible] narrari, ex eo [illegible] Christus [illegible] includit [illegible] Matthaei
[illegible] descripta [illegible] cap. 1 [illegible] ergo
et Marcus ante ipsum scripserit. [illegible]
unius Evangelistae scriptura perfecta et sufficiens [illegible]
perfectior et absoluta tota Scriptura. II. Tim: 3. v. 17 adeo ut [illegible]
perfectus fieri [illegible] Pontifex ad autoritatem Ecclesiae
non [illegible] tentat: 3. meminit Lucas eius cum fit
dedicatio: Sc. Theophilo: [illegible] fuerit, incertum, [illegible]
eo [illegible] constat: [illegible] dignitate vixisse, ex eo
quod [illegible] Luc. 1. v. 3. fuisse [illegible]
[illegible] memoria dedicationum; et observa Secula
[illegible] vide memoriam dedicationum; [illegible] Theologica [illegible]
[illegible] Politicorum [illegible] pietatem, [illegible] Theologicam [illegible]
Lucas de Theophilo scripsisset, [illegible] dedicatione:
[illegible] ex Politica a. Aristotele, Sed fide
Politica [illegible] Christiana, [illegible] Lectio et meditatio [illegible] ipse [illegible]
Christiani et Baptisati [illegible] externa vocatio [illegible]
determinatio, [illegible] amore erga proximum [illegible]
debeat: [illegible] multitudo negotiorum, vide Davidem,
Salomonem: [illegible] desit tempus modo [illegible] somnus, [illegible] societates:
[illegible] fecerit, [illegible] defectus temporis, [illegible] culpa [illegible]
sanctifica Sabbatum, et plura [illegible] ipso usu disces:
II. Summa vitae Christi. (1) Jesus [illegible] Evangelii,
(2) filii Dei, [illegible] incarnatus [illegible] Socinum, [illegible] Christum [illegible] veteri
testamento fuisse [illegible] demum a nativitate [illegible]
ad. Nam contrarium [illegible] divina natura ab aeterno
sit, et [illegible] humana natura in tempore ex M. Virg. natus sit:

3° describit facta Christi, ante susceptum officium, nativitat. circumcis:
quod anno XII. aetatis fecit: item quae [illegible] officium suum fecerit, post
baptismum Joh. regenerationem, miracula, et tota vita, quae [illegible]
obedientia legi et voluntati patris [illegible]; amore erga Deum et
homines, humilitate, sanctitate ipsius: [illegible] operationi facto [illegible]
[illegible]. [illegible] Christus [illegible] doctor fuit, qui non ore tantum docuit, sed vita:
difficile pastori [illegible] Christi verba dicere, sed ex vita docere.
Christus [illegible] hab ich gelehret, das solt ihr thun [illegible]
[illegible]: aliqui bona doctrina inordinata vita destruunt: [illegible]
[illegible] nobis dictum: Matth: 16: 24. wer mir folgen will [illegible]
[illegible] fecerit, sed [illegible] discipulos Christi, qui [illegible] discerent tantum
doctrinam, sed ad imitatorem vitae: [illegible] ultima [illegible]
imitatores; qui imo imitationem Christi odio et despectui [illegible],
mundanis, qui [illegible] Christiani [illegible] volunt: Doctrina Christi
viva voce, in convivio, in navi, campo, et ubicunque || Matth. 7: 29
[illegible] gewaltiglich || Matth. 3: 17. vocatus a patre || hunc do,
[illegible] fidem excitat, quae cor regenerat: sine vita [illegible]
sufficit, imo impossibile [illegible] absque credente doctrina Christi:
4 describit quae acciderunt tempore resurrectionis, ascensionis et [illegible]
gesta Apostolorum. de quibus: Actor. 10. [illegible] Apostolos illos vocavit.
Joh. 15. mandavit ut [illegible], ut exeant solummodo expectet SS. qui
receptio erat in [illegible] terram: dixit ipse [illegible] SS: aliud
[illegible] Christus quod ex S.S. fecit, et aliud, si habet ex SS. aliquid fecisse
[illegible] Christus omnia quae fecit, ex eo spiritu fecit, habet a. ille Spiritus
[illegible] circumstantiis ibidem describuntur:
[illegible] assistentia inseparabiliter [illegible]
vox ἀνελήφθη
Doctrina. Auffnehmen [illegible] docet: [illegible] auffahrt Christi [illegible]
[illegible] occasione [illegible] auffnehmen describitur: Luc: 16.
marc: 16.
(1.) terminus a quo: terra. secundum eam qualitatem qua eam Christus calcavit,
in miseria, quia derelictus a patre, post resurrectionem familiaris
cum Apostolis. [illegible] a visibili [illegible] ex [illegible]

(2) terminus ad quem: coelum, ubi stellarum et beatorum, quos Christus
sua beatificat. Ephes. 4: 8 et dicit super omnes coelos, ut omnia repleat:
(3) modum ascensionis, aliquando fit modus localis, aliquando [illegible], utrumque
hic locum habet: non visibiliter et localiter motus est ab apostolis et
nube tectus, quando [illegible] ipse nube tectus agat, nobis [illegible]
ingressus in gloriam. Joh. XVII. [illegible]
[illegible] Kindschafft augmentum: certitudo salutis [illegible]
[illegible] ascensio Christi: qua plenariam gratiam Dei [illegible]
[illegible] resurrectio [illegible] docet potentiam patris,
[illegible] virtute ascensus [illegible] Rom: 8. [illegible] Rom: 1. 8
[illegible] filii et Spiritus S. sic: Rom: 8.
Joh. 1. Nota nos omnes miserrimos [illegible] infinita via expectare
1. Cor: 15: 19 [illegible] Sed [illegible] debes Christum imitari: 1. gaudere in ascen-
sione, illam illustrat. verbum Dei discere: [illegible] verum gaudium [illegible]
ad hoc respondere [illegible]: imitare Christum, qui [illegible]
[illegible] in coelis [illegible] non mundo coelum [illegible] sequere
[illegible] in coelum [illegible] fide, (2) caritate [illegible] et assensu aliquali:) quam
Christum in fide, [illegible] sequentur. non mendaces [illegible] 1. Joh: 2.
virtuosa vida [illegible] spiritualiter ambulans
gloriam [illegible] Christianos [illegible] spiritualiter resurgendum,
[illegible] sequere Christum in gloriam. [illegible] spiritualiter
bona mundana contemnenda [illegible] media sustenta-
tionis, alioquin gloriosam ascensionem frustra expectabis:
[illegible] spiritualiter vixeris et desiderio aeternarum [illegible], et
fide amplexus, (1) plenarie gaudebis, [illegible] mundus [illegible]
intelligit: [illegible] ne terminos [illegible], sed [illegible]
caput [illegible] in coelis [illegible] beatum [illegible]
vitae [illegible]: (2) accipimus [illegible] bonorum, et sequimur
Joh. 12. caput nostrum: fiat!

 Evangelium. De Ascens. Dom. Marc. 16. v. 15. Dn. Beneker.

12 May 1670.

Ascensio Xsti figurata in V. T. per arcam foederis ex tabernaculo
Salomonis in Templum translatam. 2. per Henoch. Eliam. item
Ps. Gott fehrt auf ... Lobsingetis. q. veteres uni Deo et Xsto exal-
tato der Lander voll ... unde tang. in ... et ... loquuntur.
Ps 68. 19. du bist in die Höh gefahren ... Haec vero clariora sunt facta in
Novo testamento ... Evangelio: et considerandus articulus
ascensionis ... Evangelium ordine: ubi nota (1) Subject. Elevatum. q. Xsty.
q se manifestavit ... Deus et homo. vid. 1. Tim. 6. via veritas,
Joh. 14. ... humanam naturam: dicit quod ad Deus descendit: sed hoc alio
sensu: Xsty vero ... ad divinam naturam ascendere ...
immutabilis. ... 2. tempus: vid. text. ipsum: sicut Deus et Xsty
... postquam omnia adimplevat: Xsty intra 40. dies inter discipulos
ambulavit. ... Moysis 40. diebus in monte fuit. item Jonae 3.
Item Christus jejunavit 40. dies. 3. Elevatio ipsa seu modus elevationis:
elevatus ... ministerio nubis, visibiliter, ... ascen-
disse: nube ... creator: cum nemo mortalium ... vide Maje-
statem ascendentis: non excelsus exaltatur, sed caro excelsi. Ps. 110. dixe
... ad dexteram: 4. terminus ascensionis
... naturam ... sit ascende ad ... monte olivarum terminus a quo:
ubi nota terminum a quo. Luc. 24. ... terminus ad quem: ad Coelum:
actorum 1. per aerem: et viderunt assistentes ...
... transit ... locum aliquem ... sed in coelum,
... aerem ... quem ... Deo aeternas gratias agent: Locus materialis
piorum patria, ubi laudem Deo ... fit. Unde Xsty dr ascendisse
... et quando ... ubi sit, explicari ... deus ... vidit ...
super coelos:
1. Cor. 2. v. 9. ... ad quem finem ascendit ... und sitzt zur rechten hand gottes ...
... locus determinatus, ac si ... nec locus excelsior
... sed ... explicatio divina ... creatura, ...
aliquis ... de humana natura ... qui omnia gubernat: ... ...

6. Utilitas ascensionis humanae naturae: 1. hostes debellati, captivos liberavit e potestate Satanae, peccati, mortis. Coloss. 2. et confirmavit opera libertatis. 2. intercessio coram patre: Phil: 2. 3. donorum spiritualium datio. 4. peccatorum remissio, condonatio ... quod ascendit ... 4. peccatorum remissio. ... magna ... consolatio peccatoribus ... expiandorum ... Rom. 4. ... n. nervorum Legis e dilectio. Matth. 4. Quando ascensio facta sit! ante 1630. anno aetatis 33. anni 6. mensis facit ad confirmationem fidei ... Act. 1: 9. Eph. 4: 8 Marc: 16. 19. ... resurrectio Christi ... ascensio ... haec constitutio ... testimonium ... redemptionis, et enervationem hostium: hostes ... 1. Pet. 5: 8 Diaboli. Peccatum Rom: 7: 15 ... Christus ascendit ... infernum, mundum decipiendo. Sed agat quod velit. Christus ascendit ... descendit, ... damnabit. Rom: 8. Exhortatio. vigilemus ascensioni: ... bonae conscientiae: vita ... pietate ... Phil: 3: 10 ... Matth. 6. 33. Coloss. 3. ... sequemur corporibus ... corde. Amen! ... futurae nostrae ascensionis.

Evangel: Dom: Exaudi. 15. May. 1670. Joh. XV: 26. seq. et XVI: 1. seq.

Dn. D. Spener.

Du bist in die Höhe gefahren und hast gefangen ... Ψ. 68. ... David ... Prophetiarum ... utilitatem ascensionis Christi: ... Patriarcharum fuisse: ... in libello ... eadem fide ... Prophetiae cum impletione ... Inde in hodierno examine, Prophetiae de ascensione Christi audient, ... exordii explicandi: ... Ψ. 68: 19. ... observa. 1. ... 2. Rem ipsam, 3. ejus utilitatem:

1. ascendit: DEUS: ... gott ... Eph. 4: 8. ipse S. S. ... plicat de Christo: sic a. ascendit ... humanam naturam, ... divina nec exaltari nec infirmari ... humana sola natura, sed Deus in humana natura, ascendit, persona Christi ascendit:

2. q^d fit ascensio ex Actor. 1. et Marc. 16. describitur exprimitur. Haec omnia fiebant spectantib. discipulis: maxima v. ejus gloria nemo vidit, n. q^m^ debuit totus exercitus coeli ibidem adfuit: sive dicit D. H. fähret auf mit Jauchzen.

(4) In die Höhe: s. in. in gloriam, ubi cum felicitate fruitur eadem, fratribus suis donat: (5) Ephes. 4. super aer. coelos, ad dexteram Dei.

3. utilitas ascensionis: (1) hat das gefangniss gefangen, q. p. descensionem ad inferos liberantur ex inferno tradentis, et nunc ad coelos secum ascenderit. n. qs dicit eos captivos ducere: q. Sed. Captivam duxit cohorte hostium, diaboli, mortis Rom: 8.

Li. inferni, victor mortis, p. descensionem ad inferos, jam de ... ad quem illustrandae memoria triumphos Romanorum, victor totus vincitur ... Coloss: 2. p. diabolus ... h. Da hat gaben empfangen vor die Menschen: Joh: 17: 2. 2. illa dona ... accepit Christus ut aliis donet:

Ephes: 4. (1.) Spiritum S: cum omnibus ... Joh: 17: 2. ... (2) ... Ephes: 3. ... ascensio Xsti ad donat eta. media, ut verbum, sacramenta ... ascenso Xsti ad nos veniunt:

Evangelium ante 8. annos ... ante 2 annos.

Testimonium S. S. de Christo. item de testimonio Apostolorum.

Ihr werdet auch zeugen. nota. 1. Apostolorum testimonium ... in credentib.

1. ... testimonium. II. testimonium, nota. 1. concep: auch: In credentib. Dixit S. S. testabitur. Hae gingunt in solatium Apostolorum. (1) ut videatur ... testimonium S. S. ... SS. ... verbum Apostolorum. (2) ... testimonium Apostolorum ... Apostoli, testimonium ... Spiritus S. eos collocat et confirmat: (3) ... testimonium S. S. apud nos ... ut illustratur: Sine dische testimonium, sed p. testimonia Apostolorum: Hae conjungit utraq. verbo et sacramento, sed p. testimonia Apostolorum solum fidem non faciunt, ... (4.) verbum Apostolorum ...

n. multa ioco, audiuit, qby fide non accepit: Sed verbū auditū 12
ē meditandū. Et vir ex vita verbi, cordi imprimemendū ē, lang.
verbū Dei q sonat predicat: Tu SS. confirmabit in corde. Rom: 8:38.
rd Zeugt d' geist, dz geist warheit ist. 1. Joh. 5: 6. [illegible] solitū ē sufficit solū pbū
et [illegible] testimoniū SS. ē gtingit:

externū: habet testimonia Apostoloy, [illegible] testimoniū SS. ē gtingit.
Sed illud pbū q audis, externū, ē, idē tñ q opat SS. et gfirmat
illud q audisti. Sat dca testimonia sūt subordinata: et quōdo
alij ex verbo gvertunt, alij non, caā ē, q verbū, salis efficax, ē
admittit ad cor: et Spiritus Sanctus repellitur exemplo seminis, salis ū,
uacis intendit fructus ferentis, ind ē, q dispositale agri: Sive cave
ne detraha auctoritati verbi externi, et [illegible] ne abutaris externo
et excludas verbū S.S. internū, ut Weigelianar, et ex altera parte
opareas, q ex solo audit. fac enīt opus opatū: / Pontificū volut
testimoniū SS. nullū ēē extra testimoniū ecclesiae: Ex. gsentiūd
testimonia SS. et Apostoloy. Sed blasphemia ē Spiritū S. infallibilitā
tē al Ecclesiā referre: n. ille Deus ē, et testimoniū eius divinū ē:
licet Ecclesia ē sit in mundo, tn. eius testimoniū pūr ē:
licet Ecclesia peccat post acceptū SS. licet peccatore esset,
Ihr werdet Zeugnis ... den stand post acceptū SS. licet peccatore esset,
sed peccato originali et infirmitatib. in
mē ē in peccati regnantib, sed peccato originali et infirmitatib. in-
fecti: Tot testimoniū tn. divinū: (2) tali modo defecti
fecti: Tot testimoniū tn. divinū, orator, sed simplices, in mundanis
ē gte illustres, pauperes, ē Pti, oratores, sed simplices, in mundanis
ē comparandi: mediocrib. sapientib. 1. Cor: 2: 13. Non qd Deus
ē potuerit magnos eligere, sed, ut fides gstoy ē sit fundata
in externis, sed in ipsa doctrina, q sola gloria Dei fundanda ē:
Si igr tn verborum Apostoloy, multa ioco. Tot gtsa sūt, eoy gtsid
soli Deo debent. Hi Apostoli L. in oculis Dei sūt maximi.
werdet Zeugen: " ē in imperativo, ut qdā volūt: nempe de Xsto, ut supra.
praeluxerit.
de psona L. ē Redex sed Zeugis, et magna certitudine: ē fac,
ut nova doctrinā: d. officio testiū fungūt: Sive vir major Ecclesiae
sc: religionis et doctrinae mutandae et gXsti formandae ē ē:

14.

testantur (1) ore. (2) scripto. 2. Petr. 1. ut testimonium post morte ad nos fieret scripsit: (3) Sanctitate vitae: (4) passione. Et testimo, nium suum excellentissimum, morte confirmant: quo modo non quod compendii, de eo ipso quod nocere vult, confitent.

II. Fundamentum: der ihr seid von anfang bey mir gewesen: Christus Apostolis sit testes sunt iuncte quod non viderunt, quibus credendum sit: sed qui viderunt, eo certiores sunt: von Anfang: sc. des predig Ampts. Joh. 1.37. bey ihm, καὶ ἐμοὶ ἔστε sein tag gebliebens: ad oppositionem eorum de quibus Joh. 6. sunt omnia Christi dicta et facta viderunt et audierunt: Apostoli sunt autores. i. requirebant ut sint qui viderint et audiverint omnia: Apostoli viderunt et ascendisse Christum. Act. 10. 2. Petr. 1. Joh. 1. vide amorem dei ergo nostram firmitatem se confirmant:

Doctrina. An et nos testari debeamus de Christo? R. utique, non soli pastores, apostoli, sed omnes: non quod omnia viderimus. sed fundamentum sit apostolorum testimonium: (1.) ore: Pastores monstrent doceant, defendant doctrinam de Christo: nos reliqui deum agnoscamus ejus gloriam promo, veamus: non aliter ex corde confitere, et pro omni ... transire: (2) scripto. (3) vita Christiana non ad placitum mundi, sed ad imitationem Christi. (4) passionibus beneplacito. ut capiat sequamur: Sic testari omnes nos debemus et tenemur: vel nobis non testantibus nec ille nos confitebitur. Matth. 10:32. nullum perit confessionem testan... quod abnegationem: ante omnia nobis natura testimo, nium vita monstrat, n. quod testari pater etc., qui vitam non monstravit? n. Christus obediens factus est omnibus deum et ... rem ardentis amavit, cui benefecit, ... beneficiis non ... adjutorem, fieri ... ... gloriam ... passus ... adversitates, ... gloria ... extra mundo ... honore ... ... nobis ... et gloriam dei ... exemplo reliquis ... ... deo non ... obedientem ... omnibus nec ... desiderans. ... omnia ... ut sua gratia.

Hoc est apud carnales Christianos, qui quidem se Christianos vocari
à Christo ~~est~~ doctrinam testari, et vitam Christi contemnere: in Judaeos
putant, qualis hic est, eandem et Christi fuisse, cuius se discipulos
Christi testis: hic contestis Christi ascendisse ad coelos, apud [illegible]
potiora [illegible] bona, sed temporalia in corpore corporeave nulla
[illegible]. Atque v. mundo destinata, neglectis coelestib. [illegible]
contestis Christi in coelis ~~esse~~, et mundanam [illegible] esse?
contestis Christi vixisse in miseria, esse appetis vitam [illegible] aliorum
[illegible]? Haec omnia est esse illudere [illegible] doctrinam contestis:
[illegible] Carne [illegible] et vita emenda: verum testes recipientur à Christo.
[illegible]. Carne [illegible] et vita emenda: Sed. ille bene testatur [illegible]
perfectionem [illegible] adipiscimur: Sed. ille bene testatur [illegible]
infirmitates agnoscit, et [illegible] magis magisque emendatur
nota. in., ~~[illegible]~~ possime [illegible] detrahendo destinationi Christi: sed [illegible]
[illegible] resolute capienda! [illegible]: NB. [illegible] mundo [illegible]
[illegible] patienter, illas resolute [illegible] delectantur, multo magis patienter
beneplacere volunt, illas [illegible] victâ carne.
[illegible]. [illegible] SS. assistit. victâ carne.
[illegible] [illegible] SS. assistit. [illegible] Christus assistit. | verum
consolatio: nec testabimur: [illegible] Christus assistit.
[illegible]: [illegible]: Apoc: 4. (2) testatur Christus de
nobis in gloria: Matth: 25:34. [illegible] beatam testificationem: (3) Christus
cum SS. testatur in cordib. suis conservans, [illegible] aeternorum ex
[illegible] Apoc: 2. Deo Gloria Amen!

22. May 1679. Festo Pentecostes. Epistola Actor. II. v. 1. explic: Dn. D. Spener.

Principium dicti v. V. T. Joel. 2:28. nach diesen Tagen etc. Hic ps. describ. actus SS. adventus et operatio: quod tractabitur eodem post meridie.

nota. 1. personam SS. 2. ejus egressum, 3 operationem:

I. 1. Personam: meinen Geist:) nota ergo Deus: Dei essentia una est, et quod in eo sit, est accidentia: et Deitas S.S. probat ex Catechismo. quod credamus et baptisati simus in eum. Mat: 28:19. (2.) quod sit persona, et attributum: nam operatur, forma linguarum apparuit, quod attributo non competit.

(3) progreditur à patre et filio: effunditur à Christo. Rom: 8:9.

non ex creatione ejus est, nec ut attributum ejus est, sed ejusdem cum essentiae.

sicut quod pater Ebenbild filii competit, ita et SS. e.g. sicut ab aeterno genitus est filius, ita pater et filius in essentiale effluxum SS. emise- runt ejusdem essentiae: haec omnia ignorare non est Christianos. quod Arria- nos Sociniani: veteranos Arrianos seu etiam de externo cultu honor maceatur, et haereticos ab ipsis hereticis, sive ad nominationem Dei tribuit, ad se separandum ab ipsis hereticis, sive ad nominationem Dei patris tantum externum honor non accedit: quod in se sit differentia et ad culpandum.

facit et quod non fecit non est culpandus.

II. effusionem: scandit divite concordem, et quod ipse S.S. et sola dona effusionem: scandit divitem. (2) über alles fleisch. carnem (1) sua natura ejus: 1. Cor: 3:16. & 6:19. (2) über alles fleisch. carnem (1) sua natura nihil quam carne, nihil spiritus: Joh. 3:6. Spiritu Sancti est Spiritus nihil quam carne, nihil spiritus: ist etwa in V. T. de hic fit effusio

aler. (3.) nach diesen Tagen: ist et ad merita filii effectus efficaciae. einer Verheißung.

III. locupletior: illa facta est in meritum filii (2) effectus, aetatis, gratiae: Hebr. 1:2. omnibus hominibus permittitur: omnium gratiae, sexus, aetatis, gradum: Hebr. 1:2.

eae individuale doceant quod Arabas Liftas et quaeuntur. Hebr. 1:2.

et raptus fundati non sunt in literis Sacris, et operatur diaboli, angeli, etc. solent: Sed sic sicut agnitum Dei

bei tuer reffentantis, ut solent: Sed sic sicut agnitum Dei perfectissimum, more loquendi sumto ex veteri testamento:

quod ipse agnitum saluti non habet, non habet SS. nec est Christianus:

Sequitur tractatio textus.

ante breviu usa effusio, restat judiciu de effusione.

(1) judiciu aequu, (2) iniquu

I. Judiciu aequu. Ubi nota (1.) judicantes. (1) Judaei. omnes qui ad Pentec:
et Judaeus tempore filiu et messiam credens erat verus Israelita
licet de Jesu Nazareno nihil audiverit, d. post mortem eius et
emissionem Apostolorum. varia fuit fide ... eum: (2) patriam, aeu
terra: post captiv: Babilonis dispergebat: nota directionem Dei,
terra: post captiv: ... Legis dissipant. Deut. 28. hac ipsa dispersi
Judaei transgressores Legis dissipant. Deut. 28. hac ipsa disp.
sio Deo gloriosa fuit, quia doctrina mosaica notitia ad plu
res gentes pervenit: Ita Deus poenas peccatorum facit salutares:
Europaei fuerunt. Romani originarii apostoli. Matth. 23. Cretenses.
aliique ... Asiatici. Tartari. barbari, gulosi, Medi,
hodie ... Coloni ... (3) erat Hierosol.
lymae forte a festo restabat. vel erant ... ibidem vid. act: 6: 9.
per miracula facta Hierosolymis ... Esaiae 2: 2. Ps. 87: 4.
... parati ad aeu ulteriore doctrina. Luc. 9.
(4) erant ... Judaei, parati ad ... ulteriore ... quod fecerint, audita
vice Petri ... facile ... conveniunt, ad ... ubi erant Apo,
voce, ... novi ...: magna miraculi manifesto ...
stoli, nota ... evidentia ... : mirabat magis majorq.
... terrore ... nota ... aliquando Deum ... externa
vid: NB Lat. cap. act: 2. nota ... aliquando Deu ... externa
accidentia, ... admirationem realia, gratiae media parare: SS.

II. Perversi Judicii ... qui fecerint ... ex ... dicebant eos ebrios:
... Ps 16. ... fecerint ... ex ... dicebant eos ebrios:
... dita ... Ps 16. ... fuit garrulitas ebriorum, hodie simile
doctrina apostolorum ... fuit ... garrulitas ebriorum, ...
accidit ...: sed Spiritus Sanctus ... gratulatione:
Doctrina ee poet: de varia susceptione miraculorum divino
Doctrina ... emendat et salvat. ille ... abuso perdit:
... hic eadem emendat et salvat, ... beneficio divinis, ... negligere ... de ...
... cave ne abutaris tempore festorum. ... licet alius male ... S.S.
... divisi, ... tempore ... : licet alius ... S.S.
... agnoscit, ... servat, tandem glorificabit. Amen:

18. Evangelium Feria Pentecostes. Joh: XIV. 23. Dr. Vanderb: hora Prandii
22. May 1670.

SS. recedebat à Saule ... maligno ... occupabat. 1. Sam. 16. Nota SS. discessum ... vid: Ps. 14: Deut. 17. ... motione locali ... Gen. 8. 1. Reg. 18, hic recessus ... locali. Sapient: 1. Sed ... SS. ... gra... habitatione recessisse ... Sauli inobedientiam 1 Sam: 15. Nota recedit SS. ... peccata. 1. Sam: 15. : Ezech. 18: licet dona ad ... maneant, ... salvificantia in peccatore: vid. Luc: 22.

Nota Spiritus maligni accessionem, ... Saulus ... melancholicus factus ... sed ... aliquid majus accessisse, et Saul factus mancipium Satanae ipso peccato, ... aliquid ... illico in furorem egit, sed successu temporis ... mancipium ... novus ... vexavit. Idem toti humano generi contigit: ... tabernaculo SS. facto spelunca Satanae: lapso: vid. 1. Cor: 3. & 6. ex ... non ... 1. Cor: 2. Diabolus egit ad ... adeo ... Sauli. Cain. Judas ... et hoc semper ... beneficio Dei obviatur ... et Tota Trinitas venit in hominem ... 2. partes: de quo Evangelium ... videbimus ... et occasione ejus 2. partes: 1. Felicitate fidelium ... in terris. 2. valedictione Christi Apo-

I. stolis dictum. 1. felicitate describit Christus. ... (1) quod extendatur amor Dei ad omnes, qui amant Christum: vid. ... (2) officium hominis: amor erga amatum vehemens affectus, Col. 3: vid. ... 10. ... notitiam ... nota omnes de gratia divina participes, qui ... hypocritae, qui Christum nec ... amant Christum; hinc excluduntur mundani, hypocritae ... amant, nec ... aliquid pati volunt, vid: Anathema Maharam Motha. 1. Cor: 16: 22. Amatores Christi veri ... amoris, ... Joh. 3: 16. (3). quod ... ex amore divino. (1) ex parte hominis ... vid: Rom: 7: 14. ... 15: 10. ... in ... perfectione: sed ... hac mortalitate regeneratis contingit: vid: Joh. 5. Luc. 8. (2) ex parte Dei. ... amore gratiae ... creatorum ... sed specia- liori: (2) ... gratiae divinae manifestabit (3). ... inveniat habitationem, ... beatam amicitiam ... Deum et hominem ... Christum facta! qui diligit hostes,

illisq benefacit. Eph. 1: 1. Joh. 3. Lev: 26: sive servitare an obse[rv]
ver verbum Christi cum amor, tabernaculum sic SS. aliogn n. nec patre
nec SS. habebis. quod verba textus et Matth. 12: 30. diabolum amat,
Joh. 8: 44. de sabbath. Matth: 12: 44 Hic baptismus externus et
alia externa de salvabitur. Luc: 7: Hebr. 10: 26 rejiciet cum
vitiis operibus, Matth. 7. O magnam verum beatorum felicitatem, deo
amatorum, qui vigilantissimo oculo quos amat defendet, amore re-
ficiet. 1. Joh. 4. II. felicitas ... matt. S. S. cum persona ...
ὁ παράκλητος: τὸ πνεῦμα, nota spiritualem mot. ... cor
Rom. 1. ... meritum Christi effudit ... apostolos. vid.
actor: 2. Doctrina de Spiritu Sancto. tertia Persona
trinitatis S. Spiritus. Luc: 24. ... solum qui cum Patre et Filio
... aeternitate, d. et ratione processionis a Patre et expiratione: ...
ἐκπορεύεσθαι, in textu descriptas.
Persona ... pars divina: nota τό, et ... personate ... distinctus
a Patre ~~...~~ et Filio mittente, et SS. missus. vid: Matth. 28.
3. persona missa: ad docendum, consolandum, vid. 2. Petr. 1. Matth. 10.
II. Luc: 12: II. valedictio Christi confirmat verbis ... ...
pacem mundi relinquit, pacem aeternam donat. ... fallacem
aut ... sed confirmatoriam cordis, expultricem timoris. Rom. 14.
nota. differentiam inter externam et internam pacem: ... externa, ...
sit nobis interna: adeoque internam externam optare ... licet cum Calvinianis:
sine qualitate pace aeterna Christi sine ... Christi ... misericordiae
temporali et aeterna ... Pax Christi confidere facit ... media
in adversitate: Phil. 4. (2) docet, de passione et reditum migratione
ad Patrem, majorem se, ... naturam considerandum: de passionis utilitate:
sine gaudium ... exaltatione Christi: de passione libera voluntate: ...
... ... Christi passus nobis
salutem et ... ... amemus Christum. applicemus
eius passionem vera fide, ut et ipse ...
servitare an habeam Spiritum ... an Sp. S. Christi? ... examen
... amemus Christum? ... doctrinam eius amem? ... ...
... vita ... ... mortem, sine peccatorum?

an Doctrinam [illegible] sollicite? an Christi e carni dura, reddat? affectio, qui de fac? an gravescas et doleat ob adversitates? an ut gaudeas Adam mortificari? an didiceris quod discere potueris de Deo vita eius vicedo et fidei constantia? An deinde lesset illa, ut amore divino sentias? an agat efficaces ad pietatem motus, amorem Dei, amorem proximi, amorem vitae aeternae? An Deus etiam laetificet in adversis, an constantiam ministret adversis fiducia? te felicem, qui sentis! miseram animam quae haec non sentit! abi cum amore qui [illegible] velis, deum odisti, spelunca es daemonibus [illegible] despicabis, in agone: Nobis Amor boli. Dei bonitate [illegible] per omnia. Amen. f.

Evangel: feria 2. Pentecost: Joh. 3: 16. Also hat gott die welt geliebt.

H. D. Spener Memorabile placita doctrina hat Lignitensi Ephes. 2. 8. auss gnad seit ihr selig worden. Docet. 1. Summum bonum: voce selig: id est: omne a rebus [illegible], eorum refrigere [illegible] non modo temporalis, sed aeternae: omni felicitas cito [illegible]: nobis v. hic aeterna donatur, [illegible] vero mundi [illegible] revelabit: hocque in [illegible] quae in baptismo accepimus [illegible] laudes revelabit: locus in [illegible] salutis: 2. auss gnaden: ergo non ex merito. ante regenerationem Dei [illegible] salutis: [illegible] nihil boni possimus, post regenerationem, quae bona facimus, Dei [illegible] opus est: misericordia Dei, Christi merito, applicatione Spiritus Sancti. 3. durch den glauben: nota medium accipiendi ex parte nostra: fides non meretur sed donum accipit: derselbe nicht auss euch. fides [illegible] ex nobis [illegible] gottes gabe ist, Deus in [illegible] fidei ne quidem ex nobis [illegible] Haec [illegible] Paulus docet, didicit a Christo [illegible] observat: Haec [illegible] Evangeli dicente: Also hat gott die welt geliebt [illegible] nostri

ante 2. annos 2. causa salutis vidimus, misericordia patris, 2. merit. Christi, gratiam reparantis, 3. Spiritus divina dona recipiens, considerandam: restat 3. fides per gratiam Spiritus. Haec fides describitur in primis textus nostri verbis. ubi dicitur:

Auf daß aller die an ihn glauben. nota (1) quod oppon. et
salutis, (2) quod media sit fiat:
I. Applicans est SS. n. semper ubi [illegible] personas sit merito, ubi SS. [illegible]
excludendus. n. est amor patris, eo quod Christus unitus, et quod Christus fidei,
tanquam effectus, meritorum sit causa sua: fides enim ex viribus nostris,
sed ex SS. venit. Ephes. 2: 8. Joh. 6: 29. 2. Thess. 1: 11. 2. Cor. 4. [illegible]
SS. Spiritus fidei, sive in Catechismo ich glaube daß ich nicht aus [illegible]
[illegible] krafft. S.S. v. fidem operatur: qua (1) media fidem [illegible]
rantia ejus est. sic verbum Dei. a SS. instinctu literis mandatum. Matth. 10: 20
Joh: in S. Coena vim meriti Christi
per Baptismum regeneratur per SS. Tit: 3: 5.
nobis applicat: (2) qua efficax est, quod opera et media; aliorum creaturae
ra sola, aborigines, eo, ut non efficeret nisi fides [illegible]: sive [illegible]
et media non opponenda sunt, sed subordinanda: Auf daß
all die an ihn glauben: [illegible] amore Dei et merito Christi Spiritus Sanctus
datur. quod fidem operatur, renovando peccati et peccati occa-
sione; per Legem agnitionem peccatorum et confessionem [illegible] malorum [illegible]
sionem; per Legem agnitionem [illegible] Nota. qua fides Dei opus
per Evangelium fidem [illegible]: et fidelis est, qui infidelis [illegible],
[illegible] operatur fidei divinae est: et fides semper agit ultra potestatem facultatis naturalis:
bilia: et fides semper agit ultra potestatem facultatis naturalis; ne peccando Deum offen-
igitur cave ne pecces, et Deum offendas, [illegible] de peccando Deum offen-
dere, putans te mundo posse servire, tandem [illegible] ad [illegible] poe-
nitentiam salvari: nam gratia Dei tua poenitentiam expectat, [illegible]
gratiam rejectam, te rejicere [illegible]: Et quod [illegible] et secundum [illegible]
et fides non est in facultatibus tuis, quae [illegible] Deus donet, nunquam acquires,
d. aeternum perdis: tu [illegible] poteris [illegible] poenitere ex [illegible]
illud peccatum, quod hodie cum delectatione perpetrasti: non morieris
~~[illegible]~~ temporali sive futura extraordinaria desiderio [illegible]
et resuscitatione, quid ergo morte aeterna forte condemnaris?

11. Medium est fides: non omnis sed salvifica: non historica, quia
Diaboli habent. (Jac. 2:19.) salvat: eam et habent damnati, Cain, Judas;
nec miraculosa sufficit: 1. Cor: 13: 2. non haec competit omnibus
nec solis salvandis: hic dicitur der da glaubt, non alius pro alio.
Habac: 2: 4. Credunt infantes, non quod compatres pro eo credant:
credentes quod credunt, non fides amittitur: an ihn glaubt: non
in Christo credunt, sed in Christum credunt, et fiduciam: item credens
non est in ulla creatura: an ihn Christum: non exclusio patre et SS:
in quo etiam credimus. Christus v. exprimitur, quia [illegible] Ephes. 3:12.
et extra fidem in Christum, non in fide in Deum: dicit Socinia,
nec fide, operae, Sundicola! an Christum, nam nobis ignotum,
in Evangelio patefactum: Alle die glauben: quisquis sit:
etiam nostra peccata per fidem [illegible]: in utroque Testamento,
Act. 15: 11. igitur fides non est penes omnes: non nunquam [illegible], non v. omnes
Doctrina. credunt. Doctrina consistit fidei salvificae partes
et proprietates:
Fidei Substantialis: Wissen, Beyfall, d. h. Vertrauen, applicatio.
1. Wissen, [illegible] plenarie scientia arcana Dei, d. quod credens intelligat, e.g.
quomodo sint 3. personae unius dei, quomodo unius [illegible]
[illegible] intelligit ex illuminatione SS: ex quo
[illegible] intelligit, d. quod sit intelligit [illegible] simplex, quam Philologicus
SS. illuminatione magis
Theologus, carnaliter eruditus.
2. Beyfall, non sufficit scire; d. assentire pro veritate habere, absque dubio
[illegible], Jacobi 1: 6. scilicet regnante: non dubium pugnans non expellit:
hoc certitudo 1. Cor: 2. [illegible] ex [illegible] Doctrina et autoritate
non dependeat, d. ex certificatione SS, majestatem verbi divini
in cordib. nostris obsignantis [illegible]

3. Applicatio: carnalis securitas multis 1000. exitiosa, qui falsis
falsifica fide: decepti Diaboli: fiducia Divina, confidentes
peccatores in ordine SS. se submittunt, sicut curam aegri o respuunt:
Haec fides ubi interne existit, externe in operibus apparet.

II. Porro veritates et effectus fidei sunt ex multis. 1. purgat cordis,
inde conversionem ex verbo Xsti peccatorum, resipiscentiarum. Act. 15: 8. 9. Peccatores constitutos magis
malum suum mittam, deformitatem peccatorum et peccatorum amplius
monstrat fides peccati deformitate, quam ante intellexerat:
2. in cordibus amorem jam ob poenam, sed ex vero amore Dei o peccat: videndo Dei amorem erga
rem excitat fides erga Deum sui ipsius; in Deo acceptissimus, amicos,
nos, et inseparabiliter a fide, cor Deo arctissime jungens: 3. Hic amor facit liberam obedientiam
coactam, d. ipsa fit
Lex. 1. Tim: 1: 9. Justo o data Lex coactiva, d. ipsa fit
Deus agit ad omne bonum: Phil. facit del opera Dei. Rom: 8: 2. 6. 14. 15.
der agit ad omne bonum: cum delectatione:
1. Joh: 5: 4. 5. faciunt tanquam servi, sed instar filiorum ulterius rapit, Lege itaque
perfecti sunt indies sicut ignis semper in ulterius rapit, Lege utuntur
tanquam norma, et ad suscitandam carnem: 4. Vincit. 1. Joh. 5:
4.) mundum, seditionem et persecutionem Xsti nostri mundi intra nos,
vid: Hebr: 11: 33. 34. Et si forte aliquando victus sit dolet, alto rever,
NB. lut: fide Gen: 32: 28. ipse Deus a fide vincitur: sc: orationibus et
fiduciam firmam: Matth. 15
Si quilibet in dividuo ex voluntate crederet, a fide data libertas:
omnes affirmarent, sed cordis abyssus per facta demonstratur
externa, longe aliud testatur: 2. Cor: 13: 5. Prüfet ob ihr
in dem glauben seid: sed scrutare te sincere ne te fallas; repete
Xsti veritates modo dictas, et vide an ea tibi competant nec ne!
si peccata o odisti sed cum delectatione iis te adhaeres, fidem o habes:
unum peccatum regnans fidem tollit:

Si Deum amas, ejus gloria tibi grata, desperationis tibi memoriam,
fidei signa habes: a sic se habent qui fideles es:
si meritum Christi ad id applicas, ut obedienter illi servire velis,
fidem habes: si ejus merito ad felicitatem aspirare, fidem
habes. Tentas an vincas fidei an a mundo vincaris.
Si non vincis peccatum et mundum: fidem non habes:
1. Joh. 5: 8. 9. peccatum facientes non sunt ex Deo, habent quidem regi
renati peccata, sed qui ea impugnant, peccare v. fiat facere
qui sinis cum gratia, cum delectatione in mundo perseverare Deum
temere offendere et nec proponere emendationem:
quomodo potes te fidei gloriari, cum fides operatur et quod Deum nihil desi-
derat; Tu vero omnia quae Deus agis, et fructus carnis non
Quaeras? in perplexitatibus molestare debet: non quidem pontificio more
fides in perplexitatibus ...
bona opera ad salutem necessaria causaliter et efficienter requiruntur:
vid: Confes. ad Epist. ad Rom. Lutheri: ubi dicit fidem facere bonum
... non fidem quaerere de bono ... faciendum, sed facit
alium hominem, nec fidem quaerere
ante quam conservit: s. s.
Sed requirit necessitate consequentia, qua fidem semper comitatur:
differentia magna est inter opera Legis, et opera Evangelii, illa debent
perfecta esse a. peccato: hic ... defectus nemini nocent per meritum Christi.
Hanc doctrinam stante non ita multi salvabuntur ac omnibus errant.
hoc tibi dictum est, et qui dictum sunt, olim fulgere audiat coram ...
benignitate Christi, 1745 verbo non credidit.
Sic consolatur eam fidem esse fidem veram, quam sequitur omnis gloria:
peccata ad haerentes fideli, infirmitate docent, quod ... in firmis
fr. verus fidelis, Christum apprehendere aegrota manu sufficienter ad
salutem: SS. confirmabit hanc fidem et futuram gloriam: Amen.

Dn. Sondershausen. Feriâ 2. Pentecost: Epist: actor. 10:42. und er hat uns gebotten zu predigen. / 23. May. 1670.

Sap: 7: demonstrat hoiem, sibi similem, sapientiâ dissimilem esse: aliis sapientiam fieri amicos Dei: et sapientiam substantiale; Rom: 11. matth: 11. 1. Cor: 1. est et sapientia ex hoiis libris sumpta: et si hanc habeo, reparat imago Dei: Coloss: 3. Haec sapientia ineffabilis est, videtur tn. aliqtr. in ope creaon: et magis impingit, qm penetrat, et cum naale scrutatur abyss [illegible] SS. Rom: 11: . Ne et nos [illegible] viris [illegible] praeauns, sapientiam se demisisse scribit Sapiens: [illegible] soli fecit Xtus nascens, docens, [illegible] hodie per verbum et sacramenta facit, dando se in aiar hoium, post lapsum sanctificatas, et mallius facit [illegible] velle et resistentes: quas ornat, exaltat: magst gottes freund [illegible] facit und velle et nolle cum Deo, [illegible] notitiam, amorem, ardorem Dei: [illegible] familiariores hoim reddit: exod. 33: . Joh. 15: . macht propheten: fromme [illegible] Gen: 27: . scripturae gnaros: Luc: 7. 1. Cor: 14: vid. Rom: 12 1. Tess. 5. 1. Tim: 1. Prophetas stricte dictos: futuros gnaros, [illegible] Sic [illegible] Evangelista testatur sibi doctrinam de Xsto praedicandam mandatam esse, in primis Epistolae nostrae verbis: Cum igr ante hanc [illegible] de [illegible] ministerio principali, sequitur efficiens ministerii principalis s. ministerialis: sc: Christus: uns: gebotten, [vocati] (1) Apostolos [illegible] et [illegible] testes oculati. (2) alios [illegible] Apostolos ord: [illegible] docentes [illegible] vitae [illegible] testes [illegible] fuere hoies [illegible] [illegible] multos testes [illegible] vilis originis. matth. 9: . 4: . et peccatores. Marc: 16. Joh. 21: vocari prophetas multos, variis donis, atque alios instructos. Nota. 1. Miracula facientes. 1. Tim: 1. [illegible] V. T. et N. T. Agapy. actor. 11: . vid: act: 3: . [illegible] recensetur: 1. Cor: 12: sanandi donum [illegible] marc: 16: . [illegible] post horum mortem secuti alii Pastores meritissimi. Ignatius fuit auditor Johannis. [illegible] Policarpus, Smirnensis Episcopus, auditor Johannis: [illegible] Deus [illegible] hodie [illegible] ordinem Deus [illegible] mittit, [illegible] extruit: ordinavit maximis donis Lutherum: quem sequuntur pastores Augst. [illegible] alii. 2. Tim: 4: . alii [illegible] tantes, alii docentes [illegible] Tit: 1: . Disce honorare pastores, juxta 4. [illegible] et [illegible] defectum, dum alii pauci doctrinae [illegible] ignorantiam [illegible] sufficiunt, et optandum est majoribus studiis honorem [illegible] praeparari. /

ex donorum diversitate discant 1. Pastores se eis sua dona solum
libera, pro bene collocare: 2. auditores alios non contemnere, aliisque [illegible]
ligiosis aestimatio: non est simplicior saepe doctus in ex acceptior Deo:
et doctissimi non semper faciunt pios, qui potius delicatulis auribus
ex verbosis gratiosis carnem nutriunt, eisdemque favent:

nota: 2. quod pastores fuerunt, abjecti homines: non elegisset majestatem Dei ipsam,
an angelos ministerium, tanquam res magni splendoris: [illegible] V.T.
facturum [illegible] vid. Hebr. 1: : Sed videlicet gratiam Dei, non angelum audire
indignus videberis: [illegible] Deus homines mittit, quibus hoc officium gloriosum
[illegible]: (2) potentiam divinam: ignarus et incredulus Deus erudit [illegible]
homines, de reb. humanis non ridiculis. e.g. Deum et hominem, matrem
et virginem, per hanc doctrinam dum corda movet, Dei majestatem testatur.
vid. act: 2: multi adhuc hodie quam voluntate sua ex [illegible]
opinionem convertuntur et salvantur: miseri, afflicti consolantur: si per angelos
fieret hoc, angelis tribueretur: 2. Cor: 2. (3.) Justitiam divinam, diabolum
per angelos, Deus per hominem, victor ante, jam [illegible] iterum vincitur:
non per angelos, Deus per homines, victor ante, jam iterum vincitur:
Sicut David puer Goliath vicit: 1 Sam: 17:
Discant (1) pastores se homines cum hominibus [illegible]: Gal: 6: . 2. Cor: 4:
(2) auditores, non contemnere pastores: audi!, thesaurus, vili vasculo [illegible],
[illegible] errores eorum tolerare; a diabolo
bus, omne thesaurus [illegible] et [illegible]
mundo et carne valde afflictos.
Si obediunt homini legatis Christi, audiunt Christum credere [illegible]; licet
persona exigua sit, minus [illegible] magnificans et ad coelum ducit, quo nos ducat
Deus Archidoctor et Propheta noster Christus Jesus Amen./.

M. D. Spener. Evangel: Fest: Trinitat: Joh. 3. das gespräch Xsti mit Nicodemo.

Christianis nihil est nat[?] quam cognitio Xsti, ad officia et
beneficia; principaliter persona Xsti, quae et qualis sit? visis officiis Xsti,
restat natura de persona Xsti, post meridiem tractanda: Ibi, Deinen
Sohn, geboren aus Maria etc. Item ich glaube dass J. C. Unser etc.
nota. 1. quot sint naturae in Xsto, 2. quot sint personae:
1. Naturae sc. duae divina et humana: Divina: Deus est essentia aeterna
te nativitate non coepit, d. fuit ante secula, ab aeterno aeternus Dei
Filius: et assumtâ humana natura non desiit esse verus Deus: d. est Deus
Eo sensu quo Ψ 82: 6. Dii dei estis: Sed est ejusd. essentiae cum patre
ab aeterno à patre genitus: Ψ 2:7 Nos etiam sumus filii Dei, d. non
ab aeterno geniti, nec ejusd. essentiae. sed ex gratia sumus: Igitur
credimus in Xstum redemptorem, filium Dei aeternum aeterni: hac
doctrina confirmatur porro Joh. 20: 28: Joh. 1: 1. etc. Joh. 10: 24. Rom. 9: 5.
et nota contra Arrianos, Photinianos, Socinianos. Eam[?] Sicut Spiritus
S. à patre ita et à filio procedit: vide SS. Trinitatis cujus festum hodie
celebramus: 2. Humana natura: constat ex Luc: 1. conceptum natum de
Hebr: 7: 28. ex Maria, virgine ante et post partum, ex qua esse sumtum Xst.
carnem corpus animam sicut alii homo. Hebr: 2: 14. et quidem cum adhaerenti-
bus infirmitatibus, e.g. famem sitim, lassitudinem etc. non tamen peccato, et
nunc v. sepositâ infirmitate adhuc est homo, hoc autem habuit, ut
pati posset, et nobis sit solatio. Hebr. 4: 15. der ist versucht, allenthalben, gleich wie wir.
2. Persona est una: Xstus unus Deus et homo: nota unionem personalem
arctissimam, indissolubilissimam, ita, ut nec sola divina, nec sola humana
natura sit Xstus, nec esse possit unquam aut ullibi divina natura absque huma-
na. vid: Col: 2: 3. 11. et Symbol. Athanasii ubi d. sicut homo constat ex
anima et corpore, ita et Xstus unus ex duabus naturis, quarum neutra absque
altera consistit: unde communicatio naturae et idiomatum, ita ut altera
natura non operetur absque altera, nos Redemptor sumus non à sola divinâ d. alterius
vid. 1. Tim: 2: Matth. 28: 18. 19
humana natura: Deus mortuus. Act: 20: 28 aliquid potestatis accipere potuit, videlicet non etiam in
Deus cum naturam, eandem quam Xstus
nomine suo baptizare praecepit: Matth. 28: 18: 19.

ex Evangelio ante 8. annos sumtu sum, in occasione, et Doctrina
Christi gratuitae hic habemus considerandam propositionem Christi de medio salutis:
tema. Aber Jesus aber antwortete, und sprach: warlich, warlich ich sage dir,
es sey dann, daß iemand von newem geboren werde, kan er das
Reich gottes nicht sehen. verba sunt nostri textus Joh: 3:3.
nota i. confirmatio certitudinem, et Rem ipsam:
I. certitudo est ex eo, quod loquitur Jesus, filius Dei, veritas:
Antwortete: Nicodemus quaerere voluit, forte et ipso actu quaesivit:
nota benevolentiam Christi, libenter docentis, et ante quam quaeramus:
et unicuique offert major occasio discendi, quam quis quaerit:
Ihme, Nicodemo, regenerato; cum hic Christus de regeneratione loquitur:
igitur donum regenerationis potest amitti, et regeneratus potest fieri non rege-
neratus, sicut Paulus Gal: 4. regenerator iterum regenerandos dicit:
hinc nota te esse in statu unde possis elabi: nec mirari in hoc
generibus auditorum tractare longius de regeneratione: non plurimi amis-
erunt dona regenerationis:
warlich warlich: Amen: hic facit, eo certitudinem quae que dubitandum
ultra esse de divinae veritatis: hinc ~~ceteram~~ completam regenerationem rem humanam vere
mirabilem est, quam Christus iterata vice juravit: quod et hodie docti,
ne regenerationis contingit; sc: ut evidentissime proposita non acceptetur:
II. Res sive doctrina ipsa: ~~Reich~~ Reich: facit pati et adipisci:
Reich gottes, regnum gratiae, Ecclesiam invisibilem, quae ex omnibus in exter-
na Ecclesia convenientibus interna et invisibili Ecclesiae mem-
bra sunt: quod sequitur regnum gloriae: sola externa confessio et communio non fa-
cit membrum verae Christi Ecclesiae, quae virtus in nobis est Luc: 17:21.
hinc nota summam felicitatem esse, regnum Dei videre; hoc habebamus
in statu innocentiae; hoc recipimus per meritum Christi hic in gratia, illic in gloria:
Kommet nicht sehen: non solum dicit esse difficile, sed impossibile: Majesta-
tis divinae, nobis tanta dona conferentis, non convenientes, ~~[illegible]~~ sunt
ordinem salvos facere, quod gratiam oblatam non ad Dei voluntatem
accipit, sed ad propriam concupiscentiam, post expleta carnis desideria, rape volunt:

ordo r: regeneratio: Germanice: ordo ho, o sola pversissimi. Rom: 3:9.
Ipse Nicodemus erat Judaeus Pharisaeus. Christiani nati ante
baptismum mortui & salvati ex parentum fide, nec sine regeneratione in
D. Deus operatur extraordinarie eam regeneratione, in illis, quam in aliis
et baptismum. Deus ordini nos, o a. se ipsum subiecit, nec
excluditur aliqua aetas, status, dignitas, p. nec Regib. alia salutis via patet.
von Neuem geboren werden. ανωθεν γεννων, item à
o corporatis: D. spiritualis: sicut & carnale nativitate hoc naatis
incipit naatis esse, ita & regeneratione incipit aliqd aliud esse,
n. p. filius Dei: p. regeneratio fit & Spiritu S. q efficax in me,
dus, verbo et Sacramentis, et in cordib. hominum qtidie testatur:
vid. I. magnum damnum quod est resarciri D. regeneratione r.
Tr. le o agit D. pati in regeneratione:
3. differentia in regenerato et & regeneratos, oib. qualitatibus
voluntate p intellectum, amore desiderio, odio dispares reradifferentes:
4. qa regeneratio coelestis fit, eo. nos animal: et eo nostra
corda suspendat. I. Col: 3: 1. 2. 3. sicut eo o cogitat, D. mundi
affixq r, regeneratus o r: n. regeneratio novum hominem facit.
Doctrina: Hormodo Christiana vita difficilis et facilis sit?
difficilis r: qa non data homo o d. corporata, D. ipsius rege,
spiritualiter: tot homine mutari difficile r: facilis r, qa dum patimur
regeneratione: beneficentiam divinam, q spirituales sumus: et bonum o sequitur ex coa,
ctione externa, D. ducti Spiritus interno: Carni res videtur difficilis,
spiritui tum facilis r, q cum delectatione et ex amore Dei operatur. Matthiu:
28. p. abnegatio sui ipsius homini Adamico difficilis r, D. regenerato hac omnia grave,
viridis, adeoque difficilia o p: q voluntati divina totus patet.
Consid. [illegible] Christianum esse frustra: D. rem seriam: ob ipsi tota
regeneratio: D. Opus salutis Ego via o reddo difficilem, D. monstro viam à Christo
monstrata (1) Christus o regeneratis salutem negat, nostro lexilium:
sine abstinendo à peccatis voluntariis; hic Christus o loquitur de opib
Legis sed Evangelium; q praestita p ex merito Christi cum sincero corde fiunt.

Si te putas salvum fieri ex merito Xsti, citra et praeter ordinem
Xsti, omnibus peccatis mancipatus, egregie falleris, Xstum facis servum tuorum
peccatorum, et aeternum peribis: Vere non hoc regna coelorum non videbit: hoc certum est:
2. Lucae: 13: 24. etc. quaerenti respondet Xstus: Ringet darnach die
pforte ist eng: Matth: 7:13. 24. non quod Deus non velit omnes salvos fieri,
sed quod testetur paucos se ordini committere:
Hinc non decet mundo servire, et salutem sperare! nec doctrinae
Xsti hoc convenit, sed repugnat: 3. Matth: 5:20. dicit Xstus etc. Ist
justitia vestra melior etc. 4. Matth: 7:21. Es werden nicht alle die
da sagen etc. sed qui faciat voluntatem licet in infirmitate sed simplici
corde. 5. Rom: 8:5.6.7. etc. fleischlich gesinnet seyn ist der Todt:
Carnem subactam spiritui gerunt Xstiani, non vero indomitam: et licet infirmam, non regnantem;
NB. 6. Gal: 5: 19.20.21. etc. die früchte des fleisches sind etc. davon ich euch
zuvor 7. Ephes. 4: 21. so habt ihr Xstum nicht gelernet etc. in dem
ein rechtschaffenes wesen ist: 8. Phil: 2:12. schaffet daß ihr se-
lig werdet mit furcht und zittern:
Ex quibus patet rem non esse ludicram: sed magis seriam quam ullam aliam
mundanam: Hec doctrina non nova est, sed antiquissima: semper tra-
standa: si quis aliter credit vel docet, fallit et fallitur: Ezech: 13:
8.9.17. etc. non judicaberis in ultimo judicio ex tua voluntate, sed ex
verbo nobis patefacto, et voluntate Dei: Non [illegible]
via coeli, sed docemus illam largam et calcatam non esse, ac contra
errat: Hinc scrutare an sis regeneratus: solum
baptizatum esse non sufficit: filius Dei esse non potest, qui filius
Diaboli: filium Dei non potest sed diaboli et peccati servum: alterutrum
sequi oportet: aut Deum aut Diabolum: Hinc non docemus viam Legis sed Evan-
gelii, quae per fidem ambulat, bonis operibus.
Salus nostra pendet ex fide sola, non operibus, quae denique infirmis:
Christianismus facilis est, iis qui se et mundum abnegarunt: prima
resolutio difficilis est: Nam Xstianus est longe beatior, quam mundanus
etiam cum summe sit afflictus:

3. Hoc non agimus ex nobis, d. SS. facit in regeneratis opus suum:
4. Principium difficilius facilior progressus fructus:
5. Post gratiam sequetur gloria. Matth: 19: 28.

Dn. Dommerich, Sontags, 29. Maij, 1670.

Festo Trinitatis post meridiem explicata pars Evangelii. Joh. 3.

v. 19. aber zeugnüß des h. ist gewiss 2c. wass die alten weiß,
Zeugnüß gibt h. Evangel: Homo ad testificandum factus est testatur de Deo, d.
testimonio divino post lapsum opus habet: hac testimonium est omnium maximum
ratione testantis et objecti: vid: Mich: 6: vid: Apoc: 1. gewiss firmum pu.
rare testantis et objecti: vid: Mich: 6: cum fide ... fidei firmissimum
1. Sam: 15: sine antinomia. qa ab eodem spiritu profecta: fidei firmissimum
fundamentum: Joh: 5: 2. Petri. 1: Est lumine vitae: Testimonium Diaboli et
mundi facit ex virtutibus vitia, et vitia ex virtutibus. ventilat: nota. 2. mirac.
tum divinae veritatis: n. pro ex simplicibus tot à secularibus. Sap. 5: n. ob mass"
die alten weiß: non stultos, d. non malitiosos, et naale ad salutem ineptos: vid: Matth.
3: erudit, docet, quod sit Deus, quomodo eidem serviendum, quod sit Homo, qui mi-
ser, quomodo restituendus saluti. Sic naale eruditus Nicodemus non intell.
rebat. profunditates mysteria, nec sensum et scalae serpentis elevati: et sensum quaerebat quod omni fieri posset.
Jam testimonium divinum de Trinitate quod nobis habemus gehandelt.
quomodo hoc testimonium à nobis accipiatur?
1: Testes qualis res: wie: non stylo magnatum, nec Dei gratia: nec filii solum in hac
sermone sicut Johannis et Prophetae p. Sed testes quod d. personae divinitatis. Spiri
5. Luc: 4: quilibet testans in persona separata. (2) nota testium majestatem,
et scivit, testantur, loquuntur de reb. naale capti subjectantibus: ex seipsis et glilio Tri-
nitatis, unus Deus. Esaiae 54. 1. Cor. 8. 1 Tim: 2: 4rer personae: Pater generans,
filius generatus, SS. progrediens ab aeterno. vid: Matth. 3. Personalis distinctio
unitatem essentiae, voluntatis et majestatis unitatem non tollit: nec alter altero inferior
dignitate. Hoc testimonium divinum dio
nior per Christus ipse ordinem fecit: Matth. 26. Marc. 16: Hoc testimonium divinum in fontis scaturigine cognoscimus
credendum: licet naale non satis queremus vestigia in. ... in fontis scaturigine agnoscimus
et rivulo, solis luce splendore et calore: p. 2. quod docenti sc: regeneratio;
cognoscere nota necessitatem: n. sine ea regnum Dei non videbunt: et regenerationis subjectum:
omnes homo: Pharisaeus Nicodemus. Infantes. regenerationis actum, widergeboren werden:
nota vitia prima nativitatis in temporalibus et aeternis. et operatio SS. in
ipsa regeneratione, et regenerationis media. baptismus. Marc. 1: Spiritum: rege-
neratio non opus operatum. regeneratio in passivum: fleisch vom fleisch geboren
Ad docet Christus de persona sua et officio: statum exinanitionis et exaltationis.
Disce beandum debere esse regeneratum. alioqui ordinarie non salvabitur:
olim baptisatum non sufficit: n. tum eras regeneratus, at virtutibus instructus,
d. quod ejus ... in ... peccatorum regnantium statim: jam filius Dei non es:

cave ne totus Christiani titulum imponatur Nicodemus infans fuit regeneratus, adultior factus ignorat justitiam fidei, sanctitatem amoris Dei, ita cogita baptismatis [illegible] repetere in foedus Xsti, [illegible] [illegible] [illegible].

II: Quomodo accipiat testimonium divinum: fides [illegible] Pharisaeos, et idea [illegible] Pharisaeos, Joh. 7: 12: [illegible] ignorat, [illegible] opinione sua [illegible] fert divinae veritati: Idem adhuc fit hodie: et sapientissimi mundi etiam [illegible] ipsas sacras literas testatur manet [illegible] Xsti commodum apud falsas religiones: [illegible] notet Nicodemi exemplum [illegible] ad imitandum [illegible]. Matth: 10: Luc: 9: . Et Nicodemus [illegible] erat talis informatus [illegible] Nicodemus errorem correxit et Xstum defendit: Joh: 5. Joh: 19: vid: Ebr: 10: . Testetur [illegible] verbo et vita.

D. D. Spener 5. Jun. 1670.

Evangel: Dom. 1. post Trin: Luc: XVI: 19: Vom reichen Mann. &c

Es war ein Reicher Mann, der kleidete sich in Purpur und köstlichen Leinwand &c.

Sicut Deus omnia in [illegible] esse [illegible], ita [illegible] ad hoc via [illegible] resignatio [illegible] voluntati in divinam: hac a. potior virib. impossibilis [illegible], inde in oratione dominica [illegible] petimus, fiat voluntas tua: de qua hodie post meridiem agetur. Dein wille geschehe wie im Himmel also auch auf Erden: ubi et[iam] [illegible] explica. Bene nota: 1. q[ui]d, 2. ubi, 3. quomodo. 4. quomodo [illegible] moveatur hac resignatio [illegible] voluntatis:

1. dein wille. Dei voluntas. Legis et Evangelii, [illegible] vult nos vivere [illegible] regulam Decalogi juxta 1. et 2. tab: [illegible] hoc post lapsum [illegible] possumus [illegible] [illegible] Evangelium vult poenitentes [illegible] fidem accipere omnia dona gratiae, [illegible] absque quib. salvati [illegible] Deus [illegible] vult (1) nos credere, verbo, sacramentis resistere, [illegible] internus fidem incendunt et conservant: (2) fructus fidei, [illegible] abstrahamur a malo, virtutib. dedit, vivamus poenitenter [illegible] regeneratione: (3) patientiam in 1. Pet: 4: 1. [illegible] si fuerimus transgressi poenitentiam, misericors Pater filiis corrigendis imponit crucem, quam nostrae saluti utilissimam, [illegible] omnes; et refractarios certis limitib. in

(4) mundum et impios converti omnes; et refractarios certis limitib. in malitia sua circumscribens, aeternum damnandos, ad justitiam gloriam reservat. [illegible] virtutes et attributa divina [illegible] in ipso Deo: gütiger genädiger, [illegible] voluntas stricte fit, [illegible] ex nostra operatur:

2. [illegible]: ab omnib. creaturis Dei voluntas [illegible] [illegible] soli voluntati divinae resistit: hic loquimur de voluntate Dei in [illegible]

3. wie in dem Himmel: ab angelis et Triumphantib. [illegible] adimplere [illegible] vid. Matth. 5: 48. nobis [illegible] scopo [illegible] et sicut voluntate Dei in coelis absque respectu ad creaturas et se ipsos facit, ita et apud nos fieri debet.

Sic: et sicut illi glorificant Deum ex omnibus viribus. ita et nos: nota ad hoc passu
tepitum constituisse culpari: qui potius voluntate Dei fieri sicut in coelis,
qui ipse non laborat omnibus viribus, Deum illud dum ore petit, facto impedit voluntate Dei fieri:
4. wenn gott allen bösen raht und willen bricht, und hindert, so uns
den Nahmen gottes nicht heiligen, und sein Reich nicht kom[m]en lassen wollen, alß da ist des
teufels, der welt und unsers fleisches wille, sondern stärckt und behält fest in seinem wort u.
hostes [illegible] subigendo, et facere Deus in paralisiny, modo divinis operibus resistere:
hoc sed se abnegare: cave ne fracturo Deo resistas: et disce voluntate
resignare. Ex Evangelio hodierno annis considerata. 1. vita. 2. morte, et
3. statum post morte divitis et pauperis, in particulari tractatio exordienda.

Thema: Es war aber ein Reicher mann, der kleidete sich in Purpur und köstliche Leinwandt:
nota. 1. statum, 2. quomodo vixerit: I. Reicher mann: probabile est tota causa
esse veram historiam, cum aliquid similitudinis adiectum est: qui fuerit, ignorari
Christus voluit. Proverb. 10:7 (1) primo ein Mensch ἄνθρωπος, qui licet dives fuerit, dicens
vid. Ψ. 73:4. tamen mortalis fuit. et nota non dives, illustris: cum
divitiae superbiam, hac interitum causant: nihil licet divites in mundo praerogativam habeant
in coelis tamen. neque sunt: in regno gratiae singulare nihil habent, neque putanter
fallunt: et ad confessionem accedunt non ut divites, sed ut miseri peccatores: Imo
in naturalibus nihil habent quam pauperibus, singula patiuntur cum illis aeque, imo majori
in dolore: (2) Ein Reicher: ex haereditate, qua et fratres eius eiusdem farina
fuerunt, probabile est ab illicitis mediis plus acquisiisse: ein splendide vixit: nota: nihil laudari
in eo plex divitias: non statum dignitate: sive divitias licitas et legitimas possidere aboluti:
et benedictione temporale solitam non probare, sed quandoque obesse; non ex voluntate
divina, sed ex malitia humana: et Dei bonitate et malis aliquid date Ψ. 17:14
3. fuit Judaeus. vere Ecclesiae membrum, et Abrahamum patrem habet, et fratres
eius Moysen et Prophetas audire potuerunt, et sine dubio externo Dei cultui
interfuit: in quo Judaei plerique non fuerunt culpabiles: et sine dubio etiam putavit
se per circumcisionem certo salvatum iri: nota nec hodie tantum externam
confessionem sufficere, nisi fueris membrum internae invisibilis Ecclesiae.
kleidet sich in Purpur: vestem regiam: vid. 1 Macc: 11: 14:43. successi
temporis tamen purpura et [illegible] in welsh: βύσσον. et igne purgabatur, et candi
fium genus hodie interiit. luxus vestium: dang. peccatum damnabile reprehenditur: etiam nunc:
(1) sumptuositate: quibus aliquid penum, vel bonis cedunt, vel fraudibus mancipantur.
divites sustentationem pauperum non luxui serviat. multi ardentibus votis optant
media sustentationis indefesso labore comparare, quibus ob defectum mediorum
hoc non contingit; sed potius pecunia vestibus impendit.

C.

3) supra sortē vestiendo: ordo laudandus ē, qui ultra sortē excedunt graviter peccant: et ordines in politia ratione sunt illi q manutenendi: nec licet dicere cum facultates licent! cū ordo exhibet: Deo et Magistratū transgressores nobiles, hominib. risū existunt: (3) nimia cū vositate et superbia: ester dicitur se portasse quæ apostolu ipsi invisas vestes pretiosas: ester. : sic tu cū fortè aliqū prærogativa comperebit: et quidā se magis respici exemplo [illegible] vel nocitura: Et pretiosi tempus luxū vestiū serendi oio Xtianū vel nocituru: Et pretiosi tempus luxū vestiū serendi oio [illegible] ē: si quid faciant ē quā illi Xstianissimū ē [illegible]: Suppenteret [illegible] affen, Dum, und Narrenfest, (4) qu. incitamenta libidinis sunt, (5) quia die mulieres dicis, dei hoc ē refert. Et imo refert de corde suo, licet vestis sit indifferens: vid: Esa: 3: 16. magistratui incumbit huic rei obviare: quā: mundanorum felicitas vana, imo nihil est:

Doctrina. præcipuorum ē, 1. divitiæ. 2. honor: 3. voluptas; vid: Sap. 2: et 3. p.

1) Divitiæ: ē est felicitas, ult. ex lumine naturæ! n. [illegible] est: exempla nota sunt: quæ periculis retinetur afficiunt: multas cū curas, timore pericula apparent: et multo felicior ē, qui necessitate, quā qui plura [illegible]. [illegible], aīa et corpora salvari ē est, in morte relinquenda sunt, sine discessus tristis et desiderium judicio ratio reddenda ratio exactissima:

(2) [illegible] vol. plus: ē horum qui putat felicitate ē in pulchra veste: quæ tegmen nuditatis, testimonium lapsus: laqueus in collo suis: in se est lana bestiarum, excrementum vermium. s. quod laboribus parant, quibus curis curant, corpori durissima, temporis perditos. vestis vanitas, stultitiā mentis exhibit: Hæc ratio docet: ē qui Xstiani sumus saniori mente ambiamus: glemnamus divitias, laboremus, glent. nostrā sorte et gratia divina: abjiciamus vestiū luxū, nos superiora: vestiū stulti sunt infantes 20. 30. 40. 50. 60. annorum. quæ si ad hæc placent cogita divitias nostri Evangeliū, cui si [illegible] illa [illegible], ē quā ille totus miser de velleret [illegible] vitam: glorgeret damnatiōi eripi, ē quā Thesaurū ærugo ē corrumpit, nec nos bona habemus permanentia, nostrū cor reddit æternū beatum; et abs dolore fures furantur, quo oculis splendet, d. ipsum cor reddit æternū beatum, et abs dolore indies auget: 1. Cor: 15: 54. vestes nrā sanctitas et justitia sunt, ornatus Deo gratissimus. 1. Pet. 3: 4: qui nobiliore hac parte, animā reddit splendidam

Gal: 3: [illegible] habs Xstū angezogen, sind die braut des Lambs, vid: apoc: 6: 11. Esaiæ: 61: 3. Nos mundū glemnentes Deo fidimus q æternū glorificabit, cui ē sit gloria in secula seculorum. Amen. s.

Dr. Sonnentag
Heyß[?] 5. Junij
1670.

Dominicâ 1. post trinitatē: post meridiem: ad Epilogū Decalogi:
Gott will die Sünde der Vätter heimsuchen an den Kindern, biß ins 3. und 4te glied. &c.

ad Gal. 6: Laß uns aber gutes thun, und nicht müde werden, denn zu seiner Zeit werden wir auch erndten ohn aufhören.
docet obedientiā Decalogi: præcepta cognoscendo, eaq; custodiendo, in amore et timore fiduciaq; erga Deum, &c. utraq; tabulâ: Matth. 7: . hoc scil. gutes thun quoq; indicat: sed qa tot carnalis, imo nec regeneratus hoc legalit[er] vel perfecte fiet, sed evangelice: ex merito Christi, dein soli fide accipientes: pie vivamus in nova obedientia: Dieweil wir Zeit haben &c. und nicht müde werden: aliqq dilatio illa, aliquis remora mundi, carnis et diaboli: nota præsens tempus non esse tempus, sed præterita ac futura conjuncta secundum Eccl. Syr. 18: . nicht müde werden: amor cito languet, et in odium degenerat: pietas facile omittitur: D. perseveranti corona promittitur. et quod si præsens tempus aliud non sequatur, vita sua remittit a perditis: Zu seiner Zeit werden wir auch erndten ohn aufhören, elegans similitudo: ubi agitur in spe et spe: abjicit granum: suo tempore finat Deus. Cantic. 2: . licet alia spiritualia ad nostra semper non succedant: sic v. tempus negligamus a. mala facimus, vindemiam quam alii sequuntur, sed poenas. Gal. 6: . quod non ipsos modo transgressores, sed et longam eorum posteritatem sequentur: de quo nunc tractandum: occasione verborum catechismi præcedentium: ex quibus videbimus nunc visitationis objecta personarum. 1. der Vätter: per eos origine derivatur von Gold und genaigt seyn: scil. omnes qui parentum loco sunt: magistratus. D[omi]n[u]s, &c. sic ob peccata Reg. Roboam Jerem. 15. David: 2. Sam: 24: . et pro liberos l. subditos puniunt parentes. sic Cham: Gen: 9: . David. 2. Sam: 12: . 2. Sam: 18: . Et si parentes ante liberos discedant, in liberis vindicta remaneret: 2. an den Kindern: . . . . originatis ihren aufsterben: Exod: 6: : nota. sic non excludit patres: D. per patres alia sua culpa zeos puniti filios: 1. Reg: 11. 21. (2) non puniti pios impiorum parentum filios, sic Hiskias: zeos puniti filios: 1. Reg: 11. - 21. (2) non puniti pios impiorum parentum filios, sic Hiskias: biß ins 3. und 4. glied: originalis scil. über den dritten und vierdten: aliq. addunt 3. et 4. ins 3. und 3. und 4te glied: originalis scil. über den dritten und vierdten: aliq addunt 3. et 4. et faciunt 7. ut aeriat[?] wenig Sancti. vid: Deut. 25: . Ex: 17: Deut. 7.
Gen 29: 2. Reg. 5: . Ex: 17: . Matth. 27: sic Adami peccatum in omni posteris punitur, sic orientales populi explosa doctrinâ Christi mahometi serviunt. sic Amos. 8: . 3. et 4. graduum mentio fit, qa si viris parentibus adhuc puniri possunt: 2. Sam: 24: 1. Reg. 14: . Amos 9. . 3. die mich hassen: gering[?] sind: Gen: 26: . Gen: 29: . Gen: 37: . notate transgressores Rom: 8: Rom: 5: Malach: 2: . 1. Sam: 2: . Hos. 22: . Malach: 3: . et discite timere Deum: quia licet tarde tamen certo venit: si pater impunitus discedit, filius poena imminet. Gen: 7: Exod. 32: . 2. Reg: 17: . ut taceamus poenas aeternas:
quod non faceret majestas divina, quum crimine laesae majestatis humanae in posteris punitur: quod non faceret majestas Divina, quum nemini iniquum est, sed rebelles contra se tot: si tamen filii non consentiat peccatis parentum, tamen extra poenam est: Ezech: 18: . in alium v. puniuntur peccata propria et peccata parentis:

ō obstat: Ezech: 18: 20. ꝗ textus loqt de poenis aeternis, ō temporalib,
Exod 32: Deus fr̄ deprec ū ꝗ et decretā poenā mitigare ꝓ. 1 Reg: 14:
Disce: ꝗ peccatū ō sit res exigua: dū ī posteris et totis nationib. vindicatur: Regentes saepe hostib. liberos suos educat servos: discite parentes
filiis parcere, ꝗ ō cura unde ꝓdeat laboratis: qd juvat opib. locupletatū peccato dejici! saepe aliq familia perit ꝑ peccata ꝓcessor. nūc et olim
Jerem: 31: . discite filii peccata parent. vestror, et ꝓra qs hereditari
peccata agnoscere, corrigere, et parentes emendare: ꝗ si bene vivant
filii et aliqd patiant ꝑ parentes: sanctā crucē patiunt, tibi ō noxiam.
vide Daniel. 9: Et misericors ē pater patrū ꝗ ē ī coelis; cui sit gloria!

Dn. X. Tpntr. 12 Juny 1670. Dominica II. post trinitat: Evangel: Luc: 14: 16. vom grossen Abendmahl.

Divina sapientia magnas res ꝑficitura medius utitur, insufficientib. l. nihil ad rē facientib, ut gloria solius Dei maneat: hoc fit in opere regenerationis
ꝑ verbū, rē infirmā in se: et Sacramenta exterius nihil splendentia
n. e. g. ī Baptismo aqua ꝑ se nihil facit, sed efficacia eius appreshendit fidei
et ꝗfert verbo divino: vid. Tit: 3: 5. ꝗ hodie post meridie ꝯsiderand.
ī. unde oriat baptismus, ꝗd sit: 3: qs eius effectus? origo, ō Deus trinus. unde oriat omnipotens supernaturalis operatio: Deus Pater
ꝗ Pater ī coelis Ephes: 3: . sit Pater: filius ipse baptisatus, baptismū
instituit, ꝑ vitā et mortē virtutē baptismi acquisivit. Spiritus Sanctus officium
dat suum baptisator. Joh. 3: 5. Conservans et ꝯfirmatus dona sua:
Tit: ein bad der wiedergeburt, und erneuerung. exterius ein Bad. Joh.
3: . utcunq fiat, aspersive submersive: 2. Der wiedergeburt und erneuerung: hae duo cohaerent, et ex voluntate Dei aer baptisati
regenerant: adeo ut hoies ante carnales fiant spirituales, et filii
Dei, sive plenarie, d. hic regenerius amitt. [illegible]: erneuerung in
dem bild gottes, et [illegible] malitiae infrācta: d. oib virtutib
instruunt: qq sumus, postq. ī baptismo inchoata fuit:
3. gott macht uns selig: beatitudine quid. d acquirimus: nec expectamus demū d. habemus eā, tunc bona dei fatis illumus: auf dass
wir durch desselben gnad: ex grā Xti. nobis donata: und erben
des ewigen lebens, qs amiseramus ꝑ peccata, ꝗ b. [illegible] pristina
faciunt restituit, hic in regno grae illic in gloria: adeo ex mera grā
non ꝑ nostra regeneratorum opera nihil meriti: in der hoffnung. ꝗ habemus, plenaria possessione expectamus.

textus. ex Evangelio ante 3. annos fuit, ante 2. annos in verbis initialibus visus est Christus addens: und er sandte seinen knecht auß, zur Stunde des Abendmahls, zu sagen den geladenen, komt dan es ist alles bereitet.

nota. 1. emissionem servi 2. invitationem eius: Tr. scopus similitudinis eo tendit, ut discamus, Evangelium et Judaeis praedicatum, et ab his rejectum gentibus annunciatum rejectis Judaeis: Sic vocare et Deus, Epulo et gratia divina: missi servi Dei, q salutem populo nunciarunt, qui primarius Christus fuit: ptr Johannes: Apostoli et viri Apostolici, discipuli Christi et unanimi praedicantes: Nota in singulari seinen knecht unitate Doctrinae: ptr invitantes et hodie doctores et pastores: vide gloriam conservorum Christi, ratione officii, licet in hominis viles sint: servi Dei sunt et Domini: cum Paulo, sed sicut angeli Heb. 1. a Domino Dei servi sint, ita et pastores a Domino obligati sunt Domine tractare et Deo Christo servituri in Domino. Gal. 1: Sic et magistratus politicus a Deo in officio et ministerio publico, nec magistratus Rex spirituali, et servus Dei sancto: ptr nota pastores esse magistros rei spiritualis, donis instructos ad vocationem rationes reddendis obstrictos: (2) emittitur: vide benevolentiam divinam, modo in parata coena, et mature: vide benevolentiam divinam, refractariorum malitiam! (3) ad invitatores se iterata invitatione, et refractariorum malitiam! videmus vocatos multos ad venire: Judaeos et Prophetas invitatos: videmus vocatos multos ad venire: ad Judaeos et Prophetas invitator: vid. Ester. 6: 14. Sic vocati hoc facta.

(4) zur Stunde des abendmahls: vid. Ester. 6: 14. Sic vocati hoc facta in principio novi testamenti: adeoque priores invitationes ad V. T. referendae sunt: hoc invitatio fuit seria, n. fallitur Deo et competit. Christi et apostolorum: mi rationi.

2. Vogel: Alle conciones publicae et privatas Christi et apostolorum: nihil restit, qui fiduciale apprehensione: bis exclusi: kommt: nihil ultra expectandum, parata omnia, dann es ist alles bereit: nihil ultra expectandum, parata omnia, exhibitus Christus, opus redemptionis perfectum, Lex adimpleta, Deus placatus. citra omnia nostra opera:

Doctrina. Seine groß göttliche gütigkeit seinen: ad salutem aeternam et temporalem erogandam: hoc amissimus, et lapsum in vitam aeternam manere cipali, et Deus restituit. 1. parata coena: s. e. salutem et filii restau- rando, et media salutis offerendo: Nisaie. 55: 1. 2. invitatione: in conciolis privatis colloquiis, bonis cogitationibus. Esaiae. 65: 1. Exhortati invitati ad veniendum ad manducandum spiritualiter: ejectam delectatione mundi: nemini dani sar epulari a gue stabunt: sed iterum vocatis rerum credentibus via et porta panditur: fidelibus dantur vitae veniendi ad gaudia plenissima vita, Apoc. 3. nunc et in aeternum:

38. Dn. Ammonek, Hausberg, 12. Junij 1670.

Dominica. 11. Post trinitatem à meridie in Explicatione Decalogi: ad illud Was sagt nun gott von diesen gebotten allen? ... Ich der Herr dein Gott bin ein eyfriger gott ...

Gedentia monstrans pulchritudinem et divitias sponsi: Hoies in Chr. [illegible] creati post lapsum revocati ad restaurationem imaginis. Eph. 4: cum mente Dei sunt separati à mundo, et vivunt summa in felicitate, miseriam tn. temporali saepe non sunt exempti: imo eos afflictiones divina respiciunt: amore Dei, dulcedine Xti: eos vexantur jam dum solum ... presensibiles sunt: Eph. 5. . Sed hic obsistit potior pars hoium: instar equorum et bestiarum respuere gratiam divinam: ... mundanum ... de salute, l. negligunt, l. ordine ... Christum: et alii ... longe infeliciores bove et asino, post mortem non resurgentibus: Mundo placent nova doctrina, eleganter ... vestium, gula, luxus ... Dei ... solvare tentat, ... filio. Luc: 15: . mala quae ... Manasse. Nebucadnezaro. Dan: 4 ... Deum compellunt: 1. Cor: 11: . Hoc fecit, dass gott wolle heim suchen der Vätter Sünde an das 3. u. 4. glied: ... et ... visitationem media, et quidem primo cara tempora: ... Deut: 27: ... gehorsam ... gentib. ... graves poenam famis, ... populo Judaico ... demonstrabatur: et lenta supplicia ... aliquando exhibitis ... famis ... vid: Lamentat: 4. ... mater filium mactat: 2. Reg. 6: 2. Reg. 6. ... gott will heimsuchen mit Hungers Noth: jer: lam: 4: ... Deum respicere Levit 26: Esaia. 3. caus ... vid: Ezech: 14: Esaia: 24: . In specie Osea: 2: . Amos: 4: idololatria Deut. 11. Amos: 4. Osea. 9: mittit penitentia ... verbi divini. Hagai. 1: . # superbia: Esaia. 3: # gula: Esaia. 1: Joel. 1: . # avaritia Esaia. 5: Micha: 6:

Hic cave peccator temerarie! ... vita quomodo diximus, ... in specie exercemus gott ... will ... gottes straff ... certe temerarie, Deum satis magnum ... momento: ... solche ... wie ... Sind Deo curae, ... mundus multa et ... aliquid patiatur.

Dr. Spener. 19. Junij 1670. Evangel. Domin: III. post Trinitat: Luc: 15: 1. vom verlohrenen Schaf.

explicat. verba es naheten aber zu ihm allerley Zöllner, und Sünder, dass sie ihn höreten.

coe, qd est venire ad aliquam rem, ejus utilitate fruendi statim quamvis

idque ex amore Xsti ... sufficit: hinc infirmitati et ... spirituali alib.

Deus convivat, addere ... S. Baptis: qui exposcit remissionem peccatorum, item

ad S. Coen: quando ad quaestionem was nutzt solch essen und trinken? respon,

det: das zeugen uns diese wort p. p. nota triplicem utilitatem S. Coen:

1. remiss: peccat: 2. vitae. 3. beatitudin:

1. remiss: peccat: S. Coena ... Deus remissionem offert sufficientissimam, quam ... quia ad ... accedimus ... Xsto eam acquisivit, hac remissio confirmatur, accipitur ... fide: ita perfecto ac ... admittendi gratiam ... admissione ad ... regis ad suam ... qui nobis ... ad ... participare veri corporis et veri sanguinis Xsti, pro nobis traditi et effusi, adeoque ipsius sacrificii satisfacientis. Matth: 26: 26. 27. ... individuo ... concludere sua ... [illegible]

2. facta remissione, ipsa vita reddita est, ad quam facti et creati sumus, et quam Deus semper largitur ... vita ... temporalis, et spiritualis ... Dei ... gratia Dei accipimus, hac iterum ... Deo, ... confirmat fides ... confirmata, ... exempla refert ... reddidit,

Rom: 8: ... filio ... morti, ... in cibum ... tradidit, ... Deo ita ideo cum eo omnia donat, (2) amor Dei, Xsti, erga ... (3) spes ... 1. Cor: 10: ... aliquando offendit: (3) spes ... ac nos ... (4) patientia, ... erga Deum tot tantaque bona ... tribuentem. (4) patientia, ... reddemur ... omnia ..., et ... ad regnum crucis nos vocavit, aeternum ... cum SS. ... ineffabilib.

glorificandos: (5) ... qua ... habemus ... cum ... accepimus ... (6.) nova obedientia: qua ... docet:

largitur: hac omnia ... vita accipere

3. beatitudinis in regno gratiae et gloriae: conservationem donorum Dei in regno gratiae: ... mors ... mors ... gloria viventis, et ... resuscitantis.

vita Xsti, in gloria viventis, et ... resuscitantis.

Evangelium
ante 3. annos 3. similitudines simul aliter vidimus restat parti-
cularis tractatio, et quidem occasio Evangelij. ob nahen aber sich
zu ihm allerhand Zöllner und Sünder, dz sie ihn höreten. p.
i. qui sibi[?] sint, 2. qualiter: 1. Zollner: nota particulam aber, con[illegible]
[illegible] dicit, eum [illegible] doctrina Christi, abnegatione sui volentis; sc:
ut et lapsi ad gratiam admittat: Zöllner: Judaeis [illegible]
vectigal nemini [illegible] volebat: adeoque hunc [illegible] aliquid [illegible]
[illegible] patriae [illegible] habebat: [illegible] plerique injusti erant: [illegible]
[illegible] und Sünder, manifestorum delictorum rei: Luc. 7: [illegible] Gen. 13:
allerley [illegible] alle: πάντες sc: potiores: nota distinctiae [illegible]
peccata infirmitatis illico correcta, S. Dio expellentia, et peccata
mortalia voluntaria, SS. expellentia: item inter peccatores, quidam
[illegible] peccatores sumus: ex originali peccato varie peccatis [illegible]
[illegible] et criminosos, refractarios peccatores
1. Jos. 4. Luc. 5. [illegible] manifesta [illegible]
4 [illegible] peccata eorum [illegible]
[illegible] resipiscentiae exhibere [illegible] saepius accedebant,
2. quid fecerint: Die nahen sich [illegible] accedebant, et consistentes, cum illo edentes. p.
[illegible] vice plures accedebant, [illegible] malorum
[illegible] recipit, ut eos emendet: [illegible] pastores
[illegible] corrigendi a prudentioribus [illegible]
[illegible] decet: ihn zu hören: [illegible] de Christo ante
[illegible] accedebant: [illegible]
[illegible] efficax erat: adeoque [illegible] accedebant: [illegible] nota medium salutis
hodie ad videndum, ad [illegible], ad gaudendum: nota medium [illegible]
peccatoris reparandae [illegible] verbum Dei, medium [illegible]
Deo gratissimum: [illegible]

Doctrina cedent: [illegible] peccatore, licet magno tempore magno scandalo
in peccatis voluntarie [illegible] voluptate [illegible] separavit, a gratia
Dei exclusum eo: [illegible] similia [illegible] posita, exemplum Davidis:

73

in [illegible] aetate [illegible] cum magno populi et [illegible] scandalo
qui Rex et Propheta fuerat: viventis: [illegible]
[illegible] per Evangelicam [illegible] ad [illegible] extendendam.
NB Ezech: 18: 21. 1. Tim: 1: 15. 2. Petr. 3: 9. Matth. 11: 28.
peccata [illegible] ideo [illegible] remittuntur [illegible] media [illegible] adeoq
[illegible] remissionem et salvationem [illegible]
[illegible]: veneris et [illegible] abuteris: [illegible] fabulant,
accipe [illegible]: Sed vigila, ne [illegible]
[illegible] ideo liberè peccabimus? [illegible] peccatores,
[illegible] gottes gnade [illegible] precari [illegible]
[illegible] aliorum [illegible]: poenitentiam [illegible]
[illegible] statu salutis et Christianismi: [illegible] die Gnade [illegible]
servare [illegible] vitae terminum ignoras; [illegible] peccati [illegible]
[illegible]: [illegible] incommoditates [illegible]
reddunt: et mortem plerumque [illegible] Et poenitentia eo gravior
[illegible] poenitentia vix admittent: Et [illegible] salvantur [illegible]
[illegible] conscientia [illegible]
[illegible] Et Judicia Dei [illegible] vocat,
[illegible] semper vocare [illegible]
[illegible] die göttliche gnade [illegible]
Proverb: 1: 26. [illegible] nota. Gal: 6: 7. Hebr: 4: 6. 7.
[illegible] peccator obdurari. [illegible]
[illegible] magnitudo peccatorum [illegible] excludit: [illegible]
poenitentia gaudium Dei et Sanctorum [illegible]

Dominica III. post Trinitat: ad [illegible] Praeceptorum:
[illegible] gott [illegible] alle?

[illegible]
19. Jun: 1670.

1. Reg: 22: Achab ad Michaem dicit ich bin ihm gram, denn er weissaget mir nichts gutes, sondern nur böses: u. q[uod] Deum non curat, vobiscum ... quando servitus verbi Dei non curatur: Vor u. mundus exhibet, eoq[ue] magis et liberius vivunt. g[ratia] ... cor quodq[ue] repre, hendit, damnat: Rom: 2: ... Moyses cum Prophetis accusat: Rom: 2: 2. Cor: 5: Deuter: 27: ... potentia Dei, ... Reges ... ex ore ... Prophetae: dem Achab dicit ich bin ihm gram: ... timiditas ... ut nec videre neo audire voluerit: ... antecedentes et praecedentes ... inimi, citiae ... hodiernus mores: q[uod] peccatis ac poenam ... cor mundus diligit q[uod] u. resipiscentiam docet, ... Dei ira, ... q[uod] nobis contingeret ... eos odio ... Achab ... Dei ... q[uod] impius ... poenam ... annunciare ... hodie vivunt: ... peccare ... poenam, morbos et pestem ... habet: In nomine Domini ... poena ... applicabimus: hoc poena ... populo suo, ... gentibus: ... Deut. 28: hoc ... quo majora dona et bona exhibet, eo ... obedientia ... exposcat: ... Psal. 91: ... corpori, ... hoc poena licet ... morbos ... pestis: ... bello, fame ... morbos ... ... gradus aetatis ... Exodi ... ... Deut. 28. ... Deus punit: ... Hippocrates animadvertit, morbos Epidemicos ... aliquid divini inesse subdens: Has poenas meretur peccata. vid: Matt: 28: ... Ps. 33: ... ita delicati ... ut ... audire nolunt, ... corde, ut omnia pec, ... ut hoc ... Israelites ... vor ... Sabbati, vor ... peccata ... Israeliter ... vor ... veneris ... vor ... nil ... resipiscentis, nec monstratam ... castigatoriam virgam ... correcti ... aeternam corrumpendi: fidelibus solatium Ps. 91. correcti ... eadem ... aeternam ... Domini ... Gloria! Amen.

q[uod] sive vivant sive moriantur Domini ...

M. D. Spener.
26. Junii
1670.

Evangel: Dominica IV. post Trinitat: Luc: 6: 36. Seid Barmhertzig: 43.

1. Petr: 5. Tit: 2. Tim: 4. 2. Tess: 3: Pastores [sunt] typi gregis:
inde lecti[one] com[muni] p[ri]ma [et] una lectio[n]e catechetica: de q[ui]b[us] hodie: ante d[ic]t[u]m
[et] qu[od] sit bischoff, et quando esse possit maritatus: restant cetera eorum viz.
[et] q[uo]d sit bischoff, et q[uo]d sit unsträf-
licher requisita: ubi nota, requisita vitæ, et doctrinæ: 1. Vita sit. unsträf-
lich, [et] q[uod] n[on] debeat sine peccato, d. n[on] debet absq[ue] voluntario peccato, sine [illegible]
debet I. erga seipsum: nüchtern mässig, animo et corpore, [et] indulgeat iræ, [et] vio-
lentis consilio, [etc.] ut sint idonei ad preces et [illegible] Lanctar apparere
Pii überschüssig, [et] [illegible] usq[ue] viri, d. abusq[ue]: illud or dignum Spiritus
Sancti verbis [et] [illegible] [illegible] mandatum virum [illegible]: habitus corporis [et]
sint affectati, vestib. luxoriis, nicht geitzig. bona habere et ad suos
usus servare [illegible], egenis [illegible] subvenire debet, divitias [et] q[uae]rat, curam tempo-
ralium [et] afficiat: Spiritus S. et mamon [illegible] eorum corde [et] morat: II. erga
suos: seinem hauß wohl vorstehe: uxorem liberos [etc.] probo exemplo regat,
quos [et] solum pater spiritualis, d. et oeconomicus existit: et si [illegible] gl[illegible]
[illegible] [et] [illegible] [illegible] facile corrigunt: his [et] [illegible] luxum vestium, gulæ, [etc.] d. ad
conversat[ion]e facilius corrigunt: his [et] gerdat luxum vestium, gulæ, [etc.] d. ad
omnes virtutes adhortetur: gehorsame kind habe: precib. et doctrina
corrigendi: ne Eli fato pereant: q[ui] si liberi nimis refractarii [illegible], usq[ue]
corrigi possint [illegible] curam, [et] merito derelinquunt: III. erga alios,
golinde: q[ui] sit connivere, [et] [illegible] [illegible] diversis: q[ui] aliq[ua] omnib[us] erroribus et vi-
tiis conniventes, faciunt; sed sint justi et æq[ui]: ne in [illegible] [illegible] stric-
tum urgeant: injurias ferant: nicht bissig nicht haderhafft [illegible] ex [illegible]
ri: nicht unehrliche hantirung treiben: q[ui] omni officio officit, ut e.g.
mercatura, alia omnis licita, ns. neq[ue] ex salario neq[ue] subsidium auditorum
vivere possit, turpis a. potissimum dr. quando [illegible] lucrum officium faciunt
[illegible] deteriore parte: gastfrey: [illegible] tempori Ecclesiæ antiquæ
ubi peregrinates Christiani [et] sine vitæ periculo agebant, nec hospitia visitare
poterant. II. Doctrinam sint: 1. Intelligentes articulos: apud orthodoxos in
academiis eruditi. ns. necessitas et [et] eruditos vocare urgeat, q[ui] tem-
pore Lutheri aliquando contigit: [et] a. tum sit eruditus, d. Lehrhafft, pius q[ui] alios
docere possit; ante in schola S.S. instructus, quam alios docere velit:

nicht ein Narr leiny, o mori tor ex gentilismo g[illegible]: Die Hauß-
halter d' geheimnüß gottes: 1. Cor: 4: halte ob dem wort, das
gewiß ist: 2. Timoth. 3. Tit: 4. Welche die wird [illegible] lehr, doctrinâ et
vitâ conversos: Hoc officium pastorum [illegible] solum [illegible] cathetra d. et alibi exer-
cendum: Evangelium ante 3. annos 2. partib. [illegible] i. de amore Xstia-
ni, et q eidem ostendit: ante 2. annos visa clementia. ante annum aequum
judicium, [illegible] remissio ex beneficentia sey [illegible] verba [illegible]
Restat q rate [illegible] nota. i. mandatum: Vergebet:
vergebet so wird euch vergeben. nota. i. mandatum: Vergebet:
circumstantia ex context q [illegible]: unde q misericordes esse debent, [illegible]
filii Dei esse volunt: o officium d. individuum hoc mandatum: id quod magistra-
tui pastorib. parentib. [illegible]: Cum condonandi omib. [illegible] patre
tum [illegible] leviter d. et graviter offendentib: Vergebet: id est, rancor
[illegible] tollat, et in amore vertat, [illegible] amor [illegible] facto testandus. sic
affectus [illegible] ex amore, o ex defectu occasionem vindictae
remittendum [illegible] permanens: Deum orems ut et ille ipsi offensori re-
mittat: 2. promissionem: so wird euch vergeben: hic o [illegible]
remissionem ex [illegible]: n. id q [illegible] ex debito facimus, et majora
longe [illegible] peccata nostra erga Deum, quam [illegible] erga nos, d. Deo [illegible]
ga remissio offensae [illegible] affectus et testimonium amoris, ex fide Xstianus
centis: [illegible] sicut Deus, [illegible] et nos remittit peccata, toto corde, [illegible]
misericordia, constanter: [illegible] ut eorum memoria [illegible], donec in [illegible]
gratia maneat peccator: [illegible] omnimodo Deus fidelib. peccata dimittet et:
dimittentes [illegible] offensam erga [illegible] facta, [illegible] dimittentib. alium, [illegible]
disce quam necessaria sit hac remissio, et q causae ad illam moveant.
movent. i. mandatum Dei: hoc [illegible] scriptum: liebe deinen Nächsten
alß dich selbst, [illegible] offensorem, q[illegible] amas eorum offensum [illegible]: et [illegible]
ipsius errores facile tolerare: vid. Eph. 4: Col: 3: . 2. periculum et
poena o remittentium: n. o remittentib. o remittetur: Matt: 6: 18:
peccatum mortale [illegible] o remittere, oratio [illegible]. 3. fraternitas
[illegible]: n. [illegible] tales altercatio[illegible] patre offendimus: 4. nostra necessitas,
nec nos remissione indigemus: sic [illegible] malo affecti ad commiseratio-
nem faciliores [illegible]: hoc o audiamus d. faciamus: nullum [illegible] odio habeamus
neo obstat: [illegible] mir [illegible] grob gemacht, ist [illegible], ingratus: hoc Deus
o admittit: at magna et atrocer injuria remittenta, Xsty

crucifigentib. condonavit: Tu DEUM offendisti: et gratiam expectas: ille Creator tu creatura: minimum tuum peccatum majus erga Deum, quam omnium [illegible] erga te maxima offensa: si offensori non dimittis, [illegible], [illegible] ille [illegible] [illegible] tuum offendit: tu [illegible] damnas? [illegible] obstat. [illegible] hat [illegible] oft gesündiget? Rx. matt: 18: 22. siebentzig siebenmahl: remittendum [illegible]: tu infinitis vicib. Deum offendis: [illegible] obstat. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]? Rx. solus [illegible] exigere [illegible] donare: [illegible] [illegible] [illegible]: [illegible] idem Dei [illegible], [illegible] alterius [illegible]! [illegible] vindictae remissio [illegible] [illegible] asservanda: [illegible] Deum [illegible] [illegible], [illegible] gratiam [illegible]: [illegible] fürwahr die göttliche gnad. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] satis facien [illegible]. Rx. ille ad hoc teneta [illegible] periculo salutis, [illegible] facial, damnat: [illegible] [illegible] remittas [illegible] damnaberis: [illegible] obstat [illegible] tolle officium [illegible]? Rx. [illegible] [illegible]: [illegible] auxilium [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] momenta, [illegible] [illegible]: [illegible]: sed vide [illegible] ne majus [illegible], [illegible] [illegible] aliquo momento, [illegible] implorari: [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] cum tali sub specie tutelae vindictam [illegible]: [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] remittentib [illegible] officium Judicis: Ipse [illegible] Judex ex officio puniat [illegible]: [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] vita [illegible] [illegible]: vindictae cupidus [illegible] [illegible] [illegible] ipso [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ipso testimonium filiationis divinae [illegible]: at [illegible]: [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] affect [illegible] [illegible]: [illegible] [illegible] infirmitate [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Deum [illegible] Adamo veteri; 4. beneficium [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Deum [illegible] [illegible] [illegible] Adami. [illegible] Condonabitur: ubi [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Adami. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] vita et salus, temporalis ac aeterna, [illegible] [illegible] [illegible] remissio peccatorum, ibi vita et salus, temporalis ac aeterna, [illegible] [illegible]

Dr. [illegible] [illegible]: 26. Junij 1670.

Dominic: IV. post Trinitat: post merid: text: [illegible] sagt nun gott von diesen gebotten allen [illegible]

Lev. 26: , minatur poena bestiarum. Item. Jer: 15: . [illegible] Ezech: 5: .
hoc exempla [illegible]. Exod. 8: . de quo Ps 78: . Item Israelitis in deserto. Num: 21:
Cananitae. Josue. 24: pueri apud Elisa: 2. Reg: 2: [illegible] a leone [illegible]
1. Reg: 13: . Assyrii 2. Reg: 17: Danielis accusatores: Dan: 6: . Antiochus: 2. Macc: 9:
licet hodie talia exempla rariora sint, Deo [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] nocendi [illegible] adimit:
ut infame morte [illegible], [illegible] ita [illegible] [illegible] Deum peccat: hoc quidam negligenda [illegible]:
magis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] bestiarum nocentium metaphoricarum. [illegible], leonum
vulpium [illegible] [illegible] [illegible] ubique nocent, [illegible] magis deteriores redduntur: et
Deus adhuc caeterum servat nocentissimas bestias, bellatores: de quo [illegible]:
[illegible] poena gradatim sequitur: [illegible] morbus [illegible], famem sequitur, tandem bestiae sequuntur, [illegible]
[illegible] bellum [illegible]: : vid: 2. Sam: 24: . bellum [illegible] [illegible] [illegible] malorum. Jer: 30:
[illegible] et solet [illegible] Deus aliquib. gratiam facere, [illegible] [illegible] bellum [illegible] miserabile: [illegible] [illegible]
ipsa [illegible] [illegible], [illegible] [illegible], bruta animalia: rapit bellum [illegible] bona, [illegible] tandem [illegible]
fortalitiorum: [illegible], igne ferro [illegible]. civitate captam [illegible] misere captivi tractant. [illegible].

hs. expellite somnu securitatis: Deus e minat vanis pbis. Esaia. i: Inde sequent. (i) contemptu verbi divini: (2) pfanatio sabbati. Jer: 17: (3) inobedientia. 2. Sam: 18: 20: (4) homicidiu, (5) adulteriu. Reg: 20: (6) grapula. Esaia. (7) superbia Esai. 28. (8) avaritia. Esaia. 56. (9) Amos. 3: (10) temeraria justitiae: Amos. 6: (11) pastorib. multis. Jer: 2: (12) populu incorrigibile: Ezech: 21: Hoc si veru [illegible] nobis fies, q tot peccatis ... [illegible] singula exitiu merent: et ... manifestis peccatis mancipati sunt: q sabbati pfanatio pestilentissima ... huic peccato ante oia bellu minatu ...: vid. Nehem: 13: hoc peccatu ... urbe et populu Israeliticu: nec obstat ... [illegible] ... succedit, an subsequendo incendio ... grapula, subsequent, ... avaritia oia ardent: ardent ubiq flamae belli, bellatore expectat: Deus justis, nq vigilat! ubi ... resipiscimus et vita emendamus relictis vitiis Levit: 26, mundus oia vitia ... Ergo Deus verbis effectu dabit: Matt: 24: utina superiores (vel ad minimu) resipiscat, et consilia Dei inspiciat: et obviet peccatis: ... in ... Deu et in publicis calamitatib. consolationem divina ... humana ... [illegible]:

Evangelium Dominicâ V. post trinitatē: Luc: 5: i: [illegible]

H. D. Sponte 3. Julij 1670.

i. Praeceptu in sufficiens ... totius vitae, reliq ... docent, quando Deo servire debeamus: in ... de q hodie tractandu: Nomen Dei ubi ... sit ... Dei, 2. qd ... 3. qd ... Nomen Dei est in verbo divino ... divina ... Deus ipse et ... in verbo: honor et ignominia nomini facta, ... i. Tim: 6: Deus se patefecit in verbo: ... Dei sanctissimo: ... ad ... facti ... Exhibita ... sine devotione: ... tractando ... exempla 4. 59. 69. ... alia ... oib. exhibit, nec obstat exempla ... incorrigibilib: licita ... à Spiritu ... in poenitentib: (2) ... juramentu ... à pastorib. facta ex verbo Dei ... honor omni potentiae, ... justitiae ... cultus divinus ... juramenta falsa, sed exhibita juramenta levia: ... creaturarum ... (3) Zauberey, ... Zauberer ... (4) ... contra ordinatione divina: ... implorato noie divino sit, n. ... (4) ... und ... plinent ad ... divinu corrupteles: ... plinent hypocrytae: et falsi ... occasio ... omittenda, n. ... sanctificare, ... ora ad laudes et gloria Dei ducunt: oia v. n solo ore sed corde fiant.

Evãgeliu tractatio particularis ante annum coepta, jam sequitur:
Und er sahe 2. Schiff an dem seehe, die Schiffer aber waren außgetretten
und wuschen ihre Netze:
Nota. 1. Christum q[uod] [illegible] locum gerant 2. piscatores retia abluentes:
Und. notat ex [illegible] in [illegible]: vide beneficentiam Xsti, [illegible]
& imitentur illi q[ui] aliis servire possunt: [illegible] Xsty, apostolos vocaturus, piscib.
miraculum facturus: vidit, non ex [illegible], d. ex dispositione divina: q[uod] [illegible] hodie
prudentissime ea gubernat, q[uae] homines non [illegible]. vidit naviculas, leves piscatorum,
as: nota navigare Deo [illegible] g[ratia]. et Noae navem Deus ipse ordinavit. [illegible]
in terra [illegible] minori de: [illegible], quam [illegible] vid: Esaiae. 43: , 4. 91.
[illegible] diversitate [illegible], poena vel correctio [illegible]: temerariy
[illegible] evenientes, & diversitate [illegible] Allegorice & mare [illegible] mundi,
[illegible] (vid. act. 27: NB.) Allegorici & mare illegit mundi, piscatores, Apostolos: [illegible]
pisces, homines, naves duas, gentiles et Judaeos: piscatores, Apostolos: [illegible]
2. piscatores, Petry, Joh. Jac: et Matthaeus, et Zebedeus, forte et aliq[ui] servi [illegible] nota
dignitatem piscatorum: q[uia] [illegible] Xsty elegit, et ex q[ui]b. primi apostoli vocantur:
hoc Dry [illegible] animalia: haec [illegible] & [illegible] civiles limitatam, ad certa loca
tempora, [illegible] extendenda [illegible] de venatorib. et aucupib. dictum esto:
[illegible] sabbatum [illegible] & planet, [illegible] et corpus [illegible] velint: Die waren außgetretten,
[illegible] nocte [illegible] labores [illegible] nihil conandi, [illegible]
und wuschen ihr Netz: & nocte [illegible]
Dise: Wie diejenige welche ihre Brüste geschafft [illegible] fortrollen, [illegible]
salts sollen: Rx. [illegible] piscatores: nota. 1. q[uo]d facere [illegible], 2. q[uo]d fa-
[illegible]: (1) [illegible] majoris damni mancipandi.
cere debant: (1) non [illegible]: aliogn majorib damnis mancipandi.
[illegible] non deserant: n. sequitur eos maledictio: 4. 37: . (3.) [illegible]
(2) [illegible] deserant: [illegible] impatientia benedictionem impedit:
(2) [illegible] labore, [illegible]: [illegible] Proverb: 30: [illegible]
rant, [illegible] labore, [illegible] vid. Proverb: 30: . [illegible] nunquam male [illegible]
(4) dolis et furtis [illegible] eat. vid. Proverb: 30: . deserendi [illegible]: Xstiani [illegible] faciunt:
& det. 100. alias: (5) desperandum, [illegible] ipsa hac adversitate à benigno Deo [illegible]:
Facienda: (1) [illegible] ipsa [illegible] benedictionem impediunt: nisi agnoscit peccata
ut agnoscat peccatum [illegible] benedictionem impediunt: [illegible] originale peccatum meretur majorem poenam:
omnia mala poena levia videbuntur: [illegible], d. benedictio divina laudi tribuendam:
Deus docet laborib. [illegible] omnia [illegible], [illegible] obviat: (2.) [illegible]
inde Deo [illegible], Deus [illegible] vocat, securitati obviat: (3) in laborib perseverent: (4) [illegible]
rib. parati: Deus necessaria semper tribuit. (3) in laborib perseverent: (4) [illegible]
[illegible]: [illegible] [illegible] gulam et superbiam: (5) Christianam vitam agant
[illegible] Deum reliquisses in copia temporalium: [illegible] ex
eo diligentiori curam: forte Deum reliquisses in copia temporalium: [illegible] q[uod] ex
defectu [illegible] divino cultu abstinent, deteriores [illegible] Deo terga vertunt:
piscatores Xsti recipiunt licet nihil [illegible]: Doctrinas [illegible]
[illegible]: consolatio misericordia Dei omnia prudenter gubernat et [illegible] alunt
[illegible]: consolatio misericordia Dei omnia prudenter gubernat: et [illegible] alunt
filios alit, dummodo [illegible] sint [illegible] gfidant, seq. v. [illegible] operibus digni [illegible]:
ipse Deus [illegible] suis [illegible] necessitate [illegible] largietur, sed et futuram
gloriam laudam suppeditet, [illegible] interea [illegible]: Rom: 8:35: cui gloria Amen.

48 Ex Dom[ini]ca Hausen: 8 Jul. 1670.

Dominica V. post Trinitatē. à meridie: text: was sagt nun gott von diesen gebotten allen:

memorabile ē q[uo]d dicit David. Ψ: 61: du hast ihn ein Zeichen gegeben das sie auf, werffen und sie sicher machet: sc: des durch exhibuerat Israelitis. vide. Reg: 6: sub erat sub Regib. 1. Sam: 13: 1. Sam: 31: 2. Sam: 2: . Signum v[er]o q[uo]d erexerat pios salvat, ē divinum auxilium, signatum p[er] arcam foederis, apparet p[er] heroes; nobis vero exhibitus Xstus. Rom: 3: . sub cuj[us] vexillo vincimus: Signum q[uo]d memoriā sui peccata in, pedit, adeoq[ue] jam nos reos reddit, ē gehenna: de q[u]a main jam agemus impoenitentiarum, 7 morti et vita p[ro]ponere debemus. Matt: 13: . q[uo]d mala impii natura, regenerati p[er] adhaerente carne utilis est: imo tam p[ro]pter tentationes, quam impios in suum Xsti, date Ggustum et scintillas aeternarum flammarum experiuntur: gsit[?] Sabinus. 1. ee infer, num quē nomen in S. literis appellat? 2. ee infernum patet [Deut:32]: Deut: 32: Hiob: 7: . Ψ: 28: Esaiae 66: . Marc: 9: . Daniel: 12: Matt: 3: Luc: 3: Matt: 5: . Matt: 8: . Luc: 12: . 2. Petr. 2. Matt: 25: Apoc: 12: Gen: 19. Juda 7. Num: 16: . 2. Tess: 1: . Hebr: 6: . Ose. 13. Ephes: 4: . 2. Cor: 5. Apoc: 20. vestigia scripturae etiam de Radamanto, Charon, Plutone, Tantalo p. fabulantes: 3. infernum describit. Esaiae 5. Malach: 4: . Esaiae 63. Matt: 5. Matt: 20: mal Negarunt Juvenalis, Alboriensis, Voliniani, Moderni Epicurei et Pontifices: Leo X. ultimam in solo tent, et non illi multi ex nostris idem sentirent! n. oē peccatum voluntarium mereat gehennā, q[uo]d tot millia nunc nec patientur: q[uo]d considerarent gulosi, avari, p. p. qui anxie illi vitam emendaturi sunt: et in aeternum ardore et languat ardore.

Evangelium Dominica VI. post Trinitat: Matt: 5: 20. Es sey denn eure gerechtigkeit besser als der Pharisaer und Schriftgelehrten, so werdet ihr nicht in das himmelreich kommen:

visis Xsti officiis et naris, jam p[er]sonali imitis, restat gte[?] planda benef, cia Xsti: sunt quae fundata justitia: de q[u]a Evangelium: verba Catechismi post meridie tractandi idea se habent: der mich verlohrenen u. verdamten Menschen erlöset, hat von allen Sünden, todt und gewalt des Teufels, nicht mit gold oder silber, sondern mit seinem heiligen theuren blut p. auf das ich sein eigen sey p. uno verbo redemptio; ubi nota, (1). Redemptorē (2) Redemptos (3). a quo, (4). quomodo, (5). ad quē finē: 1. Redemptor Xstus verus Deus et verus homo, ut rex natura ad opus redemptionis erat natura: Galat: 4: 1. Tim: 2: Hoc, ut reparatio, gott hatte nicht sein eigen blut geschont: 20: 28: das blut J.C. des cooperatores natura, gott hatte nicht seinen eigenen theuren Sohn: [Act]: 20: 28: das blut J.C. des Sohnes Gottes: 1. Joh: 1: 7 herr der herrlichkeit: act: 3: 15. 2. redempti, homines, Hebr: 2: 15 et 16. ō angel: 3. infra jacentes homines redemit, Rom: 5: 8. 6: singuli redempti, 1. Joh: 2: 2. redempti et damnati, 1. Cor: 8: 11. 3. a quo redempti? ab omnib peccatis. 1. Joh: 2: 2. ō ut ō sint, d. ut ē impune, tentatio: et à morte: vid: Gen: 2: 17. Rom: 6: . ira Dei et mors aeterna Xstus, mota, et mors temporalis in crucem et somnum transitum, mutata: (3) a diabolo: 4 quomodo redemerit? ō auro et argento: d. (1). Legi satisfaciendo vitā et morte (2) patientia poenarum quas justitiae divinae satisfactum: a diabolo victor spolium abstulit. Luc: 11: 21 et 22. 5. qua re Xstus nos redemit? erat, q[uo]d exire de liberis peccare volunt: Xsto vivere debemus: in nova obedientia spiritus, digni regeneratione, nobis p[er] meritum Xsti contingente: /.

Ex Evangelio in Credentib. biennii concionib. late pertractavimus primas[?] et vidimus rejecta[m] justitia[m] Pharisaica[m]: nostris utilissima[m]: Restat Justitia Christianorum contemplanda: Es sey denn eure gerechtigkeit besser als der Schriftgelehrten und Pharisäer, so könnt ihr nicht in das Reich gottes kommen:

Nota. 1: descriptionem, 2. approbationem ejus justitiae: describit. Eorum aptorum et populi, ... circumcisi, citra discrimen status et honoris: gerechtigkeit, ... veritate talis, ... justa opera ... ipsa justitia: ... judicat Deus ... cor: cum gentium virtutes morales ... placent: besser als der Pharisäer: Mt c. 5. ev. 6. (1) ... cor non erat integrum, neq. erga Deum, neq. erga proximum: (2) ideo Deo ... (3) illorum justitia cor non mutabat: (4) ad summum erat justitia operum ...: Vult igitur Deus justitiam perfectam: Christus bene scit quod ab ... exigere potuerit: et ideo diligenter vigilare debemus, ut quotidie pleniores justitia fiamus. 1. Tess: ...

2. approbatio: in eo consistit, ut coelum patrum benevolentiam nobis donet ... regnum coelorum, gratiae in Ecclesia visibili et invisibili, tandem et gloriae: et sic in regno Christi gratia in terno ... ille in Satanae regno ... quod regnum maledictionis, damnationis:

Doctrina: quid sit Justitia filiorum Dei, hic requiritur ... est duplex. (1.) Justitia Christi, ... acquisita sive ... in Christo, imputata: (2) inchoata habitualis: (1.) Justitia Christi, ... sub Lege, ... subjecit ... adeoq. satisfecit: (2) nostro facto a merito: ... Adamo. Ephes: 2: (3) nostra, ... perfecta: et longe plenior quam perdita in Adamo ... (4) per fidem apprehendenda sufficiensq. pro nostris meritis ... perfectionis: (5) fide conservanda, ... (6.) operans justitiam ex verbo et Sacramenta: (5) fide conservanda, ... : Sicut Christus pro nobis peccator factus, ita nos nova obedientia in cordib. nostris: ... exeq. justitia justi. 2. Cor: 5:

2. Justitia inchoata habitualis (1) ... ex carne ... (2) ... venit ex Lege, ... sed SS. ... in cordib. apprehendentib. justitiam Christi. ... gratia divina per Christi reconci... ducitur SS. Rom: 8: fides agnoscens magnitudinem gratiae divinae ... Lex vero excitat spiritum ... carnem, eumq. ... habitualem, ferventissimum amorem excitat: ... normam vitae ... vita emendata impellit, hac mortificat. vid: 1. Tim: 1: ... (3) Inde opera erga Deum et proximum, ex filiali corde ... et ... (4) hoc desiderat ... perfectior fieri ... meritorum ... peccatis abstinere: ... mundo acceptissimorum ... temporale incommodum ... hoc summum necessarium: Matt: 6: ... igitur justitia Christi, ut supra quam ... sic et habes sola fide: ... moratur in corde peccatis temerariis subjectus: plurima peccata ... omittunt, inde ... agnoscunt atrocitatem eorum, ... peccati agnoscit, illud odio habet, et omittit: aliqua fide ... : d. carnales securitas ... te Diabolus decipit: ... certus es Christi justitia, diligenter operare justitiam inchoatam, ut glorificetur pater tuus in coelis: ... bonum ... illud ... doloris et crucis ... v. ... visibili perficias, ut ... et lapsus divina: et fide vera Christi justitiae ... 1. Cor: 2: erige te lapsus gratia divina bonitas largit, in nova cohaerente ... ambula ... viribus ... ... mentiuntur sane qui absq. justitia inchoata de justitia Christi gloriantur. fides obedientia et inchoata justitia: ... Romanorum, ... patebit

abs̄q. operib. mortua est: ... vid: Luth: ... ad Rom: c. 5. 6. 7. 8. ... Justitia nostra fide ... facere, ... plantatus ... in Christo ... cum ... ... ore, ... ore, ... ne Pharisaeorum justitiam ... ... das erbe zu ... die Seligkeit an! etc: aliq. corde: ... ist, da ist ... glaube: ... justitiam, majorem ... Adami, ... Sünde ist, ... sinceri ... ... in infirmis. ... sufficiens ... fideles consolatur: ... infirmi sinceri ... ... operib. infirmis. ... Justitia vestri judicis, obsignata in corde ... ... solatium vita, fama, gloria. Amen:

... der adversitates, contemptus, inopia ...

D.

Dn. Donner hausser: 10. Jul: 1670.

Dominic: VI. post Trinitatē à meridie: in praeceptis: de inferno.

ante actū dūm coepimus loq de inferno: maxē necessaria: q hac in loco ō est, q̄ tang int poenas divinas, decalogo subnexas etiat, nūc ei postquā semp exordiū contraxit: inferni [illegible] damnatorū stati post mortē, tandē aeternū pferendos

Ψ. 18: . Ψ 116. . tale, diaboli semp [illegible] (2) locū inferni. Ψ. 49: Esaia. 5: Luc:

16: [illegible] certū locū damnatis ēe: Num: 16: Esaia. 30: 1. P: 3: Matt:

8. Matt: 24: . Matt: 25: . Luc: 16: . Apoc: 2: . Gen: 5. 2. Reg: 2: Num: 16: Deut:

32: Matt: 11: . Matt: 8: . & corpora damnatorū ō erunt diffluentes, ō nulli loci, &

in certo loco. & Xpūs descendit ad inferos: hic locus an sit creatus an increatus, an q̄ vel in mundo sit, investigare supfluū est: Jam agemus de poena damni in infer no à damnatis pferenda: consistit ō solū positive multa miseria, sed et privati ve nulla consolatione, a. ulli boni est: carent ō bono (1) Dei aspectū: q̄ in aeternū caře re debent. Ψ. 5: . Matt: 25: . 2. Tess: 1: . Esaia 59: . 1. Jos: 1. Matt: 8:

Dei facies scat eius favore: Lev: 17: . hāc si para destituant pii, ō quā damnati: Deū ō inde fugat ōu gehennae supplicia. Ψ. 13: Ψ. 51. aliqd exemplū Cain: Gen: 4:

Bernard: (2) excludentur ex glorio angelorum: Heb. 1. Matt: 18: electorum, Matt: 8: Matt: 22: . illi in gaudio ii in miseria erunt: Excludit à loco beatorum, ō solatio luce, et gloria coelesti, et erunt in tenebris, s. ī. carentia lucis. Gen: 1: Exod: 10:

Matt: 8: . sc: vitiū, ler interna ignoratiā Luc: 1. Jos: 1. et externa. Matt: 8.

erit tenebrae voluntatis, q̄ ridas voluntati divinae. Sam: 22: Ψ. 18. Esaia: 5.

exclusi erunt à laude Dei. Ψ. 84: Apoc: 16: . Ψ. 115. exclusi erunt ab ō Dei

exclusi erunt à commiseratione: Proverb. 1: . Ψ. 52: . Esaiae. 66: . Luc: 16: Apoc: 14: et sanctorum commiseratione: Hoc mundanis exiguū videtur: sed ō si daret vobis regressus, q̄nto labore redempti- onē ve[illegible] vestrā liberationem: accusabitis olim oia vestra facta: Sap: 5: . resipiscite profanatores sabbati, quisquis, dies quos permissa tibi ō restituentur: forte hac [illegible] tibi ultima est: resipiscite superbi: qui a diabolo te ornasti, damnatione promeritus es: ò peccatores resipiscite: peccatum damnationem meretur: Deus ō ē alienus à vobis, resipiscite, quamvis ne, ad Deum conversis Deus ī Xpo: [illegible], q gverlen dos gverlant. Amen.

D. Spener 17. Jul: 1670.

Evangel: Domin: VII. post Trinit: Marc: 8: 1. Jesus speiset 4000. Mann

regnum Dei primum quaeritur. Matt: 6: id quod observatur in orave dominica: donec in qua petitive pro pane quotidiano oremus, ubi nota. 1. q̄ det pane, 2. cui detur, 3. quare det. 4. q̄d sit. 5. quando petamus: (1) pater coelestis, s. s. trinitas: videt ubi temporalia à Deo sola petenda: (2) [illegible]: ob [illegible]: et impiis, q licet accipi- ant, tn. ingrati sunt, et Xpo iis laboribus acceptum ferunt: (3) gratis: ex gratiā ō debito: donet benedicat: [illegible] ō certo sunt bona, a. ōō nocua sunt: det in ordine convenienti, sc: labo ranti: (4) unser tägliches brod: de cibo. Gen: 3: . Luc: 14: . et alia vitae [illegible] [illegible] (5) heut: sufficiat quotidiano caeteri [illegible] unser ō aliorum, täglichs, ō superfluum, ō luxuriosum: (5) heut: sufficiat q̄tidianum panis, orationē Deus providebit. in Evangelio refert Christus commiseratur erga esurientes quatenus [illegible] ubi: Mich jammert des volcks denn sie habens nun 3 tag bey mir verharret und habn nichts zu essen. nota. 1. misericordia Xpi. 2. eius impulsivam. 1. miseratione quatenus in Xpo [illegible] naturā, respective [illegible] [illegible], et sicut [illegible] [illegible]. Hebr. 4: [illegible] multatis [illegible]: q licet infirmitatem, ō tn. misericordia veli [illegible] σπλαγχνίζομαι: commiseratione seria: vehementi: ex amore libera pfecta facto quatenus: similibus [illegible] sunt eadem agit et talis et [illegible] vra commiserationē ēe debet: sc. (2) des volcks, 4000. viri: sive feminae et liberis, Judaei et gentium: boni et mali: et mali: [illegible] 2. Reg: 3: 14 Gen: 18.

bonorum ultimū est, id quod ad suo eadem [illegible] relictis negotiis et bonis suis in periculo [illegible] et exemplo:

2 causā, sie habens verharret: relictis negotiis et bonis suis in periculo ō exemplo: q̄ ē nova seri: amoris erga Xpum: erubescite nostri! q ante pfectum cultum publicum diffi- giunt

quali habet multo [illegible] impossibile est, cor triduo nihil aut parum comedisse, [illegible]
calore climatis: tertio vero die nihil erat reliquum, adeo ut dubitaret discedere [illegible]
[illegible] videntur longe [illegible] magis periculosa: discere [illegible] semper abundare,
[illegible] quando [illegible] tentat nos [illegible] discat [illegible], [illegible] amore divino exercent virtutes, existit
[illegible] vita aeterna: quod sit causa quod divina benedictio in temporalibus imitatur!

Doctrina: [illegible] propter patrem. [illegible] misericordiam: ex amore paterno [illegible]: Matt: 23: [illegible] occasione
[illegible] perseverantia nostra: ad quam semper obligat: Malac v. [illegible] divinae gratiae in temporalibus occa
[illegible] peccatorum et graviorem damnationem: [illegible] inopia et indigentia: [illegible] Matt: 6: . Nos ne infirmi
[illegible] ad gratiam producere possimus Vorsicht temporalibus [illegible], discite divinam benedictionem [illegible]
contemnere! vester labor [illegible] cogitat [illegible] benedictione negligit, nihil [illegible]
[illegible] Sabbathi: injusti deceptores, ipsi et [illegible] et [illegible]: Rom: 1: .
ubi [illegible] lecto dabatur. Quod si male dividere [illegible], [illegible] miseri maneat, illic [illegible]
[illegible] permanens: Dei judicia certa [illegible], licet [illegible] semper celeria, [illegible] si ipsi et [illegible] bene sit
in mundo, eo certius vadunt in laqueos diaboli ad aeternam damnationem: [illegible] Matt: 4 [illegible]
misericordia Deum [illegible] inopia [illegible] ipse [illegible] in deserto [illegible] Mxc Xsti
commiseratione afficiat [illegible] miseria spirituali. Cui laus in aeternum. Amen.

Dn. [illegible] Hausbergs 17. Jul: 1670.

Dom. VII. post trinitat: à meridie: in Praeceptis. de Inferno.

unde venit damnatio hominis? Ex. 1. ex malitia Satanae, primum lapsi, Matt: 25: .
inde invidet [illegible] felicitati, et ingenio divina: sic dicitur latro. Jos. 8: Sap. 2:
Apoc: 6: . Ebr: 2: . Ose. 13. Col: 1. & 2: . Sed hos seipsum perdit: Osea. 13: Rom: 5:
Rom: 6: . ut perditi salvari non vult: Marc: 16: Jos: 3. 1 Joh: 1: Matt: 3: Deus [illegible]
licet absoluto decreto nemine damnet. Ezech: 18: Sap. 1. Creatura [illegible] peccante
[illegible] salutem [illegible] justitiam, [illegible] Esaiae 30: . Jam agemus de
ira dei punientis damnatos, poenam sensus: [illegible] lingua [illegible] describit et
descriptura, miseram et aeternis [illegible] patefacient! In scriptura describit et
[illegible] infirmitate et conditione [illegible]: [illegible] Deus affectibus humanis
[illegible] Ira Dei in [illegible] punienti [illegible]: varie describitur:
[illegible] Exempl. 2 Petr. 2. Epist. Judae
Syrac: 6: Zach: 1. Ψ. 30: 54: . Deut: 32: [illegible]
Rom: 16: . Gen: 19: . Testatur [illegible] novissima ira Dei: Mors et Judicium:
particulare et universale: vid: Matt: 25. testatur [illegible] mors Xsti innocentis [illegible] peccata
nostra tam misere afflicti: Hac [illegible] verba, mores, facta vestra
testatur vos in ira divina jacere: Sabbathi [illegible], [illegible]. Jerem: 4: .

Dom. VII. post trinit. Evangel: Matt: 7: 15. Von den falschen Propheten:

D. Spener: 24. Jul. 1670.

Dom: VIII. post trinit: Evangel: Matt: 7: 15. Von den falschen Propheten:

Sacramenta [illegible] ideo quid, was bedeutet die Tauff.
Sacramenta [illegible]: [illegible] in prima Ecclesia erat
[illegible] significans et [illegible] in [illegible] libera voluntate Ecclesiae introducta
totius corporis submersio, quae [illegible] obligat:
vid: act: 2: . [illegible] observata, ita ut [illegible] climatis [illegible]
[illegible] Adamum mortuum: [illegible] à trono [illegible] dejiciendum: et Adamus
[illegible] quotidiana poenitentia: Novum hominem
caput [illegible] semper iterum submergendus [illegible] nova homo [illegible]
[illegible] Adamus destruitur, tantum crescit novus homo: novus homo [illegible]
[illegible] mortalitate [illegible], sincera [illegible] in tentatione: Baptismus igitur [illegible] pueritiae [illegible]:
[illegible] tota vita spectat: consolationem: [illegible] lapsus vi Baptismatis in gratiam redit:
[illegible] lapsus ex navi recipit [illegible] Hieronymum: Obligationem: [illegible] abdicationis diabolo
et mundo facta, et novae obedientiae: igitur faciunt baptisati voluntate Patris.
Tit: 2: .

Evangelium visa gratia desolatione videamus externa apparentia falsorum Prophe-
tarum: die im Schafskleidern zu uns kommen. nota, Zelum in externis et externa fallaci specie
1. zu uns kommen: aer falsi Doctores, in falsa doctrina: in ipsa Ecclesia falsi doctrina
spargentes: quia mali sunt et mali apparent, eo pejores sunt: kommen, non vocati: non missi
NB. Jer: 23: . alii tenent vocationem, sed non divinam: sed in Ecclesia falsa, qui veram
sanam doctrinam deficientes. alii plane nullam tenent: 2. Tim: 3: . qui non excusat vocatio
non magis exercent. Mundus
grati amoris: apoc: 1: . Rx. nos dolemus hoc sacerdotium ipsorum recommendamus,
dummodo non fiat clam: de subjectione ministerio, ut quod Christus ipse fecit, mittens leprosos
sanatos ad sacerdotem: Luc: 17: . nec falsa de vera doctrina spargatur: Coloss: 3:
quia non donum fidei tenet, obligatus et proximum docere: et privata conventione neglecto
externo cultu, multum juvarunt: imo per hoc via paratum est falsis prophetis reptantibus.
Deum magis erudiunt simpliciores: kommen: Matt: 23: magis sumptibus et laboribus.
malo Zelo, non ad Dei gloriam, nec proximi salutem: ignoranter fallunt: Rom: 10: Luc: 6: .
deteriores sunt, qui scienter decipere volunt: zu euch. ad Apostolos et populum: cappe vigi-
late singuli, ne decipiamini. 2. Specie externa: in Schafskleidern: alii ...
illarum: Zach: 13. Ebr: 13: d. ex gratiae luporum internorum alia externi erit species:
S. T. bonam speciem tenent: e. g. (1) Zelum tenent docendi: solum cum suo incommodo et damno, ut quod
Jesuitae faciunt: (2) aliquod residuum verae doctrinae: (3) ad S. Scripturam provocat: (3) deteriora
dogmata occultant, a. enigmatice explicant, quod Catholici et Calviniani faciunt:
(4) vitam devotam et laudabilem agunt: Catholici, anabaptistae: (5) miracula splendida agunt:
doctrina: signa non esse sufficientia, pro prophetarum, quae ab externa specie dependent:
nos docemus eam esse veram Ecclesiam ubi verbum Dei pure docetur et sacra: ex institutione Christi
administrantur: discamus fundamenta fidei, ut falsos agnoscamus. Inde fugiamus
orenius Christum: faciat nos perfectae fide, quod agunt bonum falsi Prophetae specie:
Deus suos novit, et conservat: ideo monet, ipse benedictus et delectus solum, tandem
colliget, qui agnum sequuntur: Amen. fiat!

Dn. Sonnershausen, 24. Jul. 1670.

Dominica IX. post Trinitat: à meridie. in Praeceptis. de Inferno.

dictum de visitatione objectum: d. spectus quarum partium! Rx. anima (1) objicietur: 1. Sam: 25:
vid: Rabbi Eliezer: Matt: 10: . sine alicui fabulas platonicas, et papisticas, et
(2) corpus: Luc: 16: Matt: 10: . Matt: 25: . Num: 16: Apoc: ... Rom: 6:
par: ratione patet ex resurrectione: Daniel: 12: . Non obstat sufficere poenam animae, cum
peccati primarium: Rx. cum corpore patiente patitur anima: et ut iustius graviorum peccatorum
poenam destruitur: et sufficit hoc ex Savior liberi scire: Jam considerabimus mortem
aeternam damnatorum. quod fiat collusione animarum miseriarum (2) violentissimum animae à corpore
dissonantia: (3) aeterna, et omni bono separatio: In specie v. anima patietur quoad intellectum
lectum, coecitate, et nihil sciet, nisi quod damnationem aggravat, quoad voluntatem Deum odit,
zelo, cum fident, d. omnia sibi contraria sentient: quoad affectus erunt turbatissimi: ...
memoria: augetur splendidorum memoria: futura deteriora expectabunt: ira flagrabunt
erga Deum, Sanctos, diabolos, damnatos. 2 corpus quoad omnia membra acutissime
torquebitur: et per specialia peccata specialia affligent membra: oculi libidinosi, avari,
iracundi, oculi patietur: ut gula, et omnibus membris: Dives gula voluit fratres ad se
venire, ne eorum aspectu gravius puniatur: videbunt diabolos: aures venereas, detractatio,
tibi auscultatores: audient ejulationem damnatorum: apoc: 6: . et delicate, calumniosi:
fame siti torquebuntur: vid: Luc: 16: . cogita unius membri dolores: et magis torquebitur
qui magis peccaverunt: Sap: 6: . Matt: 11: Luc: 12: hic in aeternum durabunt:
sed ob diuturnitatem miseriae impatiens fortis: qui prius fueratis qui damnatis/.

Haec gravitate et spiritualitate morbum aestim: et remedia regeneratiom rejicitis! resipiscite magis affectib. et oculis venereis, iracundis templ. lustrate, ubi aurae salutis patet, p.f. hodie resipiscite. Hebr. 3. Christi cogitate et ratione vobis gratia durabit; sibi flamma ... hoc etiam cum ad exhortationem supplementum do Adamo, servate ut ubi fiat stat sinum aestimare s.

Dn. 8. Trin. 31. Jul. 1670. Dominica IX. Post trinit: Luc: 16: v. 1. Vom ungerechten Haußhalter.

Stricte varia de praeparatione ad coenam dominicam: n. q. d. sufficienti scire theoria debere praeparationem aboque digna eorum assumtione: jam habemus quaestiones! wer empfangt selbst sacrament würdiglich? nota. praeparationem externa insufficiente, et interna sufficiente: forsan, eo et credentib. diebus cibum negligere a. medari. ... mores externis, decori, etc. hinc peccat qui nimio cibo indulgent, et vestitu habitu luxuriat: praeparatio interna verae fidei; includens omnia credentia et constantia, 1. poenitentia. 2. fides, 3. amor proximi, 4. propositum emendationis: ad poenitentiam requiritur lio et odium peccati, scrutatio conscientiae ad X praecepta in committendi et omittendi: rationem Christianismi et rationem singularis officii. memoria peccatorum occultorum: inprimis agnitio peccati cum suo familiaris: hoc conscio gravitatis peccatorum, aeterna damnatio, sanctitatis Dei, qui punit de causa; contritionem: sequitur confessio Deo et ministro: fallitur et externo ... confessionem fiducia: 2: fides exigendi de peccator ex merito Christi sibi in baptismale donato: in Evangelio promisso, per ministrum nunciato: hinc hostium hoc redemptio majoris aestimat quam coelum et terra: 3 in amore effusa: 4 propositum emendationis cum firmo proposito ut majores injurias eo quo animo ferendi: propositum emendationis: ut regnum reservat, de ... sufficiente fide: in tota vita: ei qui unum peccatum regnare reservat, de tota vita contrarius: 3. quotidie exercetur: hoc nova obedientia de unum aliquod die, 3. tota vita quotidie accedit:

Historia si quis deficiat apud eorum confitentem, ille dignus de accedit: ... delatio, 3. Domini Evangelio considerat: 1. oeconomum. 2. eius mala administratio delatio: Vom dem Haußhalter nicht mehr: ratione exactam, sequitur commoratio degradatio: Du kanst forthin nicht mehr Haußhalter seyn: nota sensu literale, et applicatione spirituali: nota, ratio sententiam: nota sensu literale delatus erat, sub eo delatio veritate ipsi degradatio, Domini scilicet male administrasse delatus erat, sub eo delatione veritate ipsi degradatio, Domini scilicet male administrator, et obligat commonebat: fundata querelas, auferendi rem a malo administratore. et obligationem in quo contigit diligens ejusmodi inquisit: et crudelis hoc in casu de gratia magistratus et omnes qui contigit diligens: Du kanst nicht mehr Haußhalter seyn: auferebat officium et salarium: misericordia: Du kanst nicht ... varia vitium et sic ... qui ex necessitate peccant, fugit officialis, salario decenti obligat: Du kanst nicht, propter prudentia regia et et ipsi peccat, et eo ipso alios simul obligat: Du kanst nicht, ... ex negligentia a. culpa lapsi justitia ejus: et incerta spei emendationis fiendi de ... ut deus malos administratores exacte fidei facilius ... Doctrina de: ad ... 1. temporalia. 2. officia. 3. spiritualia: temporalia sunt, bona sua, eis facilius ... deponat: bona sunt 1. temporalia ... ad gloriam Dei data sunt et ratione, deponat: bona sua corporis, et fortunae sunt qui de ubi vel abusus peccator: Dum ad gloriam Dei data sunt et suis publicis et privatis: bona spiritualia sunt 1. ... 2. Bonitas Dei utilitati proximi in publicis et privatis: bona spiritualia: sacra. bona cogitationes operae. de quibus ubi mors in ... verbi divini, Sacra. bona cogitationes operae. de quibus ubi mors ... gratia et aeterna fiet in ultimo judicio: de scrutamur officia et corpora meriti Christi et habitae ...

Usus: Depositio gratiae et aeterna fiet in ultimo judicio: de ... hodie resipiscite: varia: diversae depositionem de ... in universum et singulis peccantibus: hodie resipiscite: Dei justitia et misericordia varia de, alii quotidie majore ... forte multitudine re mise... de ... diversis ... alios repente ad rationem rapit, vide ... resipiscentia omni facilius ricordiae cum reducat, alios repente ad rationem rapit, unde ... vigilemus de. qui spe gratiae peccat, ... in ultimo vitae termino obduratis ... de vigilemus ... singuli, considerante gravitate rationem, et justitia Domini: Du ... corde sincero sunt, a. lapsi redeunt, cum bono proposito, Deo placent in aeternitate, tante beandi, suppleta ratione ex merito Christi.

54.

Dn. Domin. Aug: 31. Jul: 1670. **Dominica IX. post Trinitat: a Meridie in Praeceptis. de inferno.**

Hactenus de poenis damnatorum privativis et positivis: jam quaeritur an vehementer cruciantur damnati: Ex. ut Matth: 25: . 1. Cor: 15: . ubi Origenis glossa: dolore gravissimo, multiplici, vario: a. Apoc: 14: . Apoc: 9: . Esaiae 66: . Matth: 3: . carente omni requie et refectione: Zach: 9: . Luc: 16: . Esaiae: 30. Job: 3: . Cyprian: Demetrium, tormentorum damnatorum nec requiem habebit nec finem: (3) damnatio modo cernet omnes peccatores, de ea solum peccatores: ut ante 8. dies dictum: jam considerabimus Societate damnatorum, locum damnatorum. Locum nemo scit: alii locum [illegible] Ess: 6: alii in aere, alii in profunditate maris, Papistae in centro terrae, [illegible] ignes subterraneos. Verum mundus totus [illegible]: Apoc: 20: . 2. Petr. 3. . certi nec habemus nec determinare possumus. Locus circumstantiis magis gravat peccatores: in loco profundo. Luc: 8: . Apoc: 9: . vid: Luc: 16: 23: . [illegible] locum [illegible] ille qui gehenna representans efficis, cogita mundum [illegible], lande damnationem [illegible], [illegible] perpetuae miseriae mancipandi: Societas in inferno [illegible] condamnatorum: sibi invicem dolores multiplicatium: [illegible] peccatorum causa a. nullo impedimento fuerunt: latrones raptores cruciabunt filius [illegible] pecunia abusum damnatus: peccatores pastores suos blandientes execrabuntur, reges subditos, hi illos diversimode accusabunt: parentes et liberi, praeceptores discipuli, gulones, lusores, potatores. [illegible] cogita in hoc seculo, [illegible] sui delicti et poenae culpam in alium devovere vellet: [illegible] malus socius, [illegible] inter infelices maritatum: Et Demonia innumerabilia: in forma magis [illegible] horribili, [illegible] apparitio dolorosior [illegible] fornace igne flagrante, teste Bernhardo: Carnifices [illegible] erunt diaboli: [illegible] Matth: 18: Luc: 12: . [illegible] ipsi diaboli cruciabuntur [illegible] qui damnati, [illegible] solatium [illegible] alios torquere: Hac cogitate, quos societatem videre, a. socium eligis, hoc move alios. Secundum hoc judica futuram tuam Societatem, si malis sociaris [illegible] Deum et amorem proximi, aeternum damnaberis: Parvorum [illegible] exempla Petri et filii prodigi, nec [illegible] fit [illegible] ad te possit applicari; illi poenitentiam egit, [illegible] te forte.

D. Domin. 7. Aug. **Evangel: Dominic: X. post Trinitat: von der Zerstörung Jerusalem. Luc: 19: 41.**

Pastores et auditores faciant officium, visa ante 6. septimanas illorum officia testat debita: 1. obedientia, 2. honor, 3. amor: 4. sustentatio (1) obedientiam. Hebr: 13: 17. [illegible] officium: 2. Cor: 5: 20. nec eximit auditorum dignitas, magistratus: (2) honorem. 1. Tim: 5: 17. [illegible] officium: vid: Luc: 10: 16. in docto et in docto. [illegible] 1. Tim: 4: 12. dummodo officium bene faciat. 1. Tim: 5: 17. (3) amorem. 1. Thess: 5: 12. [illegible] officium magno suo incommodo, nobis majorem utilitatem [illegible]. Rom: 15: 30. (4) sustentationem. Luc: 10: 7. 1. Tim: 5: 18. 1. Cor: 9: 9. 11. Gal: 6: 6. In primitiva Ecclesia, soli auditores eos sustentabant, hodie a magistratibus ex piis dispositionibus aliunde: solent etiam [illegible] munera donari, quae omnes prudenter accipiant, [illegible] exigant. **Evangel: 2. partes. 1.** [illegible] 1. Lacrymae. 2. [illegible] Christi. Testant verba prophetica, 2. templi purificatio. [illegible] nota. 1. [illegible] Christi, 2. obstinatio Judaeorum. 1. Nun aber ist's vor deinen Augen verborgen. [illegible] sic humana malitia impedit et quodammodo vincit divinam misericordiam: tamen anxie salutem optantium. Nun tempus et temporis conditionem [illegible], Christus dicit vestris animis ita dispositis [illegible]: nota [illegible] vindicta, [illegible] Jerusalem tamen et religiosos [illegible] homines. 2. obstinatio in Judaeorum, [illegible] imminens plerumque [illegible] expectat: intelligebant agnitione peccatorum et fide sibi [illegible] subveniri: religionem [illegible] intelligebant, disputabant, de applicatione deficiebat. id et hodie contingit: aurigantur animi, [illegible] intelligebant gratiam divinam [illegible] fuisse: occultum erat [illegible] ex culpa Dei, toties Judicia explicantis Esaiae: 6: 9. et seq. Matth: 3: 10: sed ex malitia et obduratione eorum: obduratorum a Pharaone, mundo carne, Prophetis Pharisaeis: veros Prophetas [illegible] habebant. vidi Rom: 1: 28. 2. Tim: 2: 25. 26. [illegible] miserrimo [illegible].

Doctrina quod causa ultima judicium Dei sit populi [illegible] R. peccata:
Deus longanimis est, d. obstinatia [illegible] peccata multiplicantur, tandem punit:
peccata [illegible] liberis, nemo cor [illegible] [illegible], [illegible] quod bonum, d. quod consuetu-
dinis: [illegible] dicitur, vide Gen: 6: 3. hoc faciunt, qui Ecclesias, Sacramenta,
etc: frequentant! [illegible] divina misericordia [illegible] sit, judicium expe-
ctant: Judaei peccabant [illegible], apostolos videbant, se putabant populum Dei: tandem
v. judicium [illegible], ita factum Sodomitis, ita [illegible] Luc: 17: 26.
[illegible] Jerusalem, Capernaum: [illegible] [illegible] sit Jerusalem: 1. Peccata gra-
[illegible] [illegible] [illegible] vestra [illegible] populi Dei d. gentiles
[illegible] [illegible], gulosos, ebrios [illegible] vestra [illegible] occupat, [illegible] amorem fovent: pauper-
tes [illegible]: avaritia [illegible] tenet: justitia [illegible]: nomen Dei [illegible]: Sabbatum [illegible]:
[illegible] sustentatio media [illegible] [illegible]: 2. Reg: 24: 4 [illegible] [illegible] in [illegible]
hoc peccata manifestissima, [illegible] [illegible] [illegible] scandalis [illegible] et diabolus [illegible]
sanguinem [illegible] [illegible] Christi [illegible], Deus misericordiam [illegible]: 3. Emendatio
2. magno zelo [illegible] vita [illegible], [illegible] ad publicas nundinas obviatur [illegible]:
[illegible], [illegible] soli Sabbati [illegible] [illegible] [illegible], majores suos [illegible]
magnis peccatis [illegible] nemo timet, [illegible], [illegible] omnia ad [illegible] [illegible], libertatem [illegible]
[illegible], [illegible] [illegible] factos [illegible], [illegible] nobis nulla beneficia [illegible]: [illegible]
[illegible] Dei [illegible] misericordiae, nobis [illegible] placentis [illegible] se et alios [illegible]
[illegible] veram religionem: R: [illegible]: [illegible] peccata [illegible] poena
et [illegible], [illegible] verba diaboli: [illegible] [illegible]: Peccata Hierusalem
q alia [illegible], ex malo [illegible]: [illegible] vobis [illegible]: Licet poena tem-
[illegible] poenam Hierusalem [illegible]: [illegible] [illegible] peccata omittendi resolutione copi-
porales emaneat, aeterna certo [illegible]: omnia peccata omittendi [illegible] malis obviare
[illegible], forte [illegible] ultima [illegible]: [illegible] omnes [illegible] [illegible] malis obviare
[illegible], forte nunc ultima [illegible] Ecclesiae errores [illegible]: [illegible] Dei gloria [illegible]
et cum ministerio [illegible] agant [illegible], [illegible] [illegible]. [illegible] felicitas
[illegible], mundo [illegible], [illegible] salvatur, [illegible] vestra sustentatione [illegible] conversa-
[illegible] ad aeternum ignem. [illegible] [illegible] Matt: 5: . licet [illegible]
[illegible] agant: Ephes: 5: 6. Phil: 2:
3. [illegible] agant: [illegible] a mundo vocavit: 4. exemplis et doctrina
Cap: 2: [illegible]: gratias age Deo, [illegible] liber [illegible]: 5. [illegible] ad judicia
separandum [illegible], [illegible] possit: [illegible] [illegible] venenum, [illegible] medicina [illegible] Deus [illegible]
[illegible] patiendum [illegible] cum mundo, [illegible] alii venenum, [illegible] medicina [illegible]
[illegible]. 2. Tim: 2: 12. [illegible] poena nos non tanget, licet aliquid nos [illegible], [illegible]
[illegible] Daniel [illegible] poena [illegible]: et servitia [illegible] ad [illegible]
[illegible] Deo [illegible] eo gratiora. Licet Jerusalem fiat Sodom et Aegyptus, nova Jerusa-
lem [illegible] coelis. /.

Dn. Sönerș=hausen: Dominica X. post trinitat. à merid: in praeceptis de inferno.

Salamandra describit à Physicis varie. imago est malorum, origine malorum. Ps. 51: .
1. Cor: 2: . Remedia respuentium: Malach: 3: Salamandra lucem fugit, luctum amat. Syr. 23.
Joh: 3: . Luc: 16. . ut Salamandra frutiles est: Ps. 19: . venenatus est ita Prov:
27: . dormientem gregem perdit, teste subditio: Ps. 109: . Sed non quum si non incendit
in igne, est per errorem Salamandris adscribitur: Jam agemus de igne infernali:
Igne cruciabitur damnati. Ps. 11: . Matt: 25: . Esaia. 9. Matt. 3: 13:
non tam materiali, nec tam desperationis, tentationis sed quum ira divina accendit. Esaia. 30: Deut.
32: . Gen: 19: . qualis sit, nemo scit, teste Augustino: hoc quod est, non eo igne ma=
teriali, quem Deus accendit est. ex eo maior regnat: hoc non, non elsi. Apoc: 14: 19:
ubi metaphora: sic ignis corpora non consumit: Spiritus non tangit hoc v. Diaboles et
animas. sic ignis non splendet. magis urit quam noster: adeo ut materialis ignis ad
illum sit instar picti ignis: Apoc: 19: Aeterna cruciat. Matt: 25: . corpora
enim incorruptibilia: 1. Cor: 15: . Ignis erit aeternus. Matt: 3: . Esaia. 34:
65: . Apoc: 20: . cogita cruciatus aliquot dieb. cruciatorum, ignes extinctorum?
Hoc illis dicitur qui Deum et divinos contemnunt: qui in vera ecclesia sunt, dicq ex carnali
securitate verbum non attemperant. Apoc: 21: . qui pios derident: 2. Tess: 1. Epicu=
rei, cum divite, superbi. Luc: 16: . Scortatores: Proverb. 5: . Ebriosi Esaia. 5: .
Avari, injusti; Ps 49: . Duri et egenis non subvenientes: Matt: 25: . Qui
non resipiscentes: Gal. 5: . Apoc: 21: . Decipiuntur qui sibi aliud imaginantur:
Diabolus docuit summa Dei bonitate omnib. peccatis indulgere, tempore mortis
omnia posse facile negotio, componi: Sed qui docuit ex hominibus vivit poenitentiam
poenitere, q. 2. Tess: 2: . Decipiuntur qui hoc levi faciunt: Joh. 3. Marc: 16: .
Jam scrutamini corda vestra. miseros qui expiri volunt.

Evangelium Dominicae: XI. post trinitat: Luc: 18: 9. vom Phariseer und Zöllner./.

D. Spener
14. Aug. In duob. priorib. praeceptis omnia comprehenduntur: . textum legis denominat, in quo depositio est
temporali, et divina hic tractatur: de quo praecepto hodie: Nota: 1. quod sit sabbatum quoad
temporalis, Deus praecepit: NB non docet aliquis tempus esse decernendum, quod solo divino
sanctificatur, 2. quoad expianetur: NB non docet aliquis tempus esse decernendum, quod solo divino
durandum sit. Deus a. ipse post creationem septimo die quievit, eumque sanctificavit. Gen: 2:
vid: Exod: 16: 22. Exod: 20: 8 Exod: 35: 2. . In novo testamento dies dominica ele=
cta; ex mandato. Christi. Matt: 28: 20. quae immediate illuminabitur. Cor: 16. Apoc: 1. hac
die electa per Christi resurrectionem: ex libertate Christiana etiam alia festa celebrantur: quod eadem
quoad necessitate, quia praecepta immediati divina non stringunt: 3. quomodo Exod: 20: 8: vid: ex=
plicationem Lutheri: potissimum est quod animo, ab omnibus temporalib. hac die requiescentes: du solst
von deinen thun lassen ab, dass gott sein werck in dir hab: medium hanc gerit quietas
est vivum verbum divinum, inde frequentatio concionum: reliquum tempus pius meditatiob
lectiob, cantatiob consumendum est: nec omittenda opera charitatis, potissimum in divinis et
spiritualib. exhibenda, quod L. pastores, D. et patres familias decet, ex operire et collo=
qui Christianorum expedit: 3. non exhibentur opera necessitatis. Luc: 14: 5: sed exhibentur (1) pec=
camina: et hoc die duplex peccatum non ebrietas. (2) labor professionis: sive corporis sit.
animi: et animum magis implicantia, magis prohibita est: (3) opera recreationis divinum cultum im=
pedientia: qui Deum diligit, sabbatum non profanabit: non ultra aer status in hoc incumbe=
rent: multum benedictionis hanc sanctificationem sequitur;

in Evangel. vidimus: 1. occasion. 2. ascendentes. 3. differentia eorum. Pharisaeus andus Pharisaeus primo verbis: Der Pharisaeer stund und bettete bey sich selbst ich dancke dir gott: etc. nota. 1. orantis gestus, 2. argumentum: orat Pharisaeus, ex sibi factis primarius ei severa vita: stundt, sanctissimus exemplum: ut videatur vid. Matth: 6: 5: gestus precantib. nullus Weise Weiset, quilibet sua devotione etc: at superbia cordis oem externam simulatione maculat: bey sich selbst, vox in indifferens: at circumstantiis in indulgendo: Deus corda scrutat, linguam tum etiam vult laudari: cor solum oia facit: et aliquis conde cordibus subsistit blasphemia etc. (2) bettete: ita dicit ut eo ex fieri debuit ex corde, vera a. orabat: n. putabat se altiore esse, quam q a Deo gdpoteere obtat: multi etiam nostrum orant ore, corde: Gott: Deum sanctum vocabat Judaei: Deum q filios ex eum populo Israelis foedus pepigit, (unius eius domum veneratissim verbo eius credidit, et Israelitae fuit vera religioni deditus: nota eum q in Ecclesia, deum poe agnoscere: sed fuit, sed substantia divinam agnoscere debemus. Interim tum meliora Altaris, et eg aris: atque cor eius suffecit: dix. agnoscit dona a Deo: se tamen putat ex libero arbitrio fecisse, et tantis spiritualib. se putat instructum: Deo oes gloria, nobis nihil laudis etc: dancke ad hoc caus creatos, magis obligat qui ad petitionem: Pharisaei gratiae a Deo placet, qui erat in statu agnitionis peccatorum: nota. oem optimum confirmat accedente superbia spiritual: sic Pharisaeus in rubore dat agenter gratiar: Doctrina: qs sit genius Pharisaeismi: (1) Deo splendide servit externe, sanctique vivit (2) hic apul superbit, ne Pharisaeus peccatum desiderat: (3) superbiens coram Deo, justificat: Hic Pharisaeus justificabatur: Der inclinatio robeng Pharisaeismi: externis indulgere tota mo facile, d. toto corde Deo servire, mundo mori, Adamo [redacted] durum: externis cum cordis, accendente corde, bonus et divina ordinata: d. solum externum ad salutem divinae justitiae nulla humana opera satisfaciunt: Obedientia nova sufficit (1) divinae: d. cor requirit: (3) medium appresendet gratiam Dei, ex nos acquisit in externis, d. cor requirit: (3) medium appresender gratiam Dei, ex nos acquisit externa p media fide accendentes, et in gloria Dei ex parte fides, externa p media fide: Esaiae. 29: 13. Matth: 15: 7. facta exercitia: vid: 2. Cor: 13: 5 deficiente fide: scrutare cor tuum, an oia precatio tua Kirchen gehn ist noch nicht genug: scrutare fide exclidatis (vid. Jer: 7. et tot: NB.) sinceri corde etiam in ex tali Deo placens: roem suspiriantes cum Pharisaeo: sincere corde etc in praeciudater Deo gratissim a P.: subsequenter in praeciudater Deo gratissima P:

Dominica XI. post Trinit: a meridie. in Septis. De inferno. Dn. Dammert, Hausser. 14. August 1670.

Pessima et desperatissima cogitatio p corpo q se p dilectione sint, adeoque eo effusis precare eligunt: sed p: gradus poenarum: Matth: 1: Luc: 12: ut h H divina spiritualia: Rom: 2: 1. Petr: 1: Sicut etiam gradus p. beatorum: et mali spiritus acutius alius puniuntur 2 Petr: 2: acutius puniuntur seductores et haeretici, persecutores piorum, et alius gradum nata 2. Cor: 5: Jam videbimus vermes infernales: Esaiae. 66: Syr: 7: corporales, ex vult Basilius et alii veteres, ac Pontificii, sed vermes conscientiae: Luth: in explic: vid: Sapient: 17. cogita serpentes carceratis infestos: Antiochum vermib. foeniculum: 2. Macc: 9: Herodes: act: 12: vid. Euseb: Lib: 8: Hic vermis facit angorem, Rom: 2: corporis et aia: cogita lamentatione piorum Malignitatum angorem: Ps. 38: Ps. 88: Ps. 18: facit turpitudinem. Esaiae 66: oia vitia exprobrabit conscientia. Daniel: 12: faciet desperationem: gladabit miserecordiam Dei toties oblatam neglectam. vid: Sap: 5: jam lunis gratia et Gloriae lapsum. Luc: 16: Jam cavete Vobis: in vermes generat in hoc mundo: expergiscere q in peccatis dormis: negligit conscientia: q rer conscientiae otitgit, conscientias coys volui:

D. 8ᵇᵉʳ 21. Aug. 1670. Dominic: XII. post Trinitat: Evang. Marc: 7: 31. Vom Tauben Menschen.

Ex Symbol. Apostolico visuri videamus statum exinanitionis. Geboren von d. Jgf. Maria, ipsa nativitas quidem non est exinanitio, d. humana non exaltata est, et jam jam ad dextram Dei sedet, sed v. exinanitio status miserrimus nativitatis: ratione temporis, loci, paupertate creaturae, nativitas non magnatib. d. pastorib. primum indicata. (2) gelitten unter Pontio Pilato, non exclusa reliqua vita, quae tota erat passio: in fuga Aegyptiaca, in subjectione parenti, professione fabrili ad annum fere 30. tentatione Matth: 4. ad hospitalitatem in doctrina, fame, siti, lassitudine, persecutione a clericis et magistratib. quae dolores exauxit sine fine, accedente termino: ubi honor, corpus, anima, Deus patiebantur. tolerando peccata totius mundi: 2. Cor: 5: 21. ferendo iram Dei: (3) gekreuzigt, mortis genere infami: (4) gestorben, revera, anima erat in coelo, corpus in cruce, singula tamen deitati unita. mortem poenam peccati sustinuit: Gen: 2: . 5. begraben: et hoc ipsum maledictio est, in locum putrefactionis poni. Gen: 3: . quamvis putrefactioni obnoxius non erat: Ps. 16. Sic humiliavit se ipsum Christus se exuit divinis potestatib. et obedienter factus est in hoc omni Legi, cui obnoxius non erat: in Evangel. viso itinere, oblato aegroto, et petitione apportantium, sequitur gratiosa actio Christi: Und er nahm ihn von dem Volk besonders, nota. (1.) assumptionem; ubi (1) magnitudinem Christi: (2) quam bene ipsi placeant, qui per aliud: et nos alios corrigamus eius illius exemplo. (3) Christum nos exaudire non ad arbitrium nostrum d. ad suum beneplacitum, quod optimum intelligit, vult, et exhibet: 2. segregationem: ad hanc Christus d. ad suum beneplacitum, quod optimum intelligit, vult, et exhibet: 2. segregationem: adeo Tant plus quam 4000. virorum: solitudo (1) in se non indifferens: mundus tamen in corde est: (2) solitudo diuturna Eremitarum probanda non est, quae supplicium spirituale, et universum amoris proximi, in temporalib. et aeternis: et Deo tantum vult servientem: (3.) solitudo aliquot horarum et dierum melancholicis non convenit, quae diabolus graviter tentat, et quandoque seducit: (4.) aliis v. maximopere convenit, in quae scrutinium conscientiae: in quae preces: Matth. 6: 6. vid: Gen: 24: Gen: 32: Act: 9: . Matth: 14: Marc: 6: . 3. quae meditationes affectionum: sponsus sponsa solum visitat. Doctrina. quod hac Christus separet eos, quos juvare vult: (1.) segregat a mala societate. (2) corda mundo subducendo. (3) supprimendo corruptum amorem: Deo omnis amor debetur, creatura propter Deum: ita et nobis: sic gradus sunt ultimus. Haec doctrina Christiani [illegible] necessaria est: (1) unio cum Deo summa beatitudo est: Deo nemo unitur, qui mundum amplectitur: Bonum est Christiani non conversari cum malitiosis peccatorib. mundus negligendus est, abjiciendus propter [illegible] quae [illegible] vanitatum: apud sepulchrum dealbatum, de patebit eius vanitate et miseria [illegible] spectata et visis bonis spiritualib. evanescit mundi amor: (3) abnegemus nos ipsos: [illegible] in ordine jam dicto, gratia divina non difficile: Nihil tam [illegible], sed Deum invenire: ideo [illegible] et piorum conversatio semper quidem et delectat: qui mundum [illegible], Deum invenit, qui se abnegat, Christum invenit, Tandem aeterna dedicatio in vitam aeternam.

Da. von Nordhausen. 21. Aug. 1670. Dominica XII. a meridie in den geboten, de inferno.

De poenis inferni articulus [illegible]: quid de purgatorio? Ex purgatorium abyssus in medio terrae ab inferno et limbo patrum separatus, ubi peccati venialib. gravati, ante sufficientem satisfactionem, visione Dei arcentur. p. nihil est quam fabula: nova, Jos. Fischer, facit Lavatera [illegible] mentionem fieri [illegible] apud veteres: aliis aliis ad comparandam poenam excogitatam: D. Scripturae quae [illegible]: Hebr: 9: . 1. Joh. 1. Hebr. 3: 7. Tit: 3. Act: 15: Habacuc: 4. Gal. 3. Sap. 3. Apoc: 2: . Joh: 5: . Rom: 8: . Matth: 7: . Matth: 13: . Hiob: 19: . Ps. 27. Luc: 2: . purgat quae justitiam Dei, satisfactionem Christi, misericordiam Dei, fundatur non in allego

vr. Matt. 5: a. de inferno loquente. Matt. 5. Jam considabimus aeternitatem
poenarum infernalium: nota sis loca scripturae. Ψ 49: 15. Matt. 18. Dan: 12: . Apoc: 15:
Apoc: 20: . Hiob. 7. Prov: 27. Esaiae. 66. Marc: 9: . ira Dei est perpetua: Deut.
32: 22 Luc: 16: Luc: 13. Matt: 25: Daniel. iv: 2 Cor: 6: . Apoc: 9: . Matt. 22.
aeternitas aggravat poenam quod sit aeternitas illius est, Deus poenam aeternam temporalia
peccata punit, neque hac divinae misericordiae refragatur &c: offenditur peccando Deitas,
creator, redemptor, salvator: peccatum est aeterna 1. Joh. 3. Ψ. 45. Judae 2. Pet. 2 quod admonet,
hanc sententiam fallax negligit, rem cum damno proprio experiens:

Evangel. Dominic: XIII. post Trinit: Luc: 10. Von dem Samaritter. 28. Augst: 1670.

Vergib uns unsere Schuld, als wir vergeben: bona positiva, et amotionem mali. Hodie remissionem, vergib und
unsere Schuld, als wir vergeb. Nota. qui perdonet, quod remittat, quomodo remittat, eiusque consequentia.
(1) remittit pater coelestis: Pastor absolvens Dei nomine, qui instrumentaliter agit.
Joh: 20: 23: (2) remittuntur peccata, originale et actualia: infirmitatis et malitiae
Joh: 20: 23: (2) remittitur peccato, originale et actualia: infirmitatis et malitiae
nostra et proximis etiam quae in nosipsos patrata sunt: Matt: 5: 44. (3) remissio est sine
merito nostro d. ex gratia divina propter meritum Xsti: remittitur reatus et poena: post factam
remissionem omnem subsequens poena est: Xsti merito nobis donatum, nostrum: (4) finis
remissionis: hac causa est remissionis, d. gratitudinis: quam generalis
et nos remittimus: hoc causa remissionis, d. gestio gratitudinis: ita ut volumus nobis
amor, fides fidei: remissio haec sit sincera, non fucata: ita ut unicum peccatum non remittat, imo
à Deo remitti peccata nostra; non audit Deus eos qui ultimum unicum peccatum non remittunt, imo
peccata iam remissa reviviscunt. NB. Matt: 18: hodie. Et si peccatorum remissionem non impetrat
nihil impetrat: In Evangelio, restat colloquium Xsti cum scriba, visa quaestione scribae
restat responsum Xsti, ad Legem monstrantis: Und er sprach zu ihm, was stehet im
Gesetz geschrieben, wie liesestu? nota. (1) Genium responsi; (2) responsum: (1) Der Gesetz,
gesetz geschrieben, wie liesestu! nota. (1) Genium respondentis; quod non bona intentione quaerebat; d. tentationis
(2) zu dem Schriftgelehrten, quaerentem: ~~...~~: quod non bona intentione quaerebat; d. tentationis
accedebat: aliquid aliud remedium salutis, nempe fidem ipsi Xsto recommendasset: et sic quaerebat
quod facere debat, adeoque suo facto salvandum putabat: voluisset hic scriba suam infirmitatem
ex Lege agnoscere: (2) Responsum: ablegat ad Legem, non ad rationem, non ad statuta Ecclesiae, non
ad mores populi; non ad interpretationem Legis: sed ad scripta Legem moratur: licet cordi
inscripta sit: Rom: 2: 15. wie liesestu? an non legem mutilet, qui Judaei agebant:
allegantes unicum locum. Deut: 6: 5. omittentes v. locum Levit: 19: 18. multi agebant de
Lectione scripturarum frequentanda. Scriptura: quae sit regula Xstianismi? Rx.
regula est, nostra ratio corrupta, Lex spiritualis est, ratio carnalis: (2) nec voluntas nostra:
(3) nec exemplum aliorum: exempla magnatum plurima nocent: Exod: 23: 2. sed hac excusat
nec in temporalibus excusat, e.g. furem: (4) nec inveterata consuetudo, quae talis: vide
Prophetarum zelum super malas consuetudines: quae ex consuetudine peccat, omnium scandentia peccata
probat: multi agebant quae ratione consuetudinibus semper obtemperare non debemus: (5) nec
Lex civilis: sufficiens ad regulam Xstianismi: persecutionem injuriarum Lex permittit,
Xstianismus defensionem vix permittit: (6.) nec commodum temporale: Sed: Lex scripta
Divina: utraque tabula: scribemur omnes et singuli corda nostra: bonam intentionem
non sequitur perfectio, d. gratiam divina per Xstum sequitur aeterna gloria. /.

690. Dominic: XIII. post trinitat: à meridie: in der gebotten, gott verspricht gutes biß ins 1000. glied.

In. Daumb. Hausz. 28. Augst. 1670. varii sunt homines, Alii perdidissimi, alii non ita mali: Illi terrendi sunt, deformitate peccatorum, vid: Ψ. 38: . manifestatione irae divinae: exemplo angelorum perditorum, protoplastorum, primi mundi, Sodomittarum, turbae Corae Datan et Abyram: populi Israelitici, per explicationem infernalis damnationis: Hi posteriores, recordatione beneficiorum divinorum spiritualium et corporalium, convertuntur: vid: act: 17: . Hiob: 10: . Ita etiam Deus in Epilogo praeceptorum: loquens de poenis ma[illegible] poenis et promissionibus ad se vocat. in Epilogo praeceptorum: loquens de poenis minis promissionibus beneficis, in gradationibus beneficentiam divinam, in piorum suorumque posteris, quae promissiones beneficae, jam graduationem beneficentiae divinam, in piorum [illegible] millesimam generationem: nota (1) benefactorem, Deum: iste qui vehemens. (2) beneficium: Deus sicut coram Deo: Ψ. 33: . Num: 23: . Esaia: 24: . [illegible] ipse beneficium.

faciens in Christo omnia est coram Deo: Ψ. 33: omnia aeterna et temporalia beneficia exhibet, (3) durationem non ex merito piorum, d. ex gratia: omnia aeterna et temporalia beneficia exhibet, (3) durationem

ivo. generatione: numerum certum pro incerto. 1. Sam: 18: . Am [illegible] cognatorum fidelium cognati benedicuntur, Num: 25: Abraham. Gen: 17: 18: 22: . 2. Reg. 3: . David 1. Reg. 2:

8: Joram: 2. Chron: 21: . benefacit vicinis, sic Loth. Gen: 19: . David: 2. Reg: 8:

David. 2. Reg: 19: Hiob. 42. Jacob. 32. Joseph. Gen: 39: . Hinc [illegible] bene ficentia Dei promissis nos alliciunt! Eidem jam ante sumus obligatissimi: dici non potest be nefficentia Dei. Ψ. 34: . Mihi[illegible] Deus [illegible] beneficiis non: quae igitur rejecta gratia poe nas accersimus! bestiae ipsae beneficium deviaverunt: beatos, qui vocanti Deo obtemperant, miseros qui aliter agunt. vid: Deut: 32: . Etiam nunc expergiscimini, (2) gloriatur misericordia Dei contra judicium: Jac: 2: . Tamen pro nimio glorientur, sese ex [illegible] culpam, qui gratiam divinam eidem promererentur potuisse: Deus qui voluntatem dedit, perficere juvabit:

---

3. Decemb. 4. 7br. Dominic: XIV. post trinit: Evangel: Luc: 17: 11. Von den Zehen Außsätzigen

Actor: 4. Non est in alio salus, quam in Christo sito, neque in Deo nisi Christum, qui nobis data institutus: jam de baptismo. vid: Ephes: 5: . Gal: 3: Rom: 6: 3. nota donati nobis per baptismum, nempe morte Christi: et mortem Christi eiusque meritum in baptismo nobis do nari ac imputari: per quod omnia peccata expiantur. Adamus submergitur, Spiritus sanctus donatur: (2) tota vita sit exercitium baptismatis: ad hoc obligamur renunciantes diabolo et mundo: regenerati per malitiosa peccata [illegible] statum regenerationis lapsi serva poenitentia rever tantur: (2) auf daß wie Christus ist auferwecket durch die herrligkeit des vatters, also sollen auch wir in newem leben wandlen: Christus vitam resurrectionis suam nobis donat, quae in justitia Christi et in Spiritu: ita ut novam vitam vivamus in fide, amore, et sanctitate omnium bonorum operum: Inde nova obligatio nova obedientiae, mortuum peccatis, viventem justitiae: Christia nismus externis non adimpletur: quam pauci, quam pauci sunt Christiani! plurimi spiritualiter mortui sunt, et Adamus vetus resurrexit: vid: Rom: 6. per totum:

8. 2. in Evangelio visio Christi itinere, obviantium leprosorum, d. eorum implorationem, restat auxilium Christi: und da er sie sahe sprach er zu ihnen, gehet hin und zeiget euch den priestern, hic. tria beneficia, visitationem, responsionem, ablegationem: (1) da er sie sahe: ex longinquo videns, corporali et omni divino oculo: cum affectu misericordiae: Idem nos videt: Ψ. 33: . Ψ. 34: . non tam. gratia, d. specialissime et paterne: Scimus qui sumus in angustiis: et recto tempore juvat: interim vires largitur, tempus determinat:

Christus compatitur nostris passionibus Hebr: 4: (2) Respondet Christus nostrae benevolentiae:
Illi hodie respondet: teste Scriptura: et quidem interne respondet confirmando fidem,
per certitudinem fidei non sentiunt, e.g. in tentationibus, Ps. 28: . in nostra miseria est, ad
cujus comparationem omnia levia sunt: hic opponenda certitudo verbi divini, atque [illegible]
et preces ardenter continuandae sunt: aliquando v. non extraordinaria certitudo cordi in-
funditur: hoc vere Christiani nota, reliqua stultitia est: (2) Respondet Christus externe donan-
do quod petierant. (3) mittit eos ad sacerdotes: per quibus beneficentiam non testatur exterius:
ablegat, ad probandam fidem: fidendum in Christo, sive vocet sive emittat nos: mittit ad
Pharisaeos, non obstante eorum errorem doctrinam et scandalosa vita: (1) ut leprosorum fides
probetur. vid: 2. Reg: 5: (2) ut testetur se legis observatorem (3) ut ministris Dei debitus
honor contingat: (4) ne post temporis lapsum Pharisaei curam expiatam, eamque continuo malitia infament.
(5) ut etiam sacerdotes occasionem Christum agnoscendi: ~~[illegible]~~ Papicoli hinc
colligunt rationem auricularis confessionis, in quo [illegible] n. hoc veteris testamenti fuit, neque ipsa
ostensione mundabatur leprosus, d. fide, S.S. Doctrina [illegible]: Ministerium ab Ecclesia
non exclusum, licet ab errore, non esse contemnendum: Matth: 23: . Honor v. eis tri-
buatur propter officium, non propter personam eorum: n. probent eorum divino conforme per divino ha-
bendum est. et Bileam verba divina locutus est: Sacramenta nihilominus effi-
cacia administrant: Non vero errores eorum probandi sunt: d. corrigendi imprimis
curam magistratus; et cujusque Christiani: Christiana libertas ita exercenda ne fiat scandalo.
Rom: 14: . Christus nos videt, nos audit, illi sit gloria:

Dominica XIV. post Trinitat: a meridie in der gebettstunde: Wol dem bis ins ewig gl[...]. St. Sauerhof. 4. 7br. 1670.
Dominica XIV. post Trinitat: a meridie in der gebettstund: Wohl dem, der bis ins ewigkeit [illegible]
Christianus fugit mundum, et illi ad haerentia
mali sunt [illegible]: et de bonis [illegible] judicat: Christi et mundi facit: Ps. 49: . Si soli divini dele-
ctantur v. temperamentum inter Christi et mundi [illegible] (2) Christiani [illegible] exercitia pie-
tatis: Ebr: 12: . adeoque semper judicatur a mundanis: (2) Christiani [illegible] servirent: mali voluptatibus serviunt: adeoque illi
tales, at in alia vita gratia [illegible] servirent: (3) Christiani Deum sincere colunt, conscientiae vigilant: hactenus sunt
judicatur [illegible] melancholici. (3) Christiani [illegible] unde ridentur, vid: Malach: 3: . Hac
talem cum quibus nemo conversari potest, singulares [illegible] unde ridentur, vid: Malach: 3: . Hac
non solum testatur exempla Noae: et alii: sed et hodierni temperamentum quod inter mundum et
Deum: alios aliud agentes et stultos [illegible]: Vicissim a. mali bonis sunt abominandi:
Deum: alios aliud agentes per stultis habentes: Malach: 3: . Jam consideabimus dona temporalia
hisce vivere v. consolationibus exigunt: Malach: 3: . Jam considerabimus dona temporalia
piorum Christianorum: ich will [illegible] bis in [illegible]. Illi quod legem perfecte
adimplet ea promittitur: et post lapsum regeneratis credentibus quod in nova obedientia
adimplet ea promittitur: et post lapsum (1) promittit Deus Pacem: Lev: 26. Deut. 30. Zach: 8: .
ambulabunt: Zach: 8: (1) promittit Deus Pacem: Lev: 26. Deut. 30. Zach: 8: .
ambulabunt: Zach: 8: . 1. Sam: 7: . 2. Chron: 14: . 2. Chron: 20: . Judit: 5: 6:
et victoriam quam hostes: Exod. 27: 1. Sam: 7: . 2. Chron: 14: . 2. Chron: 20: . Judit: 5: 6:
consideranda bonitas pax, quae sola sufficiens est nos ad Deum alliciendum: Sed vitia quae
bellum induxerunt, non solum iterum vigent, d. deteriora grassantur: adeo metuendum est ne amitta-
mus pacem, quia indigni sumus. (2) Promittitur varia vita: Deut. 28: . Ps. 81: .
Esaia. 1: . 2. Sam: 21: . 1. Reg. 18: . Illis accedens benedictio: Levit: 26:
Hagai. 1: . Pietas alia temporalia bona assequitur: Matth: 6: Prov. 10 (3) Promittit sa-
nitatem vitae: Exod: 15. Prov: 3: . Syr: 38: . Ps. 107: . media hic facientia donat, et
benedicit. Esaia. 38: . Hac tamen sub conditione promittuntur, ne nos noceant temporalia alio-
nis: det alia quando Deus bona promittit diligentibus se ~~bona~~, ex obligatione et debito est,
d. ex gratia: apprehendi est ista clavum ad beneficia divina: s. vid: omnia fac: 5:
Deus omnia bene facit sive det, sive accipiat.

D. Spener
11. 7bre
1670.

Dominic: XV. post trinitat: Evangel: Matt: 6:24. vom Mammon dienst.

1. Joh: 5. tres [illegible] testantur in terra: Spiritus, aqua, sanguis; hoc dicta sunt, ille
Spiritum sanctum, et in ministerio efficax est: de quo agitur in tertio articulo: speciatim
sive verbo in officio clavium: jam de clave absolutoria: ubi agetur de confessione
et absolutione: confessio considerata offert confitentes reger in publico, (2) con-
fessionarios [illegible] Deum: cui confitenda omnia peccata quotidie [illegible] natura: et confes-
tristitia divina: [illegible] offensum: [illegible] sacerdoti: (3) objectum confessionis omnia peccata,
gratis, et urgentia particulari: et ex [illegible] particularis confessionis apparet
[illegible] ex consuetudine confiteri non ex corde: (4) quomodo confitendum? corde
[illegible] ex [illegible] ergo Christum cum proposito emendationis:
submisso et contrito, fideli [illegible] et ardenti erga [illegible] Joh: 20: . et in casu necessitatis,
circa absolutionem nota. (1) qui absolvat? ministri. Joh: 20: . et in casu necessitatis,
ubi ordinarius minister deficit, aliquis credens Christianus: quia sacerdos omnis, vid: Luth.
Hauspostill in concione Dominic: quomodo genti. (2) qua autoritate fiat? Christi:
Joh: 20: . (3) quomodo [illegible] prudenter et non [illegible] absolvendi: (4) vis
absolutionis et absolutio in caelis: sed hoc credentibus solis contingit, reliquis [illegible]
nis fallitur: In Evangelio vides (1) impossibilitatem serviendi duobus dominis [illegible]
et (2)da impossibile sit Deo servire et mammon, [illegible] admonitio [illegible]: Darumb
sage ich euch sorget nicht vor euer leben, was ihr essen und trincken werdet, auch nicht vor
euren leib, warumb ihr euch kleiden werdet. Nota mandati [illegible], et mandati: [illegible]
[illegible]: [illegible] possibile non servire Deo et mammoni: ich sage, mando, tanquam
primum. Darumb. qua impossibile [illegible] Deus beneficentissimus [illegible], Mundus efficiendi
[illegible] Christianismo [illegible], [illegible] curae temporalium, Christia-
niter largitur: [illegible] bene illexit [illegible]: (2) mandatum:
[illegible] Christus [illegible] das leben: majorem donum Dei:
[illegible]: curam cum timore et [illegible] statu innocentiae sine onere [illegible],
[illegible] vestiendum [illegible] hoc in timore Dei [illegible], sine gula habe-
post lapsum onerosa [illegible], et cum labore [illegible] vester [illegible] lapsus: adoz [illegible],
[illegible] curarum anxiarum occasio sunt: [illegible] exemplis [illegible] reliquae curae: Doctrina [illegible]
ad [illegible] abutuntur: [illegible] curas aeterna. Phil: 2: . officium: [illegible]
[illegible] curae temporales [illegible] custodire. [illegible] diffidendo [illegible]
ne et oeconomia, [illegible] debemus curare [illegible] paucissimis [illegible]: [illegible] Deo
divina: eo ipso [illegible] (2) [illegible] quaerendo: [illegible]
[illegible]: (3) inverso ordine temporalia aeternis [illegible]. (4) cum angore animi
[illegible]: (3) inverso ordine temporalia [illegible] prima cura [illegible] quaerendae conservandaeque [illegible]
Luc: 21: . (5) servitutem [illegible] sterile jacet, et [illegible] extraordinarie [illegible]
vitarum: in talibus cordibus [illegible] divinum [illegible] difficulter relinquunt [illegible] partem:
salvatum: [illegible] sua peccata, et [illegible] labora diligenter in professione tua: laboresque [illegible]
curare debet [illegible], labora in ordine Dei, gratias age, invoca benedictionem:
[illegible] Deo [illegible] labora: [illegible] Deus adjicit, tantum [illegible] Deo ardentius adhaerere: defecti
[illegible] gratiarum actione, [illegible] Deus adjicit [illegible] patienter tolera: Caeterum [illegible] curamus. (1.) quia
tanquam remedium paternae ordinationis patienter tolera:
[illegible] pudor [illegible] terrae adhaerere:
temporalia [illegible] meretur nostra cura, majora sciunt: [illegible] capax [illegible] var: et si intelligerent quantum Deus
(2) divina [illegible] negligunt, [illegible] relinquerent curas: (3) maxima miseria cura sollicita comitatur:
[illegible] studio [illegible], [illegible] irrita fit, a tandem nihil [illegible] maledicto
(4) tandem frustraneus labor [illegible] hoc [illegible] Christi, [illegible] curabit, [illegible] abundes
et impedimentum divinorum: [illegible]. vid. 1. Tim: 6: [illegible] necessitas [illegible] multa [illegible] ordine divino
ad [illegible] Adami. [illegible] Deus curat, ditissimi sumus in aeternis et temporalibus:
multis curis miserrimi [illegible]

Dominic: XV. post Trinit: A meridie und gebott, welches das 1000. glied pietas non venit ex Lege, neq. solis humanis viribus comparatur, sed ex vera fide venit: Legi Christianor esse oportet, in qua bona opera exigimus, et bona arbor ferat bonos fructus. Matt: 7: . Ex Lege agnoscuntur peccata, ad Christum ducit Evangelium monstrans, tum, tamen tertius Lex servit reprimendo Adamo, renovandae vitae. Fide non verus sed cultus quo fit per expectationem remunerationem: bona tum temporalia promisit Deus implementib. sese; jam considerabimus quae aeterna: hic promissa: haec promittuntur adimplentib. legem: quam poterant primi homines: tum Regeneratis merita Christi apprehendentib. ea bona. (1) gratia Dei: Esaie. 66: . quam sapiunt pii homines: Rom: 5: . Ephes: 1: . vid. 1. Joh: 3. quam summum sit gaudium in Christo et ad Christum: absque Deus tradit cum filiolis per gratiam tum manet: Micha 4: . vid: Esaie 49: (2) Dei et Christi cohabitatio et inhabitatio: Joh: 17: . 2. Cor: 12: Gal: 2: (3) remissio peccatorum: Esaie. 11 . Ezech: 38: . 1. Joh: 1: . per meritum Christi nobis per Baptismum imputatum, sic totus sanctus, justus, et purus: et nihil est damnabile in iis qui sunt in Christo Jesu: (4) reparatio Justitiae: et imputatae merito Christi Rom: 5: . (5) vita aeterna hic inchoative illic consummative. Esaie. 45. Ezech: 18: .

Dominic: XVI. post Trinitat: Evangel: Luc: 7: 11 von der witben Sohn zu Nain. D. Spener 18. 7br 1670.

Scriptura perfecta est, omnib. statib. normam vivendi praescribit, jam agemus de officio magistratus: vid. Rom: 13: ubi nota: 1. origine, 2. potestate, 3. officio: origine est a Deo. Rom: 13: 2. sine vocatione expectanda. Hebr. 5: . violenta Gabr. p. in officium grassantes, qui tales non sunt in ordine Dei, nec salvabuntur nisi agant poenitentiam: vocans Deus vocatos servabit: inter multa pericula. (2) Potestas est a divina, est famulus Dei: et conscientia certo modo adstringit: sed immediate unus in foro religionis, sed de reb. politicis disponens: et bona et vitam subditorum in manib. habet armatam manum injurias depellit. (3.) officium non est supra Deum, nec ei similis, sed longe inferior: adeoq. in statutis faciendis verbum Dei observent: Dei gloriae unice intendant, utramq. tabulam custodiant: magistratus injuriam inferentes coercant judicium sive judicio: et ipsi se sed per subditos: bonos defendendo. 1. Tim: 2: . malos puniendo, vid: 1. Reg: 20: 42. vid: Rom: 13: . in Evangelio viso Christo vivere, obviam mortuus qui ille fuerit, jam sequitur Rex processit funeris: viel volcks aus der Statt ging mit ihr: vid. comites et comitatus: comites, cognati vicini, qui plura vincula eo fortior obligatio ad opera charitatis: comitatus serviebant consolando viduae derelictae: et bonum opus facientes occasione acceperunt videndi miraculum Christi: ipsa v. vidua decenter se gessit, unde amorem nacti et dispositione divina misericordiae exprimit: doctrina hic: quod de comitatu funeris existimandum (1.) est opus amoris erga proximum corpus piè defuncti, templum SS. eò honorandum (2.) comitatus servit consolationi relictorum: (3.) mortalitatis nobis memoriam exhibet. (4.) testatur fidem futurae resurrectionis: Comitemq. igitur mortuos funera conde: dum nodo altera negotia urgent debitum est negligant: et optandum est convenienter remedia exhibere: et consolatio divina relictis exhibeatur: cogitemq. nos forti proxime secuturos ad vitam aeternam: vel amissuros nostri dilectos: Tandem certi simus futurae resurrectionis, quae beatis erit gloriosissima cum tot soles uno die orientur: Deus suscitet omnes nos ad gloriam aeternam: .

Dom: XVI. post Trinitat. à merid: in d. geboth, Er wohl thun biß ins 1000. glied.

D. Vonet Sanftj 18. 8br 1670.

audivimus, praecepta, praemia et poenas: attamen multi subterfugiunt obedientiam
praetextu negotiorum mundanorum: vid: Esaiae 1: . multi sudant in temporalibus, neglecto uni
co: inverso ordine. Matt: 6:33. vid: Ψ. 127: 2. neq absolutum decretum necessitatem salu
tis vel damnationis infert. neq difficilia sunt praecepta, nimirum possibilia: vid: Num: 13:33.
infirmitas nostra ô ad Diabolum d. ad Xstum dicat. Ephes. 4: . neq externarum
maximorum flagitiorum fuga sufficit, d. in aliis peccatis scienter et flagrantibus
viventes decepti pereunt plurimi: Jam videbimus quam capaces sint
beneficiorum divinorum: reliqui apparet bonum maledictio: Allen die ich,
liebe, nota (1) amatum, d. Herr gott, i. Jova. 55. Trinitas: Xsty ad humanam naturam vi uni
onis personali: Matt: 16: . Jerem: 23: . vid: Esaiae 6: q amare meret, ff
omnibus personalis Matt: 16: . Jerem: 23 se nobis et nos sibi sociavit: considera opus re-
seipso aeternam, doxega, Deus q. se nobis et nos sibi sociavit: considera opus re
demptionis ratione modi, effectus, subjecti, p. hoc amorem omnino meretur! Jos. 15:
Rom: 5: . vid: 1. Joh. 3: . in starcke eifferige gott: fortis creator conservator, protector
Esaiae 51: . tiefferig. ex amore. vid: Zach: 2: . (2) Amorem, qui non sit nuda scientia
a. aliqualem affectum inclinatione, d. amatum X omnibus viribus agnoscere, idem cum eo velle, fl
eum ita negligere, ei adhaerere, confidere. p. talis amor debet Deo, ô cum mundo et
sq. vid: Osea 2: . Apoc: 3: . amor sit constans ad finem. Apoc: 2: . Cant: 8: .
Rom: 8: . amor sit efficax: 1. Joh: 3: . vid: Joh: 14: . ad perfectionem quidem haec ô
dedicemus, d. verus et sincerus ô Dei amor: defectum supplebit Xstus: Nemo cre
dit se Deum ô amare, d. scrutare cor tuum an Deum ames sincero corde. cogita
an nullam crealitam ad laudem Dei posueris. vid: omnino: constanter et efficaciter
Deum amantes detestantur peccata et peccati occasionem. 1. Joh. 5: . Xst si ô inveniar p
Deum ô amas: amato omnis obedientia liberrima praestanda: Externa nihil, cor tuum
tibi monstrat, an Deum ames: q amare Deum volunt, infirmitates dolent, poeni
tentes agunt, Xstum invocant, q (1) donat ad in peccatorum (2) propositum emendatio
nis obedientia erga omnia praecepta: (3) Ecclesiam amplificant et amore aliorum accen
de divino: clama Herr d. ich ... nach frischen wasser: /. Sic amor
crescit quotidie, in q Deus tibi sit omnia et tu totus Deo. Deus te ardentius
amabit quam sponsus sponsam, habebis temporale et aeternum bonum.

D. Sprenov. 25. 7br 1670.

Dominic: XVII. post trinitat: Evangel: Luc: 14: 1. Vom Wassersüchtigen.
1. Joh. 4: amor Dei ô causa amoris proximi, hic v. illius testis: visa prima tabula
jam videbimus quomodo in proximo Deum diligamus; jam habemus praeceptum 4tum, ubi nota.
1. quos parentes, 2. prohibitionem, 3. praeceptum: 4. promissionem: (1) Parentes, naturales, majores,
alii novercae. tutores curatores, Compatres. domini oeconomici: Seniores: vid. 1. Tim: 5. 1.
Lev: 19. Sirac: 8: Patroni: Magistratus: 2. Sam: 24: . Pastores et praeceptores.
2. Reg. 13: . 2. Reg: 5: 1. Jos: 2: Gal: 5: . Deus pater omnium partem sui paterni ho
noris hic communicavit, qui eum curam mandavit: (2) Prohibet contemptum, in obedientia, respiciendo ô
in relatione, d. in qualitate: provocatione ad iram: (3) Praecipit: honorem respiciendo caracterem divi
num: verbis, opere: obedientia: vid: Matt: 18: 6. amorem: unde affliciones temperantia. Syrac: 3: .
Preces: (4) Benedictio adjicitur: cum exceptione crucis: Hisce etiam continetur officium parentum
erga omnes, praecipue liberos, q m... tractabitur in tabula oeconomica.

viso Evangelio grato, et occasione remota, miraculi, quâ audebimus malâ intentione instituti converij in verbis: Und sie hielt auff ihn: mala Hofediatores, insidiis petit, insidiae. (1.) Pharisaei cum Scribis: apparens bone et benefica, intus v. lupi rapaces: plures erat ad multiplicandas insidiarum, et multiplicandi testimonium: disce major inimicitiâ exercere quor ab hypocritis, quam à Pilato et Herode: disce Danaos etiam munera ferentes metuere: (2) insidiis petitur Christus, innocens, etiam in reprehensione eorum commodum Gottes filius Dei, beneficus Messias Propheta: ignarus eorum consilii eo se gessit: disce Christum et hoc passum in nostrum solatium et exemplum, quod ab insidiis numquam liberabimur: si eum de mundo, mundus nos diligat: Joh: 15: 19. (3.) Sie hielt auff ihn. Carnales invitati re Gensive Christi, quam respectu minuebat Gesetz Christi: quaerebat occasionem tollendi Christi: disce rem bonam a. indifferente abusu malâ esse: observando factores et dictores Christi bona Pharisaei insidiatores, venenum in rosa quaerunt: Zelo in optimum et varium exemplum ... Spiritualis Sacerdotii, vult v. in detrimento Christiani eo abutuntur: Tamquam hoc Sacerdotalium h. intermittendum: cujus intermissio causa in ... alias lapsi Christianismi Doctrina de falsitate mundi: der rasa daler sing. Jerem: 17: ... 5. bonos querit: Falsitas mundi est 1. in apparentia amoris 2. in occulto damno: Saul dat filiam Davido ... occidit Joab. 2. Sam: 25: occidit Abnerum: David iuxta sub specie gratiae occidit: Absolon invitat fratrem. 2 Sam: 13: Ptolomaeus Simonem occidit: 1. Mac: 16: Idem adhuc fit hodie: Conciae captant ... intentionem Pastoris: hinc disce 1. mirari hoc exemplum: et cave, nec fide ... Proverb: 23: ... 2. in illis, quorum impietatem novisti: suspicionibus h. velocibus nec gravandus est facile: 1. Cor: 13: ... ab ignota cave, confide h. in corde cum esse verum plus: melius est decipi quam decipere: Rom: 12: ... moriamur sinceritate et precibus: Hic laudem mundus est eris superior, d. illi regit gratia divina: et dolosi ... quaerit infirmos, pii v. insidias pasi, mundum fugere discunt: et magna gratiam est: licet peat mundus. Deus fidelis est, et etiam fidum amicum largitur: etiam hic desiccat Deus omnia, eius societas beatorum absque insidiis est, cui sit gloria.

Dominica XVII. post trinitatem à meridie: in Conceptis. Dn. Donnerstag 25. 7br. 1670.

Lex variis calumniis afficitur, ab illis quae eam esse optarent: vid: Luth. in ... sub Epist. ad Roman: malos Lutier! quod spectum divinae justitiae neque prendere legalitatis, et impulsivam ad Christum adducit: vid: Matt: 5: . Gal: 3: . Alij limitationi rei meliori voluit: en scaturiginem omnium errorum! quod exemplis illustrat: ... sunt in sapientia Roman: 1: . Divina majestas legem suam reformasse dicunt petitur: Esaiae 42: Alij se legibus majores putant, quia Christus legi satisfecit ideo sibi cum legibus divinis nihil commercii esse putantes: haec communis opinio aer decipit: vid: Matt: ... ist bis ... dat gesetz auff gehoben: Christus est patronus peccati: Tit: 2: Jam considerabimus quomodo servet legem Dei, in sensu literali copulativa Und iustificet et omnia obedientia concentret amori: gott lieben u. seine gebott halten: n. amor Dei est fundamentum bonorum operum, alias ... hypocrisis: nota servandum gebott: illa quae multa, illa accepta, illa observanda: totius vitae absolutissima regula, ad cujus obedientiam Christi obligamur, non solum unam d. ... primam tabulam: sed quod fit ... praecipue illa quam unam tabulam igne et ferro ... prima tabula liberrime ... plane transgrediuntur: et P. Christiana dedit deus. Deine gebott: ... justitia et sanctitate Dei: quod contra scriptum, repetitum, neque executio sancita: notate transgressores, omnes divinam legem transgredimur: illud transgredientes omnes vivunt. Esaie. 8: .

(2) gebott halten. instar thesauri, insunt raptores, diabolus, mundus caro:
sta v. servemus ut illud interne et externe appareat: debet igitur (1) Sci:
Dei, eiusque Praecepta, adeoque nares et auditus, lectio Apoc: 1: cum devotione, saepius:
Ex hac ignorantia oriuntur errores: (2) lex meditari: Deut. 6: cum resolutione
vitae emendandae, Dei honor, nostra salus hoc exigit: hic autem videt quid
ubi Te, Deum, rex maximus, cognoscis: pericula quae ubique frequentissima: falluntur qui
sua peccata à Deo non observari, putant: hanc cum timore salutem curarunt, mundani
inter luxurias securi sibi vitam promittunt: (3) lex Gott ~~præcibus adimplere et cum~~
stadii in conditionibus: (4) ex viribus adimplere: Lev: 23. de quo aliàs; hoc sciat
servare praecepta: scire non sufficit, propositum requirit: wir sind in ein übernoch im stoß,
liebt weiß grat. separatus facta à scientia.

---

2. 8br. 1670. Evangel: Domin: XVIII. post Trinit: Matt: 22: Welches ist das fürnehmste gebott.
H. D. Spenner. Luc: 24: muste nicht Christus solches leiden, und zu seiner herrlichkeit eingehen: status exinanitionis
... in 5. gradibus. jam de statu exaltationis nota. (1) descensum ad inferos, (1.) quid sit
... ad inferos: Psalm 16: Eph: 4: . 1. Petr. 3: . qui non intelligunt sepulturam, nec anxie,
descensio ad inferos: ut vult Catechismus Heidelbergensis, quia haec descensio facta post
hoc in cruce a morte quae vult Catechismus Heidelbergensis, (2) non ut aliquid ibidem pateretur,
sepulturam: d. Christus redivivus verè descendit ad inferos. (2) non ut aliquid ibidem pateretur,
d. ut ostendat se damnatis, qui eum respuerint, et diabolis victis et in triumphum ductis.
dixit diabolum non esse amplius potestatem in eos qui sunt in Christo Jesu. In Ascensione nota. (1.)
resuscitatum Deum Patrem: Rom. 6: . Ipse se resuscitavit. Joh. 10: Rom: 1:
(2) resuscitatum, Christum Deum hominem naturam (3.) quid sit resuscitatio, receptio animae beatae
in loco beatorum servatae à corpore separatae, jam unitur in aeternum, omnemque infirmitatem
latter deposuit, unde corpus recentia qualitatibus mutavit. 1. Cor: 15: . (4) resurrexit
in testimonium perfectae redemptionis: et ut donet suum meritum justitiae
Rom: 4: ut nos habeamus vita spiritualem in Christo: Rom: 6: . 1. Cor: 11.
Evangelii 2. partes videlicet summam: in specie videlicet congregationem Pharisaeorum
2. ablegationem jam videbimus responsum Christi. Jesus aber sprach zu ihm du solt
lieben gott deinen herrn von gantzem hertzen, von gantzer seelen, und von allen kräfften; notare
posset Christus respondens ad malam intentionem quaerentibus: d. magna amplitudo
verba Christi . 1. nota antecedens. quid. quomodo. (1) Den. der herr
renatus et non renatus, hoc à momento conceptionis: ut qui hoc ardet non fatimus
ex lapsu venit, ut peccatum ... Psal. 22: 10: nobile parentes ut infantes ad
Christum ferant, ut per baptismum fide cum Christo uniantur, et diligenter instruantur. (2) Den
herrn deinen gott: desiderio verba ex Deut. 6: . Jehova. qui est non est ... se
... : nota amandum et causam amoris: deinen
..., et ex quo omnia quae, ens entium: summum bonum ... in individuo, qui ab eo cre,
gott: in qualitate quod se nobis manifestavit erga nos: et ... se nobis donavit: o mirandum amorem
ati, servati, redempti, sanctificati sumus: ideo se nobis donavit: ... quod debeamus. du solst necessario, quid scriptis
... Gen: 15: Psal. 73: . 3. quod debeamus ... in originali repetit futurum, ad significandum continuitatem: Lieben
za, nam, qui scientia: in originali repetit futurum, ad significandum ... affectu nobilissimo: 4. von gantzem
agnoscere et amplecti quaerendo societatem, affectu ... voluntate, Seele, appetitu sensitivo, et
von gantzer Seelen. nota emphasin. cor scilicet ... toto corde, nihil dividendo: primum praeceptum
totam ..., ... scilicet cogitationes et illius: toto corde, nihil dividendo: primum praeceptum
omnia idola removet: quamvis ... Deum: nec Deus amat eos qui aliud quaerunt
se ipsum: Doctrina quod sit verus cultus divinus: non ... in externis, a. rebus ...,
d. amore (1) cognoscente sive ...: (2) unitivo, ita ut Deus sit omnia: (3) serio, in
externis apparente: in omissione malorum, et operatione bonorum: sive ... infirmitates
Les tuas, quae in ... experiris: et desperabis ex legibus: Christum quaerit ...
ex quo Spiritus S. novas vitae largitur. 1. Joh: 4: quod plenam justitiam Christi nobis confert.

Dominica XVIII. post Trinitat: à meridie in Praeceptis. 2. 8br. 1670. 67.
H. Baumeister.

Exod: 15: describit [illegible] Israelitar. et aq. amara: ubi Deus gustatu findelorum expiri voluit: nec Egypto egressi statim erant in terra benedicta, id quod spiritualib Israelitis adhuc contingit: et multis difficultatib. quibus hic patemur: 2. Cor: 1: 1. Sam: 17: Divinum auxilium tamen semper et ubique [illegible] in naturalib et spiritualib. Xstus [illegible] lignum vitae, quod legi amarae et impossibili dulcorem induit. [illegible] quando Legem implere [illegible] et Deus? servare [illegible] scire, illud [illegible] memoria tenere, d. et facto exeq. Gen: 15: vid. Gen: 17: Gen: 21: Gen: 22: vid: Deut: 6: Deut: 8: et [illegible] Praeceptor observantia plenaria requiritur corde et facto. Deut: 6: idque in definitum: [illegible] Sed morti [illegible] peccatis 2. Cor: 3: a regeneratis peccat. 1. Reg: 8: Ps. 143. Quae spiritus [illegible] agit, d. [illegible] carnem adhaerente in his terris [illegible] facit. Rom: 7: Ps. 19: Phil: 3: Rom: 7: 1. Joh: 1: Deus implementum Legis requirens, [illegible] postulat, nostra v. infirmitas nostram miseriam docet, ubi ad [illegible] Legis componit: Rom: 5: exinde peccatum agnoscimus. Rom: 4: iram Dei [illegible] [illegible] ut [illegible] normam: Lex qualis [illegible] Rom: 1: d. sufficiens ad salutem [illegible] Rom: 1: Sola L. divina perfecta [illegible] ut adimpleamus Xstus me- diator factus [illegible] Legi satisfecit. Esaiae. 53. Dan: 9: Joh: 8: 2. Cor: 5: maledictio factus. Gal. 3: [illegible] meritum fidelib donat. Rom: 10: [illegible] purga, Matt: 15: Marc: 7: [illegible] cor [illegible] praecepta [illegible], et dic. Rom: 7: Xstum apprehende: Ebr. 9: et peccata [illegible] nocent. Esaiae. 2: (2) [illegible] Xstus apprehende: Ebr. 9: [illegible] omnia praecepta, in sinceritate Deut: 10: 1. Cor: 5: (3) oia opa dirige ad gloriam Dei 1. Cor: 10: 2. Cor: 3: et ad emolumentum proximi: Phil: 2: [illegible] Legem malam dixere, Pharisaei et Legis [illegible] implere facile [illegible], [illegible] [illegible] Evangelio [illegible] will, [illegible] ist gantz gewiß, 4. [illegible] Ebr: 10: Infirmae v. sincerae Deus [illegible], illius gratiosus erit propter Xstum:/

Evangel: Dominic: XIX. post Trinitat: vom gichtbrüchtigen. Matt: 9: 1. 9. 8br 1670.
H. D. Spener.

In oratione dominica petimus [illegible] et avertenda: [illegible] de his avertendis, [illegible] peccato, eiusque causa, et [illegible] poena. [illegible] de petitione sexta: ubi nota: (1) [illegible] tentatio [illegible] bona et mala [illegible]: (2) quod Deus avertere, et (3) quod dare debeat: (1) tentatio [illegible] bona sit a Deo, [illegible] ad exercendam fidem, sic Abrahamus [illegible] mala [illegible] à Diabolo, vid: Matt: 4: immediate et visibiliter, [illegible] pravis cogitationib. et [illegible] [illegible] [illegible] exemplis sollicitationib, [illegible] Adamo. Jacob. 1: [illegible] tentatio à Deo abducunt: infidelitatem et peccata insinuant. vid: 1. Joh: 2: (2) ne ducat nos in tentationem: [illegible] petimus ne plane [illegible] inducamur, [illegible] 2. Tim: 4: sed ne ultra vires gratiae inducamur, [illegible] 1. Cor: 10: 13: [illegible] Deus [illegible] illos servet et custodiat, (3) petimus custodiam et conservationem, [illegible] vires ad victoriam [illegible] 1. Cor: 10: Evangelium [illegible] et divinam assistentiam: [illegible] Capernaum oblationem aegroti, visionem fidei, restat [illegible] partib. et [illegible] [illegible] remissio peccatorum hic consideranda: [illegible] zu dem gichtbrüchtigen, sey getrost mein Sohn, die sind deine Sünde vergeben. verba sey getrost mein Sohn revoluto anno consid[illegible] [illegible] absolventis, absolutum absolutione. [illegible], Jesus, Deus et homo. Esaiae 61: 1. Luc: 4: vid: Joh: 20: hoc [illegible] apostolis et [illegible] [illegible] invalidam absolutionem [illegible], pastores immediate coram [illegible] videntes, [illegible] hypocritae [illegible], externa respicientes: [illegible] [illegible] veram poenitentiam absolutionem [illegible] [illegible]: oia nihil [illegible] se accepisse [illegible] [illegible] ordinarius competit, [illegible] casu necessitatis: vid: Apoc: 1. Absolutus [illegible] sed hoc solis ministris ordinariis [illegible], agnoscere peccata [illegible] [illegible] [illegible] occasio. [illegible] qualitates absolvendorum: 1. agnitionem peccatorum, eorumque gravitatem et poenam: (2) fidem veram in Xstum: hoc validam absolutionem faciunt:

(3) absolutio. *ich spreche dich los*, voce humana: vide Dan [illegible] in formulat: in-
dulgentiae: nota singulari individuo, et pluribus simul absolutionem nunciari pot:
Deine Sünde. originis et actualia, aperta vel occulta: Deus enim peccata semper simul
remittit, a. omnia deo reservat: numerando peccatorum [illegible]. Confessio [illegible],
particularis aliquorum peccatorum, urgentium, [illegible], ut pastor ea explicare et cura-
re facilius possit, qui hoc non facit, testatur se peccatorum sensum non habere. Remittuntur peccata prae-
terita, non futura, d. propositum omnibus peccatis valedicendi [illegible]: qui non [illegible] propositum omnia
peccata deserendi, illi ne unicum quidem peccatum remittitur: *sind dir vergeben*:
remissionem nunciat et donat, gratis, citra reservationem operis satisfactorii: cum remissi-
one poenae, et certa fiducia [illegible]: *dir sind vergeben*: Doctrina *absolutionis*
[illegible] gottlicher [illegible], dardurch die B. [illegible] dieser
der Kirchen, [illegible] glaubigen Christen, einem [illegible], welcher seine
Sünde [illegible], und selbige zu lassen begehrt, und in [illegible] glauben auf das
Verdienst Christi [illegible], alle Sünde vergeben, [illegible] die gerechtigkeit Christi geschenket
wird. Vigila (1) ut omnes [illegible] an digni simus absolutione: an sententiam pro-
[illegible], et tanquam [illegible] divinae [illegible] agnoscamus, et fide [illegible]: (2) ut post absolu-
tionem gratis simus, 2. Petr: 2: . verba [illegible], terribilia: vid: Ezech: 33. Jos: 5:
[illegible] absolutionem audiverunt, d. [illegible] devotione, et fructu, et [illegible] fecerunt,
[illegible] absolutionem [illegible]: Fideles sinceri absolutionem ex ore ministri [illegible] validam [illegible]
[illegible] peccata [illegible], eorum poena remittitur, et [illegible] sancta [illegible]
ore Christi audiunt, [illegible]
[illegible] ad [illegible] promovet:

9. 8br. 1670. H. [illegible]

Dominic: XIX. post trinitat. Prolegomena ad Symbolum Apostol.

[illegible] post lapsum [illegible], [illegible], ignarus viae, viribus lapsus: Deus [illegible] ipse monstrat viam
et lucem recipiendae salutis: per scripturam et [illegible], [illegible], discernentes.
vid: Rom: 1: . Act: 14: . Plurimi hoc lumine non recte respiciunt: alii [illegible] plane re-
[illegible], alii neglecta scriptura, sibi se nimium ingratunt: alii [illegible] Legis salutis viam [illegible]
[illegible], qui viam Evangelii ambulant, legem respicient: id [illegible] in parvo Ca-
techismo Lutheri: ubi post [illegible] doctrinam de Christo, et beneficentia, docet: [illegible] Symbol:
Apostolorum, cuius rubrica, ja [illegible]: verbis *der glaube: drey artickel*, nota no-
men, et partitionem: [illegible] dicitur glaub: [illegible] doctrina [illegible]: Gal: 6: [illegible] Evangelium
Gal: 3. [illegible] sinceritatem [illegible]. Ps 146: . Rom: 1: . Rom: 9: . [illegible] assensum: Jos: 5.
[illegible] scientiam cum assensu. Jac: 2. [illegible] ad certam ecclesiam. Jac: 2: . [illegible]
fidem miraculosam: 1. Cor: 13: . Matt: 17: [illegible] fidem salvificam: Matt: 9: . [illegible]
[illegible] s. fide q. credit: [illegible] quae christiani hoc credunt: [illegible]
dicitur, quae credenda [illegible]: Symbol: [illegible] 95. signum doctrinae Christi: vid: 2. Cor: 11: .
vid: Judic: 12: . et [illegible] verbum quo [illegible] ab amico discernitur: et [illegible] collectaneae [illegible]
lari: et [illegible]: mnemonicon: dicitur *der christliche glaub*: [illegible] fundamentalis [illegible]
[illegible], quam baptisati [illegible], vivunt, et salutem sperant: et ut ab aliis discernatur, et quam regula
credendorum: et applicandorum Habac: 2: . [illegible] *der Apostolische glaub*: probabile [illegible] Apo-
stolos ante discessum [illegible] formulam doctrinae et regula coniunxisse: [illegible]
[illegible] hoc [illegible]: [illegible] spiritu apostolico, et ut discernatur ab aliis
[illegible]: et [illegible] 3. articulos, [illegible]: Videte [illegible] D. Apostolorum:
Symbolum: (2) partitio [illegible] 3. [illegible] Lutheri [illegible] fundamentum
[illegible] doctrinam novam [illegible] gentilib. et [illegible] glauben,
[illegible] v. [illegible] doctrinam [illegible] dieß Symbolum nicht weiß und hält, der hat kein rechten glauben,
fidei: wer diß Symbolum [illegible]: so sagen [illegible] die Symbola [illegible] gewiß:
der kan auch nicht selig werden: [illegible] qui [illegible],
[illegible], deo creatori, redemptori, sanctificatori [illegible]
[illegible], nec [illegible],
[illegible] reddat.

Evangel: XX. dominic: post trinitat: Matt: 22. v. 1. vom hochzeitlichen Kleid. 16. 8br. 1670. M. D. Spener.

In Baptismo restat exemplandi (1) officium parentum: orando ante baptismum et nascitur ... et ... gratias agendo et nato, baptismum accelerando: in coelum ... publicas faciendo: 3, orando in eo post baptismum: q. memores pacti baptismatis: (2) officium compatrum: i. ante in et post baptismum Deum et gratiam suam implorando. 2. memores ... loco filiol. Deo ... bonam ... eligi ... erronea religioni addicti compatres: nec manifesti peccatores, nec bonum ... pueros eligi ... se compatres ... (3) officium adstantium. i. pastores majestate officii ... diligenter orant: ... adhibeant: ... gratias divinas ... orent, ... post ... collegi ... dedicandi: ... observaret: In Evangelio vis[o] hoge, in ... hospitibus ... videbimus refractarios hospites: ... (i) quos(2) recusato. (i.) Dico Invitati: ... culpa ... Regis: ... erant ... potior pars epulas recusabat: ... beneficium affecti ... Non ... soli Judaei vo... 144: (2) egeni grad ... Rom: 2: 21. Deus nos ... vocat: Evangelium nobis manifestavit ... claror luce quam antiquis ... major gratia, eo ... parentibus ... recusatio, ... ad gravationem legis, ... ad Evangelium, ad gratiam illuminat: ... verbi Dei epulas ... Deus gratias largitur, ... in sacramentis: ... Deus ... in sua felicitate infelicissimi: wollen nicht. Deus ... liberam obedientiam requirit, nemine cogens: ... peccat ... culpa Regis ... epulas parantis: ... errant. Pontificii ... errant Calviniani: impotentiam resistendi ... gratiae ... Deus ... absolutam potentiam, ... ordine, quem ipse elegit: ... repugnas ... vires ... resistendi ... recipiat, solo Deo ... medicina clauso ... culpa: ... medicus ... potuerit ... recepturus, sua culpa ... defecit ... Disce etiam non resistere: ... Deum, ... videmus beneficia in libro naturae ... scriptura, et ... occasiones benefaciendi. videmus et Judicia divina in nobis et aliis, ... exempla: verbi divini contemptus ... vocati ... neglig... 2. ... Sacramenta neglig... 3. ... corpore ... scriptura ... 4. ... legunt ... libros: 5. ... emendandi: 6. ... libro Dei scripta ... resistit: ... recusat ... vid: Jerem: 44: ... Deus major ... es, ... recusas ... obedire: ... contemptores gravissimè puniri ... in agone reservata ... Diabolus ... rapit, poenitentia ... gratia divina ... ultra vires humanas, ... als es gemeiniglich geschicht, nec obstat hoc ... ultra vires ... vocati habemus: ... Spiritus ... Deus ... digit ... eo gloria. Amen.

Domin: XX. post Trinitat: à meridie in Symbol: Apost. h. Donnerstag 16. 8br. 1670.

der glaub, wie ihn ein hausvatter seinen gesind und kinder vorhalten und außlegen soll: ... applicare ... sine reservatione: ... Symboli Apostolici ... in doctrina ... inculcanda ... à patribusfamilias, ... nullis exceptis: ... sufficit dicere credo: ... ex libris ... fides ... ipsi ... vita ... credunt se ideo redemptos ... Deum offendant, credunt se ... et ... credunt ... einfeltiglich: ... ipsi habere: Exempla dare deberent ... simplicitate, vivendo et credendo potius quam ...

[illegible] actus simplex verbo à Pastoribus [illegible] damnat superflua subtilitas. [illegible] hac [illegible]: [illegible] explicationis: [illegible] articulus creationis. Ich glaub an Gott [illegible] v.s. nota (1.) quomodo hic articulus applicandus. (2.) quid credatur (1.) Ich glaub: nota. Credo [illegible] intelligere, assentire, fidere in vita et morte: [illegible], qua quis- libet individualiter credere debet: Habac: 2: . Joh: 3: . Hebr: 11: . [illegible] credas, [illegible] valent ac si diceres ich [illegible] jaceres, aliquis [illegible], Joh: 3: (2.) credendus. (1) Creatorem et Deum [illegible] [illegible], v.s. Matth: 19: . Spiritus [illegible] [illegible] [illegible] v.s. Pater filius et Sp. S. v.s. Joh: 1: . Ebr: 1: . Hiob. 33: Ps. 33: Rom: 11: . [illegible] Deus [illegible] filiali reverentia colendus [illegible]: (2.) [illegible] solius Dei bonitate est, [illegible]: (2) credimus Deum patrem, à nullo creatum, neque progredientem, et [illegible] affectu patrem [illegible] Ps. 103. Ephes: 3: . Patri creatio adscribitur, qua in [illegible] trinitatis, et [illegible] et [illegible] se manifestavit in hoc opere: [illegible] agnosce Dei affectum plus quam paternum. Matth: 7: . [illegible] fidendus: [illegible] omnipotens et [illegible] absolutè [illegible]: [illegible] [illegible], [illegible] deficiente [illegible] omnipotentiam agnosce in creando et conservando: et crede nihil [illegible] Ps. 91: [illegible] quid sit creare: [illegible] aliquid ex nihilo aliquid solo verbo facere: Gen: 1: . [illegible] creatura [illegible] creationis [illegible], et bonitatem creatoris [illegible] generare [illegible] ex substantia [illegible] simile facere: formare [illegible] [illegible] figuram [illegible], facere [illegible] rem coeptam absolvere: [illegible] creavit coelum et terram [illegible] angeli [illegible] lapsi: 2 Pet: 2. Jud: 6: . [illegible] bonitate Dei ex creaturis: [illegible] a Deo. Sap: 1: [illegible] Sap: 2: . [illegible] Rom: 8: . [illegible] quando Deus creavit? Rx. [illegible] ab aeterno, [illegible], ante [illegible] erat tempus: Gen: 2: . creavit absolutè 6 diebus: Gen: 1: [illegible] ubi? Rx. ante creationem [illegible] locus post creationem locus [illegible] [illegible] quomodo? Rx. per verbum. Gen: 1. Ps. 33: Ps. 148: 2 Petr. 3: . Ebr: 11: [illegible] cur? Rx. 1. libere. 2. ad suam gloriam. 3. ad [illegible] [illegible] Esaia 44. [illegible] [illegible] repetebat [illegible].

Evangel: Dominic: XXI: post trinitat: vom Königischen Dohn. Joh: 4: 47.

D. D. Spener. 23. 8br. 1670.

[illegible] claves absolutionis et ligationis. In ligatione nota. Matth: 16: 18: . Joh: 20: . [illegible] (1.) servans [illegible] (1.) Servatorem (2.) [illegible]. (3.) quid ad eam [illegible] sit, (4) quid sit: (5) [illegible]. (1.) servans [illegible] [illegible] remittere. dispensare. 1. Cor: 4: 2. exercitio in Ecclesia [illegible]. Matth: 18: (2.) Peccatori [illegible] obstinato, [illegible] agnoscenti [illegible] deserenti peccata [illegible] decalogum, [illegible] (3) [illegible] ad hac [illegible] in gratiam [illegible] peccati: poenitenti sincerè [illegible] peccata. (3) [illegible] ad hac [illegible] in gratiam [illegible] [illegible] post concionem admonitio gratis: [illegible] particularis v. 1. monendus [illegible] frater in [illegible] [illegible] secreto quando peccator monet se volens, [illegible] si [illegible] audiat. [illegible] vid. Matth: 18: 15. (4) [illegible] peccator monet [illegible] Sacramento abstinere. [illegible] se corrigat, [illegible] donec testimonia correctionis exhibeat à Sacramento abstinere. [illegible] [illegible] coram ecclesia corripitur a. excommunicat: [illegible] ad monitionem publicè quando coram ecclesia corripitur [illegible]: (5) finis [illegible], ne bona Sanctissima [illegible] [illegible] corrigis Dei Judicio severissimo subjicit: (5) finis [illegible], ne [illegible] [illegible], [illegible] forte [illegible] peccator: vid: 2. Cor: 2: . a. eo gravius damnatur: [illegible] objicit scanda- lo. publicae excommunicat [illegible] magnum detrimentum Ecclesiae [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] In Evan- gelio videmus Regulum, petitionem patris, [illegible] Christus respondens: [illegible] [illegible] [illegible] wo ihr nicht Zeichen und wunder sehet, so glaubet ihr nicht: (1) [illegible] Jesum videns in [illegible] patris, paratus ad auxilium, [illegible] [illegible] Evangelium [illegible] Legem. [illegible] [illegible] servitutem legis: sic et nos [illegible] Evangelium [illegible] [illegible] das Evangelium kan man nicht nützlich gebrauchen wenn [illegible] die Sünde nicht [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] die ihre Sünde nicht [illegible] [illegible] glauben [illegible] [illegible] [illegible] Evangelium [illegible] agnoscant se, [illegible] Legales [illegible] [illegible]: [illegible] agnoscant se, [illegible] et [illegible] Galilaeos, [illegible] [illegible]: et [illegible]. (2) [illegible] ad Regium et [illegible] Galilaeos, [illegible] [illegible] [illegible] sola miracula spectantes. [illegible] Credentibus Evangelium. Regius [illegible] erat [illegible]: sola miracula spectantes. [illegible] trist[illegible] legem concionate: [illegible] scrutanda [illegible] [illegible] magis [illegible]: [illegible] temporalia [illegible] [illegible] spiritualis [illegible] eadem [illegible] [illegible] temporalia [illegible] [illegible]

a. ō competit, a. secūdū late carnalē cōnstruē: (3) Quom ipsi ō [illegible] 4. [illegible]
Gerhard Propheta, Johannes, vox patris de coelo: Xsty jā annū gloriam [illegible]: [illegible]
credebāt: Propheta Xsti credebāt, id ꝗ Xsto ō aut accepti: [illegible] miracula [illegible]
a. plerat, videre: ō credebāt, nolebāt credē: incredulitas Deo maxē displicet:
n(i) ꝗ dicit ejꝰ veritat, n. bani vōt verbo credit: (2) carpit Dei providentiā mira-
cula Ecclesiae ō dantē: (3) ō vita Judaicū: hac nota ꝗ Pontificios: vid: Pontifi-
miracula sī i. star campanae convocanti, ō convertentis. nec agimꝰ cū [illegible], ꝗ
ad minimū fidē historicā [illegible]. Et Antichrsty miraculis [illegible]: Pontificia miracula
plurima dolosa sī, l. ad erroneā doctrinā adhibent: Johannes miracula ō fecit:
miracula facta i. reformatiē, in gservatiē, ferè nemo ꝗ nostra religiō vigilat,
Deꝰ vigilat, d. hac pudorē induceret illis qb. vigilandū erat. Nec miracula [illegible]
Deꝰ vigilat, d. hac pudorē [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] aliogn ō credit:
[illegible] Deo tempꝰ a. mensurā [illegible]: a. immediatā revelatiē [illegible], aliogn ō credit:
gott [illegible] dir [illegible] [illegible] [illegible] du solst glauben wollen sondern [illegible] du sollst glauben
sollen: ō illico ad nostr: nutū postulanda poena malor et remuneratio pior.
credamꝰ [illegible] ꝗ aū sensꝰ. miracula [illegible] i. [illegible]: Deꝰ [illegible] [illegible] [illegible]
nobis [illegible], dilatō fidē exerced. Joh: 20:

Dominica XXI. post Trinitat: à meridie: i. Symb: Apostol: H. Dammerhausen.
23. 8bri 1670.

Multi [illegible], [illegible] defectu fidei. vid: Joh: 3: . plurimi amat [illegible] ꝗ luce: [illegible]
ō [illegible] [illegible] vitiis [illegible]: huic defect poenitentia, multi defectū Xsti, dona gratiae
ipsi [illegible], nec Xst: Matt: 9: . Lex et Evangeliū [illegible] sī: aliogn carnalis
[illegible] [illegible]: Lex docet verā [illegible], Evangeliū Xstū monstrat. unde fides:
Legē [illegible] [illegible], jā ad Evangeliū [illegible]: multi [illegible] Legis neglexerat
jā Evangeliū sibi [illegible] applicatione: Multi audierat ō faciū, [illegible] corrigē,
jā [illegible] Symboli videlicꝰ: [illegible] glaube: sc: scio assentio, firmiter gfido i. morte
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Joh: 17: . Joh: 6:
et vita: sic: (i) scia requirit: [illegible] [illegible] ō [illegible] [illegible]: Agnus Dei [illegible] [illegible],
Joh: 5: . Esaiae. 53: . nam Deū patre ō agnoscimꝰ: Articulos fidei: Joh: 17: . Imere,
[illegible] ut agnoscat Patre i. filio, filii beneficia [illegible] articulos fidei: [illegible] Pontificiū
merito fidei [illegible] [illegible]: [illegible] [illegible] [illegible] bene collocare satis discere. [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] fide [illegible] scientia [illegible]: [illegible] [illegible] scientiae levi [illegible], Deo ꝗ [illegible] [illegible]
ꝗ fide absqꝰ scientia [illegible]: [illegible] ꝗ scientiae [illegible] [illegible], Luc: 18: . (2) requirit assensꝰ: sine hoc scia
quā volut tribuunt: [illegible] hodie [illegible] i. [illegible] scrutare, verbū accipe: nec dubita de verita-
[illegible]: [illegible] devotiē cor [illegible] [illegible], [illegible]. (3) requirit fiducia i. Xstū: et sine hac [illegible]
le divina, [illegible] sensibilitū [illegible], s. ō. . 2. Cor: 5: . 1. Joh: 4: . fides Xstū apprehendens [illegible] ꝗ dona
Xst: Hebr: 11: . De fide individuali [illegible] glaube nota: [illegible] fide [illegible] [illegible], [illegible]
ꝗ apprehendit: . De fide individuali: Ich glaube nota: [illegible] fide [illegible] [illegible]
ipse credere: Habac: 2: . Mar: 16: . Joh: 3: . Etiā i. fanti Xstiā fide salvantur,
Matt: 18: . Scrutare an [illegible] [illegible] s: dicis credo? [illegible] an [illegible] [illegible] peccata,
i. illud adhaeres, quā ardenter Xstū desideres, illiꝰ [illegible]: memento baptismatis,
[illegible] [illegible]. cave à peccato./.

Evangelium Domin: XXII. post Trinit: Matt: XVIII. 23. von dem König d Rechnung hält. H. D. Spener.
30. Octobr. 1670.

ut oib statib. Ecclesiasticis et secularib certꝰ ordo [illegible], ita et sub-
ditis; nota(i) subditorꝰ [illegible] obedientia [illegible], 3. qd [illegible] (1) subditi: Rom: 13: 1.
Cives, incolae, advenae [illegible] peregrinater ꝗ certo locū: masculi et foeminae, etiā pastores
ratiē personae et honoris [illegible] ita tractandi ne officio dedecꝰ inferat, etiā maj-
stratꝰ inferiores: (2) magistratui legitimo, etiā inferiori, 1. Pet: 2: 13. etiā Tyrannis:
vid: 1. Samuel: 8: 18. (3) debet obedientiā. Tit: 3: 1. Petr: 2: 13. Judicanda sī vitia:
ō honorē, licet persona mala a. vitiis sit, officiū honorificū ō: 3. reditꝰ vectigalis
ꝗ fraude faciat, graviter peccant, ō quamvis [illegible] sc: ipse magistratꝰ graviora onera in-
ponerent. [illegible] [illegible] devotas: in Evangelio [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] (2) debitorē
10000. [illegible], (3) [illegible] injusto vendiae debitoris, restat, [illegible] servi

xbra [illegible], da fiel der knecht vor ihm nider und sprach Herr hab gedult mit mir, ich will dir alles bezahlen: in externis verbor[um] gestib[us] nota. 1. gestus 2. verba: da. postq[uam] jussus e[st] vendi: ante exacta[m] ratione[m] securus erat: ubi iam rationem e timebat, d. dolo fidebat, at. post positum calculum e timebat, donec gemitus sequebatur: id q[uod] hodie faciunt o[mn]es securi: der knecht, malevolus, servus poenae: priore voluptate execratus jam tremit: fiel nider agnoscit peccata: indignitate sua fatetur gratiam q[uae]rit: priore superbia ejerat, sicut hodie superbi desperamus: (2) dominum appellat: quem tempore prodigal[itatis] [illegible] tali e agnoverat: (2) petit dilationem gratiam, offert plenariam solutionem: quam e poterat facere: sic o[mn]es faciles sumus in promissionib[us], Applicatio haec e[st]: Was der Gesetz Krafft 4. punkten gestehe, wenn ob seinem fluch in hertzen spüren lässt: h. (1) agnosce deum esse deum et nos servos. Externum servum [illegible] [illegible]! e non servus cogitamus, deum sapius e timemus, e honoramus, d. nobis ex diabolo eius dona afferimus: (2) detegit majestatem divinam, summo terrore, quem ante nemo putabat: (3) auxilium quaerit: opera legis e sufficiunt: nullo minus voles opera superstitiosa papicolarum: (nec obstat ablatus servi p[ro] omnia velit solvere: n. adjectum q[uod] e poterit solvere: h. 1. e similitudo: 2. sunt offerebat, olg[?] set. 3. adeo misericordia e spe solutionis ducebatur: q[uod] debitum donabat e solvebat: s[ic] si aliq[uis] xe eo solvisset, ipse e solvisset, ita Christus p[ro] nobis et nemo aliq[uis] pot satisfacere:) Adeoq[ue] lex hic mortificat e vivificat: Rom: 3. : et ad Evangelium ducit: Hinc lex negligenda e e[st]: fides Evangelii nulla e[st], si e ex lege agnoscar [illegible] p[rae]dic. Luc: 24: 47. Matth: ult: 28. alle diejenigen predigen der neue Evangelium [illegible] und die gesetz predigen, der predigen der Christ, und predigen sich und seine zuhörer in Verderben und Verdammnis: q[uod] peccata levia esse et putat, ad gloriam [illegible] Evangelicam apte e [illegible]: humiliato cordi: ex externorum ubiq[ue] varia e[st]: 3.) agnito peccato, humiliatus p[er] remissionem e operatur: sed (4) sola fide salvamur, peccata tamen omnia seponenda [illegible]; ubi e e propositum omnia peccata relinquendi, da ist nicht das geringste bey Rechtschaffener Buß und Vergebung: hi servus hic cogitasset, hug dimado nihi remissa fierent peccata, et iterum offendum: deus ipsi nihil condonasset, n. hic condonata revocat: q[uod] sincero corde e condonat, ei nec condonat, a. post lapsa condonata revocat. q[uod] in gratiam divinam peccat illi ne omnia peccata remittit: da ist alles absolviren, zu lassen [illegible] vergeben, manche betrüget sich sehr, aber es wird ihm dester öffter gesagt, als sie so, wird ettliche unschuldigen gab: veris convertentib[us]. lex e[st] paedagogus ad Evangelium: (2.) q[ua]e bey denn e spitalen barmhertzig [illegible] gnädig. q[uod] at. ante beniquus e, quem rapuit: (3) si peccata dolemus, et Evangelio fidimus, fide tenemus haec apprehendit Christum, omnia eius merita et acquisita: haec solum e sufficientissima

---

H: Vonroshaus[?] Dominica XXII. post Trinitat: in Symbol: Apostol: 30. 8bri.

Horrenda [illegible], quando h: das alles werden sie euch thun um meines nahmens willen Joh: 15. 21: Christus loquitur ad Apostolos, partim solos, partim o[mn]es credentes: n. q[uod] faciunt Pastores ratione vocationis, illud facere debent o[mn]es Christiani ratione Spiritualis sacerdotii. hi sunt odio mundo, e omnia malis hic, d. et hypocritis: persequendi, modo argumento, condemnandi p. p. verbum eorum e audiunt: et: weyl sie ja wie den Vatter nech meinen agnoscunt: et ist nomen meum persequitur. si quis ita gloriaret, ja den selig sein mischeideo vobis omnia licent, ille satisfecit, amicitiam mundi acquireret, d. q[uod] Christi nomen nuncat, et

pietatem inculcat, et eodem ore nititur. ideo consequuntur: quod Deum non agnos-
cant, hac non negat scientiam, nam Judaei satis sciverunt; d. qua non agnoscebat
itaque ut agnoscere debebat: adeoque varium et verum Dei notitiam inculcari:
articulus fidei credimus; quorum primus monstrat Deum creatorem: qual, a quibus:
Matt: 19: . El. Elohim, Adonai, Jeova; illud potentiam sonat: Adonai, in potentia:
hic sonat Jeova, quae essentiam principaliter notat: Exod: 3: . Jeova dicitur qua non accidens
de substantia: (2) qua a se ipso origine est: (3.) qua in se subsistit, communicatione et mu-
tatione non obnoxius: hoc Graeci exprimunt ὁ ὤν, unde forte nomen Gott: Deus est spiritus.
corporeus non est, describitur corporea metaphora. ps. Syrac: 23: ψ. 34: ψ. 18:
ψ: 20: Esaiae 66: Christus ipse hoc est, hic loquitur de essentia divina: ex agnitione
Dei honor ejus et timor proficiscitur: Dum credimus in Deum, certi sumus de ejus essen-
tia, bonitate, et c. multi v. corde et ore quidem confessionem orant: Atheus dicit ille: Deum non est,
nime videtur. (2) errores esse in creaturis, (3) ordine rerum valde turbari: sed beati
sunt, qui non videt et credunt. 1. Matt: 20: Resp. ad 1. multa sunt quae non videt, qui videt animam, qui ventum:
sed, quod non videt ac credit: ad (2) Resp. vide formicam: cur bruta homine timent, quod
Deus per opera manifestatur: defectus creaturae non imputa-
lapides, vegetabilia, sensitiva, rationalia! quae earum causa: defectus creaturae non imputa-
tur creatori, d. creaturae. ad (3) Resp. Deus hic docet futurum judicium: Dei judicia
sunt sanctissima: tandem v. et malis poena temporali, bonis vero benedictio tem-
poralis contingit: Atheus opinio dubia, nostra certissima est. 1. ex natura. Rom: 1:
ordo creaturarum testatur Deum: quae earum vicissitudines, mutationes, ordines: Terror sup-
pliciorum Deum testatur. consensus omnium gentium id testatur: verbum Dei palmarium fundamentum
operationes Deum testantur. haec est fundamentum fidei
est, et exactissimum prophetiae et maiestate sua Deum testatur: hoc est fundamentum fidei
ex hac ignorantia tot scelera, tanta ignorantia: hoc primus articulus fidei, vestri salus
lasst gott walten die mischt Christus unter uns, welche keine wahre wissenschaft
gottes, und kein glauben haben.

Evangel: Dominic: XXIII. post Trinitat. Matt: 22: 15. Vom Zinssgroschen. D. Spener. 6. 9br. 1670.

Deus vitam hominum magni facit: de quo in praecepto V. nota. 1. Prohibitum, 2. praeceptum, 3.
objectum prohibitionis. (1) Prohibet homicidium. vid: Matt: 5. sc: (1) externum violentum.
quod aeterno supplicio vindicatur: Gen: 9: . hinc prohibentur duella, non etiam suppliciatur
a magistratu, qui vices Dei gerit: prohibet vulnerationes; inebriationes noxias: immissio magi-
strato (2) gestus et vultus iracundi: Gen: 4: (3) verbis malevolis. Matt: 5: . impreca-
tiones. abusus Psalmorum: quod malos orandum et nos confitere, et ad promovendam gloriam Dei.
(4) cogitationibus. Matt: 15: hinc prohibetur ira, non officium, modica. vid: ψ. 4: prohibetur odium:
1. Joh: 3: 4: – prohibetur invidia, vindicta, quae Dei est. Deut: 32: Rom: 12: .
(2) Praecipitur: 1. auxilium in periculis diversissimis, qui non pavit, occidisti. et
amor sincerus. et mansuetudo, et promptitudo juvandi. (3) objectum hujus praecepti
est proximus Luc: 10: . citra differentiam religionis, nationis: et quidem totus, non tantum quoad
corpus d. et quoad animam: qui proximum dicitur, negligit animam, eum occidit. Nec nos ipsos occidere possumus:
violenter, amando pocula, gulam, curis, negligentia corporis et animae nocendo
Evangelium nostro sanae. vos sollicitudo, et (2) ablegatio: restat jam confirmatio laudis
quae dicitur, simus nos sive verax: jam restat die lehre des wegs gottes recht. laus
datur. 1. officium, 2. fides et diligentia in officio. hoc damnabit olim hos
hypocritas, qui sibi ipsis Christum veritate docere: den weg gottes, viam salutis,
non incognitam, in quo Deus ducit. ψ. 119: . in quo sibi beneplacitum. ψ. 25: . quod dicitur
est ad Deum, adeoque agnitio Dei, in praxi ac theoria: Adeoque Christianismus via
est, ubi non standum d. ambulandum est, qui in hac via non ambulat, ad Deum non veniet.

Haec via diligentissime Deus observat: ambulantem [illegible] lassat, et corrobo-
rat, et firmat fortiam Deo serviendo, indies magis delectat. Hanc viam
docet Christus: verbo, adhortationibus: nata nostra ignorantia quae in formatione regnat,
et dissensu et contradictione, quae argumentis et adhortationibus vincenda. Sic Christus eam do-
cuit, ita et nos doceamus: Recte docet, in veritate, citra respectum carna-
lem, (2) orthodoxe. (3) juxta regulam Dei. (4) plenarie (5) sincero animo: sic de regula
pastorum, sie müssen recht lehren: die andern entheiligen das wort gottes: Post
tempora Lutheri pura doctrina sanctissima est, das wort gottes aber wird offt
nicht recht gelehret: Doctrina est de officio pastorum. Doceant (1) nihil quam
viam Dei, non Philosophica, politica, practica: [illegible] parcissime. (2) non aliquam par-
tem. Actor: 20: . Legem et Evangelium: ut hypocrytis faciem detegat. Et Evan-
gelium Christi monstrets. [illegible] mali Evangelium, boni Legem sibi applicant, hoc pasto-
ribus imputandum est: qui ex SS. [illegible] bonos aliquantulum magis terrefacere: aliquan-
do magis Evangelium, aliquando magis Lex patefacienda est, secundum [illegible] omnibus.
(3) docendum ad gloriam Dei et eorum salutem: vivant quidem pastores ex verbo. 1. Cor: 9:.
Hac [illegible] doctrina est, die andern thun, sind nicht so wohl Pfarrherrn alß
miedling, carnalis respectus [illegible] amor Dei et proximi fundamentum sit.
(4) docendum vita et moribus. ubi peccata malevola regnant, verbum Dei non potest
id efficere [illegible], immo magis scandalo accipitur. dicis quod hac ad nos, die
pastoribus: [illegible] pastorem [illegible] membra [illegible] indigemus adhortatione, et com-
munione docendum est was recht lehrer sagen, welches sie folgen, und nicht folgen
wollen: laß euch nicht verdrießen einerley offt zu hören: via Dei unica
[illegible] der [illegible] gebraucht! [illegible] so [illegible] neben [illegible] auß, da er
selbst hört [illegible]: Sublimitates concionum et alia externa dona
Dei sunt, non ad officium [illegible] vis verborum in simplicitate est: necessaria sunt simpli-
citer docendo. (5) tota via docenda, non solum Evangelium, accepisse bona
in Baptismo, et videmus lapsum Christianismum; fides ex parte ex parte Dei firmum est,
et peccatis malitiosis ex nostra parte amissa est fides, et carnali vita satis
testatur: an hisce malevolis Evangelium dicendum? so [illegible] das wort gottes,
[illegible] des teufels: die [illegible] muß [illegible] werden, [illegible]
[illegible]: das [illegible] macht [illegible] quae post regenerationem relapsi
[illegible] gestendi sunt, magis resistunt, quam alii. et veri Christiani Lege [illegible] ad [illegible]
pravenendum Adamum: et gibt kein neue Tauffe [illegible], [illegible] salutaria amara
non sunt omittenda: ab hac via sunt removendi lapides offensionis. wird nicht
[illegible] haben [illegible] bleiben: Si hac via Dei est, so muß ihr folgen.
(6) licet non praedicate doceamus, omnes tamen obligat [illegible] pro viribus alios docere:
et quidem hoc sacerdotium non [illegible] exigit, [illegible] den gefallenen
Christen [illegible] wieder aufgerichtet werden: Consolatio sit ambulamus in via Dei,
ubi in gratia Dei [illegible] et gradus [illegible] Dei placentia

St. Barthol. 6. 9b. 1670: **Dominica XXIII. post trinitat: post merid:** [illegible]

Den Vatter gefolget, separamur a Judaeis, quae hac doctrinam in verbis apostolorum [illegible]
[illegible], et [illegible] Patres acriter pugnarunt: ne [illegible] forte scrupulum moveant, videamus
fundamentum Symboli. Christus loquitur Prophetas et Apostolos. Matth: 10. Luc: 10:
Joh: 20: . 2. Pet. 1: . (2) [illegible] 5. hac doctrinam efficacius operatur in Apostolis.
Actor: 2: . in eorum vita [illegible], et morte: efficax fuit sermonum. Actor. 20:
vid: Act: 5: . Per Prophetas [illegible] Deum locutum, fatetur Judaei, ut audientes non
audientes Esaiae. 6: . rejectio Christi [illegible] fuit: Cum Prophetis concordant Apostoli.

Jesaiæ 2: . mōte certū pollicetꝫ, altiorē, magis frequētatū. Daniel dicit
72: septimanas. et 62. sept. et χρς eradicat. sup. Daniel: 9. hæc χ vaticinia
adimpleta ꝑ: Testib. Apostolis. Moyses ... futurū magnū Prophet: Deutr. 18.
hoc impletū testatꝫ ... declaratio Matt: 17: et de hoc Jesu testatꝫ ...
actor. 10: . Ethnicoꝝ scriptores in comparatiōe ad Moysē nihil valent: adeoꝫ
exilloꝝ libr: sufficentē Dei cognitiōe ... hauriendꝫ. Jam constat ab eiꝫ
Deum Patrē, creatorē. vox Pater statt essentiā divinā, notat beneficentiam
divinā in oib operib. divinis, de q ad orationē Dominicam: hic ꝑsonalit accipit. in
respectu ad filium: hic articulꝫ ratiōi humanæ vires longē excedit: disce qd sit
essentia, q res existens, ꝑsona q s nomen, nec pars alterius, d. res existente ab alio separatim:
differa int essentiā et ꝑsonā ita se habet ac si dico homo, et dico Petrus Paulus.
et hic ꝑsoni dicit scriptura Deū esse unū essentiā: Exod: 20: . Deutr: 6:
1. Chron: 18: Esaiæ 55: . Matt: 19: . 1. Cor: 8. Gal: 4. Ephes: 4: . 1. Tim:
2: . ratio humana putat mirum differentiā creaturarum plures Deos requirere:
plures unicū Deū sciverunt ꝑlixe ex gentilib. allegabat: In hac divina essentia
ꝑ 3. ꝑsonæ. ψ 33. ibi Dnus, verbū, et Spiritꝫ. Esaiæ. 48: . ibid: 61: . ibi missus
loquit, de mittente, ibi Spiritꝫ. Item: Gen: 1: 1. Baroes. statt unum, Elohim, plurale statt:
Gen: 11. ibi descendamus. ut faciamus hoiem, vid: Gen: 19: . Oseæ 1: . ubi
Deus de Deo loquit, statt ꝑsonas trinitatis: Num: 6: . Esaiæ. 6. Apoc: 4:
Esaiæ 33. Dnus Dnus Dnus. ψ. 2: item ? Matt: 28. Joh: 14: . Joh: 15: 2. Cor: 13:
Gal: 4: 1. Joh: 5: 3. vid: Matt: 3: . Matt: 17. quando Deus in natā trinū mani-
festavit, in q explicabimus, discernunt hæ ꝑsonæ ita: Pater à nemine est
factus, neq creatus nec genitus, filius à patre q factus nec creatus, d. genitus, Sp.
factus, neq creatus nec genitus, filius à ... ab extra discernuntur: Pater à creatiōe, filius à
S. ꝑcit à Patre et filio. ab extra discernuntur: Pater à creatiōe, filius à
redemptiōe, S. SS. a sanctificatiōe: Papicolarum cultus Sanctoꝝ gentilismum sapit:
mysteriū trinitatis fide amplectendū q ratiōe ꝑscrutandū: hoc corpus et Spiritus
unus hoc q. volutas, illoꝝ memoria unius aie operatiōe ꝑ. calor lux et vis vivif.
ac unius soli q: orate in hoc noīe, benedicite, oia incipite et facite in hoc
noīe.

Evangelium Dominicæ XXIV. post trinitat: Matt: 9. v. 18. ... Höchstverehrt. H. D. Spener.
13. gbr 1670.

Ephes: 4: 10. Superexaltatus in χρς. q hic in pristinū statū restitutus, d. sedet
ad dexterā patris: nota (1) ascensiōe (2) sessiōe ad dexterā (3) reditū ad judiciū:
(1) qs ascendit? χρς qs humanā naturā, ob unitatē ꝑsonæ totus χρς: ψ. 47: (2)
coelū q aerē, q sydereū, d. gloriæ beatorū: vid: Ephes: 4: 10. in coelū divinæ majestatis,
... 1. Timot. 3: (3) quando ascendit? vid: act. 3: . (4). Cur ascendit. 1. ut finē faciat
visibilis ꝑsonæ: (2) ut monstret portā coeloꝝ apertā. (3) ut oret ꝑ nobis Deū patrē:
Ebr: 9: (4) ut ꝑsentiā sua augeat gaudium beatoꝝ. (5) ut mittat S. Spirit:
(2) sedet. (1) χρς (2) ad dextrā patris q naaten, d. analogia est ad gloriam et potentia
Matt: 26. Ebr: 1: . 8: . (3) sedet, q loco affixus, d. regit, d. ...
sic an dixit ad eosdem ... sicut Pater es S. ... potens regit in ...
deitatis, ita et filius hoc regit in regno potentiæ, gratiæ, gloriæ: licet ipse
χρς q sit visibilit int nos, qa hic regit cū Deō patre et S. S. ideo et invisibi-
liter nobis ꝑsens q: n. ... ea naam ... quā ascendit, ... sedet ad dex-
terā patris oipotentiæ Matt: 18: . 28: . (3) reversurus χρς qs humana naam:
Joh: 5: . visibilit. act. 1: . (2) mortuos et vivos judicabit, ... disting. ... celatis
pietatis. ... 2. Cor. 5. (3) pioꝝ peccata sepulta manet, maloꝝ peccata manifestatꝫ
puniuntꝫ et executiōi mandatꝫ.

In Evangelio, mulierculæ visa miseria, fiducialiter tacti, textus dicit 9. versu ad eam: da wandte sich Jesus, sahe sie an, und sprach zu ihr:
vide Jesum salvatorem (1). [illegible] (2) [illegible] (3) consolatorem [illegible], uti patet
ex antecedentibus. vid. et. Marc: 5: Luc: 18: . [illegible] Christus radium divinæ
virtutis manifestavit: Hanc omniscientiam cogita, Christus continue videt suos, qui jam sedet
ad dextram patris, videt sinceritatem cordis, videt dona, quæ nobis dedit, sic hypocri-
ta non decipiet: Christus [illegible] qui tetigit eum, [illegible] sit: idem fit in cruce et [illegible]
[illegible] non est alius [illegible] quod sit in nobis fidei: (2) amore plenus respicit Christus,
non irascendus, quod clanculum accesserit hæc mulier[c]ula, sed pudorem mulierculæ respi-
cit, et infirmitatem donat, cum et ipsa sine lapsu fuisse [illegible] dubio non, nulla bo-
nitate divina lapsus infirmitatis ignoscente: infirmitate dico non malitia:
n. [illegible] Deus [illegible]: infirmitates quæ in oculis Regeneratorum magnæ sunt, Deus
non imputat per fidem, quamdiu in hoc statu gratiæ vivunt: (2.) dicit filiam, non ori-
gine, n. Judæa non erat: vid. Matt: 15: . sed per fidem. Jos: 1:
filium habuit non ex [illegible], sed in Christo, ex conceptionibus [illegible] ~~[illegible]~~ ab alius tertius
[illegible] ipsa [illegible], et [illegible] corporale, [illegible] curat: (3) Christus majora dona
confert quam petebat: orant temporalia et spiritualia donat: sey getrost
n. Lex facit terrorem Evangelium fiduciam nunciat: [illegible] erat cantus angelorum. Christus
et. aliquando aliquos durius alloquitur. Q[illegible] consolabatur, [illegible] refractarios durius [illegible]
hæc mulierc[u]la pudibunda, tremuit: ideo consolatur, peccata remittit. nota i. ex
nobis qualitatem personarum observandam, males lege terrendos, contritos consolan-
dos. (2) Deo [illegible] placere sit [illegible] bonitati [illegible], ejus bonitati confidentes: fiducia
in vita fidei, Deus nobis jucundissimus in, vita Christianus jucundissima in, [illegible]
consolatio, dubium pugnat [illegible] fidei: [illegible] damnat, sed gaudium quod ex fide
venit [illegible] et fidei fructus [illegible] discute vitam, [illegible] non habet omnia
peccata [illegible], et plenus fiduciam est, carnalis est: infirmitates agnos-
cunt suas fideles, sed sciunt se in Christo justitiam [illegible]: divina [illegible] non [illegible]
lætitiam et gaudium fidei. sed tristitia spiritualis gaudium auget: pacem habe-
mus cum Deo. vid. 1. Jos: 4: . ubi non fiducia erga Deum, ibi nec fides:
Doctrina [illegible] sit fundamentum remissionis peccatorum, [illegible] filium Dei, n. Christus dicit,
sey getrost mein Sohn, ad alium [illegible], filius [illegible] i. ex gratia Dei,
merita per Christum, data per SS. Jacob: 1. Jos: 1: Jos: 3: . (2) ex
parte nostra per fidem: nihil meremur: soli [illegible] filii remissionem tribuit:
[illegible] gratuitum, Ergo et remissio: [illegible] solis filiis peccata remittuntur: [illegible]
[illegible] media salutis, per quæ Deus vult esse efficax, audiamus legamus
non rejiciamus media salutis, [illegible] nobis [illegible] nos filios efficientem:
loquamur verba, cogitemus baptismum [illegible] Respectu recipienda, [illegible] in wahrer gelassenheit
hæc media, [illegible] divina, [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] äußerlich
[illegible], [illegible] äußerliche gebrauch [illegible],
gebrauch [illegible], [illegible] fleischlich [illegible]: (2) [illegible]
[illegible] glauben [illegible] fleischlich [illegible]: Si peccatorum voluntate ex beneplaci-
gaudium et lætitiam SS. 1. Jos: 3: [illegible] einer [illegible]
[illegible] fides [illegible] einer richtigen [illegible]
[illegible] frome [illegible] behaltes.

bey solchem hauffe die sünde, da ist kein glauben, sondern fleischliche
Sicherheit, so man keine busse verhoffen kann. will also in der her-
berge bleiben welcher dieser lohn bereitet ist. gesetz pium:
Rom: 8. q textum cum gsolatione plenissimum:

Dominica XXIV. post Trinitat: à meridie in Symb: Apostol: h. Sonnenhausen. 13. 9bris 1670.

Allmächtig, Sunt attributa divina, in Deo ita … ut unius attributi nec
fiat mentio, nisi alia etiam simul explicentur. Sunt, quae nulla creaturae competunt,
(1) simplicitas essentiae, quae nec dividi nec augeri potest: cui non adversatur trinitas personarum.
(2) infinitas et immensitas: Hiob. 11: . 1. Reg. 8: 2. Paral: 2: . sine exten-
sione, omnia replens à nullo capitur: Esaia 66: . omnipraesens, Ψ. 139: . in corde
piorum. 1. Cor: 3: Coloss: 2: . (3) invariabilitas in essentia
Ψ. 102: in voluntate: Num: 23: . Malach: 3: . Jac: 1. (4) omniscientia. 1. Reg.
8: . Ψ. 44: . Ψ. 139: . Jerem: 17: . Sapientia conditrix et moderatrix. Ψ 104:
Alia sunt attributa, quae suo modo etiam homini competunt. (1.) veritas: . Ψ. 33: .
(2) Justitia irae et gratiae. (3) misericordia et bonitas, (4) longanimitas (5) Sanctitas
(6.) Beatitudo et gloria: hoc dignitate vix adumbrant: attributa cum divinitate
reciprocantur, et unum in altero attributum, nomina distinguuntur … nostrae infirmitati:
Sunt gsidaking **omnipotentiam**: Allmächtig: Est potentia à qua omnis potentia. Scha-
fen gsidaking omnipotentiam: particularis potentia
tai. potentia. Gen: 17: . qui creaturas gubernat, benedicit: particularis potentia
… potentia Dei in … Luc: 1: . Ut Deus sit sublimior omni creatura. Proceres di-
cunt, omnipotentia Dei …: Luc: 1: . Ut Deus … agrotat … curare potest. quod sit omni-
grossmächtig: d. in respectu Dei nihil est: quod nec … Scriptura de omnipotentia loquitur:
potentia exprimi non potest: Syr: 18: . Ephes: 3: . Scriptura de omnipotentia loquitur:
potentia exprimi … : Syr: 18: . Ephes: 3: . Ψ. 62: . Ψ 77: . Ψ. 86: Ψ. 66: . Dan: 4.
Gen: 17: . Matth: 19: . Luc: 18: . Ψ. 62: . Ψ 77: . Ψ. 86: Ψ. 66: . Dan: 4.
Gen: 17: . Matth: 19: . Luc: 18: . Idem testatur natura Ψ. 115: . Gen: 1: . Ψ. 33: . in gubernatione
Exod: 18: Jerem: 32: . Idem testatur natura Ψ. 115: . Gen: 1: . Ψ. 33: . in gubernatione
Ebr. 1: . Deus etiam miracula facit in natura: Exod: 14: Exod: 16: 17: . Josua. 10.
Num: 22: . Reg: 15: . Dan: 3: . Dan: 6: . Jonae: 2: 3: . In regimine Dei
omnipotentia testatur: Deut. 8: . Matth: 4: . Judic: 6: . Reg: 7: . 1. Sam: 14:
2. Reg: 19: . 2. Paral. 20: . in Tutela Ecclesiae et piorum. Matth: 10: . in subvers-
sione hostium: Gen: 7: . Gen: 19: . Luc: 1: . Jos: 12: . Sic Deus potest omnia facere
quae voluntati et naturae ejus conveniunt: et bonos defendit, malos punire: Deus naturam astrictus
non est: hic de ubiquitate corporis Christi: Allmächtig gott auch wolle die gewaltige Stand
gottes, quod terrulenta à Deo habent, si in tyrannos degenerant, Deo esse potentiorem nec illum
terrent castra et viri armati: da ist ein unglaubiger verzweifelung ist, wann er …
gebessert wird: Dei omnipotentia vigilat: irret euch nicht: Gal: 6: . Latrones co-
gitate, honorati cogitate: cogitate ihr pascher und … Ψ. 9: . Nos Deo de-
gitale, honorati cogitate: cogitate ihr pascher und … Ψ. 9: . Nos Deo de-
bitam infirmitati ne cedamus, putantes potentiam restrictam esse. Jos: 1: . peccant qui
à Deo abeunt, et illicita media quaerunt Deum amplectentes: Deus sit omnia in omnibus, hunc soli
fidendum est: Ψ. 27: . morbus in … periculosus in quo Deus non potest curare. Ψ. 103:
vid: 1. Reg: 17: 2. Reg. 4. Sed ut hoc fiat, fidendum est, absque fide tibi omnipo-
tentia singulariter non prodest. hic verum nec mors nocet: Rom: 4: .

H. D. Spener. Evangel: Dom: XXV post trinitat: vom greuel der verwüstung: Matt. 24: 15.

20. 9bris 1670.

Petimus liberationem à malo: nota. i. malum, et liberationem. malum. i. diabolo, à quo qui est tentat nihil boni. Ephes: 6: et à peccatis: vid: Rom: 7. 3. à malo poenae: corporis animae, fortunae et honoris: Deus noster pater tot mala relinquit, i. ita ut nos potissimum nos metipsos in eadem mala praecipitamus. et sic sanctos suos ratione, malum poenae pro crux est: (1) ut per eam caro et spiritus debilitetur: i. Cor: 11. (2) ut amor mundanus extinguat: (3) ut Ebal testimonium potentiae ex redemptione in cruce: (4) ut fides cum virtutibus exerceat: et redemptio incipit hic in mundo,

Externe (1) avertendo diabolum et peccata. (2) mollirendo crucem: et interne fit per assistentiam S. S. consummetur vero in regno gloriae, per mortem a. extremum judicium: hanc orationem nos explant: 6 ex impatientia: ex (1) sub gratiae voluntati divinae. (2) ex displicentia peccatorum: Rom: 7: (3) ex desiderio unionis cum Christo:

Evangelio visio sinistrae: ad literam, et typicè et extremum judicium describunt, jam incipimus particularem narrationem: Wenn ihr nun sehen werdet den greuel der verwüstung. p. (1) quid sit, (2) quare nuncit, (3) ejus objectum: Ein greuel . . . . . forte idola, a. testis ut Luc: 21: . Exercitus romanus. abominatio, quia gentiles, hostes, stipati signis militaribus idololatricis pleni. nota judicium Dei, ut ex abominatione hostium graviorem poenam faciens: sic Turca Christianos malos punit: der verwüstung. totalis, per omnes status. Ecclesiasticum, Politicum, oeconomicum: ut Hierosolimam fere in toto ipsorum Christum: et desertum facit est: discite Deum spe poenitentiae frustrati, graviter punire: (2) wie gesagt ist durch den Prophet Daniel: prophetis illuminatis: per eum dixit S.S. quod Daniel in scriptis relinquit: vid: Daniel: 11: . ubi eorum eversionem docet: n. Deus nihil facit, quod manifestet: Amos: 3: . Sic multa habemus in Apocalypsi: aliquando etiam singularia occurrunt in Prophetis quae certa loca, peccatis obruta: 3 stehen wird an der heiligen, lege Matth. Zachar: 2: . Matt: 4: . Ps. 122: . Exercitus occupat regnum. nota locum ipsum Deo sacratissimum justo judicio Dei prostitutum. Doctrina est: cur Deus populum suum per tot hostes castigavit, laudemus per Romanos per dictum! causa est divina justitia. (1) Deus ipsis beneficentissimus fuit. Ps. 147. (2) Eorum peccata erant graviora, per majorem ingratitudinem, et malitiam resistentem: per eorum malitiam Deus gemmebat: (3) Judaei erant securi: se populum Dei putantes quae omnia prophetarum dicta et scripta: vid: Jerem: 7: . (4) per has poenas adhuc aliquos salvabat: vid: Ps. 37. et 73: . (5) ut gloria justitiae divinae manifestet: (6) ut sint exemplo aliis i. Pet: 4: . vid: Rom: 11: Der von aus langest. i. Cor: 10: Jerusalem in Europa nostra Evangelicae Ecclesiae quae sola vera est: eadem beneficia habemus, unde peccatis ingratissimis, ut ad secundum: jam ubi paria peccata ibi potest solet, imo necessario fugit abominatio: der greuel der verwüstung stehet bey uns: i. ist in greuel. quod disciplina Ecclesiastica lapsa est: et habemus media separationis bonos à malis: quod jus vare dann impediunt, parte autem, zelatis potest magistratus. (2) credimus Deum salvatorem obstantibus omnibus peccatis, dum media externa adhibeantur: nemo fere toto corde sibi per omnes peccatis desistit. hac multi dicunt, alii sentiunt testante vita eorum: sic rejicimus beneficium Dei per Lutherum praestitum in multis cordibus mutatur et externa fidei opinione omnium religionum pessima est: idola sunt securitas. et 2 orgia ipsorum: (3) Pastores sunt plurimi carnales, quod divinam doctrinam de carnalem sapientiam ebrant,

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

ô Dei d. sua gloria quaerit, accedit corruptio Academiarum. Si hostes
ingruit Ecclesiam nostram. es ist nicht schad. ob dieselb unsere [illegible]
[illegible] Christianismus. invocemus auxilium Dei. sincero corde con
vertat und gesolent se, oret Deum, corrigat [illegible] besser werden ob ô, daß
d[illegible] gantz abgeraumt werde [illegible] das ist [illegible],
[illegible] der [illegible] Zustand. [illegible] ist [illegible]
die regimentz solle [illegible] Dei [illegible]
[illegible] Deo placent: vid: Ezech: 9: . signat frontibus. rastras [illegible]
salvationis: (3) ô [illegible] ad [illegible] aeternum, in coelesti Hierosoly-
ma [illegible] salvi.

Dominic: XXV. post Trinitat: à merid: in Symb. Apostol. Dn. [illegible] 20. 9br 1670.

[illegible] curiose quaerit, quo loco fuerit Deus, ante creationem mundi, quod fecerit etc.
[illegible] Deus nulla creatura eget, d. seipso sufficientissimus [illegible] creavit, quibus bene,
[illegible] sua manifestet: Ephes: 1: . ipse fuit Deus in seipso, filius apud patrem,
pater apud filium, uterque cum SS. fuerunt: ora [illegible] decret[illegible] manifestanda glo,
ria, reparanda salutis: [illegible] creatura [illegible] Dei testat: Syr: 43: . Jesaia 32.
Jerem 27. unde ipsi fiducia tribuenda: Diabolus [illegible] nihil [illegible] Ephes: 5: . Pecca
[illegible] Matth: 16: . Deus [illegible] creator coeli et terrae. [illegible] Creator distinctus. Gen:
1: . Esaia. 44: . 45: . Ps. 121: . Ps 124: . Ps. 143: . Esaia. 40: (2) Trinus.
Gen: 1: . Jos: 1: . Coloss: 1: . Ebr: 1: . Hiob. 33. Ps: 104: Deus pater [illegible]
[illegible] filium in SS. creavit, ita ut [illegible] Trinitatis. (3) Benevolus [illegible], liberalis.
(4) amore et prudentia plenus: [illegible]: 19: . Gen: 1: . Ephes: 4. Sap: 17: . Gen: 1:
Ps. 104: . 1. Cor: 3. (5) mirabilis: Ps. 133: . Ex nihilo chaos, ex hoc alias creaturas
[illegible]: . Gen: 1: . [illegible] opus creationis ex Scriptura: admiremur et extol-
[illegible]. Ps. 22: . Ps. 100. Ps. 107: amemus Deum [illegible] amore
[illegible] bonitate mirabili. Ps. 22: . Ps. 100. Ps. 107: [illegible] Ps. 148: .
[illegible] creaturae nobis serviunt: honoremus et laudemus [illegible] Ps. 19: Ps. 148: .
Sed [illegible] tenet, plurimi creaturis abutuntur: ô agnoscant creatorem in
creaturis: Creatura angelus. Rom. 8: . nulla creatura [illegible] unum Diabolum
Deo [illegible], ac malus [illegible]: Bonis Creatura [illegible] bonis.

H. [illegible]: 26. 9br 1670.

Epistola ante I. Advent. Rom: 13: 11.

Proverb: 1: . sapiens auscultando corrigit. 1. sapiens. quo nobilius ingenium, eo
magis ardet scire et [illegible]: hoc ad imaginem Dei factus, in hac quaerit perfectionem,
hoc sola sapientia vera [illegible] auscultat, quo sapientiores, eo cupidiores sane doctrinae:
Jos: 8: . Spiritus impellit carnem ad audiendum [illegible]: inde corrigit hoc: origine bonus,
post lapsum reducendus: Hoc novo Ecclesiastico anno ex [illegible] quarto versiculo mon-
strabit regula emendationis Jam habemus verba: [illegible]
ubi nota. 1. adversativa: in [illegible] fugienda opera tenebrarum: adeoque pec-
cata fugienda [illegible] omnia peccata oriuntur ex inordinato amore, et injusta ira: wir müssen
und der Sünde und Sünden absondern: wenn du nicht lust hast alle Sünde abzu.
[illegible] so wäre dir besser [illegible] [illegible]
was dir diß gantz Jahr gepredigt wird: Audiant licet tales hoc [illegible]
[illegible] Deus [illegible] separatus et separator ab [illegible], [illegible]
[illegible] separat, regeneratio [illegible] separatio, poenitentia [illegible] separatio [illegible] remove omnia
peccata, [illegible] occasiones: [illegible] hodie permittitis, cogitate [illegible], permittatis, [illegible]

Separat mundus diversitate novorum vestimentorum, quo separarentur peccatores omissi-
one: nota 2. Exornationem: quam solus Deus facit: externa opera nihil valent. Esaiae
61: Christus induendus est: Ps. 45: . Apoc: 12: . Vestis salutaris. Matt. 1. elegans per
per fidem: Gal: 2: . Act: 15: . per imitationem vitae eius salutiferae, efficacis. Matt: 22:
quo Rex Propheta et Sacerdos huius sumus: igitur qui Christus resurrexit, ideo in nova vita
ambulate. Rom: 6: . Christus passus est pro nobis. 1. Petr: 2: . Disce humilitatem. Matt:
11: . amorem: Joh: 13: . Falsa et simulata fides non salvificat: Jac: 2: . Hoc si-
mus, hoc corda gestant: Ergo agamus opera fidei: saltem quod corrigenda in nostris co-
gitationibus, dictis et factis, ut aliorum vitia facile omittamus. Nota. (3) domationem car-
nis: ne habeatis curam ad concupiscentias [illegible] peccatum si Christianus carnem curat: Ephes: 5:
2. Tim: 4: . (2) moderamen tenendum: corpus [illegible] sacrificium Deo. Rom: 12: .
Servus animae, tot laboribus Christi restaurata: neglectus Adonias rebellis factus contra Salomonem:
caro luxuriosa dominum quo animam rapit: ubi maximum periculum salutis: solita vitia difficulter
exuuntur: non vide quod delectet, sed quod damnet: summa dementia est neglecta anima corpus curare:
medius non corpus fame et siti angi, quam animam perire: hoc facientes erimus vestiti Christo,

---

H. D. Sporer. Evangel: Advent: 1. Matt: 21: 1. Von Jesu einzug zu Jerusalem./
Vivimus tempore adventus: sc: tempore quod fuit praeparatoria ad festum nativitatis:
in Scriptura invenimus adventum eius (1) in carnem, (2) ad judicium: (3) in corda fidelium:
considerabimus jam adventum in carnem: nota (1) quis, (2) quando, (3) quem finem (4) nostram obligationem:
(1) venit Deus. Esaiae. 40: 9. Ps. 24: 7. Malach: 3: 1. Filius. Ps. 40: 8. 9. Ps. 118: 26
Malach: 3: 1. Joh: 8: 56. (2) in carnem, assumpsit humanam naturam in unionem Dei,
talis: de quo tractabimus ipso festo. in carnem ad redimendum omnes 1. Tim: 1: 15. Malach:
3: 1. Esaiae: 40: 5. Matt: 2: (3) ut adimpleat desiderium Patriarcharum. Malach: 3: 1.
Luc: 10: 24. ut pro peccatis nostris satisfaceret, morte et vita. Daniel: : . ut aequaret eter-
nam justitiam: ut Evangelium nunciet [illegible]. Esaiae: 40: . ut salus totius plenarie repa-
retur: 1. Tim: 1: 15. (4) Nos decet eum recipere. Ps. 24: . amovendo peccata. Esaiae
40: . fide vivendo: cum gratiarum actione, et laetitia spirituali, ad quam omnia nos
invitant: Ps: 118: . In Evangelio viso adventu ad Jerusalem, facta allegatio, sequitur
videnda allegatorum instructio, und so euch jemand etwas sagen wirdt, so sprecht
der herr bedarff ihrer, nota. (1) quo dictionem: (2) instructionem: (1) Deus quod dicit, ne ex im-
proviso accidens terreat discipulos: futurum sciebat Jesus sua omniscientia in hoc Evangelio
multis argumentis manifestavit: vide Luc: 22: . (2) respondete: Dominus non utitur absoluta
potestate, ne scandalum faciat: hoc nobis imitandum. Rom: 14: 1. Cor: 8: . der H.
bedarff ihrer: Dominus absolute; vide Joh: 13: . necessitatem testatur. ut impleatur dictum
Zachariae: neque pugnat cum dominio, et egere, vide 2. Cor: 8: . et Dominus non habebat
[illegible] Prophetice hic asini: Doctrina est: Nos metipsos
[illegible] se, sed pro adimplemento Prophetiae
Deo dandos: (1.) quia ipse est Dominus noster creatione, redemptione, vocatione ad Ecclesiam:
Deus pater pravus et poenis, (2) quia ad nostram salutem nobis opus habet. sicut
medicus eget aegro, ut eum curet: humanissima est invitatio Christi Mich: 6: Exercea-
mus igitur in hoc puncto veram fidem Christianam: plerique anno saepe invitati sumus: nos vero
non sumus conversi: verbum Dei [illegible] sine fructibus, agite poenitentiam, ad hunc vocat Deus:
Sequamur vocantem, Fandus restauremus. Pastores vocabimus, Vos sequimini et
Ego non sum meus, sed Domini: Ego non sum mundi, nullius servus, sed Deus est meus Dominus, qui vult
in me operari: relinquamus ipsi corda etiam audiendo et tractando verbum et
Sacramenta: non quod externa tantum, sed etiam quod interna. quod Deus praecipit, faciendum:
occasio nulla negligenda: temporalibus neglectis divina ardentius tractanda sunt:
Sabbati sanctificatione eo serviamus: hac die anima pascenda: relinquitur
dum est Domino corpus nostrum, tolerando, [illegible] conditaliter. relinquimus bona
Matt: 25.

matt: 25: - q̄cq̄d paupib. facimus ipse p̄ accepto h̄et: adeoq ex servitio Dei om̄ utilitas ad nos spectat: Deus ei ipsis omnipotens ipse nobis dat et, q̄ om̄ad pacula spiritualia et aeterna:

Dominica I. Adventus: post meridiem. in Symbolo Apostol. Dn. Dauros. [illegible] 27. 9br. 1670.

Xstus reparavit amicitiam inter angelos et homines: q̄ ante lapsum erant [illegible] . nobiscum n[illegible] pars, angelis conformis: in agnitione, voluntate, glorificatione Dei: hac lapsu homo cum amore Dei [illegible], Cherubim arbore vitae custodit. Gen: 3: . Jam amor pristinus restauratus Rom: 5: gaudent angeli nobiscum. Luc: 2: . sciunt p̄, nativitatis, vita, fuga, passionis, ascensionis [illegible] Xsti: vid: Ψ. 91: . Luc: 16: . Horum nomen et status [illegible] Nuntios, [illegible] cium, ablegat. [illegible] Hiob: filiu Dei Hiob. 1. götter. Ψ. 138. obrigkeit Ephes. 3. Coloss: 1. feuerflam Ψ. 104. Cherubim Gen: 3: Seraphim Esaie. 6. nota. (1) dē angelos spiritus creatos: Ψ. 104: . Ebr: 1: . Coloss: 1: . Gen: 2: . Luc: 2: . unde [illegible] babile eos creatos cum luce [illegible] . vid: Aug. de civit: Dei lib: 6. [illegible] ex [illegible] Dei, alias sunt Dii, nec ex elementis, alias sunt corporei: (2) [illegible] Ψ. 104:

matt: 3: Luc: 8. ō generare sui similes. matt: 22: . sapientes [illegible] et [illegible] velare Dei: II. Sam: 14: . Daniel 8: . Satana astutus [illegible] Ephes: 6: . [illegible] ut, ō cogitaner [illegible], ō consilia Dei, nisi ab externo. justos. matt: 25: . 2. Cor: 11. fortes et potentes. Ψ. 103: 2. Tess: 1: . Rom: 8: Ephes: 3. Coloss: 1. 2 Pet. 3: . vid: 2. Reg. 19: . Luc: 11: . 2. Cor: 4: . sine potestate Dei [illegible] possunt. Exod. 8: Hiob: 1: . matt: 8: . innumerabiles millos, Hebr: 12: Gen: 32: 2. Reg. 6: Luc: 2: . matt: 26: . Daniel. 7: . Marc: 5: . in ordines distributos Cherubim Gen: 3. Seraphim Esaie. 6. Erzengel. 1. Tess: 4: . matt. 9: Apoc: matt: 4: certis nomin distincti. Daniel. 10. Apoc: 12: Gabriel. Dan: 9. Luc: 2: Raphael Tob: 12: Uriel. 4. Esra. 4. Asmodi Tobiae. 3: Matt: 12: . (3) eorum bonos et malos: Joh: 8: . Jud: 6. 1. Sam: 16: . Ephes: 6: . om̄ boni creati, boni [illegible] boni confirmati: matt: 18: mali v. a bonitate defecerunt, aeternum damnandi: 2. Pet: 2: . Lapsus eorum certo determinari ō potest, putant alii superbia fuisse. vid: matt: 4: alii putant invidiam lapsos. Sap: 2: . 1. Pet: 5: . Apoc: 12: . alii mendacio: Joh: 8: . (4) cur creati? ut laudent Deum, homini serviant, beati, liberi fuerunt, post lapsum eorum boni serviunt Deo. Ψ. 103: . mali Deo adversantur: 2. Tess: 2. boni laudant. Esaie 66: mali volunt adorari. matt: 4. . boni serviunt homini. actor: 12: mali resistunt act: 13. in regimine. boni juvant judices 6. mali tollunt: Dan: 10: . vid: Tob: 6: . [illegible] Tob: 3: . 1 Cor: 7: . [illegible] [illegible] Ψ. 34. Ψ: 91: . Jos: 5: . mali nocent. Tob: 3: . Matt: 12: Luc: 13: act: 10: . boni bonis cogitationibus. matt: 1. mali [illegible] 1 Samuel: 16. boni monent. Gen: 16: . Gen: 19: . mali pellunt malos. Ephes: 2: Luc: 11: Luc: 22: 2 Tim: 2. boni ecclesiam juvant, mali rapiunt [illegible] Luc: 8: 2. Cor: 4: boni gaudent bonis Luc: 15: . mali mala angunt: Luc: 11. boni beatos ducunt Luc: 16: . mali [illegible] Apoc: 12: . vid: Matt: 25: . Angelis bonis ō placent Christiani carnales: sed hi diabolis placent: hinc sunt Lare cor [illegible] an sis in consortio et tutela angelorum quos fugant: Ψ: 34. diligentere [illegible]: Ψ: 91: poenitentes. Luc: 15: . ubi Dei gratia ibi consortium angelorum: angelice vivendum, diligenter orandum: si vivis cum angelis, vigila, ne la[illegible] in peccata, angelos fugantia: Joh: 8: . 1. Cor: 3: . Luc: 11: . hac [illegible] in peccatis scienter vivit, q sabbatum ludendo, bibendo, [illegible] in Ecclesiis sine devotione sedes, q grapulere [illegible], q superbis: in ira Dei jaces, q ō q̄rit placere Deo sed diabolo.

F

avari. ... conjunctio diabolorum. hi videntur mala diabolis stupentissimos; sed deus ordinem habet, und: alii mosin et prophetas: gott macht auch nicht besonders. Bonis et angeli boni socii vitae, comiter ad vitam aeternam.

D. D. Spener. 4. Xbr. 1670. Evangel: Domin: 2. Advent. Lucae. 21:25. Es werden Zeichen geschehen.

Vidimus adventum in carne, jam videbimus adventum ad judicium qui malis et horribilis. bonis v. gratiosus. jam priorem considerationem solam servabimus. ... horribilis (1) ... (2) repentinum adventum, (3) quia secum futura (4) citabuntur. (5) ... (6) condemnabuntur, (7) executio ... (1) Christus. hoc. Joh: 5: Luc: 21: Act: 17: . Deus terribilis, qui, antea offensus ... Deut: 4: . hoc v. reddidit Christus, quem neglexerunt, ... judicabuntur, cujus sanguinem effuderunt, imo pedib. calcarunt. Apoc: 1: . (2) ... cincto angelis et sanctis, ... à judice Magnificentissimo. Matt: 25. Luc: 21: adventus, eo gravior terra malorum: Sol, luna obscurabuntur, nec lux erit, ... sine inde ... splendor: (3.) diaboli sciunt quod passuri ... 2. Petr. 2: . damnati ... mortui ... condemnatae ... animae, quae jam sentire coeperunt damnationem: eorum corpora resuscitata erunt horribilia: vivorum conscientia erit mille testis damnatae: (4) singuli ad judicium ducentur spectante toto mundo. (5) monstrabuntur neglecta et dona gratiae, ... salutis, ... damnationem, alias salvari, se v. condemnari: ... peccata ipsis in faciem exhibebuntur, judices habebit. Cor: 6: . vid: Sap: 5: . ... peccata ipsis ... gravantibus, toto ... faciendo et omittendo ipse et in aliis fecit, cum ... circumstantiis gravantib. toto mundo manifestabuntur, cogitatus, facta, ... Apoc: 20: 12. Matt: 12: . Rom: 2. ... 4: . (6) audient sententiam deficientis fidei: Matt: 25: . (7) illico executionem in mundo ... diabolis et damnatis: ... facile credendum diabolos cruciatores futuros ... diabolis et damnatis: ... facile credendum diabolos ... aeternum desperantes: ... poena igni ... angelis diabolos et damnatos, aeternum ... dolor, aeternum desperantes: ... Evangelio paratus: Haec securitatis somnum excutiant: Phil: 2: . Luc: 21: . ... prior habemus signa ... habemus (1) conditionem temporis (2) mundum ... praeparat; ... agemus de signis ... ~~und wird haben, und das meer, und die wasserwogen ... und werden zagen ... für furcht und für warten der dinge, die kommen sollen~~ ...

Nota. 1. quis, 2. quid: 3. causa: (1.) angebuntur: tristes: boni et mali, n. venit dies irae, augetur malitia mundi, terrent creaturae, deus ... servabit electos: (2) angore spiritus deficient: sc: ante hunc diem extremo ... gravissimis conquassabuntur: ... tristitia et angore afficientur, alii ... in hoc mundo aliquid contingere potest, gravissima, ... defectu victus, ... peccata, ... conscientia ... desperatio Xtiana et aliena, ... deficiente fidem: aliqui ex morbo aliquo oriunt ... nunc sine speciali causa inferunt. hae ... dicta futurorum majora: (2) angore affecto à deo ... tanto majore, quanto majores ... tenebrae ... ecclipsi. (3) causa ... metus futurorum, quam conscientia augent: similes erunt ultimo supplicio condemnato, ... campana audit ... supplicii: boni scientes se redimi carne ... dolore plenam: Doctrina ... infirmitates sentiunt: certam expectant salutarem, ... dolore plenam: ... hoc ... spectare debeamus, an in ... an in ... peccata ... adimplerent, diabolus ... adimplentur ... conscientia vigilant, peccata ... adimpletio futura ... longe longe major, quam ... angent bonos, ... dies veniet improvisa: 1. Tess: 5: . Luc: 17: . angor ... cogitare ... dies veniet improvisa: ... erunt, spectra erunt. Sap: 17: boni ... divinam iram effusissimam ... erunt, ... veritate describi: (2) ... a. sententiam ad ... Ab: (1) non cogitabimus ... gravis veritate describi: (2) ... gaudii, ... et praeparationis ... ligimus, poenitentiam agamus. (3) ... tempus ... gaudii, ... tristis et praeparationis.

bonū ē qui satis deplorare malitiā hui sęculi: negligamq gaudia pecca-
minosa, etm. eorū qd ō absolute mala. Ps. 137: Differunt ō differamq poenitentiā
ad diē irę. (1) nescis an ea te viuū inveniet: (2) posito qd eo tempore vivas,
descripta desperaōe conversiōe vix admittet: tenior reddet in salute ad opa
salutaria, qd ō faciet conversiōi peccatoris. Pu po certi &, hoc angorē ee
ipsi utile (1) angore spirituale ee ductū à mundo ad Deū: (2) angore ō futurū
graviore, qui ut ferri potest. 1. Cor: 10: nemo vires tibi nemo subsistit, d. Deus fide-
lis ē. (3) tristitia spirituali, gaudio spirituali compensat: (4) gaudeamq. n. dies
ē ultima perfectę redemptiōis: spiritui ē perfecta beatitudo, adhęrens caro v.
ē voluntati rebellat, hoc h. faciet similitatē erga judicē: Malū auget de
spaō, bonis tristitia magis magisq evanescit, donec SS. plenū gaudiū excitet:
murmura labentiū elementorū, monebit adventū tē Jesu.

Dominic: 2. Advent. post merid: in Symb. Apostol. de creatione coeli: H. Vonnhaus. 4. Xbr. 1670

Piis semper ē occasio bona meditandi: locos scripturę, praecipue coelū: Claritudo
vid: Ps. 19: . altitudo coeli monstrat altitudinē Evangelii, claritudo
coeli puritatē Evangelii, Sol luna stellę testat Evangelii utilitatē. Matth. 5.
Joh. 1. firmamentū docet cū stabilitate verbi divini. 2. Petr. 1: . Ephes. 2: .
Coeli etm. narrant gloriā Dei in
expansioē Evangelii. Ps. 19: . Rom: 10: . Coeli etm. narrant gloriā Dei in
sensu literali. Luc. 21: . Gen: 1: . Si doctores adspiciendi et audiendi &, ō ut
peccoriб. negligendi &: 1ª considabimus firmamentū, lucē primevā. aquas supra-
celestes, luminaria. p. f. Lux primeva in mundo creata, qualitas luminosa:
nobilis et subtilis, mista, diffusa, mutabilis per varia corpora qb. adhęret: illuminat
corpora delegere qualitatē rerū. hoc nobilis, longe nobilior ejq creator:
hac memoriā refricat vera luci Christi. Joh. 1. ut ambulemq in luce
Joh. 11. Ephes. 5: . res sanctissima Christus qui Deo ō placent. conditiō lucis
variaq meditaōes mouent. Aquę supracoelestes: in aquis sunt supra,
infra, coelestes: qualiter
liter ō potest, luciq ō credo ee ejusdē qualitatis ejq & infra, coelestes: qualiter
a. sint, hoc nemo scit, certū ō subtiliores ee nostris: alii narrare glorā Dei:
qd Deus copula qs manifestet ne nos perdat instar primi mundi: fida-
mq Deo et gratia regit sicut has aquas regit: Coelum: Hebr. à separatione
1 amiq, eius et aq. q subtilitate &c. ex. ō scrutabimur: expansū ē spatiosiss:
hoc moveat, qd sit mundq, pulchrum tibi tenu ō ē, amplitudo Ephes. inutilē
ē rerū expans. tibi ē coelo parati: Matth. 16: . alii coelū meditemur. Col. 3:
Ebr. 13: . Phil: 3: . desidrio ejq ē cendamur. Rom: 2. Cor. 5: Sol in
hutiq gloriē divinę: minister lucis in planetis et terra. Syr. 43: .
arefacit oīa: summę altitudinis, magnitudinis: lucis velocissimus. Lunam
effectq et influentia p. mittenda: Hoc moneat ad gratificand Deo. Ps. 136.
cogita qd fieret deficiente sole! disce pulchritudinē creatoris. Sap. 13: ,
amenq inimicorq p. sicud pater facit oriri solē. Ephes. 5: . deponamq
opa tenebrarq. Rom: 13: . Deq oīa videt. Syr. 23: . tandē cadet Sol
illa oriet Sol justitię. p.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

Evangel: Dominic: 3. adventus. Luc: XI: 2. Von Johanne im gefängnüß.

H. D. Sper, nov. d. ii. Xbr. 1670.

Rom: 2: extrema dies st. dies irae et justitiae. e st. dies gratiae et redemptio
n[is], illud erga impios, hoc erga pios de q[uo] posteriori nunc: ejusdem jucunditatem justifi[c]
cum (2) qualitate judicii (3) justitia sent[entia] (4) citatione, (5) judicatione (6) sententia, (7) executione.
(1) Judex veniet Jesus, Deus homo, cujus humanam potissimum: Deus cum zornig gstrenge wehre,
d[ann] pastor gratiosus, filius: cujus dulcedinem senserunt in fide credentes corde, et externis
ejus adventus Adventus sensug sunt [illegible]: veniet homo, frater, qui Deum placavit: et majorem
amissam justitiam nobis reddidit, qui humanum [illegible] Deitati personaliter univit:
dulce erit fratrem adspicere, in quem absentem invisibiliter credidimus: (2) adveniet
d[ulce] de [illegible] caelo, imo cum gaudio excelso: non hoc expectatio eorum, illi suum
[illegible] expectatus adventus, quanto magis [illegible], tanto majorem suum [illegible]
efficiunt. ille Christus, cujus corpore passus sumus, cujus ergo tanta toleravimus; erimus pars
gloriae ejus, imo angelorum: nam in corporibus clarificatis [illegible] sanctissime jungentur:
1. Thess: 4: (3) certitudine incipientis gloriae [illegible] jam [illegible] salute futura plena
[illegible] certissimo: viventes aliquantulum [illegible] externis, interna gloriae servabuntur
testatur Spiritus [illegible] tempus redemptionis: (4) vocabuntur ad judicium divinum:
2. Cor: 5 absque ulla timore, n[am] ipse Judex Legi satisfecit plus quam suffici[entissime],
entissime, ejusque justitiam nobis donat: Rom: 3: (5) qua peccata manebunt tanta glorifica
Rom: misericordia divina, [illegible] agnoscet opera quae Deus laudabit toto mundo. Matth: 25:
n. peccata plane remissa: Ezech: 18: . Esaia 38: Mich: 7: . et remittetur a [illegible]
vis[illegible], in baptismo Christo simus [illegible], quae nostra justitia, [illegible] in particulari
judicio jam absoluti beati: Matth: 25: bona eorum opera laudabuntur quae Jesus [illegible]
fecit: [illegible] Decalogum [illegible] (6) Sententia. Matth: 25: opera [illegible] fundamentum beatitudinis
d. benedicti. Dei, cujus haereditate [illegible]: judicabunt mundum: 1. Cor: 6: . sci[licet] laudabit
justitiam divinam [illegible] patrem, fratrem, [illegible] condemnatum: (7) [illegible] in gloria plena
Apoc: 21: 22. aeternam Dei fruitionem, unionem Christi. 1. Cor: 2: . quam nec oculus vidit
nec cogitari potest: [illegible] freud, [illegible] freud, [illegible] ewige freud: [illegible]
[illegible] angelorum [illegible]: [illegible] Hebr: 4:
[illegible] honor, divitiae, voluptates, moneamus invicem: Hebr: 4:
absque [illegible] impedit honor, divitiae, voluptates, [illegible] quotidie in oratione dominica Apoc: 22:
oremus maturationem adventus, [illegible] quotidie, in oratione dominica Apoc: 22:
Evangel: docet officium Christi, et officium Johannis, considerando prius videamus responsi
Christi [illegible] antwortet [illegible] 4. [illegible] Johannis und [illegible] schildtschafft.
nota. 1. circumstantias responsi, 2. responsum ipsum. 1. respondet Jesus, messias venturus,
jam exhibitus, voce Dei declaratus. Matth: 3: miraculis declaratus: (2) Discipulis Jo-
hannis missis ut doceantur, adstante populo: imissis [illegible] cordib. n. Johannis
Christum monstravit. Joh: 1: Joh: 3: . (3) respondet [illegible] rejicit eos Christus: [illegible] verbis,
discere infirmos esse ferendos: 2. responsum [illegible] Christus respondet de [illegible]
[illegible], ne rejerant [illegible] testari de seipso [illegible] ipsi cognoscere an messias
sit, nec ne: remittit ad Johannem, cujus doctrinae erant soliti: Christus docet se [illegible] ambire
gloriam, fidem Johanni veritatem doctrinae: jubet nunciare Johanni quae viderint et au-
dierint: n. teste Luca. 7: . Christus [illegible] miracula [illegible], vide: Esaia 35: 1.
Joh: 1. . Christus [illegible] sibi [illegible] fidem habere, quam [illegible] scriptura [illegible] facta
ejus et doctrina, quam ambiunt pontifices: disce, [illegible] hoc [illegible] amoris Dei,
ut ex verbo ejus fidem capere possimus: [illegible] alium [illegible] credebant, [illegible], Christus
[illegible], magisque [illegible] ad magistrum suum Joh: remittit.

Xstus non mittit ad audiendum verbum, quod Deus in cordibus vivificabit:
miracula facit in Sacramentis, administratione regni potentiae, tristitiae et
punitione: videmus fide, spiritum, et dum audimus corporaliter, quod intellectus et ca-
pit: Eamus (1) gratias agamus Deo cum nostrum infirmitate nobis indulgenti:
Sibi, tibi etc. Si meliori modo salus pareat, moveti: (2) pastores tempus et au-
ditorum considerent, quam rara sint ecclesia aedificanda, privatim informanti
querentur, et auditores quaerant doctiores, et occasionem docendi ambiant: pastores
non gravabuntur per hoc opera officii: Consolatio, quod Christum per media agere, et eundem mediis
non gravabuntur per hoc opera officii: Spiritus Sanctus glorificabit: non Sacramentum
benedictionem largitur; eamque non erunt vana. Spiritus Sanctus glorificabit: non sedu[cemur]:
tandem glorificabitur: quem videmus in infirmitate 1. Cor: 13: . tandem in gloria.

Dominica 3. Adventus, post meridiem: in Symb. Apost: De creatione. H. Bonnenhausen d. 11. Xbr. 1670.
Quid in hoc ut ejus meminerimus. Ps. 144: origine creatura, corporea,
terrea, imagine Dei divina ornatus, d. hic considerat post lapsum: vid. Hiob.
15: . hoc est corpus mobile, ex transitorio factus, ibid: Gen: 18: Hiob.
13: Ps. 103: . Syr: 10: . Castig. Dei: Rom: 8: , Deus sine distin-
ctione status: Syr: 40: . In gratia divina hoc est creatura felicissima: Ephes:
1: . Deus qui hoc rejicit, divina possiona creatura: Philosophi coelo intuentes
se natos credidit, nostri se frugis consumendis natos esse: Sap: 2:
Esaie. 5: Amos: 6. Malach: 3: . vid: Malach: 4: eamque creaturam Dei in
ordine divino accipiendam. De contubiis. meteora: nubes &c. exhalat
ex viribus coelorum extollitur, partim consumuntur in aere, partim resolvuntur &c. et
de fulmine, pluvia, vento &c.

Evangel: 4. Dominica adventus Joh: 1: 19. vom Zeugniß Johannis. H. D. Spener. 16. Xbr 1670.
Jam agemus de adventu Christi in corda fidelium: Christi adventus in carne nobis
nihil prodest, et adventus ad judicium est terribilis: notatis (1) venientem, (2) ad quem,
(3) media, (4) modum, (5) utilitate (1) venit Christus Deus homo, Deus. Joh: 14:
Homo Ephes: 1: Apoc: 3: . ibi ingrediar, quia: veniet pater et SS. Joh:
14: , (2) voluntate divina libenter in omnibus habitaret. Apoc: 3: . aliquando
claudunt januam, et propria culpa caret hoc bono, Joh: 1: . in illos venit, qui eum
dia non respiciunt. non solum quoad animam d. etiam quoad corpus suo modo. Ephes: 3: 1. Cor:
3: . 2: Cor: 6: . 1. Cor: 6: . (3) media; potest venire immediate d. elegit
media, verbum et Sacramenta: verbum auditum, lectum, meditatum, peccatis maledictionis
non suppressum: et per Baptismum: Gal: 3: . in S. Coena poenitenter accepta:
quamvis non in impedienda: ad hoc media nos Christus adstrinxit. (4) venit ipsa sua
essentia est utraque naturam, non est perceptibiles. (2) non venit dum gratiae ad nos Jer: 23:
Actor: 17: . d. est gratiam singularem: (3) invisibiliter, ita ut mundus hoc non percipiat
spirituali modo in stultitia: se tamen manifestat in eo quem Christus inhabitat quasi habitaculo
et aliis Christianis cum ipso conversantibus: (4) saepius accidit, si peccata fuerint rejecta
apud hunc Christus de novo venire debet: si verba et Sacramenta legitime adhibent:
per quam semper propior fit: vid: act: 10: . ubi idem Spiritus S. qui ad eum, venit: (5) adventum
non cavere, d. impedire possimus: (5) utilitas est unio cum anima fideli quam arctissima.
1. Cor: 6: . Gal: 2: . Joh: 17: tot: legatur Luth: Kirch Postill. ad Evangel. Dominic: et
Spener Arnd. lib: 2. cap. 6. inde venit firmissima fides, et concionatur Christus per SS. in
cordibus, tanquam cathedra: Rom: 8: inde gaudium aeternum: vide totum canticum.

q nemo [illegible] [illegible] (3) inde fervor ad omnia bona, [illegible], Jesus
templum suum mundat, mundum vincit, Jesum vivit: [illegible] vitam ad acta [illegible]
[illegible] viribus quas Christus largitur: 2. Cor: 13: . 1. Joh: 5: . In Evangelio
vidimus legatum, ad Johannem eorum quaestiones, et responsiones, [illegible] videlicet quaestio-
nem: [illegible] [illegible]
notabis quaestionem (1) auctoritate jactatam, (2) idea [illegible]: aliquantum cornutam, [illegible] de
origine, non erat sacerdos origine, d. [illegible] de officio [illegible] ordinario, [illegible]
[illegible] dir [illegible]: [illegible] quod esse velit, [illegible] haberi: disce singulos paratos esse debe-
re ad responsum [illegible], unde sit in tali ac tali officio: vagabundi [illegible]
otiosi; alii in legitimum statum [illegible] venerint, nec recte vivit in eodem: hac
[illegible] examinat, et conscientia et diabolus tentat: (2) legationem auctoritate [illegible]
mundus examinat, et conscientia et diabolus tentat: (2) legationem [illegible] potentia abutendum:
Synedrii Hierosolymitani: disce [illegible] quaestionem, disce hoc exercitium Christianismi
doctrina ex hoc fluens [illegible] adeo utilis, d. discamus, hoc exercitium [illegible] [illegible]
[illegible] utilissimum [illegible] [illegible] Deus [illegible], [illegible] regulas vitae urget, [illegible]
medio salutis appropinquare volumus: scrutemur nos [illegible] leges: unde tristis,
[illegible] responsum veniet: [illegible] renati [illegible] servi peccatoris, renati [illegible] pleni infirmitatum
[illegible] [illegible] inutiles, [illegible] [illegible] Christiana, opera peccatis ingrata: hac vero
[illegible] scrutare legem
[illegible] [illegible]: [illegible] quod sis [illegible] legem ex Justitia: scrutare le[illegible]
evangelium, quod tibi donatum in Baptismo: quod recepisti ibidem, et an illud retinu-
eris, Deus [illegible] quod tibi dare voluerit, d. quod tu suscepis et custodiveris:
sine scrutare fidem. 2. Cor: 13: . vide ne securitatem habeas [illegible] fide: [illegible] nulla
[illegible] scrutare, n. absque fide nulla salus, absque hac scrutatione nulla
nullius [illegible]: Sic v. scrutare, n. absque fide nulla salus, absque hac scrutatione nulla
[illegible] [illegible] et singulis momentis [illegible] Christus in me, ego [illegible] [illegible]
fidei: [illegible] quotidie et singulis momentis [illegible]: (2) decenter scrutari
[illegible] faciendum quolibet vespera; et quando S. Coenam uti volumus: (3) imbecillitas car-
debemus, n. Deus [illegible], fallit [illegible], licet caro sua fallat: (3) imbecillitas car-
nis, peccata malitiosa [illegible] excusat: n. [illegible] fide [illegible] salus, fides v. [illegible] ubi Christus
[illegible] habitat et docet: ubi [illegible] alia vita, quam [illegible] [illegible] Christus [illegible], hoc [illegible]
peccati resistere, d. Christus hoc facit: [illegible] peccatis indulget, debitum Christianismi [illegible]
agnoscendi; (4) [illegible] quod sit [illegible] nostro, d. quod nos simus: (5) hoc scrutatio
principio durae difficilis, successu facilior jucundior, exitu salutifera: Christus
[illegible] facit omnia [illegible], potentibus dat Spiritum Sanctum: [illegible]
Spiritus ex Deo nos docet quod simus 1. Cor: 2: . 1. Joh: 3: Deus exornabit tem-
plum suum magis magisque, tandem in aeternum:

Dominica 4. Adventus a meridie praeparatoria ad festum nativitatis.

Esa. 14: . Ich werde sein wie eine grünende Tanne [illegible]

Hl. Sonntag Christi 16. Xbr. 1670

[illegible] jam parantur abietes, magnis vanitatibus major [illegible] impietas, si tempus
praeparationis ad adventum, idololatricis vanitatibus [illegible]: [illegible] Christum [illegible]
in arbore. Gen: 2: . nos sumus [illegible] arbores [illegible], alii [illegible] habitum peccatorum:
regenerati corrigunt. Esaia 61: . Joh: 15. [illegible] alii folia [illegible], hypocritae. 2. Tim: 3:
alii nec folia [illegible]. [illegible] singulis exitum dicat. Matt: 3: . [illegible]
[illegible] abietem Christum. 2. ejus fructus: 1. Abies arbor excelsa. metaphorice [illegible] ex celsitate [illegible]
[illegible] Christum, [illegible]. Ezech: 34. Jer: 23. Esaia 11. Apoc: 22. Esaia. 4. Joh: 15.
[illegible] Christum [illegible] divinitatem [illegible] Psalm 89. crescere [illegible] humanam naturam. [illegible] [illegible]

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

xsto ō ū serviendū obiter, d. ex toto corde: q̄ vult ū fühlen libro flam-
ma aeterna, fugiat ad hanc arborem: (2) fructus ipsa arbor vivit, Cant: 2:
Proverb: 3: . quicunq insertus ē Xsto illi ē vivit, Gaudentia precatur ad il, vivit
ē nova obedientia. An tales fructus sit ū te? Baptisat. sit insertus ū hanc arbo-
rē: si peccatis serio resistis, q̄ vita ad decalogū posita testat: Bene ē, sin seq,
malus l. mortuus es: miseri sit, q vestib. et externis hac tempus dicant: fructus:
ex gaudentib apparet cū temporalib aeterna quitti: Esaie: 53: . Si Xsti
dona sati agnoscis, ora temporalia tibi nihil erunt: venite ad hanc arborem.
Esaie 55: . Matth: ii: . Fest. nativitatis ō ū pueris q̄d, d. maximi momenti.

Evangel: in festo Nativitatis. Luc: 2: von d' geburt Xsti. H. D. ... 25. xbr. 1670.

Joh: i: 14. verbū caro factū ē: p. nota (1) humana naū Xsti. (2) Gentiar apud nos:
(3) gloriam manifestatā (4) utilitatē nobis inde accedentē: (1) verbū substantiale,
2da persona deitatis, factū carnē, per hypostatica ut ū unioē personali Deus et homo
una persona sit: adeoq reale dicit Symb. Apostol: d Xsts sey warhafftiger gott, vom
vatter in ewigkeit geboren, und auch warhafftiger Mensch, von d' J. Maria ... Frater
ū factus ē. Hebr: 2: . (2) wohnet unter uns: tempore vitae suae. Phil: 2: 6.
Hebr: ... 2: ... (3) seine herrligkeit gesehen: in dieb. carnis elucescente in mira-
culis, declaratae .de: Matth: 17: . potissimum v. post resurrectionē apparentis, SS. ex-
dentis, Apostolos tanta efficacia mittentis: (4) voller gnad ūd warheit: Xsts
ōē graam acqsivit, et exhibuit. veritate venit, ut manifesta sint oēs Prophe-
tiae et umbrae sublatae: Hebr: io: 1: In Evangelio gstudebimus parte
2da Evangelii et postquā vidimus cūi facta sit geo, jā videbimus geionale:
und siehe des h. engel tratt zu ihn, und die klarheit des h. umbleuchtete sie:
(1) temp. (2) comparant, (3) cūi comparaverit: 3. mod. (1.) und siehe, statim post
natū Xstū, noctu, adeoq ō soli generatio facta et facienda nunciabat per angelos, qr
et alibi fact. d. Xti nativitas glorificat per angelos Dei: (2) d' engel des herrn,
legatus per sust Dei venit: G religs gloriosi q ū comitabat: forte Gabriel, ordina-
riū ū Xsti generatiōe nuncius, et apud Danielē: disce summā tā nudi semi ... ipsos
angelos gloriā amplificare Matth: 21: . similiterq angelos, glorificates Deū coelestis
angelos gloriā amplificare ... languentib. (3) zu ihnen, pastorib, pauperib mercenariis gaudi, simplicib. laicis, atta-
me diligentib. in officio ō nuncianti Augusto, sacerdotib. p. n. Deus humiles exal-
tat: p. si doctrina angelorum hic nunciata fide recipi ..., ordini divino sequendū
ē: singuli habemus vocatiōis officia, vocaē ad opa Xstianismi, proposita mundi
nis divina habemus diebus festis, et ex verbo fidei dulcedinē sentiemus, reliq-
mundani nec fidē nec solatiū inde sentient: dummodo Deo ō resistamus, ab ipsis
cognosce nos nihil arcebit: (4) er trat zu ihnen: in momento ipsis proximus
aer instabat, ū forma visibili, in corpore assumto, forte ū forma pulchri ju-
venis: angelicae comparationes statim corda gaudent, qr sit angelica: nobis
et angeli serviunt: Hebr: 1: . invisibiliter vide 2: Reg: 6. n. Deus nrā infir-
mitati indulget, ne terreamur: und die klarheit des herrn, umbleuchtete sie.
ō in angelico splendore comparebat, d. ipsius Dei luce comitati, ad testandū
nunciat magnificentiā, ō tu. erat violenta, ut act: 9: 3. Doctrina. cūr
Deus voluerit ita singulari manifestari nativitatē Xsti: dein gfilium qr fuit ...
Hx. i. Xsts Deus natus ū forma servi, matre paupere, sponsa paupis loco et tiz,
constantiae mundo oīa desperatis. Esaie. 53: . qa nos Dei gloriā afferdaring,
adeoq Deus gloriā suā aliquā particulā in servo suo manifestari voluit:
(2) ne offendant pastores exiguo Xsti apparatu: (3) ut certi simus de angelorum
amicitia

amicitia reparata. vid: Gen: 3: . ministeria angelorum in veteri testam:
fiebat in respectu eius nativitatis, (4) ut testes dignitatis Evangelii. 2. Cor:
3: 7. nobis [illegible] erat absconditum: Rom: 16: . 1. Petr: 1: (5) ut Evangelii
concionatores [illegible] ut viles Apostolos [illegible] eo digniores habeant:
hinc disce, officium verbi divini honorare, non quaerimus honorem temporalem, et ut
verbum Christi ex ore eorum divina veneratione accipiamus, novas angelicas com
paritiones non exigamus: Gal: 1: . Heb: 1: . angelicae comparationes sunt
[illegible] verbum divinum dicentes diabolicae sunt: licet angeli nobis non compa
[illegible] rent, Christum habemus qui in cordibus nobis inhabitat; unde verbum quod angeli nunciarunt
scriptum legimus, [illegible] audimus: 2. Cor: 4: . tandem claritate etiam ipsi induemur,
cum angelis [illegible].

in Festo nativitatis post meridiem: Luc: II: 1. von der geburth Christi:

M. Bauml in Festo nativitatis post meridiem: Luc: II: 1. von der geburth Christi: indicat. (1)
Pfarrer: Ein kindelein so löbelich: [illegible] laudamus beneficentiam divinam: ind: cap. (1)
25. Xbr. natus infans ut alii parvi infans: Heb: 2: . [illegible] simul Deus. Ps. 2: Heb: 1: .
1670. in persona sua Rex Propheta, Sacerdos: (2) ist uns geboren: conceptus [illegible]
in maria virgine, natus Hiob: 10: . Ps. 139: Ps. 22: . (3) heute, utilitas nativita
tis ad praesentia tempora manat: et quotidie spiritualiter nascitur in cordibus fidelium.
(4) ex maria virgine, post et ante partum virgine: Matt: 1: . n. Joseph habuit
domum [illegible], nec obstat locus: vid: Gen: 8: . Matt: 18: . (5) zu trost
[illegible] non assistit nunc angelorum, d. semen Abrahae. Ebr: 2: . 2. Cor: 8:
[illegible] est unser aller: [illegible] ex [illegible] culpa [illegible] statim nati
[illegible] liberat à morte
morimur spiritualiter et morte, Christus natus nativitate sanctificat: liberat à morte
et diabolo. [illegible] dicitur [illegible] der süsse Jesus Christ: In Evange
lio videbimus adimpletionem Propheticae [illegible] censu et indictione, videbimus mundi
Caesari obedientem: unde mandatum [illegible] erat [illegible], [illegible] singulari
[illegible] patriam veniret: disce omnia divina
directione corda omnium direxit ut Christus in sua patria [illegible] erat: disce ma
directioni subditum: [illegible], [illegible] subiecti, [illegible] Judaeis [illegible] erat: disce ma
gistratui obedire. 1. Petr: 2: . [illegible] sub specie religionis magistratui non neganda obedientia
Rom: 13: . in rebus humanis Actor: 4: . quivis quilibet [illegible] sui status: incommodi
tates non impediunt obedientiam magistratui: [illegible] [illegible]: [illegible] fami
liam et facultates: [illegible] Judaeis, liber populus [illegible] erat: [illegible] seiner Obrigk
[illegible] ordinavit ut
vid: Jos: 7: . Deus ordinavit [illegible] temporale [illegible], Deus ordinavit ut
Messias veniat nasciturus Bethlehemum: Messias erat nasciturus sublato [illegible] diminutione
Gen: 49: 10. Judaei [illegible] Jos: 1: . Sceptrum Israeliticum [illegible]
[illegible], et 150. annum ante Christum non erat sceptrum in [illegible] Davidica, sed macca
[illegible] adhuc aliqui subsistebant, Synedrium [illegible], quos Herodes extirpavit:
[illegible] Judaeis nimium [illegible] et favent, et magnam libertatem [illegible], gravem
[illegible] Dei Jesu [illegible]: [illegible] Christum negant, [illegible] Judaeis [illegible] Dei mandatum
[illegible] in illorum Idololatrias [illegible] Christum [illegible] Christus
[illegible] Christiani [illegible], Christum non [illegible] Judaeis [illegible] et gentilibus venisse.
zu halten: [illegible] verò Christiani [illegible] Christum [illegible] Esaiae: 49: . Gal: 3: .
[illegible] eramus [illegible]: Oseae. 1. Joh: 1: . Esaiae: 49: . Col: 1:
[illegible] Christiani vivere [illegible], non sicut gentilis, qui non [illegible] Christus. Colos: 1:
Christianus v. Christiane vivere [illegible], non sicut gentilis, qui non [illegible] Christum scribamur
in [illegible] Jesu, ut ex libro censuum diaboli liberati in librum Christi scribamur
Esaiae. 49: [illegible]: 2: Luc: 10: . Esaiae. 35: .

Evangel: in festo S. Stephani: Matt: 23:34. Siehe ich sende zu euch p. Hr. D. Spener. 89.
Angelicæ comparitiones in V.T. fuerunt frequentiores, hodie, postquam nobis filius, 26. xbr. 1670.
q omnia manifestavit: Hebr: 1: . nobisque scripta reliquit, q intuentur pastores conci
onant, non egemus angelis: olim pastores sunt angeli Dei, nostri fratres, q nobis non ita
terribiliter compararent, n. angelicæ parilitatem timore et pudore incuterent.
et posset diabolus sub umbra angeli lucis subrepere: adeoque utilius nobis est, non ab an
gelis, d. ministerio hominum dei voluntate discere, attamen fiat voluntas Domini.
fac. in Evangel: videamus Christum mittentem Prophetas, Apostolos p. darumb siehe ich
nota. (1) mittentem, (2) missos,
sende zu euch.
(3) terminus. (4.) missio. (1) siehe siehe, observa beneficium divinum. Ich Deus homo, in
statu exinanitionis et exaltationis: idem facit hodie: Ephes: 4: . cum Patre et SSp. Christus
facit in statu regium, et Propheticum: (2) Propheten, qui donis non ordinariis instruebantur:
Act: 21: . Apoc: 1: . 4 Prophetias V.T. et loca obscuriora Scripturæ explicabant. Cor: 1:
Weise, Apostoli non carnaliter, n. eadem erant simplices: erudit v. in Christo, in cognitione
et vita non tantum sua, d. et aliorum ordinanda: Schriftgelehrte: q cognitione linguarum
loca Scripturæ ex aliis explicarunt, adversariis respondebant, doctrinam amplificabant.
Act: 18: . Ephes: 4: . nota beneficentiam divinam dona diversimode dispen
santem, ultimo observavimus hinc dignitatem Dei, et subinde q donis discernere,
nemo, nisi negligant, maxime donis in specie, der Obrist geringere, q non suff.
est, disce q non ita multa dona habet, non spernere: n. Christus eum instruxit: dona
splendidissima eruditionis sint q non in oculis Dei acceptissima: (3) zu euch:
Pharisæis et scribis: Theologis et fidelibus: et quæ hæc ad totum populum Israeliticum: disce
magistratum et ministerium in ea re primas agere: et horum exempla populus sequitur, horum
peccata in eos puniuntur: die meiste Schuld des gefallenen Christenthumbs liegt
ungezweifelt an einem und dem andern oberstand: wenn diese ihre Pflicht thäten
würde der Teufel nicht so mächtig, und gott so allmächtig seyn: gottes wort geht
zu forderst an niedrigeste bey andern nicht forsich, so wird es auch an
und gemeinglich habe: ergo oremus q assistentia S. Sp: igitur in electione
horum gratiam q gloriæ Dei diligentes vigilantes: peccata populi magistra
tui imputantur, et q magistratus negligit eidem imputatur q dolo l. viribus
culpa tales elegerunt: subditi v. orent q decenti superiorum ordinatione: (4) Sende
alios immediate, alios mediantibus his immediate vocatis: et instructos fecit Christus
qui missi: homines ex fide bona vocant, Deus, q mandant, instruit. disce Christi et
quos misit: homines ex fide bona vocant, Deus, q mandat, instruit. disce Christi est
pro Deum, q tantis donis instruit suos legatos: sed cur hæc tractatur hoc festo:
Bx. sequentes ex textu, hæc doctrina erit q hæc missio sit effectus nati Christi: (1)
Christus natus fuit Pastor q omne gestum patris revelavit, uti iv. etiam disputavit, ad
30. et seq. domini p. (2) objectum veræ gratiæ non potissimum regimen Dei q Christi
nativitatem facta: q pauperis natus pati incepit: (3) ipsum officium Evangelistarum
ex Christi nativitate fundatur: Gal: 4: . (4) hoc officium promovet spiritualem Christi na
tivitatem in cordibus, sine q carnalis tibi nihil prodest: Gal: 4: . Apoc: 12: . Matt:
12: . Pastores sunt qs. obstetrices huius nativitatis, dolores partus gerunt legis
incutientes, et Evangelio parturientes, reficientes: Ergo honoremus legatos non
incutientes, et Evangelio parturientes, reficientes: Ergo honoremus legatos non
qdem externe, d. ita ut ex eorum officio Christi nativitas in corde tuo facilitetur:
singuli scrutemini an Christus in cordibus vestris natus sit? sine q carnalis tibi nihil prodest,
ubi Christus est, ibi vivit, ubi vivit ibi agit: si sentis gaudium in divinis, bene
est, Christus vivit, scrutare an hoc sit carnalis securitas: vides amorem Christi erga te:
in Danae eundem intime pijssimi vivis q ipse passurus et moriturus, bona sustentaturus
eundem nunquam offensurus, ebriando, fugiendo occasiones fraudum, negligens pauperum, amor
mundanorum: superb. vestium et aliorum rerum. bene est, Christus vivit in te:

Sin v. vivere cum Christo mori, et solatium in Christi nativitate sumere, so müssen wir das im gottes nahmen, Christus ist d in dir, [illegible] [illegible] = dir: warhafftig der richtens, demüthige [illegible], gütthätige [illegible] wo, und nicht in einem [illegible] welcher seinen leib und [illegible], so viel müglich, ehrlich zu werden: Jam sociare [illegible] d in Christo, so [illegible] alles was der [illegible] hatt was kost, d an: 4. [illegible] [illegible] so viel [illegible] [illegible] [illegible]: Sin v. Christus de [illegible], licet in imbecillitate, servare Christus, qui nihil minus, et in te in corpore [illegible] sanitudinis [illegible], in firmitate d respiciet, tandem te faciet gloriosum, Christus crescet in te, tu in illo: et quod jam cum labore facis, tandem fiet cum gaudio: caro tandem deponet Christus [illegible] [illegible] in [illegible].

Epistola Festo S. Stephani Act: 6: 8. Stephanus aber voll kräfften.

Hr. Daum[?]. Sanct. 26. Xbr. 1670. Ad Christo pueros [illegible], in rei veritate [illegible], Christi [illegible] bona, mali poenas [illegible]: disce: [illegible] Christi apostolos mittentis: id Christo hodiernum Evangelium [illegible], Epistola vero de Stephano testatur: sic [illegible] ordinarie. actor: 6: , et in [illegible] na [illegible]: [illegible] Apostolo [illegible] et [illegible] Stephano [illegible]: ideoque [illegible] Dei [illegible], [illegible] pueris [illegible], Christus ipse poenam [illegible]: vid: Ps: 91. Nos Deo gratias debemus, [illegible] nobis [illegible] mittit, [illegible] audiamus: [illegible] obediamus: aliorum [illegible] cordis [illegible], [illegible] Christo replebit, [illegible]: [illegible] alii [illegible] temporis templa habuerunt, [illegible] nihil [illegible] de vero Deo ejusque filio. videns Stephani [illegible], [illegible] particulari v. [illegible] videmus Stephanum [illegible], [illegible] [illegible] cum [illegible] (1). gratia, [illegible] Scholas habuisse, admonitos [illegible] Christus frequentavit, d. hoc nihil valebat, [illegible] rejecta pietate [illegible] (2) [illegible], die Libertiner forte ingenia excellentiora e servis libertate donata, a Libertino fundatore [illegible], vel loco libero [illegible] adventitiorum, [illegible] scholae origine [illegible] Christi [illegible]: [illegible] in simplicitate Christi manent, apud eos [illegible] excessum [illegible], hodie peccatur in defectum, divina d [illegible] sustentatur, das [illegible] das [illegible] soll auch [illegible] werden, [illegible] defectus et depravatae Scholas, jam doctrina d de [illegible] Scholarum: [illegible] defectus [illegible] Scholae docent [illegible] nosse Deum et [illegible] Christi [illegible] et olim Judaei: Scholae [illegible] hodie mittendi [illegible] in formam d. [illegible] nosse [illegible] Deus olim [illegible], qui nihil, hodie [illegible] pater familias in Magistratus [illegible] Ecclesiae, in Schola erudiendus: [illegible] Adam [illegible] Scholae bene discant quod quisque doceat: Deus Praeceptor [illegible]: Adam docuit. Gen: 5. Noah. Abraham. Gen: 18: . Eli: 1 Sam: 1: . Samuel. 1. Sam: 10. Elias. 2. Reg: 2: . Daniel Dan: 1: . Judaei: Luc: 4: . Patres, Basilius, Nazianzenus, Hieronymus: in Papatum ordinatae Scholae: [illegible] post aureum bulla multiplicatae: nulla et malae Scholae [illegible] defectus maximi, et [illegible] terrorum: [illegible] corrumpuntur, depravata doctrina: [illegible] eruditio [illegible] idolo colitur, neglecta pietate: eruditione [illegible] majores [illegible], cum ruina Ecclesiae, Reipublicae: eruditio, [illegible] pietate [illegible] gladius in manu furiosi, Christiani sciamus et pueros doceamus pietatem majore [illegible] eruditione: d negligimus eruditionem, d. [illegible] cum pietati: (2) defectus disciplinae: d [illegible] [illegible] Gentiles, nobis deficit disciplina [illegible] habemus [illegible] [illegible] et d observamus. (2) [illegible] [illegible] [illegible] (3) [illegible] nobiliores d [illegible] [illegible], a. [illegible] hoc [illegible] conveniet: [illegible] werden [illegible] Libertiner, die auch [illegible]

gott [illegible] wohl [illegible]: gottlose [illegible], tyrannische regent, un-
bendige [illegible]: discite exemplorum scholarum: exemplorum scholaris,
q[uod] [illegible] scholas [illegible], q[uod] [illegible] docentis [illegible] excusationi [illegible]
[illegible] aliorum officium [illegible] fecistis, discite exemplorum [illegible] discipuli, discipu-
lorum parentes, [illegible] scholae, futurum [illegible] tormentum: [illegible]
rer et [illegible] [illegible] fuistis, et [illegible] [illegible], [illegible]. tandem Xstus [illegible]
vobis dabit [illegible].

Evangel: in festo Circumcisionis Luc: 2: 21. Von der Beschneidung Xsti. M. D. Spener. 1. Jan: 1671.
Apoc: 1: 21: 22. Xstus [illegible], discitur q[uod] [illegible] in se, alterum (2) [illegible] erga crea-
[illegible] colossi: 1: . causa omnium, efficiens et finalis. (3) [illegible] obligatio omnium creaturarum,
[illegible], [illegible]? [illegible] initium et finis omnium [illegible] actionum: [illegible] initio tempo-
ris: Evangelium tractat 1. de circumcisione 2. impositione nominis: post meridiem de nomi-
[illegible] de circumcisione: ante q[uam] [illegible] circumcisio [illegible] 2. [illegible] sacramentum cir-
cumcisionis [illegible]: Gen: 17: hoc [illegible]: in ejus locum successit baptismus, et re-
manet circumcisio cordis, ubi nota. 1. ejus naturam, 2. necessitatem: (1) [illegible]
poenitentia, agnitionem peccatorum, fiducialem apprehensionem Xsti, novam obedientiam.
nota. 1. circumcisionem: Deus [illegible] foedus [illegible] stabilivit: [illegible] nos circumcidit: Deut:
30: . carnale [illegible] [illegible]. nullus [illegible] resecare: q[uod] notale poenitentiam
differentes: Gen: 17: . Abraham se et alios circumcidit: gratiam divinam oblatam [illegible]
rejiciamus, [illegible] vere à Deo datas officium faciamus erga nos et alios: (2)
media [illegible] verbum et [illegible]: [illegible]: Lex, Evangelium. Baptisma nos [illegible] Col: 2: . [illegible]
[illegible] inhabitans Xsti efficacior fit: (3) circumcidendus [illegible], Cor: Deut: 10:
Jerem: 9: . Lev: 26: Ezech: 16: 44: . [illegible] cum [illegible] omnibus: Intellectus
[illegible] caecitas, [illegible], a. voluntate amor [illegible], ab [illegible], amor
mundi, inde [illegible] cogitationes p. circumcidat. [illegible]: 6: Act: 7: . [illegible]
corda [illegible] circumcisa, externorum circumcisio facile [illegible]: hoc [illegible] origo [illegible]:
[illegible] Mensch [illegible] ganz [illegible]: Circumcisio [illegible]
[illegible], circumcide [illegible] natur, origin. et act. Coloss: 2: . Lex circumcisionem
venientibus fidei, eandem ex evangelio nobis [illegible]: [illegible] quotidie [illegible]
[illegible]: avare circumcide cor, agnosce detestabilitatem, [illegible]
[illegible], observa justitiam, amare beneficentiam: [illegible] alium vitiis p. [illegible] Xstum
[illegible], Hac circumcisio cordis [illegible] invisibilis, Rom: 2: . [illegible]
respicile, Hac circumcisio cordis [illegible], [illegible], iracundum, avarum, [illegible] circumcisus,
visibiles, [illegible] ebriosum, [illegible], iracundum, avarum, [illegible]
[illegible] de [illegible] judica: Hac circumcisio [illegible] iterat; quotidie exercenda
varii affectus cor [illegible] turbant, [illegible] ex diuturnitate radices altiores agunt:
circumcisio erat dolore et apud gentiles dedecori: nostra circumcisio [illegible]
difficilis carni: renunciandum voluptatibus: exemplum [illegible] circumcisio. varium igno-
miniis diffamata: Job: 13: [illegible], [illegible] fresser, [illegible]
[illegible], [illegible] [illegible] noch [illegible] sind. [illegible]
[illegible] [illegible] so lang [illegible], wird der Teufel
[illegible], vide [illegible] Aegypti: Hebr: 11. [illegible] ab, ne videant, [illegible]:
hoc [illegible] ab [illegible] infirmitas, [illegible] timore [illegible], [illegible]
[illegible] so [illegible] die welt, [illegible] wird [illegible]
[illegible]: merces gloria hac circumcisione vid: Sap: 5:

Circumcisio necessaria est sine hac nemo Deo placet, nullum sacrificium
ei gratum, Jeremiae 9: (2) sine hac nemo intrat in regnum Dei: tantum qui
numquam fuit circumcisus, quam qui non amplius est in eo statu: Consideremus media
ex quibus benedictionem anni expectare possimus: haec est circumcisio cordis
exercitium et ostium [illegible]: necessaria est ex supradictis, nam sine ea
ist unser beicht, unser kirch gehen, abendmahl brauchen nichts nütz, [illegible]
[illegible] den gottlosen wohl gehen? Ex. ob sie lauter werkhen für Gott,
Deus malis grauiens, eorum non puniens, resp. [illegible], grauiores poenas
differt: non obstat quod baptisati sumus, ergo regenerati sumus? Ex. hoc in
[illegible] scripturae, nam qui ex Judaeis ad gentes relabebat non erant Judaei, sic fides
in nobis regnat, peiores sumus ac si numquam fuissemus regenerati: similia,
re an sis in statu circumcisorum et circumcidentium: Si externa videmus
signa habemus non circumcisorum: emendatio nulla fit, publica scandala manent,
Leichtfertigkeit des Christenthums zeiget gewiss die [illegible] beschnitten seyen,
als wir [illegible] halten: es will einer mehr [illegible] seyn, [illegible]
als wir [illegible]: wir solle nun denken dass diese beschnitten
zu sündigen [illegible] solle: wir solle [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
seyn? [illegible] wird [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] haben, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] darumb, weil man alles auf das [illegible] [illegible]
ankommen lasst: Quanta beneficia accepimus? semper quanta hoc anno?
Christus varias species explicabat: 677: [illegible]: spiritualia maiora sunt:
688: baptisati sunt: spiritualia mundus non estimat, [illegible] in cor,
dib. eorum fuerit [illegible]: quod fecerit in usu S. Coenae. inde ad diligentiorem
[illegible] audite minas Domini: jam sterum lapsus in
circumcisionem [illegible]: [illegible] audite minas Domini: jam [illegible]
annus [illegible] termini poenitentiae, qui scit quanto tempore restet ad finem:
videtis virgam in manu domini, videmus facem ignium, necessarium est cordibus
[illegible]: Circumcidamus igitur, considerantes necessitatem circumcisionis,
fidei remedium, vivae efficacis, apprehendentes, exercentes sacerdotium
spirituale, orantes auxilium divinum. oremus, ut Deus velit caput
[illegible] in novo gloriam: Collegis opto circumcisionem cordis, oris, manuum
aller [illegible], fleischliche absicht, worinnen wir [illegible] auf [illegible] und nicht
auf gottes ehre sehen, repleat corda et spiritus S. S. Spiritus, [illegible] non sui
gloriam, magistratui et officialibus circumcisionem à cordibus, [illegible] Deo
[illegible] reipublicae nostrae, referet Deus [illegible] [illegible] [illegible], publicis
[illegible]: repleat corda S. Spiritu, amore justitiae, fiducia fidei, et [illegible]
benedicat reformationi [illegible], ut reddant [illegible], [illegible]
familiarum. circumcisionem negligentiae in spiritualibus, ut discat filiorum
et familiae curam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] subditis [illegible]. opto
circumcisionem [illegible] valitatis, in gratitudinis. Deus det patientiam
et ne seducat exemplis malis: Deus largiat omnibus Christianis [illegible] toti mundo
hanc circumcisionem, ut Deus tollat [illegible] [illegible]. p. p.

Evangel: Festo Circumcis: à meridie, von dem Nahmen Jesu. H. Dannhauer. 1. Jan: 1671.

1. Pet: 4: es ist genug, daß ihr die vergangene Zeit zugebracht habt, nach heidnischem willen p. nota: ad quos scribat, Judaeos et gentiles, qui vixerunt vitam gentilem: mali voluntate, qui vixerunt luxuria p. ô hac vita sola patrabant, d. hac vita [illegible] habebant: ad minimum omnium cor fuit immundum. Intus sentit dicat sufficere [illegible] depravationem: jam tempus esse emendationis. Idem aut dicamus et nos, ô quamus de majoribus. ipsi vixerunt ut gentiles, et bonum externum apparet sincere conde [illegible] diu. vitiorum extremitates satis vidimus, quae habemus, et ebrietate et peccato habemus: Idololatriam patrant avari, [illegible] cultores, externis rebus divinis acquiescentes: dicamus sufficiunt vita [illegible]: cogitemus nos [illegible] Christiani, nos tanta beneficiis divinis et temporalibus affectos: ne forte Deus auferat, quae gratis largitus est, per morte inopinata [illegible]: Opto ut Deus omnibus det propositum desistendi à peccatis, ô desistendi ab officio [illegible] suo: In Evangelio consideramus nomen Jesu: nota tempus impositionis: vid: Evangel: 8. die. Gen: 17: disce quod sciat nomen [illegible]: sc: Deus [illegible] omnia bona Christi. pater, filius, SS. [illegible] suum in temporalibus et aeternis: vicissim nos [illegible] [illegible] mundi et diabolo et dies vitae: hac gratia divina [illegible] obedientiam possit: jam [illegible] an Adamo vivat an mortuus sit! hanc gentilem pietatem deponere, et [illegible] divinum ex hac parte recipere: nomen imponentem: Gabriel nominavit, Luc: 1: unde à parentibus impositum ex decreto divino: disce nomen infantum sanctum eligendum. [illegible] memoria multorum virtutum, compatres [illegible] divina agunt, nomen imponentes: [illegible] inde mala [illegible], [illegible] pater et compater ad baptismum ô comparent, ubi [illegible] ella baptisant: significatione nominis. Judaeis familiare erat, nomina vel re [illegible] vel [illegible] indicare, ut Matt: Hac. p. Jesus, quod salvatorem: Matt: 1: [illegible] Esaie. 12: . Hic Jesus comparatur cum Josua. Hebr: 4: . Hic ô [illegible] salvator, et satis fecit [illegible] divinae, gratiam largit, incipit novum gaudium [illegible] vae vitae: gaudium facit in pugna [illegible] diabolum, extinguit dolores mortis, [illegible] damnationis, gaudium aeternum [illegible] in fide illic in plenitudine: ô sancti jesu, quid dicamus de amore Jesu, maledictus sit [illegible] peccatum [illegible], [illegible] nectar Jesus tam dulcis sit, hoc nectar et ambrosia piis cordibus: multi hoc ô sentiunt, unde [illegible] hoc [illegible] Rhetoricas exclamationes: die welt [illegible] selbs [illegible] nicht [illegible], weil sie die welt lieben: [illegible] [illegible] [illegible] gustata [illegible] de Christo nihil sentiunt, et mundanis [illegible] ingrati: aegroti, avari, p. medicus, divitias [illegible] sit [illegible], ô ac cadamus ad eum, ô carnales, mundani! gott wolle sich unser erbarmen, wann ihr auch noch erbarmen woll sich, die ihr euch selbst nicht über euch erbarmet, et violenter rejiciunt dona Christi. die übrige mögen [illegible] auß und [illegible] die [illegible], den Nahmen Jesu mißbrauchen, wie sie wollen, es wird ihnen zu schwerer verdammniß gereichen: ist noch [illegible] [illegible] [illegible] nachtruck bey dir, noli [illegible] nomen Jesu, [illegible] nomen [illegible] [illegible] o [illegible] [illegible] ex nomine Jesus [illegible], hodie vitam novam incipiat, Deus gratiam largiet ad [illegible] beatitudinem:/. [illegible] hat lieb [illegible] Jesulein:/

94. Evangel: Domin: 1. post Epiphan: Luc: 11: 42. da Jesus zwelff Jahr alt war.
H. D. Spener. Christianismus qb theoriam praxin requirit: videamus applicationem Baptismi, inde
8. Jan: 1671. manantem doctrinam, quod Baptismus nos tradat ab omnibus peccatis: urgentes causae sunt:
1. promissio nostra urget ne petulanter peccemus, spondentes widersagstu? respon-
dimus Ja. ich widersage dem teufel, alle seinem wercken, und der weltlichen uppig-
keit: Iste sponderis de fide passive recipienda, et in ordine divino conser-
vanda. vid: 1. Petr: 2: . ejus promissa servemus. 2: excellentia donorum quae rece-
pimus (1) filiale jus, quod regenerati sumus ex filiis irae filii gratiae, fratres Christi:
filii diaboli patris opera faciunt, si sumus soliq[illegible] boni filii: hoc mundanus dignitatem
suam aestimat, quam in hac conditione et opposita [illegible]: Ergo exhibeamus nos patri, ne
dedecorasse sumus, ejus exemplum sequamur, (2) meritum Christi, Gal: 3: . ejus justitiam
fide apprehendamus, quae sic nostra fit ex gratia: Ergo non repetamus peccato nos,
suam: Rom: 6: . liberati à peccato et diabolo, non denuo simus servi: recurren-
tes ad peccati servitia, quia injuriat liberator: 1. Petr: 2: . Joh: 8: .
Rom: 6: tot: (3) illuminationem, renovationem, inhabitationem S. S. act: 15: . 1. Cor: 3:
quovis vires largitur, ergo ne ambulemus in tenebris, renovati non resistamus, eum non expellamus.
3. Pericula imminentia: n. (1) Baptisati peccata sunt graviora, siquidem ex malitia
fiunt, quam non renati: (2) beatitudo et salus acquisita amittitur ex parte nostra per
peccata voluntaria: (3) poena baptisati gravior non peccantis et non revertentis.
Matt: 11: . 2. Petr: 2: . n. baptismus et regeneratio per accedens damnosa fit:
In Evangelio visio. (1) Parentum migratio, (2) Jesu comitatus. (3) Jesu remansio,
In videbimus revertentes parentes Jesum quaerentes: sie meinet aber er
wäre unter der geferde: nota 1. Erroneam opinionem, aber concilit prio-
ris, sc: remansisse Jesum, parentes erant securi; Die Maria Joseph meinet citra
fundamentum, forte [illegible] gratia movebat, ut non dubitarint eum omnibus gratissimum
in aliquibus [illegible]: hac culpa parentum gravis erat: filium tantum
non diligentissime curare: vide testimonium securitatis apud regeneratos subrepen-
tis [illegible]. magno dolore agnita. disce Mariam non sine peccato fuisse, ut verbum
Dei [illegible] ipsa [illegible] perfectissima et beata inter omnes mulieres: Nostri pa-
rentes, filios negligentes, sciunt filios suos in ista [illegible] S. Spiritu, [illegible] malos
malo facile inflammari: eorum per dictum quod multis annis non corrigitur: non puta fi-
lium [illegible] nihil mali facturum et passurum: in spiritualibus securi sumus, in tempo-
ralibus vigilantissimi: Deus non judicabit quod putaris, [illegible] quomodo ipsi auscultaveris:
2. frustraneum laborem, multo labore quaerebant: quod bonum non! Utinam nostri
parentes hoc imitarentur: diese lehr ist die nothwendigste in der gantzen statt:
parentes hoc [illegible] gravissimum, parentibus [illegible] filiorum ne,
omissionum peccatum hocce parentum non gravissimum, parentibus seduxerint, gravat etiam negligentia parentis
[illegible], imputatur, et [illegible] dementia [illegible]: hoc bona [illegible] in
neglecta omnia temporalia quaerere dementia [illegible] sufficiunt, [illegible]: quod quod sedum
altera vita: [illegible] disciplinae non sufficit, gulae indulgendo? gravius agunt, quam
cum filios! execrando, fugiendo, gulae indulgendo! parentes Christi quaerunt
eos occidunt: quod quod nec aliis [illegible] ubi non erat, sic et nos, [illegible]
filium inter cognatos et amicos: quaerunt ubi non erat, sic [illegible] quomodo amittatur:
2: disce quod [illegible] Christus spiritualiter amittatur: 1. per peccata malitiosa. n. per hac peccata aperit
ille nobis ut [illegible] amittit. 2. per [illegible] excellentibus. 2. per securitatem, hae pessima seductio:
januam hostibus, Christum expellentibus. [illegible] wir gott lob nicht so verstossen,
ich bin ein wiedergeborner Christ [illegible] gutes hält: inde incipimus levia peccata
wird mir schon [illegible] gutes hält: inde incipimus levia peccata
et in maximum descrimus, putantes nos semper habere Christum, et longius

et longius ab eo semper recedimus. Ex. in tentationib. spiritualib. [illegible]
tu Jesu praesentiam agnoscimus, (2) quid sequatur amissionem, i. non sentimus eum ab-
esse, putant adeo, vel absentiam non curant: si Spiritus S. monet, nec audiunt
si obstinati ac [illegible] sub[illegible]acent, qui v. audiunt S. Sanct. illi [illegible] quaerunt Jesu
[illegible] quaerunt [illegible], [illegible], sie wollen absolviret seyn, aber
[illegible] wollen Christo dienen, doch mit der welt [illegible] andern [illegible]
[illegible] quaerentes Jesum non inveniunt, qui v. Spiritui S. sequuntur: qui sentiunt dolores
cordis amissi Jesu. et à dolorosis invenitur in loco ubi [illegible]:
(3) quid faciendum? Rx. q. in gratia Dei, [illegible], ne Christum expellat [illegible]
[illegible] superiores, quod caveamus: [illegible] leviter [illegible], an ad normam [illegible]
na Evangelica composita sint: securitas maxime noxia [illegible]
ambulare prudenter: Ψ: 119: . [illegible] peccatum debilitat spiritus [illegible]
ratur caro: 2. cogita semper quae ratione tibi cum Deo [illegible]: an habeas Jesum
[illegible]: Ψ. 131: . vide an cor tuum sit [illegible] fide, et odio peccatorum aliarum
[illegible] et acceptum, cum proposito et [illegible] [illegible] [illegible]
habes Christum, gaude, et cura ne amittas, amissum v. quaere sine intermissione:
fac poenitentiam: Consolatio [illegible] Christum magis [illegible] [illegible] inveniat, quam [illegible]
ad quaerendum si Sp. S. non resistimus, rectam viam ad eum ducimur, qui si eum iterum
invenimus, reficit omnes molestias quas quaerendo habuimus, et qui amissi pretium
agnovit, iterum inventum diligentius observat: hic dirigente Deo ipsa pre-
cata [illegible] utilia [illegible]: Deo gloria!

Dominic: 1. post Epiphan: à meridie [illegible] Symb. Apost. von erschaffung der welt. [illegible] 8. Jan: 1671.
novum annum incipimus, utinam veterib. peccatis [illegible] novum annum [illegible] in
[illegible]! natus Christus [illegible], ut nos renascamur, circumcisus Christus ut spiritualiter
circumcidamur, quod non [illegible] discere, [illegible] Adamum malas cogitationes et
peccata [illegible] occidere, affectus fraenare, et [illegible] bonis cogitationibus vacare:
fide vivere: p. Ephes: 4: . Magnum peccatum [illegible] audire,
[illegible]! videte vitam vestram
illud [illegible] vero agnoscere, nec [illegible] se emendare velle!
[illegible] [illegible] vita agitis, quam gentibus [illegible]:
ihr [illegible], qui talem vitam agitis, quam gentilibus [illegible]:
cogita quae beneficia tibi Deus exhibuerit, quibus malis [illegible] eundem offenderis, si in
hac [illegible] quotidie versaris indeque emendationi vitae studeas, [illegible]: si
hac plane non facis, so ist die verdammniß hasz zu besorgen: [illegible] zu greiffen
[illegible] widerholt [illegible], [illegible] die [illegible] nicht aus: qui differt poenitentiam, eo tem-
[illegible] resipiscere: 1. Petri
re qui [illegible] vult, poenitentiam [illegible] [illegible] [illegible]
oes creaturae nos monent ad emendationem vitae: Jam considerabimus
terram: sc: globum terrae aquaeum. disce. 1 quomodo facta sit? Rx. ex chaos [illegible] erat
Deus terram ab aquis separavit: disce Deum esse Deum ordinis Ephes: 5:
[illegible] rerum. Deus terram ab aquis separavit: [illegible] in ordine Christianismi, Dei filius haberi vix potes:
2. Tess: 3: . [illegible] si non vivis in ordine Christianismi, Dei filius haberi vix potes:
2. quid sit terra, Rx. [illegible] et [illegible] Elementum, positum inter aquas aere et igne: vide
originem tuam, unde ortus, eodem [illegible]: Gen: 3: . notate [illegible], qui non resipis-
[illegible] donec Deus vos abjiciat: Syrac: 10: . animam habemus à Deo, [illegible]
[illegible] neglecta corpori indulgere: Phil: 3. 3. basin et locum terrae? Rx. in
hac neglecta corpori indulgere: Phil: 3. [illegible] sit: suo centro [illegible]:
medio mundi, ut coelum omnibus partibus [illegible]. [illegible] quae ratione tum
verbo Dei tenetur. Ebr: 1: . adeoque in sacra scriptura discimus quae ratione tum
mana non penetrat; illius veritatem credamus, etiam si [illegible] te in vita [illegible]
non potes salvari, idque contra seductorum calumniam:

p magnitudine, circiter 5400. 1718 semidiametri: 816.
utilitas manifestissima e, ad victu et amictu eaq agnosce beneficentia
creatoris, q nihil te ex eo, - qz tandem repeteris: ō abutere donis Dei in
contempt Dei, miseria fratris. p. 1. Cor: 7: . p finem; Luc: 21: . annihila
bit: Luc: 21: . 2. Pet: 3: . nota Xsti ex terra corp suu assumeas, petra
ee salutis. Matt: 16: . Lapis scissg. V. 18. Esaie. 28: . Rom 9: Luc: 2:
Xsty portat dolores nros - caus, sc: peccatis: dura molliendu: Luc: 15:
Nos maledicti vermes terreni p benedicta Terra Xsti regeniti: Xsty
ē Deg nr terrae, nos vasalli. 24. V. Matt: 25: Luc: 12: . ratione Deg poscet:
q dicitis diuites superbientes, pauperes luxuriantes p portione vestri patrimonii:
Deg bona largit, ut gratiam ferat: videte corp habemg terrenu
inter terrena agimg, tandem terra futuri, aliquando frangetur vas terrenu
et redibit novg ēēe.

Dom. 2. Post Epiphan: Joh: 2: 1. Von der Hochzeit zu Cana: p.

H. D. Sprung.
15. Januari
1674.

Dominic: 2. Post Epiphan: Joh: 2: 1. Beneficia divina accipientes grati ēē debemg, Certu - S. Coenae fructg
cōicaōis ēē debent: (1) confirmaō fidei, et inhabitaō Xsti fructg st ipsig Sacramenti
(2) amor erga Deu. (3) amor erga Xtianu: (4) patientia - ad
(1) gratias āo. (2) ...: (1) corporaliter refecti gratias agimg: multo magis hic: sc: - Ecclesia et
versibg. ... corde et ore hymnis et cantilenis Deu glorificemg, considerantes magni
domi, semp corde et ore ... et cantilenis. ex parte nra ppter indignitate, et egestate, ex parte Dei ppter altitu
tudine beneficii ex parte nra ppter indignitate, et egestate, sup sanguine suo nos reficientis: hoc sint cogi
dine divine majestatis corpore et sanguine suo nos reficientis: hoc sint cogi
tatio et colloqa nra: hic sentiet comunicans inhabitaōem Xsti: hoc ē morti
Xsti nunciare: 1. Cor: 11. (2) amor excitet, et conservet, q oib peccatis renunciabit
ad refectaōem spans: hac, diligentia & clamdat, unig Dei spalio: Deg nos prig ama
vit, Xsty vult nobiscu uniri: qs ex amore Xsti recusare audet: 1. Joh: 4:
Xsty totg - amor, et amore excitabit: at q Xstu ō amat, & senserunt amore Xsti:
(3) āer hoīes bene, et male factores, - corporalib. et spiritualib. in q bona faci
end: eunde Xsty redemit: ubi Xsty - nobis vivit, amabimg oēs, qs Xsty amat:
(4) expectanda ōis voluntas Dei, q p nobis ipse mortuus ē, ipse Salvator varie passg
ē, commiseratione gerens nobiscu, et religio nostra ē, ferre Xsti cruce: hor fructg
opatur Spiritus Sancto ō resistamg: idq ō uno die, sed semp et languente
firmissimo proposito coitaō reiteranda ē, novo pacto et proposito: infirmis v. q
post coenā hac ō sentientes dolent, scrupulu ō facimg. d. securae oblocquimur, q
fructg hos negligunt: - Evangelio seqāz viso, videbimg (1) nuptiae. (2) invitaōe
Xsti et matris: hac videbimg defect viri et intercessione matris: Und der
et an... ... rota. 1. defectg viri: 2 intercessione matris.
in Judaeis consuet erat qbg dā ceremoniis ubi vino ... 104. Judic: 9: : nota licet scriptu
ō sit vini usu fuisse ante Noah: atq abusg ejg maximg sit, usu ejg lic. ... mixe
licitu, ad confortaōe corporis, et decente laetitiam: vō gebrauch, ō sufficiebat ad qo
reliquu erat: hic defectg turbabat laetitia et sponsis erat dedecori, potissimu
v. qa ad qudā Judaicas ceremonias vinu erat necessariu: pauperculi ō valebat
tā cito aliud comparare. 2. Die Mutter, q matre sponsoru agebat: ō agebat
... aliu serviebat: docet oēr obligatior
exhibitiaōem 1. Tim: 5: . d. cu suo incomodo aliu serviebat: docet oēr obligatior
ēē ad evitandā contemelia Xtiani: Maria hic ō d. noie suo, d. mater Domini, t
qa Xsty eidē durg respondit, ne dubitemg eā fuisse matre, tum ut videamg
fiducia matris ejg intentaōem, qualis matris in filiu confidendis: filig q auspiciu

auxilium implorant (1) tanquam agnati sponsorum (2) tanquam invitatae honorati (3) matris petitum non fuit reiectum, sunt ergo: maria hic lapsa est, tali modo, quo orans fiducia dignitatis suae, a mediis intercedentes ex hac causa Deus non exaudit, a petitum differt: Weib was hab ich mit dir zu schaffen, quasi unde maria scivit Jesum hic posse juvare. Ro. nondum vidit Christum miracula facere, Pontificiis, nam hoc miraculum primum fuit: sed maria audivit testimonia pastorum, magorum, Simeon, Hannae, vocem e coelo, sapientiam pueri etc. unde eum omnipotentem facile credebat, propheta dictorum gnara: sum fehl es ihr, modum exponendi et optimum, solum defectus Deo monstra. tamen ideo quia non faciunt, citra ulteriorem postulationem, peccavit Dominus maria, dum id quod se jure matris monere posse credebat, eique auxilio tempus praescribebat: hanc sibi piaculum capimus ex responso Christi, quod matrem in officio messiano non agnoscentis, sibique tempus auxilium reservantis: maria fuit exemplum infirmitatis humanae, frangilis ut aliquando lapsa est, quod non in gratia Sanctissimae virginis, et benedictae quibus mulieribus, sed quod pontificiis notatum quod Mariae ignominiosa obluxit, id est digna morte et sanguine filium eius Christi discere eum. Deum non verba, sed corda orantis respicere: e.g. orantes bonum corporale sub conditione voluntatis divinae, interim in suo postulanti id quod patimur, et erga tardantem impatientes sumus: hac causa est, cur Deus multas orationes verbotenus bene conceptas, non exaudiat: Doctrina est: quod Christianorum conjugium est status crucis: hic deficiebat vinum, procul dubio alia necessitas: sic qui facile alunt, oeconomia multa regenti, potissimum accedente morbo, bello, etc: idque hisce temporibus amore carentibus: saepe deficit non tantum vinum, sed etiam panis: alii filium carent, a. vix vivos amittunt, a. eorum neglectum expiant, ad miseriam conjugii urgent: alii aegrotant, p. duobus plura conjungunt, quam singulis: obstat hoc saepius! Ex. sed Deo moneo, ut sciat hoc ex ordine divino conjungere, adeoque discant (1) Juvenes, quod sit, ne illicito modo ad matrimonia contra voluntates parentum properent: nam qui intentio conjugium, volupitatibus desiderantes tædiosa invenientes iterum separari volunt, multum Christianae nes non competentia patrant: sed discant, an tempus sit maturum, ipsique magis conpetat, in hoc coelibatu, vel conjugium statu Deo magis servire: (2) maritandi et maritati inde discant, ut in ordine divino adversitates etc. 1. Cor: 7: adeoque quibus opus est ferat, ut in nuptiis non omnis modus solvat, sed decenter servet: (3) maritis adversa contingentibus rem nihil novam accidit, quibus non ita movetur ac alius qui solos delicias sibi fingentibus erant perfusi: qui bene facit, orant, auxiliumque divinum expectant: Consolatio licet matrimonium sit status crucis, tamen Dominus ordo divinus, atque crux non tollat ira Dei; sed castigatio paterna, bona spiritualia et temporalia operantem. ubi multa crux ibi multa consolatio: 2. Cor: 1. multi Juvenes, sola fuga temporalis adversitatis conjugia fugientes, corporique indulgentes, optime corrigerent crucibus matrimonii: hoc est manus Dei, debiatem ad multis peccatis: Deus omnia ferre juvat, tandem omnes adversitates tollit: interim vocat, mein stund ist noch nicht komen: tandem veniet, ad lacrymarum mutabit in vinum laetitiae, Deus adsistit.

Dominica 2. post Epiphan: à meridie In Symbolo Apostol: von vorsehung Gottes: 13. Jan: 1671.

Syrum quid dicat Israelitum molam: Reg: 20: . quisque confusum dictum est: Ethnici non capiebant suam ingentem vim, tam exiguae manum fuisse ut: et ethnicum dictum est, quod de pluralitate Deorum dixit (3) blaspheme negat Deo omnipotentiam (5) unicissimum hoc dictum, nam 100000 pedites et Ad 2000. viri occisi (6.) mendax dictum est, nam Syri genus explicat Deus in creatione imperat, mari, coelo p. ac Christi ibique Regiomontani legatus vidit in profundo maris virum aliquid portantem: eumque extraxerunt, quod nihil locutus tandem post moritur: circumstantibus Dei miracula mirantibus respondit, Ja wohl wann du es wüstest wie es ist geweßt.

98. consideratam creare terrae videamus aquam creatam cum terra creata
aq. Genes: ubi et terram illam globus terraqueus, aqua tertia die separata est: et gradiamur a notioribus ad notiora, aqua est humidum grave elementum,
p. fontes, Gen: 7: 8: Ψ:74. Prov: 8: Dan: 3. Tob: 8: aqua magnum
donum Dei: et ei separatio aquae a terra docet separationem Ecclesiae ab omni multi-
tudine [illegible] filii Dei: et fons salutis. Apoc: 7: scaturigines variae oriuntur flumi-
na faciunt, tandem in mare se fundentes: multi alii fluit de rivis, scaturigi-
nibus in altissimis montibus aqua veniunt ex mari salso et salsae. aliae calidae p, aliae
acidae, aliae salsae, aliae amarae, aliae metalla gerunt, aliae lapides faciunt:
Horeb cossus aquam dedit: Exod: 17. vide num: 20: ex aqua vinum factum
Jos: 20: hoc elementum caloris [illegible], aliorum longe utilius est: aves bibentes oculos
ad coelum tollunt: ingrato tandem aqua est dubitat. Luc: 16: Inde disce Christum esse
scaturiginem. Jerem: 2: Zachar: 13: Jos: 1. Job: 4: Apoc: 21: Apoc:
22: hac scaturigo negligitur: Jos: 1: et abundantibus noxia [illegible] 2 Cor: 2: alibi
magis alibi minus agit. 1. Petr: 3: hac effudit in omnem terram, fluvios Apo-
stolos: ex fontibus fidelium fluit rivi tandem mare Ecclesiae: hac aqua refocill
peccatorem afflictos: disce in regimine aquarum, omnipotentiam Dei, supprimentem suos,
ut eo altius eos extollat, ut fecit Josepho, Christo, (3) Mare cingit terram: dicitur
in S. literis. Ψ 107: sine fundo: Gen: 7. Hiob. 38. alibi altius est,
alibi fundus non invenitur: [illegible] mare omnibus aquis habens est fit gravior, colores varios
gerunt, animalia generat, cadavera expellit, aliquos morbos curat: Jerem: 5: Ψ 33.
Ψ 65: disce majestatem Dei agnoscere. Jerem: 51: Nah: cum Deum offen-
damus! aquam intuens cogita aliam esse aquam baptismatis quae cum verbo nos sal-
vificat: Tit: 3: Esaiae. 1: post baptismum relapsi in peccata, aquam intuentes
cogitent aquam poenitentiae lacrymarum cum Petro, peccatrix. Luc: 7: Et recepti
in gratiam divinam recipiant aquam crucis. Exod: 15: quae ipsis salutaris est, in Christo
[illegible]: tandem sequitur aqua gratiae et gloriae. Esaiae. 43: semper acci-
piet pluvia [illegible]. Ψ: 11: Deus limitea tentationum posuit. 1. Cor: 10.
vid: Ψ: 36:

H. D. Dn., ... [illegible] Evangel: Dominic: 3. post Epiphan: Matt: 8: 1. Da Jesus vom Berg herab gieng
una 22 ... status sui ex oeconomicus est sunt suae regulae divinae: [illegible] officii
Jan: 1671. maritorum. 1. Pet: 3: Coloss: 3: (1) ad quod teneatur, (2) cur teneatur? (1) quod debet.
1. amorem. 2. curam, 3 regimen: 4 patientiam: 1. Coloss: 3: ut adhaereat ceteri, diligat
1. amorem. 2. curam, 3 regimen: 4 patientiam: 1. Coloss: 3: ut adhaereat ceteri, dili-
gat ut Christus cor: inde amor sit erga uxorem, quia est [illegible] uxoris erga eam: amor exer-
ceat [illegible] divinis et temporalibus fructibus: 2. curam alimentorum, defensionis 3 vir
caput est. 1. Cor: 11: regat in spiritualibus: exemplo admonitionis, ei in casu necessitatis
mandata correctione, quae malo consilio erroneae religioni addictam duxit, mandatum redincat:
in temporalibus: vir habeat suum regimen: 4. forte p [illegible], tolerandae p infirmitates
earum corporis, curandae p: animi infirmitates emendandae: cum [illegible] d. mandaco:
quae hac peccat, 4 alias sequuntur foeminas, qui suas diligunt: eas negligunt, alimenta ab uxore
[illegible] postulantes, eas non defendentes, eas non regentes in spiritualibus et corporalibus [illegible] male
regunt, quae dum p mulieribus eas non mandate [illegible] tractant: (2) cur hoc debeat. 1 qua p infirmae,
uxores monentes non audiunt, a. male tractant: [illegible] Gal: 3: Praerogativa sexus non fa-
corpore, [illegible], 2. p heredes gratiae, eundem Deum [illegible]. Gal: 3: [illegible] ne orato. 5. [illegible], cultus divinus impe-
ditur, [illegible], pia uxor Deo acceptior quam malus vir: 3. ne oratio [illegible] abominatio [illegible] Deos cultus:
dicatur, 4 quae uxorem male vivit, non orat, d. abominatio [illegible]
foeminas curam tandem pastoribus et magistratui [illegible]

Evangel. dicit leprosi curā, 2. sanitatē servi, ubi. 1. Implorer
Centurio, 2. Christi auxilium, & ultimum quā in summaritis tractandi: beneficia
(1) Christi commissio (2) fidei Encomium. (3) auxilium: (1) commitit Christus, ich will
komen etc. mala consuetudine amorosā! vix convenimus, Christus communis: quae dat, en
nobis [illegible] utilia; quando Deus non statim juvat, ut illo regio, fides de
ficit, nulla Christo medico [illegible], eum medicum putare, hic fide excellit: Regius
auxilium filii hic servi quaerit, Deus personā non respicit, d. servum aeque aestimat ac
regiā personā, hoc regula charitatis Christianae: ex necessitate omnia ultra personam
respecti quaerentis: Ich will komen: supereminens gratia plus committit, quam im-
plorans petierat, sed ē Deus facit quam [illegible] donat saepe, & nullus unquam fuisset petere.
ergo fidamus ei deus gratias agamus, [illegible] centurio: Ich bin nicht werth, hoc
intendit Deus, dona dando, ut fide incendat, eāque in fructib. intueatur. aliquando
et. Deus auxilium differens fidem probat, adeoque dulce et amarus, adeoque contra
eundem sine aspergit, sive det sive differat Deus auxilium, fide: n. Deus in beneficien-
tissimus, omnium optimum semper largitur fidelib: (2) hac fides laudatur. [illegible]
[illegible], ut Christus divinis attribu-
se: honoravit [illegible], [illegible] tanta fide in milite, hoc Christus [illegible]
tis non semper [illegible], [illegible] exercuit in fico fructus quaerens: sprach zu denen
die ihm nachfolgeten, non laudabat centurionem in facie: solchen glauben hab ich in
Israel nicht gefunden: sive sit Maria sive Apostoli, de Maria non habemus fundamentum de
Apostolis multas infirmitates hinc inde legimus, ad minimum tanta et fides,
quanta Christus non excitavit [illegible] apud Israelitas, Centurionis fides v.
major erat, qua hic erat ex gentilib, [illegible] non habebant tal media fidei, notitia
majore alii habebant, hic v. fiduciā quae anima fidei est, excellebat: [illegible] hic erant
miles. Nota. (1) militum professione non excludi fidem, dummodo [illegible] legiti-
ma vocatio, d. relictā patriā ad aliena bella vocat, inter 100. vix unus
juste vocatus est: Romani milites legebant ex subditis, et subditi magistra-
tui parebant, d. qui alium se vendit ex causis falsis, et ad alienum lubitum damnat
solatium non est, in sacris literis, eorum [illegible] temporale et aeternum manifestissi-
mum est, milit vita nihil est, quia contraria [illegible] Decalogi: (2) hic incipere
[illegible] inter Judaeos et gentiles: (3) vias Domini absconditas:
[illegible] inter Judaeos et gentiles: (3) vias Domini absconditas:
hic Gentilis habet majorē fidē, quam qui in Ecclesia visibili versantes, quibus
nemo [illegible], inde quandoque maximā fide pollentes splendidissimos [illegible],
[illegible] in oculis Dei [illegible]: nec manus Dei inclusa est, qui fidē copiosissime
largiatur inter erroneos de gentilib aliquib. subjectum: (4) fidei firmitate non
esse fundatā in solū scientia, n. hic centurio tanta non sciebat, quanta alii.
[illegible] Luc: 13: venient gentiles ad regna coelorum: Esaiae. 35. 49. 60. 65: 66. [illegible]
hoc Judaei nolebant credere: ipsi: Apostoli dubitabant Actor. 10: Ephes. 2.
non magnum Dei beneficium, nos ex Gentilib, ad Dei regnum venimus: quia nostra
hoc non merebatur: Rom: 1: . non amplius vivamus ut gentiles, cura ventris:
sed vivamus qui ad fructus fidei vocati sumus: In regno gratiae habemus majora
dona in novo quam in V.T. eadē gloria tandē nobis futura est: aber die kind
des reichs, sollen ausgestossen werden, juste est, Judaeos plurimos excludi: resti-
[illegible] kind des reichs, d. in [illegible] in veritate, [illegible], rejiciuntur in die fin-
sternüss, s. infernum: hoc est judicium divinum super Judaeos, qui hodie vitā severā
Deo non placet, nisi revertatur. sola externa eorum baptismo absque verā fide
illis ad salutē non sufficit; [illegible] defectu fide reject: Rom: 11: Nos filii
regni cureamus, ne judicium divinum incurramus, aliorum exemplo cauti:

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

3 Auxilium quod fecit Christus absens: sola fide centurionis auxilium intelebat: si pariter non accipimus, defectus fidei causa est, fides enim verbum, et . . . vel quod verbum petens, fides est, et . . . filio pessima: Christus sanat morbos sicut suo servo; hoc testimonium potentiae Christi: Doctrina est, fidem . . . alium in temporalibus beneficium acquirere.

M. Dannhawer. 22. Jan: 1671.

Dominicae 3. post Epiphan: post meridi. in Symbol. Apostol.

Ps. 104. admiratur Deus. Domine quam . . . beneficia tua! . . . Deus . . . positus: et creatione videt . . . in creaturis, eidem gratias agit: Dicit eum Jehovah. nihil sibi . . . Deo creatori . . . erat, et erit. Apoc. 1: . Jerem: 10: . . . miratur David, magnitudinem coeli. Jerem: 31. . . . terra. Syr. 1. . . . maris, Hiob. 38. magnitudinem coeli stellas, terrae, . . . excelsa: ubique beneficentia divina omnia replet: segetes . . . terra et mare benedictionem . . . omnia . . . in ordine suo bona: Haec omnia fecit Deus, ut . . . in pietate potius ea admiremur quam scrutulemur . . . et . . . Scriptura . . . cogitationes vanitatibus implicamus, qui creaturis . . . honoris creatoris . . . ad depravationem, beneficentia Dei erga nos; . . . aliquas creaturas terrae: (1) volucres . . . in loco . . . verba Dei . . . alii aere . . . cantilenas agentes, aliqui intellectu . . . exposita . . . diligentia . . . pulli . . . recipientium, tandem mortem afferentium: . . . tia, . . . diversas . . . carnes . . . dulcissimus: . . . ordine divino . . . Deus, . . . potentiores, et . . . Deo. Ps. 147: Matt: 6: Luc: 12: Matth: 10. . . . multo majori cura . . . Matt: 6: . temperantiam: . . . discere ab avibus prudentiam . . . Matt: 7: . . . gallina docet pullos defendere, columbae simplicitatem Matt: 7: Deo gratias agere, . . . fornicae laboriosa, prudenter, Proverb. 6: 30: (2) bestias: . . . fecit Deus . . . arena . . . armentis . . . formicae . . . potentia . . . in terra potissimum . . . multitudo bestiarum docet . . . Hiob. 12: Pisces, varium generis, alii alias . . . ferendo . . . creatori! conservatori, multiplicatori, (3) fructus . . . benedicta . . . fructus . . . terrae: terra maledicta in Christo benedicta . . . creatorem, . . . omnipotentem. Huic . . . abundat copia . . . gratias, . . . omnes creaturae faciunt eius voluntatem . . . exemplum . . . renovemur: omnes creaturae vocat et trahit nos ad . . . renovati . . . desideramus: . . . gratias agentes aeterna . . .

M. D. Spener. 29. Jan: 1671.

Evangel: Dominic: 4. post Epiphan: Matt: 8. . . . Christi.

Leges paucis verbis multa prohibent: et sub adulterio in VI. praecepto praecipitur castitas. . . . castum servat animam et corpus: . . . virginea, quae coelibes . . . casto corpore animam . . . 1. Cor: 7: hoc . . . speciale, non omnibus datum: matrimonium, remedium libidinis, castitatem conjugalem habet, (1) ut . . . in pietate . . . consensu parentum, eligendo conjuges . . . ut omnia decenter fiant, . . . (2) ut conjuges invicem se diligant, . . . alter alterius corporis . . . (3) . . . velit ab alio fieri. Media castitatis . . . (1) preces . . . coelibibus . . . (2) jejunia sobrietas: (3) frequens cogitatio Divinae sanctitatis . . . Prohibet Adulterium, scilicet (1) cogitationes abominandas . . . Joseph . . . impurae, Matt: 5: . (2) gestus lascivi, . . . habitus vestibus luxuriosae . . . oscula dum vere fraterna fuerunt. oscula quae plurima . . . lascivia . . . Ephes. 5: . . . loquens abyssum cordis testatur: . . . (3) verba obscoena . . . cantilenae carnales . . . diaboli linguam . . . omnia nihil valent, poesis donum Dei . . . carmina, Enigmata . . . (4) Adulterium, incestus . . . timore Dei accipienda . . . Cupido . . .

Tum coniuges discordia, qua alter alterum negligit, fugat, quando parentes a.
aliis coniugibus discedendi occasionem praestant, a. magistratus et ministri Ecclesia-
stici hisce non obstant: Tum qui habent media Adiectivi: (1) otium, schola omnium vitio-
rum; qui bene operatur, non habet tempus malis occasionibus vacandi. (2) gula luxuria, n. ven-
ter plerumque spumat in libidinem, quia masculis et foliis dictum est, quod in oculis Dei prae-
adulterae: huc pertinet quotidiana gula et deliciae: Christianus carni detrahit:
(3) mala societas: (4) vestes luxoriosi et superbia: (5) imagines et figurae malae:
quibus peccant artifices et talia artificia servantes, ostendentes: In Evangelio
similar viso, et in periculum, 2. auxilium, 3. Eventus: posthac erit explicandum:
sam gschwabing. [illegible] periculum: und also in das so bedencklich wasser: nota (1)
occasionem. (2) periculum: (1). occasione, die Solis Deus defatigatus, postquam liberaverat
daemoniacum, et habita disputatione cum Pharisaeis, quibus ita movebat, ut aliqui eum
amentem putabat, postquam habuit concionem de quadruplici agro, hisce laboribus diei
fatigatus quaerit in navicula quietem: Disce Christum pro nobis defatigari; disce navi-
gium non displicere Deo, de eius ordine esse: (1) primum navigium Noae, autore Deo factum. (2)
Ps. 104. Ps. 107. navigia narrant gloriam Dei: Christus hic et alibi navigat: qui ex vo-
catione officium a. naria et honesta causa navigant hic habent solatium: Esaiae 43:
Sed qui Christi auxilium postulant, eum secum habere debent, sc: (1) cum Christo ingrediendo na-
vis, h. e., ex iusta causa, non bellatores iniusti, praedones similes piratae, non ad gloriam Dei, ad
bonum publicum, d. ex avaritia navigantes: (2) in navigio Christum secum servando, non ex-
pellendo blasphemiis, crapula, commessationibus voluptuosis, non aggrediendo periculum ma-
nifeste. Actor. 27: . Apostoli sequebantur magistrum, idem facientes sequamur
vitam et doctrinam eius absque timore incidentes periculis: [illegible] periculum ipsum, [illegible]
ex improviso veniebat tempestas: Deus sua potentia eam adducebat, ut fidem probet:
apostoli praeterea dubio credebant ex gratiae eius dici sua fide esse semen in agro optimo,
hic v. Christus examen instituit eorum infirmos reprehendit: Ita Deus nobis occasio-
nem praxeos christianismi praebet, [illegible], motus terrae
et maris, a. ventis vertigo: naviculam circumrotare, et Deus ventum prohibuit hac
contigit in Lacum Genezereth, et maria clausa periculosiora sunt: [illegible]
[illegible] maximum periculum naviculam Christi afficit: Ita Ecclesia maximis
periculis semper exposita est: errant Pontificii qui in Ecclesia externum splendorem et tran-
quillitatem temporalem requirunt: vide Act: 14: . obstat hoc satis saepius [illegible], sed
non sentis corde, n. ubi vides miseram Ecclesiae, adversariorumque felicitatem, tristitia
afficeris, saepe fides succumbit, multo magis, ubi adversitates aliquem prius in spe
cie tangit, sicut amica Hiob putabatur: Qui Christo vivens aliquid patitur, admira-
tur a aliis, et aliquando sibi ipsi: Ps. 37. et 73: Eam vitam vivemus, quam Christus eiusque
discipuli vixerunt: Si navicula affligitur, ut Christi primi discipuli contigit:
Doctrina: quid sentiendum de ventis, terrae motibus, tonitruis, quae omnia testantur
Dei sapientiam, metheora sic ordinato, aliquid agnoscunt Philosophi plurima ignorant.
Job 3: . Job. 26: . incertitudo variantium detegit ignorantiam: Deus vero docet
Concordia sensibilia captum nostrum superare, quid fiet de spiritualibus. Tum testantur poten-
tiam divinam, exiguum venti arbores, aedificia demoliuntur, tonitrui fulgura solidissi-
ma penetrant, metalla fundit facile arbitrium: haec sunt tympana Dei: [illegible]
creaturarum in [illegible] utilitatem facta sunt, aerem purificant, terrae fructuositatem
afferunt: Deus hic utitur instrumentis contra malos, Syrac: 40. 43. 4. hisce exercet
fides fidelium. Actor. 9: ubi Apostolis contigit, Christus [illegible] ex somno securitatis excitat:

Hec gubernantes Dei sapientiam et potentiam agnoscamus: (2) de dubitatione de Diabolo. Ephes: 2. Hiob: 39: Ps. 29. Hiob: 28. Ps. 148. Exod: 15: Jere 1: . Diabolus est [illegible], q. speciatur ei permittitur: Apoc: 1: , multo magis vera fiet a. magis aliqd ea in re possumus: (3) videntur audientur de hoc tempore, stabil. poenitentiam discamus: saepe magis qui patitur q nos multo magis, meruimus: disce longanimitatem Dei poenitentiam expectantis: (4) Rom: 8: omnia bonis [illegible] emolumentis: considerans creatorem earum creaturarum. filii o nocet [illegible] Deus pater facit: hic vehiculo facti vehemur ad Deum: externus adventus tunc spons: tunc fulgura et fulmina nobis erit exoptatissimus.

Hi. Dominica ante: Dominica 4. post Epiphanias à meridie. in Symbol. Apost. de creatione.
29. Jan: 1671. acta de variis creationis, agamus de creatione hominis. quaeritur et utilissimum: ex amicitiae [illegible] multis agunt ut homines, nedum Christiani In Arabia olim docebant Adamum ex parentibus natum habuisse. [illegible] Cesalbinus Italus scripsit primos homines ex temperato natos. Plato, et alii sese [illegible]: hinc ferunt, crediderunt homines terrâ natos. [illegible] 1638. Londini [illegible] liber, cum titulus de [illegible] in lingua. anno 1656. Jacob [illegible] Pereyrus ex Epist. Paul. Rom: 5: scripsit librum de Praeadamitis: multum refert an Adam et Eva primi fuerint: n. aliqui scripta biblica. alii bene doctrine [illegible] de creatione hominis: Deus ipse solus creavit. 2. historiam Genes: 1. & 2. [illegible] agamus de creatione [illegible]: Deus ipse solus creavit. corpus factum ex terra, anima Valentiniani, asserunt factam à Diabolo ortum, [illegible] corpus factum ex terra, anima ore Dei inflata: ejus vigore crescit, sentit: Plato Errat homines in medio terrae ex terra et igne conflatos: disce hominem esse sapientem: corpore utere et abutere, disce humilitatem: Syr: 10: , disce regenerationem ex eo quod sit ejusdem originis. Sap. 7. disce bonitatem et prudentiam Dei: in microcosmo: disce resurrectionem: Deus flavit animam vivam in corpus humanum: adeoque mali [illegible] se occidunt gulâ, curâ, labore inordinato; [illegible] animam suam diabolo mancipare. nobis anima et corpus tamquam administratoribus credita. Matth: 6: . corpore perdito anima salvabitur: Act: 7: homo ultima creatura hoc creatus ut sit in spiritu manifestandae irae et justitiae divinae, d. ut Deum agnoscat, et amet: q mundana curat, certe nescit quare sit in mundo, quam pauci qui hoc cogitant, quam pauci, q salvabuntur: Foemina est post deliberationem facta. Gen: 2: . [illegible] Severiani q foeminam diabolo ortam dicunt: animam et corpora [illegible] viri: mariti discite uxorem esse vestram carnem. Ephes: 5: uxor facta in adjutorium: uxores et mariti arctissimam habent communionem corporum, animarum, bonorum. Agamus gratias Deo q nos fecit. Ps. 100: Esaia 64: . fidamus Deo; Esaie. 1: . caveamus peccata creatorem offendentia: Syr: 38: Esaia. 45. Syr: 10: , nemo credat sibi licitum esse pro arbitrio suo [illegible] vivendi: sensibilia et vegetabilia te aliud docent: putas rationalibus plura licere? cogita quid angelis lapsis, quid Adamo lapso [illegible] [illegible].

H. D. Ep. Evangel: Dominicâ 5. post Epiphaniam: Matth: 13: [illegible].
5. Febr. 1671. Credo in Spiritum Sanctum, nota (1) deitatem SS. (2) qualis persona sit: (3) ejus sanctitatem: (1) deitatem ejus hodie Sociniani negant: Est v. aeternus p. sicut pater et filius. 1. qa credimus in eum, q soli Deo competit: o obstat q in seqq. dicitur, credo Ecclesiam [illegible] aliud est credere aliqd, et credere in aliquem: credimus Ecclesiam, o in Ecclesiam. 2. Baptismus administratur in nomine Pat. filii. et Spiritus S. 1 Joh: 5: 3 opus [illegible] visibilis opera divina, Ps. 33: 3 creatio: Gen: 1: . Spiritus incubabat aquis: Sanctificat, renovat. (2) S. attributum, 1. d. persona, sicut Pater: n. dicitur Spiritus S. persona, vel pars personae: et qa credimus in eum, q attributis o competit. nec Baptizamur in proprietates divinas,

divinae, [illegible] ... incorporata, regenerandus, ... in [illegible] bando: Personalis distin
ctio in eo consistit, quod ab aeterno à Patre et Filio procedat. Joh: 15: (3) Sancti
S. Sancti: [illegible] ... sanctificatores et Sanctitatis, per verba et Sitta, [illegible]
modus ... Evangelium summariter videmus, quod primâ vice nobis tractandum venit,
Nota (1) Ecclesiae statum, (2) ejusdem remedium: (1) status: in [illegible] in voluntate et facto Dei
agricola spargit bona semente: ager nihil a. mala herba ferret, Deus seminat per verbum
et Sitta: spargit bonum semen: Luc: 8: . verbum Dei: hic semen sunt semen
jam germinans, sc: filios regni, qui [illegible] in Ecclesia [illegible], d. vera verae Ecclesiae
invisibilis membra, qui crescunt, et fructus ferunt laudabiles: Ager in totus mundus,
ubi vel totus ager, l. aliqua particula tritico repleta, l. aliquis unum germen repit:
Sic loquitur Christus de agro quod Ecclesiam visibilem spectat: n. sic sermo de regno coelorum
adeoque de gloriae, d. gratiae: Ager Christi: Hebr: 1: Joh: 1: [illegible] Christi [illegible]
[illegible] gloriae, d. gratiae: Disce Deum semper habere triticum suum in agro. [illegible]
ex creatione et redemptione: Disce Deum semper habere triticum [illegible]
bolus interspargit zizaniam: dormientibus hominibus, sc: securitati illis qui custodire agri
debent, non custodientes Ecclesiam, dormitantibus superioribus [illegible] Diabolus [illegible]
clesiam variè seducit: veteres, et [illegible] hic [illegible] multum hominum Ecclesiae:
non dormit ipse Dominus Ps: 121: Sed servi, quibus cura mandatus ager: Hostis
qui zizaniam spargit, in Diabolus, infensissimus Deo, et nobis: Disce non esse à Deo quod
Ecclesia ita male se habeat, d. ab hoste potenti, et doloso, cui majori cura
resistendum, si ad minimum Deum diligimus, resistamus Diabolo hostili [illegible]
Deum agenti, aliogn et ipsi erimus hostes Dei: Spargit ipse, per alios, qui in [illegible]
sparsionem seminis Christi, ipse viciae spargit. pravis exemplis et seductionibus:
[illegible] [illegible] ut agnoscamus [illegible] opera diaboli: das in [illegible]
... [illegible] longe distat, hoc [illegible]
[illegible] crescit, quod simile in tritico, a. ab ejus specie longe distat, hoc [illegible]
filium malitiae: 1. in agro Ecclesiae Deum ore confitentes, corde et opere negant: 1.
falsam doctrinam: 2. scandalo publico. 3. securitate [illegible] Christi: solis externis
adhaerentes, hi similes [illegible] tritico, [illegible] à Diabolo sparsi tandem condemnandi:
auf gottes Acker [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] triticum
ipsum herba diaboli invenienda: (2) Remedium: (1) servis visum, magistra
tus et Pastores, oeconomici patres, aliique Christiani [illegible] servi, [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]! [illegible] veritatem
verbi, efficaciam Sacramentorum, sine omni dubium, de tanta copia malae herbae
multae in [illegible] triticum, malam herbam fieri: Respondet Paterfamilias.
das hat der feind gethan: dormientibus [illegible] servis: Dominus verò non avertit oculos
ab agro: Servi [illegible] [illegible] so wollen [illegible]: nihil agunt ante [illegible],
tu Domini: volunt radicitus evertere, id quod [illegible] malis [illegible]; nam com
muniter [illegible] Ecclesiae omnino neglecta, a. scandala videntur tollenda
volunt: in [illegible] mala herba [illegible] tolli [illegible] [illegible] boni tolli: In Spiri
[illegible] [illegible] [illegible] bellicos et [illegible] tritico damnum inferet: et
forte extinguet et violentiam illi qui forte olim fient ex spinis triticum
Pater praecipit: lasset es [illegible] [illegible]: [illegible] removenda malae

herba

d. modo non eradicanda, usque ad tempus messis: dicee ad finem
mundi malos esse in Ecclesia fateor: die Knechte angeli colligent
malos ad ignem, bonos in gratiam: sic tandem separabunt, qui hic mixti fue-
re in mundo illo, qui mala, qui bona herba fuerint: Doctrina est: quae conditio
sit Ecclesiae praesentis: Ecclesia est ager ubi bona et mala herba est, mali, doctrina et
vita, uterque est ex Deo et ex Diabolo, adeoque non licet separare, convincenda [illegible]
late: quod toto capite: 13. Matth: docet: 2. Tim: 2: . Augustana Confess: art: 8.
Ecclesia invisibilis continet omnia et sola membra piorum, Ecclesia visibilis non
Ecclesia visibilis est ad verbum et sacramenta collecta, licet ejus maxima pars mala herba sit:
(1.) non sumus securi quod sumus in agro Dei [illegible] evangelisch, Christen, didicimus
in agro Dei esse mala herba: non sumus nudi auditores, sed factores et opera-
tores Dei: fideamus fidei, alioquin Ecclesiae visibilis membra non salvabuntur,
dicimus maiorem damnationem patientur: fructus testatur an bona vel mala herba
sit: fide ne ex tritico mala herba fias: (2.) non permittamus somnolentiam
Diabolus tantum mala herba spargit: sub hac incumbit cura, potissimum
v. superioribus statibus: impedienda est mala herba et tantum non violentor
eradicanda: (3) quod si omnis cura non proficiat, non arma et violentia non christianorum
adeoque armis non purganda Ecclesia: heretici corrigendi a. impediendi, non
v. occidendi sunt: (4) non terreat nos mala Ecclesiae facies: dolent pii quod
gloria Dei in hac Ecclesia ita lapsa sit: Ager tamen Dei ager est, triticum est
triticum: licet sparsa sit mala herba: Et totus mundus ita malis mixtus est,
licet alibi minus mala herba sit, tamen aliquid residui soli est ut secus acc-
ristiani maxima esset felicitas, hae tamen non expedirent divino ordini,
n. Deus vult, ut inter tentationes et scandala crescat Ecclesia. Cor: 10.
4 fuge vult, discedo vult ex pugna et gestare ante diem Domini visum:
n. si pii secederent, mala herba eo magis cresceret, deteriores quod fructus
ferrent: et negligerent aliquos fructus malos, qui adhuc [illegible] corrigi potuissent
Aliud est, si ejiciant bona herba a malis, a Deo non potest serviri in eo loco
sic quando nobis a Pontifice secedentibus objiciunt: Confes-
sio statum ubi sumus quod nobis à Pontifice secedentibus obiiciunt. Elias. 1. Reg: 19. [illegible]
late accipite: bona herba cum tua est Domino, Deus facit, Deus faciet,
te solum non taceamus non erimus similes mundo, Deus facit, Deus faciet,
Deus providebit, triticum suum servabit: nec imputabit piis quod mali
faciunt: 2. Tim: 2: non requirit Deus ut liberi simus ab omni mala herba, d.
ubi nostrum facimus, Deus laborem benedicet, ex suspicione nostra memo-
rat: Jerem: 47. videntes ante oculos malos hostes Dei florere
Ψ. 120: sciant se esse in manibus Dei, se esse homines
in Deum subjicere,
Phil: 2: tandem filiorum salute. Amen o Jesu Amen!

Dominic: 5. post Epiphan: à meridie in Symbol. Apostol. de imagine Dei. H. Sonntag 5. Febr. 1671.

Genes: 1: Deus vidit oia q fecit, et oia erant valde bona: Deus Elo-
him, q oia fecit, trinus et unus: vidit sapientiâ creatrice approbando,
ûus benedicendo. vidit oia q fecit: hoc nulla creatura possibile
... hic alias quæ externa respicit: hoc Deus adhuc nos oes respicit
... videt corruptionê, quæ ab ipso ... nâ Deus oia bona fecit:
nec obstat. q Diabolus sit mendax et latro ab initio: n. malitia dia-
boli et peccatum ... à Deo facta, ... mala ... magi-
me ... bonus factus ... de ... statu innocentiæ ...
disce Adâ et Evâ ad imaginê Dei factos: Gen: 1: . Gen: 5: 9:
Sap: 2: . Jacob. 3: . Imago Dei ... , ... imagi-
ne: Hebr: sed similitudini ... differentiâ:
Corpus et aîa fuit hac imagine decorata: Intellectus erat sapiens.
Eccles: 7: . Coloss: 3: . q apparet ... Adamo noia creaturis imponente
Evâ agnoscente Genes: 2: 22. In nobis ... vestigia et scintillæ ...
in agnir: ... apparet in renovatiõe ... : Adam novit Deû, trinû
et unû, ... attributis: novit Angelos: bonos et lapsos, novit alias
creaturas: hoc scientia ... : ... voluntas sua ...
... voluntas hoîs similis erat divinæ voluntati et justitiæ:
... oia erant valde bona: Eccles: 7: . Ephes: 4: . et restant ...
... virtutum: ... post lapsum ... regeneratione renasci
voluntas divina ... hoie. ... erant Deo similia, ...
giora: Corpus erat imago divina ... immortalitatis
et morborum. Eccles: 2: Totus hoc ... creaturis corporeis.
Genes: 1: ... Igitur disce ... in Adamo:
... de renovatione ... oia membra: nemo salvabitur ... ad hanc
imaginê renovari incipit. Illic erit plenitudo.

Evangel: Dominic: 6. post Epiphan: Matth: 17: i. von der Verklärung Christi. H. D. Sonntag 12. Febr. 1671.

In oratione dominicâ ... et petitiõe, restat ... 1. Encomium. 2. ...
... videamus: nota. 1. an ad oratione ... 2. ... et ...
... hoc Deo tribuatur: ... obstat ... Luca ... veniat, nec ... latina apud
Matthæum: Attamen ... ad Græcam, juxta Matthæi textum, et plura exemplaria
Græca. Chrysostomus, Theophylactus, et ... Syriaca jam olim hæc in textu legerunt:
adde q Scripturis gloria ... : 1. Chron: 30: . 2. Tim: 4: . ... utilia ... 2. ...
(1) confirmatur fidei, sicut ... Deum dicimus Patrê nostrum, in cœlis.
... potentia ... gloria, ... nobis
... regnum hoc ... (3) ... gratiarum actiõ: ...
petimus: (2) ut Deo ... auxilio ferendi
attribuimus Deo Regnû potentiæ gratiæ et gloriæ. adeoq (1) in regno poten-
tiæ hostibus obviat (2) in regno gratiæ dare ... (3) ad regnû gloriæ perveniamus:
(2) potentiam, (3) gloriam. nostra dignitate ... petendo, ... Dei ...
... petimus ... Deum petamus: hæc oia ... Dei in æ-
ternum: ... gloria et potentia ... temporaria ... Deus solus æternus.
... creaturarum gloria et potentia ... temporaria ...

Evangelio usq 28. dominica post trinitatis, jam videamus ejus principium: Und nach 6. tagen nahm Jesus zu sich p. auf den hohen berg. tractat 1. Seligentem, 2 Selectos, 3 Selectionem. 1. Jesus ex divina prudentia dia agens confirmaturus Apostolos contra tentationes futuras: Ideo facit in statu exinanitionis, ubi radios deitatis e se emisit: disce Deum confirmare quos singulares sibi vult eligere: Deus non permittit graves tentationes ante quam aliquos specialiter idoneos tanto malo resistendo fecerit: 2 Eliguntur Petr. Joh. Jacob. futuri testes passionis et gloriae Dni, hac apparitione non fiebat solam illorum causa, d. propter totam Ecclesiam: Apostoli adhuc semper erant infirmi: Xtus aliquibus tantum se manifestavit, ne in statu exinanitionis gloria ejus latius divulgetur: Petrus Matth: 16: fecerat magnam confessionem, lapsus tamen dissuadendo passionem Dni: ergo paulo post hanc confessionem confirmatur: Jacobus major, primus martyr: act. 12: Johannes, dilectus Dni, juvenis mitissimus: futurus testis contra Hereticos, qui dicunt: unser fals sein fronlichnam geschen: hi tres fuerunt cum Xsto in infimo statu exinanitionis in horto: adeoque scire poterant Xstum hic pati ex libera voluntate, quem pater filium suum declaraverat: disce circa defectus aliorum non posse aliquos ex collegio ad aliquod opus singulare seligi: 3 Tempus: Matthaeus numerat exclusive: Lucas v. inclusive 6 et 8 dies. Allegorice Xtus monstrat gloriam post 6. dies passionis, septimam facit electionem, in judicio, octavam monstrat gloriam in vita aeterna: Octo dies numerat ab ea bila concione de abnegatione sui. adeoque Deus hanc sui in lectionem mirabili claritate dilucidiorem facere voluit: Locus: monte alto, non Sinai ut putant aliqui, d. forte Tabor, qui 30. stadiorum altus, in superficie 20. stadia habuit: Deus legem ex monte tulit: in monte legis impletor manifestat, in monte tanta miseria exinanitionis. hic mons dr sanctus sancto facta ibidem visa: Discipuli Seligebantur: solitudo precibus magnae que nienis: disce: Xstum educere et seligere eos quibus se manifestare vult: Haec gloria Xsti videri Apostoli corporaliter: fidem se manifestat illuminat de aliis conspicit vita aeterna, et glorificabit suos orando et meditando divina, quibus beati sunt ipsius ignari Xsti dulcedinem et claritatem sentiunt.

Doctrina magna sint capaces ejus declarationis: (1) Discipuli Xsti: qui se abnegant: der welt thut, was sie nicht darff: sie ehrt sich selbst: (2) in similitudine, non in effectione, attamen corde puri: (3) qui multa passiones pa rata sunt: ideo multam dulcedinem vident, ut multum pati possint: Paulus multum passus est in coelum raptus. 2. Cor: 12: qui minus passus est, minorem gloriam dei videt: (1) studeamus esse dis omnes gloria et gaudium nedum ad hanc possibile, nihil in: cipuli Xsti qui se abnegant, gloriam p. non quaerentes; solam necessitatem ad dei gloriam attendentes, wer sich nicht verleugnet, der hat kein glauben, wer kein glauben hat der ist Xsti jünger nicht, wer an weltlicher Freudigkeit, lust p. seine Freudigkeit sucht, der verlangt diese Freudigkeit nicht. Welcher all die welt

anstimmet, der wird sich Christus offenbahren: (2) muss sich [illegible]
der welt abthun, von allen bösen gesellschafft, temporalium et [illegible] et
negotiorum secularium, cum haec dum [illegible] semper [illegible] casterius non facia,
[illegible] monachos otiosos, sed semper aliquid boni operandum, reliquo autem
pietati studendum [illegible] non involvendum corde studium futilibus: inter
media haec Christus habet suos selectos, qui serviunt per Deo inter
opera temporalia: (3) ad hoc opus in quibus devotio, cordialis,
et devotione interna. Haec quae Christus in hoc [illegible] declaratus: qui
vult gustum aeternae dulcedinis habere, legat, scrutetur verbum Dei, quo
intellectum irradiet, devotionem excitabit in hoc ex eo plus [illegible]
discere, quam illibi: vide psalmos tristi modo coeptos, cum gaudio
finiri: qui hoc negligit, et dulcedinem extra verbum et hoc quaerit, fal-
lit, et gaudium, quod forte venit, est à Diabolo. (4) in sinu securi-
tatis [illegible] wie wir nur [illegible] in das reich [illegible] gelassen haben, so
[illegible] wie schon [illegible]: multi per hoc perit in securitate et superbi-
[illegible] ne deciperet, corrigit et castigat: adeoque Deum (5) habere delecta-
tione non confundamus cum delectatione temporali: multi mundanam securitatem per
[illegible] revelatione accipiunt: (6) hac gratia donati, qui vidimus Christum, non [illegible]
Deum esse obligatum hac dulcedine semper relinquere: [illegible] discipuli
mox iterum amiserunt id quod modo vidant, et mox videbant abjectus,
[illegible], quam jam in claritate vidant. Idem adhuc hodie contingit, sequuntur ari-
ditates post consolationes superexcedentes: sequimini Christum ad montem olivarum
et Golgatha non minus quam ad hunc montem Tabor, glorificationem; disce in Deo
ipso ejus voluntate magis, quam ex ejus affluente dulcedine dependere:
consolationem [illegible] [illegible] visionem non amplius videntur: [illegible] certi [illegible]
in ariditate Deum esse cum [illegible]: et reversum Deum: qui [illegible] Deum
[illegible], non [illegible] opus consolatione, sed ipse Deus [illegible] ipsis consolator: cogita-
[illegible], [illegible] ad meditationem harum gloriarum. Lege capitulum [illegible] et penul[illegible]
Apoc:

Apoc: [illegible] à meridie in Symb. Apostol. de creatione. [illegible]

Dom: 6. post Epiphani: à meridie in Symb. Apostol. de creatione. [illegible] 12. Febr: 1671.
Esra. 3: plorabant Seniores, Israelitae, qui ad fundamentum positum laetabantur, quia [illegible]
ritas posterioris non erat similis priori: [illegible] erat omnia auro [illegible] vasa [illegible]
[illegible] non [illegible] area [illegible] visibilia. non habebat aream, nec lucem et [illegible], nec sacrum ignem, nec
sacrum oleum [illegible] nec in [illegible] Dei; hoc applicantur ad hominem perfecti creati, sed post lapsum depravati, conditionem:
[illegible] bona, mala [illegible] deprehenduntur: considerabimus jam lapsum Adami ejusque [illegible]
amissa [illegible] bona, mala [illegible] deprehenduntur: [illegible] Paradiso [illegible] Eden. ubi fuit ar-
quentia. (1.) Lapsus contigit primo creationis die: in Paradiso [illegible] obedientiam sacrificarent, adeoque
bor vitae et cognitionis boni ac mali, in quo velint [illegible] diabolus per serpentem locutus,
Deus causa lapsus non [illegible]: causa lapsus [illegible] serpens [illegible], gen: 3: (2) [illegible] intelligentiam lapsus
Sap. 2: Joh: 8: 2. Cor: 11. Apoc: 12. (3) hoc [illegible] seductori, [illegible] felicitatem amiserunt, [illegible]
voluntate depravata vidit, manducavit [illegible] hoc ipso [illegible] consequentia lapsus 1. Evae dolores,
offendit, peccavit [illegible] omnia [illegible] decalogi: (2) [illegible] agrum colat maledictum misere vivat: [illegible]
[illegible] voluntatis. 2 Adamus agrum colat maledictum misere vivat: [illegible]

cor non edisse carnem usque post diluvium: Corpus patitur dolores, tandem mor-
tem, anima amisit imaginem divinam: Diabolus sumsit ingenium suum hominem: 1.
Cor: 1: 1. Cor: 2: Ephes: 4: 2. Cor: 4: Jos: 1: Ephes: 5: Rom: 7.
2. Cor: 3: [illegible] vita: Adam genuit filios ad suam imaginem Gen: 5:
Ezech: 36: Hiob: 15: Rom: 7: Matt: 12: Marc: 7: Hac ad [illegible]
[illegible] Rom: 5: Ps. 51: Sequebatur ira Dei Ephes: 2: Gen: 2: Hac
ideo dicitur ut agnoscas imaginem divinae claritatis: et (1) noli causam lapsus
Deo imputare. Gen: 1 (2) disce ad quid Deo obligatus sis scil: imaginem divinam.
(3) saepe cogitemus lapsum parentum, eorum in abominatione [illegible]: [illegible]
[illegible]: non offendamus majestatem, cujus [illegible] poenas Nos et parentes
[illegible]. (4). desiste à malo et fac bonum!

Evangel: Dominic: Septuages: Matt: 20. [illegible] arbeitern.

M. D. Sperer. 19. Febr: 1671.

Christianismus nihil aliud est, quam continua exercitatio baptismi: non sufficit esse baptisatum
Deus [illegible] solatium, regulam vitae exhibebit ad quod adigit (1) nostra [illegible]. (2) magnitudo do-
norum datorum (3) damnum ex omissione, et (4) utilitate ex eorum observantia resultans:
(1) abdicamus mundo, diabolo, pro Deo nos spirant facimus, non sufficit scire aliquid de Deo,
sed Deus amandus ex corde, omnibus viribus colendus est: 1. Petri: 3: (2) dona sunt innumerabilia
in filiatio Dei [illegible] Xsti meritum et S. S. gratia. non filii sumus Adami, igitur regat Adam.
sed Dei, quem Patrem [illegible]. Ephes: 5: filii Dei aguntur à Spiritu S. qui vocat Abba. Gal: 4.
Deo obedientiam filialem, [illegible] amorem cordialem: et in eo amore omnis [illegible] Xstianorum.
[illegible] Xsti merito et justitia nostra [illegible]. Gal: 4. vestem videt, si Xstum induimus, illud [illegible]
[illegible] apparet. Matt: 11: Si vita Xsti in nobis non videt, Xstus a nobis fugit, aut [illegible]
[illegible] in nobis: ideo sumus liberati, ut vivamus Xsto. Gal: 2: in vita nostra lucerat, qui in vita
[illegible] Xsti claruit Jos: 15: qui in Xsto est, multos fructus fert: 2. Cor: 5: nova creatura est:
(3) Spiritus Sancti dona in regeneratione et renovatione, non sumus amplius [illegible]
[illegible] Spiritu. Gal: 5: hos fructus [illegible]: qui non ambulat secundum Spiritum S. non habet S. S.
in cordes[illegible]. Ephes: 5: (3) Deus majora à nobis exigit quam à Judaeis et Ethnicis,
qui tantam lucem non habent. Xstiani non Xstiani majorem damnationem patientur: (4) Der bap-
tismum accepimus vires Xstiane vivendi, qui peccata [illegible] grandia et malitiosa [illegible]
[illegible], qui haec negat, vires baptismi negat: [illegible] impossibilia sunt, S. S. [illegible]
[illegible] non adsistat d. gratiam habet sane sinceram voluntatem, licet facta imperfecta sint: (3)
renovatio principio gravis, tandem [illegible] carnis mortificatio difficilis
[illegible] dulcis in accrescente gratia divina: Hi fructus [illegible]
primum deinde spiritualem ~~[illegible]~~ causa finalis et finis, d. fructus baptismi: qui non vivit Xsto Xstianus non est, d. for-
ipsa
[illegible] Diaboli [illegible]:
in Evangelio gratiae [illegible], Patre, laboratoribus, [illegible] vineatorum [illegible],
[illegible] [illegible] dignaris: [illegible]
nota (1) conductionem (2) obsequium: (2) conducit Paterfamilias, Deus: qui vocat mini-
stros, mediate: [illegible] conducit qui laborem [illegible]: ex nobis non habemus [illegible]
[illegible]: mercenarium [illegible] laborare poterant, nec servi erant, in quo differunt
[illegible] Haußvatter [illegible] außerwehlt
et [illegible] facientes [illegible] servi sumus: [illegible] mittit in vineam Deus: non [illegible] praelatores,
sed [illegible] laboremus, e. g. vocatio ministros Ecclesiae, regum, praeceptorum. Paterfa-
milias: mittit alium occasionem monstrando occasionem aliquid emendandi:

wo dienst siehe will ich dir geben: disce dando de opificibus et justa
de labore: magistratus taxam constituit: et merces sint moderatae et justae: ita ut
mercenarii non aggravent sua pretia, nec graventur minima taxa: ista in merc
ibus necessarium lex naturae et aequitas observando. (2) obedientia: fur gingen sie:
supplent priorem negligentiam, nec scrupulo quod illa subsequens otiositas: varia sunt supplet
ur, quod neglectum est, gaudeant otiosi, quia forte aegrotantes statim esse debent: mendic
i: 2 Thess: 3: qui non laborant, non edant: wolt gott man hulffe: Doctrina est, quomodo
Deus respiciat nostra opera, et juste aliquid tribuat: disce: (1) ex merito nostro nihil
accipimus, alioquin damnaremur, n. optima nostra opera in oculo justitiae peccaminosa
sunt: Rom: 3. 4. 10. talem agebant de libera Dei gratia nostris meritis opposita: et
sufficit: (1) quia justitia divina in
Deo non relinquit aliquid boni, extra gratiam, et remunerationem; (1) quia justitia divina in
Xto temperata gratiam et benignitate: et meritum Xti nobis imputat, et operatur
novam obedientiam, quae patitur Xstum: (2) quia Deus promisit talem remunerationem: Gen: 15:
Gloria non nobis, sed Deo accedit: Disce: bilde dir nimmermehr ein, daß du
mit deiner allergrösten heiligkeit das allerwenigste verdienen könst, sonst ist
et [illegible]: Ex. [illegible] omnia debet facere quae potest, alioquin fidem non habet:
ir anfang, alle das ewige leben allein so gantz auß gnad, alß der Schöpfer
am kreutz: quicquid boni est in suis operibus Dei est, quicquid mali illius operibus adhae
ret, illud suum est: 2. Bonitate Dei, infirma opera nostra remunerante agnoscet:
3. infirmis et exaltamentis, negoti
o amet Deus [illegible] meritorum remuneratione; cur spiritualia negligimus temporalibus ita implicati
in consuetudine negligamus: cur spiritualia [illegible] effectus:
magnae remissionem habent, qui pauperes curant, hoc vero satis non curamus effectus:
difficile divites non sufficere parcam largitionem: vid: Luc: 21: adeoque nostram
utilitate ipsi non quaerimus, vid: Gal: 6: quia Deo sincero corde servimus, licet, non
mereatur vitam aeternam, eam tamen certam habet ex merito Xsti: 2 Deus operatur bona,
supplet defectus, et exiguum nostrum opus ex gratia coronat: der vatter siehet den
[illegible] dir gund, und schenckt ihn etwas [illegible]

Evangel: Dominica Sexagesim: Luc: 8: [illegible] Dr. Spener 26. Febr: 1671.

(1) Quaker coicandum (2) quod ad frequentem coicam nos invitare debeat. I. non una
vice [illegible] Sacramentum coena vivificatis
vice du nuria [illegible]: n. baptismus quod regeneratio, Sacramentum coena vivificatis
cibus, et Xstus dicit quoties hoc feceritis: numerus et tempus definitur non est: prima ec
clesia quotidie coicavit, in confirmationem fidei, et firmam dam constantiam erga immi
nentia supplicia: decursu temporis ardor divinus remisit, cordibus mundo addictis.
tandem Pontifex Lege lata ut quilibet quotannis semel ad minimum coicet: tempo
ris certi definitio nihil valet, alius magis indiget hoc uno vice, quam altera
vel alter: qui frequenter accedit, non judicat raro accedente, qui frequentat, non judi
cat rarius accedentes: (2) Invitant nos: 1. Xsti mandatum: ipsi drincket, so dick
ob ihr wollet, sed exceptive: 1. Cor: 11: ubi Xstus nostram solam utilitatem quaerit: 2. Reg: 5:
ne offendamur simplicitate praecepti: 2. Xsti promissa tradendi et accipiendi corporis ac
sanguinis Xsti, atque cum eo remissionem peccatorum, vitam et salutem: 3 nostra necessi
tas et indigentia: (1) peccata urgent: (2) fides debilis est: (3) virtutes Xstianae
languescunt: (4) adversarius mundo et diabolo resistendum: qui rarius accedit a. non credit
hoc inesse hoc, a. ea contemnit, a. suam indigentiam non novit: nec obstat quod in verbo
et concionibus remissionem peccatorum audiamus: Ex. Xsti voluntas sola satis est, haec
recipientis, nec remissionis certus est, qui hoc ordine divino contemnit.

nec te arceat indignitas, Xstus aegros vocat, si sentis et odisti peccata,
pariter eadem credis Evangelio, emendare vitam proponis: dignus satis es in Xsto.
Si v. secus habes, non quidem coire, sed imo plane contra gratiam Dei est, et magis
magisque damnationem aggravabit. nec obstat, quod hoc [illegible] excellentissime
Sanctum, nos v. indigni simus: R. ita aestimandum est hoc sicut Deus ea haberi
voluit: obstat: ich werde doch wied sündigen? R. nova obedientia hoc,
usus renovandus est: licet ad perfectionem [illegible] veniar: obstat: ich habe
keinen Hunger darzu: R. cum Luthero, fühle du deine Brust, ob du noch fleisch
und blut habest: vide an sis in mundo, illisque tentaris: obstat ich habe
nicht gebessert: R. sancti actus [illegible] ubi adversarius sincere amatur et magis
[illegible] commiserit, non impediunt christianismum si [illegible] a malo caveas,
a [illegible] illicita media repugnare [illegible], et modo indignus coena, d. nomine Xsti,
[illegible] In Evangelio visa verborum serie, agri differentiam, et viam:
[illegible] restat, ager lapidosus: 4. [illegible] fiel auf den fels [illegible] nicht hatte:
Nota Seminis fatum: es gefallen auf den felsen: verbum Dei [illegible], aliud
semen, non specie, sed individualiter, alia grana: hat gekeimet, aliquid terrae erat
super petra, [illegible] et vivificum, [illegible] crescit, [illegible] aliquando,
citius germinat in petroso quam alio loco. vid. Matth: 13. Sol plantis utilis hoc
arefacit: quod non satis fundatus est deficiunt in tentatione. 1. Petr: 2: Deus non mittit ten-
tationem, ut arefaciat, d. ut fidem exerceat, quod succum non receperunt vegetandi
seminibus, [illegible] sentiunt: ob es nicht genug daß das wort an sich lebendig
sey, [illegible] lebendig seyn: (2) fati rationem: (1) erat in
petra quam aliquantulum terrae tetigit: [illegible] verba aliqualiter admittunt,
aliquantulum [illegible], [illegible] suo modo agnoscentes, aliquibus [illegible] fides subortae,
[illegible] credideris, sed petra [illegible], ne verbum firmus [illegible]
Hec petra [illegible] (2) quia non habebant succum, a. radices: non satis altas
[illegible] radices: [illegible] corda non solent [illegible] media [illegible]
[illegible] sensus [illegible] seminatus, [illegible] audiunt cum laetitia,
sed se putant satis fundatos, aliorumque auxilio non egeant: [illegible]
commoditate negligere [illegible], deficiunt: [illegible] damnis
gehet ihr glauben hin, [illegible]
Doctrina [illegible] sufficere in Xstianismo bene coepisse,
sed [illegible] cum laetitia: [illegible] permanent in
via vitae, sed [illegible] perfectum [illegible], adeoque in tentationibus
[illegible], graviori supplicio: [illegible] frequentissimum [illegible] efficacia
sensuum [illegible]: [illegible] gott in [illegible]
[illegible] R. hoc quidem verum est, si in Dei ordine permane-
rer, alioquin gratiam divinam rejicerer. 1. Petr: 2: (2) sed simus curiosi in nutri-
mentum ex illis, ex quibus [illegible] verbum Dei [illegible] nos regeneravit [illegible]
obiter et [illegible] externe frequentanda, sed vide quomodo audias, ita
audiendum est, ut succum ex auditu recipias, quo postea [illegible], omnia
ex [illegible] utilitate aestimanda, sibique applicanda est: q. cogitas ich weiß
genug [illegible] R. du wirst täglich schwächer werden:

q. v. continue fuerunt ..., tandem ... ad x... tentationes, falsas religi-
onem et ad ...: sic modus verbum audiendi facilis: n. non ... possunt
omnia meminisse: audies aliquid explicari quod ante non sciveras, hoc disce: Si
audis vitium argui cui deditus fueras, corrige: sufficit audivisse in eno,
licet multa verba inde recitare non possis: hoc in usum vertenda
documentum, licet multa verba inde recitare ... : hoc in usu vertenda
... cum aliis de hoc colloquendum: ... de ... ... Baptismi
...: cum aliis de hoc colloquendum ante oculos habendum, Coena frequentanda, orationibus
foedus ... ante oculos habendum, Coena frequentanda, orationibus
... cessandum: ante, inter, et post ...: in fine concionum strepitum faciunt
... vita ... Eccles: ...: Deus invocandus ... devotione, et constantia: ...
... Spiss ... ... hue referenda Sexta petitio: 3. considerand
... nec omnibus tentationibus ... subiectos, easque ... 4. caveamus omnia quae
... exsiccant: e.g. ... in pericula, peccata malitiosa, securitates,
quia ... ... peccatis malitiosis ...: ... ...
... gewiss ... Ex. ... ... gutts ... ...
... ... Deum ... et ... delicti ...
ris, eiusque ordine servas, ... gott ... das gutte angefangen,
... ... 1. Cor: 10: . Phil: 1: . hoc non sunt adminicula secu-
ritatis, sed fidei: 1. Joh: 5: ... ... sufficientissimum ... ...
... ... gewiss, ... das gutte ... werde ... ...

Dom: **Sexagesima**. à meridie in Symbolo Apostol. de creatione ... 26. Febr: 1671.

... creatorem coeli et terrae; non ... Deus creaturas
Vidimus Deum omnipotentem creatorem coeli et terrae; ... Deus creaturas
... gewiss ... Deus septima die: ... neglegit ..., ... omnia conservat:
Ψ. 121: . Actor: 17: . cursus ... providentia Dei ... omnia agunt ad finem, ...
media, creaturae ... carentes faciunt voluntatem Dei, et ... servitium
conservant: Christiani credimus et scimus Deum conservatorem omnium: ... providentia. Ψ. 139:
... occasione ... ... (2) ... providentia?
Jeremi: 10: . Jos: 5: . Actor: 17: . Ebr: 1: . Sap: 6: . Matt: 6: . filius curat et
Ex. ... SSS. Trinitatis. Ψ. 36: Ψ. 104. Ψ. 147. Matt: 6: . filius curat et
conservat Jos: 5: . Ebr: 1. Coloss: 1: S. Spiritus regit. Ψ. 104: . Ψ. 139: agit
... creaturas. Ebr: 1: . angelos, homines. Sap: 6: . Matt: 5: . ...
Deut: 25: . Matt: 6: . Ψ. 147: . Luc: 12: . omnipotenter et effective
... omnia, ... conservare et ... effective conservat: ... scientia Dei ... mutabilis,
... licet res contingenter ... sint: hoc ... scientia non involvit necessi-
tatem, d. quia futurum ideo Deus providet: sicut Astronomus Eclypsin: providentia
... divina conservare ... Ψ. 104: . Esaiae: 40: . Actor: 17: . ...
... in omnibus creaturis ... Ψ. 17: . Ψ. 148: . et gubernare omni-
bus ... Actor: 17: . Rom: 1: . ... Prov. 19: . Hiob. 12:
permittendo Ψ. 81: . Actor: 17: . Rom: 1: . Esaiae 55: . Gen: 5: . fine determi-
Daniel. 3. 4. dirigendo Samuel. 4: . Esaiae 55: . Gen: 5: . fine determi-
nando. Eccles: 3: Hiob: 14: . Jos: 2: . 2. Cor: 4. Deus omnia conservat in
gloriam suam: et pios ... Esaiae 45: Ψ. 115. Gen: 1: . Rom: 8. hoc
providentia ... generalis ... omnia, et specialis ... electos, et alia ... ordinaria
alia extraordinaria. Ψ. 113: . ... : 14: Josua: 10: . 2. Reg. 6: . Esaiae 38: .

alia bona alia mala dirigit, bonum agit et promovet: malum [illegible] naale, quod Deus permittit, vel morale, hoc Deus sinit, adstat, antequam fiat: Deus naale actu juvat, ipsum malum v. impedit [illegible], factum vero malum dirigit in bonum, scopum praefigendo, terminos ordinando: tandem puniendo: Haec servent (1) pro informatione (2) pro refutatione Stoicorum necessitatis ψ. 115: Epicureorum temeritatis. ψ. 94. ψ. 36: [illegible] obstant [illegible] rerum. Ex. [illegible] illegitimum providentiam, [illegible] posito [illegible], illa [illegible] a Deo: [illegible] obstant monstra: Ex. [illegible] providentia Dei; [illegible] Epicureorum, ut Dei opera [illegible] magis laudent: refutat Bucerus, Zwinglius necessitate malorum Deo adscribentes: vid: ψ 5: 1. Joh. 2: Deut: 25: (3) pro negligentia: n. licet dicat Jerem: 10: attamen nostrum agere debemus, [illegible] benedictionem [illegible] (4) ad solatium, ut fidamus providentiae, omnia regenti:

Ex D. [illegible] Evangel: Dominic: Esto mihi. Luc: 18:31. [illegible] verkündigt seyn Leyden.

5. Martii 1671. Obligatio foeminarum erga maritos ex 1. Petr. 3: 1. ut ament. 2. honorent, 3. obediant: unterthan zu seyn. 4. benefaciant: (1) amore conjugali solo ament maritos, ut castum corpus marito afferant, et in matrimonio conservent: [illegible] omnia gestus verba cogitationes lascivae [illegible] mala suspicionis occasionem: [illegible] amor duret semper [illegible] in senectute, paupertate, morbis. et manifestet [illegible] et facto: (2) honor incipit ab exemplo Sarae: maritus [illegible] capiti: et honorandus facto, verbis, gestibus [illegible] ordine Dei, et uxor marito [illegible] [illegible] ordinis divini [illegible], et [illegible] maritum [illegible] [illegible] Christianismum evertentes, [illegible] declarat: [illegible] errores, [illegible] malitia [illegible] ubi nulla spes meliorationis [illegible] mulieres [illegible] mariti [illegible] [illegible], wie die weiber offenbahrt [illegible] in conventu [illegible] (3) soll unterthan seyn [illegible] Ephes: 5:22: ist [illegible] in negotiis oeconomicis: consilium [illegible] in [illegible] Deum: [illegible] voluntati se subjiciat: (4) benefaciat, [illegible] conferat, [illegible] mariti voluntati se [illegible] erga alios: [illegible] [illegible] pietati, in se et admonitione erga alios: [illegible] wie die weiber [illegible] Verstand [illegible], also das ist köstlich vor gott: wie die [illegible] [illegible] [illegible] diligentia oeconomica: [illegible] [illegible] [illegible] fide [illegible], ita ut [illegible] endo: cura educationis liberorum. [illegible] [illegible] [illegible] lentationi resistere, maritum aliquando solatium ferre [illegible]: [illegible] Hiob. 2: [illegible] obligat [illegible] Herrschaft [illegible]: [illegible] denn hat sie geld, so hat gott den mann [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Verstand [illegible] kann das [illegible] [illegible] mannes [illegible] gewendet werden:

In Evangelio.

In Evangelio priori parte vidimus praedictionem Christi gratam: jam restat
praedictio traditionis: die wird überantwortet werden den Heyden. ——
Nota. (1) tradendum, (2) traditio (3) tradendus (4) tradentes: (1) Christus, filius Dei
ad humanam naturam: in statu exinanitionis, qui externe non apparebat aliis, quam servus.
idque fiebat toti personae, toto Christo, nempe Dei filio, secundum humanam naturam: non
quod deitas passa sit, ut aliqui dicunt: pater et S. Spiritus passi fuissent, quia unus Deus est:
vide Act: 3: . Sicut cum nos patimur, corpus patitur, tota nostra persona patitur:
hoc in altitudine Christi mysterium non exhauriri: magna consolatio hominem nostram
naturae, in unione Dei passum fuisse pro nobis: eaque aeterna divina ira satisfecit:
et extraduit infernalium dolores in anima sua passus est: Deo colante dare majestatem,
quam omnes homines occidere: cogita quanta fuerit gravitas peccatorum hoc exigentium: vide
Lanto Lytro: (2) traditus, Christus descendendus fuisset a Judaeis: hic non modo tra-
derunt, sed crucifigendum postularunt: adeoque esse subscriptum Judaeis in pilatus Act: 2: . Act: 3: Luc:
Joh: 19: (3) Ethnicis. Pontio Pilato. 8 anno imperii Tiberii regnantis: ejusque militibus:
quod Christus externe passus est, politicum inferebatur ad Ethnicis: Christus tradebatur Gentili, Judaeis
maxime inviso: (4) tradentes: loci paralleli docent traditum a Juda Pharisaeis,
a Pharisaeis et senioribus sacerdotibus, toto populo: vide Joh: 11: . sein eigen volk
die ihm eigentlich angehören solt nachdem er der äußerste, sondern überantwortet ihn gar:
nota consilium omne errans. [illegible] ist [illegible] der allein geschehen: praeter has mali-
tiose tradentes, etiam Deus eum tradidit: Act: 2: . Joh: 3: . ipse Christus se tradidit:
Gal: 2: . sacerdotale nihil posterius quam ejus voluntate: seipsum tradentis: et coacta
volenti passio nihil profuisset. Doctrina est. cur Christus gentilibus fuerit
tradendus. R. (1) ut testetur Judaeos amisisse jus vitae et necis: adeoque sub aliis
esse potestate: adeoque messiam venisse: (2) quia Christus crucifigendus erat: Joh: 3: hoc
genus supplicium Judaeorum non erat, sed gentilium. (3) Christus salvatorem Judaeorum et gen-
tilium, adeoque cooperantur ad passionem Gentiles et Judaei: Disce: quod Christus semel
passus est naturali, illud adhuc semper patitur in corpore spirituali: ab omnibus qui non obe-
diunt praeceptis ejus, a suis affliguntur: Heb: 6: . wir creutzigen und Christus
[illegible] ejus, a. [illegible] täglich: quod fil: [illegible] [illegible] [illegible]:
[illegible], [illegible] überantwortet [illegible]: gentilibus habemus Judaeos, Turcas, [illegible] malitiam [illegible] Christum blasphemias
[illegible] gentilibus [illegible] Christo [illegible]: [illegible] das [illegible], [illegible] überantwortet,
dicunt: quod vita Christianorum Christo [illegible]: [illegible] Sabbathum [illegible], [illegible] laborantes, negotia
[illegible] Christum: e.g. [illegible]: die obrigkeit, [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] worden:
[illegible], [illegible] Christi [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] auch
[illegible] ubi Judaei et alii decipiuntur, wo man [illegible] [illegible] [illegible]
in [illegible] [illegible] Cor: 4. solcher gestalt ärgerniß [illegible]
[illegible] 4. [illegible] [illegible]: e.g. quod
[illegible]: [illegible]. was man [illegible] [illegible] 4. Christo [illegible] [illegible]: e.g. quod
bacchanalia celebrant, Christum Ethnicis tradit, jam semper instat passioni, ad quod
[illegible] Christiani jejunium non parent: Christus tradit Ethnicis [illegible]
[illegible] membra Christi, sive pro se sive pro aliis: quod alium non defendit, quem
defendere debet, eum tradit: Consolatio est, Christus traditus est, ne nos diabolo, nos
[illegible] aeterno tradamur: Ethnicis traditus est ut nos origine Gentiles, sanctifi-
centur:

H.

H. Römershaus. Domi. 1to misi, à meridie, in Symb. Apostol. de conservatione speciali:
5. martij 1671.
hominum mundanorum de Deo concepta opinio benè describitur Syr. 16: 15. quod Deus
in summis sedeat, mundana non respiciens: remota coelorum spatia locatim inhabitans.
Hiob. 22. quod terram, tot millies millena millia sortem observare non possit:
velut rex qui vix vicina novit: singula remota ignorans: Adeoque articulus de
providentia Dei circa singulas sortes diligenter tractandus est: de quo nunc.
ubi nota (1) Providentiam divinam in nostra conceptione: Esaiae 41. Deutr. 35.
Esaiae 64. v. Deus dedit Corpus. Hiob. 10: Ps. 139. dedit Animam. Eccles.
12: Act. 17: Hoc est anima et corpus quod à parentibus propagatur, quomodo v.
anima corpori inseratur solicitè scrutandum non est, sed potius eo laborandum, ut anima
felix ex hoc corpore exitus pareat: (2) Providentiam divinam in nostra conser-
vatione: 1. cibando, jam in utero, in cunis, pueritia, absque nostra cura, solâ
matris operatione et parentum industria, adhuc hodie crescunt semina absque cura
nostra multiplicantur crescunt pisces, volatilia, animalia quaeque, sine nostra ope:
tot et tanta Deus non solum ad satietatem sed et ad voluptatem divina exaltata
nobis exhibet: 2. vestimenta largiendo, quibus ante lapsum non egebamus,
Sanctitate amicti: nunc eadem terra et pecora nobis exhibent, largiente
Deo, ad tegendam nuditatem, arcendum frigus etc. 3. defendendo ab omnibus
imminentibus periculis, Diaboli, mundi et carnis, quibus cingimur jam in utero,
vix nati, pedibus incedentes, omni aetate: Scrutamini vitam, quam tanta benefi-
cia divina accepistis, quae illis usi estis? potior pars citra honorem creato-
ris, plures in manifestam contumeliam Patris beneficentissimi: Horrenda mon-
stra ingratitudinis, quae cum hominibus habere vicitis, respicite vitam vestram, quam gula, ebri-
etate per gratiam divinam propellitis, quam vestibus superbientes Diabolum non Deum in
conditum gestatis: XVII. Concionem iam hic habita de articulo creationis: ultimam aliquod
egregium illius effectum esset; sed vereor, ne etiam hoc sicut alia divina quis
flocci pendant: Boni sciant, Deum sicut patrem conservatorem et defensorem
esse, sicut hactenus benignissimum, ita et in posterum semper clementissimum: cui laus,
decus ex hoc nunc in secula seculorum.

H. D. Spener. Evangel. Domin: Invocavit. Matt. 4: 1: Jesus wird vom Teufel versucht.
12. martij 1671.
Furtum prohibetur in praecepto VII. nota (1) quod prohibeatur 1. furtum externum, violentum, clandestinum, quod
magistratus punit: Exod. 22: hodie varie, tamen suspendio. 2. furtum subtilius, ubicunque
proximo aliquid subducitur: iniustum subditus magistratum non reddendo, quod ei debemus:
Rom: 13: item si magistratus extraordinaria graviora onera imponat, illique remedia
licita obviari non possit: (2) erga aequales in commercio decipiendo, provisor: laudando
merces suas, easque corrumpendo, laxando, madefaciendo, et omnia id faciendo
quod nolleremus nobis ab aliis fieri: multa prudentia describitur in commercio, quod Deus
licet hoc acquisita divina benedictio dicatur, ea tamen non est: cum moveris in iudicaboris
sed

60

vel opinionem mundi, sed vel Legem Dei: vid: Luc: Lib: 2. Ser: de mercatura:
2. in solvendo debitum a. tardando solutionem, fallendo ex malitia, a. crassa
negligentia, depositum negando, 3. negotiationem prohibitum [ludiorum] a. quam in illegalem,
exercentes, si quid exportat e civitate qui furtis [illegible]: 2. Tess: 3:
eius [illegible] est [illegible]: Si quis furat panem, qui ipsi in comedit: dir [illegible]
faule Bettler, spieler [illegible] lauter [illegible] [illegible], [illegible] dem andern [illegible]
[illegible], was er nicht [illegible] [illegible] wolte, [illegible] ihm ab, [illegible]
[illegible] [illegible]. (3) Erga subditos: ut magistratus [illegible] exigen-
tes: Personae publicae utilitatem [illegible] quaerentes, justitiam vendentes, justa [illegible]
tes et injusta promoventes: oeconomici patres fraudantes mercenarios merce-
dibus pauperibus nihil aut in [illegible] dando, licet non obligaris ex [exemplo] Dei; sed ex abundantia
[illegible] [illegible] facultatem. Ephes: 4: foenus exercentes erga miseros. (4) Sibi ipsi:
committunt furtum, negligentes, somnolenti, gulones: [illegible] geht dieses Laster.
1. Cor: 6: [illegible] Laster [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]
nullo modo, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] gott in keinen gefallen [illegible].
(II.) Praecepti [illegible] [illegible] 1. [illegible] 2. [illegible] 3. [illegible] [illegible] competit.
In Evangelio: prima pugna [illegible] tentationem de faciendo pane, jam videbimus
responsum Christi, atque sola illa circumstantia, quae ex Scriptura respondit: [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] geschrieben: nota. (1) Christi responsum. (2) funda-
mentum. (1) Respondet Christus tentatus de deitate sua, in miseria et inedia maxima:
non quod potuerit miracula facere, [illegible] noluit: ut [illegible], [illegible]
[illegible] [illegible] in aliquo peccatum [illegible]: [illegible] lapidum [illegible] nulla [illegible] fiducia erga
Deum [illegible]: et Christus non debuit diabolum, [illegible] quaerere: Tibi [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] malos [illegible] et cogitationes [illegible]: ad vindictam, [illegible]
non obedias diabolo, qui [illegible] indifferentia appareant: antecedentes, [illegible], nec respon-
[illegible], [illegible] licet media [illegible] indifferentia [illegible] filius Dei, [illegible] vox e
[illegible] ad quaestionem [illegible] voluit diabolus, [illegible] [illegible] diabolica [illegible],
coelo: ita et nos respondeamus diabolicis tentationibus, [illegible] fundamenta diaboli:
[illegible] possumus, sed respondendum ex verbo Dei, [illegible] verba Dei immediata, [illegible]
(2) Fundamentum dicti, scil: Scripturam Deut: 8: [illegible] Prophetarum Apostolorum [illegible] Dei est: 2. Petr. 1.
Moysis scripta est: adeoque omnia scripta [illegible] [illegible]
Christus provocat ad Scripturam scripta, non traditionem: Doctrina [illegible]
[illegible] extinguendarum tentationum, potissimum desperationis in temporalibus [illegible]
Sacra Scriptura. [illegible] (1) certissima: [illegible] et [illegible] [illegible]: (2) efficacissima,
fidem excitans [illegible] mundum vincit: (3) unica constans et finaliter perseverans:
alia media [illegible] Satanas: Ephes: 6. [illegible] tentemur a. tentationes expectare
debeamus, [illegible] verbum divinum, [illegible] dictos libros legendo, [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] facere memoriale: atque lectionem saepe ite-
[illegible] ruminando, ad [illegible] sibi applicando ad informationem, emendationem, confirmationem,
[illegible]: 2. [illegible] [illegible] [illegible] familiaria colloquia de rebus divinis. 3. Orando, ut
consolationem: [illegible] familiaria colloquia de [illegible] verbisque Dei [illegible]:
Christus ipse tentatus, in nobis [illegible] Diabolum pugnare velit: verbisque Dei [illegible]
qui Deo sincerus [illegible] scripturam [illegible] ad salutem: qui in temporalibus [illegible],
[illegible] legat [illegible] se addicit cum putat se esse in deserto [illegible] lapides,
nullum panem adesse: si [illegible] spiritualia dona longe majora [illegible]: Ephes: 1:
[illegible] filii Dei, [illegible] Christi: Spiritum Sanctum: nemo dives se pauperem credit qui non
habeat [illegible] aliquam [illegible]: qui in [illegible] [illegible] pauper [illegible]:

hoc divitias & Sensitivis exhibent, atque desperata [illegible] Scriptura quotidie sustentationem: non solo pane vivit: habeo Deum, qui pauca bene dicere potest, aliaque largitur, quam ego non agnosco. 1. Tim: 4: . Necessaria semper largitur, superflua parcissime utilia [illegible]: necessaria autem non ex nostra opinione, sed rei veritate metienda [illegible]: multa necessaria putamus, quae talia non sunt. 3. Licet deficiant necessaria, panis &c. hoc inopia, [illegible] dilectissimus Dei filius ipse Christo. Hebr: 11: . Rom: 8: . Pater coelestis [illegible] hoc eorum commode promovet: modo Spiritui S. consolatori non resistant: Ante tentationem [illegible] tempore afflictionis [illegible] non discedamus ad partes Diaboli [illegible] ex voto non succedant omnia: qui Diaboli astutiam [illegible], sciat Deum esse longe potentiorem, qui armis pugnamus, [illegible] qui in nobis pugnat. 1. Cor: 10: Ei gloria!

H. D. [illegible] 12. Martii 1671. Historia passionis ex Johanne. 18. Vom Leyden Christi. Cantico Deborae historiam liberationis [illegible] judicis 5. Laudate Deum ex Israel liberata [illegible] ad laudandum Deum post expressam xx. annorum captivitatem, cananitarum. (2) monet Judaeos ad laudem Dei liberatoris: [illegible] nos glorificemus Deum, [illegible] non temporale [illegible], sed aeternam liberationem largientem: qui mala omnia abstulit, et bona quaevis largitur: ipse mala perpessus est, ut nobis gratia contingat: adeoque omnia vita sua Christo gratiosa: Jam consideabimus priorem partem, Christum patientem in horto: nota. (1) Praeparationem. in tempore: [illegible] praecedentes cap. 13. 14. 15. 16. 17: disce fidelitatem Christi, volentis mori, antequam discipulos omnia doceret: qui omne discessum observent. [illegible]: Genes: 49: [illegible] emigravit: noluisset in civitate manere; sed voluit capi sine tumultu: Assumit discipulos, ut spectaculo captura videant, ad excipiendam et firmandam fidem: quia vult esse discipulis Christi, sequitur eum: in locum [illegible] quem rivum Kidron: adquem, hortum [illegible] qui vult esse discipulus Christi, sequitur eum: [illegible] in horto pati coepit, ad redimendos in horto lapsos. (2) Remissa (1) [illegible] Judae: [illegible] in Juda comitatum: milites, famulos Sacerdotum: apparatum, faces. [illegible] subterfugiat: arma ferunt [illegible] agnum patientiam vincit: [illegible] adhuc hodie Christum [illegible] et captivat Apostata: [illegible] (2) obviationem [illegible] et captivat Apostata: [illegible] ψ. 40: . in solatium eorum quibus Deus [illegible] Christi liberrimam: qui subita omnia scivit et suscepit: ψ. 40: . in solatium eorum quibus Deus aliquam passionem [illegible]: pudeat omnem, [illegible] volentes: severam: Deus quid, [illegible] Deum [illegible] ego sum: Deum [illegible] eos: Deum [illegible] discipulos: Disce Christum in statu infirmo [illegible] servavit suos: exinanivit ubi potuisse omnipotentiam, quod [illegible] posset exaltatus! [illegible] vindicta malitiam vulnerantis:
(3) Factum Petri: qui mori cum Christo voluit: in vindicta malitiam vulnerantis: Petrus non debebat [illegible] gla[illegible] non viderat ad unicam vocem Christi hostes [illegible]: verum Petrus non debebat [illegible] Esaia. 30: . [illegible] sed gladio oris uti: disce bonam causam [illegible] [illegible] Disce privatum factum Christi, Petrum corrigentis, [illegible], [illegible] diligentem, [illegible] non quaerere [illegible] gladio [illegible] sed Deum respiciendum [illegible] calix crucis gloriae aeternae semina [illegible]:

H. D. Spener. Evangel: Dominica Reminiscere. Matt: 15: 21. Vom Cananaeischen Weib
19. Martii 1671. Spiritus sanctus Sanctus dicitur, quia sanctus [illegible], et sanctificat, de posteriori jam agendum. Sanctificavit nos (1.) Spiritus sanctus: nam sancti non sumus. ψ. 51: . Gen: 6: . nec sanctitatem ipsi acquirere possumus propriis viribus. 1. Cor: 2: . 2. Cor: 3: . Sp. S. nos sanctificat, non exclusis Patre et filio: (2) non immediate [illegible] posset quidem, sed mediantibus Evangelio et Sacramentis [illegible] hac sanctificatio non contingit: Solus v. verbi et Sacramentorum externus usus non sufficit, sed Spiritui S. resistimus: ad externa [illegible] nos obligati sumus, Sp. Sanctus v. ad hoc [illegible] non obligatur, e. g. in salvandis infantibus non baptizatis. Non salvamur Lege: hac [illegible] sit Paedagogus ad Christum,

ipsa

Ipsa sanctificatio est in vocatione ad Ecclesiam: haec vocatio eo ipso nos movet
et juvat non resistentes: et illuminatione in spiritualibus: ut intelligamus divino modo
quae a Deo nobis data sunt, secundum mensuram gratiae. 1. Cor: 3: (3). Sanctificatio in fide:
adeoque remittuntur peccata, justitia Christi nostra fit: quae sufficit coram Deo. et purificans
corda illius voluntas: in sanctificatione sunt sanctae vires, et sanctae operationes haec non in,
perfecta: 3 in conservatione: nobis relicta mox qui renati: conservamur medium quibus gene,
rati sumus: et dona quotidie crescunt, alioqui decrescent. (4) Sanctificamur in Christo,
per Spiritum S. 1. Cor: 6: Ephes: 5: . Sanctificatio in Christo perfecta, in nobis imperfecta:
illa coram Deo sufficit, haec non: tandem vero perficietur: disce igitur, quod Deus in Te operari velit
et quomodo tu non resistere debeas: non obstat hic erwelt lauter heiligs habs: [illegible] uxor non
militavit quae omnia peccata, diminuto indulget der ist kein Christ, wer Christi geist nicht hat: der ist
nicht sein, wer außer Christo ist, der mag sich einen weg zur seeligkeit suchen wo er will, ich weiß ihm keinen:
Die Schrifft [illegible] vide: Rom: 8: In Evangelio ipsa migratio Christi, obviatio mulieris pro restat

contemplanda petitio femellae: Ach Herr du Sohn David, erbarme dich meiner.
nota. (1) Alloquium: Ach Herr non in sensu politico, non servus erat sed Herr. sed respexit ejus deitatem,
non petit ab eo, quod ulla creatura non poterat: non morbi diabolici, a diabolo vel ejus ministris
[illegible] naturae causali, naturaliter curari non possunt, sed divinam operam postulant: Ps. 74. du Sohn
David. cum promissus fuerat Messias. 2. Sam: 7: . Matt: 22: . Matt: 12: adeoque est doctri,
na de filio Davidis etiam gentilibus nota fuit: et nota fuit eo tempore, cum genealogiae
adhuc omnes integrae fuerant, Christum esse ex familia David: alioqui hostes Christi ipsi hoc
nomen non permisissent: et foemina haec filium David Promissum Christum agnoscit: quem in tuborum
erat judaeorum languentes: agnoscit nomine Domini divinam, et nomine filii David, humanam naturam.
discimus in oratione fulgere fidem: in angustiis fluunt Cor devota, quae Sp. S. format.
(2) Petitio est: erbarme dich meiner, angustia non indulgent verbis, verba kurtz schlecht
Spiritus et vita sunt: cur vero dicit meiner? an quod filiae et matris peccata aegrotabat
sufficit maternus affectus ut dicamus parentum dolores sentire quae corporis filiorum contingunt:
ipsa filia ignorabat dum diabolo agebat, quod sibi fiat: discite latentes vestri peccatis
debere quandoque filiorum morbos: adeoque fugite ad Christum, auxiliatorem paratum: erbarme dich
fuit meriti non fiducia: submissum orat, media non praescribit: non petit ut tang. Propheta Deum
pro illa orat, sed ipsi soli credit: Doctrina est: quae sunt fundamenta orationis: hic habemus.
(1) quod Christum invocamus Dominum: creatione, redemptione, ut sub eo vivamus et ei serviamus.
Coloss: 1: quae est Solutor, cum posse et velle juvare quos redemit, non negliget: quae in triplici regno
potens est potentiae gratiae et gloriae: ejus est regnum et potentia et gloria: (2) invocamus filium
David. fratrem nostrum, qui fratres diligit, et ideo frater factus est, ut pro nobis moriatur: (3) invo,
camus misericordem, qui libenter juvat, qui nos imploramus: Jerem: 31: (4) Securi sumus
ejus misericordiam ad nos pertinere possumus dicere erbarme dich meiner: gratiam univer,
salis est: moniti sumus ne resistamus Spiritui Sancto petitiones et orationes operaturo,
sed cogitemus orantes accedere divinam majestatem, non regiam, sed divinam, quae corda scrutatur:
et devotos oratores vult: non sufficit verba recitari: multi alienis cogitationibus non in,
tellecta verba recitant: cogita an ita eum agnoscas Dominum, ut pro ejus voluntate
velis omnia relinquere, quod Christus exhibuit a. adversum habet, qui sincero corde non orat Christus non
audit: Christus non solo ore, sed et vita Dominus dicendus est: et indignitatem nostram
agnoscamus: qui meritis gloriatur Deo est abominatio: et expectemus patienter quod oramus.

118. Tandē sequēt exaudiō: ō obstat eē rē in extremis: Ex. Deus q regit coelū et terrā: Ihr der H. Geist der ... ō an, ch. dir glaubest, du könntest mehr bet als du gebetest. indignitas tua te ō absterreat: n. ō petis ... tua dignitate, d. ... tuā miseriā à Patre misericordias et petis ... Xsto. die exaudiens movet ... Xsti, quā movet: Ψ.79: · Daniel.9: · Xsts se ō potest retinere ab invocantibus fratrib.

K. Dannhauer. Domin: Reminiscere. Historia Passionis. Jos: 18. vom Leyden Xsti 4ten Pontifikaten.

19. Martij 1671./ Diabolus formam serpentis Evā decipiens, naturam peccati figuravit: n. peccatum clanculum repit, tegit nomē virtutis a. adiaphori: Ita decepit primos parentes sub forma affectiōs, sic adhuc hodie repit: Coloss: 2: sc: sub specie pietatis, vel decipit varia vita suadendo; ubi ro caput penetravit, corpus facile sequitur: nullum peccatum solum: protoplastes uno peccato, ō dub deliquerunt: tandē sequit totalis ... corporis et aīe. Ita Cain ex peccato in peccatum ruebat, Genes: 4: · David similiter ... Idē factum Petro, in ara Lectiōe: qui videamus Xstum patientē in Palatio Pontificis: sc: (1) qd circa Xstum factum: sc: ... cōelitaps ductus à turba, vinctus, ad Caipham, Pontificem, ... per Simonē Pontifex ō ordine divino: sic caiphas suadebat occidendum Xstum: Disce Xsti sic vinctum captum p. nos liberasse à vinculis, miseriā plenissimis: Proph. 5: · Esaia: 5: · 2. Timo: 2: · si qs decennio vinctus moveri ō potest, et aliqs eum liberaret, qd putatis eum facturum! (2) quaerebat Xstus de discipulis, ..., ... illorum colligendorum rāo: 2. de doctrina, unde illam habeant ō doctrinam Patris: Re, sponsum ... se defendentis, ... docuerit publice: p. ... inculpando passum violentum Pontifices, ... ante captus, ... examinatus sit: 3. ... vapulat. ... inculpat lesae Majestatis: exemplar aulicorum, qui impietate favorē captantium: Nos Xsto infligimus colaphum: Discite cum Xsto injurias patienter ferre: ... Xsts reprehendit et corrigit verberantem: à diabolo captivati ... Xsti imitatores ... vindictam rident, ... vindictae student tandē coronabunt igne et sulphure: (2) qd circa Petrum contigit: 1. occasio. 1. persona nota ... Petrum inducebat. ... longius Petrus sequebatur l. ex amore l. ex petulantia: usque ad ignē: disce ... culosi in pericula captare: vid: Marc: 14: · Matt: 26: · Tu ... ō adeas falsas religiōes ... ō sequi primas consuetudines, principium peccati obsta: Gen: 34: · Luc: 15: ... in vir vocaāt deo ... Ψ. 91: 3. occasiōe ancillae negat Petrus, tandē alium urgen, libus, ejerat Xstum: 4. Petrus negat, ejerat: ... gallus canit: disce fragilitatem et ... Pōtum, q Xstum novit, qui eum sincere diligit: Matt: 16: · Jos: 6: · Marc: 14: · labitur ad ... ... tentaōem! Hac disce ... sequimur: et ... adeas, a. ... manu ... Xsto ... in baptismo: (2) ut exspectare cum Petro ad cantum galli: p.

H. D. Spener. Evangel: Domin: Oculi. Luc: XI. 14: ... notas:

26. Martij 1671./ multa ō intellecta sunt et dicant à Xstianis, cum in oraōe Domenica dicimus Amen: ... (1.) qd significet Amē: ... hebraicum significat gewisslich: adeoque sciamus ... qui ... voluntate dei petimus, ... certo ... exaudiuntur, cum petimus, quomodo potueris, ... per ... voluntate: (2) nos et ... exauditiōe, ... petimus: (4.) ... malitiosum retinet, ō ... orare, Jos: 9: 31. devotē, peccator malitiosus ... peccatum ... obstat infirmus de fide dubitans: ... Jac: 4: 3. d. eius oratio deo ... abominatio: obstat infirmus deo infirmitates ... adjuvat, ... Ψ. 27: 8. ... exauditionē ... et Luc ... audiōe indigni estis, sed deus ... petimus: ... ... orare ... et ... amore ... Ψ. 50: 15. Jos: 16: 23. 1. Jos: 5: 14. Deus verax ..., et ... facere ... nos petimus. 1. Jos: 2: 1. Rom: 8: 34. 3: habemus intercessorē Xstum, et ... meriti eius ... tota Ecclesia ... Hebr: 9: 24. Similiter Spiritus Sanctus ... ipse ... Rom: 8: 26. 4. ... nobiscum orant: 5. Deus semper audivit orantes devotos: vide totam scripturam: ... ... obstat experientia testari, ō semper ... et adhuc ... ō orat, nec orasti: ...

q poliny. adeoq 2. (3) quando exaudiat Deus. i. audit eu postq voluntate
vel. 2. eu sua voluntate, cum videt nos [illegible] et damna pati: differt Deus peti
la ad suam gloriam et nostram utilitatem. ~ Evangelio videmus miraculis, et Judaica
mala, et Xsti apologiam, restat judicium forte: nota. (1) foeminae Elogium: Und
da er das redet, da erhub ein weib [illegible] p. nota. 1 occasionem miraculum et
judicia Judaeorum, et Xsti apologiam, 2 foeminam [illegible], forte [illegible]: dixe magnae
offendi a Xsti utilitate, [illegible] Ps. 8: . Matth. 21: . Luc. 19: . in cuius religio
nis respiciendam [illegible] 1. Cor. 1: . Matth. 11: . hoc absolute pastores fructu
o videntes; q sunt aliq [illegible]: 3 erhub ihre stimm: forte [illegible] a Xsto, velut a
pluribus audiat, q dicit beatam matrem: se indignam putat Xstum ipsum laudandi, d. matrem
[illegible] gloriosam [illegible] dixe Xstum uberibus [illegible]: fuit Maria beata ob externam partem
[illegible] felicior fuit, [illegible] parte spiritualitate Xsti in corde: q. eam dicit beatam, sc. dilectam
Deo in tempore, gloriosam in aeternitate, adeoq gloriosissime eam semper habeamus, quod
faciunt catholici opponentes ad alterum extremum [illegible]: (2) Correctionem Xsti: er
[illegible] audiunt [illegible] matrem se laudari: hac laude negligit, d. hac occasione corrigit
emendanda. Joh. 15: . informi dulcibus verbis informandi: Xstus dicit: Ja, omnino:
dicit, ista e, beata e mater mea, q me gestavit; magis h. beata e q credidit:
1. Joh. 1: . [illegible] aliq [illegible] Xsti agnatio, o credentes, damnat [illegible]: adeoq
sola fides, non sanguinis agnatio salvificat: Luc. 1. et 2: . Augustinus dicit
magis beatam fuisse Mariam [illegible] dei percipiendo, quam Xstum [illegible]: una sola via
salutis [illegible] et Apostolis [illegible], [illegible] in cuius et medium
salutis: Deus in nobis habitat [illegible] fidem: beatos dicit Xstus q verbum audiunt, die das
wort gottes hören: unum verbum veteris et novi testamenti, Evangelium beatos facit:
Rom. 1: . cum servit lex [illegible] corda, et regulam [illegible] novae obedientiae:
verbum externum auditu custodiendum, cordi inscribendum, Joh. 10: 27. o audiunt [illegible],
servi, et oves alienae: 1. Tim. 6: . beatus e q custodit verba: in hoc tempore. Rom:
8: . Tit. 3: . 1. Joh. 3: . veritate beatus e, sentit beatitudinem: Rom. 8:
Hebr. 6: . agnoscunt fructus verbi: [illegible] verbo divino, in omni beati [illegible]
in temporalibus: Doctrina e q [illegible] usus verbi divini ad salutem: [illegible]
externum, sonum audire, ita audierunt Pharisaei: sed accipiendum e verbum in
fide, sc. o resistendum Spiritui Sancto. d. orandum, praeparandum e cor: [illegible]
geläutert [illegible] gott [illegible]: (2) custodiendum e verbum in memoria: q juvat anno
[illegible] in vitam: [illegible] verbum audit, et [illegible] facit, q digno auditore [illegible]
d. [illegible] Deo submittendum e, q in ejus voluntate: [illegible]
[illegible] wenn man [illegible]
das hören steet, [illegible] das [illegible] gott selbst [illegible]: (2) brauchen, so wird es ihm
[illegible] wort die kraft: (3) occasionem habent aliorum scandalo, q [illegible]
ist, [illegible] q verbo adscripserunt q [illegible] adhaeret: (4) majus scandalum
et aliis [illegible], q verbo adscripserunt [illegible] obediunt, quam q plane o audiunt: (5) ejus
habent, q saepe audiunt verbum et eidem o obediunt, [illegible] audita o facit: verbum q e odoratus vitae illis
damnatio gravior e, q saepius audita [illegible]: [illegible] verdammniß
fit odoratus mortis ad mortem: [illegible] am jüngst tag offenbahr werden: [illegible]
[illegible] auf seinem kopff, [illegible] wird am jüngst tag offenbahr werden: [illegible]
[illegible] e: verbum eo vivum, o demum vivificandum, Rom. 10. Gloria Deo.

120. Hl. Dannenhauer Dominica Oculi: post meridiem Historia Passionis ex Johan: 18. et 19.
26. Martii. Josuae c. 24: Eligite Deum, cui servire velitis: ego et domus mea Deo serviemus:
1671. docet (1) constantiam in fide Israelis: [illegible] beneficium [illegible]: Josua
licet nihil [illegible] à puero, videmus potiorem [illegible] Religionem [illegible] in qua sit exemplum regentib.
[illegible] facta nihil valent, si cultus divinus negligatur: Josua [illegible] cogit, sed libertatem
electionis ad aliquam Religionem [illegible]: [illegible] Pilatus [illegible] an Judaei velint Judam an Bar-
rabam: jam videamus Xstum patientem in Praetorio. (1) Pilatus propositionem: hic actum de con-
suetudinibus: [illegible] consuetudine [illegible] [illegible] voluntate. Deuter: 17. 18:
[illegible] populus [illegible] regalium peccati. Judicum 20: 1. Sam: 15: . nolite esse [illegible]
[illegible] Deus dicit Sabbatum sanctifices: mundi consuetudo hoc tollit: [illegible]
consuetudinem. Deus [illegible] Lex divina [illegible] occisionem [illegible] consuetudo [illegible] vindictam, [illegible]
[illegible] Dass gott [illegible] böse gewonheit [illegible] consuetudo
[illegible] scripturam, [illegible] gott [illegible] jüngste
gericht [illegible] gewonheit [illegible] wort [illegible] gewonheit [illegible]
[illegible] dass ich [illegible] gewonheit [illegible]
[illegible] gewonheit [illegible] Pilatus Xstum defendit, discant magistratus miseriae sub.
[illegible] (2) Judaei postulant Barrabam: [illegible] iteratis vicibus, disce iteratos [illegible] iram Dei
[illegible], donec tandem [illegible]: arrigite aures, [illegible] Sabbath [illegible]
[illegible] gottes gnad [illegible] populus
[illegible] majorum Xstum crucifixum volunt, quem ante 5. dies cum Hosanna introduxerant:
[illegible] Barrabam, rejecto Xsto: [illegible] vita tolerant, veritas Evangelica [illegible]
[illegible] Barrabam, [illegible] Xstum rejicit, Barrabam eligit, sed et ipsi olim rej-
missa [illegible]: 4 [illegible] peccat, [illegible]
tiendi in igne aeterno.

Hl. D. Spener. Evangel: Domin: Laetare: Joh. 6: 1. Jesus speiset 5000. Mann.
2. April. Baptismus nos hortatur ad bona facienda et omittenda mala, et nobis solatio est
1671. promissiones divinas: de quo [illegible] nunc: ubi nota (1) cui competat hoc solatium (2) quandiu
durent (3) cui fundamento nitatur promissio baptismi (4) in quo consistat hoc solatium?
(1) gratia [illegible] baptisat, [illegible] sine fide, [illegible] peccatis voluntarie indulget, ex statu gratiae labit:
[illegible] in peccato regnante vivens non potest sibi applicare solatium baptismi: soli igitur fideles, qui am-
bulant in regeneratione possunt sibi applicare solatia promissionum divinarum: igitur [illegible] an adsit
peccata [illegible] ea? divino cultui [illegible] indulges: bene [illegible]: Sin [illegible] peccata re-
[illegible] will, so [illegible] Stand [illegible]
[illegible] (2) per totam vitam, et
[illegible] Tauf [illegible]
[illegible] in morte: [illegible] quandiu manes in statu regenerationis: [illegible]
[illegible] busse [illegible] gnaden
[illegible] (3) non nihil [illegible] nova obedientia in hac vita, [illegible] ex benevolentia
divina, 4 ex gratia nobis dona dedit et conservat: (4) (1) solatium [illegible] peccata: [illegible] origi-
nalia et actualia, [illegible] in infirmitate [illegible], nec nos ex gratia [illegible]
peccatum nos non vincat, [illegible] Deus [illegible] infirmitati, nec patitur nos [illegible]: 1. Cor: 10:
[illegible] diaboli, cui abdicamus in baptismo, quem Xstus [illegible] vicit: [illegible]
[illegible] mortis, [illegible] poena [illegible] vita ad veram vitam,
[illegible] in foedus [illegible] baptismo induimus Xstum:
4 [illegible] iram Dei, maledictionem Legis, et poenam inferni: [illegible] Xsti [illegible] quam nobis in baptismo
(2) [illegible] habeamus solatium: 1 [illegible] filii Dei: 2. Xsti justitia [illegible] gratia: 4 [illegible] divina
donavit: 3 Spiritus Sancti gratiam, [illegible] gloria! voluptas!
cura et providentia in temporalibus et spiritualibus: [illegible] gloria! voluptas!

in baptismo jam salvi facti sumus: Legatur Lutherus. tom. 6. Jen: et Altenburg:
ubi Regel einer tauffpredig. In Evangelio vidimus Xstum navigantem, videte
populum, se reponentem: Jo videamus discipulos probantem: in verbis: da hub Jesus seine
[illegible] ... nota (1) tentantem, (2) tentatum, (3) tentationem: (1) Xstus, animo
saliens, omnipotens, [illegible] et sapientissimus, corda discipulorum scrutans: misericors, cala[illegible]
[illegible] ... nota: licet Deus potissimum curet in spiritualibus et Xstus
vitae spirituali principatu vigilet, cor [illegible] temporalibus [illegible] Xstus cere: [illegible] nos [illegible]
vivo ordine servemus et in pectus corpus quam animam curemus: aliqui impediunt curam patris:
hat eine große Menge [illegible]: Matth: 14. Marci 6. Luc: 9: [illegible] aves sine pastoribus:
Xsti concionibus [illegible], et incipienti fidei habentes, non miraculis credebant: disce quod
majus [illegible], quod plures patiuntur, eo magis indiget Deus exemplo [illegible]:
sed Deus miseretur eorum qui veniunt ad ipsum, et spiritualibus satiati, curam temporalium Deo mandat.
[illegible] ... (2) Philippus cupidus discendi, [illegible], forte
[illegible] ... satiati: (2) Philippus cupidus discendi, [illegible] forte singuli Apostoli [illegible] officium fuit mandatum: disce eorum
[illegible] infirmiori judicio forte singuli Apostoli [illegible] in scientia [illegible]
cupide [illegible] discendi, et [illegible] libenter, tandem pervenire ad scientiam [illegible] in formandis et simul diligen[illegible]
poeniteat [illegible] aliquod laboris: alii [illegible] patienter informandi [illegible]
[illegible] Philippus regeneratus [illegible] poterat apprehendere quomodo Xstus [illegible]
[illegible] adderent: [illegible] infirmitatem fidei, quod [illegible] Xstus aderit
populum, [illegible]: [illegible] infirmitatem fidei, [illegible] monstrant, discipulos antea
et [illegible] (3) [illegible] Brod. [illegible] parabolis monstrant, discipulos antea
[illegible] Xstus dimittat auditores [illegible] voluisse eos cibare: igitur [illegible] unde [illegible]
monimus [illegible] Xstus [illegible]: quid de pane: de varia
[illegible] in parabolo: Xstus [illegible] docet alium [illegible]
vitae sustentatione: quid de emendo. [illegible] ubi tantum panis inveniat
egentibus dare: tales Eleemosinae Deo [illegible] abominatio: quid, ubi [illegible] reddente Philippo, ut sic Xsto
non [illegible] erat, unde sperarent: disce Xstum rem grand reddente Philippo, ut sic Xsto
fidat: [illegible] ratione [illegible], et infirmitate fidei [illegible] Doctrina [illegible]: quid sit diffi[illegible]
cultas tentationum temporalium, ubi Diabolus, mundus et caro nos tentant:
[illegible] (1) difficultas temporis et loci: (2) necessitas mediorum (3) copia cibandorum: Simi[illegible]
liter nos tentamur: non [illegible] tempora culpantur: loci deprehenduntur [illegible] excusatores [illegible]
fidem erga Deum abjicimus: sed monitus esto: [illegible] para te [illegible] tales tentationes: ne inexer[illegible]
citatum te deprehendat: igitur disce quod sit Deus, quod [illegible], [illegible] boni dedit [illegible], dare
possit, disce articulum primum: disce intelligere bonorum spiritualium [illegible]: lege et
audi verbum, ut fides excitetur et firmetur: non [illegible] fide [illegible] ullam tentationem vale[illegible]
re non possumus: vid: Luc: 12: 2. labora non aliosis Deus [illegible] dat benedictionem:
[illegible] labore [illegible] oblatum: si [illegible] sufficit labor ordinarius, fac et labora [illegible] occasione oblata:
ora, [illegible] 3. parce utaris bonis tuis: [illegible] indulgeas [illegible], luxuriae [illegible]:
Phil: 4: juvenes et lib: [illegible] assuefaciendi luxui et luxuriae, sed ut discant paucis
[illegible]: si magnam habent Prorogativam [illegible] religio: non ille [illegible] dives, qui nulla habet,
[illegible] multis indiget; sed qui nulla [illegible] requirit 4. pauperes vero et pios cura,
[illegible] tantum ex abundantia tua, [illegible] omnibus facultatibus tuis: hoc faciens singula
[illegible] in ordine divino et potes resistere tentationibus. non pater tuus [illegible] coeli locuple[illegible]
tissimus, qui tempore [illegible] Dominus, qui suos semper curavit, etiam nunc curat: Ephes: 5:
Xstus loco deserto [illegible] exclusit: coelum et terra [illegible] manibus ejus: media habet Xstus suffi[illegible]
cientissima: [illegible] vivit ex [illegible] verbo Dei: si nos curare nos [illegible] volumus, Deus [illegible] facit
miracula: [illegible] Manibus? [illegible] Deus eos dedit, ille providebit, [illegible] in ejus gloriam
[illegible]:

122. H. Brunnshaüß, dominic: Laetare post meridiē historia passiōis. Joh: 19: —
2. April. 1671. Graviter ꝑ agnito peccatorum: n. q. ꝑ peccata originalia ō agnoscunt. variē extē, nuang pravos cordis affectus: verba ō curant: facta exsecranda hāc ō renatus ꝑ virtutib habet: vitia ꝑ virtutib, et virtutes ꝑ vitiis hent, nec se ante ꝑsuade finunt. ſ.
sed ah! quā verbis Deo ante loqt de peccatis: quā aliter testat passio Xsti! prim originalia et actualia peccata singula singulr dolores causavit: Jā gsidabimus qd Xsto gtigit usq ad crucē, in Glorio: i. fr Glorio, 2. in loco Gabata ꝑ Glori ū: (i) occasio. audiverat Xstū ēē filiū Dei, ideo metuebat Deū offendere: disce ratiā Dei ali ꝑ ēē naatam, hæc bona scintilla ō ē extinguenda. Matt: ii. (2) actio ipsa. i. loqu. seq Glorium: qū sit patria, vel sua originē qū sit an ō venerit forte de coelo! Gentiles circa Deū egregie errant, et stulti facti ſ: ideo Gaise [illegible] divini inrarendum. Xstus ō respondet: forte ꝑ Pilatus ō quæ sivit studio veritatis: vel etiam ne forte ex male inito Pilati sensu iure Romano. Deus stare colloqui: hic stat solatiū ꝑ tacendo et loquendo peccarunt. 3. Pilatus representat Xstū. [illegible] autoritatis et potestatis: typus iniustorum, q magnos dimittat, pauperes vexant: hic hōc carnalis varie fluctuat, terret et timet: q Nuc Xstus respondet, du hättest kein gewalt, wenn [illegible] Xstus alia gendit, alia negat: disce ꝑvidentiā Dei. Matt: 10: ipsa et adversa de manu Dei veniunt et respondet comparate, aber die mich dir überantwortet habe: ſ. magistratus ō excusat ꝑ ad instantiā aliorum iniuste agat: Corrigentes alios caute et temperanter agant: © Extra Glorium. i. Pilatus voluit Xstū dimittere: postq. a Xsto nal representius: sic agant oēs correcti: 2. Excipiendo ipsi regerit, ꝑ amicus Caesaris ō sit dimittens Xstū. 3. mediat Pilatus inter Judaos et Xstū: tandē rejicit Xstus ꝑ favorem mundanorum: tam faciliter rejicit Xstus: hodie adhuc Xstus rejicit peccatis malitiosis. Luc: 6:

H.D. Spener. Evangelium Domin: Judica Joh: 8: 46. Die sünde wolt fest stringen.
9. April. 1671. i. Cor: 11: nunciandā ē mors domini. nūc agamus (A) de utilitate mortis Dni, ejusq (2) nunciatioē: (A) utilitates. i. remissio peccatorum. justitia divinæ satisfaciendum, ad ꝑ ō sufficiebat Xsti nativitas, d. mors requirebat: 2. Cor: 5: . Esaiæ. 53: . Joh. 1: . mortē æternā gustavit Xstus, irā divinā, ſ. q nostra peccata merebantur: q Xstū fide apprehendunt, remissionem peccatorum hent. hæc exhibent in Sto coena. 2. reconciliatio cū Deo. q factā ꝑ peccatis Xstiatiōe et satisfactiōe nos amicos Dei facit. Esaiæ 53: hæc pax donatur nobis in Sto coena Rom: 5: 3. reparatio ꝑ dilectē, sūæ mensæ Dei acceptans, remissiōe satis testatur: . Deus ē aie rād æternæ et temporalis vitæ, ōmq ejus ꝑ habebamus in statu innocentiæ, nostrā aiā, q olim mortuū evang: Ephes: 2: . hæc vita spiritualis incipit in Baptismo, crescit ꝑ media divina et Sta coena: confinet in gloriā: q. carnis infirmatio et mortificatio: donec natalis mors foecis expurget: Xstus apparuit, ut dissolvat opera Diaboli. i. Joh: 3: . ad hæc juvat Sta: ꝑ peccatorum abyssū monstrat: et ipsa suā vi novas spirituū vires largitur ad pugnandum. Galat: 5: (2) nunciandā mors. i. agnitiōe pec, catorum, ꝑ ipse sit cā mortis Dni 2 fiduciali apprehensiōe dictarum utilitatum: q ea negligit, a. de iis dubitat, negat mortē Dni: 3. gratificatiōe et novæ vitæ institutiōe: Hæc ita narrā ꝑ, ut hæc omittens Corpus Dni in iudicium accipiat. ut peccatis mortui Xsto vivat. Rom: 6:
in Evangelio in disputatiōe Xsti vidimus dnam innocentiā allegatam, Judaeos de infidelitate reprehendit: eorum ō ēē ex Deo docenti, iā restat applicatio ꝑ Hebraeis ō sint ex Deo ga ō audiant: denn sind ihr d. den ihr seit ō von gott: nota. (i) accusatiōē: (2) Italiā rāoē: (i.) ō ēē a Deo: ō negat creatiōē, corporales ō ēē a Deo: non negat d. respicit regeneratiōē, spirituata et mentaka aōes [illegible]. d. hoc ſs aufferunt: ꝑ fieri pōe hic disce: gat eos aliquando fuisse ex Deo n. erant circumcisi, d. hoc [illegible] Baptismus: licet putetis vos ēē ex Deo [illegible] circumcisio habebat eā efficaciā, quā nūc Baptismus. disce opinionē ō facere Xstianū: cū ō regenerati sint quæ testantur non estis, d. fallitis. 2. Petr: i: . disce opinionē ō facere Xstianum: cū ō regenerati sint ꝑ testantur (oēs eorum aōes:) putant se ēē filios Dei, periculosissime fallunt et falluntur: Judaei erant in veteri Adami carne Joh: 3: i. Cor: 15: . imo ꝑ peccata erant a Diabolo.

id quod omnium maxima miseria est: in temporalibus et aeternis: o beatos qui filii Dei sunt. Lege 1. Joh: 3. et 4. tot: qui non est à Deo in regno gratiae, non veniet ad regnum gloriae: (2.) Probatio est: qua non audiant: non quod externe non audierint: d. quod cum fide, et obediendo non audierint: sed exclusive dicitur absque gratia Spiritus Sancti, externus sonus nihil efficit: qui non audit cum attentione d. resistit, nihil facit ad suam salutem: non est audire verbum, in sensu composito, sc: quod ii in eo statu manent: (2.) Illationis ratio est: non audiunt, ergo non estis à Deo: ex eo quod non audiant, gehet diß ear non esse ex Deo; simile exemplum Luc: 7: quod non possunt scopus Christi, non vult Christus dicit ideo eos non posse audire quod Deus ipsos non voluerit filios statuere, quod vult Petrus Molinaeus et alii Calviniani in Synod. Dortrechtano. non Christus hic non agit de electione et reprobatione, d. de malitia Judaeorum: contra doctrina Christo et Deo injuriosissima est, eo culpam damnationis et peccati imputans: et stante hoc axiomate Deus non posset damnare quibus non dedisset gratiam ad eum redeundi: cum hi pacti et foedus de fide in Christo novum nobiscum fecit: ea doctrina et desperationem causat. Hac non in odium reformatorum d. ex amore erga Deum et veritate allegamus, singulos orantes, ut hoc devote ipsi meditentur: qui cum conscientia in tali Ecclesia morantur, reddant rationem judicii terribili in extremo judicio: ach woelte gott wir erlebten die freude [illegible] ihrer [illegible]: Doctrina est: quid sentiendum de homine qui audito verbo non obedit? Rx. er ist nicht aus gott: non est Christus noch nicht erkennt, non habet Christum, non habet remissionem peccatorum: nostra ecclesia paucos habet paucissimos auditores qui credunt et eidem vivunt: [illegible] quia audientis vita [illegible]: quam multi sunt qui audiunt carnis qui sunt qui omnia [illegible]: qui audiunt vitam [illegible] tales non sunt ex Deo, d. à Diabolo, carnales, non regenerati, pejores gentilibus majoris damnationis dicandi: solle man denn nicht [illegible] predigt hören? die menschen sind noch nicht bekehrt, sondern müssen erst durch gesetz zu erkantnüß ihrer sünden gebracht werden: Ideo etiam consolatio Evangelica valde limitanda est, ne falsas securi illas sibi applicantes: Ego discamus non sufficere scire aliquid de articulis fidei, frequentare Ecclesias, ut [illegible], vivere moraliter Ethice: d. [illegible] vita et tota nova regeneratione: Deus corrigat singulos et universos: hic habetis lapidem Lydium an filii ex Deo? vel non: exempli gratia: furtum, et decipere proximum [illegible] non remitti absque restitutione ablati? an proposuistis tibi alios decipere? lupum in diligere, Sabbathum profanare? vel cum potius, sic non resistere? audi: du bist nicht von gott, du bist kein christ, hast nichts christliches an dir: hic et quam audivit maximum habet solatium, sie haben grosses ihrer Kindschafft: 1. Joh: 5: qui sincero corde in eum Deus efficiet.

Dom: Judica à meridie in Historia passionis ex Joh: 19. H. Sommerhausen. 9. April. 1671.

Deut. 18. Christus cum Doctor erat idea felicitatis: Matth: 11. ut peccatis mortuis ab ira Dei liberati, ipsi vivamus in justitia, sanctitate: 5. Joh: 3: . Hic redemptor in [illegible] dignus est: in obedientia utriusque tabulae: aliquando ipsius merita ad nos non [illegible] 1. Petr. 2: 21. 6. Quemadmodum Christus nos monstrat ad mansuetudinem et humilitatem: maxime erat proprium virtus Christi, morte appropinquante: Vidimus Christum patientem in gloria, jam videamus patientem in cruce: 1. vestimentorum Christi divisionem: 2. testamentariam ejus dispositionem.

124. Evangel. Dom: Palmarum Matth: 21: i. von d' einreitung Xsti.

H. D. Sp[illegible] 16. April 1671.

Passio semper inprimis nobis meditanda est: sam pueri loco catechismi, examinant de passione:
et observant. (1) qs (2) X q. (3) qd passus sit: (4) qmodo passus. (1) Xstus Deus homo: o deitas in se,
d. in assumta humanitate: Act: 20: 28. 1. Joh. 1. Rom: 8: 32. Act: 3: . in humana natura passa persona
(2) pro oib. hominib. (non angelis) Joh. 1: . 1. Joh: 2: . etiam damnatis. Rom: 14: Deus Xus oib. oia hom[illegible]
peccatis, originalib. et actualib: X q [illegible] S. Spiritus peccat, damnatur qui respuat medium (3) passus est ea
q merebant nostra peccata; iram Dei: mortem temporalem cum dolorib. anxietatib. adversitatib. etern[am]
nec damnatione, o loco damnatorum d. qr. in extremo gustavit dolorem damnatorum. unde
clamat Mein gott mein gott warumb hastu mich verlassen? Item sanguine sudavit. v. Esaie 53:
(4) qmodo passus: [illegible] innocens: natura, tota sua vita. 2. Cor: 5: . 1. Petr. 1: et 2: . [illegible] libere.
Gal: 2: . [illegible] imputative fuit nocentissimus et maximus peccator: 2. Cor: 5: . Joh: 1: . 1. Petr: 2:
[illegible] Passus nobis in exemplum. 1. Petr: 2: . in amore erga Deum et castigantem, erga nos, per quos
hostib. persequente; humilitate, patientia: Utiliter passionem vi[illegible] a[illegible] [illegible].
Evangelium quod tractatur etiam tempore adventus, more solito jam etiam Epistola Evangelio, vid: in
gratia statum exinanitionis et exaltationis, jam in specie videamus exinanitionis statum: in verbis:
~~nicht gewaltig~~ ob er wohl in gottes gestalt ware, item hielt es o vor ein raub gott
gleich seyn: Philip: 2: nota e[illegible] [illegible] Deum, o deum factum: vide: Rom: 19: Ebr: 13:
~~ait~~ Deus Paulus humanitati eo communicatam divinam majestatem: o gratiae naturae: et humana
natura assumta in unitatem personae: hoc [illegible] a qb. se exinanivit Xstus in Epistola: id est in Evan-
gelio, dum dicit: d' Herr bedarff ihr. Item in Zacharia d' König d' tochter Zion, filius jam
[illegible] Messias: inde [illegible] Deus. Jerem: 23: . Ps. 44: . Ps. 89: . Ps. 145: . Item dicit filius
David, eius canit Hosianna, tanq. domino David: (2) communicata fuerunt humanae naturae
divina attributa: [illegible], sic fuit omnisciens: Matth: 20: . Luc: 18:
Matth: 21: 2. 3. omnipotens. corda movet immediate, ut sinant asinos, ut Hosianna clament;
nec metuant Pharisaeos: omnipraesens: [illegible] divino modo, hoc est, praesens: Doctrina est, qmodo
proprietates ~~personae~~ naturarum communicata per personam: natura per unitatem, o junctae, d. in articulis,
proprietates [illegible] ita ut habeat divina natura proprietates humanae, et humana
in unitatem recepta: [illegible] attributa tribui [illegible] personae: filius David est Deus David:
proprietates divinae: e.g. [illegible] humana attributa tribui [illegible] Deus David: Deus patitur, o sola humanitas
o deitas eius homo q. est filius David. d. ipse homo est Deus David: Deus patitur, [illegible] assistentia
filii Dei passus est, d. filius Dei: [illegible] duae naturae operantur, ut utraque natura suum opus, assistentia
alterius. Sic factum in opere redemptionis, in miraculis: ubi humana natura assistit divina.
(3) Divina natura suam majestatem communicavit naturae humanae: Matth: 28: . Coloss: 2: .
Simile est anima et corpus [illegible] unum hominem: homo [illegible] cogitat, licet sola anima hoc agat.
ita homo est visibilis, cum anima visibilis non sit: in opere loquitur anima meditatur, lingua loquitur:
[illegible] anima tribuit corpori vitam et [illegible], [illegible] p. Coloss: 2: . et in Symbolo Athanasii hoc
similitudo approbatur: licet aliqua in multis differant. Hanc doctrinam servemus [illegible]
Nestorium eumque secutos Pontifices et Reformatos: Monitum sit ad [illegible] ne Xsto gloriam
ad humanam naturam [illegible]: Consolatio est (1) Xstum nos liberasse a morte et damnatione.
(2) humana natura assumta in Trinitatem: (3) Xstus ad [illegible] natura [illegible] frater [illegible] omnipraesens,
omnisciens, omnipotens: (4) Sicut humana natura particeps facta divinitati; ita credentes [illegible]
per Xsto, Deoque Patri: in gloria [illegible] Joh: 17: . Sic [illegible] ratio, fides agat: vid: 1. Cor: 13.
pia corda agnoscant suam majestatem. Gloria Deo.

Dom: Palmarum à meridie. ~~Matth: 21~~: in Historia passionis. ex Joh: 19.

H. Dom, [illegible] 16. April. 1671.

Judaei voluerunt maleficos in cruce pendere, q Dominum
Xstus passus post mortem latus suum aperiri. Judaei [illegible] manifesto patrantes, subsequentes opere operato
Legis crucifixerant: Sic vos, q varia peccata manifesto patrantes, subsequentes opere operato
incubantes, absque cordis mutatione: Si Deo placere volumus, mutanda mala [illegible]: vid: Amos
5. Esaia: 1: . Apertum latus Xsti: aber auf! mundus agnoscit peccata, [illegible] Dei, d. obduravit
frontem: Xstus imitandus est in vita, q lesset fidem: aliogn crucifigit Xstum de novo. vid: Ebr:
6. et 10.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

Evangel: festi Paschatis. Marc: 16. i. Von d. Auferstehung H. D. Spener. 23: April. 1671.
2. Timot. 2: . Pastor ei. oes Xstiani monet meminisse Xsti suscitati a mortuis:
nota. qs resurrexerit, 2. q. sit resurrectio. 3. inde emanantes utilitates. (1) Xstus 2dm
humanam natam: Matt: 12: . Luc: 18: . ō L. solus Leo d. tribu Juda. Act. 3: . 20: . Rom: 8:
inde vivificat credentes: Xstus pprii virib. surrexit. Joh: 10: . Apoc: 1: . Rom: 1.
ō abstulit q suscitatus sit? Ps. 16: Esaiæ. 53: Rom: 6: . nisi filius facit, facit
et filius: (2) Resuscitatio e revocatio aiæ e Paradiso et unio cu corpore amplius
ō deserendo. Ps. 16: Esaiæ. 53: Rom: 6: . Xstus reassumsit oem sanguinem effusum,
sed eius v. deposuit oes infirmitates. nam Luc: 24: . q comedit ō facti ex necessitate
sed in testimonium veræ resurrectionis: Xstus suum verum corpus d. clarificatum in resurr.
rectione suscitavit. 1. Cor: 15: (3) fructus sunt: 1. certitudo sufficientiæ redemptionis:
nam mors eum ō tenuit: Rom: 4: . 2. Tim: 1: . 2. ingressus Xstus in gloriam, et nobis
inde dona largitur parata. 3. Spiritualis in nobis operata resuscitatio, hic in vita
spirituali: q fit in baptismo, conservatur verbo et precibus; Rom: 6: . Rom: 14: .
4. illic in futura vita, ubi ō in. aia, d. et clarificatum corpus vivet. Philip: 3: .
Hiob: 19: . Joh: 12: . Joh: 14: . In Evangelio visis mulierib. unguenta pa-
rantib: jam videbimus debitantes in via de saxo amovendo. in verbis, Und
sie sprachen untereinander. wer welzet uns den stein von des grabes thür? —
Nota (1) colloquium, (2) colloquii argum. (1) loquebantur foris: timidæ, et hic circumstantiis
terrefactæ, Xstum et post mortem amantes, fide in. languentes: ō domi cogitabant
de lapide, ne forte in toto ab unguento desistant: nec de custodibus curabant inv.
tot timores: disce, ubicunq aliqd boni incipit, lapides obstant, ō tm a diabolo
carne et mundo oppositi; sed Deus et. ipse multa hic agit, fidem exercendo:
vid: act. 9: . Xstianus mundo valedicens sæpe ō cogitat, quanta pati debeat: attamen
post amolitum unum lapidem, sæpe alium invenit, at Deus lapides demolitur faciens in-
fantes, hæc simplicitas placet Deo. (2) Colloqui argum ō de amoliendo lapide: ante
totius sepulchri ostia: disce Deo ō displicere curam corporum defunctorum. 2. Reg. 23: .
Apoc: 11: . sed debitant de lapide amoliendo. hæc cura tm. eas ō deterrent: interim
Deus lapidem amovit: sic nos curamus: aut lapis tantus ō e, quantum putamus, a. Deus jam
ante X vidit: disce ō hic absq omni cura, ne tibi forte in pravis aliqd contingat, noli
tm. anxius curis angi: q facit caro, Deo ō fidens: Doctrina e quomodo resurrectura
nostra lapidib. occlusa sint? R. diabolus mundus caro, negant resurrectionem: primus
lapis e, q ratio et Philosophus humanus ō capiat resurrectionem. 2dus lapis e, q X impossibili
habeamus; corpus ita consummatum revivescere! 3tius lapis e peccatum et maledictio legis,
qd ō tm temporalem, d. et æternam mortem dictat: hi lapides amovendi virtute
divina. 1. naturæ gravitas vincenda fide, lectione scripturæ devota unde vivi-
fica virtus et. in te viva erit: et cogita justitia divina, q ō punit oes malos
in hoc mundo: igr alteri vitæ eos reservat: 2. impossibilitatem q fidelem fides,
lectio scripturæ p. multa vera sunt, q X veri ō habent; nec hodie X impossibili dicitur
sit subjecta experientia, q olim X impossibilibus habebant; item, qs credet hoiem
ita generari, ut generatur, q quida hyeme oes plantas qs. mortuas revivescere: item
semina ō manent mortua. chymica exempla etiam docent nobis q. Deus ō est omnipo-
tens si ō possit facere plus quam nos intelligimus: 3. q peccatum et damnationem
facit meritum Xsti. Moriturus ergo, hæc tantum ad illos pertinere, q spiritualiter vivunt
in nova vita ambulant: mori naturæ e genitale æternitatis, ut fructus jam vivat
in utero, vivus nasci ō potest: vivificamur e quidem in baptismo, q tm tempore mortis

non vivent spiritualiter, aeternum non vivent: Consolatio [illegible], quod Christus resurrexit, ideo
jam sumus participes ipso actu, ejus resurrectionis. vid: Luth. Tom. 6. Altenb. pag.
682: n. nostra mors non est mors, d. [illegible] somnus, per resurrectionem Christi: ex
capite vivo fluit vivax vis in membra: quae placidè reponuntur in cameras
pacis: corpora nostra Deo cura sunt [illegible]: Ps. 34: . licet fiant mala corpo-
ribus, quaecunque velint! Christus passus, etiam post mortem vulneratus diffamatus. s. [illegible]
nobis temporalia?

Festo Paschatos Epistola à meridie tractata. 1. Cor: 5: 7. fegt den alten Sauerteig auß.

H. Vor, nachmittag, 23. April 1671.

Marc: 16: . visus Angelus in veste albo, quod [illegible] nullius ore et vestib. nato Christo angeli in
aere agebant, jam sedet angelus testis gestis vincentis Christi: vid: Matt: 28: . moriente Christo
sol obscurat, eo resurgente splendentes angeli apparent: Christi resurrectio typus est nostrae
resurrectionis. Christus severus legis geionator: in lapide sedens, durities nostri cordis monstrat:
clarus vestibus claritate legis, resistam [illegible]. lex est fulgida, monstrat Deum. f.
ista Paulus non solum Evangelium, d. et Legem sui Corinthiis dicit: in [illegible] [illegible]
non, et in [illegible] [illegible] den ganzen [illegible] teig [illegible]: visam exprobratione ignorantiae
jam videbimus damnosam vermenti operam. ubi nota. I. subjectum. in [illegible] Sauer-
teig. metaphora doctrina ex vita. disce Spiritum S. a naturalibus, [illegible] dicere
ad spiritualia: sic loquitur non de nihilo, d. de parvo vermento, ita nos dicimus non de
multo d. parum boni intra nos: plurimi ex nobis [illegible] vermentum totum, illud [illegible] esse non volunt:
(2.) praedicant, [illegible] den ganzen teig. totam hominem regeneratur, vel totam Ecclesiam
particulariter: ita ut displiceat Deo, vermentum operatur in tota massa, eamque inflamat,
ut nullum mereat: Disce (1) generaliter, quam periculosum sit tolerare peccata. e. g.
multi senes ignorant quod sit sabbatum [illegible] sanctificare: putant esse quiescere ad
gratulandum, ostentandum, e. a. alios videndum. alios ludos, alios agere, gulae indulgere:
man will durch offentliche Kirchen disciplin diesem wehren [illegible]: man acht
es bar gering: darum will [illegible] predigen nichts außrichten, daher geschichts, daß
man bey solchem tag mit lateinern [illegible] magd. Item luxuria [illegible]
luxuria non [illegible]: arme [illegible] in [illegible] Damit gestraft: andere laß da
nuber: [illegible] damnum in secularib. sequitur, natum est: (2) Singularis homo unicum peccatum
voluntarie servare, Deo est odio. licet hic [illegible] opera [illegible]. 1. Joh: 4:
adeoque parum vermenti tolerandum non est: alius mundo servit, alius voluptati sulle indulget,
adeoque non vivet: Ezech: 18: . Non dicimus Ecclesiam a. aliquem ex Ecclesia
debere totum esse sanctum, sed hoc dicimus Ecclesiam Dei non servare peccata vo-
luntarie: nec [illegible], quod purgat omne vermentum: cum haec non placent, d. magst mit gott
außmachen.

Evangel: Fer: II. Paschat: Luc: 24: 13. von den Jüngern nach Emaus. f.

H. D. Spener, 24. April. 1671.

Matt: 18: Luc: 19: . filius hominis venit quaesitum perditos. Esaiae 53. nesciebant homines se esse
perditos: omnes quaesiturus fuit Christus, eosque salvaturus: solutum nostra tota sua vita, docendo, vi-
vendo, patiendo, moriendo, adimplevit: quid et docet etiam post resurrectionem per ministe-
rium in [illegible]: in Evangelio, duo perditi Jerusolima discedentes reducuntur: visus dis-
cedentibus, jam videamus [illegible] Christum: und es geschah, [illegible] und wandelt
nota (1.) discipulorum habitum. (2) Christi [illegible]: duo ex septuaginta, alter Cleophas, alter non notus.
hi per passionem scandalisati fidem amiserant: sperabant regnum seculare: infirmi fide, amabant
[illegible] Christum sincere, inde fides non erat in toto extincta: non maledixerunt Christo, [illegible] carnalis homo
hic circumstantiis [illegible] fecissent: H: und [illegible] 4. 6 [illegible]: Act: 20:

Sed hi

sedulo quaesiverant de fundanda spe: discendum in firmitatem cordis humani, quia scandalisatum cruce defecit in tentationibus. Ergo firmanda fides, confirmanda tendebat 2. hoc reliquum fidei bey gewalt gratiam divinam: nam non obsist desiderium melius discendi: d. alij qui nihil discere volunt, dic ipsi gratiam dei. (2) Christus ambulabat cum illis, vere in propria persona; visibiliter. marc: 16: in alia forma: corpus glorificatum potest figuram assumere, quam vult: dissa corpora clarificata nihil habent contra eadem corpora. Christus idem corpus assumsit, quod ex maria in vita morta- ctus habuit: ita nostra corpora erunt. Hieb. iij: . ipsa divina corpori ipsi tribuent: aliud h. corpus quoad suas qualitates: deposita per infirmitates, defectus naturales. i. Cor: 15: . non egent cibo, somno. s. Christus comedens non naturaliter egit, d. in veritate resurrectionis per invisibilia nos videre velint: ita Luc: 24: . non per impedimenti partes, sib. saxis s. Luc: 24: . Talia etiam erunt corpora nostra post resurrect. Phil: 3: . in hac mentem non capimus quod ratio vult, d. quod Deus velit et potest: Ephes: 3: . intellectus humanus finitus, dei potentia infinita 3: Christus ambulat cum illis, cor frangitur, celeriorem gradum deprehendit, ambulat cum illis ignotus, ut eliciat confessionem amissae fidei, quam ex verbo divino, non statim suam agnoscibilem confessionem fundare voluit: discite benignitatem radicantem Dei: Doctrina quod sentiendum, si colloquantur Christiani de rebus divinis: quia hoc beneplacitum Deo eiusque praeceptum: Deut: 5: . 6: . hoc non tam patribus familiarum domi, d. et extra incumbunt: Ps. i: . Ps. iij: . pia cordatur tam legant et audiant, d. et loquantur invicem verbum Dei: Coloss: 3: . Eph Ephes: 5: . Ebr: 3: . Ebr: 10: . i. Tess: 4: . 5: . Rom: 15: . Sic hoc semper fecerunt: i. Petr: 4: . hoc fieri potest ut exprofesso de hisce rebus agatur i. Tim: 4: . dedecus in mundo Christianos nihil de Christo audire. aliter ineptias quaerunt ad fallendum tempus: quam divina, quae melancholicis habent, sperant de non libro: quod dicamus de his quae ipse dat de Christo dicere, quod libet de confessione libenter loquitur: Christianismus summa nostra confessio est: ultimam tempus quod diabolo datur, Christo daretur: at studeamus nos invicem emendare: ut lingua sua Deo serviat: hoc Deus praecepit in 2do praecepto: 3 amor singularis non tantum mundo, d. Deo serviat: hoc Deus praecepit in 2do praecepto: communis sanctorum: qui eundem habent, eadem sacramenta, Christiani hoc exigit: 4 requirit confessio communis sanctorum: qui eundem habent, eadem sacramenta, Christiani hoc exigit: 4 requirit regale sacerdotium: Apoc: i. i. Petr: 2: . Lutherus hoc multum declarat tractat: VII. Alt: 374. fol: wer das bey schaffen werck hält der schäm(e) sich seines Christenthumbs, es ist kein Christ: Quaerit wir stell mann das dings an? quia domestici haben täglich gelegenheit, aut colloquantur post habitas preces, aut alio tempore conveniant: hoc exercitium diei Sabbati convenit: Cauti tamen sint simpliciores, ne cum aliis de rebus divinis agant, de quorum sinceritate religionis non sint certi: quae de divinis agant, summa devotione tractent: nec quaerat gloria propria non indigeat litigium, nec scrupulositatibus sed emendari et fieri. i. ut noti se ardentius diligant: 2. utrique dona alterius juvant: 3. aderit Christus: matt: 18. 4. hic in conspectu aeterna beatitudinis.

 Epistol. feria 2. paschatis. Actor: 10: 34. Petrus aber that seinen Mund auf.

H. Dan. Wortmann 24. April 1671.

magna gratia [illegible] in Ecclesia: alii [illegible] in ignorantia idololatria [illegible] Ephes: 2: liberos Ethnicorum [illegible] damnamus, [illegible] judicio divino [illegible] libri Christianorum [illegible] vestigia [illegible] damnat. Nos consideremus eandem facilitatem [illegible] nos potuisse ex Ethnicis [illegible] inde gratias agere [illegible]: magna [illegible] vivere in vera Ecclesia ubi [illegible] Christianae [illegible] Sacramentorum [illegible] sufficit esse in externa societate Ecclesiae: ex infeliciore [illegible] apud [illegible] [illegible] Matt: 22: [illegible] invisibili Ecclesia [illegible] Dei [illegible] societate Diaboli: Benignitas [illegible] divina Ecclesiam solam [illegible] circumscripta, sed Deus aliquando [illegible] exteros ad [illegible]: Ps. 50: [illegible] ex omni [illegible] bene facit, [illegible] acceptus [illegible] sondern auß allerley volck, wer ihn fürcht, ist ihm angenehm: Nota 1. subjectum [illegible] generale, allerley volck: 2. speciale, wer recht thut u. gott fürchtet: Timor Dei [illegible] servilis Heb. 15: et filialis: [illegible] ad [illegible] de posterioribus hic agit: igitur agnoscendus [illegible] Deus [illegible] et voluntatem [illegible] poenitentia agenda in fide: disce esse in mundo, [illegible] filiali corde diligant et timeant; Servitare [illegible] timor Dei in [illegible] recht thut: [illegible] in nova obedientia. Jacob. 2: [illegible] facit [illegible] Deus, [illegible] timet Deum, [illegible] sufficit audire et scire [illegible] facienda [illegible] opinionem [illegible] ad gloriam [illegible] sed ad solam gloriam Dei: [illegible] in simplicitate [illegible], Deo [illegible] placet: licet imperfecta sint opera. Rom: 7: [illegible] praedicatum, sie gott angenehm, renati filii Dei: [illegible] causa efficiens salutis, [illegible] solam apprehendit: bona opera placent Deo, cum vero ejus gratiam [illegible] antecedunt; disce ex omni gentibus Deo placere in merito Christi, [illegible] Deum timent, et bene vivunt; [illegible] über all völker [illegible] [illegible], [illegible] gottseligkeit, [illegible] gottesfurcht: Ps. 36: [illegible] Christenheit, [illegible] [illegible] [illegible] gottesdienst, [illegible] Timor [illegible] servilis, [illegible] gott [illegible] angenehm [illegible] gott [illegible]

A. D. Spener. Evangel. Dom. quasi modo geniti: Joh: 20: 19. [illegible]

30. April. 1671.

Confitemur Ecclesiam Sanctam: nota (1) quid sit: (2) quomodo vocetur. (3) qui membra. (4) quod caput. (5) duratio: (6.) quid sit coetus Ecclesiae: (1.) [illegible] structura [illegible] coetus vocatorum per Evangelium [illegible] in Ecclesia viventes, [illegible] templa [illegible] Ecclesia [illegible] sparsa [illegible] in Ecclesia [illegible] particularis Ecclesia [illegible] loci [illegible] mundi, licet in unum [illegible] (2.) infideles, et capitaliter errantes, falsa Ecclesia [illegible]: nota Ecclesiae [illegible] verbi [illegible] [illegible] legitima dispensatio: inde nec Papicolis nec reformatis libris vera Ecclesia [illegible] [illegible] membra vera Ecclesiae invisibilis: (3.) duplicia membra [illegible] alii [illegible] ex illis [illegible] exterius [illegible] [illegible] S. S. resistentes: alii [illegible] interna, regenerati, ex vera fide Deo servientes: nulla [illegible] ubi [illegible] [illegible] boni mixti malis. Matt: 13: [illegible] Ecclesia visibilis, et invisibilis: [illegible] Deo nota Ecclesia Sancta [illegible] peccata [illegible] Deo [illegible] (4.) Caput [illegible] Christus. Ephes: 1: 4: Solus, [illegible] papa: (5.) durabit ad finem mundi: Matt: 28: Matt: 16: [illegible] externus cultus depravari [illegible] Deus [illegible] servavit: [illegible] Ecclesia Sancta in aeternum: 1. Reg: 19: [illegible] militare, [illegible] (6.) Sanctificati Christiani [illegible] corporali [illegible] Ephes. 4: [illegible] spiritualia [illegible] In Evangelio [illegible] [illegible] circumstantiis temporis et loci [illegible] videamus apparitionem Christi: in [illegible] [illegible] Friede sey mit euch. nota (1) adventum. (2) compellationem: (1) venit Christus, [illegible] sicut surrexit in corpore glorificato, [illegible] regulariter [illegible] corporalibus [illegible]: hoc corpus erat Christi [illegible] corpus [illegible] angeli solent [illegible] hoc corpus Christus ex matre [illegible] erat ingressus in gloriam, adeo venit in locum ubi antea [illegible] erat, [illegible] ingressum ejus corporis in [illegible]: venit [illegible] eo modo,

q corporib. glorificatis competit, ꝫ gradatim ambulare: hac die quater vice apparet Xstus: trat mitten unter sie: qui prius amabat, ꝫ erat propior Johanni ad crucem constanti, quam Petro abneganti: intercedit similiter inter Deum et nos; (2.) Dicit Xstus, voce humana, nota, ut visus et tactus etiam audiat: 1. Joh: 1: . Xstus ꝫ optat ex infirmitate, q. simul dat id, quod optat: nam Deus res loquitur: Pacem dat suis abnegantibus, fugientibus, timentibus. vid: Gen: 15: . Exemplum Josephi: Pacem optat: cum quidem usus ori-entalium populorum singulare, in quo Xstus voluit hic verbis, qua tertia vice pacem optat quod vulgariter locutus simul tum fecisset: adeoque Pax hic stat ꝫ temporalis commodi-tatis Jos: 16: . matt: 10: . Sed hic gratiarum ad tempus et occasionem commodam: principaliter v. dat pax. 1 cum Deo: 2. conscientiae: 3. inter se ipsos: Doctrina est: Pacem divinam esse potissimum fructum resurrectionis Xsti: ubi nota. 1. ejus funda-mentum: 2 quod sit, 3. quid operetur: Ad 1. fundamentum est remissio peccatorum, quam Xstus acquisivit, adeoque nemini est pax divina, quamdiu peccatis mortuus est: quod peccatis indulget securitati in dulget carnali, ꝫ v. pacem habet cum Deo. 2: Pax est inter Deum et nos: Deus per Xstum nobis peccata remittens nos sincere amat, bona donat spi-ritualia et temporalia: quod sit sua bonitate omnibus creaturis tantum bona tribuunt; quanti ille corpe sunt: adeoque si hoc peccata Dei impudentia ꝫ habet, Deus ex quanti ille corpe sunt: adeoque si hoc peccata Deus imprudentia ꝫ habet, Deus ex sua nos beneficentissimus est: hoc hac est fide accipiat: 3 fructus sunt ex parte Dei continua bona: ex parte nostra. Ad 1. gratitudo erga Deum, amor erga deum qui tam ardenter nos amavit, et pacem nobis offert: quod peccatis voluntarie indulget, Deo de novo bellum indicit: adeoque toto corde gestiamus Deo sincere servire: 2. inde gaudium et consolatio ex pace cum Deo: quod quid contingat, ex gratia divina permanat, aeternam durationem: Rom: 14: . ubi haec pax ꝫ est, Deus est terrori: vid: Rom: 5: . 3. est gaudium in adversis: qui in Deo gaudet, adversa temporalia ridet: quippe quo magis magisque divina exercitat: 4. tranquilla et pacifica vita cum proximis, qui cum Deo pacem habet, cum omnibus hominibus pacem servat: Hanc pacem ꝫ abjiciamus: quod fit: 1 infidelitate et desperatione: 2 peccatis malitiosis: Deus ita beneficus deludendus ꝫ est sono sensu quoque est, quod Deus ꝫ amplius tenet pacem, quam nos volumus: monitum simus ad patientiam, in pugna quod mundum, carnem, ut pacem cum Deo ꝫ amittamus: quod juvat pax cum mundo et diabolo? si Deum hostem habere? consolatio est, quod haec divina pax aeterna sit: Esaia. 51: . Philip: 4: . et eo firmior est, quo diutius durat: in ejus comparatione nundana nihil sunt:

Evangel: Dominic: Misericordias domini. Joh: 10: 12. Vom guten Hirten. Kl. D. Spener. 7. May. 1671.

Preces Xstianorum fundant serio. formula a Xsto praescripta, omnium potissima est: cum prima statim repetamus exordium ejus: ubi nota: 1. quod pater: 2. cur noster: 3. quod sit est in coelo: (1) Pater. Deus: sc: ꝫ personaliter, quo sensu in articulo fidei: sed tota Trinitas: de exclusio filio et SS: in filio adoramus etiam humanam naturam, et adoramus personam: sed exclu dunt tamq. ꝫ ado-randi patres et servi nostri: angeli sancti demortui: de quibus ꝫ habemus mandatum, nec quisquam nec exemplum est Esaia. 64: . illi nos nec sciunt, nec juvare possent. haec est gloria Dei ut sensus a credentibus compellat: Pater dicit, ut invideremur ad filialem fiduciam: pater Dei: ut Dei cor paternum compellat: nostrum est cor filiale: Deus pater noster est: ratione creationis, pro parente a Deo sumus: 2. restaurationis fieri filiales in Xsto: (2) Noster dicit, ꝫ absolute Pater: ut sciamus nos esse ex eorum numero, qui Deum patrem colit, ꝫ tum in regno nostro habet: adeoque scrutare cor tuum an sic filius Dei, illamque tamq. patrem colere: nostrum non meum dico, qua pro omnibus orat Xstianus, praecipue credentibus. hoc venit ex communione Sanctorum: (3) in coelis dicit: Jerem: 23: . sc: qua potentia divina omnia regit in coelo et in terra: quod sit et pro auxilium ferre, illudque sincere vult: gloriemur majestate Dei, incitamur ad fidem:

130. In Evangelio vis. Pastore. 2. ovib. nocente. 3. quum dolet fugiente, sunt
debimus periculum ex quibus pastoribus imineres.

nota (1) damni causa, (2) damnum inferens (3) damnum ipsum. (1) causa damni est
mercenarius
qui quando videns lupum, fugiat: Pastores in Politicis et Ecclesiasticis praepositi, qui
mercenarius
temporalia et potissimum aeterna ovium bona curant: Conductitius qui hoc non facit
aut qui vocatione legitima caret: eingekaufft eingebettelt. ex. Politici qui quidem subditos
et [illegible] suum commodum factos, ut regentes gula et mundo indulgeant: Ecclesiastici
qui timent pericula [illegible] Xsti subtrax. (2) damnum infert lupus: o [illegible], Diabolus
potissimum per malos homines, instrumenta Diaboli: in Ecclesia haeretici, seductores. Act: 20;
Matth: 7: malas opiniones et privatim sigillantes, securitatem fundantes: dicentes
man könne dass ein gutter Christ sein, wenn man gleich nicht [illegible] nicht
machen, der arg [illegible] [illegible] [illegible] als die [illegible] [illegible]: das
sind wölffe: sunt [illegible] Tyranni, [illegible] Dei vastantes, ut et mala vita [illegible]
dalisantes: [illegible] ora et membra [illegible] diabolo locant: In mundanis [illegible] Lupi
Tyrannica vastatores, rebelles, injustitia a magistratu neglecta; injustitia
lupos vastans [illegible] affectiones inter magistratum et subditos tollit: ubi peccata non
puniuntur, ubi plures seducuntur: et multus cadit respectus magistratus, non puniente
n. mali non timent, boni videt negligentiam magistratus, et Dei judicium ex tale
negligentia oritur: n. ubi magistratus indulgens, Deus a toto populo vindicat 1 Reg: 20:
omnia inde provenientia peccata magistratui imputantur in Judicio divino: also
sind ungestraft Sünde, greuliche wölffe: (3) oves sunt in politicis subditi, in
spiritualib. oves Xsti in Ecclesia visibili et invisibili: alii eorum inficiuntur, alii
dissipantur: corporaliter vel spiritualiter: corporaliter in mutatione totius reipublicae, in spiritualib.
alib: perit anima multorum: Doctrina: quale periculum sit ex conniventia pastorum,
temporalium et spiritualium! der schad ist nicht auszusprechen: In spiritualib: multorum
salus dependet a fide pastorum, multique pereunt ex eorum culpa: Deus quidem vocat
pastores, degenerantes lupos alios fecit [illegible]: videant oves ne seducantur: In Politi,
cis vastantur Justitia: quibus non sunt fatales termini: sed mutationes et vastationes fiunt
ex culpa pastorum, degenerantium, injustitia vastat terras: Sapient: 6: , adeoque
monet: sint Pastores temporales et Ecclesiastici, sciant Deo et publico multum
inter grado officia vera gerant: non sufficit in regente esse bonum virum, lege
Jerem: 23: tot: Ezech: 34: tot: subditorum et auditorum sanguinis a regentibus expostu
lat: lassen sie die lieben [illegible] nachlässig, so ließ solche nachlässigung [illegible]. darauß
erfolgete Sünde auf deren Seelen, die sie verführen lasset und könt [illegible] nicht thun:
weil wir prediger den wolff das Maul [illegible] durch [illegible] predigen
[illegible] [illegible] [illegible] disciplin [illegible] halten, der [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] auf der obenstande [illegible]
berlin, so bleibet die [illegible] [illegible] [illegible], die [illegible] pericula, die
wir bedürffen auch [illegible] [illegible]: pericula aeterna majora sunt temporalibus:
und der wolff [illegible] [illegible]: comparat se ebrietas in vitium abominabile,
[illegible] dispendio [illegible] [illegible] vitiis desistant, pastores monendo, magistratus efficiendo
etiam in politicis: [illegible] quotidie videmus: ebrius in ore diaboli, poenitentia ejus rara: [illegible]
ebriosos [illegible] ebrietate in diaboli: qui [illegible] resistit, ab eo postulat Deus sanguinem
[illegible] obstat der [illegible] an [illegible]? R. [illegible] wir [illegible] [illegible]
und [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] die Seelen [illegible] die [illegible]
so [illegible] [illegible] hat: ist gott so arm, das er den Segen sende?

qd refert hiç= seditionis ô nocere, si hucq gula grassat, ç inr germanos ejq praecere occultat dentes: und unser deutsches willen ispind gott sie woot nicht anders, sondern sie bleiben bey dem Mördrischen û dr verdammnüss: obstat: ich kann ô allein auszrichten hiçç ô possit satis resistere, adeoq desisto: Rx. hoc ê q debet resistere quantum potest, 1. a. alia hba assistent, a. ad minimum aiam suam salvatam: Ad dile- over: discite qd sit ee in superiori statu: ô ç beati ex solario, qs tanty ; ssientiae angor urget: vos orate ç pastorib secularib et Ecclesiasticis ut ssrvent boni, mali corrigant, illicq obviet: Si hoc faciunt, nitititis, ipsi in culpa estis: q eligunt pastores, cogitent qd ee q ssientiâ agant: negligat cognaois, munerum et alias temporales caas: eligat qualis Donib donis à Deo in strucli ç: erwehlen sie, welche die tüchtigsten ; wissentlich aus doner wegen! sie verkauffen u. verrathen die Schaf: wer sich einkaufft der ist ein miedtling: dessen gantz trachten ist legt auf dem verderbend: Consolao ç pastorib fidis, ç magna sit illorum utilitas, q colligunt et servant oves: 1. Tim: 4: ; ç bona agunt in officio, d. obstantib. aliis efficere ô ppt: illi sciant languentium culpâ sibi ô obfuturâ: aliqd tamen faciunt et efficiunt, ç sufficiat: Tandem, licet toty mundg sint pleny lupoq, vivit Archi pastor: Jos: 10. ç suos servat, Rom: 8: . ûc satis potens, satis benigny ê: 46. psalq sua cordi ê, illi custodiunt servabunt: negligant pastores q qd velint, Xsty suis satis erit: tô negligere media à Xsto ssripta: tandem perveniemq ad pascua aeterna gloria. Amen:

Dominica misericordias Dni. à meridie: de II. articulo generali A. Vaterschafft[?] 7. May. 1671.

Seria mîa ê, quâ in koama[?], achiri de reo articulo: sum opq redemptiôis agi: q hoc ô ing: q dormiunt, garriunt, negligunt hoc, in extremo die graves reddet raaes: q hoc ô ruminat, d. die Sabbati: carnalib. reby impendit, ô ç idonei auditores hiq mad: q hoc cû fructu ô audiunt, aeternum peribunt, sufficiat unica aiam Deo ee lucratâ: Dicis was wird denn endlich werden! man sol ja unser Catechismus predigen gehört! Rx. einmahl weiss ich fast nicht, was ich sagen solle wann ich den andern articulsche zu lese, ich möchte wünschen in explicaone dessen ein zuhörer zu seijn, u. d ein ander mit englischer zungen mit mich reden solte: audivimus qd Deq rexrat à nobis! imago divina perdita, naa depravata, tota lex suggressa saepe ex malitia, ç tidie transgredit: Inde maledictio certa: Deut: 27: . qd expectabimq! pest, krieg, armuth: s. tandem miseri morte, suscitabimur ad majorem miseriam: lieber genad! genad! ob ist erlösung vorhanden: Xsty satisfecit irae divinae. s. de quâ redemptiôe jâ achi: sumq: qd ô faceret misero supplicio addictq, si redemptio-rem certum videret: videamq Xsti nativitate tota vita, morte, sepulturâ, ascensioneq. d andere articul von der Erlösung! Rx: ç sit redemptor: (1) noie. Jesq, Xsty. Jesq ê salvator. Matt: 1: . Act: 4: . liberavit ab oib malis, ôa bonum quaesivit: Xsty seu graeca unctq, Hebraice: Messiam: ψ. 45: unctq à Deo: stati in momento gcepti: hac unctio ê vocao ad officium regium, Sacerdotale, Propheticum: (2) personâ! Deus et homo hac unctio ê vocao ad officium regium, Sacerdotale, Propheticum: (2) personâ! Deus et homo hac dia naa ô faceret dicar Xstus: 1. Tim: 2: , ubi dt personali unione tali ugebat: (3) Rx. ç ejq officium! Rx. ê Deus, ûr, igr tri. officium Propheticum, q facit mediate et immediate. Sacerdotale, et regium. s. hoc fecit et facit in statu exinaniaois et exaltaois: Rx! qmodo Xsty nos liberavit! Rx. à morte et inferno, redemit nos suo sanguine

Q. cur redemti sumus. R. ut simus ejus proprii, ipsi vivamus et serviamus: Q. unde
certi sumus nostrae salutis? R. ex fide, n. dicimus qui credamus in Christum: adeoque scimus
quod habeamus perfectam et sufficientem redemptionem: vid: Concil: Tridentin: sess: 6. can:
19. ?. illa tum redemptionis sumus ut in fide veram, non putativam, Deo serviamus: vid:
Rom: 6: . 2. Cor: 5: . Luth: in seinem unterricht an die visitatorer: Christ
fleischliche sicherheit [illegible] viel ärger als alle [illegible] [illegible] quod redemptionem
Christi respuit, duplicis damnationis reus est: vid: Hebr: 10: . qui resurgit cum Christo,
cum vivit in sanctitate vitae.

A.D. [illegible] 14. May. 1671. **Evangel: Dominic: Jubilate: Joh: 16: 16.** ~~[illegible]~~ [illegible]
media salutis sunt verbum et sacramenta: nunc de sacramentis in communi: simplex Christianus scire debet de his.
(1) quid sint sacramenta (2) quotuplicia sint: (3) quid sint: (1) sunt ~~actiones~~ divinae, quarum auctor eorum solus est Deus:
in ecclesia: quae Deus agit in et per sacramenta: minister administrare est instrumentum: Ergo actiones, n. per has divinas actiones aquam, vinum, non sunt sacramenta: quaestio quando incipiant a. desinant esse sacramenta
magis scrupulosa est, quam utilis: [illegible] ubi sub visibili re, n. Deus scit nostram infirmitatem, et
[illegible] tam vere adeo res spirituales, quam video rem naturalem: invisibilia bona, quae potissima sunt, conferuntur à ministris ordinariis regulariter solis tamen. 1. Cor: 4:
in casu necessitatis alius Christianus etiam in defectu maris, foeminae: et in casu quo non est
ordinarius pastor, alius qualificatus ministrare potest: (2.) [illegible], ad [illegible] et confirma-
tionem fidei: in verbo gratiae oblata bona, per sacramenta applicantur: sacramenta non tamen sunt signa, sed media
per quae et cum quibus aeterna exhibentur, ex vi et ordine divino. sic fidem dat per baptisma
infantibus: utilitas sacramentorum ad eos tamen pervenit, qui eorum utilitati et efficaciae non resistunt:
qui sacramenta contemnit, illis non fruitur: sunt etiam symbola confessionis, (3.) sacramenta veteris Testamenti
fuerunt circumcisio: Gen: 17: . et Pascha: haec sacramenta etiam obsignabant fidem et offerebant
gratiam Dei fidelibus V. T: Rom: 4: . In Novo Testamento abrogata penitus sunt typi non amplius
adhiberi possunt: sed eorum loco per baptisma ingredimur in ecclesiam, et per Coenam confirmamur: Joh: 19: . aqua et sanguis ex latere Christi: 1. Joh: 5. . tres sunt qui testantur: spiritus,
verbum, aqua, baptismus, sanguis, coena. errant Pontificii, qui res non instituta à Deo,
vel signum terrestre non habentes, vel ritus ecclesiasticos, pro sacramentis habent.
in Evangelio est, 1. aenigmatica propositio Christi. 2. discipulorum dubitatio. 3. Christi re-
sponsio, visis prioribus, verba initialia posterioris videbimus: verbis: da merkete
Jesus, [illegible] [illegible] [illegible]: nota (1) Christi cor et cognitionem: (2) informa-
tionem discipulorum (1) Christus sic in statu infimae exinanitionis et mortis proximus, [illegible] cogi-
tationes mortis: vidit quaestionem et interrogationes discipulorum, dicere eorum infirmitatem:
quae sic obscurius, aliquando tamen clarius prolata, non [illegible] ex praeconcepta opinione regni terrestris!
ita periculosum est ex praeconcepta opinione in divinis: grave est discere mysterium crucis:
id quod discipuli nolebant credere de Christo, id nos credere nolimus de Christianis, sc: moriendi
et mundo, et mundum nobis: Gal: 6: . Rom: 8: . hoc malis glossis scripturae torquemus:
sicut Judaei sperabant regnum politicum, sic nos à pueritia mollem et temporalem vitam
Christianam expectamus: hoc corrigendum est sub periculo salutis aeternae: Discipuli non intellecta
explicare poterant: quod ignota discere non vult, praecipue: alii obdurantur: Jesus merkete,
sciebat ex omniscientia. infra Christus: 30. [illegible] [illegible] in statu exinanitionis, ubi semper
et ubique quidam non scire voluit: Marc: 13: . Matth: 21: . potuit tamen ubi functio ejus
officium postulabat: Christus jam ad gloriam ingressus, corda perfectissimo scrutatur, adeoque ex-
terna non sufficiunt bona: integrum cor, licet cogitata effectum dare non possit, gratum
est Deo, illa corda hominum utroque videt: (2) Christus separat, suaviter, non reprehen-
dit discipulos, id quod merebantur. Esaiae 42: . eosque informat in sequentibus verbis: [illegible]

Xstus repetit verba, ut testetur se ipsa sola verba cordi[bus] inspicere: sive ut testetur ipsa verba non esse ex improviso dicta, sed prudenter ita prolata: vide quam sedulus Praeceptor sit Xstus: docet antequam discere petamus, dat, antequam petamus. Esaiae 65: Doctrina est: quando Xstus sit optimus omnium Praeceptor, in gloria ex verbo scripto: Matth: 23: Joh: 13: . n. 1. et omnis sapiens. Coloss: 2: . sufficientem doctrinam posuit in Sacra Scriptura. 2. Tim: 3: . 1. Cor: 1. Et corda intelligens et movens: futura providens. Ps. 139: . hac autem posuit in scriptura: Hebr: 4: . 1. Cor: 14: . Et fidissimus, anteveniens docendos consolando, docendo, hoc autem est in Scriptura: Et qui vires intelligendi simul largitur: idem facit Scriptura: 2. Petr: 1: . Et qui infallibilis est nec fallit: et tota veritas est, ita etiam Scriptura: adeoque audite hunc filium Dei: hunc Christe, huic obedite: licet corporaliter videri non possit; discenda tamen Et fundamenta salutis, legenda scriptura, et bona inde tradita scripta, audiendae conciones: Catechismus fideliter exercendus est: ultima cura patres familias sit ut curarent: qui de aliquibus dubitant, confessarios accedant: qua ita plane nemo quaerit, indicium est, nemini Xstianismum sit cordi esse: qui filialiter discere vult a Xsto, doctore [illegible] qui fallere non potest: quoque hoc facit ex verbo Xsti et ad illud, informatione facienda est: alioquin doctores intellectum informat, Xstiana doctrina veritate omni virtutum conferat: nunc in infirmitate, tandem in perfectione Amen.

Domin: Jubilate post merid: in Symb. Apostol. artic: 2. Credo in Jesum. H. Bonameshausen 14. Maij. 1671.

Joh: 16: Praedicit Xstus suis discipulis fata futura. omnia bona impedire, mala patrare: accessuras tentationes spirituales et corporales: dubium de fidei gustu; gravissima lucta: vid: Rom: 14: . Joh: 3: . Terrent peccatorum multitudine, originalia et actualia: vid: Ps. 5. timent se esse rejectos a gratia divina, quod quoque omni modo urget Diabolus. vid. Matth. 4: . terrentur nimis: Oseae: 9. Ps. 50: . Proverb. 1: . verbum Dei non vult amplius sapere: timent ne sibi fiat adeo mortis ad mortem. 2. Petr: 2: . hac sentit anxietatem habere in mundo: ultimam etiam malignitatem aliquid sagent hi ad hospitalis, ante mortem, forte respiciunt: ut obviare possimus hisce tentationibus Diaboli, videamus quid importet salvifica fides, de qua dicimus Credo in Jesum etc. Disce, cum deceat subsecutiva, sc: ut eandem credas: d' unglaub nimbt in d' welt überhand: fides salvifica requirit (1.) cognitionem verbi Dei, Evangeliorum, historiarum, (cognitionem de adventu Xsti non reflexam:) (2.) assensus: (3.) fiducialis apprehensio: vid: 1. Tim: 1: . hac fides justificat coram Deo: Sed quod hac [illegible], desiderat sibi Xstum, latitat in Deo: in justificatione fides credit Deum sibi propitium futurum, post justificationem fides scit sibi remissa peccata, deinde credit et ad [illegible]: Qui non [illegible] modo dicta requisita, fidem veram non habet: vere fidelis, agnoscit peccata ex Lege, multitudinem omnia peccata, tandemque nescit gratiam: accedente Evangelio monstrat Xstus: gratus peccator Xstum apprehendere desperat, inde Deus largitur fidem: inde nascitur fides, cia erga Deum: fides in prima nativitate saepe fortis est, quae postmodum aliquantum abundantia generit: languescit, nec semper sentitur ex vultu gaudium spirituale!: hac tamen salutem nostram generit: unde an vere dicere possit, sicut modo dictum, Te crede in Xstum! glaubstu nicht selbst gestalt so betrübstu dich selbst, u. verlierst verdammst: non obstat: gott muss den glauben würcken, ich muss drauf wart, kan nichts thun? Rx. ex Lege agnoscenda peccata, ea abjicienda, Evangelium audiendum, orandum etc. nec deerit gratia Xsti: 2. Cor. 6. v. 1. com-petat fides? Illi qui ex Lege volunt peccata agnoscere, Evangelio non credunt etc. Wie wolt ihr glauben, als dass sie ihre Sünden ablass soll, das ist ihnen unglaublich: die der vorsatz einer einzigen Sünd behalt, die habe keinen theil an Xsto: frage dich haut, an peccata [illegible] peccatis [illegible]: affirmat: quaere an credat Xstum satisfecisse? affirmat: quaere an peccata omittere velit? affirmat: quaere an Xstus sua merita peccatis suis applicare velit? affirmat; hic non deest Spiritus Sanctus: fides non est res gravis, ambulantibus in ordine divino: sequitur fructus benedicti. /

H. 3. Sermo. Dom: Cantate Joh: 16: 5. Nun aber gehe ich hin.

Sub Altaris d: qa antiquis ubi plurimum super altari celebrabat, ex origine veteris testamenti: ... de novo faciendo sit sacrificium; et sacrificiorum loco offerebant dona: Altaria in ... se dignitate ... est, at multa cum illis sit superstitio: nec altaria ... reijci possunt: ... absolute ... precat: Sacramentum dr. qa est sub visibili signo invisibilia bona. p.
(2) Mensa Domini: i. Cor: 10: qa ... Christus pro corpore et sanguine nos pascit: ... (3) coena domini: i. Cor: 11. ... nocte celebret, ... temporis determinatio ... libertati christianae, ... in nocte instituta: coena Domini dr: ... ratione originis ... ratione cibi et hospitis:
(4) Sacramentum Corporis et Sanguinis: ... ab obiecto ita dr: ... sub pane et vino dr. corpus et sanguis Dni. (5) Missa: in Ecclesia prima facta ... celebrabat coena, ubi ... baptizati ... formati ad ... admitte... clamabat aliquis ... populo: ite, missa est: sc: ... communicans ... Pontifices ... missa ... et ... celebrant ... Deo aliquod sacrificium offerunt: ... missa ... in una Ecclesia servat, sed ... abusu Pontificiorum. In Evangelio ... utilitate discessus Christi, et operatione Spiritus S. ... speciali tractatione incipiamus ... verba ... Nun aber gehe ich hin, zu dem der mich gesandt hat. (1) tempus. (2) persona: (3) abitus: (4) terminus: (1), aber connectit prioribus sc: postq. tanto tempore cum Apostolis fuerit: Nun, hoc tempore ab aeterno ... dixit Christus omnia sibi futura accuratissime ... adeoq. libere passus ... 4: 40: 9. Joh: 10: ... ipsi ... potuisset ... facere, ... voluntate: Deo nihil placet, ... voluntarium: nos libere in Adamo peccavimus, adeoq. libere ... requirebat: totus Christus, adeoq. ... volitas immolandus fuit: ... Christus satisfecit ... in cruce afflictorum: Nun olim Dominus ... voluit ... consequentia verba in ... (2) Persona. Christus, Deus, homo, in humanitate: adeoq. ... gelio ... Ich ... persona competit: Christus tanq. caput ... et nos ad patrem abire debemus, et Christus ... nos ... Coloss: i: 18. 24. Personalis ... passio Christi sufficientissima nobis ad Patrem abit: ... tota vita Christi ... in corpore suo mystico pati ... (3) Abitus ... ich gehe hin: ... abit localiter, ... abitus ad Patrem: ... Joh: 17: 4. abitus ... in morte, resurrectione ... in gloria; ... reformati ... ad patrem ... et ascensione Christi ... Ephes: 4: 10. Matt: 28: 18. et visibiliter ejus ... ad patrem ... praesentiae ... (4) terminus, Zu dem der mich gesandt hat: ... in forma servili ... sc: ad Patrem: Joh: 16: Christus missus ..., cum legatione perfecta revertitur: adeoq. opus redemptionis ... et Christus ... fecit, ... tanq. legatus Patris: ... annon pater semper ... in Christo? ... Joh: 1: 18. Joh: 14: 9. Joh: 16: 15. abitus a. ad patrem ... abire in ... gloria publice in ... Phil: 2: 6. p. ... patrem et filium ... persona separatas: et filium a patre ... habere, qa mittit:
Doctrina ...: Christianorum ... abitum ad patrem: Nun: hoc tempus ... a Deo: illius terminus ... nos tempus ignoravimus, ... tempus ... licet nobis longe aliud videatur: (2) passio ... reversio ad eum ... ad Christum ... in passione: i. Pet: 2: 21. i. Pet: 4: 12. miles, rusticus, opifex ... professionis: (3) Abitus ducit ad terminum, ... itineris ... terminus: temporalis ... passio. 2. Cor: 4: 17. (4) ad Patrem ducit: ... videamus ... minum

ivimus: ubi pax, et gaudia sunt: vid: Rom: 8: 18. (5) non soli nec primi ambulamus
ante nos multi iverunt, caput et Dux Xstus est: Hebr: 12: 2: Sequimur Xstum, id est
exemplum, illius abitus meritorium est, ut nos sequentes Deo placeamus: quod Xstus ivit,
eo etiam nos venerimus: Xstus in nobis ad patrem it, nostra passio est passio Xsti:
Sed videte, cui competat hoc solatium: qui Xstianus verus est, quicquid patitur, poenam
patitur, non crucem: Xstianus crucem habet: licet in externis conveniant, magna tamen est diffe-
rentia poenae et crucis: si credis, et in fide ardenter ambulas, crucem ha-
bes, reliqui mundani, sub poena sunt: Matt: 16: 24 in via Xsti ambulare debes:
sc: abnegationis porta ingredienda: multa patitur peccator: Ps. 32: . e.g. ava-
ri: in curis invidia, ps. Ps. 39: . ambitiosi: haec omnia sunt maledicta poena peccatorum,
hi omnino nolint supra dictum solatium sibi applicare: hi missi non sunt ad talem vitam, talem
passionem, nec abitus eorum est ad patrem, d. ad inferos: qui Xstianus non est, aeterne consolandus non est,
quum qui tali poenam meruerit, et non resipiscat, aeternum damnandus sit: Xstiani
ex testimonio habent Spiritus, et Scripturae suam passionem Deo placere: 2. Cor: 1: 3. 4. 5.
Xstianorum solatium summa, nec desinet, d. cum ipsa cruce crescit, donec veniant in gloriam et
vitam sibi expectatissimam: Amen.

Dom: Cantate. à meridie: de nominib. Jesu Christi. in Symb. Apostol. H. Dan. monasteriensis

Proverb: 30: 4. wie heisset er, u. wie heisset sein Sohn: Inde patet unum esse personam, in divi-
nitate: quod sit qui Deus Pater, qui filius? Jam consideabimus NOMINA JESU CHRISTI: Jesus
scil: i. hoier heroum Jud: 3: . 2. Reg: 13: . Deus, s. Trinitate i. Tim: 1: . i. Sam: 14. . 2. Sam:
22: . Salvatorem nostrum. Luc: 2: . i. Jos: 4: . Jesus SALVATOR. Dicitur qui ab omni malo
nos liberavit Matt: 1. Luc: 1: . Esaie: 19: . Esaia 49: . qui omne bonum nobis contulit:
1. Cor: 1. 2. Cor: 5. Jos: 1. Jos: 6: . 2. Cor: 1. Rom: 14: . Rom: 5:
qui hoc non considerat, der ist kein Xsten zu halten: si te liberasset aliquis à temporali suppli-
cio, et nollet id recognosceres, ingratissimus esses: weistu Jesum nun, so siehe dich zu
wie du deiner Sünde loss werden, und kein gott besitzen mögest: Sic Jesus satisfecit pro pec-
catis tam originalibus quam actualibus: 1. Jos: 1: . angelus pungit, d. capite quinto. Gen: 1:
moris in Jesum non est mors: d. somnus ad vitam: qui vult salvari, et habet gaudium et salutem in Jesu:
hominum auxilia fallunt: CHRISTUS. graece scil unctum, hebraice Messiam: Jos: 10: .
hominum auxilia fallunt: Reges fuerunt, David, Saul, Salomon, Xstus unctus est Spiritu Sancto. Hebr: 1: .
Matth: 16: . Ipsi fuerunt, David, Saul, Salomon, Xstus unctus est Spiritu Sancto, in principio q.
Xstus in ipsis unxit, Deus hoiem, attamen hoc Xstus unctus est, Spiritu Sancto, in principio g.
captivos: Actorum 10: . Esai: 61: . Luc: 4: . Xstus rex divina naturam non unctus
est, d. mittit Spiritum Sanctum Jos: 16: . unctus vero est hoc Xstus: in unione personalis: Matt:
16: . in primo conceptionis momento: qui dicitur in v. T. jam unctus, Dan: 9: Ps. 29:
hoc fit cum latitudine ? sublimitatis: Unctus est, ut sit Rex, Propheta, Sacerdos: et
accipiat dona Spiritus Sancti. Ebr: 7: . et in eo fiet benedictio omnium: Gen: 12: .
omnia regit gubernat, et legit: Coloss: 2: . Luc: 1: . qui Xstum non novit, Xstianus non est:
Tu qui Xstianus appellaris vide an talis sis, an regaris Spiritu Sancto, unguento Dei,
an pugnes contra peccata, si hoc non facis, so trägstu den Nahmen Xsti zu seines Xsti
spott und schande: wohin Xsti sind das heilige volck. Petr: 2: Apoc: 1: .

H. D. Spener. Evangel: Domin: Rogate Joh: 16: 23. So ihr den Vatter etwas bitten werdet.

28. May 1671. Potior semper matrimonii ... procreatio liberorum, ut educant. Planta hic gratia, illic
gloria. Hinc educatio cura. Ephes: 6: Coloss: 3: . nota (1) quis parens, (2) quid illi
prohibeat. (3) quid praecipiat: (1) nomine patrum veniunt matres, virorum adjutrices etiam in
educatione: quippe cum major cura infantum incumbit: vide 2. Tim: 1: . multae matres
liberos in flore perdunt: unde in libris regum malorum regum mater ferè semper nominatur:
id incumbit vitricis et novercis, pro pauperibus aliorum parum habentibus: divitibus, saepe numero
pejoribus, et bonis suis abutentibus: (2) Prohibet invitatio ad iram: i. rixas et litigia
oriundo, quod exemplo teneri pervertunt: instigando ad vindictam, quam diabolus ultro cordibus
ingerit: 3. non ordinata disciplina in modo, causa, gravitate repraesentatione, etiam in bonis,
obstinatiores reddunt: ex ira aliorum gestu liberos male habere, illorum ... et
adeoque bonis esse debent boni parentes, matris, quod habet. dux: (3) praecipit. i. educatio
nutriendo, lactando, cibando, vestiendo, adeoque laborem et parcè vivant, ut habeant unde
alant liberi, quod gula indigent liberorum fures et latrones fiunt: aegros curando, malorum
corporis praecavendo: 2. informatio et instructio ad bona: ad utilem laborem: non quem
ipsi forte eligunt, d. ad quem Deus ducit, donis ingenii, atque praebendo occasionem; liberi cum
gendi non sunt ad professiones invitas, nec studiis addicendi, quibus naturalia Deus non dedit: dum
habe geschickt werden mag kein besser: 3. manuductio ad Deum: liberi in Baptismo
ducuntur ad Deum: ad primum sensum usum de Deo doceantur: scholis adserant: praesentiae
divinae saepissimè commonefaciant parentes liberos, illisque exemplum bonum exhibeant,
non malum exemplum perdit omnem monitionem, et orent parentes pro liberis: Deus nos
In Evangelio visa nostra precatione, jam videamus certitudinem exauditionis: Deus nos
juvat, si verba sunt: warlich warlich ich sage euch: das wird er euch geben:
nota (1) Asseverationem, (2.) Promissum: (1) Asseveratio warlich, non quidem formule jurament,
substantiam veritatis: Hac
Ezech: 33: . Christus asseverat: i. quia increduli sumus erga
duriter habitos repraesentat: 2. ut fides corroboret: Hebr: 6: . 3. ut discamus amo
rem Dei, nos ad preces, certioratione exaudiendi, invitantis, quod ... incredulitatem nos
rejicere jure optimo poterat, ita Deus movet precor, ac si ipsi utile esset, pro nobis
... narium est: (4) ut discamus quam narium sit ... fiducia orare, Jac: 1: . Ich sage
... hoc cordi inscribe, quod carnem, mundum et diabolum tibi dubium exauditionis moventes:
si diabolus dicit, du bist zu unwürdig, die das ist zu deshalb? ... mein warheit,
... hastig ... hast andern: disce quam gravis res sit, fideliter orare, cum rei
Christus juramentum adjicit: nostrum Amen reflexio est ad Christi promissorium Amen:
(2.) Promissum. der Vater, et filius. Joh: 14: . quod nos diligit: quod potest quicquid
vult, et vult quicquid nobis utile est, n. in hoc est gloria patris: Joh: 14: . wird
er geben. sc: id quod ad ejus gloriam in nomine Jesu petimus: tempus suo arbitrio
reservavit, nobis patientia incumbit: geben id quod indigemus non demum multo la
bore parandum est, d. ex sinu divinae opulentiae largiendum: Euch den sure filii,
... quod exauditionem ... Deus non ... Jesum quaequam negare, quod est ejusdem essentiae divi
nae, et cum credentibus suis unitus est: reliquum precor Deo ... abominatio:
non nostra dignitate nititur precor, nec peccatis poenitentium infirmantur: oramus pro
nobis et pro aliis, quod ... pro aliis oramus non semper fit, quia alius saepe rejicit quod Deus largiri
vult: nobis dat quod ... indignis petimus, sicut Matth: 10: . Doctrina:
quid sentiendum de exauditione precum. nota (1) modum exauditionis, (2) condi
tionem exauditionis: (3.) certitudinem precum.

i. modus.

(1.) Modus. Deus ex gratia nos audit, non ex debito, nec nisi nostris meritis:
cum optimae nostrae preces infirmitatib. maculatae sint: licet Deus promiserit exau-
ditionem, hoc tamen ex gratia est: 2. exauditio est duplex 1. coram Deo, 2. confirmatione
auxilii. 3. Deus non exaudit ad suam ac ad nostram voluntatem: Deus semper dat
optimum: hic mala negat, bona confert semper majora: Deus nobis optime prospicit:
4. exauditio fit vel illico: Dan: 9: . vel post moram: quam committit Deus,
quia tempus commodissimum scit, et interim fidem, patientiam exercet, ut tum
auxilium eo gratius sit: (2.) Conditio exauditionis, 1 ut oremus in nomine
Jesu: 1 qui filius Dei fideles, reliquis sine fide nec Spiritu Sancto: Joh: 9:
peccatores non audit, qui non omnib. viribus peccatis resistunt: alle diejenige die in
Sünden wider gewissen leben, deren gebet gefällt gott nicht, sie sind keine genad werd
mehr, sie haben keinen glauben: 2. orandum est quod pertinet ad gloriam Dei: quod ad gloriam
Dei non pertinet, orandum non est. temporalia sub conditione beneplaciti divini petanti:
3. submittendus animus et devote orandum, non superficiarie: nec ex propria pertinacia, propria
sibi certissime impetrandi: ne dicamus dein wille geschehe et cogitemus, mein wille
muss geschehen: 4. in merito Christi orandum. non propriis nec aliorum meritis: (3)
certitudo precum: 1 adoramus filium et tibi patrem: Luc: 11: . 2 Christus est noster
frater, intercessor, filius Dei: 1. Joh: 2: Rom: 8: . 3 Spiritus S. orat ipse preces:
licet infirmitates generant, eas tamen in Christo non respicit Deus. Rom: 8. 4. Deus
missio exauditionis certa est. sc. eaque juramento promissa. Adeoque preces fide
hic jam exauditae sint: 1. Joh: 5: . sc: in fide, in amore Dei:

Dom: Rogate. post meridiem. — Symbol. Apostol. de Persona Christi. H. Vanenhaussen. 28. May 1671.
Semper optato ut Sabbatum sanctificent, eoque magis repetitione nostrae gratiam, quo materiae semper
graviores jam tractabuntur: Sciunt pii quibus corda sunt commendanda ante gratiam, 1 imp.,
tranda gratia, Pastori, et nobis: quod nova et aliena tractat, ist der Teufel, in Leu,
außer gottes, solte der gemeinde außgereistet werden, wann unsere Kirche was
gottes wort 4. der alt prox: eingreifft exams: dormientes scandalosi sunt, propterea
Sabbatum: Christiani resistat infirmitati, vid: act: 20: . qui ventri servientes, eumque reptantes
cibo et vino, ad divina segniores sunt extreme dementes sunt: ut corporalibus vacent,
potiores quae dies operis lemnantes sunt: T. anima curanda, unicam dominicam solummodo esse
o vir! certe non novisti Deum: Certe optarem ut melius curent animam suam, quam gravior has
frequentare volunt, magnae rei agunt, hoc modo. 1. Deum ex essentia sua filium ab ae-
terno procreasse: 2 Spiritum generare filium ab aeterno: 3 has subtilitates non capere Ju-
mana ratione: attamen haec scire debemus: ignorantia non excusat eos quae ventri, et
otio viventes negligunt, quam gratiam divinam discere potuissent: videamus quis redempta
nostra sit ad suam personam: sc: est filius Dei verus Deus et verus homo: nota (1) esse verum filium Dei. Ps. 2:
Matt: 3: . Matt: 17: . non eo sensu quo Angeli. Hiob. 1: . nec sicut pii. 2. Cor: 6:
2. quia Pater verus essentialis et naturalis filius est: Rom: 8: . Joh: 1: . quia omnia fecit p. Joh: 1.
imago Dei quae omnia facta p. Ebr: 1: . veteres simile sumunt a sole ejusque splendore:
adeoque Christus potest creare bona sunt, citra decessum: (2) esse verum Deum a patre ab aeterno.
1 quia S. Spiritus eum dicit Deum: Jerem: 23: . Ps. 110: . Matt: 22: . 1. Tim: 3: . Rom: 9.
Tit: 2: . 1 Joh: 5: . 2 quia divina attributa ipsi tribuuntur: Proverb: 8: . Mich: 5: .
Apoc: 1: , Joh: 2: . Apoc: 2: . Dan: 7: . Matt: 28: . 3 quia opera divina edidit:

Joh: 1: . Coloss: 1: . Ebr: 1: . testantur miracula: Matth: 11: . propria virtute, Joh: 2: . id quod alius communicavit. Matth: 10: Luc: 10: . Remittit propria virtute peccata. Marc: 2: . In eum credimus: eum adoramus: Ps. 72: . Esaiae: 11: . Matth. 8: . Matth: 9: . Matth: 15: . Act: 7: . 1. Cor: 1: . Ebr: 1: . Licet hoc sciat, non tamen quilibet, cum non christianis de persona Christi ejusque divinitate disputare debet: (3) esse verum hominem: quod natus ex Maria. Matth. 1: . Luc: 1: . Matth. 1. Act: 2: . Esaiae 11: . Jerem: 23: . Luc: 23: . Luc: 19: . 1. Tim: 2: . habet animam et corpus humanum etc. Luc: 23: . Joh: 2: . vide totam historiam passionis, habet infirmitates et affectus, nec tamen citra peccata habuit: Matth: 27: . Matth: 8: . Luc: 19: . Phil: 2: Hebr: 2: . quod opera humana ei tribuuntur: quod Deo placere potest hoc, qui hoc vel non novit, licet non intelligit: simplicitas et alia opera fidelium hanc ignorantiam non excusant: malis hoc non est excusatum, Deus ihnen ob 50. taler kost hett, was gilts er solt wird über Aliger [illegible] was [illegible] Christus sey! sehet zu, das euch Christus nicht bey sich stehe und euch [illegible] wollen: Christus Deus homo, non propitiatio [illegible] gloria:

H. D. Spener Evangel: Fest: Ascensionis. Marc: 16: 19. Da die Eilff zu tisch sassen.
1. Junij 1671. confitemur Christum ascendisse ad coelum: de qua ascensione hoc festo agetur: a meridie in dictis:
nota (1) quis ascenderit (2) quomodo sit ascendere, (3.) quo ascenderit: (4) quam utilitatem inde habemus:
(1) Ascendit Christus Deus homo, secundum humanam naturam: secundum eam quam natus, passus, mortuus, sepultus, resuscitatus est: Joh: 20: . Ps. 110. 7. non tantum solus homo, sed Deus homo ascendit. Ps. 47: . (2) ascensio facta secundum descriptionem. Marc: 16: . et Act: 1: . quomodo nube tectus ulterius ageretur nobis nec notum nec scrutandum est: ascendit propria virtute: nec obstat elevatum esse a Patre, nam quod pater facit, facit etiam filius: Ascensio facta in praesentia discipulorum, futurorum testium, forte etiam associantibus Angelorum choris (vide Apoc: 12: .) Ps 68: . Act: 1: . forte etiam ascendunt cum eo suscitati: . (3) Ascendit in coelum non aereum aut sydereum, sed locum ubi beati Deum in aeternum glorificant: ubi beatorum gloria ex praesentia Christi major sit: ubi hic locus sit, etiam nec notum nec scrutandum est: ascendit super coelos coelorum ad dexteram Patris. Ephes: 4: . visibiliter et regulariter tamen in coelis, invisibiliter ubique: (4) utilitas est (1.) assumtio Christi regni gloriae, quo regnat in regno potentiae gratiae et gloriae, quod facit cum Patre et SS. Gloria quam assumsit non est nova nec creata, sed quam ab aeterno habuit: igitur talem Dominum habemus qui omnia facere potest quod quod vult: habet Christus ad dextram patris pro nobis gemitus intercedit. Rom: 8: . Hebr: 9: . (3.) ab eo omnia dona Ecclesiae necessaria accipimus: Joh: 16: . e. g. gratias, quod filiationis, fidei, et alia dona SS. Secundum hoc donatum etiam nostra spiritualis ascensio fieri debet: ita ut corpore mundo ad necessitatem utentes, in spiritu coelesti ambulemus: Phil: 3: . Colos: 3: . hanc potestatem ascendendi habemus Christiani ex ascensione capitis nostri: inter hoc dona Spiritus Sancti est institutio ministerii: de quo in Evangelio: ubi sunt tres comparationes Christi notati, primum apparuit reprehendens incredulos: . secundo apparuit, cum discipulis mandata expressa dedit. Matth: 28: . Jam videamus mandatum: in verbis: er sprach zu ihnen gehet hin in alle welt und prediget das Evangelium aller Creatur.
nota (1) mandantem. (2) mandati actum (3) mandati objectum: (1) mandat Christus, ante ascensionem, Galilaeae in monte comparens: vide divinam potentiam in Christo homine qui Evangelium toti mundo nunciare praecipit, qua talis. Matth: 28: . igitur fundator ministerii Novi testamenti est Christus, regens cum patre et SS: videte ministri, quam

instituere

72

institorem habetis, discite auditores, quem audiatis: diligenter hic mediatum est, ꝗ Deus vocat: Internum et vim officij non conferunt vocantes, sed ipse Deus:
adeoque internum officium Ecclesiastici non est subjectum officium, licet eorum personæ et bona
temporalia Politicis subsint: (2) Mandatum sit XI. Apostolis, extincto Judâ: et
certo ordine omnes ministros novi Testamenti. apud quos erit usque ad finem mundi:
quæ Apostolorum solorum vita non contigerunt: adeoque Apostoli semper ordinarunt Seniores,
et emiserunt alios discipulos, ista tamen Apostolatus summum officium non Christianorum 1. Cor: 12:
qui oculis viderunt Christum: Act: 1: . et Paulo extraordinarie apparuit: 1. Cor: 9:
habuerunt dona miraculorum, linguarum: in totum mundum missi non certis communibus ad,
dicti sunt, hæc ipsis omnia singularia et necessaria fuerunt: omnia cum aliis habent Prophetis:
vocationem immediatam: Gal: 1: . Matthias sorte electus erat detectio voluntatis
divinæ occultæ: (2) illuminabantur immediate Spiritu Sancto. 2. Petr: 1: . non loquebantur
nec scribebant sua sed Spiritus Sancti verba: 3. singularis sanctitas, quæ Spiritu Sancto illuminati ambulabant. Quo ad officium tamen conveniunt cum omnibus ministris: non nunciantibus quam verbum divinum purum, tanquam Dei verum: non mutantibus, infitiantibus
Sacramentorum, non propriis viribus, sed in gratia Dei agentibus. 1. Cor: 15: . adeoque nostrum
ex Dei ore sumtum verbum Dei verbum est, sicut Dei in viris antiquis fuit: (3.) Man,
datum est, non ut Apostoli sint περιοδευταί, sive vagi: Act: 8: . non manere uno in loco, ad fun,
dandas et constituendas Ecclesias visitandas: unde igitur improbabilis Papicolarum traditio Petrum
XX. annis Romæ fuisse: in alio exivit: ad Europam Americam etc. licet non appareat an
et quomodo ultimi locorum fuerint: Rx. sufficit mandasse eum Dominum, qui potere
ut omnis sufficit: vid: Coloss: 1. hæc simpliciter credamus: adeoque differentia inter gen,
tes et Judæos sublata: gratia Dei universalis est, ut et meritum Christi, et opera
Spiritus Sancti: nisi quibus non fuisset data gratia recipiendi Evangelium, hi male fuisset
cionati, sed ex incredulitate damnarentur: Predigt κηρύξατε praedicare et exclamare
concionatorum: ut quod fecerunt Apostoli publice et privatim, impleverunt: inde officium
nomine alterius: ut quod fecerunt sacrificia celebrare, sed concionare, ore et calamo, ut scriptum,
pastorum non est missam a. sacrificia celebrare, sed concionare, ore et calamo, ut scriptum,
ra attingat quæ per non venit: allen Creaturen vid. Marc: 10: . usu hebræorum, hic
in omnibus generibus universis hominibus: das Evangelium doctrinam de gratia Dei et me,
rito Christi: wer da glaubet und getauft wird der wird selig etc. non nunciabatur Lex, et
se nota, et ea quam non salvamur: nunciata tamen est ab Apostolis Lex, ad terrenda cor,
da et ad Christum impellenda. Gal: 3: . et ut converse haberent normam novæ obedi,
entiæ. Matt: 28: . Evangelium tamen est potior concio, ad quam tantum Lex impellit:
Doctrina est: An et quatenus verba hæc exercendi nos hodie obliget? Rx. non obligant
aliquos ad fundandas vicissim ecclesias, quæ defuerunt dona et alia supra memorata singularia: ista tamen obligati sumus, ut unusquisque conservarit sibi com,
missum verbum Christi et Apostolorum nunciet: Ephes: 2: . 2 tota Ecclesia est obli,
gata ut habeat idoneos viros, quibus convertat gentiles, et mittere eos debet:
Matt: 5: . non quidem certa persona est obligata ad abeundum ad gentiles, superioribus
tamen statibus incumbit in hoc casu vigilare: male audimus ab adversariis hac
causa: 3. unusquisque obligatus est, ex dono Christi alium in Christo instruere: et in
casu necessitatis, e.g. captivi inter barbaros Christum nunciare, vita virtuosa et ore debet:
vid: 2. Reg: 5: . negotiatores non scandalisent infideles, sed ore et vita conver,
gant infideles, licet periculum immineat, Dei gloria tamen requirit, et quod etiam mori
non est difficile: Igitur laborent superiores universi, ut charitatem exhibeant con,
vertentis Gentilibus: oramus et sanctificamus nomen divinum etc. sed ope hic
nihil conferimus: Hic Francofurti habemus Judæos, qui plene ad Christum non ducuntur quatibus fit:

 wird Er nicht geholffen, so sehe ich nicht wie wir unsere Seele retten mögen: varias habemus occasiones plurimas q[uo]rendi. Consolatio: ut habeamus verbum Christi purum et sincerum: igitur gratia Christi nobiscum est: qui regit in gloria et hostibus accendis sabis fortis est: singuli et tandem universi migramus in gloriam. Apoc. 3:

H. Sauerhans. Feria ascensionis à meridie. Epistola Act. 1: 1. Die erste Rede hab ich zwar gethan lieber Theophile, von allem das Jesus anfieng. hatte nu, sehe ich auß diesen Worten. Christus erwarten

1. Junij 1671. testatur de ascensione ad coelos per virtutem facta: alii receptus Hebr. 11. Christus ubique creaturis in ascensione ex necessitate, d. ad manifestandam gloriam: quia Christus etiam humanam naturam ascendit localiter, ad patrem, o evanuit, emigravit ex temporali vita, in coeli gloriam: Ephes. 4: der will ich hingen, der Meister deiner Spiritus mittendus est tertia persona Trinitatis. Joh. 3: Joh. 16: o quod illuminari debeant immediate, d. ex dare velit viros Spiritu Sancto doctos, et officium S. Sacri... q. complutam Ecclesiae: et docere de Christo, corda movendo, ut verbum et vita: ... Act. 16: deducendo in veritatem, ut eam habeamus, retineamus viri Spiritu Sancto docti ad Christum ducunt: in Epistola praesenti videamus verba initialia: Die erste Rede hab ich zwar gethan, lieber Theophile: nota (1) scribentem...

...fecit. sc. Lucas. ab Hebr. assumptus, vel à Latino lucere: qui fuit medicus ex Antiochia, putatur pictor fuisse, socius fuit Pauli. 2. Cor. 8. Act. 16: fuit illuminatus à S. S. ad scribendam historiam Christi: adeoque hoc per verbum Dei omnia habenda et licet ascensio et resurrectio Christi ... disce fidem o ... ... d. multa cura à Deo quaeritur: (2) Intimationem: primum sermonem se fecisse, sc. Evangelium de vita et morte Christi. disce: verbum Dei scriptum ... esse quod viri Dei ore nunciarunt: differentia scripturae accidentalis: litera scripturae ... verbum Domini tamen manebit cum ... coelum et terra. Et observa quod Pontificiorum, qui traditionibus scripturam autoritatem asserunt: Deo agamus gratias qui scribi curavit verbum suum: sic der Acta Apostolorum liber est à SS. inspiratus; et λογος dicitur: (1) locutus, hoc est officium pastoris, loqui et scribere qui faciunt ad gloriam Dei: Papicolae exploso verbo suam cuticulam curanti sic habemus exemplum publicae et privatae doctrinae; o Rhetoricae incumbendum, d. utiliora urgenda: Petulantibus peccatoribus o Christus d. damnatio nunciandam est: (3) intimatio facta Theophilo, forte viro eminenti, vel etiam, incerta persona et Theophilo: boni libri Theophilis dedicandi: magna consolatio Christum nobis una vita, suam vitam et doctrinam monstrasse, d. tantos libros eam in rem nobis reliquisse.

H. J. Spener. Dominica Exaudi: Joh. 15: Wenn aber der Tröster.

4. Junij 1671. Malitia humana etiam ex bonis et indifferentibus venenum ... in ipsa doctrina, vitaque Christi o nulli scandalisabant: in hodierno Evangelio monet Christus à scandalo, in quo Evangelio agitur de testimonio Spiritus S. quod habemus in dominica ... altera pars tractanda ubi agitur de Prophetiis de futuris tentationibus et scandalis. Solches hab ich euch gesagt, d. ihr... nota (1) Periculum, (2) Medicinam: (1) Periculum scandali. agitur de discipulis, credentibus. d. infirmis, elatis ad testificandum de Christo: his tamen mysterium crucis ... erat perfectum, d. ipsi expectabant regnum Christi temporale: scandalum hic illud datum à mundi malitia, quae urgebat antiquitatem rituum gentilium et Judaicorum, adeoque quasi in divina gloria adversabatur discipulis: Judaei erant docti in Lege homines magni nominis et autoritatis, Apostoli infirmi, Jesus ipse condemnatus tamque seductor accedebat frustratio laboris multi discipulorum, qui morti quidem dabant, cum contra adversarii

adversarii Christi essent. et Christi promissio, quod semper apud eos esse vellet, non appareret,
haec magna erant scandala: mundus caro et diabolus haec et alia plura vehementer
urgebant: disce statum Christianorum, scandalo omni et exemplorum, carne infirmi sunt,
diabolus varia tentat, adeoque caute agamus. Ephes: 5: . (2) Medicina huius lo-
ci est, non ut non veniant Scandala. Matt: 18: . sed ne vos scandalizemini
vel ut plene non moveamini, d. ne succumbatis: adeoque Christus non omnes lapides tentationis
tollit, illud tantum efficit, ut caute agamus in gratia Christi, et tum Deus patienter feret
nostras infirmitates: Christus verbum suum opposuit scandalis: licet sciat haec non abstare
Apostolos tum lapsuros. Matt: 26: 31. Ita etiam Pastores moneant, licet nemo audi-
re a. [illegible] velit: verbum Dei aliquantum impeditum, tandem aliquando forte gratia divina
germinat: haec ad securitatem nemo abutatur: nescis quamdiu vivas, nescis an tibi
gratia resipiscentiae iterum contingat: Christus monet hic tanquam discipulos, quod sciebat morbum
et medicinam: Ita pastores provideant, quod scandali futurum, illudque moneant: Christus
praedixit: repetit in ultimo sermone quod saepe dixerat: ideoque nobis scriptum reliquit:
Rom: 15: . quando legamus scripturam tanquam ad nos singulares pertineret: adeoque
arma contra Scandala sunt verbum Dei: non [illegible] vives, [illegible] Petrus: Christus praedixit quid
futurum, [illegible], sc: tentationes, persecutiones ignominiosas: doctrina de Christianorum cruce
carni [illegible] mori sibi ipsi [illegible] mundano gaudio, et adversa a mundo et dia-
bolo pati; vetus Adam non vult: crucem pro malo, non dono gratiae: [illegible] amat discipulos,
[illegible] quibus Christus valde [illegible], de illis saepius monuit non satis sapiebant: disce
pastores unum necessarium saepe iterare, licet auditoribus non satis gratum sit: necessa-
rium [illegible] dici hominibus, futuros Christianos multas adversitates expectare: non obstat
das macht die leut melancholisch, verdriest die Lust zum Christenthum, [illegible] die pfaffen
müssen [illegible] [illegible]: Resp. Ita Christus docuit, ita certe futurum
[illegible], monet hoc ne scandalisetur: improvisa tela magis noxia, praevisa vero facilius
vitari et declinari possunt: e.g. si Christianus putaret, sibi in Christianismo omnia futura prospera
et [illegible] [illegible], hic certe difficilius feret adversitates: Certe magna [illegible] utilitas
scire, haec nobis esse utilia, alioquin nobiscum contra. diabolus multa bona promittens fallit,
Christus dura [illegible] [illegible], [illegible]. quod futuras tentationes, pericula, mortem, in tempo-
re [illegible] non vult, ne gravius affligitur: Doctrina est de Scandalis: Scandalum dati
[illegible] quando aliquis boni [illegible], a. aliquid mali causatur: dati
[illegible] ubi ex malo facto alius offenditur: acceptum est, ubi ex bono facto alius
[illegible] mali scandalisantur: in dato scandalo uterque culposus [illegible], in accepto solus ac-
cipiens, adeoque disce: 1. non esse facienda mala, ex quibus alius possit scanda-
lisari: multi aliquod peccatum omitterent, si non imitarentur exemplis. 2. etiam indiffe-
rentia omittenda esse, ne alius scandalisaretur: quod si sciens fecero, non absque pec-
catum . 1. Cor: 8: Rom: 14: . 1. Tess: 5: 22. 3. opera Christianismi omnia fa-
cienda sunt, licet alii scandalum inde accipiant: Dei praecepta in eo [illegible] se nemine
scandalisant: vid: Matt: 15: 12. 1. Cor: 1: 23. e.g. si dicimus nemine posse mundo et
Deo servire: haec omnino dicenda sunt, licet diabolus et mundus inde scandalisentur: 4.
cave ne ad evitandum scandalum aliquando mundo te similem exhibeas: [illegible], nostra
vita componenda non ad exemplum mundi et aliorum, sed ad normam scripturae:
Potiores peccatis sepulti sunt, ab his discunt alii peccare, quasi nescienter: cogita
mundum esse plenum Scandalis: 5. cave ne in periculum te recipias, fuge malos socios,
quos corrigere non potes: peccatum vilescit, quod quotidie vides, immo inde et addiscitur:

extra necessitatem non frequentandi errores: 6. Scandalisati, qui scandali-
saving & dib vitib. corrigendi sunt, so lieb uns unserer Seelen Seligkeit ist:
Haec non bene sciamus, d. et faciamus. Matt: 18: 6. Sic aliis scandalisamus, omnia pec-
cata nobis imputantur, quae inde impulantur e.g. wer neue Sünd, hos Kriegsbrand
praxß auf bringst, dem werden alle daraus folgende Sünd imputirt, sicut
incendiarius cujus culpa sit unum aedificium incendit, de tota et universitate totius
civitatis extincta tenetur: Scandalisans perditè agit erga Deum et proximum,
scandalizatos deterius quam dant Pastores et Magistratus: imò si superiores non
habent, quo possent et deberent, ipsis imputatur: deterius etiam est subveniendi
scandalisare: caveamus ne ab aliis scandalisemur: oremus diligentissimè
ne ducamur in tentationes: atque armemur ex verbo divino. Consolatio est,
quod iis quod Christianismo diligenter incumbunt, quod licet timeant scandala, attamen
gratia divina confortas major sit. Deus confortat et exercet suos. 1. Cor: 10:
modò non omittant modò dicta remedia: Deus meminit eorum, quod conser-
vat et servabit, crescentibus scandalis externis, crescat consolatio et confortatio
divina usque ad gloriam aeternam.

H. Donnerstag. domin: Exaudi. à merid: in Symb: Apost: unsern Herrn.

4. Juny 1671. Ψ. 49: Kan doch kein bruder niemand erlösen. p. videtur verba um, quo omnis solatium
excludere possent: de redemptione memorant, immò in servitute in quo vivimus post
lapsum: à Deo aversi, creaturis adhaerentes, relicto omni Creatore: ubi mali sunt capti
diaboli, qui captivos suos arctissimè custodit: a. non relaxat, nisi quando eos in desperationem
agit a. illis ad seductionem aliorum abutitur vultis sicut Turcae captivos ad triremes
agunt, ubi quasi Christianos laborare coguntur: diabolus crucifigat suos servos. Quaeris salva-
torem, qui tot millies billies millia horum peccatorum, redemptor non est: Nach gott jemand
versöhnen: Deus hoiem liberum magnifice creavit, quod post lapsum hostis factus est: et licet
Deus hanc actionem offerret, nemo tamen est, qui sibi a. alius mediator esse possit: ratio et hostis
zu viel die Seelen zu erlösen: quia thesauros tot terra, mare, p. haec omnia non sufficerent
ad redemptionem unius animae: a. imago divina perdit, Deus offensus, hostis, requirit lytrum
ad redemptionem unius animae: ... divina perdit, Deus offensus, hostis, requirit
divinum, quod diabolum vincere, Dei justitiae satisfacere, Deum placare possit: Sed
Dominus noster. Jesus Christus nos liberavit: jam consideramus Jesum Christum Nostrum Dominum
Dominus noster. Jesus Christus nos liberavit: jam consideramus Jesum Christum Nostrum Dominum.
Dominus est qua cum Patre est Deus et Jehova: Jos: 12: Esaiae 6: 1. Cor: 2: 1. Cor: 15:
Apoc: 17: et qua victoriâ ab hostibus captâ nos liberavit. Ephesi: 1. Thess: 5:
Noster dicitur qua nos proditor liberavit et redemit suo sanguine. n. Deus noster non tan-
tum divina, d. est humana natura. Act: 3: Esaiae 53: Matt: 20: Gal: 3: Hebr: 9:
1. Petr. 1: Hebr: 2: 15. adeo licet adversa patiamur Christus tamen est nobis et subdens
tutela nihil nobis nequam officit. Regit potenter: Ψ. 110. Ψ. 2. 1. Cor: 15. Coloss. 2.
gratiosè: 2 Petr. 2: Ψ. 55: gloriosè 2. Tim: 4: Rom: 2: Jos: 12: Luc: 22.
Si jam sumus Christum nostrum Dominum, ei subditi et devoti serviamus: Philip: 2: qui Domini
appellatur, cogitet huic Domino aliquando reddendam esse rationem, quando subditus
... Der gott ein wenig zu etwas in der welt gemacht hat, die
Creaturen vid: Ψ. 2: Der gott ein wenig zu etwas in der welt gemacht hat, die
wollen sich nicht sagen lassen, sagende wer ist der Herr? ob wollen ja diesen Herrn die
Lost sein Reich einsperren u. auß der Händen reißen, Christus solle nicht nach seinem
wort u. willen regieren: lasset ihr tyranny so lang es nur dem Herrn aller Herrn
zu lässt: endlich wird bandes, das Decret ist abgefaßt in dem 11. Ψ. vid: Jos: 10.

Evangel. Festo Joh: 14: 23. Wer mich liebet der wird mein wort halten. 143.

Agimus SS. ë meria ad salutis: 1 Cor: 12: 3. . nota (1) Personam ejus (2) quando det. (3) quo operet: (1) Persona est vera, tertia divinitatis, verus Deus est à patre et filio . . . A. D. Sprem. 11. Junij. 1671.

diens ab aeterno: (2) datur à Patre et filio, SS. seipsum dat: Esaiae 44: 3 Joel: 2: 28. 74

Act: 2: 16. 33 Zach: 12: 10. Joh: 19: 37. advenit ad nos immediatè, d. effudit . . . et Tit:

Tit: 3: 6 . 1. Cor: 12: 13. nos ex una parte, tantum possimus obesse quo sit media

negligendo, vel non obstando operantibus: contra vero debent conservando Spiritum

semper orare: quod datur Spiritus S. quod substantiam, non tamen quod operationes suas: quae . . .

dest ex intentione Dei . . . d. multi eum non volunt admittere, adeoque culpa non

Dei d. . . . multi Spiritum S. quem semel habuerunt, rejiciunt, d. H. geist welle

nimmermehr . . . als . . . (3) operatur in donis

officialibus etiam in infidelibus: Num: 23. . . . dona salvificantia tamen

operatur in regeneratis; inchoativè quidem etiam operatur in infidelibus, bonas cogitationes

suggerendo, hoc significat pulsare: in fideli vero condit semper operatur.

1. Cor: 3: 16. 2. Cor: 6: 16. Rom: 8: toti. Has operationes facit per eadem media quibus S.

S. corda occupavit, scilicet per verba et sacramenta: consistit hae operationes 1. in illuminatione

quando S.S. verbum divinum lectum et meditatum in corde obsignat, et lumen divinum

addit 1. Joh: 2: 20. 27. 2. in instigatione ad bonum: velut Satan ad mala instigat,

SS. vero à malis ad bona urget: Rom: 8: 14. sc: ad preces: Zach: 12: 10 Rom: 8: 15.

3. in consolando, . . . Rom: 8: 38. . auxilium praebendo in cruce:

vid: Rom: 8. toti: Ex Evangelio videamus: Jesus antwortet u. sprach

wer mich liebet der wird mein wort halten. ——— nota (1) Respon-

sionem, (2) Responsum (1) respondet Jesus: adeoque hac verba ad Evangelium pertinent,

non hic loquitur Moyses, d. Christus: . . . Legem non . . . Matt: 5: 17. Moysis novam

Legem dedit. Joh: 1: 17. Christus . . . deligit veteres: Lex . . . immutabilis vol.

. . . Dei, . . . à maledictione Legis liberat . . . sed Christus legi satis-

fecit et nobis suam Justitiam donavit, inde . . . ad novam vitam regulam legis . . .

1. Tim: 1: 8. . Lex . . . obligat ad obedientiam novae obedientiae: Gott aber

ad Judam Taddaeum: qui sperabat regnum seculare Christi: antwortet u. sprach . . .

causam quare Christus mundo non patefiat, . . . velit amare et praecepta Christi ob-

servare: . . . Christus se manifestat non hostibus d. amicis. Joh: 15: 14. Joh: 14: 21. adeoque qui Deum non amat,

et ex amore praecepta servat, Christum non novit 1. Joh: 2: 4. licet totam scripturam sciat

et acutissimus Doctor a. disputator sit, rusticus qui cum catechismo, amore exer-

cet, Deum magis novit: (2) Responsum: wer mich liebet: . . . so mich jemand

liebet, . . . voluntas Dei se omnibus manifestandi generalis . . .

. . . Christus hic respondet interroganti adeoque ex . . . intelliges responsum: liebet:

non quidem amor . . . medium salutis . . . fidei sequelam Rom: 3. 4. Ephes: 2: 8. . . . Christus

hic non . . . de medio salutis, d. signo fidelium . . . amari non . . . Christus . . .

non agnoscit: . . . Deus . . . 1. Joh: 4: 18. vid: 1. Joh: 4.

ex amore Dei erga nos oritur fides, quae amorem reciprocum causat: nota . . . fidem

non esse otiosam scientiam, d. implere corda reciproco amore: qui Deum non amat, . . .

vit amore Dei erga se: . . . Deus summum bonum amandum . . . Christum, . . . Christum

 Deus nos amat: amor noster erga Christum est imperfectus, imo nullus: sed amor sit
dux vitae. Der [illegible] mein Wort halten. Wort. Evangelium. Joh: 1.
ex sinu patris revelatum. scilicet omne id quod Christus docuit, etiam ex Lege: non dedit Christus
praecepta separata à mosaicis. Jac: 4: 12. Moses monstrat quid faciendum, ma-
ledicit transgressoribus. Christus monstrat suam adimpletionem, donat suam justitiam,
monstrat novae vitae genus, largitur vires ambulandi in illis: adeoque non
ex servili timore, sed amore facit quod dicit Christus: dicit Wort non Willen, quia
voluntatem suam satis manifestavit: meine non eure, voluntatem nostram ambulantes
[illegible], omnia verba Christi observanda sunt: quia aliud facere, aliud non facere vo-
lunt, ex amore Christi non agunt, sed ex proprio amore: halten. non audiendo otiose
sed observando corde: Luc: 8: [illegible] in vita continuando. licet non possint
plenè adimplere, attamen per gratiam divinam fideliter exercendo: Ezech: 28:
ex propriis viribus non servabit, sed ex gratia mea se firmiter exercebit fidelis.
infirmitates ignoscet Deus: imputat sufficientiam Christi: et ex hac sequitur
amor et ardor erga Deum, ejusque voluntatem: quia vires intendet ut
serviat. [illegible] constanter, latus etiam aliquis bonum fecisse, [illegible] inter [illegible]
hypocritae bonum faciunt aliquando, Christiani constanter sunt. libere et ex amore.
arbor fert fructus: Doctrina est: quae sit nota Christiani: Non ex eo quod
se Christianum dicat: Matt: 7: [illegible] non solum usus externorum, quae non externa [illegible]
verorum Christianorum, quia non externa felicitas, nam saepe et potissimum infelices
sectis. Sed: qui Christum amat, ita ut verba ejus observet: qui
ita vitam instituit ut Deum omnibus [illegible]: Erga primam et 2dam tabulam:
vita Christiani tota amor Dei sit: ubi hic amor est, ibi Christus est, et quia soli veri
Christiani salvabuntur, adeoque scrutemur corda: an sedulo simus credendo
Evangelio, et [illegible] illi ambulando. quia si [illegible] placere vis et Christum [illegible],
te amare, non Christum, fidem non habere: ex facto judicamus corda: per facta non
venit salus, sed facta sunt testimonia amoris et fidei: non sufficit, ich liebe
Jesum Christum, ich [illegible], ob ich schon auch meiner [illegible] [illegible]:
pauci sunt, qui verum [illegible], quia vitam [illegible] regulam amoris instituunt, [illegible] soli sunt Christia-
ni: qui patrem amant, ad quos Christus venit, adeoque soli salvabuntur, reliqui non, nisi agant
poenitentiam: vide: priorem Epistolam Johannis, praesertim cap: 2: [illegible]: fides est sola
causa salutis, sed fides semper operatur amorem, quae praecepta Christi observat:
Solatium est, quod ita dulce robur [illegible] amoris: Deus ipse dat Spiritum
Sanctum, qui amorem operatur, modo ei non resistamus, qui sit amando mundum
à mundo separatus facile amabit Deum: [illegible] ex amore operamur, dilectio est
vita tota Christiana. 1. Joh: 5: [illegible] quo magis amamus eo arctius unimur Deo,
et novas vires quotidie accipimus, usque ad vitam aeternam.

Festo Pentecost. à merid: Epistola actor. 2: i. und also der tag der pfingsten. Diaboli omnes oper. in primis huj. festi: ejus celebratio varia, n. fine distributionis bonorum Christi nobis nihil profuisset. Ephes: 4: . i. Cor: 12: . hoc festum ante 4000. annos institut: Paulus festum voluit celebrare Hierosolimis Act: 18: . 20: i. cor: 16: . anno Christi 323. celebrari hoc festum sub poena haereseos: hoc festum miraculosis in coeli, igne, aere, terra et hominibus. Diaboli contra hoc festum varie militat: Agricolae hoc festo fere nihil fecerunt, quam baptismum administrare: sed. baptismus ex tempore peculiare est. Coloss: 2: . Lambertus Danaeus scripsit, nullo fundamento Ecclesiam instituisse festum pentecostes, illudque retinere: sed monet in ... legis in Veteri testamento promulgati, et in N.T. missi: Festo ... Spiritus Sancti ejus templa sumus. Rom: 8: . et quae lavamur: (3) effusi: Spiritus sancti, consolatur in omnibus necessitatibus. accedit exemplum veterum. Act: 20: . i. Cor: 16: . Tertullian. Hilar: Augustin: Mynsterus scribit, cum altercatio Episcopis maguntino et coloniensi de praecedentia contigisset, festo Pentecostes hac in die quae fecit dominus gloriosam, diabolum in aere clamasse hac in dies, quam feci litigiosam: ... diaboli hodie omnibus hominibus exponit et luxuriosa vita: Deus contra hoc festum conservat, et plebs devote audiunt in Epistola visa gratia Dei, et populum Judaicum, jam videbimus verba: Und da der pfingsttag erfüllet war, waren sie alle einmüthig beij ein, 4. nota circumstantia (i) temporis (2) et ad judaeos. (i) tempus diei Pentecostes: Act: 2: 20: . in memoriam Legis in monte Sinai promulgati. Exod: 19: . Ad festum messis primitiarum, qua hoc tempore celebrabatur: hoc tempore colligebatur multi Judaei Hierosolymis: Dies Pentecostes erat ... ... sed incipere. sic: Luc: 9: . Galat: 4: . Judaei erant diligentes observatores festorum, gratia Gloria, et filii ... in Christo: n. ... Deus memoria beneficiorum nobis commendatissimum: (2) accidentium, da sie einmüthig beijsammen waren, sc: Apostoli Act: i: . de his dicit ... eos fuisse congregatos, ... unanimi ... Act: i: . Celebrarunt festum pentecostes ... infirmos Judaeos: hi accipiebant Dona Spiritus Sancti. Disce: Christianorum festa legitima, licet ... mandat ... a Judaeorum festis omnibus liberi sumus. Coloss: 2: . Gal: 4: . festa tamen ex libertate christiana recte instituuntur: ad majorem singularium beneficiorum memoriam: Apostoli diem dominicam celebrarunt: Apoc: i: . septima dies sanctificanda ... sanctificatio moralis est, determinatio v. diei libertatis: omnia v. festa non sunt à Deo, sed ab Ecclesia introducta: interim non sunt ... contra ... gulis militare ... Ecclesiae placuit, et singuli tenent quod Ecclesia benè ordinavit: Rom: 14: . Festa celebremus in unanimiter. ... doctrinam: Ephes: 4: . ... in toto divino cultu, pastores ... ... agebat de christianis christiana doctrina et vita ... Gen: 20: . i. Reg: 8: . Gen: 28: . cor mundandum, ne ... Esaiae 55: . quod luxuriosis vestibus, a. aliis malitiis Ecclesiam scandalisant,

K.

Dominica 11. Junij 1671.

Christiani 8 Sp: d. teufelskind. 4. Frequenter: Hebr: 10. 7 festa negligenter habent, ecclesiam curant, a. ardentibus 8 [illegible], Deum habebunt judicem

18. Evangel: Fer: 2. Pentecostes. Joh: 3: 16. also hat gott die welt geliebt.

Dominica 12. Junii 1671. Esaia. 3: 10. predigt den gerechten dass sie es gutt haben; justis, 8 ex se. Ps. 143: 2 [illegible] [illegible] in parentibus [illegible] antequam accepissemus, mali nascimur, et mali [illegible] obstinati, sed et [illegible]. Esaia. 64: 6. et sic justi dicuntur imputative Esaia. 53: 11. Tit: 3: 14. 1. Cor: 1: 30. Jerem: 23: 6. licet [illegible] peccatores, sint tamen ex merito Christi in fide amplexa. Luc: 1: 75. predigt und saget ihnen ihr ministri ordinarii, publice et privatim, ut [illegible] [illegible] justi data occasione, ut [illegible] illorum [illegible], quilibet sibi ipsi illud saepe dicat, orando, canendo, deum laudando: dass sie es gutt haben, 8 in futuro, d. et in praesenti: hac modo 8 credit, q 8 [illegible] felicitati Christianorum in Evangelio viso amore Dei universali, dono in filio, medio conferendi, [illegible] fide, jam restat inde resultans utilitas, à Deo per Christum mediate fide. nobis [illegible]: auf dass sie nicht verlohren werden, sondern das ewige leben haben: auf daß: ideo Christus datus est, ne damnemur, sed salvemur, in quo gloria Dei et unica aeterna nostra salus: vide quam charissimus Deus, qui pro nostra salute ipsi filium dedit, q [illegible] sua culpa [illegible]; nicht verlohren werden: nota (1) [illegible] [illegible] debuissemus, a. in [illegible] potius mansisse, [illegible]: sc: destituti eramus omni bono, onerati omni malo: Gen: 2: 17. Rom: 6: 23. temporaliter, aegro corpore [illegible] vel potentiam. [illegible] amicitate, metu, desiderio mordenti, [illegible], egestate vera vel imaginaria, tandem morte luctuosa, amissa omni creatura [illegible] adhaerebat vivus peccator. Hac omnia portat peccator in poenam peccati: mala spiritualia majora: nascimur in peccatis, tenebris, voluntas mala, vires resistendi [illegible] gratiam divinam nullae [illegible] sit [illegible] deterioris [illegible] omni creatura, q [illegible] [illegible] Deo in suo ordine serviunt: hac depravatio quotidie major fit, ira Dei cumulatur: [illegible] aegritudine nostram spiritualem 8 agnoscimus, servi et mancipia Satanae: [illegible] habere [illegible] 8 credimus in Christum: Tandem anima misera è corpore ex [illegible], et manet habere [illegible] 8 credunt in Christum: Tandem [illegible] [illegible] [illegible] tradita Deo et toti [illegible] sistitur, judicatur, damnatur, poenae aeternae mancipatur, ubi nec liberatio nec remissio per [illegible]: haec omnia omnibus [illegible], si [illegible] Christum [illegible]: Tantum beneficium [illegible] merito Christi: 4 hac omnia à fidelibus sublata: Et q [illegible] externas corporis adversitates 8 expiat tanquam poenas, sed tanquam correctionem utilissimam [illegible] ipsa mors est [illegible] in vitam aeternam: [illegible] spirituale malum sublatum (Rom: 8: tot.) peccati maledictio sublata (Rom: 8: tot.) depravatio [illegible] restituta per regenerationem, servitio diaboli liberati, Adamo in gratiam divinam resistentes: 3. à morte aeterna cum omnibus adhaerentibus liberati [illegible]: beatam gratiam, à tanto malo nos liberans: Tandem benignitati divinae 8 erat satis nos à malo liberat, d. ipsam salutem, [illegible], medium inter hac 8 dat: quaque 8 rejicit gratiam Christi 8 [illegible] 8 damnatus, d. [illegible] urgerit: das ewige leben haben: 8 [illegible] natus et factus hac [illegible] ad hanc vitam: Gen: 2: 17. quam cum [illegible] [illegible]: spiritus ille divinus spiritualis vita erat, quam ipse lapsus perdidit Adam: Adam factus erat, ut terrena faciat, et Deus in illo et ille in Deo vivat: sicut anima fuerat vita corporis, ita Deus erat excellentissima vita animae, cognoscat, amet, velit omnia cum et in, et [illegible] Deum: Deo ipso beatus. 2. Petr: 1: 4. hanc vitam nativitate 8 habemus. Ephes: 2: . regeneratione v. [illegible]

R. Haec vita incipit in regeneratione, in Baptismo, per quem Deo vivimus et Christus
in nobis: 2. vivere hujus spiritualis est: facere, quae naturalis homo non potest, agnoscere,
amare Deum, sincere, ita ut ex amore servemus ejus praecepta, familiariter con-
versari cum Deo, audimus verbum ejus non tantum auribus ex verbo, sed ut Spiritus S.
illud in cordibus nostris excitat: quod alii tanquam literam mortuam [illegible] cap-
piunt audiunt: 3. haec nova creatura Deo est acceptissima: Rom: 14: 7.
hinc nova vita spiritualis. 4. Inde fluit communicatio bonorum à patre ad filios, à
creatore ad creaturam: 2. Cor: 3: 18. Joh: 17: 22. o excellentissima dona; vo-
luntas perficit in bono, bonum fit facilius: gaudium cum juncto Deo ineffabile est, imò
capi non potest: haec durant donec Deus in altera vita sit omnia. 1. Cor: 15: 28. 5. in hac
vita scandalosa omnia cum in emolimentum cedunt. Rom: 8: 28. quod perit, se ipsos separant,
ex voluntate v. Divina aeterna est, sicut una non est, quae durat in aeternum:
haec omnia nobis donantur per fidem: temporalem felicitatem non comparavit
nobis Christus: haec vita spiritualis in Baptismo fundata, nisi malitia hominis
extinguatur, perdurat in perpetuum, etiam in regno gratiae, Rom: 8: . Tit: 3:
vitam aeternam habemus. hac Textus: nostra possessio non ita est in nobis, quam in Deo:
tanquam pupillaria bona, a. depositum, 2. Tim: 1: 12. habemus in regno gratiae vitam
aeternam, occultam, quam sentit fidelis in se, alii ex fructibus colligunt, corpus tamen
adhuc mortuum est. Rom: 7. Rom: 8: . Sicut vivit infans in utero, actiones
tamen fere insensiles et infirmissimas [illegible], sibique non constat: sic etc. haec vita tanquam
in deliquium venire: haec vita v. non semper manet occulta, detegetur in vita aeterna
Coloss: 3: 3. 1. Joh: 3: . ubi bona nostra apparebunt, aliisque manifestabuntur, ubi
undiquaque erit gloria Dei: adeoque modus vitae mutatur, non ipsa vita. habemus, tanquam
proprium, donum, per fidem acceptum, Deus non revocat dona. Rom: 11. nos tamen possi-
mus eam abjicere: doctrina est, quod sint dona et bona vitae aeternae:
beati sunt fideles. (1) in hac vita 1. filiatio Dei. Joh: 1. . 1. Joh: 3: . magnum
est esse filium caesaris, Könige sind Kinder gegen gott: non tantum sumus filii Dei no-
minetenus, sed verè regenerati, Deus pater noster est, nos heredes ejus sumus. Rom: 8:
2. donati justitiam Christi, quam fide apprehendimus, quae plena est in se, et plenè no-
bis donata est: n. totus Christus nobis donatus est: 3. unione arctissima cum Christo, tanquam
capite, in totum suum corpus. Gal: 2: . Philip: 4: 4. Spiritus Sancti donatur
inhabitatione et operatione, ejus sunt templa. 1. Cor: 3: 6: . Spiritus Sanctus omnia vivificat.
Gen: 1: . 5. liberatio ab omni malo, ita ut non obsint infirmitates adhaerentes:
nec adversitates poena, sed correctio et corroboratio sunt, ab omni malo liberati, sa-
lutis certi sunt: 6. ita beati sunt, ut gloriosi sunt in oculis Dei, licet mundus eos gle-
nat: famelicus mendicus credens ist mehr geachtet alß alle Könige der welt
bey gott: à quo honorari sola gloria est: hujus Dei filii sunt: (2) in Morte:
retinent vitam animae, naturam, et spiritualem, nihil amittunt, sed deponunt fragi-
litatem corporis, cui tanquam carceri inclusi debantur: anima vivit donec resur-
getur in extremo die in glorificatum corpus. (3.) in vita aeterna gloria est ineffa-
bilis. 1. Cor: 2: . 1. Joh: 3: . Si tanta sunt bona, eja studeamus Christo,
exerceamus fidem: cujus natura et effectus (1) purificatio cordis. (2) amor erga Deum,
(3) nova obedientia. (4) futura victoria mundi, carnis, diaboli, si hac pergere,

 tales fides ô tbt, fides ô ē vera: infirma licet sit, modo nō sit imagi-
naria: Dei Donū ē: nec media ô negligamus: last uns nicht bey
dem opere operato bleiben, oremus, nec impediamus operatiōem S.S. q[ui] fit ob
peccatis malitiae, [illegible] amore mūdi: Einmahl ist kan der H. geist
u. der geist dieser welt nicht in einem Hertzen herrschen: wie können wir
es glauben ô versuchen, aber last uns nur gott nicht fluchen: q ô politici,
les, q mercator, q peccator, # imaginaria vanitate, qd nos ô, fassamus
tanta dona: licet regilia Spiritus Sancti dicta videantur incipientibus,
q nesciunt quando sit illis et sibi, quando illis bene ē: qd ē honor,
divitiae, voluptas, ī comparatiōe honoris, divitiarum, voluptatis divinae? ab
[illegible] wolt ohn sterben, [illegible] Hebr: 33: q Deo resistunt damnati manet:
gott [illegible] kein leben [illegible] mann solle [illegible] den [illegible]
Haec oia sunt consolatio, sed tm X fidelib: [illegible] selig werden.
[illegible] den teufel [illegible]: [illegible] selig werden. ex gratia divina,
ô meritis. de q certi simus. Deo Gloria. Amen.

H. Sonnenschein. fest. 2. Pentecost: a meridie. Act: 10: 42. der hat uns geboten zu predigen
[illegible] damnat hoiēs (1) ignorantia. [illegible]: 1. Cor: 2: . Ephes: 4: . cū habuisset ex creatiōe
1671. lumē intellectus, cū locū positiva caecitas eū occupavit, et mortis sit. et divinae lucis
vix scintilla [illegible]: [illegible] absolutiā, q hoc ô curat sibi auxiliū ferri, [illegible] ex ignora-
ta somnolenta, n. Deus [illegible] sua manifestavit: Rom: 10: . hac [illegible] poenā meret.
Luc: 12: [illegible] malitiosē ignorando, quando [illegible] vivere [illegible] illegente, atq occasione [illegible]
[illegible], nec discere vult: ignorantia [illegible] vel ex sola vel [illegible] ex aliorū culpa,
[illegible] discere debeant [illegible] Dei [illegible]: Phil: 1: . 2. Pet: 2: . Gen: 6: . Ps 58:
ô curat hoiēs, nec pudet eas ignorare res [illegible]: opificiū [illegible] ignorare
[illegible] culpa: (2) incredulitas [illegible], q damnat oēs ô renatos in [illegible]:
[illegible], [illegible] credunt, q [illegible] ô credunt, alii nihil de Xsto credunt: Machiavelli
[illegible] Platonis Aristotelis accepisse scribit, itaq [illegible]
[illegible] ex damnatiōe Senecae Platonis [illegible] verbū et ministeriū. In Epistola [illegible]
Hisce duobus veneris opposuit Deus [illegible]
2: causā efficientē ministeriali, jā videamus ministerij officia. Und er hat uns
geboten zu predigen allem volck [illegible] zeugen. predigen. - - - primū officiū. Matt.
28: . sc: publicē docere, l. privatim monere: credenda. 1. Cor: 2: . facienda Gal: 1:
Coloss: 3: 1. Pet: 2: . Tit: 2: (multi agebant [illegible] Pontificios:) hoc ipso eum jubent
auditores audire: Luc: 10: . magna grā [illegible] audire verba gratiae, loco Ponti-
ficiorū vanitatū. Zeugen, [illegible] quā [illegible] attestant: [illegible] scientia,
[illegible] sincerā et verā narratiōe. [illegible] legaliter testis. q ipsi viderunt: Act: 10: . 2. Pet. 1:
[illegible] Apostoli tacere [illegible], ô tacuerunt. Act: 4: . sincere oia docuerunt. Act: 1: . 20:
nihil addendo nec detrahendo: 2. Cor: 2: . Autoritate testandi habuerunt. Act: 1:
[illegible]: 15: . Apostoli testati [illegible], ore et calamo, eorum officiū adhuc hodie durat in mi-
nistris Ecclesiae: q sciunt q didicerunt in academiis et ex aliis bonis libris [illegible].

die Veneris. 1. Cor: 2. 12. wir habẽ ñ empfangẽ dẽ geist d. welt, p. H. Emmel: ? 16. Junij 1671.

2. Cor: 6: . describit xstiani q sint, et q. habet mundus: sc: qui nihil habent, et tn.
oia hbant: significant q. d. etiam hoc xba atq. credentium, q temporalia bona
habentes, ea tanq. ñ possidentes, d. q alienae sibi credita habent: sed ex opposi-
tiõe gaudentium apparet hic agi de xstianorum veritate et apparentia in mun-
do. credens exiguus est in mundo, saepe etiam nihil habet mundani: Ins
Spiritu tn. oia hbet in xsto. Luc: 11. 2. Cor: 10: . Ps. 73: . Ps. 23: .
Philip: 3: . minimum bonũ spirituale excessive majus ẽ oi splendore mundi:
qd. ẽ hoiem tabernaculũ, templum ẽe Spiritus Sancti. qui imo etiam temporalia
dividere sẽ piũ, gloria oi eo quo Deus ipsi tribuit, cum econtra avarus locu-
ples pauper sit: divitiis ẽ p in possessiõib, d. q plura ẽ desiderant: mundus
tn. hoc ẽ gitat, n. occultũ ẽ: Coloss: 3: . Sicut xstus locupletissimus Rom: 9: . Coloss: 2:
in servi forma apparuit: Ita nec xstianorum gloria oib. patet, 1. Joh: 3:
mundi judicium contemnit xstianus: 1. Cor: 2: . Gloriam suam agnoscunt ẽ in lumi-
ne naõe, sed ex revelaõe Sp. Sancti, hoc ex verbo et interna conscientia
obsignantis: de q. textus nr: largire Deus ut intelligamus q nobis à te donata sit:
nota (1.) Spiritum acceptum (2) Spiritus effectum: (1.) Spiritus acceptus. wir, Paulus
et Sosthenes, Apostoli reliq, oes q credentes in xstũ: den geist d. welt ẽ satanã:
Ephes: 2: . Joh: 14: nec aiam mundi intelligit, q oia vegetaret ex opiniõe Philosophorum,
Deum ignorantium, sed intelligit intellectum mundanum, facultatem aiae rãoalis, sapienti-
am mundanã, neglectis divinis terrena qrentem: Spiritus d., ẽ q sit peculiaris
Spiritus, sed q opponat Spiritui Sancto, nicht empfangen ẽ negat xstianis oem
sapientiam mundi, n. et hoc donum Dei ẽ: Eccles: 1: . et ine dona administrã
tia [illegible]: sed illum dicit Apostolus q xstiani ẽ vivant [illegible] intellectum depravatũ
naõe, d. q illum formarent ad simplicitatem divinã: den geist aus gott,
Spiritum Sanctum: Ps. 93: . 2. Tess: 2: . ex Deo prodeunte, et ad Deum ducentem
Deum: habt empfangen hunc habent oes credentes p fidem, quam pdiderant:
Ephes: 2: . Regeneratione: Joh: 3: . Tit: 3: . q expellunt malitiosi pec-
catis Spiritum S. post poenitentiam eum de novo accipiunt: q hbnt eum, accipiunt eum
sapies ac locupletius in verbo et Sctis. (2) Spiritus effectus ẽ: daß wir wissen
scire ẽ q hbnt ẽ regenerati, n. et infideles articulos fidei scire pt q intellectum:
scire possunt summa acumina Evangelii et tn. ẽ illi: Rom: 2: . Sed hoc scire
ẽ vivum efficax et verum scire, attestante Sp. Sancto in cordib: et vitam
suã ad regulas xsti formare: e. g. natum passum p. ẽe xstum etiam infideles
sciunt, sed xstianus vivit tanq. redemptus à peccato, p. hic ẽ agimus de imme-
diata revelaõe de q. Weigeliani et Quackeri somniant, d. dicimus q S.S.
verbum scriptum in cordib. obsignet: q peccatis illorum indulget, ẽ qde amittit
etiam Dei scientiam sed vera cordialẽ scientiam amittunt: in virtute Spiritus
Sancti certissimus habilis et filiaõe Dei: n. Deus Spiritus Sanctus certus Deus
suorumq certificat, ẽ tn. gratia ex verbo, q. Deus oib dedit, sed et qd Deus sibi de-
derit: Rom: 8: . wie reichlich wir von gott begnadet sind

150. Ideo Spiritus Sanctus datus est, non ut ad mundanam gloriam perducat, nec ut doceat carnalem intellectum sua mysteria: non ut haec scrutetur quae sunt in Deo, sed quae nobis sint data à Deo: ut ea sciamus et sapiamus in hoc mundo, certi de futuris: sc: Deum esse timendum et honorandum toto corde, tota anima: gnaden schätze: quae Christus acquisivit, nobis offert, nosque per fidem accipimus. p.p. atque bona infinita, in peccatore non esse damnare per Christum: Rom: 8: . Sed gratiam regni Dei sumus peccatis, diabolo! templum esse Spiritus sancti: filium Dei! dona vero quae gratia, quae Christus ex gratia extra nostrum meritum acquisivit, et quae ex gratia omnibus offeruntur, et fidelibus ex gratia contingunt: docet S.S. simpliciter credere verbo, illi fidere, scire quod à Deo nobis data sint, hisque acquiescere: Doctrina esset certitudo donorum, Christum, quum nostrum sit articulus fidei ad rationem [illegible] componere? videamus quae sit causa emortui christianismi? Resp. (1) mundus agitur non spiritu Dei, sed spiritu carnali: Christiani quidem, qui alienus Spiritus mundo, nos ferre potest: e.g. si veterem Adamum abdicandus est, negligit Sp. S. et regit vetus Adamus, hoc regit quam regulas Christi: cum christiani omnes sint spirituales: cum ipsi mundus carni vivat, Spiritum S. non habet: Joh: 14: . quod solatium habebunt mundani cum in morte mundum relinquere et in judicio ultimo videre debeant, mundi interim: (2) mundus non intelligit animi illius quod à Deo ipsi donatum sit, alioquin si agnosceret, Christo et novae creaturae viveret. Christiano contingat quicquid velit, boni aut mali: mundus vero omnes adversitates respuit, murmurat, et quod mutare non potest tandem ex desperatione fert, [illegible] christiani vitam suam accuratissime pendant, Spiritum S. docentem sequuntur, qui eorum est ductor et consolator.

M. D. Spener. Evangel. in festo Trinitatis. Joh: 3: 1. Jesus spricht zu Nicodemo. s.

18. Jun: 1671. oratio dominica est perfectissima, ratione causae efficientis, et materiae, ordinis, sc: quamvis perferat spiritualia temporalibus: sanctificatio nominis divini omnibus praefertur: ad hunc scopum collimant omnes reliquae petitiones: adeoque hanc considerabimus. nota (1) quid sit nomen: (2) quid sit sanctificare, (3) quomodo sanctificetur: (4) quid ulterius nobis incumbat? (1) ipse Deus, eius attributa, revelationes in bonitate. p. Ps. 48:11. hoc nomen opponitur nomini nostro, Diaboli, et potius ne nostram gloriam a. Diaboli voluntatem quaerimus: Ps. 115:1. (2) Sanctificare interdum significat aliquid non sanctum per se, sanctum facere, sicut nos sanctificamur: ~~sic~~ significat rem sanctam pro sancto habere et glorificare, quae significatio est huius loci: (3) Sanctificatio fit per puram doctrinam, à pastoribus publice, et omni christiano pro omnibus viribus in domi patribus familias, et aliis quibusvis in omni conversatione: Coloss: 3:16 a. [illegible] sancta receptione huius doctrinae. potius opposita negligentia, ignorantia. Ex. Sanctam vita, non per hanc nomen Dei infamatur: (4) hoc petitio a nobis requirit. P. invocationem Dei, ut nobis det gratiam sanctificandi nominis sui: quod ut non operemur profanationemque potius sanctificationem, facto petitione quae [illegible] ut agnoscamus hunc esse ultimum scopum nostrae vitae et orationis: considerandum omnem vitam nostram eo debere, exercitium gloriae divinae.

78

in Evangelio, quod habimus objectionem Nicodemi: in x bis: Nicodemus spricht
zu ihm, und da geboren werden: nota. (1) ignorantiam: (2) obstinatiam. (1) ...
Nicodemus, regeneratus in circumcisione, sed hanc regenerationem iterum amiserat: disce
naaten ... illegale ..., quod Deus ipsi donaverit: 1. Cor: 2:14. amissa fide amittit
divinus intellectus rerum divinarum: aliquando etiam deficit cognitio reflexa in piis: ...
Erat Doctor Legis, ... literam doctus in scriptura: Spiritum Sanctum non habebat, non ...
stante Christo in veteri Adamo erat, non regeneratus: disce in Ecclesia posse esse carna-
lem scientiam rerum divinarum, sicut medicus medicinam justus jurisprudentiam discit, et
talis scientia rerum divinarum non ... fidem, wann hat hie leut in der kirch,
die hie wissen schlecht auß gottes wort zu red ... zu disputieren, fühlen aber
desselben krafft nicht im hertzen: das kan in solcher fleisch geschehen auß gottes wort
vortragen, welches er selbst nicht verstehet, ex quo emendatur aliis, non Christo divinam esse
efficacem, licet ... regenerati ... das ist eine solche kirche über ...
der ... mit schlechter auffahrung ... papageyen daher sprechen
welches er nicht verstehet: 1. Timoth. accedit, quod carnalis doctus, non possit orare pro benedictione
concionum ... vide: 1. Cor: 2: Die früchte carnis apparent in pastoribus.
gula, avaritia, superbia, carnalem sapientiam etc., non Spiritum Sanctum: Immo die ver-
nunffte und weise lehrer können in große unwissenheit ...
Christum ... kommen: Judaei sperabant carnalem messiam: pauci erant Simeones, illique
... Nicodemus non ... articulum regenerationis: aliquod non firmiter credere,
tig credebant, quam informati a doctoribus suis: Sic ... Ecclesia ante Lutherum
erat occulta inter papisolas: ... Nicodemus erat in statu ..., non ante ...
dixit de Christo, ejusque ... responsionem acceptat: disce etiam incipientem poenitentiam
... lumen divinum et naturalem, sed in divino
... coecos esse naturali: et quod post regenerationem ... putat
lumine agnoscimus: (2) ignorantia in toto responso Nicodemi, ...
Christum agere de regeneratione carnali, cum Christus dixisset ... de iterata nativitate,
sed de generatione, adeoque Nicodemus ... depravationem naturae totius,
et putabat ... renovationem fieri. nec intelligebat articulum de Dei justitia
nec de justificatione, nec de filiatione Dei, quia non ... quomodo nascatur filius Dei:
(2) obstinatio ... quod opponat Christo, quem ... divino Doctore ipse habebat: disce:
quod Deo fere semper non credamus, ... facere
quod Deo ... sed sapientiam divinam capere satis non possumus: imo
... supra ... nostrum captum: Sed ... resistere naturalibus ... illuminatus
... stultitia habemus. 1. Cor: 1: imo ratio non ...
a Spiritu Sancto. Regerit Nicodemus Christum docere viam impossibilem, quia nemo possit
renasci naturaliter: et ex ... intellectus doctrinae Christi contra Christum argumentatur:
Doctrina est, quam ... sit naturali ratione: vide: 1. Cor: 1. ... depravatio est:
... divinum intelligere volumus ... voluntate. 2. ex errore mala argumenta,
quaestiones formamus: 3. ex sic ... Spiritui Sancto, ejusque veritati:

Sta 1. infideles, Judaei q. non intelligunt Deum crucifixum in humanitate, hac ratione non intelligentes, dicentes Deus mori non potest. Ergo non erratis: 2. Errores e.g. Sociniani, articulum Trinitatis non intelligentes, nobis imputant quasi ex tribus personis ~~hoc~~ essentias divinas ~~esse~~ diceremus, quod falsum est: plura allegabat ex pontificialibus et Calvinianis: Sta 3. Cum inter nos res divinas ita non capimus, quia ratio naturalis suas limitationes non ingerat: hac a. ratio captivanda sub obedientiam Christi: Ignorantes Nicodemos habemus plurimos, [illegible] in articulo regenerationis, ubi plurimi putant: regeneratione esse, cum baptisati, credere doctrinam Lutheri, illius fide, licet regnet Adam, alias hanc non fieri: Ex. [illegible] in sola fide justificare, d. fides regenerans est simul novos homines facit, in quo Adamus non regnat, d. divinae inclinationes operantur Sp. Sancti: aber die welt will das nicht gern an: cum h. divina justitia adspectu hominem non regeneratum salvum fieri, quia ipsa [illegible] Apoc: 21:8. pauci salvabuntur. Luc: 13:24. Eja igitur captivemus rationem nostram 2. Cor: 10:5. credamus verbo revelato: [illegible] illius [illegible] cogitationes [illegible] in naturalibus, e.g. quod [illegible] agit in somniis; Ex. anima: expergiscens hoc ipse non [illegible] scit, quid viderit in insomniis: anima nostra non intelligit quae ipsa facit, multo minus opera Dei: 3. [illegible] dirigenda sunt, ut [illegible] credamus [illegible] naturali: 4 Si videmus articulum dare [illegible] in verbo, eum non examinemus ad normam nostrae rationis: sed relinque divinae potentiae [illegible], [illegible] Scripturis non [illegible]: 5. Erroneos qui facit quod vult, et non intelligimus: [illegible] non lumine divino quod libri Dei [illegible], non despiciamus, nostra ratione [illegible]: vide ut corriges erroneos: [illegible] alieno damno [illegible] extinguitur: Consolatio [illegible] Sp. Sancto promittimus ut rationem nostram non esse credendam rationi naturali: [illegible] infirmitatis nobis ad damnationem naturaliter [illegible], [illegible] occasionem [illegible] informandi [illegible]: non imputatur: [illegible] ex caecitate Nicodemi occasionem [illegible] lumen divinum clarius Si incipimus captivare rationem, progressus facilior [illegible], hic videmus in infirmitate illi [illegible] illucescat: 2. Cor: 3: & 4: Luc: 1: narie, quae [illegible] credimus:

Feria Trinitatis. — Matth: 3: 16. [illegible] Christi.

H. [illegible] 18. Junii 1671. [illegible] ferias [illegible] dignior, [illegible] pluribus diebus celebratur: [illegible] beneficia divina ad Salutem [illegible], Festum nativitatis primum, nec eo inferius [illegible] festum Trinitatis; antiquitus Trinitati feriales erant omnes dies Solis, Trinitatis festum olim erat particulare Ecclesiae, ideo introductum: quia patri feriabant festum nativitatis, filio, ascensionis Spiritui Sancto Pentecostes, ne quis [illegible] putet plures deos esse, ideo toti Trinitati unum festum dicatum [illegible]: Haec v. dominica huic festo ideo data [illegible], quia statim post pentecosten coepit baptisare in Nomine Patris, filii et Sp. S. et hoc Trinitate nostra salus [illegible] Joh: 17: hac dominica tractatur Evangelium de Nicodemi colloquio cum Christo: Epistola [illegible] Rom: 11:33. et docet, quod naturalis homo non intelligit:

Jam gestaltniss visionis Johannis: nota (1) quod vidit Johan: occasio [illegible] Baptismus
Christi, in ripa Jordani: ubi aperiebatur coelum: non totum, sed capiti Christi imminens: ναάτεν
φεvορμένον [illegible] erat; debebat n. testari Christum fidelem pastorem [illegible], servum: et testimonium
Johannis confirmari debuit hac apertura, accedente sono Patris et appa-
rentia Sp. S. et aliqua apertura fulgebat radijs splendens, sicut Act: 9: · Ideo testatur
Johannes, eo ipso quivis de filiatione Christi: Disce mysterium Trinitatis coelitus sui
se revelandi, illudque [illegible] [illegible] non capere: cum stultitia [illegible] in unitate Trini-
tatis venerari. 1. Cor: 2: · [illegible] [illegible] satis illuxit [illegible]. Joh: 3: · quod S. Trini-
tatem ex natura revelare voluit. e. g. in Sole, corpus radior et lumen: in eo er-
rant, qui hoc scientiae appareat, ignorantia [illegible] [illegible] a. docuit. quae vero in Gentilibus
scriptoribus huc spectantia reperiuntur, ex sacris [illegible]: Hoc mysterium igitur ra-
tione [illegible] [illegible] recognoscendum. 2. Cor: 10: · quod tamen post revelationem [illegible] illuxit: Er
sahe den H. geist in gestalt. p. figuram columbae [illegible] assumsit in unionem personae,
sed assumsit, ut [illegible] deponat, sicut angeli corpora: columba v. apparere voluit:
ad significandum genium Sp. S. Rom: 8: · <u>Sonst geschehen über Christum kam</u>.
descendit locatus: Esaiae: 11: · in Christo quievit Sp. S. alii [illegible] habuerunt Sp. S. sed non
semper retinuerunt: Saul. Samson. Nathan. 2. Sam: 7: · Sed in Christo non discessit.
Ψ. 45: · vid: Dan: 7: · Deus infirmitati nostrae succurrere vult, et simplicitatem
figuris informare. (2) quod audivit Johann: sonum [illegible] [illegible], sed clarum, intelligibilem.
vid: Joh: 12: · hac sonavit ex parte coeli aperta. et testabatur beneplacitum
divinum in Christo, filio Dei. [illegible] [illegible], ille ipse filius Dei [illegible] [illegible]. Ψ. 2: Joh: 1:
filius [illegible] adoptivus: p. hac disce deosque revelatione gratias age:

Evangel: Dominic. 1. post Trinit: Luc: 16: 1. vom Reichen Mann. Sl. D. Spener 25. Junij. 1671.

Evangel: Dominic. 1. post Trinit: [illegible] Sacramentum (2) quod Baptismum instituerit.
videamus (1) quae autoritatem habeat instituendi Sacramentum: quod hac media Deus vult dare gra-
tiam, Solus Deus: homo nihil addat nec detrahat: [illegible] in divino ordine confert: Sic in V.T.
tam ad dona, quae non [illegible] humana voluntate, sed in divino ordine confert: Sic in V.T.
Gen: 17: · instituta circumcisio. Exod: 12: instituit Pascha: Matt: 26: · in-
stituta coena. Sacramentum igitur debet esse fundatum in Scriptura, alioqui [illegible] mandata
[illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]: [illegible] Pontificior: firmas [illegible] lauda-
tur et promissione [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]: Matrimonio jam in V. Testa-
bili [illegible] de veteri Ecclesia in suo ordine. Matrimonio jam in V. Testa-
mento fuit: Poenitentia externum signum non habet. Ecclesia non habet autoritatem
instituendi a. mutandi Sacramenta: quod faciunt Pontificium mutilantes Coenam: (2)
Baptismum primus administravit Johannes Luc: 3: · mandato Dei: ut et discipuli
Christi, non a. Christus ipse: Joh: 4: · Baptismus Johannis baptizabat in Christum op-
redemptionem adhuc efficiendam, jam baptizamus in eum glorificatum, et Mic. Sp.
S. visibiliter [illegible] erat communicatus, q. jam a post Pentecostem coelum baptismus
Johannis a nostro non differt: Christus baptizare jubet: Matt: 28: 19.

In Evangelio videamus luxuriam divitis: in verbis: und lebte alle
tag herrlich etc. in freuden: nota: i. luxuria 2. quotidianum, (3) splendida.
gaudium non affectus in se indifferens, ex rebus divinis licitus, in tempora-
libus vanus: Luc: 12: . Sic habemus hominem qui summum bonum in gula quae-
rebat, qui gaudium non intelligebat, praeter illud quod ventri ingerebat: Phil: 3:
venter erat deus ipsius: Carnem dominabat ita ut se temperare amplius
non poterat: securus erat, Moysen non audierat, judicium extremum non timebat.
Eccles: 11: . qui deum vere non agnoscunt, nec eius dulcedinem sciunt, sed
corporalibus voluptatibus indulgent, maxime sunt miseri: n. corpus cum belluis
animam cum spiritibus habemus communem, eius gaudium longe excellentius est:
mundus voluptatem corporis unam habent, veram non noverunt: ideo per voluptate
te tenet, quae voluptas vere non est: Eccles: 2: . Et voluptas carnis ob-
caecat hominem ne divina gaudia sentiat: urget hic praesentia judicia,
cum licet occludant aures aliqui grapula, attamen non miseros Gehennae
candidatos: (2.) quotidie non aliquando, d. continue degebat in deliciis, qui volup-
tatibus indulget, et diaboli mancipatus est, ebrius sit peccatis, nec reverti
posset ad sanitatem 2. Tim: 2: . hac non est excusatio, d. gravior inculpatio in
peccatis habitum accepisse: tales homines perdiderunt sensus, ut qui gaudium habent
quod gaudia vere non sunt. Sp. Sanctus ab ipsis discessit, diabolus eos urget, san-
guinis inflammatus est mente, inde difficilis reversio, accedit societas
diabolica, die Gesellschaft trunckener und geiler leüte: sic hodie alle Orat vult
epulari, dem Geist man nicht zu gefallen: r. hic hoc fiat delusio,
ich wille mir abbrechen, des gottes Ehre wille, ohnerachtet der zerrissenen
h. spotts und gelächter: (3) splendide: qui diabolo in gula serviunt,
ex prodigalitate et luxuria gloriam quaerunt non vanissimi servi diaboli!
hic fecerunt illi: Sap. 2: loc.: addat 3. 4. et 5. cap: haec luxuria sequitur verus
usus illa scribunt quae te
non bona dei, illa bona quae nobis donat in gloria tua, illa consumunt
ex ordinem suum: Rom: 8: . Haec erat vita divitis: hanc mundi
beata habet: ille dives hic erat in oculis dei et fidelium miserrimus
et beata habet: ille dives hic erat in oculis Dei et fidelium miserrimus
per erat i. servus diaboli: hinc gaudium dei non intelligebat ebrius tempora-
libus hinc moriendus fuit, ubi finierunt gaudia, durant supplicia, et ex
peccatis socios suos ibidem: Doctrina est: quid sentiendum de voluptatibus
corporis? R. (1.) non est prohibitum bonis temporalibus in gloria Dei uti:
Eccles: 6: . sordida avaritia non minus peccatum est, quam aliorum luxuria:
(2.) non est prohibitum corporis dulcedi-
et quoque gaudium quod est ex Dei peccati:
nem creaturarum. Ps. 104: . Sic: Deut: 12: . et 16: . Jerem: 22:
gaudium quorum malum non est: sed peccat hic in superfluositate eorum qui
tale luxuriam perdunt, et plus consumunt, quam acquirunt: hie fallierunt bonus
auß dieser ursach her: alii qui satis solvendum habent, hinc pauperes. et

gloriæ divinæ magis [illegible], quam suo ventri: pauperum filiorum
educatio et informatio magis rara est: in dieser Statt ist nicht gar
ungewohnt, der soll an diesen Tag: [illegible] quod super est, [illegible]
[illegible], der [illegible] et gloria Dei: (2) ubi res ad ebrietatem devenit:
[illegible] ipse Christus: Luc: 21: . quod mala sequuntur crapulam? lege
doctrinam: Syr: 37: . ipsa etiam [illegible] correctioni: [illegible]
[illegible] ist so [illegible] 1. Cor: 6: . [illegible] ist nicht
[illegible] gott [illegible] 1. Cor: 5: . gott [illegible] seine ordnung [illegible]
[illegible] wir [illegible] haben [illegible] nichts [illegible]
Græci etiam erant vino dediti, testib. scriptorib. variis. Paulus [illegible]
[illegible] scribit: (3.) Peccatum est quando edere et bibere quod vult corpus:
jejunium est utile et rarum ad orationem: 1. Cor: 7: Act: 14: Matt: 17:
[illegible] ut nunquam modum excedamus, aliquando etiam necessitati est satis indul-
[illegible] ventri nunquam [illegible] detrahit, spiritum occidit, satiat et firmat
carnem [illegible]: Rom: 13: . [illegible] voluptates senescunt, [illegible]
[illegible] devotio extinguit, carnalis securitas
crescit, etiam [illegible] spiritualis [illegible] voluptates corporis [illegible]:
(4) Peccatum est, quando [illegible] negligit pauperes: [illegible] voluptates etiam
omnino curandi sunt: Deut: 16: . [illegible]
[illegible] delicias, quas æterni cruciatus sequuntur: [illegible]
[illegible] seine [illegible] und [illegible]
[illegible] vivunt, corporaliter et spiritualiter bene vivunt: [illegible]
[illegible] vivunt: [illegible] Gen: 4. 34: . [illegible] æterna vita
[illegible] voluptates vivunt: [illegible] cum Christo in æternis epulis.
Corpus Christi satis dulce est: [illegible]

Dom: 1. post Trinitat: à Merid: De conceptione Christi in Symb. Apost: [illegible] 25. Junij. 1671.
veteres voluerunt [illegible] explicare articulum de Sp. S. [illegible] Evangelia,
[illegible] festo Pentecostes, Trinitatis, hodie videmus [illegible] regenerat et regeneratum:
[illegible] regenerat Sp. S. Joh: 3: . [illegible]: 36: . 4. 51: . ante adventum Christi [illegible]
[illegible] Leviticus cultus erat principia cogn:
[illegible] Sp. Sanctus. vid: Gal: 4: :
[illegible] Dei, ex quo Deus [illegible] Joh: 16: . [illegible] olim [illegible] erat [illegible], hodie
[illegible] debemus Patrem pietate, notitia [illegible] magna esse [illegible] notitia Dei. Jerem:
[illegible] Spiritus Sancti [illegible] Tit: 3: . Inde jam magna esse debet notitia Dei. Jerem:
31: . vid: [illegible]: 12: . Deum noscimus in Christo, qui cum Patre Deus, ex Maria [illegible], genitus
de Sp. Sancto. Jam videamus [illegible] personarum: Christus genitus ex Sp. Sancto. nota.
(1.) Sp. Sanctum à quo genitus Christus: [illegible] Patre et Filio: genitus [illegible] divinam [illegible]
[illegible]: unde peccator [illegible] Gen: 5: . 4. 51: . Hebr: 7: ut nostra genitio.
[illegible] sanctificet: (2) conceptum Jesum Christum, à patre æternum [illegible] natum: [illegible]
divinam: Mich: 5: . [illegible] Christus genitus et natus est: (3) Conceptionem:
[illegible] Sp. Sanctus ex sanguine Mariæ aliquam particulam separavit,
ex qua factus Christus Luc: 1: . Matth: 1: . eamque massam sanctificavit: Luc: 1: . Dan: 9: Joh: 8:
1. Pet: 2: . Ebr: 7: et ambo [illegible] in Maria [illegible]: Luc: 1: .

 hac gaudio non facta successive, q, in momento, dum Maria gaudet,
Xstum latum gaudet: quomodo factum, scrupulose scrutandum non est: agebat de unione
personali, multis Academicis varitatibus. Daß gott erbarm dich der blindheit
deiner kirch:

Evangel: Domin: II. post trinitat: Luc: 14: 16. vom grossen abendmahl.

Coena dominica instituta est à Dn. nro Jesu Xsto. nota. 1. institore, 2. administra-
torem, 3. accipientem: (1) Institutor Jesus Xstus, Deus homo, qui utrumque naturam, nam nulla crea-
tura potest instituere S[acramen]ta, quia hoc agunt remissionem peccatorum, quam homo solus qua talis non potest:
Xstus homo etiam instituit, quia ejus carnem et sanguinem tradunt qua Deus homo hoc instituit,
ejus ordinatio non est ad regulam naturae et nostri intellectus examinanda, n. potest Deus supra naturam
agere Ephes: 3: . adeoque credamus potentissimo: sapientissimus etiam praevidit futuras
disputationes de praesentia corporis, adeoque ita aperte locutus est, ne decipiant simpliciores:
et in optimis amoris confirmationem instituit, et non litigandi occasio esse velit: (2) Admini-
strator est: Xstus, Apostoli, omnesque ministri: 1. Cor: 4: . baptismus quidem in casu necessi-
tatis, ab aliis quam ministris administrari potest, quia baptismus magis necessarius, tamquam
medium ordinarium salutis, Coena v. dominica ita rara non est, licet utrobique non est pri-
vatio, sed contemptus damnet: dicendus frater, crede, et manducasti: ubi v. non est minister
ordinarius et quod alius xstianus coenam administrare possit tractabitur alibi: (3.) Accipiunt.
Apostoli, omnesque credentes, baptisati, (non tamen inbaptisati:) qui se scrutatus fuerit, adeoque fidei
articulos nosse, et peccata scrutari debet, sine excluduntur juniores, admittendi v. exami-
nentur à Pastoribus. excluduntur ignari fidei: scrutatio facienda serio: in externis tamen appa-
rent signa peccatorum externorum, sed confitenti credendum est, optandum est à Confessoribus
plenam potestatem esse confitentibus, atque inter hos aptius agi: In Evangelio (in quo agitur de abroga-
tione obedientia Judaeorum, eorumque rejectione, et vocatione gentium:) vidimus summam, de voca-
tione Judaeorum, jam videbimus vocatorum excusationem: in verbis: und sie fingen an alle
nach einander sich zu entschuldigen: nota. (1) Excusantes, (2) Excusationem: Excusan-
tes sunt vocati, et iterum vocati hora coenae: sc: Judaei vocati per prophetas, et jam per Johan-
nem, si omnes se excusant, obstat aliquos tamen venerunt? R. qui ita multi non venerunt, illius vilissi-
mi fuerunt qui venerunt, ideoque pro nihilo habentur in oculis mundi: sicut Joh: 7: . nota etiam
hodie non venire multos, omnes se excusant: culpa tamen verbo non est imputanda, n. ipse Deus
etiam Judaeos vocavit, qui tamen non venerunt: nec omnino culpa imputanda ministris, verum quidem
est multos ministros non satis novisse viam salutis, alios vitâ doctrinam destruere, alios
satis diligenter officium suum non facere, n. et ipse Xstus non omnes potuit ad vitam aeternam intro-
ducere: (2) Excusatio est 1. injusta, n. Pater eos primum invitat, horâ coenae revocat, s
postquam omnia paravit, magnis supplicibus: disce Deum velle salvare multos, qui tamen reipsa non
salvantur propter impedientem malitiam: Ambrosius: omnes Deus clementer invitat, sed nostra
desidia et error nos avertunt: adeoque Deus non agit irresistibiliter, sed homines qui se gratiae,
re ex se ipso, non consistant gratiam xstianis viribus accipere non potest, attamen homo resistere
aliquis resistendo se damnare potest: divinâ tamen gratiâ assistente, et vitâ relictione, homo
potest omne pessimum omittere, et ductum Dei sequi. Matt: 23: . Luc: 7: . Act: 7:
Hesek: 2: 101. obstat quando potest Deus velle, quod non fit? R. fit id quod vult Deus absolute: quod v. Deus
in certo ordine vult, ea non vult extra ordinem: in opere justificationis v. Deus non absolute

sed

sub ordine certo obedientiæ et fidei salvari vult: Culpa non est vocantis, sed
vocatorum: Excusatio est 1. ex collusione facta, ex composito rem agebant: sie haben
mit einander angelegt: est 3. hypocritica, non dicunt se nolle venire, nec vituperant
dominum, nec dicunt quod coena satis digna non sit, sed se excusant: Ista non Deo satis,
nam est 4. frustranea, n. Deus non accepit hanc excusationem ipsorum omnem gratiam in
posterum negavit: n. Deus corda hominum scrutatur, non decipitur verbis: Doctrina est:
quomodo Deo fiat, vocantis ad bona sua æterna? paratis epulis gratuitis,
atque ad exhibendum positis in verbo et sacra, quibus deberent omnes venire deberent ad
ordinem vitæ christianæ, sed. 1. nolunt venire, wann man einem sagt und
sagt aber daß der Herr hat leut sagen, so kommen sie nicht, hoc fit ideo, 1. quia
corda sunt mundo addicti: et mundus negligendus est à studioso pietatis: divitiæ
temporales, honor mundi, voluptas carnis abjicienda sunt pro divinis: 2. non
negat mundus venire, re tamen non veniunt: sie wollten gute Christen sein aber das sein
ihnen unmöglich, daß sie so leben wie gottes wort will: plurimi sunt qui se Christi-
anos esse putant, Deo tamen obedire non volunt, scrutare: (1) quomodo excuseris in exter-
nis? negligis externum dei cultum, propter vestimenta, aeris incommoditates, &c. vilissi-
ma sunt excusationes eorum, qui à sacra coena abstinent: (2) quomodo veram Christianorum vi-
tam vivere non velis? deficit fides, quæ novum hominem facit: plurimi putant mutatam
vitam malam ne nazam quidem esse: dicunt: wir sind ja Menschen, man kann es nicht dahin
bringen, liceat lasam quandam conscientiam? Rx. Deus providebit, qui in ejus ordine vi-
vunt: Matt: 6: . multi non sufficiunt, quod Deus est sufficiens tribuit: Dementia est
curare temporalia, neglectis æternis: non obstat, man darf Christen nicht so
nach allen Regeln des Christenthums leben? Rx. vocatus es primario in Christianis-
mum, neque vocatio 3. abiis malus est: e.g. viri negotiatio non involvit ebrietatem: nec
vocatio est illa laboriosa, qui David et Daniel quotidianam devotionem habuerint: obstat:
wir sind schwache Menschen? Rx. quod infirmus sis, Deus scit, qui tamen id à te exigit, quæ præstare
potes: quod non potes ille potes intra Christianus. Phil: : . obstat: Christus ist
gar zu barmhertzig? Rx. salvus non venit extra viam quirinam, Deo et diabolo non potest
quis simul servire: obstat: ich sehe wie andere leute auch fallen die alle verdammt sein?
Rx. omnes pauci fiunt salvi, plurimi damnantur, paucissimi salvantur: Christus non judicat
ex more mundi, sed ex suo verbo: Adeoque sedulo simus ne decipiamur:
conscientia aliquanto dormit, Deus non decipitur, quod Christi non sit, qui fide carent: fides
novum hominem mutat totum, licet in infirmitate, attamen serio: quod Christum excusari
excusatio in extremo judicio non recipitur? Consolatio est eorum qui vocante se-
quuntur, licet in infirmitate agant, quod Deus toleret infirmos, illisque quotidie
majores vires addit: Dilecto epularum divinarum semper fit excellentior, illic
æterna gaudia, eja wären wir da.

H. A. Donnerstag. Dom: II. post Trinitat: festo annunciat: mariae. Luc: 1: .
Considerans visitationem mariae: q agit cultus idololatrias cum beatissima virgi-
158. ne, qa ad dies bona se mariae passive habuit: Luc: 1: . Urbanus VI. fundat
hoc festum, ut maria ita supplicaret Turca, sicut ambulavit super montes: Ratione
visitationis observandum aliquando deum virgam visitare: Ps. 89: . ita Deus visitat legendo
q aer [illegible]: Job. 6: . Esaia. 41: visitatio gratiosa & cum nos ducit ad aeternam
vitam. Esaia. 57. visitatio gratiosa corporalis: Ps. 65: . spiritualis: Esaia. 1: . 6
extraordinarie, & mediante verbo. Esaia. 52: . Esaia. 41: . hac visitatio venit
ex visitatione altissimi: de vero visitatione mariae, de qua hodie agendum: Evangeli-
um. mariae et Elisabethae congressum, et mariae hymnum et digressum, jam priorem parte
considerabimus: nota I. Personam mariae II. tempus. fere septimo mense post conceptionem
Johannis: disce quam fideles fuerint veteres, ad caecanda gaudia spiritualia. III. termi-
num a quo & Nazareth. terminus ad quem & mons forte 16. a. 20. milliarii. terminus ad quem
in civitate Judae, domum Zachariae, IV. factum, salutat Elisabetham: disce salutare ma-
le foria, discite quaerere societatem piorum, & malorum: toto corpore politicum malum:
Gen: 19: . V. Personam Elisabethae, infans ad salutationem mariae se movebat in utero.
miraculose, n. repletus erat Sp. S. in utero et [illegible] natus. Elisabetha excellentiore
Sp. Sancti dono replebatur. disce dignitatem foeminini sexus. Gal: 3: . Elisabetha
gloriam dedit mariae, adoravit, & Christum laudavit, de eo, q Christus sit [illegible], d. [illegible]
gratiam. ejusque fidem confirmat: p. beatam dicit, quae credidit:

H. D. Spener. Evangel: Dominic: III. post Trinitat. Luc: 15. 1. kam Zöllner [illegible]
Eph: 6: 1. ihr Kinder seit gehorsam euren Eltern: p. nota (1) qs (2) cui,
(3) quid, (4) quare: (1) liberi, privigni, juvenes, adulti, coelibes, mariti. etiam in di-
gnitatibus constituti: (2) Parentibus naturalibus, vitricis et socer[is], et [struck-through word(s)] successoribus. etiam pauperibus.
infirmis p. (3) debemus parentibus patri et matri I. amorem I. in corde ardentem, II. sese
effundentem in preces pro illorum salute aeterna, temporali, corporis, fortunae,
rum: III. ope efficacem et factis contestatum, variis beneficiorum generibus.
II. honorem in gestibus verbis, et factis, et in corde, omnibusque operibus, etiam post mor-
tem eorum: ne eorum nomen per nostra flagitia damnatur: III. obedientia filialis:
in rebus omnibus quae non [illegible] pietas et ratio (4) quare cultum et exercitiis divinis officii p. In Evangelio jam Sex-
plicanda verba: und die Pharisäer und Schrifftgelehrten murreten,
und sprachen, dieser nimbt die Sünder an, und isset mit ihnen:
nota (1) murmurantes. (2) murmurationem, (3) murmurationis causam:
murmurantes sunt Pharisaei et scribae, homines ad speciem pii, Legis utriusque
doctores, caput populi, hi indignabantur Christi humilitatem, sua v. vitia & vides
bant, qui potius se pro sanctissimis habebant: ita coeci [illegible] ad sua vitia, alie-
nos acutissimus censor: (2) murmurant, quod Christus [illegible] repraesentant,
quae eos disputando saepius in ruborem dedit: interim nec intentionem
Christi attingunt, et quam ille sanctissime suscepit, sinistre interpretantur: Ita
saepe

82

Sape solent perditi homines blasphemare, quod optimo consilio ex Dei voluntate
susceptum est. volumus alios de nobis benigne sentire, eja, idem pie-
tatis genus etiam erga alios exerceamus: Sape de illis aliquis, quam recta
intentione et quam bene aliquid fiat, quod sibi insulsum videtur: (3.) omnis
murmurationis causa est, quod videant Christum peccatores suscipere: peccatores perdi-
tis habitos, Pharisaeis maxime despectos atque execrabiles, Publica-
nos, atque forte publicorum criminum reos: horum conversionem non observa-
bant Pharisaei, cum tamen Christus non alia, quam cum convertendis, illis cum egit:
fugiebant Pharisaei, eorumque discipuli fugiebant:
hos allicit, ad se vocat Christus: quos et Pharisaei, eorumque discipuli fugiebant:
non est ambienda malorum societas, ut cum illis ingrediamur, a mundanis
implicemur, sed ut eos in viam veritatis ducamus: et a prava consuetudine
eripiamus: Doctrina est egregia, quod Christus omnes peccatores, quantacunque etiam
sint, quae patraverint, in gratiam suam recipiat, ad se vocet, amplectatur,
dummodo poenitentiam agant: quis igitur ita erit perditus ut amplius suum
Deo offendat tam clementissimam Majestatem! quis regem perduellibus
gratiam iteratorum flagitiorum largientem, novis injuriis afficere et
gratiam ipsam ad se veniendi contemnet, nisi sceleratissimus omnium? ipsam gratiam ad se veniendi
etiam largitur Deus. Eja igitur confiteamur peccata nostra et Deus fideli-
ter tegit, aufert iniquitates nostras, quod in ara crucis sufficientissime
satisfecit irae justitiaeque divinae: Hisce non obstat justitia
divina, nam huic per meritum Christi satisfactum est: non obstat malitia pecca-
ti, nam agimus de peccatore poenitente, atque Christi meritum fiduciali-
ter apprehendente: adeoque haec Evangelica doctrina non languescet in
eos et bonorum operum studium, sed excitabit in illis, quod non necessitante
Lege, sed ducente Spiritu libertatis in Christo vivunt et Christiane
operantur: Qui Christum contrito corde et verâ vivâ fide. hic accedit, vel
postea Christum se quaerente non respuit, illum in hac mortalitate satiabit
laetitiâ salutis suae, illic vero recipiet in tabernacula aeterna ~~salutis~~
beatitudinis, perennis habitationis ubi est gaudium sine moerore, am-
plexus sine murmuratione, gloria sine invidia, ipseque Deus omnia
in omnibus: Cui sit honor, laus, et gloria, in secula
seculorum Amen. Amen.

160. Evangel: Domin: 4. post trinitat: Luc: 6: 36. seid barmhertzig.

H. D. [illegible] 16. Jul: 1671. Praeceptum 8um continet (1) prohibitionem, (2) praeceptum, (3) ejusque fundamentum: prohibetur fal-
sum testimonium dare. Dum omnes magni parvi, mares et foeminae, superiores et
inferiores: tolis hoc non debent falsò testari, non ore, non linguâ, non animâ, non cogitationes
malè suspicando, non mente, aliud simulando, aliud corde clausum habea[ndo]
drinn nähgst: scilicet omnes homines qui nos, aut quibus nostri indigent. contra infantes
licet aliud dicere quam sentimus, ut eorum captui nos accomodemus:
et licet malos falsa loqui de Judaeis, Turcis, infidelibus. falsches Zeugnüs
prohibetur. i. fälschlig belügen judicatur, sic: quando testes vera tacent, falsa
deponunt: indebitum iniquum exigendo, justa denegando, et celare contra
judicia tenetur magistratus loco Dei, quia decipi non potest: quando fallit magistra-
tus, judicabitur à Deo, Advocati non debent instigare malam causam, bona[m]
celare, judices fallunt ex negligentia, per dona, amore, odio etc. Ex[trajudi]ci-
aliter, falsum dicendo, voluntariè audiendo, propalando: laudando quae lau-
danda non sunt, alios decipiendo. 2. verrathen, non licet proditio et politicè
[illegible] manifestare secreta, quae propalanda non sunt: alias literas
[illegible], d. omnia manifestare secreta, quae propalanda non sunt: [illegible]
incipiendo. non autem prohibet delictum convenienti loco indicare, n. civis et christi-
anus ad hoc tenetur: ita etiam vitia aliorum, christianismo contrariantia, Pastoribus,
parentibus, praeceptoribus indicanda sunt: hoc non est prodere: 3. afftereden, 4. [illegible]
böses leumunt machen: licet pro veritate facta: n. ubi necessitas aut aliorum
utilitas non exigit, malè non [illegible] alium loquendo. prohibentur pasquilla
(2) Praeceptum. 1. bona de omnibus habenda, donec clarum contrarium pateat:
2. de bono proximi benignè et sape
dicenda in optimam partem explanando. 3. vitia tertii excusando quantum fieri potest: 4. corrigendo fra-
tres, Levit: 19: 17. Proverb: 29: 25. quia si ego non sufficio ejus cor-
rectioni, alium monitorem quaerendo: (3) fideo prohibet et praecipit. 1. quia Deum
timere et amare debemus. Deus linguam dedit ut eum glorificemus, quia amare
proximum debemus sicut nos ipsos. sic scripturae locutiones prohibentur, omnia in-
[illegible], non teneor dicere tertio, dummodo non decipiatur:
In Evangelio ubi agitur de amore christiano invenimus verba: gebet, so
wird euch gegeben. nota (1.) praeceptum. (2) promissum: (1) gebet. nota quod dare
debeat, ex praecedentibus patet, christianus loquitur de omnibus qui volunt salvari: dives et pauper.
Ephes: 4: 28. cum dandum omnibus qui indigent, n. omnia habet ex patre coelesti
creatione, redemptione, sanctificatione, quae [illegible] nobis [illegible] in divinis,
hic primum dandum nunc: gebet: 1. quod debemus: Ps. 37: 21. beneficia red-
damus: etiam dare debemus, unde nihil accipimus: (2.) promissum [illegible] quod
opus salvemur, d. opus fidem testatur, quia salutem gratuito oblatam accipit: [illegible]
Deus mandat dare, si libenter dabitis, semper habebitis quod detis Ps 37: 25.

eleemosynae gratis, amant eius, Deo dat: Proverb: 19: 17. dare debent bona
à Deo, bona corporis, sanitas. Ps: 41: 1. seq. in spiritualibus 1 Cor: 1: . 2.
Cor: 8: 8. 9: In agone praevalet Deus, illisque in aeterno distribuet: Rom: 2: 6.
Matt: 25: 34. non meremur dando, sed dicimus servi inutiles obligati sumus ad bene
faciendum, ad hoc tenemur, Luc: 17: 10. nihil enim hisce meretur: sed Deus ex
gratia retribuit illis, qui mandata eius observant: alias Deus millione
pro nummo dat, ne putemus nos fuisse meritos: in minima gratia divina
totius mundi dona superat: quod non ipse immediate retribuit Deus, dat mediate
per alios, non a. reddunt ipsi qui beneficia acceperunt, an orant pro benefactore, an alii
beneficenter providet: Doctrina est: quod sit vera christiana liberalitatis:
• Christi est virtus christiana operata à Sp. S. in corde regenerati, qui ex fide
et amore Christi de suo simplici corde pro viribus donat, ad defendendum
amorem erga Deum et Christum: nota. (1) Sp. Sanctus eum excitat, naturalem
amorem, qui dat, a. suo dat ut accipiat. (2) hae virtus non in corde
libenter accipit, quod dat, a. suo dat ut accipiat. (2) haec virtus non in corde
regenerato, sed regenerati facit quod [illegible] bonorum operum, vera enim non
sunt, quae ex fide veniunt: in externis enim superant infideles plurimos ex natis.
ideo regenerati hanc virtutem habent, et christianus non est, qui hanc non habet. in regeneratis
qui Christum non amat, Deum non amat, fidem non habet, quod hae beneficentia cogitando
natura non: (3.) ex fide et amore justificatur haec beneficentia. cogitando
quod dona accepimus à Deo, ut Christo vicissim serviamus, et amor
Christi efficax non [illegible]. (4.) omnibus danda beneficia, potissimum, qui meriti sunt,
quibus obligati sumus natura, moratis: Gal: 6: . maxime a. danda est egenis
pauperibus. : . ut in casu necessitatis hostis egenus praeferendus est
amico tantum non afflicto: mendicantes fures non sunt tam multi indigentes, quam
aliis: benefaciendum maxime fidelibus: Gal: 6: 10. magis benefaciendum
bonis, quam malis, nemo enim negligendus est per se: utrique est salvari: (5) quantitas
sumenda ex necessitate Christi, et nostris viribus, alius plus, alius
per alium dare debet, plura enim dabit pauperibus diviter, (6.) quo modo dandum:
Rx. 1. ex suo. 2. voluntarie, et prompto corde simplici: Jac: 1: 5. 2. Cor: 9: 7.
3. non expectando retributionem, (7.) Ideo non detur, ut appareamus: Matt: 6: 1.
nec ut retributionem accipiamus à Deo: sed ex solo amore Dei et Christi,
ut obedienter simus Deo, eius exemplo fecit, et ex amore Christi. 1. Jos.
3: 17. Date igitur non illis in loco ubi decet, ad gulam, superbiam, ad
corruptionem judicum, non etiam bona causa habere peccat dando judici.
Exod: 23: . Deut: 16: . Deut: 27: . utinam haec verba scripta essent
in aulis et cordibus judicum: pilas te pro poenitentia! Rx. hac in re
bonum est et poenitentia agenti reddere debet quod male accipit, exemplo
Zachaei: Luc: : . non danda pecunia ad emenda vota vocationis ad
officia.

Deus puniit aliquando hic temporalr, certo illic aeternum: qui judicium corru-
pit, eaque peccat, at ille, qui accipit: hac dona prohibita, illa de quibus sequitur
benedicta sunt: moveant nos ad beneficentiam

Pr. Dei exemplum. Q. Dei promissio Christi: Actor. 20: . 3. Dei ira super
avarorum dantes: Matt: 25: . vid: Gal: 6: . qui fideli corde donant
Deo sacrificant: et dona bono corde data, testantur etiam nobis ipsis
fidem, qua placemus Deo. Illic glorificabitur dona: et coronam etiam hac
ponet ad thronum Dei: Ps. 112: . /.

H. D. Spener. Evangel: Dom: 5. post Trinitat: Luc 5: 1. Jesus lehret aus dem Schiff.
de Sanctificatione articulo agit de remissione peccatorum. nota (1). remittentem,
(2) per quem, (3) per quae media (4) quae peccata. (5) cui; (6) quando remittant:
(1.) remittit solus Deus, et sic quia solus offenditur immediate, et mediante nostra tabula
marc: 2: 7. idque tota SS. Trinitas. Pater misit filium, Christus meritus est, Sp. S. donat
et Sp. S. in hoc opere se manifestavit: (2) Per homines (non angelos) peccatores
ne dignitatem medii respiciamus: 1. Cor: 4: 4. Joh: 20: 23. Luc: 10: 16.
Pietas ministri non respicitur, sive christianus sit nec ne, verbum Dei est sive
Bileam loquatur, sive Paulus: et absolutio valida est etiam ab impio ministro dicta:
in casu necessitatis quivis christianus remissionem peccatorum et afflicto nunciare
(3.) media per verbum et Sacr: per quae fidelibus gratia condonatur singulis
applicatur: Esaiae 53: (4). remittuntur peccata originalia actualia, etiam gravissima.
peccata in Sp. S. de quo Matt: 12: 31. ideo non remittitur, quia hoc respuit media
dia, nempe fidem. illud peccatum est si hoc magnam gratiam divinam sibi
revelatam, malitiose abjicit, calumniatur, et persequitur, ad finem vitae. p. p.
(5.) remittuntur hominibus, in Ecclesia viventibus, non Gentilibus: itaque membra
verae Ecclesiae militantis, nam morte clauditur janua remissionis quam
damnati non recipiunt, beati eam non egent: (6). remittuntur poenitentibus:
Luc: 24: 47. nam certo ordine, Deus remissionem confert, poenitentibus et pro
cata agnoscunt et odio habent, cum proposito emendandi, et fidelibus,
qui fide gratiam accipiunt: nobis exhibitam gratiam Dei, et merito Christi.
(6.) quando fiat remissio? non ex merito nostro, (merito enim fide. 20. Rom:
3: 20. 28. nova obedientia est ejus gratiarum actio: vid. Rom: 3. et 4. manet
peccatum, d. non imputatur, omnia peccata simul remittuntur una vice: a-
nullum omnino peccatum remissum est: quod Deus remittit culpam et poenam,
a hoc satisfacere justitia debeat: crux subsequens non satisfacit justitiae,
quia hoc satisfacere justitia debeat, ut depravatam agnoscere debeamus.
justitiae divinae, d. ex gratia contingit, ut remittit: Rom: 11: 29 ~~molestia~~. (6.) hac
(5) Deus omnia peccata in aeternum remittit, objecta fide, et hominem in eo statu non sinit nullum
remittit remissionem, objecta fide, at hominem in eo statu et ac sinit nullum
umquam

ingita peccat. remissa fuisset: In Baptismo fit part. de alter
na remissione peccatorum, ad quam revertimur post lapsum [illegible] poenitentia:
In Evangelio videamus verba: trat er in der schiffe einß welches Simo
nis war, und bath ihn, daß er ein wenig vom land führete, satzte sich, lehrete
das Volck aus dem Schiff. nota (1) quod paratio [illegible], ad concionem (2) quod paratio, [illegible] ingredior in navem
Petri, jam quod annum Christo notum sit quod Petrus habebat navem, quam eo tempore nactam
o habebat: videlicet ante annum [illegible] exhibitum [illegible] victum quaerere: Hac na
vicula Petri [illegible] Ecclesiam Romanam exclusive: non enim novit, ea
navis conducere [illegible]: ea navicula [illegible] typus Ecclesiae in universum, [illegible] Ro
mana, n. Petrus fuit Episcopus Antiochiae, quam Ecclesiam jam [illegible] erronea: Rom:
ii:21. monet Paulus Romanos, ne errent, ergo potuerunt errare:
trat in das Schiff: [illegible] populum urgentem: Deus [illegible] repraesentabit populum
[illegible]: er bath Petrum, [illegible], sicut fit Deus coeli et ter
rae, n. erat [illegible] statu exinanitionis, et exemplo suo nos docet, humanita
tem et humilitatem: [illegible] 2. Cor: 5: . daß er vom
Land hinckete: ut ab remotiorem eum videat et audiant: eo tem
pore naviculam petebat, quod Petrus eam [illegible] indigebat: Nos omnes obligat.
[illegible] Deo naviculam nostram commodare, [illegible] promovendo honore Dei: Christus
restituit quod ipsi commodamus, bona corporis et animae, et cum magno fru
ctibus restituit: ex hac [illegible] fit, ut ubique [illegible] deficiat, [illegible]
Christo navem suam bonorum communicare: Christus satzte sich more antiquo,
[illegible] ex libertate christiana stant, possunt tamen [illegible] commoditate tem
poris inservire, e.g. lecto capite stetta ad ministrare [illegible]
adiens in urgente [illegible]: Christus lehrete: nihil refert quo in loco con
cionetur. Ψ.24: [illegible] in casu necessitatis ubi certum locum [illegible] Eccle
sia [illegible] templa tamen respicienda [illegible] sicut a Pontificibus profanata
olim fuerint. Ecclesiae [illegible] commodiores ad docendum: Lehrete das Volck
[illegible] Christum devote audientes, forte [illegible] curiosi [illegible]
in [illegible] confluentes, [illegible] Evangelium marc: ii: . docebat
[illegible] Lehrete. Legem et Evangelium [illegible]
verum sensum Legis, quem eo tempore [illegible] docebat in lingua nota: Doctrinam,
[illegible] Cordialitate Matt:7: [illegible] (1) [illegible] occasionem
quam sint [illegible] verbi Dei ministri [illegible] Christus
[illegible] emendaverit, die predigt auf der Cantzel [illegible] (2) molestium [illegible]
[illegible] egressus, populo sermonem [illegible] (3) [illegible] deterreat [illegible] frustra
[illegible] licet in [illegible] tempore compulsat: ipse Christus saepe sine visi
[illegible] labore [illegible] decentior [illegible] contentio
bili fructu [illegible] (4) [illegible] cum [illegible] Christi: quod
quaerenda: hac Christus exemplo suo docet: [illegible] Christi [illegible]
hoc [illegible] facit, der ist ein Miedling, [illegible] Christi dienet [illegible]

164. Sicut Pastores hoc dictum ut illi etiam corrigant eos quos possunt: Auditores obligati per talibus ministris obedire, des grosser aergernis: ob es schon dass kaum, wenn denen pfarrer disses sie auch thun, so der die welt solches admittiren will: illa judicat mundus, sed mundus ist göttlicher gutesthal und werth, welche sie an zu lassen will: der nach fleischfolget daraus, wenn der busse dargereichet wurde: wer dieses gutes ufer hindet, muss von gottes zuchtigkeit darvor gereisset werden, sich nit gehorsam: welche finden was sie fördern sollen, die lang oder fleisch auf sich: lasset uns das dass uns will sehr thun: diese bemannung dieser wormerhalb die geistliche obrigkeit geschicht solches nicht, so fordert gott das blut von ihren händen, exempla perichitar: q: , consolatio ex prior 1. Tim: 4: . und wenn endlich keiner wessen lehren sagt solte so will sie gott selbst lehren.

H. D. Sprenger Evangel: Dominic: 6. post Trinitat: Matt: 5: 20. es sey denn eure gerechtigkeit, petitio secunda petitur regnum. nota: 1. quadruplex regnum, 2. quo regnum illius. 3. quomodo perf: longe de hoc regno. (1) regnum potentiae, naturae, sub quo comprehendunt omnes creaturae bonae et mali, etiam diaboli. hic regit deus, gubernando, praesentando. 2. regnum gratiae Ecclesia. hic regit deus per verbum et Sacra. verbum offerendo, et credentibus conferendo. 3. gloriae, in quo sunt angeli beati, et mortui: ubi omnia plena, post mortem, et erit beati etiam post resurrectionem, in aeternum, in gloria ineffabili: (2) hic potius non de regno potentiae, de quo agitur in q. pet. (2) hic potius non de regno potentiae, de q agitur in qla pet: ineffabili: (2) hic potius non de regno potentiae, nec omni creaturae agit, nec demum venit: (3) petimus hoc regnum sit apud omnes creaturas agit, nec denuo venit: (3) peti, ut ad nos veniat. (1) Regnum gratiae et augeat, conversione gentium, eruenti ut ad nos veniat.(1) Regnum gratiae ut augeat, conversione gentium, omnes, dando pseudochristianos confutando ecclesiae scandala et persecutiones 3. conservando verbi et Sacramentorum. Luc: 17: . Rom: 14: . ut non tam externa regnum, sed ipsum regnum veniat, ut Sp. S. interne operatur et confirmat in corde. dies gott sich in allen kunst der ecclesia, ketzer, dieses Teuffel, sunder, in unserem hertzen. ut regnum in Lu. in electis, in quibus deus efficiat. illa est sententia, et alii ex operibus videant et deum glorificent. (2) Regnum gloriae, ut illa ut regnum gratiae desinat in regnum gloriae. 2. ut Christus velit parare ad manifestatione in extremo judicio. 3. ut gaudeant participes fiant sua gloriae. Apoc: 6: . In Evangelio visa rejectione Pharisaeorum justitiae, et hujus regni gloriae. restat explicatio 5ti praecepti, ubi de Pharisaeorum falsa credentium justitia. alia vitiis sequuntur, volunt de deo verbali explicare, de quo nunc: verg[?] ist alia ... ihr habt gehört, das zu den alten gesagt ist,

nota (1) allegationem, et (2) allegatum. (1) Christus loquitur ad diversas gentes, inter quas tamen plurimi erant Judaei: his Christus reprobat Pharisaeos, nec quidem illegit verba Legis: ideo dicit Christus eos audivisse quod docuerint Pharisaei: non excludit lectio. nam Christus hic non loquitur de ipsa Lege, sed glossis Pharisaeorum, et traditis, saepe excludit auditione: gesagt ist nicht a Deo, nec Moyse, sed Pharisaeis eorumque antecessoribus: gesagt sub divina autoritate sub falsa specie, nam traditionibus suis attribuebant autoritatem divinam: sicut hodierni Pontificum Pharisaei: zu den alten forte coetanei Moysis, a aliquot annis ante Christum agentibus probabile est hunc errorem antiquum quod dicit majora incre, nota sisse: (2) allegatum est: non occides: hoc est praeceptum Dei: hic addebant Pharisaei: hac parte aliam vicisse, qui occiderit judicium reus est, hac addebant Pharisaei: has parte aliam viciss, quo occiderit judicium reus erit: Pharisaeos suas traditiones legi divina tam arcte paratam videamus: hic nota. Pharisaeos suas traditiones legi divina tam arcte paratam videamus, ut populus scire vix potuerit, quid Dei verbum sit, quid Pharisaeorum addidisse, ut populus scire vix poterit, quae Dei verbum sint, quae Pharisaeorum additamenta: sic hodie volunt sua verba haberi pro verbo divino: et additamenta: sic hodie volunt sua verba haberi pro verbo divino:
muß einmahl ein unterschied seyn zwischen den aufsätzen, d. göttlichen wort selbst: nota 2. aliam in interpretatione, quod ex verbo dei certo legitime fluit, ita verba alia, quae expresse ex textu non fluit, d. ex quibus dicitur sermo, ita verba alia, quae expresse ex textu non fluit, et ex hoc clare fundat Dei est, hoc dicit: e. g. veritas praesentiae corporis in coena, probatur clare fundat: hoc additamentum depravabant sensum ipsius praecepti divini: nam fluebat inde quod aliud homicidium non prohibeant, quam quod judicium rei fecit: disce ratum nec forte aliud homicidium non prohibeat, quam quod judicium cedere consistit, et sola externa vix curamus cum peccatis non habere, quod in corde consistit, et sola externa vix curamus animo Deus cordibus frequens, quam manibus impedit. Rom: 7: hoc gratia spiritualia damnat. doctrina est: ewas hor den alten geraumet ist die fahlt! Est. in eius autoritas doctrina in: ewas hor den alten gesagt ist: Pharisaei sua laudabant vete, dicti habita sint ex magno fundamento: sic Pharisaei sua laudabant vetera opiniones, Christiani qui Gentiles agentibus opponat antiquas Gentilis idolo, latriae quam non Christi: Hiob. 12: . 2. e Gestinend veteres non errasse, hac opinio favorabilis est: man will die alte in traditionen ad hor in verstand gefallt: quam argumentum periculosum, nam posita maxima autoritate antiquitatis, de veritate amplius non vult disputari: 4. argumentum fallibilis, nam errori non paria antiquitas patrocinium, nam Christus dicit, ego vero dico vobis: est fal, lax argumentum: nam vera antiquitas sermo gfundit cum media. hic quae Pontifici ciae sic nota: 1. sequitur illi Pharisaeos quam Christum et eorum argumentum gravitati: 3. quae veritati nititur, ex scriptura agit, nam hoc au, toritate: quia falsum in antiquum in de pu et bon, nam precatum ipsum antiquum est: ante millenos annos haeretici fuerunt, quae asseclae adhuc hodie vigenti: 5. fraudulosum est dicere de veteribus nec determinare quae veteres fuerint: Ecclesia Judaica pura fuit tempore Moysis, et paulo post: quam opera opera, ta pluribus agebat Prophetae: quae tempore v. quis error coepit, nostra non potuit pati adeoque inhaerebat illi opinioni quam ab aliquot centenis annis habebat: Ecclesia Christi post Constantinum valde depravata est:

quo diutius rer acta processu temporis, eo magis deviat ea à veritate Evan-
gelica: antiquissima fuit optima, ultima pessima, intermedia eta[illegible], quo ma-
gis ad primam vergit, eo purior est: etiam nos saepe dicimus, die alte Haben
das gebaüt ad getheer: ad die ist wider gott, und wan es 1000. Jahr ge-
wehret hätte, so müst es abgeschafft werden, ad wir sind Christi Jüng[illegible] di:
consolatio est Ecclesiae Evangelicae, quod non nitamur antiquitati humanae, sed
divinae veritati, ea. h. est antiquissima, ab antiquissimo Deo fundata, et sup-
ra[illegible] q sperantes fide in Christum salvari, quo Adamus salvatus est:

Evangelium Dominicae 7. post Trinit: marc: 8. speiset speiset 4000 Mann.

H. D. Spener. Tam agendum de Baptismi administratione, secundum causam ministerialem, et obiecto. baptisan-
dum: (1.) Pastores. matt: 28:19 marc: 16:16 1. Cor: 4: 1. hic non respiciamus honorem ejus, si,
dem, sive etiam sit hereticus et scandalosus. n. plurimi officio suo sunt indigni: sed
respiciendus Christus in ministro. nec intentio ministri aliquid facit ad esse rei: ut pu-
tant Pontificii. minister tamen sine devotione baptisans, maxime peccat: dum-
modo ordo institutionis servetur, etiam errantis religionis minister valide
baptisat: In casu necessitatis quaecunque Christiani, etiam foeminae; non obstantibus opini-
on. Reform. vid: 1 Tim: 2: 11. 12. 1. Cor: 14: 13. n. omnes sumus sacerdotes: etiam in V. T. Zippo-
ra circumcidit Moysin: Exod: 4: 25. sic. 1. Mac: 1: 2. Macc: 6: , hoc mul-
to magis est in N. T. hoc tamen extra casum necessitatis non est extendendum. sed
ubi non possumus habere minister, nec alius masculus, et extremum periculum instat;
Liberi ante Baptismum decedentes tamen salvi sunt: Parentes liberos negligen-
tes tamen maxime peccant: (2) Baptisandus homo (non campanae) vivus, mas et foe-
mina, adulti informati, et infantes Christianorum, a. aliorum qui sunt in Christianorum
potestate legitimo modo: hic reclamant Anabaptistae, sed quorum verbum: n.
in peccatis concepti Ephes: 2: 3. absque regeneratione non salvatur Joh: 3: 3. licet Deus
aliquos extra ordinem salvare possit salvare, nos tamen ad suum ordinem obligavit:
non obstat: 1. Cor: 7: 14. n. hic agitur de Sanctitate Levitica, secundum cerimoniae Legum et
ceremoniarum. vid: Ps. 51: 7. (2.) foedus gratiae respicit adultos et liberos
infantes. Gen: 17: 7. Act: 2: 39. (3) Christus vult salvandos ad se ferri: matt: 19. 13
Luc. 18. 15.
marc: 10: 13. Christus vocat liberos, quod alii ad eum portari non possunt, quam per baptismum:
(4) filii V. T. circumcidebant; (5.) Apostoli totas familias baptisabant:
Act: 16: 33. 1. Cor: 1: 16. hic baptismus ab Apostolis servatus ad nos usque
pervenit: non obstat quod liberi putant non credere? Rx. omnes credunt. matt:
18: 6. marc: 10: 14. qui non credit damnatur. marc: 16: 16. vid: Habac: 2: 4.
Ps. 22: 10. fides in lactantibus: Luc: 1: 41. Jam infantes non credunt natura. Ephes: 2: 3
NB. sed ex gratia. Gal: 3: 27. quam in baptismo accipit: infantes Deum agnoscunt,
colunt, licet non intelligant per rationem, intelligunt tamen ex lumine divino: nec fides est
per rationis, d. gratiae divinae, hinc sincerior est fides infantum, quam adultorum
rebus mundanis turbatorum.

in Evangelio restant verba: und wo ich sie ungessen von mir ließe
heim gehen, würden sie auf dem weg verschmachten, denn etliche waren von ferne kommen:
Nota (1) periculum, (2) rationem: (1) Periculum: Deus respiciebat corda Aposto-
lorum diffidentium, qui volebant dimitti populum, verbo informatum et triduum cum Christo
commoratum, nec cibet eos Christus [periculosi]. nota. si quis juvare posset et non ju-
varet, eum pro homicida haberi in oculis Dei; si non pavisti, occidisti: non sufficit
non occidere, sed opera charitatis in corpore et anima facienda: Matth: 25:34. periculum
est, sie würden verschmachten: sequendo Christum lassabantur, nihil aut parum comedentes,
hoc respiciebat Christus, atque imminens periculum cum miseratione intuetur, eo tempore, quo ipsi
non petebant tale auxilium: disce divinam beneficentiam: nostras preces non pro causa Deus
moventes, d. honori Deo serviunt, ut ab ipso bona recognoscamus: gloria nostri
cum Deus, proximum juvemus, licet se non compellat, forte pro pudore: mali sunt, qui alios
rogati non juvant, a. qui tandem juvant, forte impatientes ulteriorum quaerelarum,
Deus imitandus: Luc: 6:35. in casu necessitatis differentia inter egenos et non ege-
nos, dignos et indignos, non est attendenda: n. extra hunc casum ist rathsam [man]
die böse buben dagegen lesst, ut quaerentes et laborare discant: (2) etliche
waren von ferne kommen: qui lassabantur longiori itinere, magisque victu destituti
erant: [redacted] hos pauciores, omnibus benefecit: Sic Deus [redacted] credentes omnibus benignus
[redacted]: sic etiam nos pluribus benefaciamus: hi ex longis terris
in temporalibus: sic etiam nos pluribus benefaciamus: hi ex longis terris
accedentes, cum periculo et dispendio temporalium, amorem suum testantur erga Christum
ejusque verbum: qui verbum hoc commode audire audire volunt, Deum vere non amant:
Allegorice hi longius accedentes pro graviores peccatores: Doctrina, quod sentit
endus de [pios] egestate? (1) hoc fit quandoque [redacted] pietate et amore Dei: non in
in persecutionibus Christianorum, sed ob [redacted] aliorum fraudes, quibus hi satis caute non [sunt]: etiam
media illicita negligentes tantum bonorum non cumulant: paupertas etiam utilis
est. (2) haec egestas est vita periculo indicere: Luc: 16: 21. Rom: 8:35. Hebr.
11:34. (3) hanc egestatem respicit dirigit et curat Christus: hinc monita et tale.
1. ut sitis seduli in professionibus, ut vestros curetis, nec dona Dei luxuria prof
[fundatis]. ut sitis seduli in professionibus, ut vestros curetis, nec dona Dei luxuria,
sic paupertas in praedomus aeterna
formatis: n. qui negligentia a. luxu sua perdidit, hic paupertas in praedomus aeterna
egestatis, nec poenitentiam agat: 2. quaeramus ante omnia divitias in Deo et bonis
operibus quae Deum habent, ubi omnia thesaurum animae fures non furantur: Matth: 6:
ut pauper in mundo sibi pauper non sit, sed habeant Christo: Ephes: 2:
Phil: 4:12. si Deus nosset sibi majora esse utilia, certe donaret suis:
3. [fugiente] paupertate non respice tempora, morbos, fures, alia media, sed
Deum, a quo venit paupertas et divitiae: Job. 1: . hoc gaudentes non murmura
bunt quae media, d. omnia Deo accepta ferent: 4 non murmurabimus etiam quod Deum, 4
omnia ex amore nobiscum agit: nec propterea Deum rejiciamus sicut Job: 2: . vid.
Tobi: 4: . nec divitibus invidendum est, qui largiori Dei beneficio fruuntur.
5. non quaeramus media illicita tollendae paupertatis, 6. non despiciamus pauperes
et paupertate, pauperes saepe pro sanctissimis, quorum fides exercetur: Consolatio est:
quod a Deo non sint derelicti: Christus paupertate paterne immisit, mandat, miseretur.
paupertas utilis est, ne peant inter spinas divitiarum, et multorum curarum ademit: Deus posset

168 uno momento omnes facere divites, si ipsi utile esset: jam si sibi divitiae utiles non sunt, quid eas appetunt? Deus juvabit suo tempore, et licet fame pereundum sit, permissio divina hic dicat, quod nostri [illegible] per hoc genus mortis ad gloriosas possessiones ducit:

H. D. Sonn. Evang. Dom: 8. post Trinit: Matt: 7: 15. Vom Schafskleid.

Sacramenta sunt actiones divinae, baptismus non est aqua nec Sp. Sanctus ipse, sed ejus effusio, adeoque communicatio, adeoque nota ordinationes divinas: in sacra Altaris jam videamus ejus administrationem, nota. 1. officium et operationes ministri, et 2. communicantis, 1. Pastor faciat quod Christus fecit, hoc facite in meam commemorationem, sc: sumit panem, benedicit, frangit ad distributionem, distribuit, dicit verba accipite etc. Praecipuum est benedictio, et distributio, quod omitti non potest, n. sacramentum non est sine verbo, seu verbis institutionis et ordinationem Christi: non quod personalitate humana, sed verbum Dei efficax non ubique, sicut vis bene verborum magica vis in est: sed verbum Dei efficax ... benedictione corporis dictione separatur panis et vinum ad sacrum usum, et Christus per benedictionem corporis suum communicat pani: hujus benedictionis initio deberent, priusquam communicantes, sit et panis et vinum hoc temporis distribuendum, licet alium vinum semper non sit actum seorsum, n. tantum vini et panis benedicit, quantum hoc temporis distribuet: melius hic non sufficientem copiam panis et vini semper praesentem habere; #

mos Rom: 14: . 1. Cor: 8: . Fractio absolute necessaria non est, Christus fregit # figuram ejus panis rationem, frangi sicut distribuere. Esaia: 58: in ceremoniis accidentalibus, Christum non semper necessario sequimur. e. g. quod nocte, in caupona, in lectis jacentibus, post lotionem pedum p. distribuat Christum: dare in manus an os, inde est: Christus et prima Ecclesia in manus dabat, quod nec praeceptum nec prohibitionem est, sed in libertate Christiana consistit: (2) Ex parte communicantis requiritur in externis, ut sumat si, ore, vel manum: offert, panem accipiat, manducat, vinum bibat: non sufficit calicem oris ad movisse, sed bibendum est, quod si minister calicem retrahat antequam communicans communicavit, monendus est: In Evangelio videamus verba: abr in [illegible] sind sie reissende Wölffe: nota (1) eorum naturam, (2) occultationem malitiae: (1) Natura falsorum prophetarum, qui prae divinum docendo suos errores fundamentales spargunt: hinc sunt lupi: vid: Joh: 10 non sunt oves, nec credentes Christiani, licet literam scripturae habent, disputent, scribant, conciones: adeoque fides Christiana plura requirit, quam scientiam verbi: ideo lupi non noverunt Christum. Joh: 10: . fidelis simplex magis agnoscit Deum, quam carnalis pastor sine Sp. S. ambulans: Reissende Wölffe damnum ingens inferentes: spiritualiter, baptisatos fideles seducendo, ut fidem iterum amittant: Act: 20: . temporaliter, gladio propagando errorem, eumque crudeliter corrigentes et pugnando:

87

in exilium mittendo pastores fideles, qui [illegible] imbecillitatem non possint,
illud tamen animo et corde agunt. nam ubi Spiritus Sanctus non est, ibi est violentia.
et imitatur patrem suum mendacem et homicidam. Luc: 9: Christiani nemi-
nem cogunt: animos non [illegible]ant, quod sibi Deus reservavit. Magistratus tamen se-
ductores arcere potest et debet, ne noceant, occidere non potest: qui si lupi limites
fuerint transgressi, ulterius puniri possunt. Ista periculosa et falsa doctrina
etiam in temporalibus: es gilt nicht gleich was einer vor lehren habe:
Quaeritur: wie bekant denn die wölff ein anfang? R. lupi sunt
sub ovina pelle: exterius bona promittunt: et externa non possunt sane dis-
cerni nisi in spiritu; si sic intueantur, lupi manifesti sunt pellis externa
spectanda non est: Doctrina est: Quae periculum sit apud falsam doctrinam, quae
damnabilis est? Sc: quae fidem evertit: nam sicut sunt peccata, ita et errores
ex infirmitate: 1. Cor: 13: multa in divinis non satis penetramus.
nec ex patribus est, qui non in aliquibus erraverit, hic loquimur de articulis
fundamentum fidei evertentibus. Gal: 5: dicitur opera carnis sine
fide veram non salvamur, ubi articuli fundamentales errant
dicitur Gal: 5: Christum perdidisse qui fundamentaliter errant: Matt:
15: qui caeco ducitur cadit: quia rapiunt lupi, ergo perdunt vitam spiritualem,
alii: in hac doctrina peccatur in excessu et defectu: Illi damnantur
errores fundamentales, in et seipsos, sicut damnabilia sunt homicidia
adulteria, p. et periculosius est peccatum quod non agnoscitur: hoc sensu damnatur
aliqua religio. Tum damnamus propagatorem falsae doctrinae, depra-
vatorem scripturae 1 Reg: 2: 3. Non vero damnamus omnes totas,
nec omnes, qui sunt apud errantes fundamentaliter, sicut nec omnes
salvantur, qui sunt apud nos: nam in illa falsa errante Ecclesia sunt infan-
tes, sunt simplices, qui erroribus non consentiunt, aut eos ignorant: sunt etiam qui
eos errores sentiunt: sic multi pontificii non credunt operibus. multi
reformati negant absolutum decretum: hi conservantur à Deo tanquam
capti in Babilon. Sic non damnamus falsos doctores omnes, nam multi
eorum sunt simpliciores, qui veritatem non intelligunt, alii vero qui etiam malitiose
seducunt, poenitentiam agere possunt: et non est impossibile ex lupo
tali, ovem fieri, licet periculosum sit, venenum tractare, nec inficii:
qui errorem Ecclesiae sciunt, nec eam relinquunt, periculosissime ambu-
lant: monitum simus, ne judicemus, Matt: 7: non est prohibitum
errorem damnare, quem scriptura damnat, sed personas certas dam-
nare non possumus: fides propter dicitur est in corde, quam ut ab omnibus judi-
cari potest, forte convertitur in agone, quare nos falso damnamus 1. Cor: 2:

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

170. Deo agamus gratias, qui nos ad veram Ecclesiam duxit: n. licet fer-
vent alii inter errantes, attamen periculose agunt cum versi: et
impossibile est ab agnita veritate voluntario ad errantes transf-
ire: 3. caveamus falsos doctores, eorumque doctrinam, et nostros
inde arceamus, filiis imbuendi cognitione divina, ne facile seduc-
antur: male agunt qui educationem Jesuitis credunt filios errantibus
quinquentes. 4. dulci severitate, et exemplo vitae Xsti corrigendi
sunt errantes; multos vita scandalisamus. Consolatio est, si sequimur
Xstum archiEpiscopum, nemo nos ex manibus ejus rapiet. Joh: 10.
Philip: 3: . Singulos et eximus custodit et illis: donec in aeternis
pascuis periculum ulterius non est metuendum.

H. D. Sprer. Evang. Dom: 9. post Trinit: Luc: 16: 1. von ungerecht Haußhalter.
Deus fecit ordines triplices. Luc: 22:25. in statu seculari et Ecclesi-
astico, ac oeconomico: in hoc sunt, maritus et uxor, pater et liberi, domini
et servi: jam agamus de obligatione servorum ancillarum. p. Ephes. 6: 5
Coloss: 3: 22. hic obligatur servi, ancillae per gradus. nota (1.) debitum
(2) causam obedientiae. (3) futuram mercedem. (ad 1) 1. pietas. 2. honor.
3. obedientia. 4. diligentia, 5. patientia. 1. pietas est fundamentum
omnium aliarum partium, n. qui Deum facere debent, quicquid faciunt, servi: et
Deo serviunt in dominis, hinc Deus benedicit omnibus operibus. Gen: 39: 3. pr.
hac pietate orent pro dominis suis, illisque ad pietatem ducentibus obediant:
et dominus servo Dei tradet omnia credat et fidei: 2. honorent servi
dominos, qui loco Dei propositi, sive tam divites sive pauperes, sive tam boni, et
et malos, qui dominum contemnit, Dei ordinem contemnit: hic honor consistit
in corde, verbis, moribus, erga praesentem, absentem, defendendo honorem:
hinc fluit timor erga Deum, mit furcht und zittern. 3. obedientia
consistit in omnibus quae non contra Deum. vid: Act: 4: 19. non est obediendum contra Deum,
coactioni ad falsam religionem, furtum p. n. sub Deo sunt: monere lic.
suam opinionem honeste possunt: 4. fides et diligentia, consistat in commo-
do promovendo et prohibendo damno: qui ipsi furantur a. pecuniam
in rationibus, a. cibos sibi non competentes furantur, gravius peccant
quam alii alias furantes, negligentia etiam peccatur contra Deum, absentibus
dominis opera servorum intendentes: contra fidem etiam est propalare arcana do-
mus: hoc certum est, ubi vera pietas non est, ibi nihil boni est: 5. pa-
patientia injungitur. 1. Petr. 2: 18. licet premant domini severitate;
attamen hoc ferant servi: donec Deus auxilium ferat:

cam eorum debitorum in I praecepto divino. Erga Deum filii im-
putant, quod quod Deus facit, 1. poenam mirantur. Coloss: 3:25. promissionem
v. Coloss: 3:24.
seu quarto praecepto annexam, 2. felicitas eorum ad comparationem
servorum et mancipiorum. (3) piorum servorum solatium est: 1. quod sint in sta-
tu Deo grato, eorum officium utile ex [illegible] est: 2. quod in timore [illegible]
et [#] Deum facientes, Deo serviant, qui eos in hunc statum vocavit, et exi-
guum opus in oculis Domini, gratissime suscipit: et feliciores sunt quam hi Deus
pacem inscripsit: 3. promissio benedictionum certa est: in temporalibus
qt. ipsis bonum, in spiritualibus quod videbit Deus, ex ingratitudine
forte dominorum sua benedictione compensabit: In Evangelio jam
videamus oeconomum in se revertentem in verbis: Der hat Blattern
sprach bey sich selbst, was soll ich thun, mein Herr nimmt das Amt bey mir. was soll ich thun?
nota (1) anxietatem (2) sollicitudinem divinis caam: (1) oeconomus hactenus
erat securus, et Domini bona negligebat, aut luxu perdebat, usque dum ad ex-
tremam pervenit: quod stultorum insipientia est, futura negligentium: Sprach
bey sich selbst. Luc: 7:39. de curam eis intendebat de praeteritis et futu-
ris, usque secreto agebat: in quo prudens fuerat: ex imminens peri-
culis, a securitate extractus est: (2) proponit statum: Mein Herr cum obliga-
tus sit, quia bona dilapidavit, quod omnia bona ipsi fecit, quod punire eum pos-
sit: nimmt das Amt bey mir. conscientia merito [illegible]. Hinc gaudia
sua status praeteriti felicitatem, cum dolore et timore ejus amissionis ex futu-
ra paupertatis, quam omnes alii postea [illegible]: forte etiam quos offendit
in sua lascivia, ipsum iterum angent, ex futuras poenas dominorum
pertimescebat: Huic Domini v. non erat male [#] peccata sua, a. [#]
amorem Dei, d. [#] futuram suam poenam: media quaerens dicit, was
soll ich thun? Hoc optat amor veritatis, ut malis desistat hoc, hic oe-
conomus non quaerebat de mitigando Deo, sed de amoliendo suo malo.
Hic tamen prudentior est carnalis, quam illi qui dant ejulando tempus [illegible]:
doctrina est: quod sit vera expressa conscientiae? R. I. hoc fit
ut plurimum in adversitatibus. Ps: 50:21. rebus prosperis hoc de Deo non fa-
cile cogitat, territionem verbi divini hoc carnalis non curat, quod fe-
licitate ebrius est: et conscientia aliquando mordens vanitatibus tem-
poralibus iterum sopitur a. obruitur. adversitatibus v. Deus carnem expergere
facit: Gen: 42:21. Hoc tempore incidit memoria peccatorum, jam diu

172 oblivioni datorum. 2. Haec poenitentia est non vera, n[isi] h[aec]
venit ex amore Christo. 3. Conscientia remonstrat beneficia
divina quae temporalia et spiritualia nos antevenit, sed
pro omnia bona per [illegible] "Statt [illegible]" sive hoc velit hoc, sive nolit. 4. acce-
dit anxietas ~~[illegible]~~ ira Dei ~~[illegible]~~ praesente et futura: 5. Hic
aliqui desperant: alii sibi ipsis per fas et nefas auxilium ipsi ferre
volunt, qui si malis [illegible] pro [illegible], eo infeliciores sunt, si conscien-
tia iterum obmutescit: Alii veram poenitentiam agunt, ad Deum du-
cuntur, n. ~~[illegible]~~ hos Deus anxietate mittit: hos Deus ad se trahit, et
[illegible], hoc quaerit, et alium oculis suum statum in [illegible]: agnoscit
se poenas optime esse meritum, dolet offensionem Dei, poenas fe-
rendo patientissimus, memoria benignitatis divinae in praeteritis
et praesentis remissione, excitabit fidem ulteriorem et gratitudinem
erga Deum: inter hanc veram tristitiam fide temperatam, et tristitiam
mundi, magna differentia est. Hac operatur mortem. 2. Cor. 7: . mallet
nullum esse Deum, qui malo resisteret &c. divinae tr. tristitia ad Deum
ducatur, ibique inter acutissimos dolores tranquillatur: et hanc post
hac sufficit una voluntas Dei, sibi iterum placati, ut hoc cor ite-
rum fit tranquillum in Deo: Monitis simus ut exemplo oeconomi
in nos revertamur: si Deus te vocat ad rationem per bonas cogi-
tationes, concionis, exempla aliorum, proprias adversitates &c. hae cogitationes non sunt
ejiciendae, d. cogitandum: mein [illegible] [illegible]: quod hoc
cogitat eripiet malo, sed [illegible], pauci hoc considerant, nemo cre-
dit peccata esse, quae peccata sunt, a. peccata esse Deo tam exosa: ex-
terno cultui omnia tribuuntur: Et qui agnoscunt statum suum deo non placere,
poenitentiam tu differunt, omnino desperata in tristitiis: non considerantes
praesentia et futura pericula: nec ejiciunt ita cito anxietates conscientiae
quibus emendatur hoc: diabolus est qui in paradiso vidit hanc tristitiam: qui
v. nolunt poenitendo tristes esse, aeternum erunt tristes: Occasio
peccatorum vitanda est: non quam urgent peccata poenitentes, dicis
ich hab kranke sünd ich [illegible] [illegible]? Br an salvi sint nec ne,
Deus novit: hoc novimus, absque fide nemo salvatur, fides v. non est
citra tristitiam spiritualem: licet haec tristitia saepe sit absondita

in corde, nec semper in eod. gradu, attamen sine agnitione peccati non salvatur homo peccator: Solatium est, quod amara radix agnitionis peccatorum cum fide fert omnium dilcissimum fructum regilationis ex solatio divini: quod Deus magna gratia confert, cor longius in hac schola agnitionis exercet: Hic dolores sunt dolores partus qui sequitur partus novi hominis. Brinz. revg. gaudi:/.

Evang. Dom: 10. post Trinitat: Luc: 19: 41. von der Zerstörung Jerusalem.

Rom: : Lex Spiritualis est, cui externa non satisfit, hoc etiam testatur praecepta IX. et X. uti et in antecedentib. praeptis: de quib. jam: nota. 1. quid prohibeatur. (2) quid praecipiatur. (1) Prohibetur cupiditas voluntaria contra proximum, e.g. concupiscendo aedes, a. aliam rem: mala concupiscentia talis in invidiam. in voluntate nocendi, in appetendo rem proximi, utcumque potissimum sub specie justi: dolus judiciarius et gravior violentia: n. abutitur justitia: das gericht loss sich mit bergamenten Brieffe der Gesäufftigen, et mala optando proximo. In IX. praepto prohibetur concupiscentia originalis, differentia inter IX. et X. praept. in eo consistit, Deut. 5: 21. Jac: 1: 14. 15. illis prohibetur actualis concupiscentia, cui homo resistere potest, per gratiam divinam, hic prohibetur originalis et peccatum originale, quam semper sentimus: originalis est radix quod fert actuale: originalis concupiscentia omnis peccati est, et origo omnium peccatorum, sicut primum praeptum omnia alia praepta sub se comprehendit: (2) Praecipitur praepto IX. et X. 1. amor proximi. 2. satietas, 3. temperantia. 4. desiderium aeterni. 5. perfecta justitia. 1. amor proximi, eum promovendo bona conservando. hinc fluat omne bonum, quod conmode ad alia praepta referri potest, gaudium de beatitudine ejus. 2. non appetendum quod Deus prohibuit a non indulget: 3. temperantia in cibo potu, gaudiis, 4. desiderium aeternitatis hoc n. nra est: 5. perfecta justitia, qualis fuit connata in Adamo ante lapsum: adeoque omnis pugnemus contra has concupiscentias Gal. 5: 24. Rom: 6: 12. 7. 1 Joh. ad hoc serviunt. 1. oratio: 2. lectio et meditatio voluntatis et verbi divini. 3. diligens observatio suarum cogitationum, ova sunt frangenda antequam serpens nascatur. 4. fuga occasionum: 5. renovatio foederis cum Deo quotidiana. In Evangelio videamus verba: denn es wird die Zeit über dich kommen, daß deine feinde werden umb dich, und deine kinder mit dir eine wagenburg schlagen, dich belägern, und an allen orten ängsten.

Nota. (1) tempus judicii divini. (2) obsessionem. (3) impugnationem:

Dann. sc: causam habeo plorandi, n. hoc judicia futura non vis agnoscere; wird kommen certo futurum est, non contingens et certa veritas:

Hac Xstus ... ut Propheta, d. ut verus Deus scivit, Judaeos ~~et~~
Jerusalemitanos ~~non~~ facturos poenitentiam: Es ist kommen dies venient.
... q. Vespasianus servit in territorium, sed ex obsessio urbis à 14.
April: ad 18. Septembr. facta. Hi dies ~~non~~ amplius erant Judaeorum, sed
Judicium divini, dies hostium: hi dies justitiae opponuntur diebus visitationis
gratiae; über dich kommen, in similitudine hostis improvisò irru-
pentis, ~~non~~ q. Deus ~~non~~ ante moneat, sed q. hoc illud ~~non~~ velint ob-
servare: (2) obsessio q. dicit: die feind Romani, Gentiles, Deo et
Judaeis abominati. in hos manus cadebant Judaei: ut Romani
ferè cogebant Judaeos ad defectionem ... denegationem Justitiae et
publica latrocinia, sicut mundo videbat: hae ~~non~~ fere ordinaria Dei
consuetudo, ut ... alios sibi invisos alios peccatores puniat: ut
certo appareant eos esse executores Justitiae. umb dich regiam, hac
condalia civitate, ... divinis munitissimam, ornatissimam tem-
plo et cultu divino, repletam populo circumciso, et externum cultum super-
stitiosissime colente: et Hierosolymitani arma fere ... unam Religionem no-
verant: sed vere erat civitas abominabilis Deo, ... q. ad fidem quae
vebant: ... peccatis liberrimè indulgebant. ... tempora
... noluit. Esaiae 1: ... erat civitas munitissima, populata, confluentibus Judaeis ad festum
... erant bellorum
2000000 ... erant ... restabant immundi? hi ~~non~~ erant bellorum
inexpertes, n. paulo ante Gallo 6000. viros ... : umlagern,
Bollwerk schlagen ... fortalitia cum fossis ... quatuor legionum in eo
opere laborabant 4. septimanas, hac ruinabant Judaei, q. facto ... vid:
Josephum. habet in re ... et ipse Judaeum impartialis: (3) ängstigen:
... inclusionem q. libero aditu, fame, q. coegit vorare res
... inaudites, imò ... liberos: ... incendium, ... 600000. cadavera
... ejiciebant, q. sepeliri ~~non~~ poterant: ... Romani, capie-
bant civitas, arx. ... tandem capiebant omnia: ... Doctrina ... q.
bella ... sint Judicia divina, quibus Deus punit inobedientes, ...
q. ... praecedentes correctiones colligi noluerunt: ~~non~~ juvat ... q. civitas
Deo fuerit olim grata: 2. ~~non~~ juvant ... divinae ... ordi-
nem divinitorem: 18: 9. ... 3. ~~non~~ juvat externus usus verae religionis,
n. cum Judaei ante habet à Nebucadonosore urgebat, habebat ad-
huc veram religionem. 4. ~~non~~ juvant ... auxilia divina,
5. ~~non~~ juvat externus apparatus bellicus: Hic habemus exemplum
Jerosolimitanum: Beatum adhuc stat, in q. ... Tragoedia.

Deus Justitiâ suâ [illegible] retractavit ubi similia delicta, ibi similis
poena: Deus per 160. annor[um] tanta beneficia [illegible], nobis cum
Francofurtensib[us] in effabilia [illegible] in spiritualib[us] et temporalib[us]:
Deus [illegible] suo Jerusolem. 1. Cor: 10: 6. ejus morte et interitu
discamus: q[uo]d Deus decrevit [illegible] nos, expressu absolutu revelatio
[illegible] sed ex eo Dei verbo, [illegible] aliter fieri, qui ex poena sequat[ur]
vid: Luc: 13:4. Denn [illegible] die in der Zeit [illegible] zu unseren
freinden dienet: [illegible] sagen wir hetten [illegible] glauben? R. Ja wann
das [illegible] alles wäre: vid. [illegible] Ephes: 4: v. 21 p. Jos: 14: 16. 21 p. 2. Tim: 2: 19.
1. Jos: 2: 3 p. diejenigen haben kein glauben, die nicht alles [illegible]
Sünd abstreck[en], u. in Neuen leben täglich [illegible], ob sie nach 1000
mahl so viel von buchstaben wissen singen u. sagen: vid: Esaia.
13. 5. capp: Ezech: 16: Haec peccata perdebant Judaeos, Eadem peccata
inter nos [illegible] vigent, p. p. Haec peccata non [illegible] qui irritare vindictam
divinam: quando mensura repleta sit, illud ego nescio, tu nescis, q[uo]d fit,
[illegible] verbum divinum peccatoribus impoenitentibus nunciat: Politicae
[illegible] omnia mala ab oriente et occidente nunciant: [illegible], gott
hat uns so offt geholffen, wir haben hülff. externa: R. Haec
obstrictio [illegible] nostro Evangelio [illegible]: Morit[ur]
[illegible] adventus lacrymae Xti: quando [illegible] plorat in [illegible]
[illegible] fidelib[us] [illegible] malitia humanâ: [illegible]
[illegible] Xsti [illegible]
aufgehen: Jerem: 18: 7. Consolatio [illegible] universalis, sed particular
[illegible] Deus [illegible] novit. 2. Tim: 2: 19. [illegible]
Hypocrytae. [illegible] Judicia divina [illegible] piorum, sed. [illegible] vel tu ante
[illegible] morte, a. [illegible] defensus. sicut Deus Xstianos ante [illegible]
[illegible] Hierosolymitanae extraxit: [illegible] capiaris, cum Daniele [illegible]
haec [illegible] Deus [illegible] fide exercet: nec timenda desperatio, n.
q[ua]ntum augent adversitate temporales, tant[um] crescit consolatio divina, sub
[illegible] floret Ecclesia. Sed tempore discamus [illegible] abstrahere cordu
a [illegible], et [illegible] ad haec assuefaciendo: omnis mundus plenus [illegible] periculo,
Jerusalem coeleste [illegible] extra peccata et Morte: Haec speramus et [illegible],
[illegible] transeant reliq[ua]. Deus nos ad se [illegible]. Amen.

Ex Dn. Sponr. Evang. Domin: 11. post Trinit: Luc: 18: 9. Vom Pharisaer v. Zöllner.

... Confitemur Sp. S. sanctificatorem: verbis remissio imprecatorys, n. sancti non sumus naturaliter, neque ita sanctificamur ut hic nihil amplius mali in nobis sit, sed sanctitas vitae hic inchoatur et quotidiana poenitentia renovatur, donec tandem omnis impuritas deponitur in morte: et tandem glorioso corpore resurget de quo hodie.

Nota: (1) quis suscitet, (2) quos suscitet, (3) quando futura, (4) quae hujus rei natura.

(1) Suscitat nos Deus, non nos ipsi. solus Xstus propria virtute se erexit: Deus qui nos sine nobis creavit, nostra opera in suscitatione non indiget; et opus est ad extra, ad Patrem refertur. 2. Cor: 4: . de filio. Hiob. 19: . Joh: 5: . Joh: 6; idque etiam secundum humanam naturam. Matt: 28: . et locus jam dictus Spiritui Sancto. Rom: 8: , hic Spiritus vivificat. Gen: 2: , vid: Ezech : . quae opus divinum est, ideo non est ex ratione mensurandum: divina potentia agit etiam supra quam illam, licet modum ignoremus, potentia et voluntas Dei tamen certa est. (2) Suscitat omnes homines fideles et infideles, Dan: 12: , illi ad gloriam in gloria Xsti: 1. Cor: 15: tali: Joh: 5: . tota tamen resurrectio non est fructus passionis Xsti, n. mali etiam resurgent ad damnationem idque non ex merito Xsti, qui neminem damnat; resurget absolute; Enoch et Elias, ut et qui repraesendit judicium extremum, transmutabuntur; (3) quando futura resurrectio? Resp. tempore judicii, quando v. hoc futurum sit, ignoramus. Act: 1: . An ignoramus, an hoc fiat uno actu, an v. aliquo temporis tractu, illud tamen certum est, non resurrectionem fieri una vice. martyres 1000 annos ante alios, sed resurrectio fiet una vice. vid: 2. Tim: 2: . non obstat: Apoc: 20: (4) in resurrectione anima ad certum locum a corpore in morte commigrantes inde egredietur, et corporibus unietur: adeoque resurrectio proprie non est solius animae, sed potissimum corporis. hoc tamen totus resurget, secundum corpus: anima unietur cum eodem corpore in quo habitavit hac vita. Hiob. 19: . 1. Cor: 15: . auferstehung des fleisches, resurget quod fuit. et quae dicitur resurrectio carnis, ideo caro resurget, et resurget ut quod passum est cum Xsto, quod ... Xstum egit, ad gloriam vel ad poenam. similes erimus Xsto. Phil: 3: . jam v. Xstus corpus suum quod ex Maria habuit, assumsit in coelum, et in S. Coena accipimus corpus et sanguinem quod Xstus pro nobis tradidit et effudit. Est fidem. corpus tamen erit in aliis qualitatibus, n. erit spirituale ad oppositionem corporalis. 1. Cor: 15: . quod nutrimento non indigens incorruptibile est, et hoc sensu caro et sanguis non introibit ad gloriam. B. Beatorum corpora gloriosa erunt. Matt: 13: Dan: 12: . 1. Cor: 15: . qualia v. gloria futura sit, mente capere non possumus. Phil: 3: . Damnatorum corpora

opera fortè erant tota abominabilia, ita tamen ut singulis potius agros-
cimus: Sicut quidem è lecto resurgentes, ac fructus germinantes videntes,
cogitemus resurrectionem. neque eam ob causam corporibus abstinemus, neque
detrectemus partem in corporibus quam Christus nos injungit. In Evangelio notentur
nos verba: daß ich nicht bin wie andere Leut, räuber, ungerecht, Ehe-
brecher, od[er] auch wie dieser zöllner: nota (1) Superbiam. (2) contemptum aliorum.
Superbia putat se meliorem alijs: Sic Pharisaeus externè erat talis, qualem se
gerebat, non Christus eum opponit et tali quem opponit externo peccatori: Hoc tamen
superbia testatur cordis depravationem: non dicit Deum se gubernare, d. se
ipsum esse talem, ut sic Pharisaeus non orat quidquam à Deo, sed se laudat: sic Pha-
risaeus coram Deo non orat immunis à peccatis, quibus se liberum judicat. vid. Rom: 2:
Sic honorem justitiae et misericordiae non dat Deo, Matth: 23: . imò malus est in omnibus
illis partibus quibus se liberum putat, idque erga Deum et erga proximum: vid. Matth. 5:
Hoc omnia proveniebant ex corde non regenerato, adeoque Deo est abominatio:
Hic Pharisaeus fidebat suae justitiae erga Deum: coram quo opera nostra nihil valent:
1. Cor: 3: . Ista corrupta est caro hominis, ut ex se Deo placere non possit:
(2) contemnit alios, raptores, p[rimo] 1. se opponit omnibus alijs quod non sunt Pha-
risaei. 2. alios accusat raptus adulterii p[rimo], 3. ad peccatis proximi non agit
cum commiseratione, d. inde suam gloriam captat: arrogamus precibus, superbus operibus
non agens cum Deo precibus, d. ex debitis gravioris: Ista omnia bona nostra
opera magnifacimus, cum contemptu aliorum, nisi simus verè regenerati: Hic non
in amore et ex amore sincerè judicat. Doctrina est: Pharisaismum
esse 1. Superbiam spiritualem. 2 contemptum aliorum. 1 quicquid boni in nobis
est, id maximè placeat homini quod non est sincero corde, inde nascitur superbia spiri-
tualis, sincerus v. corde solum Deum largitorem omnis boni intuetur, et sibi
solas infirmitates tribuit: superbus v. nescit, quantum mali in se lateat,
cujus bona ipsa contaminata sunt superbiâ: hoc vitium est periculosius alijs pecca-
tis, quae facilius agnoscuntur: Matth: 21: . 2 contemptus aliorum fluit ex arroga-
ta superbia, quo quis plura sibi tribuit, tanto plus detrahit alijs, extenuando
ejus bona, exaggerando infirmitates: hoc peccatum tollit amorem proximi
tollit, adeoque infirmitati peccata non sunt: d. ubi regnat, ibi hoc non est in
gratia divina: Scrutemur corda, an non germinent in illis hoc con-
tra feminas: Studeamus humilitati, non habeamus nos sanctiores alijs coram
Deo; quia Deus bona operatur in nobis, ea Dei sunt, non nostra; nostra sunt solae
infirmitates, et impedimenta, imperfectiones: posito aliquod boni adesse, non
quam exiguum hoc est in respectu ejus quod debemus: Deus totam animam cum omnibus
viribus requirit; hoc considerantes, quod est, quod facimus: Imò quanta mala in nostris
dant: hoc mala perfectè mala, nostra sunt; bona v. Dei sunt; et ex nostra
culpa imperfecta: 2 contemptus aliorum deficit, ubi amor proximi viget:

M.

Proximi infirmitates commiserantes intueamur, quas Satana tentatus; Hic fidem forte fecimus, quibus ipsum redarguimus, aut alia peccata in alio genere patramus: et eadem caro quae proximum fructus fecit, etiam in me habitat, cum sola gratia divina germina cohibentur. 3. forte proximus alia bona habet, quae ego non habeo. dolendum proximum errare. 4. proponit error proximi ut meum agnoscam. 5. corrigamus proximum et speremus bona de eo. 6. oremus pro eo. 7. quantum fieri potest, corrigamus erratum: ex alienis erroribus nostram infirmitatem discamus. Consolationem, quod Deus exaltabit, qui se humiliat: Hanc humilitas testatur fidem, quae etiam in extremo Judicio non agnoscat bona opera pro suis, sed coronam ponit ad pedes Dei: gratior est Deo humilitas in malefacto, quam superbia in benefacto. /.

Fl. D. Expono Evangel: Dominic: 12. post trinitat: Marc: 7: · vom tauben Menschen.

10. 7br 1671.

observemus duas regulas. 1. quando cedat charitati et emendationi:

decem septimanas divinum cultum alibi celebravimus, quam quod novationes factae sibi velint, monendi estis: adeoque regulas ordinis, Evangelio et Exordio, vana omissam, vel leviter tractatam, tum quod de hisce externis ornamentis sentiendum sit audietis: Evangelium habet (1) pauperem auxilium egenum. (2) auxilium ferendi potestate Christi. (3) populi elogium: (1) Surdus forte per naturam. n. organa apiclata potestate creatrice: (2.) mutus in totum, n. populus dicit quod non loqui possit, loquitur et ligata erat lingua, quae et per naturam nihil audit, regulariter loqui nescit: forte fuit hic homo etiam simplex, non a natura, sed ex surdo claudicatione, ex eo quod ad Christum ductus dicit; Haec natura vitia docet. 1. depravatam naturam, a qua hoc manat, quod futurum est in nobis, et homini in statu integritatis. Gen: 2: 2. eandem naturam corruptam esse caecitatem, surditatem. /. gratiam divinam noris parcere: 3. spiritualem nostram temporalium ad aeterna ducit: in divinam benignitatem, quae hominem privatum temporaliter: 5. per amorem quod Deus adjutoria et auxilia aliquibus fert, omnibus ferre paratus est: 5. proximum amoris erga proximum: quem testatur populus adducens hunc hominem ad Christum: hic populus fidem testabatur erga Christum, et tum errabat, quod Christo media praescribit, nempe durum manuum impositionem rogat: (2) Christus peregrinus in medium civitatum veniens, hanc occasionem benefaciendi, sc: ex amore et officio peregrinantis Act: 10: 38. Patres hic observant et invenit, singularibus aliquem non inusitatis ceremoniis usque: deitatis: dum voce imperat: hevata: natura humanam Christi naturam tum operari opera momento operatur perfectissime: discite medicamenta tempus requirit, Christi auxilium in Deo, ejus auxilium in defesse implorare quod insanabilibus morbis laboratis, confide Deo, ejus auxilium in defesse implorare attamen cum humili subjectione nostrae voluntatis sub divinam: Deus optima, /. humiliata variè permovet: (3) Encomium populi quod Christo a Christi, ne miracula divulgarent: forte ne fidei sanat praeripit: Joh: 9: 22. Joh: 12: 10. quod Christus potuit hoc aliquanto diutius ignotus: Populus v. quod prohibitionem Christi hoc miraculum dedicat; Et cultus divinus, Deo quod sua voluntatem exhibitus, abominatus: Encomium ipsum bonum non est: hic tum populus, miraculo erat totus perterritus: Encomium ipsum bonum est, se referens ad opera divina, omnia bono ordine facta. Gen: 1: · Ipsius exemplis confirmat, quod jam omnia ipsius virtute facta sint, et Christo omnia sint possibilia. /.

93

q. 3. De reparatione et ornatione Ecclesiae sentiendum? Rx. tria sunt (1) nova
subsellia. (2) amplius subsellium praedicatoris. (3) mensa altaris sita ad
ministrationem, noviter exstructa, eique adjacentia variis figuris ornata sunt:
(1) subsellia noviter exstructa, testantur amorem, ut plures audire possint; quare quae,
a subsellia erant (quae reliquis non haberent sive ...) ... cum utilitate et cum
mandato, ... absque scandalosa alteratione, aliorum exclusione peregrinorum, ... utilitati:
(2) subsellium pastoris, erat aliquantum incommodum, et reparatione indigebat, deque eo
forte nihil ... alius reperat: sed de reliquis forte offendunt alii nempe
(3) mensa altaris. ... ago de structura et opere artificum, quod ipsorum judicio
relinquitur:) hic discamus quid alii objiciant. Et quid nos ibi discamus. (1) objiciunt
Pontificii nos ... accedere, Rx. ne digitum discessimus a confessione Luther:
Imagines et tabulas fere omnes Ecclesiae Lutheranae habent, ut et imago Christi
crucifixi ... Ecclesia S. Petri: Imagines, quas nos cum aliis communes habemus, longe
diversimode tractantur: n. licere, imo quandoque utile esse, habere imagines in
templis, semper fuit ex nostra parte confessum. Sed contra nos Pontificii, Concil. Trident.
sessione 25. imagines ratio requirit, nos arbitrarias statuimus: (2) Pontif.
cum imagines consecrant, sanctificant, per Bellarm: aliis statuae majorem quam aliis
potestatem tribuunt; quod nos improbamus: et superstitiosa dicimus: impia sunt verborum formulae
quibus sacrificantur: (3) Pontificii venerantur imagines, et adorari permittunt: imo
explicite jubent adorare, in Concil: Trident: dum allegatur et confirmatur Synodus
secunda Nicaena quae sub Carolo in Synodo Francof. rejecta est. Angelicus Thomas,
Seraphicus Bonaventura docuit, honorem eundem ferendum esse imagini, quo faciendus
est ipsi Deo et Sanctis. Bellarminus vult posse non dici, quod adorent imagines,
cum imagines tamen explicite reipsa adorari: multi quidem Papicolae non confitentur,
tamen cum suis doctoribus, verum eo ipso vident, quantum a suis doctoribus decipiantur
usque testantur quantum Papicolae suis Idolis faciant, sacrificando, suffumigando, cir-
cumferendo, peregrinationes instituendo. Et Durandus haereticum dicit, qui non
ipsam imaginem sed sub imagine repraesentatum veneratur, quia putat ipsam
imaginem colendam: haec omnia nos pro abominatione habemus! 4. Pontif.
cum docent in Typo adorari prototypum: adeoque adorant in ligno vel lapide
aliquem hominem, cui divinus cultus non competit: quod vero Christo crucifixo
honori fit, id non est ex nostra, sed ex divina voluntate faciendum. Exod. 20.
4. Exod. 32:4, 5. Deus non vult adorari in statuis et imaginibus, nam
et Aron clamabat orans Domini, non vituli, festum: hoc et nos im-
pugnamus, docentes non Christum in sua imagine, sed ipse se invocandum: 5. Pa-
picolae putant cultum ante tales statuas factum Deo magis placere, con-
tra statuis, contra vires intus: quae omnia damnamus:

Reformati sciant. 1. Nomen altaris, in novo testamento propriè locum
quem deo, nostrum a. ferendum Christus n. Xstus unicum sacrificium sufficientissimè
[illegible]: in [illegible] illis gentibus; imò propriè tantum mensa oblonga altare dicatur.
Imagines quas fecimus, non auro papali fecimus, sed Lutheri, IV. Altenb. tom.
pag. & ad Michaëlem part. 8. 131. cap: opinionem et doctrinam sequimur,
quod imaginibus loco historicae descriptionis utimur: imagines quae ex cordibus
ejiciendae, et superstitiosa, e.g. S. Georgius, Magnus Christophorus, quae nunquam
vixerunt, et suppositionem quae, ejiciendi sunt. Praeceptum secundum non agit de
imaginibus sed prohibitio de imaginibus comprehenditur sub praecepto primo, quod
nos utique retinemus. 3. facere idola prohibitum est imaginem, quam non adorat
facere non est prohibitum. Levit: 26: . ipse Deus praescripsit: Exod. 25: . Exod. 26:
vid. 1. Reg: 7: & 8. Et si faceremus imaginem quam unquam ab ullo adoraretur
4to non dicimus sed prohibemus adorari Deum in imaginibus, 5. non dicimus ~~[illegible]~~
cultum divinum ~~[illegible]~~ in praesentia imaginum factas deo magis placere. 6.
imagines fecimus earum rerum quae vidi possunt: 7. reparatio nostrae Ecclesiae
imagines fecimus earum rerum quae vidi possunt: 7. reparatio nostrae Ecclesiae
necessaria fuit, cum ornatus liberam voluntate accessit, Et Imaginum usus
non, quod simpliciores doceant, et omnes communes fiant: medium infor-
mandi potissimum, imò unicum, Dei verbum est, accessorie tantum hic or-
natus informatorius non improbatur: 8 Testamentum nos non abhorrere ima-
ginem Xsti crucifixi, quod fecit Zelta. Et Nicolaus Trabizius: sed in hic seq.
mur regulam Calvini, experimentum id, quod oculis vidi est, nec enim obstat
quod hoc sit dedecori Xsti: non enim dedecori de ipsius contumelia dicere
et cantare, Xstum non pudet sui pudoris enim. nec obstat quod Xsti divinitas
pingi non potest: non in homine nec divina pingi est, sufficit externam corporis
formam exprimi. 9. Si jam aliquis hisce scandalisatus, haberet scandalum
non datum, sed acceptum: [21] Nostrum officium est, de hisce recte sentire
et loquentes nostros informare, quod sit, et quid significet: Nam cogitemus
id, quod ornatus significat, sc: ut animam nostram sint ornamentis Xsti or-
natam: Xstus crucifixus habitet in corde tuo, cum conformis fieri debet,
crucifigendus interne et externe à mundo. e. p. videre ascensionem
pictam, disce spiritualiter resurgendus, Emblema fidei te moneat
verbum tibi non praedicatur, praedicatur, nisi in fide accipiatur: quae communicantes
haec intueantur sciant illa sibi non prodesse nisi Xstus in illis mortuus re-
suscitetur, idem in administratione Baptismi. Generaliter omnis ornatus docet
ut sponsam Xsti ornatissimam esse debere interius Ps. 45: . nobis in Ecclesia
ornata, Deo sit ornatum templum interius cordis, quod Xstus ornavit
exasciatissimè suo merito, quod servatur fide, ejiciatur peccatis: non glorificare
namque media: Tandem ornatus corda, videbimus Templum aeternum.
Xstus corda ipse ornatus cum te subditte. Apoc: 21: .

Evangel. Domin: XIII post Trinitat: Luc: 10: . vom Samariter . H. D. Spener. 27. 7br. 1671.

magna virtus baptismi post Apostolos à nemine tam bene tractata est, quam à Luthero, qui docet, quod mala baptismus tollat, quod bona conferat, jam videamus bona collata: in verbis: sie giebet die ewige seligkeit. Nota. (1) bonum, (2) ejus durationem, (3) quomodo illud accipiamus, (4) qui accipiant: (1) accipimus beatitudinem scilicet omne id, per quod homo temporale et aeternum bene, imo optimum est: summum bonum Deus est, qui noster fit in baptismo, pater, filius et Sp. S. Genes: 15: 1. pater noster fit tanquam pater noster. Filius nostra justitia, SS. nostra consolatio, adeoque beatitudo est quae ulla creaturarum beneficia tum inde fluentia (1) filiatio Dei, ubi Deus pater baptisatum recipit in filium gratiae, sicut Christus Dei filius est naturâ: talis Dei filius plurimum Deo gaudet, quam carnalis filius carnali patri: Joh: 1: 12. 1. Joh: 3: 1. Rom: 8: 16. magni aestimatur, esse magni Principis filium, jam verò quod est der potestates ad Deum collatae: Baptisati idem sunt in bonis Dei, qui Principum filii in paternis. (2) justitia Christi, sine qua filii Dei esse non possumus, justitia Christus satisfactione Legi et passione sua acquisitam, nobis donat in baptismo. Gal: 3: 26. 1. Cor: 1: 7. (3) inhabitatio Sp. S. qui habitat et operatur in baptisato, ut novus totus homo fiat, macht andre leut auß uns: qui ante solum malum appetebat, jam S. Spiritus virtute bonum perficit: hoc virtus in renato quotidie perfectius redditur: Sp. Sanctus est noster doctor, qui per verbum corda illuminat, est noster consolator contra diabolum est ductor, qui mala arcendo nos in virtutibus ducit: est noster consolator contra diabolum mundum et carnem. Nota quod hic una persona tribuitur, non excluduntur aliae personae: e.g. 1. Deus pater et Sp. S. Christi justitiam nobis donat: tota trinitas habitat in nobis: 2. Cor: 6: in comparatione horum mundus nihil habet, per quod felicitate haberi possit: qui Deum habet, omnia habet, ex quo porro fluit, reconciliatio cum Deo, et tranquillitas conscientiae, et fructus novae obedientiae: Rom: 14: 17. Gal: 5: 16. (2) hae bona durant aeternum, Deus non poenitet suorum donorum. Rom: 11: 29. nec bona hoc sunt absque fiducia sed, et media quae servantia perpetuo durant: attamen hoc respicit haec bona, et foedus ex sua parte frangit: quod tamen ex parte Dei firmum manet, Et lapsus redit in gratiam per poenitentiam: (3) beatitudinem non tantum signat aut significat, sed confert baptismus: et quidem mediante aqua Spiritu Sancto unita: non committit futuram beatitudinem, sed confert praesentem: Tit: 3: 5. vid. Luth. Kirchenpostill. über die Epistel am Christtag: ubi dicit daß der Christ lebt nun sich in warter der hoffnung. 1. Petr: 3: 21. Rom: 8: . possessio tamen hic in regno gratiae licet nostra sit, non tamen satis est intellecta, quam illic in regno gloriae plenarie intelligemus: 1. Joh: 3: . ea possessio hic non apparet in oculis aliorum, quod illic manifestabitur. Coloss: 3: . hic novam obedientiam et perfectionem habemus imperfectam, quae illic plenaria erit: hic ita possidemus beatitudinem, ut saepius succumbere carni, illic erimus plenarii victores: adeoque bona futura perpetua sunt sed nova: (4) accipiunt omnes fideles, quamprimum et quamdiu credunt, qui fidem exuunt omnia bona omnia quae habet, quamquam Gentilis, et licet fuerit infans regeneratus à regeneratione tamen sua relapsus est adeoque fortunam amisit in fide: respicimus beatitudinem. est omissionem mediorum, aut qui operibus operatis inhaeret, aut qui unico peccato inhaeret. Fides in adultis baptisandis jam ante adesse debet, quae in infantibus per baptismum confertur:

In Evangelio. videamus in disputatione Christi Legali: verba: ex alter [illegible]
sprach du solst lieben den herrn deinen gott: hic Pharisaeus doctus docet, quam sui collega
q plurimum ceremonialia curabat. Matth: 22: . Matth: 9: . in verbis nota (1) qui
amare debeat, (2) quid sit amare, (3) quis amandus. (1) omnes ament, quia Deus Creator
omnium est, hoc Deus requirit à regeneratis et non regeneratis, n. amor Dei erat Adamo
datus, adeoque Deus jure exigit ab omnibus: totus homo amet Deum, anima, cogitationibus, corpore
toto, praesertim animâ: Deus est totus homo Deus, et homo amet Deum quam primum et quam,
diu homo est: vid: Ψ: 22: . hoc potuit homo in statu innocentiae, jam non fit amplius:
jam agnoscamus quantum abeamus à debita mensura. (2) amare debemus, in quo obligatio,
hac nulla creatura nos liberare potest. Pater, Sur Mont docet hominem sufficere Deum non
odisse: Pater Konig putat sufficere in vita non ferè semel Deum amare: amare
debemus perfectione in praesenti et futuro: amare supponit nosse, magnifacere,
cor applicare, unde fluit desiderium unionis, cura obedientiae, tolerantia omnium
impositorum, hic affectus liber esse debet, a. nullus est: Jam v. carnalitate nascimur, hostes
Dei, Rom: 8: . mirum non faciunt amorem: adeoque Lex non salvificat: homo non regenere,
natus Deum verè non amat, Evangelium vivificandus homo et fides excitanda est, hic
amor Dei etiam in renatis valdè infirmus est, e.g. mala cum [illegible] formidine igno,
minia, amore sui &c. sed amor facit omnia [illegible] amat, (3) Dominus absolutissimus,
Jehova. amandus, qui in se, et ex quo omnia subsistunt: in quo omnia sunt, quia amorem merentur: p.
Deus amandus, Elohim. beneficus, benignus erga omnes et singulos: deinen gott, qui fecit
a. facere voluit cum omnibus foedus suum gratiae, ut quae necessarium: Doctrina est: cur
Deus amandus? Rx. quia est Dominus, 2. Deus, 3. noster: hic omnia bona esse in se,
inde ex omnia bona in omnes creaturas fluunt: Deus meretur amorem ab omnibus: 2. hic
ita benignus est erga nos, ut beneficiis innumeris nos cumulet: quod habet homo
in articulo fidei, in naturalib. et spiritualib: hoc meditanda semper, praesertim die
dominica: attamen multa beneficia non agnoscimus: 3. noster Deus est, adeoque
singulariter amandus vi foederis in baptismo pacti, Deus nihil gratiosius in nobis
invenit: aliae creaturae Deum non ita offendunt sicut homo: omnes homines non Deum solum,
d. seipsos amant, homo seipsum facit Deum: etiam ipse cultus divinus à plurimis fit
proprio amore. Eja amemus Deum, qui nobis tanta beneficia exhibuit, et singu-
lis momentis exhibet: hic unus amor Christi, amor proprius, amor mundi, Deo
quaerimus amorem Dei excludit. 1. Joh: 2: . obstat quod homo non possit amare Deum!
Rx. renati possunt amare Deum, non renati v. qui Deum amare non possunt, audiant
Evangelium, quod ipsis annunciamus, et excitabitur fides, quae amorem germinabit,
et cogitet homo carnalis vanitatem temporalium: quod si amor temporalis eva-
nesceret, cresceret fides: exuatur amor temporalium, invocetur Deus; qui Deum
non amat, eum non agnoscit: 1. Joh: 2: . Consolatio est, quod Deus ipse ignis ignem excitet,
2. quod Deus non sinit contradicere, d. nostra salute quaerit, amaritudine mundi, crescit amor
Dei. 3. Deus ipse purificat corda. qui infirmitates tolerat Deus, donec mundo
amor purus sit: tandem illic erit amor consummatus.

Sacramenta habent coeleste et terrestre: in Sacra coena jam considerabimus id quod datur 24. 7br. 1671.
et accipitur: sc: visibile et invisibile. visibile est panis et vinum, quibus Christus usus in institutione,
et quae non mutare possumus. panis fit naturaliter ex farina et aqua mediante igne
pistus; ex quocunque frumento factus: fermentatus aut infermentatus: hostiae sunt liberi arbitrii.
Christus placentis pentecostalibus usus, hostias non exhibuit, quae cum verus panis sit, alius in primi-
tiva Ecclesia usitata, ante papam convenientior, hodie retinetur: sive hostia tota
sive frusta exhibeatur, perinde est. vinum cujus coloris et nationis sit perinde est. vino
temperato an vario non refert, licet Christus forte vinum sui loci, aqua temperaverit: Christus instituit
panem et vinum. nobis significat nuda ejus voluntas; hae media fere ubique ha-
beri possunt. (2) hae media nutritionis homini maximum serviunt: ψ. 104: (3) corpus et san-
guinem uniuntur nobiscum, sicut naturalis cibus in corpus mutatur. (4) ex multis baccis fit
vinum, ita unitas Christiana: Invisibilia sunt corpus Christi naturale verum, natum ex Ma-
ria virgine, quod passus, mortuus, suscitatus, elevatus, hoc totum corpus datur communicantibus
singulis: licet sanctissimum! Deus humanitati unitus: corpus vivum et vivificum sine
ubi infirmitatibus. Christus est quod vult, adeoque invisibiliter adesse potest in S. Coena,
ubique locorum. 1. Cor: 10: . Sanguis Christi, qui fuit in venis et corpore, qui effusus pro,
nobis, sanguis Dei pretiosissimus: Act: 20: . hac cogitatione qualiter comedetis: panis
famem extinguit, corpus roborat, sed caute tractandus. hic multo magis corpori
et sanguini Christi competunt spiritualiter: In Evangelio videamus verba: und
da sie hin giengen: nota. (1) personas sc: decem leprosi, 1. miseri in corpore ipso,
et judicio aliorum, separati à divinis et civilibus beneficiis, 2. miseri erant magis
in oculis Christi. Pharisaei erant aegroti animo, qui non agnoscebant, hi fide agebant,
in oculis Christi. Ita Deus saepe miserrimos gratissimos habet, quos alii putant magnis
peccatis talem miseriam promeritos: judicati 2. erant de diversa natione, et ani-
mo, nam novi infirmi erant fide, facileque flectebantur à Pharisaeis, unus v.
Samaritanus gstanc fuit: 3. Cruce fuerunt erudit: das Kreuz ist der Zug
weliche der arke bestehet, und er frucht draz mag: (2) quid fecerint: 1.
ibant illico, 2. hoc testatur eorum obedientiam, quod non fecissent, si ratione sua credidissent
venerant, et Christus ipsis solatium certae sanationis non dedit, 3. In fide venerant ad
Christum, credentes eum posse juvare, ubi nemo juvare potest, idque eum velle: ita
credebant, licet modum non intelligerent. hac fides obediens accepit beneficia divina,
non meretur: adeoque crux non modo exercet fidem, sed et eam testatur nobis ipsis et
proximo. Doctrina est de proprietatibus fidei, (1) quod credat divinis promissis
quae contra sensum externum: Hebr: 11: 1. Rom: 4: 18. adeoque non dicitur vera fides quae
credit quod videt: e.g. Abrahamus ex Sara mortuis vetustate, credens
Deo credidit quod, videt: e.g. Abrahamus ex Sara mortuis vetustate, crede,
bat ex se filium messiam, non obstante mandato de mactando Isaaco. Ita
Deus in baptismo testatur fieri regenerationem, fieri ex filio irae filium gratiae.
Ita etiam in temporalibus verbo Dei fidendum, quod nunquam fallit credentem.

184. (2) hoc Deo fidens, facit in divino ordine, id quod vult Deus; non curat an id cedat sua quaerat nec ne. Hoc perdendum: multi jactamus fidem, sed videte an sitis in fide: quia Deum credit benignum in Christo et adversis p. an ordini divino insistamus nec ne? quia si fides bona se sensu reddit, vera fides non est: Adeoque in adversitatibus credentem Deus patrem omnia facere quod vult: et illeque vult servare, juvatque omnes quod in ordine ejus perseverant: confitemur Deum nostrum patrem, creatorem conservatorem omnium: Deus semper facit optime. (3) hoc ut faciat quod Deus praecepit, media non negligat: ordini divino temperandum: Deus benedictionem suam medium imposuit, media et se non juvant: Das ist die Christliche einfalt, credere Deo, facere facienda, eventum Deo mandare: Ultra hoc disce ex Christo tantum unum Respicere: fidem illam amittit quis: caveamus ea quae fidem debilitant aut extinguunt: hoc quod se ipsum Regere vult, nec Deo obtemperat, ad fidem aptus non est: quia ista filiationis simplex Deo credunt et fidunt, vivunt beatissime: maximas molestias hoc sibi ipsi facit: quia cum curas suas Deo mandat, feliciter gaudet: quod crescit miseria temporalium hominum, ex augmento sui desiderii quod Dei et filius, non desiderat, quod Deus ipsi non concedit, libentissime caret eo, quod Deus negavit, adversa quaevis suscipit ex manibus beneficentissimi patris. Christianus liber a curis temporalium futurorum, futura quaevis benignissimo Deo relinquunt, vitam, mortem, famulam, filiorum, futura quaevis benignissimo Deo relinquunt, vitam, mortem, famila, lucem, morbos, divitias, egestatem; forte orare vult ulterius indigemus, an si in diligens certe Deus Christus sufficiet: Mundani ex anxietate sentiunt, multi in diligens certe Deus Christus sufficiet: Mundani ex anxietate laborant, curant, cruciant: sed quia Deo non fidunt filiorum, p. in felicissimi sunt, laborant, curant, cruciant: p. quia Deo non fidunt suis curis cruciantur: sed Deus curat. Ps. 37: 5. Bona futura sequuntur hac benigna gratia matt: 18: 3. filiationis simpliceres debemus, alioquin non salvabimur: non Christus mereamur aliquid, sed fides vera statim suscitat fiduciam divinam: quia se ipsum curare vult, fidei quod Datur: [illegible] et gloria aeterna in filiali fiducia fidere Deo. /.

Evangel: Dominicae: 15. post Trinitat: Matt: 6: 24. Niemand kan 2. Herrn dienen

[margin:] [illegible]

Gratia divina ordinem posuit, sed nec imparentes nec parentes Christo libitum, sed ubi Dei voluntatem uterque agant: Ita etiam est in statu oeconomico, ubi jam agendus de obligatione dominorum erga servos: Ephes. 6: 9. nota (1.) quis sit obligatio, (2) cur ita obliget: (3) eorum consolatione. obligat: Ps. i. ad amandum, et cum tam animam, 3. curam corporis. 4. mercedem. 5. benignitatem: 1 ex amore fidelitatem bonum: amandi omnes, et tanto magis, quo plenius vincitur conjuncti sunt: et servos quoque nobis utiles sunt: et anima cura requirit, ut omnes Christo illis, informemus in fundamentis fidei, relinquamus diem Dominicam aliusque tempus rei Christianae tractandae, eos moneamus ad timorem Dei, malos cum diligentia ad rectam viam reducere curemus: Ein Vatter solle seine haußkirch haben, so sufficit solum orare: ut exemplo incendamus pietatem famulorum. ut nihil mali ipsis scientes permittamus, profanationem sabbati, [illegible] laufen p. hoc peccantur

96

dominis imputat: ut otium ipsis non permittamus, sed faciant et discant
semper aliquid. 3. Cura corporis requirit. 1. convenientem cibum et potum. 2. ne
immodato labore, a. durioree ipsum enervent. 3. aegri curentur. sic audiamus Christum
liber velis fieri. 4. merces debetur: Luc: 10:7. nec retardanda. Deut: 24:14.
Jac: 5:4. 5. benignitas omissa etiam servos refractarios facit. adhibita
vero facit servos non contemnere, sed cogitare quod servus meus sit meus frater: 2. con-
vivendum non in familiaritatibus. et 3. omnia faciamus quae volumus nobis fieri. ~~Coloss: 4.~~
(2) Causa ad hoc impellens est 1. quia domini nomine parentum continentur. 2. Reg. 5:13
ideoque omnes obligantur ad curam paternam pro qua hi ad obedientiam. accedit quod
et Patresfamilias sint spirituales sacerdotes, exemplo Abrahami. 2. quia in
spiritualibus servus est aequalis domino suo, Christianis Coloss: 3:11. Gal: : . 1. Cor: 7:22.
inde servus acceptior Deo: coheredes gratiae: filii Dei: unus pater: ad Philemon:
Christus: 10. 3. quia etiam dominum habemus in coelo, et potentes potenter judicabuntur:
4. quia domini potestatem aliam non habent quam a Deo concessam: divinam potentiam abuti majus
est peccatum cum vicarius Dei benignus et beneficus esse debet: (3.) Solatium domi-
norum est: quod talis status dominorum non sit contra voluntatem Dei: 2. hi servi obedire
nolunt, ad bona dicentibus. Deus animum dominorum intuetur, nec aliena peccata
imputat: In Evangelio videamus verba: ist nicht das leben mehr denn
die speise: Nota (1) illationis modum: (2) illationem ipsam: (1) illationis
modus patet ex antecedentibus et consequentibus: scilicet agit Christus de fiducia ponenda
in Deum, et Christus docet, si nobiliorem vitam habemus a Deo, quomodo hic beneficentissi-
mus pater, majorem partem dabit? cum. 1. possit, 2. velit benignissimus. 3.
sapiens non velit negligere suum donum, vitae, animae, corporis. quod non potest ser-
vari nisi Deus servet: (2) illatio est: quod vita nobilior sit cibo: 4: v1
anima quae vitam dat, hic illique vita cum cibus omnibus, hac omnia comparantur ad
cibum: et si opponas animam, scilicet vita nobilior est cibo, certe et ipsa anima nobilior
est: cibus hic scat omnia ad sustentationem vitae necessaria; non si cura cibi ...
libet, talia minus necessaria magis erunt, quibus vita amplius curanda: excellen-
tior est vita cibo: non cibus propter ... se sed propter hominem creatus: Deus est
homo hac creaturarum. Gen: 1:26. 2. cibus homini necessarius est propter vitam,
et vita tandem erit aeterna sine cibo. 3. gloria Dei major est in ~~...~~
vita hominis, quam nutritione ciborum. Jam si vita nobilior est domo Dei, quomodo, quod
Deus eam sustentet? Doctrina est: quod anima excellentior sit cibo: hoc le-
viter dicitur, sed difficillime inde vix practicatur: non homo plurimum curat
cibo, parum quod animae: 1. multi fatigantur curis continuis Syr: 30: . labo-
ribus concatenatis, non tantum propter necessitatem, sed propter avaritiam. hi magis curant
cibum, quam vitam: idem faciunt 2. quod propter avaritiam corporis necessitatem negant.
Eccles: 6: . 3. quod ventrem curant, eaque in re summum gaudium habent:

186. An hic habemus gulones maximos: qui quasi gulosis potarunt et voraci, tate mortem accelerarunt: 2. in spiritualibus quia falso judicat, proximum decipit, et gratiam Dei negligit propter temporalia: sic animam negligit propter cibum? quid juvat avarum totum mundum habere, cum moritur, quid guloni quando bene vixisse, si negligit animam perdit animam? Imo qui contra Dei ordinem sunt nunquam erunt vere tranquilli, nunquam vere hilares: solus Deus temporalia et aeterna vera gaudia largitur: Studeamus sobrietati, temporeamus curas, negligamus quotidianum luxum: 2. sobrie agamus. 3. fidamus benignissimi beneficentiae: 4. Curemus spiritualia animae varia. Consolatio est: quod Deo fidentibus, non deficit, ea sit necessitas, ut etiam ipsa inopia gloria Dei et vitae utilitati proficiat sit: Ψ:37: tot: Deus est potens, benignus, sapiens: adeoque non derelinquet animam, quae est ejus opus: gott hat uns das leben gegeben ohne uns, er wird uns auch erhalten nach seinem willen, ohne uns: Deus non mentitur, hoc promittens, cum forte fidimus, moritur: Deus est: laudem Deus agens, vi fratribus confirmationem beatitudinis tribuit: quia animae vitam temporalem dedit, et ad redemptionem animae filium suum, ille dabit etiam in Christo gloriam aeternam: Rom:8: . Si Deus nos amavit hostes, quanto perficiet reconciliatos? SS. Trinitas nobis donata est in baptismo, quanto daret manifestas gloriam aeternam; haec consolatio ad solos fideles pertinet:

R. D. Spener. Evangel: Dominic: XVI. post Trinitat: Luc: 7. h. von der wittwen Sohn.
8. 8br. 1671. Quaeritur an homo possit legem adimplere? R. in perfectione adimplere non potest: et quidem (1) quod sit impossibile. (2) cur. (3) cur. (4) an Deus impossibilia exigat (5.) quid porro inde fluat: (1) Impleri non potest tota Lex, licet aliqua ex Lege servare possint, nam Lex externa et interna exhibet et praecipit: Illud impossibile non est, nam et gentiles in externis moralia fecerunt: Internos vero affectus non habere, quos vult Deus. Rom: 7: 7. 14) depravatos, homo non potest, nam posito aliqua servare, multa tamen non servantur: quia vero aliquid transgreditur totam Legem violat. Jac: 2: 10. Et unum praeceptum non potest servari in sua excellentia. e. g. posito quod neminem unquam odio habueris, sed omnibus benefeceris, nam motus tamen habuisti pravos, et aliqua facienda omisisti, vel quae fecisti non fecisti puro corde et amore erga Deum et proximum: si singulis vide praeceptum primum et decimum (2) omnibus hominibus impossibilis est Lex, non solum non renatis, sed et renatis. nam licet his multa sint possibilia, hinc pravis affectibus resistentes, quandoque rariores sentiant, attamen haec non sunt opera hominis sed Dei, et haec perfectio longe non sufficit ad perfectam obedientiam Legis. ~~Apoc~~: Actor: 15: 10. Jac: 3: 2. Jac: 2: 10. Ψ 143: 2. 1 Cor: 4: 4. Rom: 8: 3. (3) Impossibilis est Lex 1. propter summam perfectionem suam; 2. nos vero in peccatis nati, toti depravati sumus. Rom: 7: tot: 8: 3.

(4) Deus non est iniustus quod exigit, quod nobis impossibile est, hoc enim impossibi-
lia poenaliter incurrimus non potest: n. quod Lex impossibilis sit, scriptura testatur et
nostra conscientia: Deus dedit in Adamo facultatem Legem servandi, et Deus
exigit, quod reddere potuissemus, quod ipsi in Adamo peccassemus: Et licet
Deus potuisset eos damnare qui non satisfaciunt Legi, attamen Christum misit qui
pro nobis satisfecit; ideo quos damnat, propter malitiam suam et defectum fidei damnat:
(5) Inde fluit, quod gratis salvemur: Rom: 2 et 3. 2. quod opera nostra non sint
perfecta, sed insufficientia, 3. quod in sinceritate conscientiae agnoscamus nos nihil,
eo quod perfecte fecerimus: 4. hac non est accipienda in excusationem peccatorum,
5. adeoque faciamus quantum possumus, diligentissime sunt emendanda, quod
non erit malevolo: ubi fides est, ibi nova erit vita spiritualis.
In Evangelio videamus verba: und da sie der Herr sahe, jammerte ihn
derselben nota: (1.) Christi oculum. (2) animum misericordem (1) videns der Herr
Deus, hoc. Ψ. 113: . Ψ. 31: . quod facit confessionem miserorum miseriis: quod nobis mini-
tandum est: ideo nos simus misericordes. Die sahe, relictam viduam, filio unico
privatam, in temporalibus nec gaudium ullum nec solatium habentem: quibus dubio
accesserunt tentationes spirituales de lapsa gratia divina. hac tum Deum nec ro-
gaverat, nec obligaverat. Sahe aliquando videre fit sensu corporis, aliquando autem
hic utroque loco habet: Christus interiora cordis respexit: (2) animus est Ihn der
hominem, misericordem Exod: 34: . Ierem: 31: . Ose: 2: . Hebr: 4: . 5: .
jammerte ihn derselben, infirma sexu, externa misera, vita tum honesta
viduae, alias quam multi comites sequebantur: Jammerte σπλαγχνίζομαι
Matth: 9: . Marc: 8: . Luc: 15: . sedes summa cordis motorum. Ista
Christi affectus est usitatus, adeoque Christianos non decet, aliena miseria non moveri.
Deo omnia credenda sunt, sed miseria tum corda tangit: ideo Christus in intimo cor
de miseratione movebatur, idque aliquando lacrymis testatus est. Doctrina est:
quod nos solet Christi oculus et cor commiserans: (1) Christus corda nostra videt.
omnia futura antevidit, praesentia pandit, et futura dirigit, considerat vires nostras
augendas, vel de novo conferendas: (2) Christus commiseratione movetur, creator
creaturae frater fratri, sponsus sponsae, puro amore, ipso momento in-
valitur, quod nobis utile erit: quod patimur a Diabolo, propter Christum patimur; nos mem-
bra Christi non destituemur auxilio capitis. Coloss: 3: . Gal: 2: . Adeoque et nos respi-
ciamus Deum. Ψ. 123: . non praescribentes modum a. tempus. d. considerantes nostram
pravitatem, non solum praesentia d. et majora adversa promerita: Et commisereamur
proximi, quod si non facit, deest amor, deest fides, deest salus. adeoque misericordes estote.
Luc: 6: . saepe consolatur hoc ex eo quod cum amico de sua miseria loquitur, alta,
me hac semper fieri non potest, n. aliquando desunt amici, aliquando miseria talis non dilatat
aliquando ipsi vani non sunt, tandem omnia humana inutilia sunt: Deus v. ubique praesentissimus
potenter et benigne semper agit: qui Christo videnti fidit, non timet; confidemus in-
morientes parentes. f.

Ps. D. Speners Evangel: Dom: 17. post Trinitat: Luc: 14: i. Von wassersüchtigen.

15. Octob. 1671. Credo vitam aeternam: hic in regno gratiae habemus remissionem peccatorum, speramus resurrectionem carnis, tandem vita aeterna plenitudinem jam tanto gaudebimus
bona vitae aeternae: sc: (1) qui illic vivent. (2) locum. (3) bona. (4) durationem. (1) aeternum viverent ex voluntate Dei: deus: n. Adamus et deus in imagine Dei viverent:
Deus deus dilexit, Xstus deus redemit, hac bona Sp. Sanctus deus offert; quia tum Deus nemine capit, ideoque soli credentes, et tales ad finem perseverantes, salvabuntur: sive
ante sive post Xsti resurrectionem mortui sunt: idque quidem statim a momento mortis, quod corpora vero erunt in vita aeterna post judicium: beate ibi vivent angeli,
in quorum societate agent beati: X magno gaudio habet homine magnum frequentare
quod Deo una angelos, et beatas animas parentum et agnatorum, Patriarcharum,
regum Prophetarum, Apostolorum Martyrum etc! hos amabimus et ab illis amabimur
hi cum gaudio nos excipient: Hebr: 12: [illegible]. (2) locus ubi sit, scrupulose serui
bandum: non in terra. 2. Petr: 3: [illegible]. Sed novum coelum, novam terram Esaiae. 65: 17. paratum
ante mundi principia Matth: 25: 34. Jerusalem coeleste. Apoc: 21. 22. tot: Paradisus.
Luc: 23: 43. Sinus Abrahami. Luc: 16: 24. (3) bona satis gratesendi non possunt. 1. Cor:
2: 9. consistit tum in visione Dei, ~~2. plena perfectione~~ de facie ad faciem
Matth: 5: 8. 1. Joh: 3: 2. Joh: 18: . 1. Cor: 13: . Ps. 17: . Hiob. 19: . Hac
visio incomprehensibilis est, nec verbum satis exprimet naturam rei: n. agnoscemus
Deum ejusque essentiam et attributa, in tanta perfectione, quantam capit creatura, eiusque
perfectioque gaudebimus. Xstum videbimus Deum, hominem: hac visione Deus nobis erit
omnia in omnibus 1. Cor: 15: . pulcherrimum oculis, dulcissimum auribus. 2. plenaria perfectione
animae, hic peccatis maculati renovamur imperfecte, hic per errores, illic perfectio
animae, voluntas tum non peccat, quam amare Deum: non tristabitur erga Deum et creaturas, voluntas eorum omnino sunt volunta
bitur hos ~~[illegible]~~ damnationem parentum et liberorum, sed voluntas eorum omnino sunt volunta
tum divinam: 3. Corpora erunt splendida. Matth: 13: . Phil. 3: . 1. Cor: 15:
nihil erit deforme, aegrum, nec nutrimentis naturalibus egent: hac tum claritas
erit differens, et eorum minima auri ornat capitis superat. 4. Deum perfecte
illigunt quod omnia sua beneficia, für einem brünlein wonn. Ps. 36: . Gloriae tri-
bulatae jam per gaudia, et plenitudo gaudij aeterni in illis erit: in futurum
et beata aeternitas, sine metu vicissitudinis. Hac gaudia omnia exuunt in
voces et canticum: Esaiae 6: Apoc: 19: . quae dicimus verba infantum per balbas
Lituum 4. duratio est in aeternum: nec interrupit gaudium: nec taedium erit:
n. aeternitas est gloriae plenitudo. 1. Petr: 1: . ibi Luthers. Haec satis digna
per argumenta sunt in fide ambulemus. In Evangelio videamus verba. —
Und siehe, da war ein Mensch für ihm, der war wassersüchtig.
nota (1) miserum, (2). instrumentum malitiae Pharisaicae. (3) divinae gloriae
hoc est, hydropicus, laborans morbo periculoso, scandalo medicorum, (eo gloriosior Xsti)
homine affligens morbus. q. vide miseriam hominis, externisque et internisque periculis
subjecti: agrosce ex fructibus gravitatem peccati, pulcherrimam harmoniam abrumpens,
tis: Hydropicus repraesentat peccatorem: n. potissimum omnes morbi ex intemperan
tia. Gen: 3: Hiob: 15: . corrumpit hominem internum, tandem externum tumescit.
siti laborant, avaritia, luxuria, superbia: difficulter curatur: hoc Deo soli relictum.
morbus —

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

98

morbus mortem minatur: Rom. 6: Hac occasione videntes morbosum: morbo laborantes
agnoscite peccata, agite gratias Deo quod cruce ad poenitentiam vocati: (2) hunc
casum explicans antecedentia: omnia ex composito agebant: ita ut caeca omnis
sit et executio utriusque, post male interpretari: vide malitiam humanam abuti be-
neficiis et speculis miseriae contra honorem Dei: sed etiam hodie fit. non aliter aegrotum vide-
mus speculum nostrae miseriae habemus! quasi non inde resipiscimus, Dei ductum non sequimur:
(3) In Instrumentum gloriae divinae. Christi antecedentis consilia Pharisaeorum quaestione
an deceat sanare in Sabbatho? hoc Christo gloriosum Pharisaeis ignominiosum erat.
Christi sanantis insanabilem, miraculo divino. Doctrina est: quod Sapientia divina
vertit malitiam humanam vertere in gloriam Dei: e.g. morbos mittit Deus ad cor-
rectionem aegrorum et aliorum, hi murmurant, superstitiosa adhibent. pro reconvalescen-
tes Deum non honorant, imo de novo offendunt: Tandem v. Deus etiam per haec suam
gloriam propagat: ut Deus in Judicium justus glorificat, quem corrigendus non honoravit:
quae recipiamus grato animo beneficia et ductus divinos, hinc cave tibi ex omnibus
pergentibus corrigit: hic Ecclesiae superpressio minatur, Deus surget: Christus salus sa-
piens est: idem singuli cogitemus quod machinae hostium: Rom: 8: . Tandem illic
erit locus ubi insidiae locus non erit.

Evangel. Dominic: XVIII. post Trinitat: Matth: 22:34. vom fürnehmsten gebott: H. D. Spenern.
22. 8br. 1671.

In oratione dominica primum petimus spiritualia, tum temporalia, jam de pane quotidiano.
notabimus (1) Quis det. (2) cui det. (3) quomodo accipiamus. (4) quid sit. (5) quando accipiamus,
(1) Dat Deus, Trinitas. sicut vester libri patet ita petimus a vero nostro Patre, coelesti,
qui illum vestram utilitatem, juvare et dare potest: qui vitam dedit, eam conservabit: Ps.
127: Ps. 145: . Pater amat, coelestis potest, verax non intermittet: Adeoque ipsi
nos alere non possumus. (2) Nobis, petimus pro omnibus, fratribus Christianis, et infidelibus,
ut mali ex agnitione naturae ducantur ad spiritualia: Act: 14: . licet mun-
dus mali ex agnitione ... : Jos: 15: . ex piorum gratia mundus habet panem quoti-
dianum: alii ista orennes et proximis, ut et eidem tribuamus et juvemus quotidi-
anum: alii ista orennus pro proximis, ut et eidem tribuamus et juvemus quoti-
possimus: Deus etiam malis largitur panem: Matth: 5:45: Pii v. omnia Deo accepta
ferunt: Jerem: 5: . mali v. cum benedictione non accipiunt, quod accipiunt, sed contra intentionem
Dei abutuntur: eo gravius aliquando damnandi, et interea varie angendi: (3) dono
accipimus: et ipsis vires aliquid laborandi, divina largitas est: dona Dei pro liberi,
ma, adeoque in gaudenti petitione resignamus nostram voluntatem, petimus ne nobis in
ira det, sed in gratia divina: Num: 11: . Deus dat certo ordine, scilicet laboran-
tibus. Gen: 3: . deficiet victus non laborantibus. 2. Thess: 3: . (4) Petimus omnia ad
vitam necessaria: Luc: 14: . Gen: 3: . Esaia 58: . alia spectant singulos, scilicet sani-
tas, victus, medicina, bona tempestas, vestes, habitaculum: alia spectant ad universos,
i. societatem civilem, oeconomicam: pax, honesti vicini: quaeque ... petimus nostrum panem:
ne alio sua rapiamus, et alieno pane vescamur: quilibet laboret in sua functione,
qui inutilia operantur, alienum panem rapiunt et edunt: 2. Thess: 3: tot. petimus panem pro
statu ratione nostro, non ex nostra opinione sed ratione Dei voluntate. Quotidianum.
vid: 1. Timoth: 6: . Proverb: 30: . Christiani non appetant superflua et divitias:
(5.) Petimus hodie: non petimus da pro omni vita hic abundantiam. vid: Matth: 6: .
hodie petimus, cras si Deus diem dabit, victum dabit: quotidianum NB. hodie.

190. In Evangelio videamus verba: Das ist das fürnehmste und erste gebott.
nota (1) de quo Praecepto loquitur. (2) quid de eo dicat: (1) hoc: scil: amare Deum super
omnia: quod requirit agnitionem Dei secundum suam naturam, attributa, et effectus: amorem ejus
seipsum super omnia, imo ut sit omnia [illegible] eum, et nihil praeter eum amemus: requirit affectus
totius cordis, cordis non divisi, Deus amet in creaturis, sincerum: cum desiderio eum
omnia sequendi: (2) hoc praeceptum esse summum: 1. est praeceptum, amandus est Deus, a. praedi-
g molanus: 2. sana ratio docet Deum super omnia amare: bonum amat quilibet, et
summum bonum summe amandum: ille amandus super omnia qui maxima beneficia praestitit:
3. obligati sumus ex creatione, ad nos reddendos per amorem: vid: Arnd [illegible]
lib: 4. obligati sumus ad amorem ex redemptione, et 5. ex san-
ctificatione: Das vornehmste: quia primum et principale est, ratione objecti, primo
prima debent esse omnia alia amanda propter [illegible] Deum: maximum beneficium divinum
est ejus amor, reliqua sunt fructus amoris. 3. omnia alia praecepta tendunt ad hunc
finem: adeoque 2da tabula cedit primae: e.g. parentibus quam Deum imperantibus non est
obediendum. Das grösste scil: 1. quia amor virtus est maxima 1. Cor: 13: . 2.
totis [illegible] cum omnibus viribus corporis et animi hoc requirit: 3. quia sequitur ex hoc praecepto
tota series vitae christianae. 4. hoc praeceptum est servatu difficillimum: adeoque in
nova creatura semper ad hoc praeceptum respiciamus: Doctrina est: quod legem
plenarie servare possibile non sit: vid: Gal: 3: tot: quis est qui gloriari possit et
per totam vitam suam Deo nullam creaturam aequaverit, a. antetulerit? moniti sumus,
ne quaeramus vitam aeternam in operibus; quam nihil [illegible] omnia nostra bona opera: [illegible]
mir das geringste seiner Seligkeit will aus [illegible] verdienen, der verliert
sie allerdings: Hoc carnali [illegible] amare Deum: fleischlich gesinnet seyn ist eine
feindschafft wider gott: nativitas carnalis per [illegible] Nicodemum, regeneratio restau-
rat: et regeneratus [illegible], solet Deum amare sincero corde: quod christianismo nihil
indulgent, amorem et fidem non habent: Deus te creavit, redemit, sanctificavit,
quid patiaris amorem in te excitari: quotidie cogitemus an omnia opera nostra
ex amore Dei ducantur: Consolatio est. Christus ist des gesetzes ende, wer an ihn
glaubet der ist gerecht. Rom: 10: . offero Deo Christum ejusque amorem: propter
Christum placemus Deo, sumus filii [illegible]. Ephes: 3: . unimur cum amato
2. Pet: 3: . infirmitates amoris in hac vita desinent, illic erit perfectus
amor, beata vita.

D. Emmel in Explic: Ps. 68. v: 10.

♀ 27. 8br 1671. Matth: 11: . dulcis invitatio legitur. h.e. vocat Christus miseros, externe, et Pharisaicis
erroribus fatigatos, operibus legis salutem quaerentes, et ignorantia salvatoris defatigatos,
dos, omnes à suo tempore ad finem mundi: vocat omnes, nemine excluso: 2 refectionem
promittit, in temporalibus secundum suam sanctam voluntatem, ablatione, levatione mali, a. in spiri-
tualibus [illegible] solatium, in aeternis offerendo suam justitiam, quam acquisivit pro se, d. pro nobis
hoc offert omnibus, qui non resistunt, d. qui vera fide illud accipiunt: h. venientes reficiuntur:
hoc omnia à Prophetis nunciata sunt: Act: 10: . et nostra verba: Nun aber gibstu gott ein
gnädigen Regen, h. dein ~~Erbe~~ Erbe, welches dürre ist, erquickestu.

nota (1) reficiendos. (2) refectionem. (3) reficiendi. durum quod das dürre [illegible] multis interpretes, quod, si solum ad literam attendas, haec referatur ad terram Abrahamo donatam eiusque posteris promissam, Canaan, ardori solis expositam, aqua destitutam. Canaan quoque dicitur haereditas Dei: Exod. 15: Jerem. 2. 3. Et promissa eius temporales benedictiones Deut. 28:
Sed hic Psalmus potissimum loquitur de statu Ecclesiae novi testamenti, sub verbis terrenae felicitatis Cananaicae: adeoque nomine dos [illegible] intelligimus Ecclesiam novi testamenti, sicut etiam fit: Ps. 2: . Ps. 16: . atque eius membra: haec magnum est solatium esse haereditatem filii Dei: haec justificatur Joh. 6: . hae custodit Joh. 10: . Rom. 8: . adeoque sicut tanquam filii et haereditas ambulemus: dürr exsiccatum, instar terrae mortuae nullam herbam proferre potentis: statim post ascensionem Christi discipuli erant inclusi prae timore, Judaeique pauci credebant, quibus Lex salutem non dabat, Gentiles erant sine Deo Ephes. 2: Vel omni tempore ad finem mundi sic erit Ecclesia Christi sine ariditate, nam credentes vident perfectionem Legis, suam infirmitatem, iram Dei Ps. 32: . Ps. 6: . Ps. 38: Ps. 102 desiderant refectionem, Ps. 6: . (2) refectio. du erquickst. continuatur metaphora terra reficitur aqua. Ecclesia reviviscit effusione Sp. Sancti vel praedicatione verbi: ut humana terra [illegible] fide reviviscit, aut donis instructi Apostoli fideliter praedicant et pati [illegible]: Judaeis Messias, Ethnicis Salvator, Credentibus redemptor nunciatur: hoc adimpletum in primis Pentecostis, indeque manante Evangelio ad finem mundi: David dicit du, du, erquickst, per quem orationem, Excellentiam redemptoris significat: qui aliter salvari vult, misere errat: Jerem. 2: Ps. 16: . sive in Doctrina, quae sit effectus Evangelii et gratiae per illud reficiatur. Resp. opus Legis est terrere, damnare, opus Evangelii est exhibere Christi meritum, reficere, hoc monstrat afflictis, quod Christus obedientia activa Legi satisfecerit, ut in obedientia passiva omnem maledictionem pro homine luerit: Si Lex hominem condemnat, illudque urgetur desperabundum, et Christus exhibet pro nobis Esaiae 53: . Joh. 1: . Ps. 69: . Esaiae 43: . 53: . quod Christus factus maledictio Gal. 3: . Deus reconciliatus per Christum 2. Cor. 5: . quod Legi satisfecit. Matth. 5: nos filii Dei sumus. Joh. 1: . quod Christus omnes redemerit, a diabolo. Coloss. 1: . quod donat Sp. S. Gal. 4: . quod vitam aeternam nobis sit promeritus: haec omnia eorum sunt, qui credunt: Joh. 3: . ut Christus in omnibus justificatio, 2. Cor. 5: . adeoque dic hic Jesus in meus Jesus: hoc solatio reddit homines laetum: Esaiae. 1: . Cant. 2:
ad quem pertinet haec refectio? Resp. non omnes homines, sed Credentes: meritum Christi est universale, sed saxea corda sua culpa Christum nolentes, non habent fidem: nam fides praecedit agnitio peccatorum, comitatur odium peccatorum, propositum emendationis, qui aliter sentit, decipitur a diabolo, Sacrilegium est, quando pastores Evangelii solatium exhibent infidelibus huiusmodi, a. mali sibi ipsi proprie applicant, quod [illegible] communem est: was ist gemeiniglich, alß daß die offt [illegible] gemachte Bünd [illegible] begangen werden: grad alß wann Christus u. Belial könte beysammen seyn: plurimi ex consuetudine sine gratiae gustu illa confitentur et communicant, sibique carnaliter applicant promissiones Christi: audite, qui hic auditis, ist ein [illegible] das todte [illegible] todt: vide Professionem Arndii Christianismi. Moniti simus, ut agnoscamus ariditatem ad percipiendam refectionem: quando audimus Evangelium, gratias agamus Deo, et [illegible] Dei solatium relinquamus [illegible]:

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

192

H. D. Spener. 29. 8br. 1671.

Evangel. Dominic: XIX. Post trinitat: vom gicht brüchigen. Matth. 9:

baptismus ergo remissionem p. nota (1) q conferat bona, de qb. ante 6. septimanas actu latter, filius et Sp. S. se donant cu oib dona baptisato: (2) q auferat mala. so: i peccata, Act: 2: . etia i. Joh: i: . originalia, actualia, totius vitæ, absolvo se fundat in baptismo. quomodo abolet peccata? Ex. o ut o sit, d. ut o regnet, nec nos damnet. Rom: 7: . Ephes: 5: 25. mort, temporalis, oes miserias temporales (q ad meliora vertunt) sed æternam. Sap: 3: . 3. diabolu, ejus servi eramus: 2. Tim: 2: Apoc: 12: . i. Pet. 5: . regeneratus tantum vincit diabolus: Baptismus habet has vires ex Xsto. Gal: 3: . i. Cor: 15: . Hebr: 2 i. Joh: 3: . in Evangelio videamus verba: sey getrost mein Sohn. nota (i) nomen, disce Xsti humilitatem, dignitatem fidei, nobilitatem homis per Xstum redempti, credentis Joh: i: . adeoq o alii quam filii Dei ex fide possunt, ideo petimus à patre: (2) exhortationem, hic tantum fide erat anxius, hac respexit Xstus, eius o requisit aliqd amplius, qua fiduciam o enumerationem peccatorum, nec satisfactionem operis: adeoque salvamur sola fide o operib. Rom: 3. Ephes: 2: . Gal: 2: . et fides e firma fiducia, o spes incerta. fides habet gradus, et magis magisque confirmatur. Doctrina e: q sit fiducia fidei. (1) ea originatur Dei e. Ephes: 2: . excitatur o illius natura, nec ex revelatione, ut Deus etiam confirmat et fide operatur: (2) excitatur p verba Evangelii Esaie. 43: . Matth: ii: lecta, audita, meditata. adeoque verba divina diligenter tractanda sunt: sic prolunt sancta, et interna obsignatio Sp. S. (3) objectum, est gratia salvificans Dei: in Xsto per Sp. S. exhibita. Gal: 2: . fides apprehendit Deum o mutabilem. (4) subjectum, soli filii Dei poenitentes, credentes, Sp. S. quos oes hortatur, sed eum o oes admittunt. (5) qualitates huius fiduciæ: ea e firmissima, ubi Spiritus Sanctus ibi certitudo, aliquando tn. fides firmior, aliquando tn. alius infirmior e: (6:) fructus eius fiduciæ. 2. i eam salvamur, n. hæc fiducia e nobilitas fidei, 2 ea tranquillat cor in Deo. Rom: 3. 4. 5. 3. fiducialis accessus ad Deum in fide. 4. gratitudo nova obedientiæ. 5. patiens tolerantia adversitatum. Joh: i6: . Moniti simus ut custodiamus hanc certitudinem fidei contra Papicolas p. Consil: Trident: session: 6. nec eam expellamus per peccata voluntaria Rom: i4: . nec sub eius umbra carnalem securitatem apprehendamus. fiducia vera: renunciat mundo, Deum sincerè colit: si v. mundo servis so wisse dass in gottes Nahmen, du hast keinen glauben zu trost, sondern es ist ein betrug des teufels. Si fiduciam fidei habes, consolatione ulteriori o eges. Sp. Sanctus suspiria excitat ineffabilia. adversitates jucunda sunt, tandem tutus migrabis ad æterna, justificatus in Xsto.

H. Emmel. in Explicat: Ψ. 68. v: ii.

Lupi in pascuis erunt cum agnis: Esaie , verba q sunt literali sensu mirabilia, possunt quidem bestiæ aliquando cicurari, sic tn. loquitur Propheta de his q coiter fiunt: adeoq verba Prophetæ metaphorica sunt: et loquitur de Judæis et gentilib. ut agnovit Rabbi. in libro Judicum. Et hoc sensu in Prophetia dulcis, nunciant pacem novi foedris: tranquillitatem gentium, sub pastorali filii Mariæ. Ψ. 23: . Ψ: 33: . Joh: i0: . Ψ 68: . videamus textus verba: dass deine Thiere darinn wohnen können. nota (i) animalia. mirè variant hic interpretes, Judæi et christiani, ita ut tot ferè sint opiniones qt capita. optima hic loci e interpretatio Lutheri: terra erat animalibus fertilissima; hic tn. agitur de proselytis, o tn. Israelitis, sed et gentilibus, ad Deum conversis. ita ut Ecclesia Xsti sit elegans procreationum cappo diversa origine congregandorum. Joh: i0: . Gal. 3: animalia, Kaja, congregatio. disce diversa Xstianorum officia, ovium, laboriosorum boum, i. Cor: 9: . oneribus pressorum. dicuntur animalia Dei, o ex gloriatione, sed i ad testandam beneficentiam Dei, custodientis eos, Xstiani animalia Dei, o ex gloriatione, sed i ad testandam beneficentiam Dei, custodientis eos, qui se alere a. defendere nequeunt. Ψ. i05: . Ψ. 2: . ducendo ad vitam. 2 Cor: 6: hæc Xstiana egestatem. Matth: 6: . Ψ i04: Ψ. i47: . qs cibat corpore et aia. p.

(2) habitaculum

(2.) Habitaculum: sc. fideles qui membra Ecclesiae, ubi Deo vivunt in Sanctitate et justitia. Ut Deus effudit in N.T. pluviam Evangelii, ut in Ecclesia, membra ejus refecta virescant: Doctrina est: quod diu aiatia Dei, aeternam gloriam spirantem, sic debent ea in Ecclesia: Adam quidem in paradiso in Deo felix erat, sed venator infernalis hac aiatia decepit, lapsos respiciebat Deus, eosque liberationem constituit in Xsto. eos vocat: ad Ecclesiam: per quam itur ad Paradysum. Sed Ecclesia est vel visibilis vel invisibilis: illa congregatio electorum vel omnium in Ecclesia visibili: invisibilis Ecclesiae membra sunt omnes qui regenerati, sed et vivunt in statu regenerationis: adeoque salvandi sunt membra ecclesiae invisibilis; in Ecclesia visibili sunt semper qui membra invisibilis, licet sint quandoque pauci, et plurimi sunt antichristi, qui ceribus opalis inserent; adeoque non sufficit ad salutem, esse membrum Ecclesiae visibilis: n. porci, vultures non sunt hereditatis Dei. Extra Ecclesiam visibilem sunt multa qui membra Ecclesiae invisibilis: qui salvari vult constare conservare debet: ad fideliter operantes in fide. Der sich [illegible] schließt sich hier selbst auß, die gottes genad der sich stoßt, in unsrer gemeinde, solche sind keine glied Xsti: selbst die rechtglaubigen alle in der kirch seyn, wie manche bäume wird leer sein, welche nicht wohl beschafft sind: Ich laß es und angelegen seyn, dz wir diese wohnung b. bleibende statt nicht [illegible] [illegible] in Xsto. Rom: 8: .

Evangel: Dominic: XXI. post Trinitat: Joh: 4: 47. Vom Königischen Diener. M. D. Spener 12. 9br 1671.

Juventutis lectio est, 1. Petr. 5: . sc: erga Deum, Eccles. 12: . meminiscant Dei: agnoscant Deum, et suam erga eum obligationem: n. Deo debent primitiae aetatis, et tenera aetas amoribus aliisque impedimentis detinet: Timeat Deum: Ps. 119: et vivant ex propria voluntate, a. aliena prava exempla: 1. Cor: 7: . non negligant juveniles dies Deo consecrare: n. impium est diabolo vinum Deo faeces consecrare, nec gstat de dictura vita Ecclesiast: 11: . Hiob: 13: . magna malitia nam juventutis

(2) Erga seipsos sint 1. casti et pudici, sobrii, amatoriae levitati non studeant, qui corpus, animam, bona perdit: ebrietas venenum est juventutis: 2. sedulis ut aliquid honestum sufficienter discant. 3. studiosi ne se adsuescant ad supplicia, d. [illegible] sola necessitate: assuescant labori, detrahant recreationibus etiam licitis (3.) erga alios sint 1. humiles: 1. Petr. 5: . senioribus subjecti: Levit: 19: . 1. Timot: 5: Syrac: 32: . tolerantes infirmitates senum Syrac: 8: . 2. obedientes consilio senum. 1. Reg: 12: . Syr. 6: . 8: . Et vicissim senes ita se debent gstituti, atque agant, ut sint exemplo juvenibus. 3. non sequantur malos socios, d. bonos imitentur. Sap. 4: . Hic Francofurti habemus juventutem [illegible]issimam: si qui boni [illegible], Xsti [illegible], juvenem [illegible]: et dubitantes de futuro [illegible], fidant Deo 1. Reg: 3: . In Evangelio videamus verba: d königische diener zu ihm Herr komm herab, ehe denn mein kind stirbt: nota (1.) laudanda 1. patientiam et humilitatem, in Regio, d faciem fecit Naaman, has virtutes exaltaverat crux: magna est utilitas crucis, christiane susceptae: 2. constantiam in precibus. n. Xsus gstantes requirit. Luc: 18: . 3. principium fidei. (2) vituperandas infirmitates. 1. qd media gscribit, dz credit absentis curam: Ita et nos saepe media gscribimus Deo et tempus.

N.

194 vid: cap. 7. et 8. Judith. fides Deo Xpum desid., eventu Deo committens, q. nos magis diligit, quam nos ipsi nos amamus. De q. erat agere: Regius credit Xpo ae-grot. curare, et a morte eum sustinere posse: ita nos potissimum desperamus, quando non vid-emus media emergendi: Xstus hanc fidem inchoantem non rejicit in regio, sed eidem auxilium fert, sed non eo modo, q. voluit regius: Doctrina I. Q. sit conditio infirma fidei, (1) ejus causa est ignorantia, apud alios neglectus mediorum, negligentia in pugna contra carnem, q. tandem fidem Xsti extinguit, et per peccatis infirmitatis non resistit, retrogredit in fides Deus vocat, hic resistit. (2) Ejus nota est qd non in creaturis sed in Deo haereat: à diabolo et carne h. valde movet. (3) Ex eo fluit (?) [illegible] dentes, patientia, amor Dei et hominum: (4) Et fructus h. sunt imbecilliores: (5.) crescit h. fides infirma, et impedimenta sedulo cavet, Xstiani student: Jam me-ruit sinus (1) agnoscere Deum: ad Xp sufficiens est occasio et gratia Dei. (2.) ex infirma fide posterius sinceros fructus. (3.) non habeamus securitatem Xti fide: n. magna est inter hac differentia, n. fides infirma agnoscit errorem, eos poeni-tet, dolet, resistit, laborat emendationi; securitas non sic: (4.) Studeamus crescere in fide (5.) adeoq. utamur mediis confortantib. Sctis, verbo, precibus: et caveam-us impedimenta: maximum impedimentum est audire verba et ubi Sctis absque de-votione, et bono proposito: Solatium Xp in firmi est. (1) qui eos fides apprehend(it), est Xstum, q. nos salvat: nec excellentia fidei sed Xstus apprehensus q. nostra salus est. (2) Deus infirmos maxime curat: (3.) hac fides infirma custoditur à Deo per non tentari simul ultra vires: 1. Cor: 10: . Esaia. 40: . Deus confortabit fidem, vel etiam si ad extremitatem perspexit infirmitatem fidei, hic h. in statu in q. vult nos esse Deus sapientissimus, benignissimus: Illic videbimus h. Deum, hic ut hic infirmi sumus, modo sinceri.

M. D. Spruta (?) 19. 9bris 1671. Evangel: Dominic: XXII. post Trinit. Matt: 18:23. von d. Rechnung.

Per transgressiones legis meremur poenam. ubi nota. (1) qs puniat? Deus, justissimus, quia per transgressionem legis offenditur. Deus punit mediantib. creaturis, permittendo omnia peccata, aliter tali tabulo offenditur. Deus punit mediantib. creaturis, permittendo mala, ut offendat peccatores, vel impellendo creaturas ad vindictam. e. g. magistra-tum Rom: 13: 4. Syr. 39: 33. vel immediate punit: (2.) puniuntur omnia peccata, etiam levia. Deut: 27: 26. Jacob. 2: 10. (3.) q. sit poena? mors: Gen. 2: 17. oculi hominum levia. Deut: 27: 26. Jacob. 2: 10. Rom: 6: 23. scil. mors animae, s. gratiae. 1. Timoth: 5: 6. ubi anima non vivit in gratia Dei, sic mortuum nascimur: Ephes: 2: 3. regeneratio amittit per: alteram mortem per abjectam fo(e)d. baptismi; gravissima omnium poenarum est induratio, scil. quando qs abjecta gratia divina in peccatis induratur, justo judicio Dei, nec amplius retrahit à peccatis, d. diabolo relinquitur, sicut Pharao. vid: Rom: 1: 18 ac hoc judicium plures hodie urget, quam dici potest: in hac obduratione Deus non impellit ad mala, d. permittit ut hos agat à dia-bolo et seipso. 2. mors temporalis, aegritudo, paupertas, etc. 3. mors aeterna q. damnati moriuntur q. anima statim à morte naturali ad mortem aeternam et damnati-onem, quod corpus v. post resurrectionem: ubi non diaboli, sed ira Dei angit damna-tos: (4) puniuntur peccatores per peccata propria, q. alium seducit per propria pec-cata

cata puniet: quando Deus punit peccata parentum in liberis, hoc intelligendum est de liberis
aeque malis: alias non: Ezech: 18: . Exemplum hic tribulationem gtingens quando
malorum parentum bonis liberis, in eorum emolumentum. Est quod se regulariant cum Deo
per Christum fide apprehensum. Jos: 3: . In Evangelio videamus verba. Da jam-
merte den Herrn desselbigen knechts, und ließ ihn los, und die Schuld erließ er ihm auch.
nota 3. beneficia. (1.) misericordiam Domini: den Herrn davon et creditorem, ita
te, des knechts quia perdidit bona, in quo non erat spes satisfactionis, jammerte: sola miseria
servi movebat Dominum: (2.) dimissionem: sc: dictam sententiam capiebat, captivabat cum
ulteriorem executionem, ab hac captivitate dimittebat in toto. (3) die Schuld ma-
litia gentium magni debiti à VI. vel LX. milliones ducatorum. erließ ihm servo
egeno imprudenter satisfacere quittanti, toto debito donat. Doctrina est.
quod sit nostra remissio peccatorum, occasione similitudinis declarabimus, quod alibi
quod sit ecclesia fundata est: nota (1) remittit Deus, Deus creditor, Matth: 9: . ministri
Ecclesiae fundata est: nota (1) remittit Deus, Deus creditor, remittit peccata servo, malitioso, de agnoscenti, et dep-
remittunt loco Dei: (2) remittit peccata servo, malitioso, de agnoscenti, et dep-
canti, omnes quidem sumus creature servi, aliqui hic in Ecclesia Christi ministri agnos-
cendum peccata. 1. Jos: 1: . non Christus agnitionem mereamur gratiam, de qua ordo
divinus hoc requirit, sc: ut agnoscamus gravitatem et poenam peccatorum, lupacem,
dente fide: (3.) remittit debita, sc: peccata magna et mixta, non peccati
in Sp. S. ideo non remittit, quia hoc respuit media. vid: Rom: 5: . Deus omnia pec-
cata simul remittit, non remissio fit per meritum Christi, quia Christus satisfecit. (4)
quomodo remittatur? R. 1. remissio est gratuita. Rom: 3: . 2. est aeterna, non re-
vocatur. Ezech: 18: . Mich: 7: . Licet nos non obliviscamur peccatorum, ad
repetendam gratitudinem, et magnifaciendam gloriam Dei, attamen coram Deo deleta
sunt. Esaiae. 54: . 55: . 61: . Daniel: 9: . Hebr. 9: . Rom: 11: . 3. hoc
hic ex sua parte per remissionem irritam facere, et peccatorum poenam resuscitare.
sc: peccatis denuo serviendo amittit fides: 2. Pet. 2: . Ezech: 18. (4)
quomodo remittatur? reatus et poena remittitur simul: quod Pontificii vid. Esaiae
53: . ibi: die Straf liegt auf ihm. Rom: 8: 1. Gal: 3: . ibi hon flucht
erlöset. Hebr: 12: . Christus ist der anfänger &c. tollendum: Castigationes post remis-
sionem peccatoribus gtingentes, non per poenam de crux benedicta, ad commodum
resipiscentis, ut agnoscat gratiam aeternam remittentis, et in posterum cautior
agat. Adeoque monitus sumus, ut ordinem divinum non transgrediamur, et hoc non
abutamur gratia divina in securitate: Rom: 3: . benignissimus Deus non offen-
ditur frustra. ubi non est gratitudo, nec delectatio vitiorum, nec fides, ibi nec remis-
sio peccatorum. fides purificat corda. wenn du dein Sünd nit los sprechst,
abstirbst, so hilfts nichts, wenn du die ganze Bibel auswendig könntest,
du alle trost. sprüch auf dich applicierst. Solatium est Christianorum, quod peccatorum
eorum non sit memoria. testibus Deo Christo, Scriptura, baptismo, conscientia. 2. remis-
sio fundatur in merito Christi. hinc oritur tranquillitas conscientiae. Rom: 5: . omnia gtin-
gentia nobis erunt utilia. remissio est aeterna, discedens anima à corpore
pura est in merito Christi ante Dei Tribunal.

196. Evangel: Dominic: XXIII. post Trinitat: Matt: XXII. 15. Vom Zinß groschen.

St. D. Senn. 26. 9bris. 1671.

plurimi de fide gloriantes nesciunt quid sit fides: Fides (1.) non est à nobis ipsis, sed donum Dei. Ephes: 2: 8. quod dono se manifestat Spiritus S. 2. Cor: 4: 6. donatur non immediate, sed mediantibus verbo et Sacramentis, hisce mediis tamen efficacia impeditur ex culpa auditorum et intuentium: (2) partes fidei sunt: 1. notitia informata de articulis fidei, quam dat et confirmat Sp. S. 1. Cor: 2: 10. 2. Cor: 3: 5. 18. 2. assensus 1. Joh: 5: 1. sine dubitatione vincente 3. fiducia, quae comprehendit applicationem singularem. atque dona Spiritualia omnibus aliis rebus anteponit: (3) proprietates fidei sunt purificatio cordis: actorum: 9. 1. qua per fidem evadimus justi in Christo. quod dicitur justificatio. Rom: 3. et 4. 2. et accedit puritas cordis, adeo precatorum puritas in choata. 2. amor: Gal: 5: 6. erga Deum et proximum 3. obendiens submissio erga Deum. Rom: 8: . et observata mandatorum: 1. Joh: 3. et 4. 1. Thess: 4: . idque non per Legem. 1. Tim: 1: . sed ex gratitudine fiducial: 1. Joh: 5: . 4. vincit mundum. 1. Joh: 5: 4. sci: malitiam et seductionem, Adamum veterem. Gal: 5: . Ephes: 6: . non quod haec aliquando labat, sed quod non superetur à mundo a. diabolo. vid: Luth: in Praefat: sup. Epistol. ad Rom: Hae proprietates semper sunt apud fidem, non tamen semper in eodem gradu. (4) amittitur fides non ex culpa Dei. 1. Tim: 1: . Luc: 8: . sed propria hominis, sci: ad falsam doctrinam abeuntis, vitia operantis, qui unicum vitium voluntarie sequitur, fidem non habet, nec salvabitur quamdiu talis. In Evangelio videamus verba: *so gebet dem Kayser was des Kaysers ist.* (qua post hanc legem renovatus ordo Politicus) nota. (1.) qui dare debeant. so gebet: quaerebant Pharisaeorum discipuli cum servis Herodis, nomine totius populi Judaici; Christus respondere confirmat imperium Romanorum in Judaeos. Pastores Ecclesiastici, omnesque homines subditi sunt magistratui. Rom: 13: . fideles et infideles. non licet liberis simus Joh: 8: . attamen in politicis debemus subesse magistratui, tanquam ordinationi divinae: nec se ex quâ subducere potest. Rom: 8. (2) Cui dandum? sc. *dem Kayser*. Tum temporis regebat Tyberius gentilis, infidelis, extra foedus Israelis, per vim externam Judaeos vincens, hic multis Romanis malo jubet Christus dare: vid. 1. Petr: 2: . ubi idem est subesse mediate vel immediate. atque subjecti esse debemus magistratui etiam exteraneo, in quem magnus Judaeorum divinum nos tribuit, sicut Judaei Romanis, Babyloniis, licet idololatricis, malis, nobis nihil boni facientibus: (3.) quid faciendum? gebet, reddite, sc: quod habemus sub regimine superantis, non vi coactione conscientiae, non ea quae sunt Dei: sunt a. Caesaris: vectigal, honor, timor per Rom: 13: . Magistratus immediata exaone ut Septimum praecepti precatur salvari non potest, subditi tamen omnia patiuntur, quod pacifice mutare non potest. (4) Cur dandum? qua nummus est Caesaris, et subditi estis Caesaris. non licet dicere si Magistratus facit quod oportet, ego etiam faciam quod decet, sed magistratui omnino obtemperandum est. Doctrina est, in quo respicere debeamus hanc novam ordinem Politicum? sc: (1) in testimonium capti Christianismi, non Christianismus non patitur talia vitia, hanc politica lege damnatis pudeat

102

prudeant Legibus externis ad virtutes hortari, quae in christiano ex fide proficisci debebant: (2.) in testimonium contra Laternica magistratus, qui authoritate Politica imperat Civibus, incolis etc. magistratus enim obligatus ad bonos ordinationes politicas, n. est minister Dei, qui resistere debet vitiis. et curare debet utilitatem Politicam, fortalitia, commercia, sanitatem, luxum prohibere. (3.) Est ordinatio quae omnes imperat, omnes obligat, etiam in conscientia. Rom: 13: . Moniti simus ut agnoscamus pietatem Magistratus nostri: qui male de his judicat, Deo resistit, qui vult praecepta Magistratus honorari: 5. Rom: 13: 1. Petr: 2: obedientia eorum. 3. contra facientes non solum politicam puniet, sed et vindictam divinam irritat: est facillime potest observari haec ordinatio, n. transgressio est laboriosa: Et scriptura damnat luxum vestium. 1. Petr: 2: . 1. Tim: 2: . Rom: 13. Et vitia sunt prohibita, damnabilia. Luc: 16: . Esaia. 3: . von seiner lust an den kleidern, hat, tiet, dem kan ich warhafftig sagen, das sein hertz gantz an der welt hange, und kein Christlich hertz oder H. geist bey ihm seye: solche leut wissen nicht, worinn die Schönheit des Menschen bestehe? qui aliam ornatus est, ornatissimus in veste stultum videt nudus miseretur sapiens, damnat Deus: vestium luxus stolidissimus est: Deo non placet, utilis non est, commodus non est sed incommodus: an pro stuprum aliquem mea honorat? non certe, sed qui vult honorari propter tantam stultitiam, ignominiam afficit: vivimus in tempore ubi plurima tempestates imminent, a nobis ipsis, a nostris vicinis, et habemus pauperes egenos: Ephes: 4: . quibus dandis victus et amictus: Magistratum rogamus ut servet suas ordinationes, hanc et illam de sanctificatione sabbati: n. Lex scripta non servata maximum detrimentum causat: bono exemplo cum suis praeeant: Concionatores studeant ne ipsi eorumque domestici scandalum praebeant: Solatium est: quod hic facimus novum foedus cum Deo: vid. Esra 9 et 10. et vid. Jona. 3: . multo gloriosiores erimus in exigua veste coram Deo et Sanctis.

Evangel: 1. Advent.: Matth: 21. 1. da sie nun nahe zu Jerusalem kamen. d. Xbr. 3. Xbr. 1671.
Adventus Christi est in carnem, ad judicium, et in corda fidelium: jam videamus ad adventum in carnem. ubi nota (1) qui venerit, aeternus rex dei filius, Christus Jesus, qui in divina persona humanam naturam assumsit: n. hic d. Jehova: Esaia. 40: 3 . 4. 29: 10: malach: 3: 1. . idque non prima a. tertia, d. secunda persona. qua fecit voluntatem dei. Psal 40. sed Christus fecit voluntatem patris. Jos: 4.34. Actor: 15: 11: (2) quo venerit. in carne. Jos: 1: 14. hoc apparet comparationibus Vet. Test: Gen: 18: 32: Jesa. 7: . venit in mundum. 1. Tim: 1: . ad populum suum. Esaia. 41: . Hagai 2: 7. Judaeos et gentiles: et ad Templum suum. Malach: 3: . (3) quod fuerit hic adventus? 1. ut ad impleret promissio et expectatio veterum. Malach: 3: . Luc: 10: . 3. Dan: 9: sc: remissio peccatorum, et acquisitio aeterna justitia. (4) nova, Evangelium Esaia. 40: (5) ut ad impleret salus 1. Tim: 1: . (4) Et nostrum officium? Esaia. 40, 4. 29. virum puremus. ad ventus Christi in carnem nobis nihil prodest, nisi in corda nostra veniat.

veniat: q peccatis indulget, vitã Xsto subiiciat: ergo gaudeamus. Ps. 118:
n[on] in epulis ac vanitate mundi, sed in agnitione magnorum donorum Dei, q[uae] attu-
lit Xstus: gratias agentes n[on] tantum verbis sed totâ vitâ. In Evangelio videamus
verba: sobald [illegible] nichts lassen. nota (1) causam benevolentiae: sc: quod et
Xstus, ex vi verborum q[uae] ipsis innotuerat, corda moveri: n[am] haec habe divinã potentia
pollebant: Hebr: 4: (2) benevolenter: sc: dominum asini, q[ui] n[on] permisisset asi-
nos n[isi] divinã potentiã motus, et forte ipsi futuro negotio alligatos asinos
paratos habebant: (3) benevolentiã ipsam: q[uam]vis etiam quod in re exigua, propter
[illegible] tamen, dico laudabilis est: unde discimus Xsti omniscientiam, et omnipotentiam, testi-
monia divinitatis: Proverb. 21: . Istã excellentissimè omnium Xstus splendente
faciebat introitum suum Hierosolimitanum, externâ facie n[on] magnificum: ita ut
[illegible] discipuli [illegible] instantem passionem, eiusque scandalum, discant discipuli
[illegible] relinquere Xsto: Doctrina est, q[uo]d debeamus Xsto? nota (1) causam obe-
dientiae, n[on] oritur à nobis, q[ui] nobis ipsis dediti sumus, sed à Deo, q[ui] dat reni-
[illegible], Matt: 16: . Haec fluit ex nova et regenerata vita, suscitata
ex verbo et s[acramen]tis: adeoque rectè audiamus verbum, sc: cum desiderio eme-
dationis et recte utamur s[acramen]to. (2) q[uo]m[od]o debeant obedientes? Rx. omnes q[ui]
discipuli Xsti, et omnes ad q[uo]s mittuntur discipuli, imò omnes [illegible] (3) quando debeamus
esse obedientes Deo? Rx. omni die, nihil excepto, corpus: Rom: 12 q aliquid sibi re-
servat, q[uo]d Deo n[on] dat, nihil Deo dedit: ergo libenter et fideliter tribuamus
nostra Xsto. n[am] q[ui] fide fit, spontanea est: Ps. 45. relinquamus Deo nostra bona tempora-
lia, in suis membris egenis: Matt: 25: . ob ist er [illegible] schuldig, einen [illegible]
theil seiner güther den armen zu geben: magna et inundata inaequitas, Xsti
ana [illegible], d. alteros copia juvet egenos: 2. Cor: 8: . multi [illegible] pupilli, multi
aegri, p. Xstus schickt bey solchem [illegible] seine botten 4. lass sagen der herr
bedarff einer güther: relinquamus et. bona spiritualia ad multiplica-
tionem gloria divinae, relinquamus nos totos Deo, sc: duct[ibus] Sp. S. n[on] resistendum
sed [illegible]: n[on] resistendum Xsto per tota opatione: nostra voluntas subiugenda
voluntati divinae, hoc primum à Deo gratum sacrificium, nobis n[on] [illegible] welig
[illegible] [illegible], q[uo]m q[uo]d vult Deus: hic est benignissimus, potentissimus, resignemus
Deo vitã et mortem nostram, ut omnia grato animo agnoscamus: [illegible]
Xsto das unsrige zu geben, so kriegt der teufel gewalt darüber, und
wird [illegible] flug, wann er auch gleich gutes schein hat: Consolatio est, q[uo]d
Xstus ipse excitet et excitare velit talem obedientiam, et q[uo]d Xsto damus,
n[on] amittemus, sed fidelissimè custodiamus.

H. D. Spener. Evangel: II. Advent: Luc: XXI: 25. es werden Zeichen geschehen.
jam videamus adventum Xsti ad judicium, verba Evangelii sunt. und alsdann
werden sie sehen des menschen Sohn kommen, in den wolcken, mit grosser krafft
und herrlichkeit.
nota (1.) tempus, (2) veniente (3) adventum. (1) und alsdann sc: post tanta et
in antecedentib. dicta sunt: sc: turbato creaturarum totali ordine, obscuratione corpo-
rum solaris, stellarum, [illegible] condit. [illegible] [illegible]. [illegible] Daniel: 2: 9:
labefactatâ ultimâ monarchiâ: deleto Antichristo. Matt: 24: totum legendum et [illegible]

adeoq non possumus ab eo tempore. argumento. 1. Joh: 2: . Luc: 18: . tempus de-
terminatum scrupulandum est. Act: 1: . Marc: 13: . (2) Adveniet filius hominis
et Deus ad humanam naturam potissimum: filius hominis dicitur, quia ut adimpleatur prophetia
Dan: 7: . [illegible] quia Deus in humana natura fuit in statu exinanitionis, Matt. 26: .
[illegible] testatur se non deposuisse humanam naturam, quam in aeternum servabit: quia
ad humanam naturam habebit judicium: Joh: 5: . (3) Adventus erit vere
[illegible] videbit veniens, adeoque motus localiter: licet Christus invisibiliter sit ubique,
attamen visibiliter [illegible] ad dexteram patris. Philip. 3: . indeque veniet,
in terram, quia locus terrae futurus sit, ad quem veniet, certo determinatum
[illegible]: adventus erit celerrimus. Matt: 24: . [illegible]. visibilis, omnes eum videbunt
coronandi et damnandi: Apoc: 1: . beati cum gaudio, damnandi cum terrore:
Act: 1: . visibiliter adventus, qua invisibiliter [illegible]. Matt: 18: . Matt: 28: . 1. Tim:
6. Coloss: 3. 2. Thess: 1. apparitio [illegible] dicitur: [illegible] gloriosus, [illegible] thronum quem ve-
niet sc. in nubibus coeli. quibus [illegible]. Matth: 17: . Act: 1: . [illegible] testimonium di-
vinae potentiae Ps. 104: . Exod: 16: . 19: . 40: . 2. Chron: 5: . mit
grosser krafft. divinam potentiam [illegible] invisibiliter, quam nunc regit, sed visibiliter:
suscitans mortuos: vid. Phil: 3: . ad judicium movendo omnes, sententiam [illegible]
[illegible] illico et in aeternum exequendo. und Herrlichkeit divina majestate, humana
natura [illegible], [illegible]. gloriosus erit Deus in humana natura, ad quam erat olim humilis:
[illegible] splendidissimum [illegible] erit, [illegible] cum beatorum Christianorum corpore solis splendorem
[illegible]: . [illegible]. comites erunt Angeli. et beatae animae, quae obviabunt
[illegible] corpora. [illegible] manifestabit deitas humanae naturae [illegible]. adeoque manifestus [illegible]
[illegible] cum [illegible] expectemus. Luc: 13: . [illegible] die uno die [illegible]: [illegible] expectandus
[illegible] dies, [illegible] tempus [illegible] ordinarium gratiae, et in quovis casu [illegible] humanum [illegible],
erunt [illegible], quod [illegible] faciet divinus Adventus judicii 1. Thess: 5: . sive vigilemus
sive dormiamus parati simus. adeoque [illegible] paremus nos, [illegible] parte debiti Christiani:
et [illegible] alia corda [illegible] onerando [illegible], [illegible] stare coram Deo: Deus [illegible] semper
feret malitiam, quam [illegible] toleravit: nec [illegible] implicandus [illegible], [illegible] cogitandum
[illegible] extrema dies faciat finem terrenorum, et initium nostrae revelationis, omnia Deo re-
linquenda, ejusque gratiam omnino acquirendam: [illegible]. vigiles simus in fide et vita Christi,
[illegible] quaerentes honorem Dei, [illegible] nostrum: [illegible] [illegible] et assistentiam divina-
[illegible] opperimus adventum. Apoc: 22: . [illegible] videmus gloriam Dei ubique labefactari.
Consolatio [illegible]. (1) [illegible] licet veniat Judex ad vindictam, ille [illegible] frater [illegible], et mediator:
(2.) hic adventus finem faciet omni miseriae humanae. (3) Christus visibiliter rediens
indissolubili vinculo nos sibi sociabit: (4.) [illegible] Christus dona spiritus augebit,
ita ut [illegible] terrore [illegible] [illegible] obviabunt:

Evangel: Domin: adventus III. Matt: 11: 2. Wo Johannes in gefängnüß. D. Spener 17. Xbr.
adventus Christi bonis [illegible] acceptus, malis terribilis: (1) [illegible] signa [illegible], [illegible] 1671.
malis horribilia, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], diabolus [illegible] [illegible] peccatum
faciem monstrabit, ubi [illegible] facile dabitur resipiscendi locus nec tempus, sed desperatio et

200. odium erga Deum: tantus a. creaturarum permittit strepitus, diabolicae apparitiones
non possunt omnes sensus malorum perturbare: adveniens sponsus non aperit illis, qui non erant
ante parati Matt: 25: 12. Boni v. licet secundum carnem timeant et terreantur, tn. sciunt tempus esse
diem redemptionis Luc: 21: 28. et desinit metus, augetur gaudium adventantis Judicis.
et Sp. S. eo erit efficacior, quo major erit externa tentatio. 1. Cor: 10: 13.
qui expectarunt liberationem, ea veniente gaudebunt: (2) ## gloriosam potentiam Ju-
dicis, mali cogitabunt, hic est Jesus, cujus Apostola noluimus audire, quem nolebamus
nobis imperare, cujus redemptionem repudiavimus, igne persimulate. Hebr: 10: 31. quo pote-
tior et gloriosior Judex eo majorem terrorem incutiet. Boni v. vident Christi
mediatorem, qui Deo satisfecit, vident fratrem, qui ## nostra peccata mortuus qui in
Sthr et fide se nobis desponsavit, habitaculum in nobis possidens, sua justitia
nobis donavit: eorum gloria Christi est gloria sponsae. (3) ## conditionem corporum
Joh: 5: 25. suscitabuntur mortui, 1. Cor: 15: 51. vivi mutabuntur. habebunt unius ipsi spiritus;
talia corpora pii glorificabunt Phil: 3: 21. splendebunt sicut sol. Matt: 13: 43. Mali habebunt
corpora sordida. (4) ## ipsum judicium: mali judicabuntur secundum Legem, ac si Christus
non venisset, imo gravius quam ei non receptus: Deut: 27: 26. jam agnoscunt, quod omnia eorum pec-
cata mortalia fuerint. Matt: 12: . peccata omissionis et commissionis ad verba
et cogitationes usque: omnia eorum delicta aperientur toti mundo. 1. Cor: 4: 5 Apoc:
20: 12. judicium sine commiseratione: Bonis v. est gratiosum judicium, qui judicantur
secundum Evangelium, non secundum Legem, et Deus fecit foedus in Christo, quod non velit respicere nostra
opera sed Christi satisfactionem: omnia peccata abolita sunt. 1. Joh: 1: 7. non veniunt in judicium
Joh: 3: 18. Joh: 5: 24 (5) ## Sententiam n. singuli mali, postquam omnia sua peccata diff-
teri non possunt, mittentur in ignem aeternum: boni v. non ex operibus suis, sed in gratia Christi
vocantur in regnum gloriae potentissimum: hic videbit miseris, pauperibus, despectis
gloriam tribuendum, magnos abjici. vid: Matt: 25 toti; ponentur ad thronum Dei, ju-
dicanter mundum: 1. Cor: 6: 2. introibunt in abundantiam gaudiis, cujus primitias
hic gustaverunt: Adeoque moniti simus, ad vigiliam secundum Evangelium proximum:
In Evangelio videamus verba: die blinden sehen; nota (1) Scopum Christi: sc: Christus
docet se esse messiam: et non respondet directe, quod rentib, sed ad facta sua provocat:
ea miracula v. testentur potentiam divinam: Joh: non fecit miracula Joh: 10: . sed ad
officium messiae requirebantur miracula: et licet Christus ad miracula provocat, allegat
Scripturam, Esaiae, : . quo hoc signa de futuro messia praedixit: et Christus dabat
occasionem quod Johannes posset discipulis suis eo clarius explicare promissiones V. T.
(2) ipsa verba. agit de coecis corporalibus: in plurali, non tn. omnes curabantur: quia non
omnes quaerebant auxilium: quos Christus juvat coeci sunt: his visio restituitur plenaria, vid: Marc:
18: . Luc: 7: . Luc: 18: . Matt: 20: . Joh: 9: . Matt: 12: 22. Doctrina
est, quod signum sit Ecclesiae verae, quod spiritualiter coecis visio restituatur, ubi
nota quod omnes natura simus coeci et tenebrae. Joh: 1: . Matt: 4: . sc:
carnalis homo nihil intelligit. 1. Cor: 2: . 2. Cor: 3: . et spiritualia spiritualiter

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

tractanda [?]: et diabolus magis excaecat caecos 2. Cor: 4: evertendo sacram
scripturā, proponendo falsa principia honesti et boni: Ille intelligit Xsto [non] Messiā
q doctrinā ejus facit: Jos: 7: . q mundo adhaeret, coecus [est], qui maxe se putet
sapientissimum: 2. Medicus curans [est] Xstus, regenerans et conservans: Ephes: 1:
. verbum Dei Lumen est: Ps. 119. Ps. 19: . 2. Petr. 1: . et Sp. S. mediante
le verbo et Sactis illuminat corda, ut intelligant res per verba Scripturae
significatas: Ex his moniti simus. 1. ut [non] obliviscamur nostrae coecitatis, n.
q coecus [esse non] vult, cum coecus sit, miserrimus [est]: Apoc: 3: . Jos: 9: . Ratio humana
per coecus [est] in Spiritualib. [non] [est] lux, sed tenebrae: et studeamus ne obsistamus divi-
no lumini: 2. ut media [non] rejiciamus qb. Deus nos vult illuminare, ea me-
dia verba et Sacta recte recte [?] adhibenda: 3. adeoque verbum audiendum
cum attentione, adhibitis precib., ut videamus miracula ejus verbi, et amovenda
impedimenta; imprimis amor mundi, q ineptos reddit homines illuminari:
q [non] utitur primā scintillā gratiae, ad gloriam divinam; ille statim iterum excoecabitur,
q v. eā [utitur], indies magis illuminabitur: Ex hac causa fit, qt tot coecos
habeat mundus: Ille [non] [potest] Deum agnoscere, q vult mundo vivere: hoc semel per
semper verissimum [est]: 4. in lumine gratiae crescamus: q vidit lumen ejus debet,
cedine maxe capitur, attamen somnolentiae nihil quicquam tribuamus: 5. q[uo] [?]
zelotes videt, eo alios illuminat, per amorem Dei, et per amorem proximi:
Consolatio [est] p videntib. qd Deus [est] lumen, et Deus se in lumine nobis comunicat:
licet lux nostra agnitionis divinae, [non] sit omnimodo illuminata, attamen vera [est] lux
et jam [non] [est] tempus perfectionis, sed fidei: 1. Cor: 13: . auget tn. spiritualis oculorum
acies, illicque erit perfecta visio Dei. 2. Cor: 3: .

Evangel: Dominic: 4. Adventus. Jos: 1: 19. vom Zeugnüß Johannis. H. D. Spener 24. Decemb. 1671.
adventus Xsti in carnem nobis [non] [est] utilis, et adventus ad judicium terribilis nisi
ante veniat in corda, per verbum et Sacta: De q adventu in corda jam agendum, et
nota. (1) venientem: Xstum, deum et hominem: Deum Jos: 14: 23 Ephes: 1: 22, Apoc: 3: 20.
[non] tn. exclusio patre et Sp. S: Jos: 14: . (2) ad quem veniat, Xstus vellet venire
ad omnes, sed [non] omnes agnitum: Apoc: 3: 20. qui immo peccatis occludunt januam: Jos: 1: 12
adeoque Xstus venit [in] corda fidelium: potissimum animas eorum, corpus tn. ante
informatur ab anima Xsto unita. et corpus etiam [est] templum Xsti. Ephes: 3: 17. 1. Cor:
3: 16 2. Cor: 6: 16. 1. Cor: 6: 19 (3) Media per q veniat: posset quidem si vellet absque
medium venire, sed vult per media, sc: verbo Dei auditum, lectum, meditatum
Sacta uniunt nos Xsto. modo illorum efficacia eorum per malitiam nostram [non] impediatur.
(4) modum adventus, [non] veniunt gratiae a. qualitates Xsti, sed Xstus ipse etiam nec
venit ad nos tn. primum actu Act: 17: 28. sed gratiose et singulariter. 3. atque ita
venit ut mundus hunc adventum illum [non] possit, advenit tn. vere et divinā
potentiā. [?] hic adventus operis fit, e.g. si Xstus expulsis peccatis, revertitur
et singularia dona magis magisque exhibendo. 5. nos [non] possumus per nos,
vere

vere adventum, impedire in peccato solet: (5) finis et utilitas est: ut habitet
Xtus in nobis, seq. nobis, et nos sibi uniat: i. Cor: 6: 16. Gal: 2: 20. Joh: 17:
plura lege. Lütker. Kirchpostill. Evangel: auf Pfingsten. Joh. Christop.
Hu. lib: 3. cap. 6. fructus ej: 1. confirmatio fidei, Sp. Sanctus illuminat corda, tu
mira longe majore quam oculus noster capit: 2. Consolatio constantissima. Rom: 5:
Hebr: 6: . hac est dulcedo sponsi: de qua canticum, hac sunt oscula divina, hac
est coena. Apoc: 3: 3. ardor ad bonum, e.g. preces, et omnia exercitia pietatis,
imitatio Xti: hoc exponit amo, et gratiam dei facto constat 2. Cor: 13: .
Phil: 4: . i. Joh: 5: . In Evangelio videamus verba erat magister aut
dixi selber? nota. (1) occasionem. Legati Pharisaeorum et Synedrii, qbus tenebat aesponsa
Johannis: qq Johanni non male favebant, (2) quibus, Johanem aliquandiu officio functum
singularem vitam et doctrina, qq se satis explicaverat, qd non sit, jam q. dicat qs sit:
cum quaerebat de Xsti testimonio, tanti cum faciebant! (3) quaestionem, qs sit ra,
hoc gestorum suarum et operum officii: ita ut Judaei sciant, X q. cum habere debeant.
Si etiam tentaris de functione tua, sciaris, si tua functionem divino ordini non sed gratia
s. v. confessio tua, Dei gloriam et proximi salutem non promovet, divinus ordo non est: 2. te ipso
ordine vocatum. 3. te facere, q debes, ad Dei gloriam dei et proximi utilitatem
s. v. te quaeris, in divino ordine non es: secundum hoc, examina statum tuum, qs sis:
Doctrina est, ut discamus nos ipsos agnoscere: sc: qualec sumus (1) secundum Legem, sc:
1. qd requirat Deus, originariam et actualem perfectam Justitiam. 2. qd simus, sc: pecca-
tores, nativitate et actu. 3. qd sequatur, justa condemnatio, adeoque ut Legem simus perditi,
b. (2) secundum Evangelium, 1. qd Deus velit ex nobis facere, q misit Xtum, regene-
rare et Sp. S. largiri velit: 2. an hac dona dei admiserimus et adhuc habea-
mus. 3. qd hac gratia olim in gloriam vertetur: hac scrutatio quotidie instituenda,
1o examinemus peccata, et quae singula juste damnamur: 2 scrutandum in quo gradu
et in qua re peccare soleamus, 3. sciendum qd non omnia peccata nostra scrutari satis possu-
mus. 4. vulnera hac agnoscens, non quod non terreri, et ipsa peccata, et iram di-
vinam dei. In Evangelio consideremus 1 magna dona Dei exhibita, foedus Baptis-
mi, novas vires: 2 an hac dona habeamus, an simus qd fuimus: 2. Gris. Johann:
hic scrutare an fides sit in corde tuo, sine qua omnia nihil valet, fidem v.
ex fructibus judica, si non quotidie studes majori perfectioni, in fide non es:
Consolatio est, qd hoc perditus in Adamo, majoris sit excellentiae in Xsto, quam
nam, a. et fides satis corrige possit: hoc mundus non credidit, testatur. i. Joh: 1: .
tester in coelo et terra, et testatur Spiritus noster Spiritui. Rom: 8: 16: vid: i. Joh:
3: .

R. D. Spener. Evangel: Festo Nativitatis. Luc: 2: 1. von Xsti geburt.

25. Xbr. 1671. Gen: 49: . in divina revelatione Jacobi, nota: (1) Venire Schilo, misus, filius, peretias
hic est Jesus. Judaei hic negant agi de messia, cum tn. chaldaica interpretatio hoc testetur,
et cabala eorum inferat: hic agi non est de Jeroboam, n. hic retinuit regimen, nec
agi est de Nebuchadnosare, quippe hic Schilo promissus benedictionem inferre
debuit

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

(2) Tempus. sc: postquam auferebatur sceptrum à Judaeis, non antea Judaeorum sceptrum
enim erat genealogicum. Judaea: der Meister des Sohns sitzt, honesta circumlocu-
tio generationis: Meister dicit ad respectum Synedrii magni, tres annos post
Christum natum, Herodes certos assessores ad unum interfecit, et eorum substituti nullius fuerat
autoritatis: (3.) utilitas verò, quod ipsi adhaererent Gentes: in Evangelio videmus
verba: und dieselbe Schatzung war die allererste, und geschach zur Zeit da Kyre-
nius Landpfleger in Syrien war. nota (1) censuram: sc: scribebatur patria fami-
liae nomen, generatio, professio, facultates etc. eo ipso Judaea facta una ex provinciis
in Romanis: Deus verò hoc consilium Divinum per Augustum exequitur, ut Prophetia adimple-
atur, inde ut nomen Jesu referatur in libros censuales et fastales Romanorum
publicos, tanquam descendens ex David: hoc Deus facit per Augustum, quod ignorabat, quod
f. 110. – (2) tempus, erat prima censura, quae cum aliis provinciis Judaea
in libros censuum referebatur. (3.) cujus auxilio factum. Publius Sulpitius Quirinius, quem
Judaei dicebant Cirenius, extraordinarius ad hoc actum censurae legatus: Doctrina
est, quod hic Jesus sit Messias: vide Gen: 49: . ubi Jacob indicia Messiae
numerat 1. ablationem sceptri; cujus principatum labefactatur, adventus praesenserit,
et post mortem Christi ablatum sceptrum: hoc adimplet, qua censura exigit,
tanquam à subditis. Synedrium assessores peremptos. et licet Herodes Judaeus et
rex Judaeorum fuerat, attamen hic rex per regem non erat, nam Romanus legatus cum
maxima ignominia Judaeorum in ipsa Judaea tributum exigebat: et Judaei
citra oppositionem obediebant huic jugio Romanorum. 2. quod Gentes ipsi sint
adhaesuri: et Jesus de hoc ipso et per Apostolos testabatur, post cujus mortem gentium
plenitudo ipsi adhaesit. ab ablato Sceptro, nemo venit cui adhaererent
gentes. Nam Mahomet venit 600. annos post tempus constitutum, nec fuit
Judaeus, nec gentes ipsi adhaeserunt, sed ille sibi vi atque armis invitos so-
ciavit: Accedunt testimonia angelorum, Magorum, miracula inter gentes:
Si igitur Jesus est Messias, ferendum non est, quod diutius citra emendationem caecutiant Judaei:
cum his verò feliciter agi non potest, nisi amoveantur impedimenta ex parte nostra:
nam Judaei scandalisantur per vitia eorum, qui se dicunt Christianos, quae diametraliter
vitam contrariant regulis et vitae Christi: nam sciunt ex veteri testamento, quod Messiae
exhibendus sit sincero corde cultus; imprimis scandalisantur profanatione sabbati:
videntque Turcas majori observatione Legibus suis obedire: Singulare etiam scanda-
lum est, quod sic dicti Christiani Judaeos decipiunt, defraudant, magis, quam eos injuria
verbali et reali afficiunt: hinc Judaei per Christianum vim huc pertinent carmina et pictu-
ra scandalosa; Scandalum etiam eorum est, quod Christiani cum illis colludunt in malis:
et quod emendationi eorum non magis studeant: Gratias agamus Christo pro gratiam re-
demptionis, idque in conversione Judaeorum, qui per Christi sanguinem et carnem non fac-
tus zu Bund Diener, quae, in Bund bringen.

204. Evangel: die Stephani. Act: 6: 8. Stephanus aber voll glaubens u. p.

Fl. D. Vesp. | canit Ecclesia: Des lasst uns alle frölich sein p. Hoc gaudium gaudium Christianorum. (1) ut
nov. 26. Xbr. 1671. | gaudeamus ob ablata mala, oblata bona: hoc gaudium non quaerit in edendo et bibendo, in fastu, ostentatione, nec in luxuria vestium, hoc est stultitia infantum
stultitia est, et hujusmodi gaudia vana, vera gaudia quaerentur: (2) mit der hirten gehen hinzu, non quidem sensu corporis, sed accedamus ad Christum verâ fide, audiendo legendo, tractando verbum divinum, orando. p. (3) Zu sehen was gott hat beschehrt. hic filium Dei unigenitum factum pro homine: hunc Deus nobis donavit. Esaiae 9: . cum hoc suo filio omnia donat omnia. Romi: 8: . donum salutis: donum gratiae et gloriae: donum Spiritus Sancti et fidei per quam recipimus gratiam oblatam: data etiam sunt dona administrantium Apostolis et aliis ministris divinis: In Evangelio videamus verba: Stephanus aber voll glaubens und kräfften, thät wunder und grosse zeichen unter dem volck: nota (1) Personam, nempe Stephanum: h. e. coronam: qui fuerit, latet, nobis non est, nec refert: officium ejus fuit eleemosynas distribuere: disce incumbere ministerio Dei, curam pauperum gerere: et curam pastoralem primam esse debere: sic Apostoli non distribuebant eleemosinas, ne impedirent in concione verbi. ministris erant adjungendi seniores: Stephanus erat majoribus donis ornatus quam sui collegae: ita in uno collegio non omnes sunt similes, nec tamen qui nullis donis instructi, vocandi. (2.) dona voll glaubens, plenus fide salvificam despiciens temporalia, expectans aeterna: i. Joh: 5: . habebat etiam fidem miraculosam, donum Dei singulare: i. Cor: 12: . Matth: 17: . wenn wir voll krafft p. nota potentiam Christianorum non esse, mala expellere, sed pati, quae Deus mittit, hic potens Stephanus modo cum voluntate credit, vitam eripientis: Deus varie distribuit dona, alicui majorem fidem largitur, manentibus aliis infirmioribus: (3) effectus, faciebat miracula vera, nec transgrediebatur officium, miracula faciendo quod erat docentium: nota si cui dona largitus est Deus, ejus manus non esse ligandas: nec ordo non debet impedire, sed juvare emendationem, faciebat miracula sua coram populo, quae erant magna ratione Dei qui faciebat, et in comparatione aliorum miraculorum. Doctrina est, quod adventus Christi nobis omnia bona afferat. Joh: 1: . et magna vis potentiae divinae est, quod fides eorum praestet, Deum hominem, et matrem virginem esse: absque fide tamen nemini Christi adventus prodest: adeamus non assistamus medium. consolatio est, quod Sp. S. qui Stephanum adimplevit, adhuc paratus sit se dare omnibus qui ejus participatione orantibus. ita est dignitatis naturae humanae, cum unione divinitatis assumptae, magis magisque attollat; hoc fides fortes reddit quoad adversitates, gaudentes in bonis: ita est tandem cum gaudio accipianus quae adversatur caro, et tandem feremus coronam in gloria aeterna.

F. D. Domin. Evangel: post fest. nativitatis. Luc: 2: 33. Und sein vatter u. Mutter wunderten sich p.

31. Xbr. 1671. | Credimus (1) natum Christum, filium Dei aeternum, qui licet ab aeterno genitus. Ps. 2:
Deus tamen et homo natus est ex Maria. Esaiae 9: 6. Jeremiae 23: 6. Michae 5: 1.
Joh: 1: 1 . Joh: 3: 16 . Luc. 1: 78. Rom: 9: 5. i. Timoth: 3: 16. natus tamen non ratione deitatis sed ratione humanitatis: factus est caro, Joh: 1: . (2) ejus parentes et ascendentes
fuisse Adam. p. Gen: 3: 15. Juda. Gen: 49: David: 2. Sam: 7: 19. Esaiae 11: 1.
Jeremiae 23: 5. Maria quae erat ex tribu David. Luc. 3: 23. virgine pura.
Hebr. 7:

Hebr. 7: Esaiæ. 7: 14. Luc: 1: 34. Matth: 1: 23 (3) tempore Gal: 4: 4. ab æterno [illegible] finito, à Prophetis [illegible]. sc: Gen: 49: 10. ademplo [illegible] Judaico (4) natus Bethlehemi. Michæ. 5: [illegible]. in qua natus est David: (5) [illegible] esse [illegible] ut [illegible] nostra naturam cum Deo: unde dicitur Emanuel Esaiæ. 7: [illegible] ut adimpleat Legem nobisque [illegible] Deus [illegible] poterat Legi [illegible]. Gal: 4: . Christus [illegible] Lege justificati: Matth: 1: Luc: 2: . Jos: 3: . [illegible] ut vincat diabolum. Gen: 3: . adeoque naturam erat [illegible] . Jos: 1: . 5. ut instituat regnum Esaiæ. 9: . Jos: 3: . Jeremiæ. 23: . Jeremiæ 23: . ad [illegible] gentes. novi testamenti: 2. Sam: 7: . Esaiæ. 9: . Gen: 49: . Luc: 2: In Evangelio audeamus verba initialia: und sein Vatter und Mutter verwunderten sich deß, daß von ihm geredt wurde. nota. (1) Personas, [illegible] pater, [illegible] legitur! Josephus sed idem [illegible] Joseph [illegible] pater Christi, qui erat maritus Mariæ virginis [illegible] ei Christum [illegible], et [illegible] patre [illegible] habebatur. Luc: 3: . et Christus eum paterno amore et honore [illegible]: adeoque [illegible] nomine patris [illegible] appellatur, honorandi [illegible]: [illegible]. mater Maria, vero, sed miraculosa mater: Luc: 2: . Gal: 4: . Luc: 1: . Hebr: 2: . (2) [illegible], [illegible], [illegible] infideliter: [illegible] Ps. 48: . Matth: 22: . Jos: 7: . Actor: 4: sed in infirmitate fidei. Haba[c]: 1: . Esaiæ 33: Jos: 5: . Act: 13: Dan: 8: . Matth: 8: . Matth: 15: . Matth: 22: vid: Luc: 2: disce infirmitatem humanam: [illegible] ipsa mater Christi [illegible] (3) causam: sc: [illegible] benedictione Simeonis: accedentibus, [illegible] Gabriel, pastores, angeli [illegible]: cum [illegible] in Christo [illegible] apparebat [illegible] paupertatis: Doctrinam, [illegible] miraculi divina. adeoque [illegible] scientia [illegible]: [illegible]. agnoscenda infirmitas nostra [illegible] altitudinem politicæ divinæ: adeoque [illegible] legamus meditemur verba, [illegible] magis [illegible] divina, eo altiora [illegible]:

Evangel in festo circumcisionis Domini: Luc: 2: 21. von der Beschneidung Christi. H[illegible]. 1. Januarii: Ao. 1672:
Luc. 3: in Genealogia Mariæ Adam dicitur filius Dei, [illegible] ex [illegible] Dei genitus, [illegible] filius Dei. Jos: 3: 16. nec [illegible] gratia [illegible], [illegible] [illegible] valet [illegible], sed [illegible]. qui factus post [illegible] ad imaginem divinam, hanc imaginem divinam lapsus [illegible], et diaboli imaginem assumpsit: Jos: 8: 44. 1. Jos: 3: 8 Jesus reparavit [illegible] filiationem: [illegible] nobis reparavit (1) [illegible] (2) [illegible] filiationem (3) bona spiritualia et corporalia (4) hereditatem æternam: [illegible] de filiatione: Ex Evangelii verbis [illegible] nomen Jesu: nota. (1) filiationem [illegible], sc: [illegible] nos [illegible] egenos: [illegible] filii diaboli: [illegible] amore Dei: Rom: 8: 7. filii [illegible]. Ephes: 2: 3. hanc miseriam respiciens bonitas divina, misit filium suum: Gal: 4: 4. Christus [illegible] filiationem [illegible] temporis [illegible], maledictio, à Deo derelictus factus [illegible], ut nobis filiationem reparet: [illegible] filiationem, (2) oblatione, sc: ex mera gratia [illegible] offert, exhibet, obsignat, hanc filiationem, (2) [illegible] media verbi, [illegible] regenerat, Jac: 1: 13. Jos: 1: 13. Jac: 1: 18. 1. Petr: 1: 3

1. Petr: 1: 3 Sacramenta. Tit: 3: 5 . Joh: 3: 5 . in S. Coena obsignat filiat.
ex nostra parte fides in manus qua accipit dona. Joh: 1: . fides v. hic non est vana
persuasio, sed firma, efficax fiducia: haec filiatio duplex acquisita, fidelibus con-
tingit, mediante in Baptismate perditur haec filiatio: adeoque fides fundamentum est, Deus
saepe ait: (3.) quae sint fructus huius filiationis: 1. fidelis christianus assumitur a loco
filii Dei, et sic filius regeneratus talis, qui licet peccatum habeat, tamen non parit peccatis,
d. quod carnem armis spiritualibus pugnat, lapsus resurgit, renovat foedus, bona semper
praegare nititur: 2. Deus eum diligit ardentissime, non respiciens remanentia Ada-
mitica, d. dona gratiae quae ipse operatur, errata corrigit, in corrigendo parcit;
Ps. 104: . Jerem: 31: . 3. hos certo modo restauratur in dominium cre-
aturarum. 1. Cor: 3: . creaturis utitur in timore Dei, ad utilitatem capit etiam ex
iis quae alii possident, glorificando causam divinam bonitatem, et licet parum
habeat in temporalibus semper tamen satis habet, nec quicquam ei necesse: Rom: 8:
4. Deus Sp. S. donat filiis suis. Rom: 8: . qui consolatur, excitat, orat pro nobis Gal: 4:
hoc signum infallibile, unde fluit (6.) firmissima fides et fiducia erga
Deum, longe certior, quam filiorum carnalium, erga parentes suos: 7. tandem
sequitur manifestatio gloriosae possessionis, quam jam accepimus. Rom: 8: Gal. 4:
1. Petr: 1: . adeoque accipiamus hanc maximam filiationem (1) ad consolandum vitam:
vide quando Deus se habuerit hactenus erga eos vivimus, hic loquimur, singuli sin-
gula accipiamus nostra, universi filiatim tractati sumus, pax difficillima [illegible]
conservata est: tempora fuerunt sana, et benedicta. non mortuos, qui beati obdor-
mierunt, in coelestia translati, damnati v. ne diutius peccent, abrepti sunt: Spiritua-
lia alia dona majora accepimus, verbum et vitam, administratum: ultimam etiam fructus
majores respiceremus: Spero tamen verbum germinare, spicas ferre. p. vide quomodo
tu erga Deum te gesseris? regeneratus es in baptismo, sed vita tua testatur
plurimos esse filios diaboli, profanatores sabbati, ebriosos, p. etiam pro non satis grati
fuerunt erga beneficentissimum Deum: (2.) ad prognosticon futuri temporis: in filii
Dei certi sunt: habebunt bonum et benedictum annum, Deus pater enim potentissimus, benefici-
tissimus, sicuti modo quod sit bonum, Deus dabit spiritualia, temporalia, exercebit
vos cruce, quicquid contingat in Deo bonum est: Deo parere etiam aer creaturae, vobis
tantum contingit panis p. quod utile est, etsi bellum proferendum sit, Deus vestram fidem
paterne exercebit: darbey bleibts, das kambt euch nach dem sinne nach [illegible]
nehmen: Mali vero peccatores omnia bona non pro bonis, sed pro maledictione habent:
adeoque annum expectabunt maledictum. (3.) ad regulam novae obedientiae, sic vivamus
in officium filialibus Deum amando. 1. Joh: 4: . Malach: 2: . timendo
proximum: Malach: 2: . nostri amemus veros christianos: 4. non vivamus in contumelia
filiationis divinae, wir sind hochgeborne himmels Könige, und des allmechtigen Kinder,
adeoque non serviamus diabolo et peccatis: 5. ne pro damnis bona gratia, n. mala
vita, perdimus hanc filiationem: fuisse filium nec est, miserorum est:

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

(4) ad regulam voti, ego opto omnibus magistratibus, qui sunt filii altissimi,
Ps. 82: ut semper maneant filii Dei, obedientes, justi, beneficium praestantes, qui
fraterne agant cum fratribus suis, proprium commodum non quaerentes, sed gloriam Dei pro-
pagantes, malis obstantes, punientes, benedicat Deus omnibus. 2. ministris Ec-
clesiae opto, ut maneant filii Dei et generent multos filios et filias per verbum
et vitam, licet non sine dolore fiat: Gal: 4: . vivamus ita, ut videant audi-
tores exempla sequenda: 3. patribus et matribus, ut eos servent, ac filios Dei, nec
patrem [illegible] suam filiationem servare [illegible]. et suos filios ad Deum ducant: 4 omnibus
et singulis opto ut sint fiant et maneant filii Dei, atque 1. dando necessaria
et utilia, pacem, benedicta tempora, grata corda. 2. largiendo gratiam ejus be-
nevolentiam agnoscendi, verbum audiendi cum effectu novo anno majori, ut rever-
tantur erratici, [illegible] recti incedentes: 3. tolerando infirmitates, [illegible]
[illegible] respiciendo nostras preces etc. 4. levando crucem, et dando cognitionem
quod sit nobis gratiosissima voluntas: die mutter [illegible] das kindt aus liebe, die
[illegible] darüber über gehn: ut agnoscamus
[illegible] den kindt [illegible] Phil: [illegible] oro ... v. hoc anno [illegible] mihi et aliis opto, poenitentiam
ut [illegible] cum ... quam v. hoc anno [illegible] mihi et aliis opto, poenitentiam
[illegible] decrescentibus viribus corporis, augmentum fidei, conservationem [illegible] filios
verum, et decrescentibus viribus corporis,

alias:

Evangel: Dominic: 1. post Epiphaniam. Luc: 2: 41. da Jesus 12. Jahr alt war etc. H. D. [illegible] 7. Jan: 1672.
videamus nomen Jesu. (1) quis illud dederit: sc: Deus. Luc: 1: . revelans per Angelum
et per apparitionem Josepho. Matth: 1: . adeoque ipsi competit hoc nomen [illegible]: idem nomen
ante habeat Josua: Syr: 46: . Hebr: 4: . et sacerdos: Zach: 3: . Syr: 49.
et Syrach: 50: . Jesus Justus. Coloss: 4: . (2) quid significet: sc: beatorem:
Matth: 1: . [illegible] a. beatitudo. 1 in justitia Christi. 2. in filiatione, 3. in bonis
corporalibus et spiritualibus. 4. in aeterna beatitudine: 1. 1. Cor: 1: 30. 2. Cor:
5: 21. 2 filiatio. Joh: 1: de qua ante actum. 3. beneficia temporalia ut hoc sint
benedictio: Rom: 8: 32. et spiritualia. Ephes: 4: 8 . donat Sp. S. 1. Cor: 2: 36.
4 aeterna beatitudo nobis hic donata, tandem revelabitur. Rom: 8: . Gal: 4:
(3) quid Christus in eo [illegible] remissio peccatorum Act: 3: . Act: 10: . 3 in syllabis, sed
in persona significata. hoc nomen honorandum [illegible]. 1. non profanando [illegible] [illegible] appli-
candum. sed 3. memorando beneficia ejus, cum honorando. Phil: 2 . 4. sicut adora-
mus personam Jesu, ita etiam ad ejus nomen flectantur genua etc. In Evangelio videamus
verba: und da sie ihn nicht fundt, [illegible] sie wieder gen Jerusalem, und suchten
ihn. Nota (1.) diligentiae ulterioris incitamentum. Joseph et Maria non satis
custodiebant carissimum pignus: angitur hic [illegible] hanc amissionem culpa sua contin-
gentem, discant errores infirmitatis corrigere: ihn, Jesum, suchten sie, quaesitum apud
cognatos: ubi non erat: (2) diligentiam, revertebantur: bonum [illegible], ante quam repa-
raverint suos neglectus. quaerebant eum, ardenti desiderio: accidente forte morsu consci-
entiae, quod neglexerint filium, qui forte perierit, frustrato consilio redemptionis [illegible]
hic in. Jesus [illegible] non poterat, ipse sapientissimus, a Deo diligentissime custodiebatur
nunc filium [illegible] tanto majori diligentia custodiendi. orando, vigilando, etc.

q. sic frat, parentes perdunt suos liberos, sed Christianos et eo destituti: Doctrina est: quomodo amissus Christus iterum inveniatur? R. 1. agnoscenda est perditio et contemnenda abolitio. 2. quaerendus est. 3. quaerat ubi est, sed ubi amissus est, correctio incipiat in illis rebus ubi est abjectio, et ubi inveniri possit: Haec doctrina practicanda est: multi sunt qui fuerunt Christiani, nec sciunt: si sciant se Christum perdidisse, adeoque 1. agnoscant se qui labes, salvari non posse; externe te salvabit, quibus decipiuntur multa millia: adeoque scrutare cor tuum, sc: an regnet in te Adamus vel Christus? an indulgeas carnalibus desideriis, ubi vetus Adam regnat, ibi perditus est Christus: wenn dir cruet aut dieser prüfung gebraucht werden könte, sehr woll nach hoffnung zur besserung seyn: 2. ne progrediatur ulterius, sed revertatur: zu rück zu eück aus dem Irrwege. Laice 3. hoc anxie faciendum est, quia citra dolorem poenitent, simulant eam, et faciunt: 3. quaerendus est Jerusalem et ad capitulum mundi a carnis via sed ex voluntate sua, ubi inveniri potest, in verbo ejus quod sit regula fidei et vitae, et in Ecclesia ejus operatur et facit omnia: quae anxie quaerit, habet consolationem, qui certo invenient suum Christum: et in posterum cautiores erunt in vitae Christianismi: Illic Christus nobiscum erit indissolubiliter. Amen.

R. D. Spener. Evangel: Dominic: 2. post Epiphan: Joh: 2: 1. 4 von der Hochzeit zu Cana:

Peccatum in v. pastore et aversione mali: nota (1.) a quo petamus, sc: a patre coelesti; Marc: 2: ... et non ministros absolvit. Joh: 20: ... ut condonat offensis deo rata est: (2.) quid petamus remissionem debiti. 1. peccati originalis: 2. peccatorum actualium, infirmitatis et malitiae. nullum peccatum est, quod non mereatur damnationem, nec v. tam magnum est peccatum quod remitti non possit, peccatum v. in Sp. S. non remittitur, quia hoc non vult admittere ordinem: unsrer Schulde, qua amare debemus deum, et pro illis orare: nec ultorem deum invocare, et pro conversione malorum orandum: sic Christus et Stephanus. Act: 7: ... nec cujusquam est, qui non peccat: n. licet hoc sibi nihil mali sit conscius, tamen coram deo operibus suis justus non est. Ψ. 32: (3.) qualis sit remissio? sc: 1. condonatio gratuita: propter meritum Christi: 2. non quod non adsit peccatum, sed quod non imputetur: 3. simul remittatur poena, tamen paterna castigatio non remaneat, quae hominis correctionem juvat: (4) quis effectus, sc: ut nos remittere debemus debitoribus nostris, quicunque offensa quae nos fecerint: et nos satisfacere debitum nobis non dedunt: wie du faltz wilt, daß gott dir deine Sünden vergeben, also solstu deinem nächsten auch vergeben, wenn du eine Sünde nicht vergeben wilst, so wird dir keine einige Sünde vergeben: et juvat solche vergeben wilst, so wird dir keine einige Sünde vergeben: et juvat sibi ipsi praescribere deo ordinem, et pro ut lieber die fünfft bitt et betten. R. tum et in praescribere deo ordinem, et pro malitiam damnaberis. In Evangelio videamus verba: weil man hat uns mit dir zu schaffen. | nota (1) representante deum et honorem, n. contra nam in opere redemptionis | poterat impetrare Maria, Christus mansuetissimus. Matth: 11: dum eis respondet matri, qui magis aliquam honorabat: Luc: 2: Joh: 19: adeoque non credendum, Christum sine causa matri durius obloqutum, ut honorent filii matres suas: sc: quoad officii rationem permittit: (2) representa, Mater Domini, verbis modestissimis inopiam novorum conjugum Christo monstrans: quae in corde tum temporis

posse impare voluit Xsto in officio, q̄ patet ex responsione Xsti: ad eas, Xsus magis respondet ad sensa cordis, quam ad conceptu verborum: sed q̄ adhuc hodie nobis facit: (3) Reprehensio: in speciali, sc: mariae potenti in conspectu plurium, ut pa lebat, eam non posse impare Xsto in operibus officii: Weib deutet den ... vivaciam virginitatis et ad differentiam sexus: nec dicit mater: qui tamen mater dicitur in hoc ipso capitulo; cuius vero eam X matre non esset, qui impare voluit ei in officio, divina opera faciendo, matrem non agnoscit: matth: 12: ; Weib ist mir und dir: ut loquendi modus. 2. Samuel: 16: . Esra. 4: . matth: 8: sc: q̄ miracula operatur Xsus, non ag noscat matrem, et Gregorius dicit, q̄ faciam miracula non à matre sed à patre habeo. discere parentibus tanti honore non deberi, ut in officium et Deum faciamus, disce Maria Xsto redemptori non impare posse: 3. Mariam non esse divino cultu prosequendam: Doctrina in quem honorem non debeamus exhibere Mariae. 1. sc: q̄ non in honore Xsti, e.g. q̄ eam non velimus habere pro precatrice: in Hebr: 4: . Xsus totum mundum redemit, ergo etiam matrem; maria mortua, ergo fuit precatrix. 2. non dicamus eam Xstianam sanctitate sibi a. aliis aliquid promeritam esse, et Stareta in pius, q̄ superfluitatem meritorum eius attribuit: non obligata fuit ad legem. vid: Luc: 17: . et tamen legem non semper servavit: non custodiendo Jesum Luc: 2: . hic loci impiis in officium Xsti affectando: et que unica precati regnum, juxta rigorem justitiae divinae non salvabit. 3. non dicamus eam nobis salutem acquisivisse, a. in salvandis juvasse, conringem do textus. Gen: 3: . et Job: 3: . et totum Psalterium Bonaventurae. in textu Esaiae. 63: 4. non dicamus eam esse nostram advocatam: matrem gratiae, quae gratiam pararet: et impium pro quo sibi dixisse mundum, ex matre ... et papicolae docent Xsti justitiam duorum pro diversis modum, ex matre cius autem retineret: 5. non dicamus eam invocandam eidemve alium divinum honorem tri buendum, non fidendum ulli homini, sed soli Deo. Philip: 2: . Act: 4: . Act: 15: . Xsus voluit matrem divinis se immiscere, sed hoc attentante reprehendit: (2) quem honorem debeamus exhibere Mariae. 1. glorificando Deum pro gratiam ipsi, et pro ipsam nobis exhibitam eandemque beatissimam praedicando. 2. obediendo eidem 3. eius virtutem et vitam praedicando et honorando. 4. Eius vitam et facta imi tando ad gloriam Dei patris et honorem Xsti: Monet hinc eam non superstitiose colere, sed sancte honorare, gratias agentes Deo pro opere reformationis. cave amus pro erroribus pontificialibus. Consolatio est, q̄ fidelis anima sit mater Xsti, et eius voluntatem eius patenter audiet ... talis mater: Luc: 8: . Apoc: 12: .

Evangel: Dominic: 3. Post Epiphan: Matth: 8: 1. Da Jesus vom Berg herab gieng. A. D. Sperner 21. Jan: 1672

marc: 16: . qui crediderit et baptisatus fuerit, salvus erit, qui vero non crediderit damnabitur. inde considerabimus 1. causam beatitudinis, scilicet ex parte nostra fides, non opinio, exter na confessio, non carnalis fiducia: sed lux Sp. S. in cordibus fidelium accensa, quae meritum Xsti apprehendit, divinaque aliis antepomit. pro inde totus alius homo fit, non amplius sibi vitam precatur, sed vincens mundum, licet non semper idem gradus sit: ubi vero corda non purificantur, Deus non amat, mundus non vincitur, ibi non est fides: haec fides debet esse applicata ad finem

sic nihil cooperantur opera: hoc loco fidem ante baptismum ponit, quia apostoli conci-
nabantur adultis: ex parte Dei est gratia, quae simul cum fide donat mediante baptismo,
et aliis mediis, Evangelio. Rom: 1: 16. S. coenae in baptismo v. omnia dona simul
accipimus quae Deus ab aeterno decrevit. Tit: 3: 5. Ephes: 5: 26. Beatitudo scilicet liberatio
ab omni malo, sc: ab ira divina, morte, peccatis, damnatione, et collatio omnium bonorum:
sc. quae habuimus in adamo, et adhuc plura. in uno dicto dicitur de futura beatitudine,
sc. quae habuimus in adamo, et adhuc plura. in uno dicto dicitur de futura beatitu-
dine, sc: credenter habent hic filiationem Dei, [illegible] Christi remissionem peccatorum, bona
temporalia et spiritualia, illic v. aeternam hereditatem: illic v. manifestabitur ea beati-
tudo in gloria, ubi simul cessabunt impedimenta quae hic officiunt: illic cum anima gloriosum
et. erit corpus: Et causam damnationis, sc: infidelitatem: omnes qui peccant damnant, sed
nullum peccatum damnasset, nisi accessisset infidelitas, jam v. infidelis est qui licet veritatem
sempliciter credat, tamen fide non vivit: sed peccatis indulgent: also sind mehr [illegible]
[illegible] sind ungläubige, und ihr glaube ist ein todter glaube: qui non credit, licet bapti-
zatus sit, damnabitur, sc: etiam qui credit licet non baptizetur ex privatione, salvabitur: Justi-
delis non damnabitur demum in futuro, sed jam damnatus est. Joh: 3: 36. sc: in hac vita
[illegible] mortuus gratia divina, ex merito Christi, in abominatione peccatorum, quae damnat
Lex et ira divina: et tamen interveniente poenitentia status mutari, si vero perseverat
ad finem anima evocata judicatur, tandem damnatur, executioni mandatur: In Evan-
gelio videamus verba: da er aber vom Berg herab gieng, folget ihm viel
volcks nach, und siehe ein außsätziger kam, und betete ihn an.
nota (1) Christi descensum: aber sc: postquam populus movebatur per concionem Christi excellentissi-
mam audiebant: languentibus Pharisaeis Christus veritatem docuit: qui carebant auditores in
conditionibus, quam longe sit a perfectione legali: vom Berge forte Thabor, quam ascenda-
Christus ut clarius audiatur: Christus hac concione defatigatus capernaum tendebat: et ut dicta-
erat Christo post habitam concionem miracula facere: non solum ut factis verba firmaret,
sed ut suam exemplificet suam doctrinam, sic n. monstrat actu, consolari afflictos, le-
sed et ut exemplificet suam doctrinam, sic n. monstrat actu, consolari afflictos, le-
alterre Legem Mosaicam, dum ablegat leprosum, testatur exaudiri preces: (2) sequelam po-
puli, boni et mali, varii generis et conditionis, perterriti ex concione, sequebantur eum ut plura ex
eo audiant et videant, non omnes fuerint actuales discipuli. (3) accessum leprosi. und
siehe, nota rem singularem: hic leprosus non audebat accedere ad concionem, sed discendentem ora-
hoc non accidit fortuito, sed accessit leprosus, ut mirabilior facta sit, quam mirabiliter era[t]
verbo: in oculis Dei mutatur, quia non est fortuitis habemus: ein außsätziger miseri[s]
morbo, et privatione omnis conversationis civilis, probabiliter judaeus, quia fide ex concione hauserat
haec miseria redigit ad Christum: discere non contemnere ductus Dei: kam zu Christo, betet ihn an
orientalibus quidem non erat insolitum his ceremoniis adorare hominem; hic leprosus v. tribu-
Christo cum honorem ut possit jurare si velit, ex homine non competit: Doctrina est, quod
sit effectus verbi divini recte concionati. sc: 1 securitas hominibus aliquatenus tollitur:
alii aliquatenus sequuntur: 3. meiste hie manent, nec ulterius progrediuntur, a. forte rebus
dicunt et clamant crucifige: alii tamen convertuntur vere: ita etiam hodie verbo divino
resistamus: verbum divinum concionatur, alii moventur, externa aliquatenus mutantur
sed ulterius progrediendum est, ob gehöret mehr zum christlichen leben, alß man sich
ins gemein einbildet, ob nemlich die resolution gefasset seyn, da man Christo
gantz folgen wolle. man muß sich gantz verlaugnen, sonst ist das vorige
nicht nütz, sondern verdamlich. Consolatio est pastoribus ex exemplo Christi: auditoribus, ex verbo
efficaciter fundamentum et efficiendum ad finem

Evangel: Dominic. 4. Post Epiphan: Matt: 8:23. vom Schifflein Christi. H. D. Spener

videamus utilitatem S. Coenae. sc: (1) confert remissionem peccatorum. Matt: 26:28. 28. Januar
dum accipimus corpus et sanguinem quod pro peccatis nostris traditum est: Rom: 8:32 donat nobis 1672.
cum filio suo omnia; et in vita nostra humanissime a Deo: et cuilibet communicanti haec in 211.
individuo applicatur. (2) confert vitam: nam sublato peccato, tollitur mors, Deus vita est, quae sub-
lato peccato ad nos fluit: vita non illa quae est secundum temporalem: sed spiritualem in Deo, in
qua eramus creati in Adamo, quam perdidimus in Adamo, quae resuscitatur in baptismo,
confirmatur per verbum et S. Coenam: sic haec vita per peccata debilitata et extincta fuit
reficitur per S. Coenam, haec vita confert omnia bona spiritualia. Deus dedit Domino nostro
Jesu Christo, ut vitam haberet in se ipso. Joh: 5:26. et Christus tradidit suum corpus et
sanguinem vivificum. Joh: 6. tot: ita ut Christus vivat in nobis: Gal: 2:20. Confirmatur
1. fides [illegible] per reminiscentiam passionis. Gal: 3: . 2. quia pignus nostrae redemptionis per-
cipitur. 2. amor: erga Deum: qui tantum nos amavit ut filium tradiderit, filius et me mori,
tum in me habitare velit: schmecket u. sehet wie freundlich der Herr ist: ut inci-
temur ad redamandum. sicut monica, Evolemus: et amor erga proximum, cum quibus singulis
Christus mortuus est: 1. Cor: 10:17. 3. Spes, considerando ex magnitudine donatorum bonorum
constantiam futurorum. 4. patientia, nam viam crucis sequi debemus Christum: et communicantes cum
eo sunt sequi Christum. 5. oratio nam ubi est spiritus Christi ibi vocamus Abba. Rom: 8:15. 6.
potentiam novae obedientiae, accedentibus novis viribus. Philip. 4:13. (3) beatitudinem
per [illegible] in regno gratiae et gloriae. [illegible] animam et corpus. nam est hic sigillum futurae resur-
rectionis. In Evangelio videamus dormientem Christum und wie er schlieff, nota (1) somnum
naturalem; Christus habuit infirmitates habuit absque peccato, ut posset pati: jam
naturalem; Christus hoc infirmitates [illegible] fatigatus: vid: Marc: 3: Matt: 5. 6. 7. factus
dormiebat disputando et [illegible] fatigatus. Hebr. 4:15. Philipp. 2:7. Sanctificavit nostrum somnum: qui jam est infirmitas
[illegible] sicut nos Hebr. 4:15. Philipp. 2:7. Sanctificavit nostrum somnum: qui jam est infirmitas
licet in statu innocentiae absque infirmitate [illegible]. Gen: 2:21. [illegible] somnus [illegible]
licet in statu innocentiae absque infirmitate fuisset. Gen: 2:21, [illegible] sommus [illegible]
nia peccaminosus, Christus haec [illegible], sanctissime dormiendo, jam Christus vigilat pro no-
bis dormientibus. (2) somnum judicio discipulorum intempestivum: [illegible] mortis
imminebat. Marc: 4. 38. Christus dormiebat in loco ubi regebatur navis: errabant
discipuli de auxilio Christi dubitantes, eidemque [illegible]. (3) somnum san-
ctum [illegible] causatum, nam Christus potuisset non dormire, jam non dormivit pro suo hono-
re et apostolorum utilitate. 1. ut [illegible] eo magis fiat: 2. ut inde majorem gloriam
assequatur juvando. 3. ut apostoli suam infirmitatem discant ut [illegible] in gratiae ler[?]
[illegible] semen verbi jam jam [illegible] 4. ut diligentius orent: Doctrina est, quod [illegible]
[illegible] Christus aliquando appareat ac si dormiret: quando difficilis tentatio in periculis singu-
lorum et Ecclesiae: in hoc statu orando indesinenter [illegible] statim juvat, ut
oremus, et exspectandum tempus gratiosum [illegible], adeoque haec [illegible] Christi [illegible]
cendo est: qui videtur dormire in tempestatibus: disce fidem [illegible] dependere ex suo
sensu, de verbo divino. non consolatio [illegible]. Christus non dormiat. Ps. 121: 4. Ps. 34: [illegible] tandiu
non mergitur Christi navis, quam Christus nobiscum est: Ps. 46: 3. Ephes: 3: 20. [illegible] exer-
cet Christianismus qui optime, in [illegible] et aliis, [illegible] exemplo discitur. 4. Christus sic
tempore evigilabit, donec in pace discedamus in tranquillitate aeterna
Luc: 2:

212. Evangel: Dominic. Septuages. Matt: 20: 1. vom Weinberg u. arbeitern.
4. Febr: viduar lectio e: qd (1) facere debeant: 1. Tim: 5: 4. 1. vitã solitariã agere ablato
1672. socio conjugali: et status eorum e status tristis, q. consolatione temporalis carentur et destitut:
qu v. vagabunda omnib voluptatib indulget, et majorib suspicionib subjecta e. atr ferit;
vid: Judith: 8: lect: inde honorata: (2). Spem in Deum ponere: q sublato conjuge plu-
rib. calamitatib. patent, et humano solatio saepe destituuntur: inde flicit patien-
tia Xstianismum valde commovens: e bene faciunt q glorie miniruntur q alios:
(3). in oratib persequent nocte et die, sc: cum Deo agunt, qb. enim consolatio magis ad,
empla e: concionib et aliis exercitiis pietatis indulgeant. et male faciunt q
graves negligunt, et canere nolunt: q dicta P: ad omn viduas spectant, divites et
pauperes: (4). filios et nepotes bene educant: q si educatio e sufficiant, alios aut
lium imploret: (2) abstinere debent: à voluptatib. n. q in voluptatib. vivit, viva
mortua e: e.g. q vestib. gula, societatib. indulgent e v. jejunat, honeste agit,
Xstiana e e: (3) consolationis habeant (q voluptatib. vivit, consolatione e habet:)
1. q Deus eorum pater et curator Psal. 68: 6. Ps. 146: 9. Deut: 10: 18. 2. Deus precepit
omnib. curam viduarum. Esaia: 1: 17. Jer: 7: 6. Jac: 1: 27 sc: in causa justa et aequa
3. q viduam injuriam afficit, e erit sine poena. Exod: 22: 22. Deut: 27: 19. Esaia
10: 2. Malach: 3: 5. Syr: 35: 18. 4. status eorum coram Deo sanctus et acceptus
e: 1. Cor: 7: . commodiorem habent occasionem Deo serviendi. In Evangelio con-
siderabimus verba: abermahl umb die 6. und 9. Stunde gieng Er auß, und
that gleich also: umb die 11. Stunde aber gieng er auß, und fand andere müssig stehen, und sprach
zu ihnen: was stehet ihr hier, den gantzen Tag müssig?
nota. (1) Patris familias diligentia. er gieng auß: sc: q quotidie aliqb. horis re-
lSq domum, deum egreditur: hunc imitare n. etiam cura temporalium patrib. et matri-
bq, ut et cura pauperum omnib imposita e, et ratio aliquando reddenda: q sua negligit,
Dei opus negligit: Idem e in magistratib, ratione subditorum: Deus adhuc semper
mittit et ad mittendos egreditur: umb die 6. 9. 4. u. stund. etc. q horas sub
illis 1 aetates mundi, alii aetates hominis, simpliciter e dicere, Deum vocatos q,
rogativam, sc: alium prius vocari, alium majorib. donis instrui, alium majora opera
perficere, alium diutius laborare, hi et similes primi dicuntur, q minus decorati,
q. ultimi dicuntur. Vocatio hic illa e ad Xstianismum, n. eo respectu sumus vinea
et vitium palmites: sed vocatur alia in certa officia, Ecclesiastica, Politica, oeconomi-
ca: vocamur h. etiam ad sacerdotium spirituale omnes: (2) Patris familias seve-
ritas, q otiosos reprehendit: omnis labor magis, qum otium eligendus e: etiam q
vocati ad aliquod officium Xstianismi venire e volunt, otiosi sunt: q dona sua e exer-
cent, occasionem e acceptant. p. otiosi sunt: Doctrina e: an hoc possit vivere in prof-
essione certi ordinis Xstianismi, absq ira divina, et nomine otiosi: Ex statu quo e
omnib. e variis publicis, laborare hi omnes debent in vinea Xsti: q v. vocati laborare
nolunt, otiosi sunt: Exod. 4: . dona data sunt singulis in utilitatem universorum. otiosi
etiam sunt, q taedio oneris, relicta functione publica vitam privatam repetunt. 2. In
statu h. Xstiano, omni utili, sistere debet omnis homo: 2. Tess: 3: 8. q nihil agit, a-
utilia e agit, otiosus e: q reditibus suis vivunt cautissime sibi caveant de suo
Xstianismo. 3. ad sacerdotium spirituale omnes vocati sumus: ubi omnibus sedulo labo-
randum

randi: quod hoc non faciat, alioquin Christiani omnes in sacerdotum: vid: Syr: 17: 12: quod
hoc officium est, alioqui est: monitus sum diligenter laborare in functione publica ac privata.
Si hoc facimus, conscientia tranquilla est, licet mundus odium prosequitur. quod Christus beneficia pati,
beatus est: consolatio est, quod videamus Deum indefinenter mittere laboratores: Illic
erimus perfecti in gloria. Amen.

Evangel: Dominic: Sexages: Luc: 8: . Kom Heiliger Geist Herre Gott.   H. D. Spener.
xii: Febr. 1672.

Rom: 3: .Rom: 7: . Ex lege venit agnitio peccati, etiam originalis: jam quaerit quid sit pec-
catum? adeoque (1) quid sit peccatum? Resp. est omne id quod pugnat cum voluntate divina, sive fiat
committendo sive omittendo, opere vel corde. p. etiam bona agendo mala intentione faciendo. e.g.
absque devotione orando: Peccatum pugnat contra Deum: 1. Joh: 3: . mediate vel immediate.
e.g. quando praecepta magistratus transgrediendo. (2) unde veniat peccatum. 1. non a Deo qui
fecit omnia bona. Gen: 1: Ps. 5: . 2. sed diabolus: Gen: 3: . Sap: 2: . qui primos pa-
rentes seduxit, nec adhuc hodie tentat et seducit externe et interne. quod ipse non persistit
in bono. Joh: 8: . 3. et liberum hominis arbitrium in primis parentibus. in nobis vero conversa
in malitia. Jacob. 1: . (3) quadruplex peccatum: 1. originale, quod habemus a parentibus. Ps. 51.
quod homines per Christum, etiam infantibus non natis Christianorum. quod caro et caro in aeternum homine
generant a parentibus. nec Maria exempla homini fuit. Rom: 5: . hoc peccatum remittitur
quidem in baptismo, manet tamen in homine ad mortem usque. Rom: 7: . et impellit ad mala:
hoc peccatum reddit hominem indignum ad omne bonum: 2. Cor: 3: . Intellectus de divinis stul-
te judicat. 2. omne malum desiderat Gen: 6: . Rom: 8: . in summa est omnimoda oppositio ima-
ginis divinae. 2. actuale est fructus originalis. 1. infirmitatis, non regnans, quando rege-
neratus ignorans vel incogitantia labitur, monitus vero resipiscit dolet, occasione vitat: Rom:
7: . Gal: 5: . hoc etiam dicuntur venialia, non quod sua natura non sit damnabile, sed quia fide
non expellit, adeoque gratia divina remittitur: 2. malitiae, quando homo id quod peccatum scit,
voluntarie patrat, monitus non resipiscit, ita peccat tamen non regenitus, ac si Christianus ita pec-
cat, expellit Sp. Sanctum. dicitur etiam peccatum mortale. vid: Rom: 5. 6. 7. gravissimum omnium
peccatorum omnium gravissimum in Sp. S. Matth: 12: Hebr: 6: . differentia inter peccatum
originale et actuale etc. exprimuntur per verba. Sünde haben. 1. Joh: 1. 4. Sünde thun:
Joh: 8: . 1. Joh: 3. illud originale hoc actuale spectat: In Evangelio videamus
verba: und etliches fiel mitten unter die dornen, und die dornen giengen
mit auff, und ersticktens. Nota: (1) seminis fatum secundum 1 ceciderit in
terram inter spinas reliquam. sc: Christum idem alibi bene cadit, alibi frustratur, et differentia
non est in semine nec in seminatore, sed in terra: semen adhuc radiculas agit, gra-
men et cauliculas agit inter has spinas: (2) seminis fatum adversum: Spinae potiores suf-
focabant semen: spinae fructus maledictionis, non crescebant ex semine sparso agricolae.
Spinae sunt curae temporales, divitiae, luxuria, uno verbo, amor mundi. 1. Joh: 2:
omnibus natis spinis similes, eiusdem originis, eiusdem facilis germinationis, ut crescant
sponte, non implantatae. Hae spinae gerescentes, in terra fixae emergente, a. vix
enixum gramen seminis suffocant: ita si verbo divino non obtemperamus, voluptas
mundi omne bonum extirpat, aliquando Christus arefiat, aliquando viridi data tamen sterile relinquit.
Doctrina est, quantum sit periculum in amore mundi? Resp. suffocatur verbum, perit beati-
tudinis spes omnis: verbum divinum non potest germinare in corde distracto et non tranquillo:
curae temporales turbant corda. non vovet malitia: Eja observemus hoc periculum.
sparsum est verbum, spargitur quotidie, vide ne eius effectum suffoces: non sufficit per bonum divinum
incipe herbam expellere: hoc sistor die dornen 4. weiss können nicht neben ein ander
gleich stehen neben einander auf wachsen, der teufel verführet damit viel tausend.

so lang, wan dan der glaube, solang ist unser christenthumb ohne frucht; i
erfüllet nun die dornen solche wol das Evangelium? o grosser schad! quam angusta
est spina curarum temporalium, quam facile perdimus temporalia, morte certo relin-
quenda, spinae jacimus in ignem aeternum: qui voluptatibus vivunt, male mercantur
qui hoc pretio vendunt beatitudinem; et voluptatibus miserè torquentur: nobis saliso
domus kann das wort gottes in uns spinnen still bringen lass dieser
sich, das solcher wachse darvon. qui vero animum spinarum agnoscit, fugiat spi-
nas, observando eorum damnum quod seipso caedit, et de voluptatibus aeternum gau-
dium, ora, et observa vitam tuam: unam horam neglectam plus crescat spina, quam
multo tempore supprimebatur. Econtra verbo divino vivamus, orando, legen-
do, verbo attendendo. Consolatio, quod eradicabitur spinas Deus in vel, suum verbum
efficietur in sua gloria sua virtute divina, donec fructus aeterna horrea di-
gnos ex colligendos ferat.

H.D. Sprenr. Evangel: Dominic: Esto mihi Luc: 18:31. vom Leyden Christi. p.
Symbolum Apostolicum primae Ecclesiae traditum summatim exhibet nostra bona. jam agendum
de notitia Dei. (1) notitia Dei est I. naturalis, quae homo innata sit esse ens entium, quod testatur conscientia,
entia, naturalis coelorum et terrae creaturarum ordo et vicissitudo: vid: Rom: 1. et 2. haec no-
titia non sufficit ad salutem: II. revelata immediate Prophetis et Apostolis facta, atque eorum mi-
nisterio nobis relicta. haec adhuc imperfecta est in nobis, hanc notitiam hauriamus ex scriptura
ita tamen ut accedat divina gratia illuminatrix: (2) quis sit Deus? Rx. Deus est ens ita ex-
celsum, ut describi non possit, 1. Cor: 13:10. aliquater tamen potest delineari per suas proprietates.
Rx sit 1. Spiritus, non corpus, quod in sensus cadat. Joh: 4:24. membra quae Scriptura ei attribuit
repraesentant eam potentiam, quam homo solet iisdem membris expedire: Invisibilis. Joh: 1:18.
1. Tim: 6:16 2. aeternus, absque principio, fine, tempore. Ps. 90:1. Ps 102: 13. 3.
omnipotens. Luc 3. 8. Ps. 115. plura potest facere, quam nos comprehendere.
Ephes: 3: . 4. omniscius. Hebr: 4: . Ps. 139: . 5. omnipraesens. Jerem: 23: . Ps. 139.
6. verax, immutabilis. Hebr: 6: . Ps. 33: . 7. justus promovens bona p. Ps. 5. Ps. 145
8. bonus, benignus et misericors, omnibus. Ps. 103: . (3) an plures Dii? Rx unus est Deus;
6: . trinus personis: 1. Joh: 5: . et in nomen Patris, Filii, et Spiritus Sancti, baptisamur, quae,
quem enter credimus, adeoque divinam naturam et honorem tribuimus. In Evangelio videamus
verba: und er wird verspottet, und geschmähet, und verspeyet werden.
nota (1) quis passus sit: scilicet Christus, filius hominis: tota persona: act: 20: . Princeps vitae, splendor
gloriae. Hebr: 1: . Joh: 8: . honorandus. Malach: . Ps. 19: . et ex magnitudine perso-
nae injuria gravitas crescit: (2) inferentes: Judas 30. nummis Dominum vendidit, signo amoris
eum prodit, eum capiunt servi orare tanquam latronem, traducunt ab uno ad alium, accusant, damnant, mili-
tes Judaeorum et gentilium varie Dominum injuriant. p. p. totus populus eum blasphemabat, imo unus
ex crucifixis cum eo: a Diabolo etiam inferebantur injuriae vid. Matth: 4: , nullo impudentior
pecul dubio fuit diabolus in graviori passione Christi. Simul Jesus non fuit absque pudore coram
Deo, quippe qui factus est peccatum pro nobis: (3) qualis fuerit haec passio. verspottet, ore et minis.
geschmähet: injuriis realibus. accusatus falso: falsis testibus oneratus, malitiam et injuriam
condemnatus, pejor Barrabâ aestimatus, fustigatus, crucifixus, etiam post mortem pro praevaricatore
et seductore traductus, bespeyet werden, quod maxima est injuria. Num: 12
Hiob: 30: .

Doctrina est, cur Christus haec passus sit? Resp. (1) ut adimpleat scripturam. Ps. 22. Ps. 69.
Esaiae. 50: . 53: . (2) ut auferret nostrarum poenarum: volebamus esse Deo similes, et ad
huc peccantes contemnimus Deum quod peccata tribuit, à Diabolo imputata: eamque ignominiam
aeternam afficiendi: hanc tulit Christus. (3) ut satisfaceret pro peccatis nostris imprimis superbia
et impatientia. (4) ut sit exemplum patientiae: Monitum sumus ut agnoscamus gravi
tatem peccati, quod Dei filius talia passus est: Der Hochmuth scheinet ein geringes Laster
zu seyn, aber es macht Christo grosse Schmertzen. Höret ihr weiber u. Jungfern, die ihr
mit eurem stinckenden Maden Sack nicht genug prangen könnet. 2. desistamus deum ulterius
contemnere, injuriare: Hebr: 6: . warum du dich hoffart fortführest, in allen welt,
fornemigkeit, so hastu kein theil an Christo, wenn nicht inniglich wandelst. Ephes: 4: . injuriam
afficit Christus inordinate ambulando, bacchinalia celebrando, pios contemnendo. (3) patiamur
cum Christo. Hebr: 11: . 1. Petr: 2: . Luc: 24: . Consolatio est, quod misera passio Christi sit
noster honor. Esaiae 53: .

Evangel. Dominic: Invocavit: Jesus wird vom Teufel versucht. Matt. 4. — *H. D. Re. nov. 25. Febr: 1672*

Triplex malum est, peccatum, periculum, et poena: in petitione VI. petit quod periculum peccatorum,
ubi quaeritur. (1) quotuplex sit tentatio. scilicet 1. ad bonum, quae venit à Deo (non ad malum Deus non tentat.
Jac: 1: .) quando exercet fidem, obedientiam. e. g. Abrahamo mandat mactare filium. sic
beneficia divina sunt tentationes nostrae gratitudinis, afflictiones patientiam exercent, fidem
certificant. sic. Deus jam scit quid in nobis sit, d. nobis dat cognitionem nostri: 2. ad malum
tentat 1. diabolus, suadendo, occasionem exhibendo mediate et immediate. 2. mundus,
mali, et. aliquando boni peccantes et malum exemplum dantes: 3. caro nostra Jac: 1:
hae omnes tentationes malae nos abducunt à Deo: 1. Joh: 2: . (2) quid quum oremus. Resp. non oramus
pro omnibus tentationibus malis, sed quod malam tentationem, non ita ut omnino
quod bonam tentationem, n. haec promovet nostra beatitudo, d. quod malam tentationem, non ita ut omnino
pugnandum sit, n. hic militia agimus 2. Tim: 4: . Sed petimus ne obruamur tentationibus,
a. magnas tentationes imo etiam minimas ferre et superare possumus, n. ne minimum quidem
ex nobis ipsis possumus. (3) quid oremus. 1. ut Deus nos custodiat et conservet. 2. si,
si permiserit nos tentari, ut nobis assistat Spiritu suo Sancto. quod Satana, mundi et car
nis tentationes, ut angusta gratia suggerat. 3. ut tandem vincamus gratia divina. per promissum.
1. Cor: 10: . Et si tentatio superata cautius agendum. (4) quando nos habere dicamus in
tentationibus, non ipsimet nos injiciamus in pericula peccatorum, fugiamus occasionem, oremus
arma spiritualia assumamus. Ephes: 6: . In Evangelio videamus verba: der Mensch
lebet nicht allein vom Brod, sondern von einem jeglichen wort, das aus dem
Munde Gottes gehet. Deut: 8: Nota. (1) negatam panis necessitatem: Christus hic
non loquitur de se tantum, d. in genere de homine. homo non factus est. paradisus jam omnibus: Ps. 115.
non loquitur de se tantum, d. in genere de homine. homo non factus est. paradisus jam omnibus
et homo maxime curae est DEO. Job. 10: . Aves animalia providet Deus, multo magis
filius Dei: hominis vita non modo conservatur ex virtute panis: homini aliquis victus necessarius est:
potest quidem Deus hominem absque victu, sicut angeli et beati: hic panis stat de ge
nere victus, cibi et potus: eo tamen solo non vivimus sed: 1. vis nutriendi non est ex pane, d.
ex benedictione divina, 2. etiam deficiente pane Deus per alias creaturas potentiam
nutriendi, l. etiam citra omnem cibum servare homines: Sed et omni verbo Dei: Deus unum
quemque servare potest: verbum suum, n. sapientissimus et benignissimus vult, quia potentia

sua exegit: Ex ore Dei egreditur, ac per verbum, quod scripsit Deus: Pater hic intelligit ci-
bum animae spiritualem: verum quid [illegible] sua sunt cibi descriptionis, hic v. agit de cibo
corporis: adeoque Christus hic monstrat Deum posse per alia media atque saturare corpora ratione
[illegible] pane, quod sit, l. nova creatione, vel mirifica exhibitione, e.g. manna, aquam in
fonis: Eliae 1. Reg: 17: . panis multiplicatione. 1. Reg: 17: . ejusmodi multiplicans be-
nedictio adhuc hodie saepe contingit: vel Deus servat absque omni naturali nutrimento, quod
factum in Mose, Christo, fit quoque in aegrotis: Doctrina de Deo fidendum est, sive media
videamus sive non: Nam ad hoc obligamur praecepto, ut ipsi super omnia fidamus. Nam media non
habent vim satiandi ex se, sed ex gratia Dei, Deus agit per hoc media, quod [illegible]
hoc media idem facere. 3. gloria Dei requirit, ut ipsi fidamus non per media, d. [illegible]
[illegible] quia Deus infirmitatem nostram scit, ideo dat multa exempla
suae benignitatis hac in parte: quando quotidie sibi benedictio contingit [illegible] opiniones
n. improvisa largitur divinae testimonia per divinae beneficentiae: Monita
sumus. (1) ne simus securi, Deum tentantes, negligentia, prodigalitate: Deus quidem te
est et vult servare, sed in ordine ejus praescripto: hoc observate negligentes dissi-
pulones, [illegible] amantes, medicamenta contemnentes: (2.) ne cum mediis idololatriam
faciamus, mediis fidendo, quod [illegible] e.g. prima cura aegri est, medicinam pa-
rare, citra [illegible] Dei: 2. Reg: 16: . [illegible] ante mensa [illegible]
de benedicente gratia Dei cogitat, in cibis quod [illegible] benedictio divina. (3.) Dubitantes
[illegible] de benignitate divina. Deus nobis cibum paravit, destinavit, licet non [illegible] sciamus,
ubi Deus illum servet: quae hic negative tradita per eos opposita faciamus: Consolatio
[illegible] Deus ad media non sit astrictus, d. quod etiam citra media ordinaria juvare possit,
[illegible] promisit Deus verax. Ps. 34. Ps. 37. Ps 55: . Matth: 6: . quod fide habes,
licet victum non habeas, satis habes: 3. licet fame pereundum sit, quod de Dan: 3: . n. Deus
non negligit suos, d. spiritualem retribuit, quod corpori sanctissime negavit, et [illegible]
cit ad vitam ubi nihil deerit:

[illegible] D. Spener. Evangelii dominic: Reminisc: Matth: 15. Vom Cananäischen Weib.

3. Martij 1672.

Tit: 3: . Deus nos salvos fecit per lavacrum p. nota (1) unde sit hoc efficacia baptismi:
so: Willi nos salvos facit, baptismus medium est: in ejus nomine baptizamur; quamvis per [illegible]
co ex nomine principalis facit: et quidem tota Trinitas, hic tamen Sp. S. se potissimum manifestat:
(2.) per meritum sit hoc gratia: non nostra opera a. dignitas: n. nos nihil [illegible] consequamur:
Christus sua obedientia legem adimplens, et passione justitiae divinae satisfaciens, nobis donat:
Rom: 6: 3. Gal: 3: 27. (3) quomodo hoc gratia ad nos veniat: medium est baptismus, et quidem aquae
non solius aquae, d. qui virtute Sp. S. baptizatus regeneratur, sic baptismus ignis Sp. S. [illegible]
distinctus a baptismo aquae, hoc tamen separari non potest: n. in baptismo [illegible] Christi
administrato, cum aqua [illegible] Spir: Sancti d. lavacrum et Jos: 3: 5. ex aqua et Spiritu regenera-
1. Petr: 3: 21. Ex nostra parte, quod gratiam accipimus est fides, et si adultus sine fide [illegible]
dente baptizatur, seipsum privat bonis baptismi, si tamen postea credens fit, foedus ex
parte Dei firmum nec ille de novo baptizandus est: (4) quid gessit sibi? beatitudo
[illegible] meritum Christi. 3. habitatio Sp. Sancti. 4. vita aeterna hoc tot
[illegible] et aeternum [illegible] filiatio Dei [illegible] Und er antwortete ihr
[illegible]. In Evangelio videamus verba: [illegible] Deus hoc: quod potuisset juvare. 1. Joh:
[illegible] nota: (a) tentantem, [illegible]

47

qui semper benevolus erat. Act: 10: . et libenter implorabat: Esaiæ 65: Matth: 11. omnibus populis datus. Luc: 2: . Joh: 4: . qui jam decrevat auxilium praestare filiæ orantis: adeoque quanto [illegible] habuit alterius auxilium. (2) tentatam foeminam infernam quod ferebat tentationem graviorem quam tolerare poterat. 2. Cor: . moestam et solatio egentem, gentilem, quæ agnoverat Christum Deum verum, sed occasione discendi ad Ecclesiam Judaicam; quæ oravit ad Christum devote, in fide, constanter, ex illius persona erat singularis indignitas, quæ erat in ordine divino. (3) tentationem. Unde licet ita fideliter oraverit, benignissimus Deus tamen tacet, non obstante quod forte scan[dalum] dati ex hac negatione auxilii omni pollicitus est in foeminam, et comitantibus, qui ne quidem boni verbo eam removit tacuit tamen Christus: nec Judæi graventur quod Christus nullam rationem differen[tiæ] [illegible] faciat inter Judæos et gentes. et ut manifestetur foeminæ fides, constantia [illegible] ut ex[emplum] aliis [illegible] exemplum constantis oratoris: antwortete ihr kein wort. ne verbum quidem dignabatur: hæc erat gravis tentatio: Doctrina est, quod hodie sæpe ora[n]tibus non respondeat Christus: Deus respondere solet: in ordinarie. 1. Reg: 3: . Exod. 3: 6: . Gen: 21: . Dan: 9: . et comm. in sacra scriptura; sic: Ps. 91: . Esaiæ 31: . Esaiæ 65: tal. Esaiæ 49: . Joh: 16: . quæ hæc fiducialiter apprehendit, responsum Dei accepit: per obsignationem Sp. S. in cordibus fidelium, obsignantis quæ missio divinæ in Scriptura S. exhibitæ. Rom: 8: . 1. Cor: 2: . vide Luth. ad Ps. 143. tom: Alt: 3: et ad Ps. 51: quod efficaciter, constando et quod petimus. Luth. tom: 1. Altenb. pag. 175: quando dicimus Deum tacere hoc fit ad posteriores duos modos: Vel quod dicta scriptura cordi non velint inhærere, vel loco solatii dubia excitamur: hæc maxima tentatio est, et anxietas quasi infernalis. Ps. 28: vel quod Deus auxilium [illegible] non ferat. monitio simus: ne impediamus ipsi auditio[ne]m, quod fit non recte orando, in ordine divino, quoniam non est. Deum non audiamus vocantem: Prov: 1: . Esaiæ 65: . Jerem: 5. Si recte oravimus, pati[enter] expectemus divinam gratiam, cujus auxilium non meremur, constanter oremus more hujus foeminæ, nostram tamen voluntatem semper divinæ submittentes. hoc intendit Deus, quod se non patitur cogi. Consolatio est: licet non respondeat Christus statim ita ut audiamus, decrevit tamen auxilium. Job: 10: . et Deus tamen nos servat et custodit, licet ejus auxilium non sentiamus. quia fides, patientia, spes exer[ce]ntur, stabiliuntur, & [illegible] emendatur. Illic erit plena responsio omnibus quibus respondemus, imo longe sublimior:

---

ad Coenam dominicam digne accedendum. (1) præparati externe. in jejunio, non quidem ne[ces]se est omnino jejunum accedere ad coenam dominicam, qui tamen omnino jejuni ad coenam accedere sine incommodo possunt, illud rectius faciunt: devotio juvat gaudentium [illegible] jejunium: die biblische Schrift [illegible], ita, ut ex externis appareat gratitudo et devotio interna, de quibus tamen expressum [illegible] non [illegible]: qui hanc externam disciplinam peccant, quæ semiebrii a. in vestibus a. gestibus externis luxuriosis accedunt: Peccator mor[ta]lis gratiam quærere vult apud eum qui in miseria totam vitam egit: Ihr werdet Christo zu [illegible] [illegible] [illegible]: [illegible] [illegible] [illegible] darauf nicht [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] in [illegible] [illegible] [illegible], und [illegible] die [illegible] [illegible] und [illegible]:

vester lacerae miseror & arceant ab sac. coena: 2 Digna et pia praeparatio est:
1. Cor: 10: 11: 1 et: 2. Cor: 13: · scrutandum an et quomodo simus in fide, sc: examina
de (1) de contritione, accessurus ad S. Coenam examina vitam tuam ad Decalogum: quae Deus
tibi praecepit, quae tu contra feceris: in statu tuo et peculiari erga Deum, proximum aequales, inferiores,
riores: nec sibi blandiatur, Deus omnia videt quae nec nos videre possumus: Ps: 19: , tota
vita cujus peccata sunt, et ex quo ex ac possimus peccator lapsus sit, gratia divina est: hic nihil
nihil inveniet quam iram divinam: cogitet quam graviter hoc peccata Christum afflixerint:
timeat. 2. Cor: 7: · hoc facto, confitere Deo peccata tua generalia et specialia: hic quisque sit
confitere Ministro Ecclesiae: alioquin nichts dir auss verständig gebrauchte Beichtordnung auss:
(2.) de fide, quae tum est literae notitiam rerum divinarum, d. est ut confidas Christum pro tuis
peccatis mortuum, Te Spiritus Sancti gratia in filium Dei receptum, legis restitutum in foedus
gratiae factum in baptismo. et certus es eum hoc tibi exhibere omnia bona spiritualia.
(3) ne securitas tibi imponat, scrutare an amor proximi; an iram posse quicumque sta,
beas, omnes amandi ex toto corde, nemo offendendus, nemo scandalisandus.
(4) tota vita subsequens sit emendatio vitae: fit propositum de abdicando mundo, diabolo,
bolo, omnibusque peccatis: qui vero unicum peccatum reservat perficiendum, indigne accedit: hoc
foedus facimus cum Deo, ut ejus gratia quotidie perfectiores fiamus, non meritorie, d. ex
gratia: hae quatuor partes requiruntur in dignis communicantibus, diese sind die dispositiones gratiam
largitur benignitas divina: In Evangelio videamus verba: und er trieb einen
Teufel auss der war stumm: Nota. (1) Tempus. und postquam Christus facta praecatione do-
cuit discipulos orare, et se iterum ad populum recepit: disce vitam solitariam et cum populo agere
sibi conjungi, et maxime occupatos habere tempus ad orandum et in secessum meditandum:
David et alii satis occupati, saepius secedebant ad spiritualia: omnia de novo pasta,
novas vires acquirit, et sequitur largior benedictio: qui toti volunt esse speculativi Christi
exemplum non sequuntur: diser ort. diabolo restius resistitur non post, quam factam oratione:
et Sanctificatio sabbati dignissima est in destructionem regni Sathanae: major be-
nedictio a. maledictio colligitur ex quam sanctificatione a. profanatione Sabbati. (2)
causam efficientem. Christum. contritorem capitis serpentis: Gen: 3: · qui apparuit, ut dissolvat
opera diaboli. 1. Joh: · vid. coloss: 2: · potissimum quidem morte suâ vincit Satanam,
qui diabolum stravit vivens fecit quod diabolum, eum repellendo, vincendo: non Maria a.
Michael non potissimus victor Satanae, sed Christus, michael increatus: ad hunc fugia-
mus tentati à Satana: ex nostra parte stat JESUS: ✠ ejus nomen fugit Satanas,
non syllabam a. superstitiose sono expressum, sed fidelem ejus invocationem (3.) obje-
ctum, einen Teufel der stumm war, Spiritus malus, et mala inferens homini, quale
Deus permisit, qui furiosus fierat et crudelior post adventum Christi: hoc non habitaculum
Dei, angelus bonus & tentat habitare in homine, d. illi assistunt, relinquuntur habi-
tationem Dei: in primis vero spiritus possidet homines corporaliter, et spiritualiter, qui merentur
peccata quae conscientiam contaminata, et condemnata admonitione, peccata habitum et execra-
tione advocant Diabolum. possidet autem diabolus homines spiritualiter, corde agendo
de peccato in peccatum, et plures sic ita possessi, quam vulgo creditur, die das gesetz
frevlich brechen, hoffartig sind lassen wollen, die sind geistlich besessen: hoc in habitatio
diaboli violenta est, mallet adesse Spiritus sanctus: (4) der war stumm. daub.

diabolus solet occupare sensus quibus tantum cognitionem divinam: multis fit
latius nuper, forte [illegible] et coecus: Diabolus [illegible] multis qua fecit [illegible]
eius linguam cohibendo. disce Satanam facile per membra corrumpere, quod
dantur in arma iniustitiae: age gratias Deo, quod tua membra sint ad sui libera
ad servitium Dei. (4.) actus: eiiciebatur daemon violenter, qui cedit sponte, sicut
ad exorcismum cedit haereticorum a infidelium, ad stabiliendum illorum regnum: Christus v.
et violenter eiiciebat, volente Christi doctrina confirmabat miracula, et miracula
~~[illegible]~~ doctrinam: Doctrina [illegible] mutos diabolos, quod impediunt loqui quod loquendum,
deum, in communi vita erga Deum, a quo glorificando in [illegible] et adversis: erga proximum
eum quo corrigendo, consolando p. in statibus superioribus et inferioribus. quo loquendo
publicum et privatum quod decent: vid: Ps. 58: . Erschrecken wir ad nomen diaboli
multo magis erschrecken wir ad servitia diaboli: Consolatio [illegible] quod diabolo
[illegible] lingua sua, sed Deus, qui Deus fortior sit, quam diabolus, quod [illegible] ora mutorum
Matth: 11: . tandem in gloria quo admittescat lingua nostra.

Evangelium Domin: Laetare. Joh: 6: . Jesus speiset 5000. Mann. D. Spener 17. Martij 1672.

omnium Christianorum officium est: liebe Gott, nächst aber dich selbst. p. hoc officium
Rom: 13: 8. 1 Tim: 2: 1. (1.) Amare Christianum sicut seipsum, sic obligat omnes, inferiores
erga superiores, et erga illos, omnes erga omnes; potissimum obligati quod Christiani verbo
divino et exemplo Christi; Amandi omnes Luc: 10: 30. p. quod auxilio nostro indigent a.
indigent: noti et ignoti, benefactores et osores: diu quando hoc fit, amandus
est, licet malus sit, quod deus p. mali sunt et infideles, quo eorum vita fit amanda.
Ps. 119. Ps. 132: . potius sunt adstricti superiorum fidelioribus, sanguine junctioribus.
Amare debemus: sc: bene aestimando, bene volendo, juvando. amor quo est
infructiferus: et ita Christianum amemus sicut nos ipsos: quo superior omnia nec super nos ipsos:
(2.) 1. Tim: 2: 1 . orate pro omnibus, hoc praeceptum obligat omnes, Christiani sunt soli vere
orant: omnes sunt Christiani orent pro omnibus: pro piorum conservatione, malorum conversione, hostium
reductione; exemplo Christi et Stephani, quo a. orando pro mortuis: orando gratias
agendo, orando, petendo, pro nobis et omnibus: potissimum quod praecer aliis in plo,
rant, aegrotis, communicantibus, baptizandis, p. et quod de proximo spiritualibus
et temporalibus: Haec praecer oratur ex amore erga Deum, ut eius gloria p.
pagetur, et ex amore erga Christianum, devote, et constanter: (3.) discelectionem,
quorum sua in suo statu, e.g. magistratus, patris, mariti. p. juventus discat officia,
omnium statuum, quod quo semper in eodem statu manet: hoc discant, verbis et fa
cere: et bene erit omnibus, [illegible] et Ecclesiae. Ex Evangelio videamus
verba: Das sagte er aber ihn zu versuchen, denn er wuste wohl was er
thun wolte, nota. (1) quod causa quo fuerit [illegible] quaestionis: Ro. quo ignorantia Christi: d. gl.
se fuerit [illegible] Christi ab aeterno, et Christus omnia perfectissima perfectissime [illegible]:
quo bene faciunt, quod alios quaerit, eorum sunt quaestionum quo admissurum, sic per precari quod honore
parentum et pastorum (2.) quare quaesierit Christus? sc: ut eum tentaret, sicut praeceptor
discipulum: probative quo deceptive, Deus quo est ad malum tentare. Jac: 1: .

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

 Ast[illegible] bene norat qui erant in Philippo [illegible] Philippo [illegible] [illegible] ut inno-
tescat discipulis eorum infirmitas, sicut die in formandum in schola Christi: [illegible] ut
in [illegible] majestas sua appareat [illegible] [illegible] appareat [illegible]:
Doctrina [illegible]: quomodo Deus tentare soleat suos? [illegible] Deus [illegible] tentat [illegible] se ipsum.
[illegible] nos [illegible] Deus tentat [illegible] Exod: 15: 20. Gen: 22:
Deus nos [illegible] ad [illegible] ut agnoscamus nostram infirmitatem. [illegible] occasione
[illegible], Deo gratias agendi Deut: 8: . Exod: 16: [illegible] angustias, an
[illegible] [illegible] adversitatibus Deut: 8: . Job: 1: et 2. 7: [illegible]. apoc: 2:
1. Petr: 4: [illegible] permittendo diabolo [illegible] ut nos tentent ad malum, dia-
bolus ad malum tentans retinet à Deo, quod nos [illegible] malas diaboli ten-
tationes [illegible] nos tentat ad bonum, [illegible] exerceamur in operibus fidei.
[illegible] quomodo Deus in adversitatibus spiritualibus et temporalibus auxilium occultat: sic
[illegible] cananaea: sic tentat bella, caritate annonae. [illegible] Monitis firmis [illegible]
ut discamus sapientiam et benevolentiam [illegible] [illegible] nostram [illegible]
venti. [illegible] nos [illegible] occasionem [illegible] beneficiendi,
gratias agendi, crucem ferre discamus; resistere diabolo, Deus malas tenta-
tiones diaboli ad gloriam suam dirigit: et externis nos [illegible] Dei auxilio
[illegible] et [illegible] Quid [illegible] tentatione [illegible] cor [illegible] an [illegible]
[illegible] et [illegible] [illegible] nos [illegible] 2. Cor: 13: . an corda
in [illegible]: [illegible]
[illegible] firma in fide [illegible] an ejus gratia [illegible] major sit [illegible] bonis [illegible]
poralibus an firmus sit fide, [illegible] in adversitatibus, [illegible] in nova obe-
dientia nostra: fideliter agat gratias, infirmus progrediatur ulterius. 4. ora-
[illegible] [illegible] indesinenter: ne deficiamus in tentatione, [illegible] ut augeatur fides, [illegible]
[illegible] [illegible] Deo ad [illegible]. Consolatio [illegible] Deus [illegible],
discimus neglectis [illegible] Deo ad [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] discimus [illegible]
[illegible] fidelitatem, quod [illegible] docet, [illegible] et exam[illegible] [illegible] discimus [illegible]
practice, et nostram infirmitatem: si Deo bene respondimus tentanti, cat[illegible],
car [illegible] ad ulteriorem progressum; si deprehendimus [illegible] infirmi, majorem
[illegible] nostro exemplo vel infirmi,
adhibeamus diligentiam. [illegible] 1. Cor: 10: . Deus multo [illegible]
tate. 4. mala tentatio [illegible] [illegible] examinat [illegible] ut [illegible] debuissemus
supra vires nos examinat: examinat [illegible] 5. [illegible] major pugna eo gloria,
[illegible], [illegible] ut eo ipso discamus: [illegible]
[illegible] palma. Fiat voluntas tua. Amen.

Pr. D. [illegible]. Evangel: dominic: Judica. Joh: 8: 46. Die [illegible]
ja loco Catechismi [illegible] de passione dominica. Esaia 53: . ubi nota: (1) [illegible]
[illegible] Deus, justus [illegible] justificat. [illegible] Matth: 12: . Deus, justus [illegible] justificat.
[illegible], servus Dei, messias: Esaia 42: . [illegible] sicut virga. [illegible] Esaia 11: . [illegible]
Jerem: 23: . et [illegible], [illegible] crescit sicut virga. [illegible] Esaia 11: . [illegible] passus [illegible]
humanam naturam, Deus act: 28: . necesse erat [illegible], ut pati posset, et [illegible] Deus,
ut [illegible] posset. (2.) quid passus: [illegible] sibi imputare omnia peccata totius mundi;
ac si

ac si omnia ipse fecisset: 2 Cor: 5: . Jos. 1: . 2. tolerando poenas pec-
cati, injurias verbales reales, injustam accusationem, damnationem, cum praeferebatur
Barrabas: occidebatur morte infami: er hatte keine gestalt etc. 3 tolerando do-
lores nostros, verbera, spinas, crucifixionem. er trug unsere kranckheit etc. imo
iram Dei ferre debebat post tristia fuit Christum, quod in tot millibus horis passio Christi non
faciet fructum. der von gott gemartert würde. 4. ferendo mortem. Rom: 8: .
er würde auß dem land der lebendig außgerottet. (3.) quomodo quaeritur: d'anda hae
passio. 1. quod sit imposita a Deo. der straff auff ihm, hic non satis [illegible] respicere Judaeos,
Pharisaeos etc. Sed Deus hanc passionem decrevit: non quod Deus impulit ad malum, d.
ipsorum malitia siquidem ad hoc usus, ut humanum genus redimat: adeoque Christus
semper respexit patrem, cui obediens factus Philipp. 2: . 2. tanquam passionem meritam
non quidem ex parte nostra, d. ex parte sua, denn er war kein [illegible] in seinem
munde erfunden, sondern war gerecht, quod nulli peccatori competit. Ps. 143: . hanc
innocentiam hic non capiebat mundus, d. putabat Christum [illegible] 3. passionem
patientissimam toleratam, dass seines mund nicht aufthat etc. 4. passionem veram, non
simulatam, fürwahr er trug etc. In Evangelio videamus verba: da antwor-
teten ihm die Juden
nota (1) Respondentes: Judaeos, carnales filios Abrahae, d. degeneres spiritu.
externo sigillo ad Ecclesiam pertinentes, d. corde non circumcisi, qui olim erant populus Dei,
d. quia omnem cultus divini, pietatem amiserant adeoque non erant ex Deo d. diabolo,
[illegible] externum splendorem majus lumen habebant tanta lumina Ecclesiae Judaea
ecce, quam unus JESUS: his erudiendis et corrigendis tantum laboris impendebat:
et quia jam blasphemabant non ex ignorantia d. malitia faciebant: ista adhuc Christus
blasphematur ab iis quia magno splendore pro ~~[illegible]~~ ecclesiae externum habent:
(2.) Responsi genium: Christus cordate et fundamentaliter cum illis agebant in
contradicentibus hi quia nihil respondebant, d. in injurias irruebant: impudenter
efficaciam verbi Christi. disce ipsum Christum non [illegible] der emendasse, adeoque non in diff,
tendis usque concionem: schwach [illegible] offentlich, nihil [illegible] habebant, d. tum. dices,
bant, Christus voluit quinei precati, d. quod quaerit an possint injurias offende-
(3.) Responsi argumentum: 1. putant suam auctoritatem sufficere in testimonium
quod Christus sit ex diabolo: n. Judaei gloriabantur de doctrina Mosis, sanguine Pa-
trum, externo cultu Dei, econtra, vero in Christo nihil splendidi apparebat: der-
et multi erant unanimes cum unum: dicunt. 2. de Samaritanum. qualis hic fuerit,
erant vide: 2. Reg. 17: . hos majori odio persequebantur Judaei quam alios Eccles.
so: quod adulterarent doctrinam mosaicam: ista diffamabant Christianissimus JESUS.
quod cultum Dei purissimum restituit et docuit: 2. eum habere diabolum: vel quod sit ob-
sessus diabolo, vel quod operetur ex viribus diaboli Luc: 11: . matt: 12: . hos colim.
ria afficiebant Christi personam et officium, doctrinam et miracula: non poterant ne-
gare opera Christi esse supernaturalia, neque tum ea Deo tribuere volebant, adeoque
diabolo adscribebant: Ipse vero CHRISTUS cum ope diaboli opera destrue-
bat Doctrina et Spiritu tam hic per tantum esse speculum ejus corporis spi-
ritualis. (1) adversarii gloriantur de externis, successione gentilium, potestate,

 (2) iniquitatem afficiunt christianos, hoc est Samaritanos, vel a Diabolo,
(3) quando aliquid plantant, dicunt wir sagen: Illa destant historiae: Ita
adhuc hodie gloriatur Pontificium de antiquitate sua, quod Cathedram apostolicam,
de eruditione, generis splendore, externis divitiis, quo mancipiis clamant
tum pastorum, vix ossibus carentium, de multitudine ac quam paucissimos pro-
fitentia, quod fidei quod Xsti agebat, specialiter applicabantur ad Pontificales profes-
sionis nostrae monitio sunt, ne occasionem quaerant calumniandi adversarius:
quomodo similes Deo servire vult, Samaritanus est: qui Xsti regulis se totum
addicit, sed societatibus et xpianae voluntati se addicit, Samaritanus est, ad
quem quamvis professionem se dicant: qui peccatum facit a Diabolo est. 1. Joh:
3: . videatur: 2. Tim: 2: . Ephes: 2: . ex his laqueis Diaboli
se explicaberis per seriam poenitentiam intervenientes quo modo in ex-
terna Ecclesia, d. in coram Dei et Xstianos sumus, satis habemus in Dto.
glentia iniquitatis laudem gloriosi erimus cum Xsto. f. Amen: vid. Sap. 5: .

H. D. Spener. Evangel. Dom: Palmar. Matth: 21: 1. kom der einreitungen. [illegible] Epist:
Philip: 2: 5. ein jeglicher sey gesinnet. etc.

Ex Esaia 53: . porro videamus (1) quod qualiter passus Xstus (2) quos fructus passionis (3) quod propter
lo Dei: quod per den Schmaacn, speciatim huic populo gratia et foedus V. T. et omnibus quos et
novo ad gratiam adferet: [illegible] Dan: 12: . sed in et gentilibus, omnibus
Laicibus, denn wir gott alle [illegible], der aber warsch [illegible]
Sund auf sich: Joh: 1: . trägt der welt Sünd. 1. Joh: 2: die versöhnung von der ganzen
welt Sünde: Rom: 5: . durch einen gerechtigkeit wird die rechtfertigung des lebens
auf alle [illegible]: haec doctrina in fundamento verae fidei, qua a particulari se ponit
aliorum inferre certitudinem salutis: (2.) fructus passionis est quod reconciliatio peccato,
aliorum inferre certitudinem salutis: (2.) fructus passionis: trug die krankheit, so
[illegible] de suscepit Joh: 1: . 1. Joh: 1: . Esaia 53: . trug die krankheit, s
corporis quod Xstus suscepit, d. animae 1. Petr: 2: . aliorum se politissimi salvare [illegible]
poenitentiae: 2. Cor: 5: . nostra peccata facta Xsti, et eius justitia nostra. [illegible] ut pae,
nam nostram ferret: divina justitia idem peccatum se puniat duabus vicibus, adeoque quae-
rit nostram Xsto per, de schuld gedemnaeon, neque hic, neque post hanc vitam. Rom: 8: . passio Xstia,
nos remanent in castigatione paterna: quod longe differt a poena: multis nobis
in pace restitueret: cum Deo, isque nobis reputaret: restitueret, justitia, fide, sa-
lutem. quod exemplum relinqueret humilitatis et patientiae. 1. Petr: 2: . adeoque
politissimum est quod nostra regulatio, nihil huic animus exemplum et Exemplar. wie wir
Xstus war die Sünd gestorben, also sollen wir der Sünd sterben: Rom: 6: . darzu
[illegible] Xstus. vid: Rom: 6: 1. Petr: 2: toll. In Evangelio et Epistola videamus de
statu Xsti exinanitionis, ad quam se dedit: (1) quomodo describatur in Epistola:
er hielt es nicht für ein raub gott gleich sein: praesidenter
aliquid rapuit, et timore rem suam diligenter custodit, vel alterum magno fastu
in eo se exhibit: non sic Xstus rapuit, a. et rapto tenuit: adeoque exinanivit se fuit
factus, d. vera: wir sollen gesinnet sein, wie er: eo Xstus restituit peccata Ad
mi: quod voluit Deo [illegible] dignitatem: et quod ad hoc hodie ad nostrum honorem facimus:

115

ꝟ. 69. Ex. autē sed, (. evacuavit, ǒ x deposuerit ōis virtutes divinas: n. aliqua ctū ipsa deitatē, q sine viribus ēē ǒ pt deposuisset: sed x actiate ǒ fecerit servus nec servus poss facere eū humanitatē, q deitati erat, po ǒ usq ǒ ōscientiā, omnipotentiā p. sic quando offiū eoo illud postulare videbat: sic satisfait xp̄s x ōib, x sui donis abstinuit ad xp̄i gloriā: ed restitus xp̄s verā, qua gloriā. 3 fiebat servus, dū eoo factus in servitū ydiae se subjicit, magistratui politico, aliisq eoib, vendebat, tanq servus, postponebat latroni, servus poena fiebat, servili morte extin, ctus. dicta divinā Talionē: nos q servi dei creati, tales eē nolebamus, se, u precatores facti servi: ab eoi servitute nos liberat servus dei justus: nos dei similitudinē affectabamus [illegible] volebamus: Xp̄s [illegible] nrā [illegible] fit servus servorū: ut itr̄ [illegible] servitio dei veré liberi: 3. sicut alius eoo, verus eoo, ut externè ǒ apparebat aliter, qui alius eoo: adeo periculosa erant tempora xp̄i, ut ǒ scandalisent eoies: eae ideo pati q nos deo similes ēē volimus: ut venit in similitudine eoīs ut reverte, remur in similitudine Dei: 4. moribus erant ut alius eoo: aliq ǒ servus ap, parebat ipdē, aliquando tristis, iratus, delassatus p. fierat: aliquando cū multis aliquando cū aliqb. agebat, aliquando solitudinē quaerebat: Eer in similitate [illegible] morbos et peccata, ī se suscepit: Hebr: 2. et 4: . Hisce augent fiducia. ī xp̄i, x eandē passus ī q illus īg. pati [illegible]: (2) Eae in Evangelio [illegible] servus: [illegible] xp̄i talis fuit: Zachariae: : . er kommt arm ad sanftt. mütig. xp̄s Quidens suō passiōe, ī gratis offert salutē: fit servus ut nos pati: 2. Cor: 8: . bedarff d. Erlos: tōtus introitus xp̄i externè paup erat: ǒ ī gredit majestate divinā, ǒ humana gloria, ǒ sub asinū [illegible] d. de novo creatē. sed xp̄s [illegible] humillimē facit: Doctrina ī: q̄re xp̄s d posuerit divinā potentiā. 1 ut restitueret q nos ǒ illa, rapuit [illegible]: parentes nri et nos, rapimus et rapinus deo gloriā, et ī ōib peccatis dij ēē volimus. n. q peccamus q deū x nobis facimus. 2. ut doceamur de statu Ecclesiae: xp̄s x q deus exinanitus fuit: ita eius baptisata dat gloria coelesti, eae ǒ apparet: [illegible] ī nobis videt, q̄lus scandalisat: 3. ut [illegible] ecamus Exemplū, x [illegible]: Matt: ii: . monet [illegible] agnoscere peccata, q xp̄s togā servili obduerit: Esaiae. 43: [illegible] ǒ scandalisari in humi, litate Ecclesiae: 3. sequimur exemplū xp̄i: wir [illegible] sind [illegible] dienst ǒ [illegible] [illegible] alle [illegible] [illegible] untergang [illegible] wollen: n. ūbi fidei fructus ǒ sequ [illegible], fide verā: ī. Consolao ī. ex xp̄i exinanitio nra fit exaltao. eō [illegible] q diabolus nobis rapuit. Jesus [illegible] Jos: 14: . Jesus via ī, q ǒ reddit lassos, d. sensus fortiores.

Evangel: in festo Paschatos. Marci 16: 1. von d. Auferstehung Xp̄i. H. D. [illegible] 7. April 1672

Ps: 16:10. 11. welches wirst meine Seele nicht in der Hölle lassen etc. quae verba Christi: uti Petrus Act: 2:25 Act: 13:35. expresse applicat ad Christum. Disce: (1) ejus descensum ad inferos: Das ist: Er ist zur Hölle hinunter gefahren; Deus. die Seele, totus Christus, facta unione cum corpore animae: anima totus homo Gen: 12:5. tota persona, non sola anima Christi descendit ad inferos: 1. Petr: 3:19. in der Hölle lassen: carcer. 1. Petr: 3:19. Ephes: 4:8. infima loca terrae, vel subterranea, Christus enim fuit in loco damnatorum: non vero ibidem aliquid passus est, Christus quidem dolores inferni sensit, in horto sanguinem sudans, et in cruce se derelictum lamentans: non vero ante in infernum jam post mortem descendit, quo ibi se victorem exhiberet: (2) Christi incorruptibilitatem [illegible]: Act: 13:35. Sepelire [illegible] in testimonium veritatis mortis, non vero putrescere: 1. Petr: 1:19. sanguis Christi effusus non est putrefactus, sed reassumptus in resurrectione. Hebr: 9: . idem sanguis nobis hodie exhibetur in S. Coena: male agunt Papicolae, sanguinis Christi guttulas ubique [illegible]: (3.) resuscitationem Christi factam à Deo Patre. Rom: 6:4. Rom: 8:11. et Christus ipse resurrexit. Joh: 10:18. Rom: 1:4. hoc non pugnat, quia eadem vis in Patre et Filio: sed Christus idem, non aliud corpus assumsit, in quo passus est et sepultus est: adeoque Christus adhuc habet naturam nobis cum identitate communem: nam Christus saepius apparens, palpatus: qualitates habuit mutatas et clarificatas. Phil: 3:21. 1. Cor: 15:22 visus et non visus potuit quando volebat, nec ei officiebant parietes. etc. (4.) introitum Christi in gloriam: Er lebt wird über ihn nicht herrschen. Rom: 6:9. Luc: 24:51. Phil: 2:10. Regnum suum occupavit Majestatis, sedens ad dextram DEI Patris: ubi non solus freut sich der Erlöser, sed da ist Freude, ubi aliis cum eo hoc gaudium fruentibus Apoc: 3:21. fructus resurrectionis alii ad nos spectant: in Baptismo renascimur, tandem resurgemus vi resurrectionis. 1. Cor: 15: . In Evangelio considerabimus verba: und da sie dahin sahen, wurden sie gewahr, dass der Stein abgewälzet war; denn er war sehr groß.

nota: (1) Saxi devolutionem: saxum erat valde grande: observat antea quod bonum esset honestam sepulturam, et sepulchrum custodiam: jam ante devolutum erat, quando advenerant mulieres: sc: angelus sine labore id amovit. Joh: 20:1. devolutum est ab Angelo. Matt: 28:2. non antequam Christus resurrexerit, quod volunt aliqui ex reformatis, sed postquam Christus jam resurrexit: nam licet corpus ejus identitate ~~tota~~ sit quod nostrum est, non tamen corpus crassum, sed divinum, glorificatum. 1. Cor: 15:44 adeo ut auxilio angeli non indigeat: Christum ante hanc amotionem ascendisse patet, quia angelus dicit Christum jam ascendisse, non ascende demum: de quo eleganter scribit Justinus Martyr: Gregorius Nazianzenus: Bernhardus, Isidorus, et ferè omnes Patres: quorum auctoritas in circumstantiis historiarum non est adeo negligenda, si probabilia ex scriptura habent. idem Calvinus agnoscit: et Musculus, Balduinus, et alii ex Calvinianis: discere Christi corpus post resurrectionem habere qualitates corporis spiritualis: à quo non valet argumentum ad corpora nostra consequentia, nec quod. hoc ideo etiam monet, quia in pictura recens in hoc templo posita, angelus apud Christum resurgentem pictus est, quasi qui opitulare aliquid factum: resurgentem Christum nemo vidit, post resurrectionem vero non apparuit in aere, sed in terra: dum non amovit angelus saxum antequam ~~ascendit~~ resurrexit Christus, sed postquam resurrexit ut aperiatur sepulchrum inspectioni mulierum: quod angelus amoverit lapidem, dubium non est. ex Matt: 28:2: de caetero pictor libertati indulsit. (2) devo,

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

(2.) devolvit agricolam. Deus invenit eorum curam: Ita adhuc hodie fit: anxii curis fatigamur: et Deus invenit auxiliatorem: quando nobis aliquid boni proponimus, diabolus lapides objicit; sed si in devotione pergimus, Deus lapidem amovit: si cogimur verbo Dei, et stimulo conscientiae ad aliquid bonum, eja agrediamur, fidentes Deo. Doctrina est: quod sit fructus resurrectionis Christi, amoventis lapides: (1.) Certitudo sublati peccati: nam quia Christus a morte resurrexit, peccato et morti vis amplius nulla est: (2.) Christus vivit, vivet et nos vivificat secum: Hebr. 7:25. Joh. 5:21. adeoque non audiamus objectiones rationis humanae: non omne est impossibile quod hic manus [illegible] capere non potest: Phil. 3:21. Ephes. 2:20. sed sufficit scriptura testari: (3) Christus caput nostrum est, a quo nobis vis vitalis fluit: ubi caput est, illuc sequentur membra. 1. Cor. 15:13. mortui simus, Rom. 6:4. ut et nos in nova vita ambulemus. per ascensionem Christi nobis acquisitus est Sp. S. qui largitur gratiam ad ambulandum in viis Dni. non ut legem adimpleamus, nec ut aliquid mereri velimus, sed ut quotidie majori perfectioni studeamus, largiter conciliari, ex viribus resurrectionis, in gratia divina, Deo grata facere. vide Luth. Kirch postill. auf den Oster Mittwoch: ubi duo notabilia verba Luth. wir müssen Christi den alten Adam in seine lebe lassen, er muss aufs neue und lebendig [illegible] der lebendige glauben: das reinigen muss stark seyn und herrlicher werden, [illegible] den Adam [illegible] Christi [illegible] [illegible] werden. Consolatio est: Christus vult operari in nobis, dum adeo in aperto, nec non passimus nos resuscitare, repellere [illegible] Christi, resuscitatur: si sic resurgimus et in divina virtute pergimus, sequetur resurrectio ad gloriam: das haupt ist schon droben, sequentur membra. ad Gloriam Dei Amen.

Evangel: feria 2. Paschatos. Marc. 16. Luc. 24. 13. Die Jünger gehn nach Emaus. Hd. Ope. [illegible] 8. April 1672.

2. Reg. 6:9. p. Elisa detexit consilia hostium Syriacorum, quoties aliquid mali machinabantur, unde in periculum incidit Propheta: nota (1) periculum Prophetae: cui periculum parabant, vel hostes diabolici imminebant: (2) auxilium divinum, angelis civitatem cingens, muro igneo. Ps. 104:4. cum angelis potentissimis et Archangelis, Dominus Zebaoth: (3.) caecitatem famuli, qui non videbat invisibiles spiritus, corporales oculi non percipiunt incorporalia: (4) Prophetam orante aperiuntur oculi pueri, ut visa divina consolatione amplius non timeret: Idem fere videmus in hodierno Evangelio (1) discipulos Christi periculo spiritualia, corporalia. (2) visionem divinam gratiae, et specialem Christi; quod singularem [illegible] et dolorem Judaeorum. quod dicebant discipulos Dominum abstulisse: retinebant consilia hostium ipsis et discipulis ignorantibus. (3) non vident discipuli, nec illi duo ambulantes videre sanum Jesum: (4) quibus se Christus manifestat: Jam videamus in Evangelio verba: aber ihre augen wurden gehalten dass sie ihn nicht kannten. nota (1.) non agnitionem Dni. duo discipuli duo quorum unus Cleophas, forte Josephi frater, alter non incognitus, ambo erant familiares Christi: qui forte a principio cum eo erant, personam aliam satis noverant. non agnoverunt Christum, qui in alia figura illis se sociabat: sed eadem corpora resurgunt, sic Christus vulnera ex[h]ibuit: Job. 19:26. clarificatione transmutatur corpora, ut

P.

226. ut de facili d agnoscant: aliqs modis corporalis saepe notitia dei extinguitur: corporib. clarificatis etiam splendorem, quem in Christo hic cohibuit, et forte alia ignota lineamenta assumpsit: Christus videtur iam a discipulis non agnoscebatur: tamen in erat, et scripturas aperiebat, corda movebat: ipsa celandam sui manifestationem intellig erat: (2) causa d agnitionis. oculi tenebantur ex oppositi aspectum oculorum. obijciunt ex corpora clarificata d sint invisibilia sua natura, qua hic singulare tenebantur oculi discipulorum. unde Luc: 24. lat: ubi depraehendes corpus Christi post resurrectionem d fuisse suo natura visibile, n. disparuit, et apud undecim discipulos d cadentem progressum, d. in illos positus erat, antequam desplendebat, ita d spiritum eum et putarerunt et Matth: 28: . apparens resuscitati multis, d vid, d. quos voluerunt: et corpora glorificata spiritualia, d spiritus, d. spiritualia corpora, q hic ossa, carnes. q. 1. Cor: 15: . tenebantur oculi, h. e. deus d dabat oculis statum ut viderent eorum glorificatum. d. reliquit ipsos sua [illegible] impotentia naturali, et aperire oculos sicut dare statum specialem videndi spiritualia. unde sermonis genus est in allegato 2. Reg: 6: 17. retentio oculorum d fuit sua gloriae, d. in aspectum aliquid pendebat et ante et singulare d [illegible] Deus v. retinebat oculos. d ut scrutaret quod sentiat de passione et morte Domini, quae licet corda satis noscat, ipsi tamen testari voluit, qui d sint praesepanter in fide: 2. ut monstratam infirmitatem eorum firmius informarent, et fidem ex scriptura fundarent: de ut gregarius, Dominum venisse cum discipulis de eo loquentes, d. ad incredulos invisibilis.

Doctrina d sciat Christus hic adesse d d videt, ita et credentibus adesse sed formam d notam: ex fide: (1) in cruce externa. caro d agnoscit ex beneficiis ex sensibilitate gratia Christi: ita d sentit Christus adesse in adversis. Job: 6: 13. Ps. 31: 23. Lam: 3: 8. adest in Christo afflicti pius: d v. videt: (2.) in tentationibus spiritualibus. quando devati sordes laetati dulcedine divina amplius d sentiunt dilecti gratiae divinae, d. angustiatae, spiritus, et aliquando etiam paene angustiam infernalem. accedente stimulo gratia, antiquae, d sapiente nec consolante verbo: tenentur hic oculi, ut d videant Christum. hoc si tibi contingat, discas hanc esse morem Christi: et quod in externis adversitatibus discis gratiam divinam d de semper in externis d. in internis saepe cum sublevatione temporali: haec saepe capita: notis utilissimum esse d semper fata exspirare Christo. medicina amara Christus gaudio spiritualibus afflictis idem sciat, gratiam d esse semper sensibilem: et gaudio spirituali agamus gratias, parati tamen etiam sublevationem sensus patienter ferre, nec sensui fidemus sed verbis divinis: saepe nos fallimus sidere, de sperando et timendo, verbum v. divinum d fallit: donando corda Christus testet desiderium, testatur Scriptura Christum adesse omnibus se desiderantibus.

pro suo

per hunc honorē glorificat Deus, ut eius solius promissionib., etiam non videntes, eius visum, credamus: posito hoc fundamento, scrutare cor tuum quib. peccatis Deum singulr offenderis, fac poenitentiam, persevera in orationib. licet devotio tua non sentiat, persevera, utere S. Coena, quanta potes devotione, et patienter sustine quod Deus sic fieri voluit: wann du gleich dieses gelassen, hast kannst so ist der eigen wille gebrochen: et hoc exiguus refectionem et solatio posito: ubi und das creutz er harrigen wills, was der hülfs durch späten kommen: hoc se humiliat, se subducat temporalib. delectationib., nidamg gaudiorum lucrum, supponit oem pietatem: sed videt solitudinē, ambulet cum Christiano per iter in hac re exspectet, in quib. expectat Christum. Deinde etiam si, securus haec, quod putat se habere Christum, cum tamen eum deserit expellerent: in hoc scrutinio non judicandum ex sensualitate, sed ex scripti verbi: testat scripturam Christum non in tua fide, ubi dominatur caro, ubi unicum peccatum regnat: der mensch mag sich so trostlich gedencken als er wille, so ist Christus doch nicht bey ihm Christus non res, non ubi non regnat, sensibilitas ist ein gespenst des teufels: wan dein Christus dir alle welt, fornemblich wollust, so ist er der widerchrist f. 4. non der rechte Christus: hac securitas damnabilior in oibus aliis. Adeoque Christiani etiam ea signa quae Christiane competunt; eine fordert hertzlichkeit des glaubens, keine frölichkeit habt: Consolatio in pius, ob promissiones Dei non fallunt. Christus in cum suis ad finē mundi. Matt: 28. si cor tuum dicat eum abesse? Christus potior in corde tuo. Christus spectat per fenestram: Cant: 2: . et si non sentiamus fidē. Christus tibi fidelis manet. 2. Tim: 2: 13. (2) hac occultatio utilis quia sic extinguit securitatem, aia talis anxia quaerat Christum: hoc exercet ut Deum magis sitiat, et non solatium quaerat: et fidē ponere simplicem. 3. hic clarescit fides patientia etc. Bernhardus: ut ideo discessisse videtur, ut avidius revocetur: quod haec Christus non sentiret, et deinde cum mala et afflictiones leviora sunt: 4. hoc cautior et gratior Deo est discit. Cant: 5: 5 in hac schola discit hoc, quod desierit a sua pietate, quod solatium quaerit in temporalib. 5. Christus iterum apparens cum suo accepto. (3.) Christus quod nostrum optimum semper quaerit, suo tempore revertit sensibiliter, illic vero in ~~[illegible]~~ aliena de gloriosa praesentia nobis gratissima quod saepe erit. f.

Evangelium Dominica quasi modo geniti: Joh: 20: 19 Da die thüren verschlossen waren. A. D. Sprenger
Baptismus dicitur lavacrum regenerationis et renovationis, igitur agit de regeneratione, materia 14. April.
varia sc: (1.) quae sit differentia inter regenerationem et renovationem. sc: regeneratio 1672.
in beneficium divinum quod ex filiis irae, evadimus filii Dei, ex de novo nascimur, re-
novatio ~~generatio~~ fit successive et reddit perfectiores. Regeneratio simul et perfecte fit,
renovatio successive et imperfecte: (2.) quae sit causa regenerationis? sc: Deus: 1. Joh: 3: 1

228. Tota trinitas, 1. Pater Ephes: 3: 16. Jac: 1: 17. Gal: 4: 6 2. filius. Esaiae
8: 17. Hebr: 2: 13. Rom: 5: . 1. Petr: 1: [illegible]. 3. Sp. Sanctus. Tit: 3: 5.
Joh: 3: 5. mediante ministerio. Galat: 4: 19. 1. Cor: 4: 15. vir in rege-
nerandis est in Ecclesia, D. Deo. (3) Media regenerationis sunt. Baptismus a-
quae, — Tit: 3: 5. Joh: 3: 5. 2. verbum Dei. 1. Petr: 1: . Jac: 1: .
in baptismo infantibus adhibetur. et concionatur adultioribus, qui regenerantur
per verbum, et quibus baptismus accedit tanquam sigillum; in quo de novo per verbum
regenerati remittuntur ad baptismum, in quo consistit regeneratio. 4. Redduntur
filii gratiae in Christo, quibus donatur justitia: nam eramus filii irae, alias ira
gere Dei, venenati anima et corpore peccato originali: 2. Deus in rege-
neratis efficit novum hominem, spiritualem, hominem interiorem, sc: Deus in regenera-
tione quae tollit totum peccaminosam naturam, quae erat in vita, Deus in opera-
tione quae [illegible] et [illegible] ipso mutat hominem ex malo in bonum: et in
bona, in regeneratione et ab ipso illuminat singulari luce divina spiri-
tualibus aliisque divinis capax illuminat singulari luce divina spiri-
tuali, et quae homo capit et capit tanquam natus homo, Deus tanquam novus Dei filius:
sic etiam voluntas natura prava, virtute divina corrigit, ut velit regene-
ratus quae mala, sed bona natus homo etiam regeneratus vult mala, spiritua-
liter et bona. Rom: 7: . Hoc lumine illustratus, integritas voluntatis, cum omnibus
aliis bona. Rom: 7: . Hoc lumine illustratus, integratur voluntatis, cum omni-
bus aliis bona. Rom: 7: . [illegible] placet Deo. qui regnat in carne: sicut
sunt spirituales de novo homo, qui placet Deo. qui regnat in carne: sicut
naturalis homo naturaliter vivit et operatur, ita spiritualis homo spiritualiter vivit:
Gerhard: Loc: [illegible] Epist: ad Rom: et Tom. 6. Altenb. pag. 748. (5) Hoc rege-
nerationis iterum amittitur: sc: non utendo gratia divina in ea regeneratione,
et per peccata mortalia homo ex statu regenerationis cadit; itaque malus
fit ac alius nunquam regeneratus, ubi depravatus voluntate per diabolum:
hoc fieri potest vid. Joh: 3: Gal: 4: (6) Signa regenerationis. 1. si
justitia in sola Christi ejusque merito: non regeneratus operibus suis fidens,
quia aliquis non sapit. 2. vita nova spirituali, et quotidiana renovatione, re-
generationis aliquis renovatur non sine, qui non vivit vere spiritualiter, illi de operibus
regenerationis, in regeneratione non stat: neminem non vincit. 1. Joh: 5: . Rege-
neratus non vivit, cogitationibus malis non resistit, virtutibus spiritualibus
non studet, Christi vitae et doctrinae non studet, ille non vivit in regeneratione
Christus non est principalior in effectu eorum, qui enim non volunt habere Salvatorem et
antecessorem. In Evangelio videamus verba: und als er das sagt,
zeigete er ihnen die Hände und seine Seite. nota (1) monstrantem etc, Jesus
novitatem resuscitatus apparens, ex amore visitans discipulos, vere non appare-
ter, quia jam satis laboraverat discipulos dubitatos. ponebat majorem, quae spiritus non
habet carnem et ossa, jam minorem propositionem [illegible] oculis eorum exponit,
et vocem nostram; ita Deus suos amat etiam post resuscitationem; (2) quibus? sc:
decem discipulis et forte mulieribus Galilaeis. qui jam incipiebant credere in
resuscitatum Jesum: fides tamen eorum adhuc erat infirma. Marc: 16: . homines
erant, in angustiis a Judaeis afflicti, et pertimescerent adventum Christi, quem Christum [illegible]
habebant:

exhibebat: ita Xp̃us adhuc semper invenit suos, infirmos, timidos, qui imo ipso Xp̃i adventu omnino afferentur perterrefacti. (3) quae monstraverit. sc: manus et latus, in quibus vulnera; alii pedes: non vestigia vulnerum a. cicatrices, d. vulnera recentia, quae forte semper retinet juxta opinionem veterum Patrum, juxta Apoc: 1: . quibus docet, Xp̃i corpus non esse novum assumptum coeleste, a phantasticum, d. verum, idemque ipsum in quo passus est, forte etiam ideo Xp̃us vulnera retinet, ut patri et in perpetuum aliis videant, quanta precata affecerant Xp̃um, utque ea signa essent victoriae. et per hoc vulnera anima ad sanationem. Esaiae 53: . Xp̃us vulnera retinet non ex necessitate, d. liberam voluntate, et hoc in memoriali et multis aliis Deo nobis ... (4) quomodo monstraverit? sc: ex propinquo videnda exhibuit, forte etiam palpanda. 1. Joh: 1: . ita convincit Xp̃us infirmitatem suorum discipulorum: non in vere. Et quod non videmus: Joh: 20: . Xp̃us dum aliquando infirmitatem suam ... dum v. Xp̃us hic videtur et tangitur, non inde sequitur, illud corpus de sua natura visibile a. palpabile, sed quod Xp̃us hic fecit, non natura d. libera voluntate fecit, et ignominiosum esset Xp̃o, dicere eum ex necessitate non retinere vulnera. Doctrina est, certitudo resurrectionis Xp̃i, fundata, re vulnera. Doctrina est, certitudo resurrectionis Xp̃i, fundata, probata, typis p. testimonio Apostolorum. Act: 10: . evidentium, audientium, tangentium: 1. Cor: 15: . hic articulus est omnium maximus.) hic habemus quod dicentes funda... p. diabolum, carnem, per hoc resuscitato Xp̃i exitet nos ad resurrectionem spiritualem, aliquin Xp̃us nobis utilis non est, sicut quomodo genuit, et Xp̃us de sua resurrectione testabit in corde nostro: Xp̃us ita benignus est, ut infirmioribus discipulis etiam visibiliter appareat: non ... visibiliter, ... videntem per fidem salvi sumus. Joh: 20: . et facile scandalisabatur Xp̃i cogitare: videmus Xp̃i manus amoris expansos, videmus vulnera melliflua in verbis et dictis. Consolatio est, hoc vulnera esse refugium columbae. Cantic: 2: . ubi ... a tempestate, et vulneribus.

Evangel: Misericordias Domini Joh: 10. Vom guthen Hirten. M. D. Sponer 21. April. 1672.

Post usum S. Coenae decet omnino candem gratitudinem demonstrare, commemorando mortem Domini: 1. Cor: 11: . sc: cum habemus redemptorem, et Sospitorem in, tandem: adeoque (1) grati simus pro redemptione. et (2) pia imitatione ejus exempli. sc: (1) agamus devotas gratias Deo pro tanti beneficiis, memorando ingens beneficium unionis cum Xp̃o: pro DEUS semper cum vermiculo, dignissimus cum in dignissimo cohabitare velit, quod passus Xp̃us ... anima et ... corpus pro me, imo, ... ingrato: quanta sint beneficia quae nobis attulit: absolvit morte, exhibet vitam, quam offert in ...: hoc in Ecclesia et domi meditata gratias excitabit! e corde expellent per oras inde oritur fiducia plenior et gratia erga Deum, quod est gratum Deo sacrificium, cum alia tibi non possit. Gratitudo hoc semper decet, non tamen aliquot horas a. dies. d. continuo considerando magnitudinem beneficiorum. Sanguis et corpus Domini hanc gratitudinem ipsa in nobis excitant, nisi impediat. (2) amemus Deum, qui tanto amore nos provocavit, seque nobis tradidit: unde oritur propositum testandi amoris in officio Xp̃ianismi

230. ad eo Saltem peccata, quae mortificat vita Christi in nobis: et tentationib. carnis, opponamus amorem Christi, tanti dolorib. et beneficiis
nostrum amorem promeriti, ut [illegible] offendendo peccatis [illegible]: Sic amor
[illegible] tota vita exerceat, [illegible] a. Dei [illegible] includen
[illegible] nova et [illegible] obedientia in confessione [illegible] quittung: et Deus
amorem [illegible] qui nobis [illegible] fecit, [illegible] amabile et [illegible]
amor est: (3) amemus proximum: [illegible] amorem proximi Deus amari [illegible]
ita nos simus ad utilitatem proximi parati sicut Christus pro nobis traditus
est, amor [illegible], oremus pro eo, moneamus, consolemur, exemplo
[illegible] in temporalib. [illegible] serviamus, in mansuetudine et humi
litate, [illegible] dimittentes [illegible] injurias, [illegible] et parati majora mala
pie ferre. Sic amor fructus est fidei, et [illegible] substantia Christi: et stabi
lit, considerando, [illegible] fide Christus [illegible] injuriantibus nobis mortuus sit, [illegible]
et [illegible] exhiberi s. offerre in filii [illegible] Sanctorum:
(4.) Patientiam Domini [illegible] imitemur: [illegible] ferre crucem [illegible] molestiis
[illegible] cum [illegible], [illegible] considerando [illegible] Christus [illegible] multa nos [illegible]
[illegible] ipse Christus innocens [illegible] nos tanta passus est: [illegible] et ad [illegible]
[illegible] accedentes, novo foedere nos ad signum Crucis mancipamus. Jam
scrutare cor [illegible] an [illegible] fructus in te sequantur? [illegible] infirmitates
[illegible] et dignus [illegible] gratiae egit, licet cum infirmitate, [illegible] nihil
[illegible] fructib. [illegible], et cor statim iterum applicat ad temporalia, mundo
serviendo, [illegible] digna perceptio [illegible] fructus [illegible]
[illegible] In Evangelio videamus verba: Der Miedling aber fleucht,
Denn er ist ein Miedling, und achtet der Schafe nicht. —
nota (1.) [illegible], (2) [illegible]: (1) Der Miedling, conductus, qui sola
suam mercedem respicit, [illegible] illud servit, [illegible] a vero
pastore vix distinguitur, forte [illegible] crescit grex: in periculo [illegible]
[illegible] curat, oves relinquit, a lupo miserabiliter [illegible]. Magistratus
politicus et pastorales Pastores, [illegible] nomine pastoris
[illegible] vel plane [illegible] legitime vocati, [illegible] optima facientes
coram Deo [illegible] Pastores sunt Miedlinge, notate hoc, qui ad officia
largitionib. a. pretiis tenditur, in statu [illegible] salvari [illegible] potestis, [illegible]
[illegible] utilitate gregis curam gerunt: et periculo accedente
fugiunt, vel corpore, vel animo, [illegible] facientes [illegible] facienda [illegible], timendo [illegible]
[illegible] ingruentis erroris, mala vita, die obrigkeit ist auch Miedling,
[illegible] straffen [illegible] die Ehre Gottes [illegible] befördert: [illegible] corpore
sed animo deserit [illegible]: (2.) [illegible] denn er ist ein Miedling
unde [illegible] sentit, illud agit, unde [illegible] sentit; illud omittit:
Pastoribus [illegible] Gal: 6: . 1. Cor: 9: . quia meliori ordine
cam

119

cāā à magistratib. dispensati: et necessitas tāī exigit: n. eorum professio
[illegible] requirit, ad eorum officium sūū recte facere ō possunt, a [illegible]
[illegible] recte [illegible] Communicirt [illegible] Miedling, [illegible] discedunt à grege
[illegible] quod ipsi alere ō possunt. er solle lieber arbeiten, wie Paulus.
[illegible] ist ein Miedling, der [illegible] auf die Bestallung sihet allß sein [illegible]:
A spontaneo dedicti alteq speciali monstrare Deū suos relinquunt, majo-
ribus redditibus a. honoribus inhiantes: 3 si pastores officium ō faciunt, den
leuten zu gefallen [illegible], was ihnen [illegible] gefunden [illegible]
ob [illegible] gibt, gespanet [illegible], pauperibus nihil quam divitib. servi-
unt, et in grē avaritiam monstrant, der ist ein rechter Miedling: licet
pastor à divite benefico spontaneum dona celeris pauperibus acci[illegible]
[illegible] de avaritia [illegible] de arrogantia, [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible], der ist auch ein Miedling. [illegible] magistratu Politi-
[illegible] [illegible] divitias et honores quaerente. Secunda cāā [illegible] de [illegible], cognoscit
[illegible] sereno tempore boni pastoris forma apparet, [illegible] mari
[illegible] sepat, [illegible] aio gregi [illegible]: At mercenarius facile fatigatus deficiente
[illegible], [illegible] bonus pastor vitā pro ovib tradidit. Doctrina [illegible]: [illegible] mercena-
[illegible] specie pastorum imponentes, in statu politico et Ecclesiastico [illegible]
[illegible] in toto mundo olim [illegible] et nunc [illegible]: De veterib.
[illegible] [illegible]. Esaiae 56: . Hierem: 23: . Zach: 11: Ezech: 34
et [illegible] de Ecclesiasticis dicuntur idem [illegible] de Politicis ver[illegible]
[illegible]. vide Esaiae 44: 28. Mich: 5: 5. [illegible] [illegible] (1) [illegible]
amor ovium, [illegible] propriae utilitatis: talis mercenarius [illegible]
curat et amat. vid: [illegible]: 2: 8. moniti sint Pastores Ecclesiastici
et Politici, se spectare an sint Pastores an v. mercenarii, [illegible]
auf gottes [illegible], 4. meines [illegible] [illegible], [illegible] auf [illegible]
[illegible] ein Miedling [illegible] gott [illegible]:
[illegible] [illegible], [illegible] die Miedlinge [illegible]
[illegible] bleiben [illegible] [illegible]: ob [illegible]
[illegible] [illegible]: (3) [illegible] Theologiae et aliis artib.
[illegible], [illegible] amerer[illegible], [illegible] Deo et proximo serviant, [illegible]
[illegible] in de commodo a. utilitate. (4) [illegible] Electione magistratus a. Pasto-
rum [illegible], [illegible] Deo reddendam esse rationem, [illegible]
[illegible] [illegible] imputat, [illegible] freundtschafft,
nach liebe, nach geschenck, [illegible] auf [illegible] man [illegible]
[illegible] Miedlinge [illegible] werden [illegible] die [illegible]
[illegible] wollen, [illegible] wollen, [illegible]
[illegible] soll [illegible] die gottes Ehre in allen stücken [illegible]
zu befördern, licet talis [illegible] degeneret, [illegible] coram Deo [illegible].

232. q mercenarior sponte eligit, sciens, d miss bor gott alles Ver-
antwort, was ô solcher Miedling an sz Volkes schad thut. Consolat
f, q nuqum facile deficient boni pastores; et positu, q sint aõ
mercenarii q publicu: qd D. Xsts sciar novit, et suis notus ê.
Archi Pastor sciar pascat: Ecclesia certa ê, q qdé sb mercenariis
misera, attamē q eē audit vocē pastoris ~~audit~~, q dicit Augustinus:
Xsti vox semp ê via ad vitam, et gratia dei etiam q in dignis operat. Phil. 1. 18.
ob kan daruf kaum d alle Hirt Lauter Miedlinge wird, das
bleibt doch Hirt, seine Herde.

M. D. Spener. Evangel: dom: ~~Jubilate~~ Joh: 16: 16: über ein Kleines.
Jubilate
28 April circa tabulā oeconomicā nota ā gte, d. ein Tafel, ut memoriā semp
1672. retineat qs. sūscepa eius glenta: d. at das Haus, so Se: gott 1. Tim: ; sive Ec-
clesia, lectionē q̄ocheus Pastoribus et auditoribus, magistratui et subditis,
patrib. mariti, matrib, uxorib. filii, servis etc. p. sū der stats narrā q, et seorsim
sile modo membrū d eiu ber stati: (2) Lectione Pastorū. at hac se
fle ... q a die stats dignissimus, et pastores primū sūu officia descant,
Kiechenbücher ... officia d. Bischoffe, ô gle lie
anteq. alias vocatā: de hic nota. (1). officia: d. Bischoffe, ... cujus
ā papali appellat, d. doctores et dispensatores verbi Dei: ...
der gregi: ob ... ad ... ā Herr gemeinde ô d. inspecto
res, doctores, ... Diaconi et ā ferior, ...
ca eqler ... Bischoff ... ein ...
vanda ... fider et vita auditorum, act: 20: . das predigt ...
das selbe, was er ... Hirt hat, was er ...
... sacerdotes, ...
... sacerdotes, ... pastor ...
alios ... vocat ... act: 20: . q vocandi ...
Deus vocat mediatè et immediatè: act: 20: . ...
der ... statu absolutè excludi ...
ob ... de ... sacerdot ...
illud ... 1. Cor: 7: ... 1. Tim: 3: ...
nesto accedent ... poligamus ... habent liberos ... V. T. Sacerdo-
tes erat mariti, et eorum officia erat ... Apostoli
fuerat mariti e. g. Petrus. (3) ... doctri-
na, et vita inculpabilis: ... inculpabiles, d. q
... humana ... indigni ...
voraces, ...
verdi ... wohlformig, ô nach gelt begierig, ...
... d. q ... anreut, a. ... auf begierig

110

quae familiari bene [illegible], uns frischen frölichen gesund [illegible]
üppigkeit [illegible] laste, mitis sit, in causa religionis [illegible] gloria Dei g[illegible]
nentib. Sed qui [illegible] [illegible] gerunt, mites sint erga eos, et varias
injurias, pacifici sint, [illegible] auss allerl [illegible] bolch, [illegible]: negotiatio,
non honesta agant, [illegible] exercent commercia et alia officia [illegible] prudentia:
hospitalitas [illegible] erat [illegible] temporib. antiquis, [illegible] hospitia solennia [illegible]
erant: et olim hanc [illegible] pastorib. [illegible] conferebant: hodie pastor
officium [illegible] erga peregrinos eos curare, [illegible] praesentatis monstrare,
et [illegible] juvare (2.) in doctrina sint eruditi, [illegible] novitii, et illum
adversae Dei [illegible] 1. Cor: 4: . sedulus sit ad emendandum, docendum, mo-
nendum, [illegible]; In Evangelio [illegible] verba: warlich warlich ich
sag euch, ihr werdet weinen und heulen: ihr werdet traurig seyn:
nota (1.) asseverationem: warlich, warlich, signum certissimae veritatis,
et rem [illegible]. Apostoli toti [illegible] erant errore [illegible], [illegible] Messi-
ae statim regni mundani gloriam erectum [illegible]: adeoque certiorandi erant
de futuro regni [illegible], ne [illegible] desperatione haberent: [illegible]
[illegible] [illegible]: et quando [illegible] miseriarum, [illegible] deficiet
certitudo [illegible] redemptionis. Haec verba [illegible] Apostolos, [illegible]
[illegible] [illegible], adeoque [illegible] asseverationem [illegible] certa habeamus:
wir wolte auss [illegible] hab [illegible] auf der welt [illegible].
(2) Propositionem: Ihr, Apostoli et discipuli, qui [illegible] sunt in [illegible]
[illegible] miseriae et vita [illegible]. quod [illegible] fuerunt carissimi,
[illegible] membra [illegible] gloriae. illic recipiendi honoris, adeoque ad
[illegible] [illegible] amore Dei: [illegible] corroborant. [illegible] ad
[illegible] erant in [illegible], [illegible] magis magisque [illegible] Spiritus Sancti [illegible].
[illegible] opponitur mundo [illegible]: sc: [illegible] elegit et separavit de
mundo: adeoque odio eos [illegible] mundus: [illegible] noch [illegible]
der welt [illegible] [illegible] welt [illegible] ihr werdet trauren,
[illegible] externe, [illegible] et interne: vid: Matt: 26: . 1. Tess: 4:
. 1. Petr: 1: . adeoque [illegible] tristitia, [illegible] vere tristati
[illegible] ex manibus Dei [illegible] submissione [illegible]: Haec
tristitia manifestatur [illegible], lacrymis et ejulatib. vid. Luc: 5: .
Luc: 19: . Matt: 24: . Apoc: 18: . Luc: 7: . Luc: 8: . Matt: 2: .
[illegible] voce alta et gestibus dolorosis: Matt: 11: . Luc: 8: . Jo: 20 [illegible]
[illegible], [illegible] ab hostibus, [illegible] in periculo mortis collocati [illegible]
[illegible] status Ecclesiae in hac terra. sc: tristitia [illegible]:
sc: (1) [illegible] causa tristitiae, peccata in [illegible] carne: Rom: 7: . malitia
mundi: Rom: 9: . vivens [illegible] [illegible]: . 2. Cor: 2: .
malitia [illegible]: accedunt adversitates in temporalibus, in specie [illegible]
[illegible] odia et despectiones [illegible]. (2) ex hac causa oritur vera tristitia, [illegible]
[illegible] Christiani [illegible] erant, et in Spiritu [illegible]. Rom: 5: . attamen
caro [illegible], 2. Cor: 6: . 1. Petr: 1: . Hebr: 12: . adeoque

 etiam veri christiani tristitiam sentiunt in crucem tristantur ... [illegible] peccata
et cum tristibus. Rom. 12. attamen ... [illegible] in spiritualibus, dante De-
o fiat tristitia. (D) haec tristitia etiam exterius se monstrat. (E) haec ti-
bi ... de Solatio post. Adeamus deterrentur christiani ... adversi-
tates: ... cadamus adversit, ... ferens ad ... Petri: 4:
... fratribus tribulatis ... minime ... desperatam ...
... Consolatur ... wie will Christo, so ... [illegible]
2. Cor: 1: ... aliq. ad illum gradum veniunt, ut ... tristentur, et licet ...
gradum attingamus, attamen certi simus dass gott alles wohl macht;
... die ... wohnungen ... nur ... [illegible], so wird ...
... [illegible]

H. D. Spener. Evangel. Domin: Cantate. Joh: 16: 5. ... [illegible]
5. May. ... decalogi ... ira ... erga peccata ... [illegible]
1672. ... agnoscatur peccatum ... ex Decalogo, quia lex ... magis ...
quam lex illa temporalis: haec Lex ... peccata ... monstrat ...
docet quod abominandum ... concupiscentia ... peccato
... cogitationibus ... haec ... lex divina
docet primum ... peccati ... ex quo fluit ... Rom: 7. ...
... peccati originalis abs ... Legis: Rom: 7. ...
C. 3: ... monstratur ... irregenitis, magis ... regenitis, ...
Lege tanquam speculo peccata videant, ne forte in securitate ...
... monstratur ... ad Decalogum, ... docet gra-
... Dei. ... ut ...
... offensa erga ... nobis ... Christi ... imploremus
faciem Dei, ut desperatio ... Gal: 3: . (2) Praecipit
lex ... monstrat, ... compellit ...
et ... monstrat facienda nova obedientiae. custodia Decalogi ...
quam magis ... quam lex temporalis, licet etiam ...
... Dei ... Lex docet et informat ... cor, ...
... ergo Deum, ergo proximum: ... nicht ... das ... nicht ...
... ergo ... nicht ... göttlichen willen ...
... nicht ... monstrat ... fideles ...
das ist ... Lex monstrat ... obligationem, et utilitatem Legis cum
obedientia ... custodiri, ... securitate custodiamur: ...
... ad quod monstret ... ad ... bonum facien-
dum regenerati ... benefaciendi ... ad ... caro,
... malo, sed ... sed ... Deo ...
ideo ... castigare Legis coercere ...
... beneplacitum ... 1. Tim: 1: ... ubi de justo ...
... Lege: ... fide salvamur ... peccata ...
... Legis, attamen ... Lege ... Evangelio ... pla-
n. ... fidei ... Legis ...

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

und niemand unter euch fraget mich, wo gehestu hin?.
nota (1) correctionem. [illegible] correctio, et monstrat [illegible] correctionis: apparet ex antecedentibus: discessus Christi ad Patrem res magni momenti, sed hoc
nobis [illegible]: unter euch apostolis, notis Christi, eius amicis Joh: 15: 15
filiolis. Joh: 13: 33. quibus [illegible] ex amico et patre [illegible] et quidem
hi discipuli [illegible] intelligebant id de quo loquebatur Christus: 2. nullus ex illis [illegible]
[illegible] de [illegible] tristitia [illegible]: 4. et errabant ex carnalibus [illegible]
de temporali regno Messiae, [illegible] Christo [illegible] de longo itinere faciendo:
fraget mich, patre, [illegible], amico, [illegible] formare studeo: fraget
[illegible] et attentione quaerendi: (2) correctionis causa, [illegible]
[illegible] de hoc itinere, scilicet eius termino et causa; [illegible] Christus [illegible] Joh: 14: 28. se
ire ad Patrem, de hac [illegible] erant [illegible] discipuli, quem [illegible] fine
fuit hic abitus? quae eius utilitas? [illegible] Christus postea, [illegible] explicat: de solo
loco quidem [illegible] antea Thomas et Petrus: verum [illegible] quaerebant [illegible]
nec de utilitate itineris: et intelligebant discessum localem erroneè. [illegible]
[illegible] et doctrinae [illegible] negligentia [illegible] nobis erga
spiritualia: (1) [illegible] ignorantia causa [illegible] 2. Cor: 2: . Ephes: 5: . 1.
[illegible] nobis [illegible] intelligere: [illegible]
Petr: 2: . et imaginamur nobis [illegible]
falsche [illegible] vom Christenthumb, sind die Kinder gottes [illegible]
[illegible] wir wollen [illegible] fleischlich Christum [illegible]
[illegible] fragen [illegible] falsas glossas über das [illegible] Gal: 6: 16. [illegible]
Ephes: 4: 21 [illegible] Herr Herr sagen. Matth: 7: 21. [illegible] gebott halt Joh: 14: 21.
1. Joh: 5: 18. [illegible] göttlicher [illegible]
[illegible] fleischlich [illegible] representamus glossas [illegible] carnales
[illegible] satis enervare, [illegible] scripturas [illegible] unde [illegible]
[illegible] evadimus: [illegible] Christi in adversitatibus [illegible]
[illegible]: (2) [illegible] ignorantia, [illegible] de utilibus, [illegible] de inutilibus:
[illegible] e.g. in Scriptura [illegible] de utilitate passionis mortis et resurrectionis
[illegible] quod [illegible] quod non [illegible] hac vita [illegible]
[illegible] subtilitates [illegible] ad [illegible] absolutam [illegible] discamus [illegible]
scripturas, [illegible] utilissimum et [illegible] bene discamus: [illegible]
[illegible] wir [illegible] Christo. (2) [illegible]
[illegible] Christus nobis obviam, ignorantiam excutiens, variis occasionibus
[illegible] ignorantia [illegible]
[illegible] negligamus occasionem discendi: [illegible] Christi, in Scriptura
[illegible] caritatis [illegible] intellectus:
[illegible] 3. [illegible] pastores, de rebus [illegible] intellectus:
[illegible] de Christo [illegible] et [illegible] 5. et [illegible] Christus
4. primario [illegible] in adversitatibus, in tentationibus. an [illegible] ad patrem
nobis [illegible] Consolatio [illegible] Christi, [illegible] ignorantia
[illegible] momentes? [illegible] tempore [illegible]
[illegible] divina, tandem [illegible] tempore [illegible]
[illegible] tempore, ubi [illegible] amplius [illegible] de
[illegible] facie [illegible].

236

Credo in Deum patrem creatorem coeli et terrae, quae sunt de persona patris credenda,
(1) quod fecerit et creaverit. (1) Contra Deus est, ut patet e modo Christiani, qui
[illegible] gentes: Deus [illegible], qui deitate sua et nulla persona alia [illegible], a [illegible] major a
filio et spiritu S. [illegible] dicitur Pater (essentialiter) Deus vocatur Pater, quando tota Deitas
[illegible], e.g. in oratione dominica: [illegible] creavit majori caritate
quam naturaliter pater filium. Vocatur Pater aliquando personaliter [illegible]
[illegible] ab aeterno genuit. [illegible] et Pater sit omnium. Ephes. 3: [illegible] dicitur
omnipotens, [illegible] personas [illegible] omnipotenter: (2) opus
externum quo se manifestavit et creavit omnia. ubi nota 1. quis non creavit?
R. Deus, et in hoc opere Deus Pater se potissimum manifestavit, attamen aliae
personae [illegible] fecerunt. Ps. 33: Joh. 1: Gen. 1: Deus Pater
persona [illegible] [illegible] quando creavit? R. in principio
quod [illegible] aliarum personarum, [illegible]
pio, cum antea esset aeternitas sola, absque tempore: et licet uno momento po-
tuisset omnia creare, creavit [illegible] omnia, vide late Gen. 1. 3. quid
significat creare. sc. ex nihilo, [illegible] plane [illegible] aliquid facere: 4. quid
creavit? R. omnia [illegible] sc. omnes creaturas, invisibiles, et visibiles
de angelis [illegible] videlicet, facti ad imaginem Dei, [illegible]
[illegible] justitia [illegible] haec imago pene tota extincta
[illegible] diaboli, reparat et regenerat: creare [illegible]
[illegible] creati a Deo [illegible] nos et alia creatura
[illegible] Malach. 2: 5. Cur omnia creavit? ut manifestaret potentiam et
[illegible] bonitatem suam extra se; Deus qui creavit, servat omnia, et conservatio
continua creatio: adeoque Deus non servat semper omni momento, omnes res
[illegible] potissimum [illegible] creando, [illegible] gloria [illegible]
benedicendo illis, [illegible] augendo, [illegible]
et [illegible] in Evangelio videamus verba: [illegible]
[illegible] videlicet (1)
omissum: [illegible] Apostolis, [illegible] habuerunt [illegible]
[illegible] Matth. 16: [illegible]
[illegible] habebant de mundano regno Christi; [illegible] carnalibus [illegible]
[illegible] Apostoli [illegible] spiritualia potiora [illegible] temporalibus,
[illegible] temporalia spiritualibus. [illegible] Apostoli [illegible]
[illegible] similiter [illegible] meritum Christi, qui solus est mediator. 1. Tim. 2:
[illegible] nobis [illegible] ad patrem placatum [illegible] nobis [illegible] Rom. 8:
[illegible] Joh. 17: [illegible]
Hebr. 9: Apostoli [illegible] veteris testamenti [illegible]
orationem dominicam: [illegible] peccatorum. Ps. 84:
[illegible] Daniel. 9: [illegible] explicat: [illegible]
[illegible] passus et mortuus [illegible] attamen plenam [illegible]
[illegible] Apostoli [illegible] satisfactionem, et veteres
[illegible] ad templum [illegible] in Novo testamento facta.

s. agnito ac facilitia veteri tantum quod erat quasi esse [illegible], et hinc gratia
impediunt, et V. T. dicit tenebras, quod non plane videbant ea [illegible] Christi
illorum tempus in comparatione N. T. nulla erat. Secundaria, [illegible]
dicitur [illegible] Christi representante discipulos, qui non semper orabant sicut ora-
re debebant, sed dormientes Matth. 26: . quod semper orare debent Luc. 18:
temporalia potissimum quaerebant et eadem omiserant Apostoli [illegible]
[illegible] postea restituerunt: et Nos videamus ipsorum [illegible] obstacu-
lum [illegible] plenissime satisfecit: sed impedimenta nostra
[illegible] Christus [illegible] ... quod agnoscamus. Rom. 10: . Christus quod [illegible]
[illegible] Christum [illegible] sicut totam diem omnes opera [illegible]
agnoscit quod orat [illegible] de qua [illegible] recitatio [illegible] orationi: ex corde sciente
[illegible] quod [illegible] ex re, quod [illegible] in gratia Christi: [illegible]
[illegible] oratio quod [illegible] familia: quod [illegible] ab omnibus [illegible], attamen [illegible]
[illegible] et erraverunt [illegible] fidem operibus et aliorum [illegible]
noscat, [illegible]: et [illegible] corda nostra affixa mundo: et aliquando ferventer petit
[illegible] . [illegible] negligenter: attamen omnes [illegible] volunt, 1. Joh. 5: : Haec
temporalia, spiritualia [illegible] Bona Bene faciunt: quod [illegible]
obstacula removeamus: Deus amat quod [illegible] et oratio [illegible] in
[illegible] ipse [illegible] posset [illegible] precata. et oratio [illegible]
[illegible] quod [illegible] orare, [illegible] in agnitione peccati, et merito Christi
[illegible]: n. peccatores quod audit Deus: Joh. 9: . sc. quod vel
fiducialiter [illegible] peccatis [illegible] adhaerent: vid. Jac. 4: . Sanctas manus levandas
[illegible] peccatis [illegible] adhaerent [illegible]
1. Tim. 2: . Consolatio [illegible] Christi [illegible]
nihil nos impediunt, [illegible] ipse impedire volunt, ipse Deus vult nos [illegible]
[illegible], vult nos a temporalibus abstrahere, modo non impediatur a mali-
tia nostra. et Deus misericors non respuit nostra [illegible] gratiosus [illegible]

Ψ 47: . Gott fähret auff mit jauchtzen, und der Herr mit heller Posaunen: nota:
(1) Ascendentem: Gott der Herr: Ephes. 4: . Christus, non [illegible] divina natura, [illegible]
humana: [illegible] Deus, Dominus ascendit: [illegible] personali [illegible]
idiomatum communicatio [illegible]: adeoque ascendit [illegible] sicut dicit
[illegible] (2) Qualis sit resurrectio:
gott sey gestorben, [illegible] Herrlichkeit [illegible]: [illegible] vis [illegible] filius
[illegible] virtute ascendit, [illegible] Pater [illegible] [illegible] vera ascensio,
Patris: [illegible] receptus [illegible] aliena potentia sicut Elias: [illegible]
[illegible] ex monte visibiliter magis magisque elevatus tandem nube tectus [illegible]
[illegible] Christus ex monte visibiliter [illegible] quod ascendit [illegible] 68:
[illegible] ulterius elevatus [illegible] habet ac habebit [illegible]
in coelo coelorum. Marc. 16: . ubi [illegible] habet ac habebit [illegible]
in gaudio Ψ. 16: . [illegible] magna erit delectatio ibidem vivere Christum, sicut sponsa
[illegible] vide Christum [illegible] visibiliter [illegible] in terra, [illegible] in coelo:
vide Christum, [illegible] Ephes. 4: . ad dextram Patris omnipotentis. Marc.
in [illegible] coelos ascendit: [illegible] humanitate invisibiliter ubique agit:
16: . adeoque divinas [illegible]
(3) magnificentia ascensionis, mit jauchtzen posaunen, [illegible] vidit [illegible]
[illegible] Rex Christus [illegible] in ascensione [illegible] textus, vera [illegible]
sonus hic intelligimus ab angelis [illegible], cantantibus et redditus Christus cum majesta-
Ψ. 68: .

le ? ad judicium, ita v. rediturus est Christus ita, ut ascendit. Act: : . Hac in . differentia. Christus ascendens triumphum egit in coelo, rediturus v. manifestabit gloriam in terris: i. Pet. 4: . Et cum Christo plurimi alii ascenderunt Sancti: Matt: 27: n. resurrexerunt, nec amplius mortui leguntur, et probabile cum Christo ascenderunt:
In Evangelio videamus verba: welches er sich

nata. (1) Christum conspectum. Tum apparuit Christus, quia ipsis stans, seipsum exhibuit: certitatem corporis demonstrabat, licet qualiter in similitudine dependebat: 2. Christus vere reviviscens post mortem, et quidem cum multis . . . . . sibi confirmat fidem, et Christus liberavit unum in similitudinibus ut, 2° modo dubium, certissima voluit esse: Christus locutus, tactus discipulos agnitus est, cum discipulis manducavit: clausis portis ingrediens tanquam in quando voluerat poterat: vid: Luc: 24 visibiliter se exhibuit discipulis, ut credant eos debiles, evanuit iterum, ut glorificati corporis testaretur: 3. per 40. dies, non quidem singulis diebus apparuit, sed per a prima apparitione, ad ultimam 40. die effluxerunt decies apparuisse Christus legitur: 5: una plena die ejus nocte, quater post, et ultima vice jam ascensurus. Tot diebus mansit: quia voluit ut hoc tempus in terra esset, quod etiale Deo post, hoc post nativitatem in templo, item Christus et Moyses hoc tempore jejunavit, Elias 40. dies ivit in viribus cibi, filii Israelis 40. annos erant in deserto, antequam venerunt in Canaan. (2) quibus apparuerit. Tum discipulis quos Christus satis noverat oculis et auribus. 2. quod non facile, sed difficillimi ad credendum resurrectionem Christi: 3. quod ex ascensione falso testimonio non habuissent temporale commodum, cum illorum nihil mansit quam affectio et martyrium: et ut testes sint omni exceptione majores, quorum firmius credendum: Apostoli viderunt Christum, et multi fratres plus quam 500. Item Maria, et discipuli Emmaunti: Christus loquebatur cum discipulis, informando de regno Dei: sc: gratiae et gloriae: regnum gratiae non fuit temporale, quod adhuc desiderabant jam jam ascensuro Christo. et post regnum gratiae sequitur regnum gloriae. i. Cor: 15: . plurima Christus docuit, quae paucissimis scriptis mandata, per: sufficientia hinc ad salutem: ita ut traditionibus non sit opus, non sit amplius: Spiritus Sanctus non dat novam doctrinam contra: Jos: 15: . Doctrina . Cur Christus post resurrectionem voluerit tot dies in terris. Tum ut eo certiore faciat articulum resurrectionis, ne forte, dum semel tantum apparuisset, posset aliquis putare, Apostolorum eam apparitionem ita concreditam fuisse, ut facile falli potuissent, et multis simul et successive apparuit, quod falli non potuissent, et multis simul et successive apparuit, quod falli non possent: ita ut putarent ita facile. 2. ut adhuc informaret suos discipulos: ita ut possent dicere se suam doctrinam habere a Deo. i. Cor: 11: . licet promiserit et postea miserit Spiritum Sanctum corporaliter quidem Christum non videmus, nec audimus, attamen in suo verbo nobis apparet: oremus per majori indies crescente agnitione Christi: et ubi duo vel tres in nomine Christi congregati sunt, ibi nobiscum est: tandem nobiscum erit semper ubi suam gloriam videbimus semper. i. Joh: 4: i. Cor: 13: .

restat ex Gaudentib. videre utilitatem ascensionis Xsti: sc: Utilitas 1. (1) qu Xstus
in gloriam suam intravit, sic se posuerit ad dexteram Dei Patris: n. cum sao factus
divina natura suas excellentias humanae naturae se communicavit, qua v. Xstus pati
debuit, ideo se exinanivit. Ps: 12: . Sed X facto ope redemptionis re-
versus est Xstus in gloriam, ut inde nobis dona mittat: gloriosus fieri
cepit, gloriose descendendo ad inferos, resurgendo a mortuis, potissimum v.
ascendendo supra oes coelos: Xstus intravit et regnat in regno potentiae, gra-
tiae, et gloriae animas beatorum suscipiendo, tandem pios cum corpore et anima in gaudia
ducendo: Inde nobis fluit consolatio, X tale habemus regem, qui nos juvare potest et velit,
nobis opem fert ex ea natura qua nos fratres sumus (2) X nobis orat: Hebr. 9: .
Rom: 8: sc: modo divinae Majestati convenienti. et quando nos orare
non possimus hic angelum oratorem X nobis orat: cui pater nihil negat: (3) ut
nobis donet: potiss. Spirit. S. Ps. 68: . Ephes: 4: . in die discipulis miraculose.
Joh: 16: . Luc: 24: . de et nunc mittit in corda piorum, qui operatur regenerationem
et renovationem Ephes: 1: . Xstus est caput Ecclesiae, unde fluit omnis vitalis motio in corp.
Ephes: 4: . status exinanitionis necess. erat, ut Xstus agerat X nobis, et status
exaltationis necess. erat, ut nobis dona distribuat: 2do nota nostram spiritualem
ascensionem. ut Spiritu S. illuminati, coelestia meditemur Coloss: 3: . in tempora-
lib. ... sed ascensio spiritualis durat donec anima e corpore emigret,
hoc in festo ascensionis Xsti, et Xbe, an recte considerimus ascensionem Xsti: nisi
et nos spiritualiter ascendamus, ascensio Xsti nobis nihil proficit, n. et in nobis
ascendere vult. In Evangelio videamus verba: Sie werden euch in den Bann thun,
nota. (1) excommunicantes: Hi vid: Joh: 15. mundus qui eos odio habebit: publi-
cae mali et hypocritae. potestate excommunicandi habebant. adeoque Judaei, et ex iis praecipue
magistratus politicus et ecclesiasticus, viri legitime vocati, splendentes pietate sicut ca-
thedram Mosis sedentes, excommunicant Xsti discipulos. hoc erat magnum scandalum
et impedimentum doctrinae xstianae; (2) excommunicatos. Quos, Apostolos, qui quibus
eo ipso injuria fiebat: n. 1. sanam doctrinam habebant, quam probabant ex Prophetis Act: 6: .
2. incipiebant errores convinci; multo minus convicti erant, cum h. excommunicatio erga eos
male fuit exercenda. 3. nec vitiose agebant vitam. 4. ne odio quidem prae-
maliciose exercenda. 5. culpabant ac si rejecta lege Mosaica secta Galilaea
illi fuerant Apostoli. 5. culpabant ac si rejecta lege Mosaica secta Gallilaea
politissimae adhaererent, tot multitudine habebant: et oes hoies credebant eos
aliquid mali de Xstiani mentientib. et blasphemantes habebant X justitiarios. (3.)
excommunicatos, Judaei habebant enim tot templa, plures v. synagogas, ubi agebant
informationem, devotionem. inde expellebant Apostoli: Jam vivo Xsto excommunicabant
qui adhaerebant. Joh: 9: . 12: . nec habebant excommunicatione Judaei, ultima temporalem,
et aeternam maledictionem habebant. et quo quis religiosior esse volebat, eo magis Xstu
quaerebant bannitor: Doctrina 1: idem adhuc hodie Evangelicis contingere, qui Xstum
Apostoli sui dixit: 1. Doctrina nostra in verbo divino conformi. 2. in condemnati
nec convicti, condemnamur: 3. Romani sunt splendentes: et Consilium Tridentinum
omnes nos excommunicat. 4. non admittit nos ad sua exercitia religionis, nec nobis nostra
admittit: 5. libenter nos occiderent, si possent: plurima caedes et martyria fuerunt.
nota sunt: monitionis, ut in scandalis enim hoc Ecclesia misero statu externo;
Matth: 11: . audimus quotidie defectores a veritate plurimos, totas provincias ad
tenebras Papales relapsas: hoc audientes, dubitant an Ecclesia nostra Evangelica
sit vera, facile accessuri ad eam Ecclesiam quae majorem splendorem externum habet,

[illegible] sicut banniendas esse ab illis, qui magnum splendorem externum [illegible]. 2. Si autem habemus exercitium religionis, non simus securi, eâdem secu-
ritate ut alii vixerunt, qui jam lapsi sunt: confoederationes et media Politica, sic patr[illegible]
jerant, sed comparemus nos, ut Dei consilia intelligere, et adversitatibus, gratia di-
vinâ resistere possimus: Exerceamus opera pietatis; magistratus Politicus à [illegible]
Romano liberatus caveat ne supplemendo Ecclesiae statum omnia [illegible] [illegible],
relapsurus ad pristinos papales: 3. audientes persecutiones fratrum nostrorum
[illegible] lacrymis. Rom: 12: . Si ope juvare non possimus, orandum pro illis:
et pro persecutoribus oremus, oremus pro magistratibus politicis, ut Deus eorum corda
reddat pacifica et Deo fida. Si miseros juvare possimus, juvare animo de-
bemus: forte nobis [illegible] [illegible] persecutio, quam credimus, [illegible] elevata
tempestate [illegible]: Consolatio [illegible]. (1) [illegible] non permittere ulteriorem persecutio-
nem, qui [illegible] [illegible] gloria [illegible]. (2) non cadent [illegible] [illegible] recti, [illegible],
gat magis splendeat: gold [illegible] kan [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] als [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. praestat
pauciores bonos, quam multos malos habere ac hypocritas: (3) qui forte debilitat
de sua constantia 1. Cor: 10: . consolatio [illegible] de moderamine [illegible]: [illegible]
[illegible] corda [illegible], Spiritus S. martyribus tanta gaudia exhibeat, ad[illegible]
[illegible]: (4) [illegible] è terra [illegible] ejiciant, non ejicient nos è coelo, non excludent
nos ab Ecclesiâ militante, nec impedient salutem ex Ecclesia militante
in Triumphantem. ~~[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] gloriosum [illegible].~~

Esaia. 44: . Promittit Deus effusionem Spiritus S. ubi notandum. (1) de persona Sp. S:
[illegible] mein geist: Spiritus Dei: [illegible] sanctitatem et sanctificationem [illegible], [illegible] ipse
Deus [illegible] Deo [illegible] accidens: et Deus [illegible]. Act: 5: . divina attributa [illegible] [illegible].
Ps. 139. 1. Cor: 2: . 1. Cor: 12: . opera divina. Gen: 1: . Ps. 32: . [illegible],
[illegible] Baptismi. [illegible] persona à patre et filio separata, non efficacia Dei: [illegible],
[illegible] ante [illegible] [illegible] egrediatur, [illegible]: 3. origine [illegible] [illegible]
[illegible], [illegible] ineffabili modo egreditur è Deo Patre ~~et filio~~. Joh: 15: . et filio. Joh: 16: .
Gal. 4: . Rom: 8: . 2. Thess: 2: . (2) de effusione Sp. S. [illegible] [illegible] [illegible] ipse
[illegible] effunditur. [illegible] V. T. [illegible] datus [illegible]. [illegible] [illegible] dona Sp. S. [illegible] ipse
Spiritus S. effunditur: [illegible] ipsa persona filii data. Joh: 3: . Dat Spiritus S. per verbum [illegible],
[illegible] et auditum: et Sacramenta. Joh: 3: . Tit: 3: . non [illegible] neglectis [illegible] mediis [illegible]
[illegible]: Effunditur [illegible] [illegible], [illegible] gentes: Joel: 3: . [illegible] ~~[illegible]~~ ad [illegible],
[illegible] Sp. S. über die durstigen [illegible]: [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] terram,
[illegible]. (3.) effectus effusionis è benedictio,
+ 1. Joh: 2: [illegible] nec [illegible], nec [illegible] accrescere [illegible]. [illegible] Spiritus S. [illegible] [illegible]
[illegible] ut crescant [illegible] verba. alia [illegible] ordinaria [illegible] Spiritus S. [illegible] filios Dei. Rom: 8: [illegible].
Illuminando + ~~[illegible]~~ in verbo et [illegible]. 2. [illegible] [illegible] filios Dei [illegible] 3. consolator, applicando promissa,
ad resistendum malo, vigilando bonis, [illegible]: ~~orando~~ 4. [illegible]
[illegible] gratos [illegible] dona extraordinaria [illegible] varia. jam agetur de dono lin-
guarum. in Evangelio videamus verba: und da die tage [illegible]

nota (i.) personas: sc: XII. Apostoli. o facile credendum in effusione Sp. S. ea fuisse ac
120. n. effusio super Galilaeos solos, congregatos simul, quo facile dicitur de reliquis
discipulis p. attamen nihil certi definimus. Apostoli hic erant regenerati cre-
dentes, in ordinatione Christi stantes, sc. unanimes erant ad mandatum Christi. Luc:
24: . orabant simul. Act: i: . colloquebantur de promissionibus et Christi gratia
divina: disce si volumus participes fieri Sp. S. standum in pace et concordia, quia
unicum hominem adio habent et potest accipere Sp. S. (2.) locum. Hierusolima expectabant.
Esaiae. 2: . exire debebat Evangelium ex Hierusalem. Hinc largus civitate fari
gratissima Christi tantum non facile poterat invalescere, et nihil erat fidei ve-
gratissima Christi tantum. Prima Ecclesia fuit Hierosolymae, o Romae. sed hi cives
grini Hierusolimae: tota vastata in ingratitudinem: effusio facta o in templo, d. in
paulo post tota vastata in propter ingratitudinem: effusio facta o in templo, d. in
aedib. privatis, qua Deo locus o in templis, et Ecclesia florentior fuit absque tem-
plis splendidioribus Christi, quo solatio sciant personis, et quod aliae causae aedib. sacris
innixae o fuit: (3) tempus. Da der tag der pfingsten erfüllet wurde, hora, 3.
diei. Pentecoste erat, dies quinquagesimus. sc: à quaestione paschatis, quo missi Hieru-
solimam venerunt Deut: 16: . in memoriam Legis. . Christus Sp. S. misit eo die quo
data Lex, Doctrina in, Pentecoste N. T. splendidiora esse, illic V. T. sc: V. T.
data Lex, Doctrina in, Pentecoste N. T. caesfacit Evangelium:
Pentecost. erat reminiscentia datae Legis. illa N. T. caesfacit Evangelium:
Et illic dabat Lex, o v. potentia Legem implendi, hic ipse Sp. S. excitat
fidem. . Lex occidit: et monstrat facienda, cum gratiam adsigillat
fidem. Lex occidit: et monstrat facienda, cum gratia adsigillat
se loco o fecisse in de sapientia gubernatio. Evangelium consolatur, promittit gratiam,
vivificat. hic Sp. S. o effundit in flamme et fulmine sed leni spiramine:
Judaei ad. 50. quoque annum feriatum habebant, jubilaeum: jam nos sumus libe-
rati à coactione Legis et damnatione: Mortificemus, majora beneficia, non
jam gratiam exhibere: o hi verbis, d. toto homine, interno et externo: fest-
celebremus orando meditando, legendo, o hi. hodie d. fest. Spiritus S. o venit eo,
ubi in potest accipere. post. imprimis Sp. S. ne ad nos veniat, wo der heilige geist,
und der geist dieser welt, das eigene will haben, da ist der h. geist d.
hie hospitatur et fidelibus semper e et accepit Sp. S. olim effundet, fluvios
vivae aquae. Apoc: 22: .

Hodie celebramus festum Trinitatis: et hinc spectat dictum. Matt: 28: . nota (I)
unitatem essentiae: et (2) Trinitatem personarum. (I) unus Deus in: dicitur dem Nah-
men, o dicit. in deren Nahmen: et in cujus nomen baptisamur in eum credimus:
at vero in unum Deum credimus ex primi praecepti: Deut: 6: . audi Israel: Dominus
Deus tuus est unicus Deus. & i. Joh: 5: . i. Tim: 2: . adeoque in. unae perso-
nas o i prioritas, major dignitas. a alius excellentiae gradus. attributa di-
vinitas omnibus et singulis personis competit, adeoque tres personae in una Deitate
te veneratur: si una persona veneratur simul in divinitate veneratio aliarum.
(II) Tres sunt personae deitatis. Matt: 28: . o tres, sed unus Deus: Trinitas persona-
rum probat. F. ex historia baptismi Christi. Luc: 3: . Marc: i: . ibi filius videtur in huma-
nitate, pater auditur. Sp. S. in forma columbae descendit. i. Joh: 5: . testi-
persona in Deo: Hic porro nota esse mysteria, quae ratione humana o
scrutanda. vid: i. Cor: 2: . Exempla o possunt dari, neque ex chimia neque ex
alia quae re naturali; solis corpus, radius, et calor aliquid similitudinis habet, o v. in exemplo

Trinitatis in uno: uti et in simili scaturiginis, fontis et rivi, haec et si-
milia sunt pura similitudines, non exempla: 1ma persona differunt inter-
nè et externe. Patris proprietas est à nullo esse generat nec procedere,
filii est, genitum esse à Patre, Sp. S. procedit à Patre et filio. differentiae
externae sunt. Patris creatio, filii redemtio, Sp. S. regeneratio, attamen hic
in creatione non excludit filius et Sp. S. nec ab redemtione Pater et Sp. S. nec
à redemtione Pater et filius: opera divinitatis ad extra sunt indivisa. et ideo
alicui personae attribuitur, quia in eo opere se potissimum manifestavit. in Evan-
gelio videamus verba: Jesus antwortet

Nota (1) genium et naturam responsionis Christi: respondens est Jesus, qui ex genio Patris Joh. 1.
hic respondet Nicodemo. putanti operibus bonis promereri vitam aeternam, et non capienti
priorem Christi responsionem, de regeneratione factam: non eum rejicit, sed patienter
informat. (2) naturam regenerationis. N. regenerandi, indefinite hic dicit
quis: adeoque non est differentia inter Serenissimos et vilissimos, omnes nascuntur caro
de carne, et Spiritus de Spiritu: et Sanctissimorum parentum filii non minus rege-
nerandi quam adulteriorum et incestuosorum. et qui credentium liberi ante baptismum
defuncti salvetur, non fit ex propria dignitate nati, sed aliam gratiam divinam: dicit
regeneratur N. qui aliquando fuerat jam jam regeneratus. est non sufficit mundo
vitam, expurgatione expurgare, sed tota non debet regeneratio. est mutatio moralis,
qui filius irae fuit filius gratiae. Rom: 8: . qui fit in justificatione et regeneratione
2. regenerationem hanc ultimo sequitur mutatio hyperphysica, ubi justificatus illu-
minatur Sp. S. ubi divinas res spirituales intelligit, et ex Scriptura non tantum
res illuit sed ex divina luce intelligit. voluntas illuminatur, ut velit et
possit bona facere, malis resistere. Ezech: 36. Et non omnes corporis et
animae ad honorem Dei ex gratia ejus dirigit: Itemque sumus filii Dei, in justificatione,
1. Joh: 3: . imperfecte tamen sumus in nova obedientia. Rom: 7: . et Rom: 8:
et bonum quod Deus in nobis operatur, semper augetur usque ad finem vitae, et diem ul-
timum. Matth: 19: . ubi omnia nova fient: Apoc: : . hic discet perfe-
ctionem perditam, quod non potuerimus respectu nostri per totalem regenerationem; est: quod nos non
possimus aliquid cogitare in
3. Christianismus non eo opinione, a. in bona, sed in Christo ist in Rechtschaffen Wesen.
(3) media regenerationis sunt aqua et Sp. non tamen ex Spirituali aqua. Esaia: ii:
; 4: . quod volunt reformati. nam vid. hanc opinionem, Christus non addidisset ulte-
riorem informationem, quam non ante in priori responso fecisset. Sed Christus hic
docet, quod fiat regeneratio ex divina voluntate, per media, aquae et Spiritus
Tit: 3: . aqua tamquam aqua simplici non tribuitur vim regenerationis, sed ex vi institu-
tionis Christi, sicut et Elementa in Coena. vid: 1. Petr: 3: . Attamen non
sola aqua regeneramur sed aqua et Spiritu: in quolibet Sacramento invisibile et visibile
regeneramur ex verbo Dei: 1. Petr: 1: . Jac: 1: . Ephes: 5: . Item
aliquando citra aquam, qui fit in regeneratione adultorum, qui vel nunquam baptisati
1. post baptismum in morte divina relapsi sunt: Doctrina de effectu baptismi

q[uod] * e[st] regeneratio: [illegible] Sp. S. hic agit. [illegible] medi-
rari [illegible] q[uod] negligitur nemo salvatur: et [illegible] baptismi damnatur [illegible]
privatio. regeneratio v. spiritualis facta, simpliciter necessaria est ad salutem, et Sp.
S. regenerat o baptisatos singulariter et [illegible]ordinarie [illegible]
[illegible] aq[ua] et verbi Sp. S. [illegible] actus: interna fiunt
* externa. moniti simus, magni facere media regenerationis et salutis
nrae. gravissime peccant q[ui] haec negligunt. [illegible] moniti simus semper memi-
nisse baptismi nostri, [illegible] bona inde accepimus. [illegible] nos inde [illegible]
miseriis [illegible] die [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]. [illegible] moniti simus ad
[illegible], an simus adhuc in statu regenerationis, videamus an vivas spiritualiter?
ubi actus vitae spiritualis [illegible], ibi vita ~~spiritualis~~ [illegible]: [illegible] certissimum. ex exemplo
vitae naturalis. haec [illegible] infirmis et tentatis, [illegible] secure viventibus.
consolatio [illegible]. regeneratio licet ex [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] non [illegible]
[illegible]abilis ex parte Dei, donec nostra [illegible] [illegible]: Illic deponemus
vetustatem carnis. Amen.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

UB Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

1677. ♃. 5. Julij. H. D. Spener. Matth: 5: 20. Es sey denn eure gerechtigkeit besser p. Pharisaer hab warhafftig einige gerechtigkeit gehabt, aber ô genügsame. ob wohl sie sehr ansehnlich gewes, die besser als heutig maul Xsten. applicatio würde sehr wohl gemacht. man müße in Xsto bessere gerechtigkeit habe, ob kan ô in des leib gebot: sie hi. [illegible] gemeinde, daß sie der [illegible] heiligkeit p. in Xsto seye. [illegible] noch vollkommenheit strebe.

♀. 6. Julij. H. Schmidt. Ψ. 74: Der feind hat alles verderbt im Heiligthumb. Verderbnüß der lehre, als: er hat unterdrücket die salbung, innerliche lehr des h. geistes durchs wortt, nach der geburth, christliche vollkommenheit p. schon ist lauter neue lehr, Weigel. [illegible] p.

Von hier ab Fender [illegible]

♄. 7. dito H. Sommerschuh. Rom: 8: 18. 21. dann auch die Creatur frey werd wird p. Solte muß wohl allezeit in betrachtung derselbig erinnern: ob sie nur werde aufhören ~~[illegible]~~ gantz, ~~[illegible]~~, oder in einen besseren stand gesetzet, u. wegen fleiß bessern, ob werde. wolle er ô disputiren: sonst dienete zu dem letzteren der orth Ps. [illegible], wir warten eines neuen himmels u. neuer erden. weitläufftig von innern streit des geistes wider die sünde et z. gehandelt; Rom: 7. sinistre allegiert: ob hätte die sünder paulum in seinem bekehrten stande zur vollbringung des guten gehindert u. abgehalten, daß er ô thun können, was er gewolt.

☉ 8. Julij. H. Dr. Spener 1. Cor: 12. Von geistl. gaben p. Evglium. Luc. 6. So ein blinder den andern leitt, werden sie ô alle beyde in die grube fallen. explicirt die blinde leiter in der lehre, u. leben; entwed mit freygeweyh [illegible], oder eines solch eingebildeten glaubens, der nicht die heiligung nach sich zieht. Doct. 2. Theß: 2, 10. 11. 12. dafür, daß sie die liebe zur warheit p.

☿. 11. Julij. H. Sommerschuh, 2. Cor: 12. [illegible] des heiligen besten heilig, [illegible] p. Doct. wie man sich gegen gott schalte, so er ~~[illegible]~~ in grösster maß, hinwider.

♃. 12. H. D. Spener glimmirt die Bergpredigt Matth: 5: 21. 22. Ihr habt gehört, daß zu den alten p. werde ô verstand aller gesetz, e. g. nimb gottes ehre p. Christi gebothe halten ja gesetz schärffer, denn es von anfang gewesen Rom. 7. gemacht, u. in vorh änderlich in sich, weil es des willens unveränderlich gottes. Christus wehre also komm, es wieder zu erfüllen u. zu erklären, wie es an sich selbsten p.

♀. 13. Julij. H. Schmidt 74. Ψ. Der feind hat alles verderbt p. Verderbnüß des vortrags u. annehmung der lehre, tractirt aus dem gegensatz: e. g. die lehre müsse seyn richtig unsträfflich, wie es in gottes wort rein lauter [illegible]; recht theilen (Christen) [illegible] die zuhörer sich nicht entziehen der öffentlich versamblung, mit gebeth, vorbereitung u. vorsatz ihr leben darnach anzustellen ~~[illegible]~~ anhören p. Er selbst befinde sich auch zu einem in der [illegible] getrost, bitte [illegible] gott umb vergebung seiner sünde, ein jeder solle es seines orths auch thun, u. zur besserung selbst [illegible]: die catechisiren sey [illegible] noch vor dem predigen in schwang zu bringen, p. cum voto ad [illegible]. Er das Haußpredigamt u. geistlich Priesterthumb wolle er hier ô gedencken, da ein solches werck darinn der feind angerichtet, daß es gar verlästert würde.

14. Julij. H. Vomerhausen. 1. Pet: 3. 8. Endlich aber seyd alle sambt gleichgesinnet, Mitleidig. p. die gantze Predigt vom Mitleyden u. barmhertzigkeit p.

☉ 15. — H. D. Spener 1. Cor: 13. die Liebe ist das grösseste p. Evglium: Luc: 5: 4. 5. 6. 7. fahret auf die Höhe, u. werfet ewer Netz aus p. Doct. Wie gott die gottseligkeit auch noch mit leiblichen segen belohne. 1. Tim. 4: 8. gottseligk. hat verheissung dieses u. des zukünfftigen Lebens: dieses aber mir neben, Verheissungen: Hauptverheissungen aber seyen die geistl.

☿ 18. — H. Vomerh. 2. Sam: 22: 28. denn du hilfest dem elenden Volck. müssen aber solche seyn, wie David im Verfolgtem stand [illegible] die wege des Herrn, ohne wandel [illegible] vor Ihm p. p. die hätten sich der hülffe gewiss zu getrösten.

♀ 20. — H. Cyrl. 74. Ps. Verderbnüss der heil. Sacramenten, wo die praxis an lange, viel vom Verderbnüss äusserlich ordnungen ausgeführet, u. der kraft u. würckung der sacramenten, sonderlich aber tauff p. u. Abendmahl müst sie die krafft [illegible] verwerffen, da sie doch gottes haushalter über seine geheimnüsse, solten sich lieber absetzen u. [illegible] lassen, als solches thun; aber sie sehen auch andere, wo andere da, u. würde wie es gebessert würde, wolte einer nicht, wo andere da u. würde noch ärger, müsse es gott befehlen, der allein könte es ändern p.

♄ 21. — H. Vomerhausen. Rom: 6: 3. Wisset ihr nicht, dass alle die wir getauffet sind, die sind in seinen todt getauft u. begräbnüss Christi habe uns die krafft erworben, unsern alten Menschen zu tödten u. zu begraben, u. damit müste die zeit des lebens hin zu unablässlich, doch daran Eolaud gantz [illegible] zugebracht werden.

☉ 22. — H. D. Spener 1. Cor: 14. handelt von geistl. gaben. Evglium Matth: 5. Es sey denn ewer gerechtigkeit besser p. vom Zorn, Racha, narr erklaert. Doct. durch allerhand zorn zeichen; dieses brüderschafft u. scheltwort. Col: 3. Ziehet an als die herzliches Erbarmen p.

☿ 25. — H. Vomerhausen, Evglium Matth. 20: 20. Samariter in 4. theil. 1. die Jacobs unverschämbte Mutter, 2. die ihr nach gehende Söhne. 3. die neidischen Jünger, 4. die freundliche Entscheidung des Herrn. Daran Eltern tröstliche lectiones gegeben, wie gemeiniglich die Kinder ihren Eltern lastern abbrechen, u. sie dannach dann ihr ärgernüss ursachen solcher [illegible] lehren p.

♀ 27. — H. Spener 74. Ps. [illegible] heiligtum. [illegible] 1. Cor. 11: 28. der Mensch prüfe sich vor abendmahl: [illegible] [illegible] die busse, des glaubens, [illegible] gehorsamb p. [illegible] gott, [illegible] [illegible] kirche [illegible] in allen stücken [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] nicht [illegible] [illegible] predig[illegible] [illegible] [illegible] gehalten werde [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] absolviren [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] absolvire man gleich darauf in particular [illegible] [illegible] [illegible] Amen!

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

☉. 29. Julii. D. Spener. 1. Cor. 14. Verfassung der Kirch. die uhralte apostolisch
angeführt, ist aus der jüdisch gemein, da jederdem nach erfüllung des gesetzes
frey gewesen zu reden, so erst abgeschafft u. die Apostel nicht überall in Schulen
[illegible] Lutheri allegirt, der auch dieser meynung
gewesen cum voto applicationis ad hodiern. Evangl. Marc: 8. Jesus speiset
4000. Mann. [illegible] gebrauch Essens [illegible].

☿. 1. Aug. H. Dannenhauer. 2. Sam: 22: 28. u. mit deinen aug niedrigst du die hohen
u. [illegible] gedächtnüß. die gantze predigt war geistlich u. erbaulich
[illegible] mit bücher schreiben, halt mancher kaum eine philosophische oder
theologische halbe distinction auf der universität erschnappt, da wolten gleich
[illegible] der gottseligkeit schreiber, wäre denn lauter ausgestohlenes
übel applicirtes. die stadt [illegible], ob sonst solcher geistlich
stoltz [illegible] seye, [illegible]
[illegible] Verstellung der geberden [illegible]
[illegible] gut: aus scheinheiligkeit [illegible] böse [illegible].

♀. 3. Aug. H. Eurol. 74. [illegible] ex oppositione statuum, wie
es damit in der ersten kirch gehalten worden. Es seye in diesen verfallenen
[illegible] übrig: die obrigkeit
nachlässig, ich sage [illegible] nachlässig, gebet vor u. nach der predigt, bey
kranken, [illegible], abendmahl, copulation [illegible]: wenn man heutiges tages
iemand fraget, wo bistu gewesen? in der predigt, [illegible], da doch die
erste kirch [illegible] u. [illegible] der heilig u. gemeinschaft [illegible]
gebets, [illegible] u. [illegible] liebe [illegible].

♃. 4. Aug. H. Dannenhauer. Rom: 8: 13. werdet ihr durch den geist des fleisches geschäffte
tödten, so werdet ihr leben. [illegible] gottlich [illegible]
auf seine gnade. [illegible] den geist die werke des fleisches tödten
[illegible], so werde man leben, hie [illegible], cum exceptione crucis: dort
[illegible] u. [illegible] werden. Doctrin.
[illegible] u. wiedergeborne müssen [illegible]
[illegible] man die werke des fleisches tödten müste.

☉. 5. Aug. H. D. Spener. 1. Cor: 15: 1, 16. Evangl. Matth: 7: 18. Ein guter Baum kan [illegible]
[illegible] et [illegible] natur [illegible], [illegible]
[illegible]. Doctr: 1. Joh: 3: 9. wer aus gott geboren ist, der thut die sünde, u. kan [illegible].

☿. 8. – H. Dannenhauer. 2. Sam: 22: 28. wie gott die hohen niedrige. Ex: dass die heutige menschen sicher
hin sündigen, sey die ursach der unglaube; ihre entschuldigung: ach wir sind alle arme
sünder, [illegible] gar schön widerlegt, u. den unterscheid gezeiget, der [illegible]
willig [illegible] u. darwider streitend [illegible], dieser auf [illegible]
gnade gottes [illegible] predigt vom hochmuth, u. darauf folgendem gericht
gottes, durchs alt u. neu test. bewiesen, endlich applicirt, [illegible]
[illegible], die leut gantz [illegible].

[illegible] gnad gottes [illegible]

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

♀. 10. Aug. Hl. Exod. 34. C. der sündhat [illegible] p. Verderbnüß des Lobgesangs oder Singens beym öffentlich gottesd. die [illegible]: nachgeäffte[?] meth. Ex contrario. die Vorsingen, figural, nicht p. [illegible] gebrauchte p.

☉. 12. – Hl. Dr. Ofener[?] 1. Cor: 15. p. 2. Evglium Luc: 16. Vom ungerecht. Haußhalter. Wir [illegible] nachfolgen sollen der Weld Kinder Klugheit in unserm geistl. Leben, u. uns die Schande [illegible] nachsagen lassen, dass sie allein klug seyn in ihrer art. Doct. 2. Tim. 2: 4. 5. muß zum Exempel einen Soldaten vorstellen, wie der sich mit einer ungewissen Hoffnung u. vergänglich Crone so sauer werden lässet. p.

♀. 15. – Hl. Sommerhaus[?] 2. Samuel 22: 29. denn du Herr bist mein Licht. Ex: recordas[?] Mariae Himmelfarth, refutirt, applicirt die geistl. Himmelfarth mit unserm Wandel zum p. Licht. loca parallela V. et N. Test: allegirend, alß[?] hand: p applicirt ex 1. Joh: 1. 5. wie sagen wir [illegible] gemeinschafft p. [illegible] kein Finsternüß seyn in ihm, daher nichts unreines ungestrafft lasse, nichts verborgen vor ihm; nicht [illegible], also seye er nicht mehr so [illegible] als vor alters e. g. im alten Bund habe er d. grobe Israelitische Volck mit zeitlichem Krieg u. straffe regirt: [illegible] daher öffters sie aufs [illegible] aufgerieben: nun aber im neuen Bund bey hellerem Licht mit geistlich. Straffen, e. g. verstockung, dass sie endlich gar zum Teufel führen, so [illegible] p.

♃ 16. – Hl. Dr. Ofener[?] Matth: 5: 23. – 26. Von dieser Schuldigkeit. Wer, wann, wie sich d. beleidigende u. beleidigte versöhnen u. versöhnen lassen sollen: alles sehr [illegible]. Christus habe d. [illegible] verstanden der [illegible] Kaiserlicher [illegible] vindicirt. p.

♄ 18. – Hl. Sommerhaus[?] 1. Cor: 12: Niemand kan Jesum einen Herrn nennen, ohne durch d. H. Geist. Alle die sich [illegible] mit d. worten[?] [illegible] zugleich dem Leben u. Gehorsam beweisen u. vor ihren Herrn erkennten, die nenneten ihn ohne den H. Geist einen Herrn, natürlicher weise, wie auch die gottlosen u. die Teufel selbsten, welche aber zittern. Jac: 2 sollen sich besonderst Lehrer, denn auch Zuhörer gesagt seyn lassen: Wer Christum vor s. Herrn erkennet, der verläugnet sich u. folgte ihm: könne aber [illegible] zugleich den Teufel, die Weld, u. dero alamode, wie auch s. fleisch zum Herrn haben. p.

☉. 19. Hl. Dr. Ofener 1. Cor: 15: 35 – 58. v. 50. fleisch u. blut können d. reich gottes [illegible] erben, [illegible] verstanden, dass gantz u. gar nicht [illegible], sondern so [illegible] fleischlich u. unverstanden, [illegible] ererben könne, wohl aber [illegible] in einen [illegible] stand kommen [illegible] Verklärten Leibe p. Evglium: Luc: 19. Jesus weint über Jerusalem. v. 46. Mein Hauß ist ein Bethhauß. p. Doct. wie wir unsere Hertzen [illegible] Tempel heilig halten sollen. 1. Cor. 3: 16. 17. wisset ihr [illegible], dass ihr gottes Tempel seyd.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

UB
Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

UB | Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main